ÎNVĂȚĂTURA DE CREDINȚĂ CREŞTINĂ ORTODOXĂ

Tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române
Şi cu binecuvântarea şi puetarea de grijă Înalt Prea Sfinţitului
IUSTINIAN
Patriarhul României
la anul 1952 de Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureştilor,
retipărită în anul 1992 la Bucureşti, în anul 1993 la Cluj iar în anul 1996 la Iaşi.

Ediție electronică

APOLOGETICUM
2006

Culegere şi editare : Anonim
Digitalizare pdf : Apologeticum

La prezenta ediţie electronică au fost confruntate textele publicate în ediţia primă din 1952 şi cea din 1996.

Cuvânt înainte
la ediţia din 1952

Nevoia unei "Cărţi de Învăţătură", care să cuprindă pe scurt şi pe înţelesul tuturor adevărurile de credinţă ale Sfintei noastre Biserici Ortodoxe a Răsăritului, se făcuse simţită de multă vreme, atât de slujitorii altarelor, cât şi de credincioşii Bisericii noastre.

Vechea "Mărturisire Ortodoxă", operă a marelui mitropolit al Kievului Petru Movilă (1596 - 1646), de care s-au slujit înaintaşii noştri şi care a folosit atât de mult nenumăratelor generaţii de credincioşi, pentru întărirea în credinţă, nu se mai păutea găsi decât cu greu. Şi "Mărturisirea Ortodoxă" a cunoscut, la noi, cea mai largă răspândire, nu numai pentru că a constituit singurul dreptar de învăţătură şi de viaţă creştină, pentru marea mulţime a credincioşilor, ci şi pentru faptul că ea este strâns legată de trecutul Bisericii Ortodoxe Române. Într-adevăr, în lupta pe care Ortodoxia a dus-o în trecut, **atât împotriva încercărilor catolicismului de a se infiltra prin prozelitism în mijlocul credincioşilor ortodocşi, cât şi împotriva protestantismului, care caută să falsifice adevărurile de credinţă ale Bisericii Ortodoxe**, Sinodul de la Iaşi, întrunit în anul 1642, a opus tuturor acestor încercări "Mărturisirea Or5todoxă" a lui Petru Movilă, care, cercetată şi tradusă în greceşte la acest Sinod şi aprobată apoi de Sinodul local din Constantinopol, la 1643, a devenit o adevărată pavăză a Ortodoxiei împotriva atacurilor celor de altă credinţă.

Tradusă pentru întâia oară în româneşte de logofătul Radu Greceanu şi tipărită la Buzău în 1691, această Mărturisire Ortodoxă, considerată drept carte simbolică a Bisericii Ortodoxe a Răsăritului, a cunoscut la noi între 1691 şi 1932, o mare popularitate, tipărindu-se într-un număr de 17 ediţii (10 la Bucureşti, 2 la Neamţ, 3 la Sibiu, 1 la Buzău şi 1 la Iaşi). O nouă ediţie critică, apărută în 1942, nu a constituit însă, o carte de largă răspândire, pentru că, în loc de o traducere nouă, a publicat traducerea de la 1691, a lui radu Greceanu, care, din cauza particularităţilor limbii, nu mai putea fi înţeleasă de credincioşii Bisericii noastre.

Pentru împlinirea lipsei unei "Cărţi de Învăţătură", care să pună la îndemâna credincioşilor adevărurile de credinţă şi dreptarul de viaţă al Sfintei noastre Biserici, Sfântul Sinod, folosindu-se pe deplin de libertatea acordată de regimul de democraţie populară tuturor cultelor religioase din Patria noastră[1], a hotărât tipărirea unui dreptar de credinţă şi de viaţă creştină, care să folosească atât slujitorilor altarelor, în lucrarea de catehizare a credincioşilor, cât şi credincioşilor doritori a înainta în cunoaşterea adevărurilor de credinţă ortodoxă şi în desăvârşirea vieţii duhovniceşti.

"Învăţătura de credinţă creştină ortodoxă" păstreayă şi mai departe împărţirea materiei după modelul "Mărturisirii Ortodoxe". Totuşi, ea reprezintă faţă de aceasta un progres deosebit. Ea este mai bogată, dezvoltând anumite părţi pe care "Mărturisirii Ortodoxe" le înfăţişează numai pe scurt şi aduce pe lângă temeiurile scripturistice, în expunerea învăţăturii ortodoxe, şi o seamă de temeiuri patristice. Limba folosită este lipsită de arhaisme, care ar fi făcut-o neînţeleasă şi, peste tot, învăţătura este înfăţişată într-o formă de îneles tuturor.

"Învăţătura de credinţă creştină ortodoxă" constituie în acelaşi timp un Catehism, punând la dispoziţia credincioşilor Sfintei noastre Bisericii, elementele de care au nevoie, pentru o pregătire şi îndrumare duhovnicească temeinică, în scopul de a deveni buni credincioşi ai Bisericii noastre şi devotaţi cetăţeni ai Patriei noastre.

Dăm drumul acestei cărţi în lumea creştină ortodoxă, însoţindÂo cu binecuvântările noastre şi cu nădejdea că ea va da însutit rod duhovnicesc.

Al tuturor de bine doritor şi rugător către Dumnezeu,

† IUSTINIAN
Patriarhul României

27 octombrie 1952
La a 310-a aniversare de la
închiderea Sinodului de la Iaşi.

[1] Când a fost scrisă această prefaţă România se afa deja sub teroarea regimului comunist.

Prefaţă la ediţia din 1996

CREDINŢA ORTODOXĂ - ARVUNA VIEŢII VEŞNICE

„Şi Iisus i-a zis: Eu sunt învierea şi viaţa; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, viu va fi şi oricine trăieşte şi crede în Mine nu va muri în veac”.

(Ioan 11, 25-26)

Credinţa este legătura vie, liberă şi conştientă dintre om şi Dumnezeu, Făcătorul Cerului şi al Pământului. Ea este răspunsul permanent al omului la iubirea nesfârşită a lui Dumnezeu pentru el. Credinţa este, deodată, o cale sau un mod de cunoaştere a realităţilor veşnice, netrecătoare şi nevăzute, şi o arvună sau pregustare încă din lumea aceasta a darurilor din Împărăţia cerurilor promisă de Dumnezeu oamenilor (Matei 3, 2; 5, 12). În acest înţeles, Epistola către Evrei arată: *„credinţa este încredinţarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute”* (Evrei 11,1), iar Sfântul Maxim Mărturisitorul († 662) precizează: „Credinţa este o putere de legătură, care înfăptuieşte unirea desăvârşită, nemijlocită şi mai presus de fire a celui ce crede, cu Dumnezeu cel crezut” (*Răspunsuri către Talasie*, 33; **Filocalia românească**, vol. 3, p. 118, ediţia 1948).

Ca legătură vie a omului cu Dumnezeu, credinţa este începutul vieţii veşnice încă din lumea aceasta, Acest adevăr ni l-a descoperit Însuşi Mântuitorul lisus Hristos zicând: *„Aceasta este viaţa veşnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat şi pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis”* (Ioan 17, 3) sau *„Adevărat, adevărat, zic vouă: Cel ce crede în Mine are viaţă veşnică”* (Ioan 6, 47).

Forma cea mai vie de manifestare a credinţei în Hristos este iubirea faţă de El şi faţă de aproapele, iar această iubire este pentru om începutul mântuii sale şi al vieţi veşnice la care a fost chemat de Dumnezeu. De aceea, Sfântul Apostol Petru spune creştinilor din timpul sau: *„Pe El (Hristos) fără să-L fi văzut, Îl iubiţi; întru El, deşi acum nu-L vedeţi, voi credeţi şi vă bucuraţi cu bucurie negrăită şi preamărită, dobândind răsplată credinţei voastre mântuirea sufletetor”* (I Petru 1, 8-9).

De fapt, Mântuitorul Însuşi a arătat că toată învăţătura dată de Dumnezeu oamenilor pentru dobândirea vieţii veşnice se poate rezuma în porunca iubirii faţa de Dumnezeu şi a iubirii faţă de aproapele: *„Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău şi din toată puterea ta. „Aceasta este cea dintâi poruncă, iar a doua e aceasta: Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuşi”. Mai mare decât aceasta nu este altă poruncă* (Marcu 12, 30-31).

Credinţa în Dumnezeu aratată în modul cel mai intens în iubirea faţă de El se cultivă în Biserica lui Hristos, „Stâlpul şi temelia adevărului” (I Timotei 3, 15). Viaţa liturgică a Bisericii, cu Sfintele Taine şi ierurgii, cu rugăciunile şi cu cântările ei, sunt deodată izvoare şi roade ale credinţei în Dumnezeu şi ale iubirii faţă de El, iubire care se vede apoi în viaţa curată, trăită în sfinţenie şi fapte bune de ajutorare a semenilor noştri. De aceea, Sfânta Evanghelie a lui Hristos şi Biserica Lui ne cheamă, deodată, la dreapta credinţă şi dreapta vieţuire, la împlinirea poruncii iubirii faţă de Dumnezeu şi faţă de aproapele.

Două mari probleme cu care se confruntă mereu Biserica în lucrarea ei de mântuire a lumii, şi mai ales în timpul nostru sunt: pe de o parte, necredinţa sau indiferenţa religioasă, iar pe de altă parte, credinţele false sau rătăcite. Biserica trebuie, pe de o parte, să cheme fără

încetare şi cu multă iubire pe toți oamenii la credință, stiind că *„Dumnezeu voieşte ca toți oamenii să se mântuiască şi la cunoştința adevărului să vină”* (I Timotei 2, 4), iar pe de alta parte, să apere dreapta credința în fața rătăcirilor, pentru că nu este de ajuns să avem o credință religioasă oarecare, ci trebuie să avem dreapta sau adevarata credință.

Sfântul Apostol Petru avertizează şi el împotriva rătăcirii de la dreapta credință: *„nu fost în popor şi prooroci mincinoşi, după cum şi între voi vor fi învățători mincinoşi, care vor strecura eresuri pierzătoare şi tăgăduind chiar pe Stăpânul Care i-a răscumpărat, îşi vor aduce lor grabnică pieire. Şi mulți se vor lua după învățăturile lor rătăcite şi din pricina lor calea adevărului va fi hulită. Şi din poftă de avere şi cu cuvinte amăgitoare ei vă vor momi pe voi ş…ţ. Având ochii plini de pofta desfrânării şi fiind nesățioşi de păcat, ei amăgesc sufletele nestatornice; inima lor e deprinsă la lacomie şi sunt fiii blestemului, părăsind calea cea dreaptă, au rătăcit ş…ţ Aceştia sunt izvoare fără apă şi nori purtați fără furtună, cărora li se păstrează, în veac, întunericul cel de nepătruns* (II Petru 2, 1-3 şi 74-17).

Dar pentru ca să ne ferim de rătăcire, avem nevoie de a cunoaşte bine credința dreaptă sau ortodoxă. De aceea, Biserica cheamă pe credincioşii ei la cunoaşterea şi apărarea credinței ortodoxe.

Cartea de față, **„Credința ortodoxă**”, a fost mai întâi publicată cu titlul **„Învățătura de credință creştină ortodoxă**”, în anul 1952, cu binecuvântarea Patriarhului Iustinian, cu prilejul celei de-a 310-a aniversari a Sinodului de la Iaşi (1642), care a cercetat şi completat **„Mărturisirea ortodoxă**” a Mitropolitului român Petru Movilă al Kievului, aprobată în 1643 şi de un sinod de la Constantinopol.

Ediția din 1952, însă mult îmbunătățită, a mai fost publicată la Bucureşti (1992) şi la Cluj (1993), iar acum la laşi, în editura mitropolitană Trinitas. Cu recunoştință, mulțumim Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST pentru că a binevoit să acorde Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei filmele cu textul cules şi dreptul de a publica această carte. Meritul deosebit al carții este faptul ca, sub forma unui catehism pentru adulji, explica dreapta credinfa si dreapta viefuire a Bisericii, pe temeiul Sfintelor Scripturi şi scrierilor Sfinților Părinți.

Cu speranța că această carte va fi de mare folos atât tinerilor, cât şi vârstnicilor, binecuvântam pe ostenitorii de la Tipografia mitropolitana **Trinitas** şi pe toți cititorii dornici sa cunoască şi să traiască dreapta credință în Hristos care este arvuna mântuirii şi a vieții veşnice.

† DANIEL
Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei

Sfintele Paşti, 1996
Mănăstirea Bucium – Iaşi

INTRODUCERE

CEA DINTÂI DATORIE A CREDINCIOSULUI

1. Care este cea dintâi datorie şi cea mai mare grijă a credinciosului în viaţă?
Cea dintâi datorie şi cea mai mare grijă a credinciosului în viaţă este grija de măntuirea sufletului său. Nimic pe lume nu e mai de preţ pentru el ca mântuirea sufletului, după cuvântul Mântuitorului, care zice: *«Ce va folosi omului de ar dobândi Lumea toată şi-şi va pierde sufletu său? Sau ce va da omul, în schimb, pentru sufletul său?»* (Marcu 8, 36-37).

2. Dar ce este mântuirea?
Mântuirea este eliberarea din robia păcatului şi a morţii şi dobândirea vieţii de veci, în Hristos. Ea ne-a fost făcută cu putinţă de întruparea, jertfa, învierea şi înălţarea Domnului nostru Iisus Hristos la cer, şi ne-o însuşim prin harul dumnezeiesc, cu care trebuie să conlucrăm prin credinţă şi fapte bune. De mântuire se poate împărtăşi orice om, căci Dumnezeu *«voieşte ca toţi oamenii să se mântuiască şi să vină la cunoştinţa adevărului.»* (I Tim. 2, 4).

3. Unde se găseşte adevărul care duce la mântuire?
Adevărul care duce la mântuire se găseşte în Sfinta Biserică Ortodoxă, *„stâlpul şi temelia adevărului”* (I Tim. 3, 15).

4. De la cine are Biserica Ortodoxă acest adevăr?
Biserica Ortodoxă are acest adevăr de la Dumnezeu însuşi, vestit mai dinainte prin patriarhii, drepţii şi proorocii Vechiului Testament, care au avut o viaţa şi cugetare sfântă, şi apoi în mod desăvârşit prin Însuşi Fiul Său întrupat Domnul nostru Iisus Hristos, Măntuitorul, cum spune Sfăntul Apostol Pavel: *«După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri şi în multe chipuri, a vorbit părinţilor noştri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moştenitor la toate şi prin Care a făcut şi veacurile; Care fiind strălucirea slavei şi chipul fiinţei Lui şi Care ţine toate cu cuvântul puterii SaLe...»* (Evr. 1, 1-3).

5. Cum a dat Dumnezeu acest adevar?
Acest adevăr l-a dat Dumnezeu prin Descoperirea dumnezeiască.

DESPRE DESCOPERIREA DUMNVEZEIASCĂ

6. Ce este Descoperirea dumnezeiască?
Descoperirea sau Revelaţia dumnezeiască este comoara de adevăruri pe care Dumnezeu a dat-o oamenilor, pentru ca aceştia cunoscându-L pe El, voia Lui şi lucrarea Lui, să-L cinstească după vrednicie, să-I împlinească voia şi prin aceasta să se mântuiască.

7. Ce dovedeşte din partea lui Dumnezeu această Descoperire?
Descoperirea dumnezeiască dovedeşte marea iubire a lui Dumnezeu faţa de oameni. *„Dumnezeu este iubere”* (I Ioan 4, 8), iubire nesfârşită, un ocean de iubire, cum zic Sfinţii Părinţi. Prin ea Dumnezeu revarsă lumina şi căldura Lui, cea mai presus de fire, asupra, întregii făpturi şi o ajută să se împărtăşească cât mai deplin de puterea cea de sus şi de adevărul cel mântuitor. Descoperirea lui Dumnezeu e însăşi această lumină ce ni s-a dat din nesfârşita Lui iubire faţa de noi.

8. Dumnezeu a dat Descoperirea Sa pentru toţi oamenii?
Descoperirea dumnezeiască a fost dată pentru toţi oamenii, pentru că toţi au nevoie de mântuire, dar, întrucât nu toţi erău vrednici de a primi Descoperirea direct de la Dumnezeu, ea

a fost încredinţată anumitor oameni aleşi, care la rândul lor s-o vestească celor ce doresc a o primi.

9. De ce nu toţi oamenii pot prizni Descoperirea direct de la Dumnezeu?

Pentru nevrednicia pricinuită de necurăţia sufletului şi a trupului lor, în urma căderii în păcat a protopărinţilor noştri.

10. Care au fost vestitorii Descoperirii dumnezeieşti?

Oamenii aleşi de Dumnezeu în acest scop au fost patriarhii, Moise, drepţii şi proorocii, care au primit şi au vestit cuvântul lui Dumnezeu în sânul poporului evreu. Această Descoperire a fost adusă osmenilor în chip deplin de Însuşi Fiul lui Dumnezeu întrupat, Domnul nostru Iisus Hristos, „*Lumina cea adevărată, care Luminează pe tot omul ce vine în lume*" (Ioan 1, 9). Mântuitorul a răspândit în lume Descoperirea dumnezeiască prin Sfinţii Săi Apostoli şi Ucenici, în Biserica întemeiată de El şi intrată în istorie la Cincizecime.

11. Este cu putinţă ca Dumnezeu să Se descopere oamenilor?

Este cu putinţă. S-a susţinut, totuşi, de către unii înţelepţi pagâni şi de către unii eretici, că Dumnezeu nu Se putea descoperi oamenilor. Întâi pentru că Dumnezeu cel nesfârşit, cel nematerial, cel neschimbător şi cel veşnic nu S-ar fi putut apropia şi nu ar fi avut deci cum să fie cunoscut de către ceea ce este mărginit, trupesc, schimbător şi trecător. În al doilea rând, dacă Dumnezeu S-ar fi apropiat de fiinţele muritoare, aceste fiinţe slabe şi neajutorate nu ar fi reuşit să cuprindă şi să înţeleagă Descoperirea care li se făcea. Acei păgâni şi eretici judecău aşa, pentru că ei socoteau pe Dumnezeu ca o putere nepersonală, lipsită de viaţă şi mai ales de iubire.

Pentru noi, creştinii, nu sunt asemenea oprelişti, fiindcă, după învăţătura Bisericii, Dumnezeu este o fiinţa personală, care poate avea legături cu alte persoane, şi, deci, şi cu oamenii. Sfinta Scriptură însăşi ne învaţă că Dumnezeu a ţinut, din cele mai îndepărtate timpuri, mereu legătura cu oamenii, adică dându-le Descoperirea Sa: *„În multe rânduri şi în multe chipuri odinioară Dumnezeu grăind părinţior prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă a grăit nouă întru Fiul"* (Evr. 1, 1). Ca izvor al vieţii şi al iubirii, Dumnezeu Se apleacă şi Se descoperă continuu oamenilor. El nu e niciodată prea sus sau prea departe, pentru că El sălăşluieşte şi în inimile noastre.

Descoperirea dumnezeiască priveşte pe oameni şi ei pot s-o primească. Ei sunt *„chipul şi asemănarea Lui Dumnezeu"* şi, prin aceasta, îndreptăţiţi la cinstea descoperirilor de sus. Această cinste a mers până acolo încât Descoperirea deplină adusă de Fiul lui Dumnezeu pe pamânt s-a făcut prin întruparea Sa în om. Credinciosul poate primi Descoperirea dumnezeiască, apoi, şi pentru că el însuşi e mistuit de dorul fierbinte după Dumnezeu. Psalmistul lămureşte aceasta zicând: *„În ce chip doreşte cerbul izvoarele apelor, aşa Te doreşte sufletul meu pe Tine, Dumnezeule. Însetat-a sufletul meu de Dumnezeul cel viu; când voi veni şi mi voi arăta feţei lui Dumnezeu?"* (Ps. 41, 1-2). Un scriitor bisericesc arată astfel suspinul inimii sale după Dumnezeu: «Că ne-ai făcut spre a Te căuta şi neliniţtit este sufletul nostru pâna nu se va odihni întru Tine».[2] Ca fiinţă înzestrată cu minte, întruât este creat după *«chipul Lui Dumnezeu»*, cum am spus, omul poate primi adevăruri din partea lui Dumnezeu. Acesta, în nesfârşita Sa înţelepciune uşurează căile de înţelegere a adevărurilor date, în cei care s-au făcut vrednici de El printr-o viaţă aleasă şi au primit harul Duhului Sfânt.

12. De ce are o autoritate mai mare Descoperirea dumnezeiască decât mintea omenească în lucrarea mântuirii?

Pentru că Descoperirea dumnezeiască nu greşeşte şi nu înşeală niciodată, fiind garantată de Dumnezeu însuşi Care e Adevărul (Ioan 14, 6), de nesfârşita Lui întelepciune şi de împlinirea până astăzi a atâtora dintre cele vestite de această Descoperire. Mintea omenească poate înţelege unele dintre cele cuprinse în Descoperirea dumnezeiască, dar ea nu poate

[2] Fer. Augustin, *Mărturisiri*, I, 1, Migne, P. L., XXXII, col. 661.

pătrunde toată această Descoperire. Pentru ca mintea noastră să fie întru totul de aceeaşi părere cu Descoperirea de sus ar trebui să cunoaştem pe Dumnezeu în fiinţa Sa. Dar cum fiinţa lui Dumnezeu nu poate fi cunoscută pentru că mijloacele fireşti pe care mintea noastra ni le pune la îndemână nu ajută la acest lucru, noi punem toată încrederea în adevărurile Descoperirii, care ne fac cunoscut pe Dumnezeu prin predicarea sau vestirea cuvântului despre El.[3]

Descoperirea dumnezeiască e vrednică de a fi primită de mintea noastră. Dacă mintea îşi pune încrederea în făgăduiala unui om serios şi vrednic de laudă, despre care ştim sigur că nu ne înşala, de ce să nu dăm aceeaşi crezare cuvintelor lui Dumnezeu însuşi?[4] «Nu e mai cuminte zice Origen, să dăm mai multă crezare lui Dumnezeu?»[5] De asemenea, Sfântul Ioan Gură de Aur ne îndeamnă să ne încredem totdeauna în Dumnezeu, chiar atunci când cuvântul Lui pare a fi împotriva felului nostru de a judeca şi de a vedea. Judecata şi vederea noastră se pot înşela; cuvântul Lui, niciodată.

13. Câte feluri de Descoperiri sunt?

Privită în izvorul ei, care e Dumnezeu, Descoperirea dumnezeiască e una singură. Dacă, însă, ţinem seama de căile folosite pentru a ajunge până la noi, Descoperirea este de două feluri: întâi, Descoperirea dată pe calea firii; şi al doilea, Descoperirea dată pe calea mai presus de fire, adică pe calea supranaturală. Aceasta din urmă nu poate fi primită fără ajutorul lui Dumnezeu, dat celui credincios.

14. Ce se înţelege prin Descoperirea pe calea firii?

Prin Descoperirea pe calea firii, numit şi Revelaţia naturală, se înţelege comoara de învăţături pe care natura şi firea omenească ni le dezvăluie despre existenţa şi unele însuşiri ale lui Dumnezeu. Natura în mijlocul căreia trăim ne spune că este Cineva care a făcut-o. Mintea ne spune că zidirea trebuie să aibă un Ziditor, pentru că nu poate fi ceva pricinuit făr un pricinuitor. Ordinea şi frumuseţea desăvârşită a alcătuirii lumii oglindesc lucrarea unui Făcător atotputernic, prea înţelept şi prea iubitor. Întreaga fire ne grăieşte despre Dumnezeu, după cuvântul Psalmistului: *„Cerurile spun slava lui Dumnezeu şi facerea mâinilor Lui o vesteşte tăria. Ziua zilei spune cuvânt şi noaptea nopţii vesteşte ştiinţa. Nu sunt graiuri, nici cuvinte ale căror glasuri să nu se audă. În tot Pământul a ieşit vestirea lor şi la marginile lumii cuvintele lor”* (Ps. 18, 1-4). Întreaga făptură, prin ordinea şi armonia ei arată că din carte şi strigă pe Stăpânul şi Făcătorul ei - spune Sfântul Atanasie.[6] Chiar dacă unele popoare se închina la pietre şi la lemne, ele ştiu că este Cineva mai mare decât ele.[7] «Întreabă lumea, podoaba cerului, şi vezi dacă nu-ţi răspund după înţelegerea lor: „Dumnezeu ne-a făcut”. Lucrurile acestea le-au cercetat şi nobilii filozofi şi din artă au cunoscut pe artist».[8] Sfântul Apostol Pavel întăreşte şi adânceşte cuvântul Psalmistului: *„Cele nevăzute ale Lui (Dumnezeu) de la facerea lumii, înţelegându-se din făpturi, adică veşnica Lui putere şi dumnezeire, aşa ca ei să fie fără cuvânt de apărare”* (Rom. 1, 20).

15. Ce se înţelege prin Descoperirea pe calea mai presus de fire sau pe calea supranaturală?

Se înţelege Descoperirea rânduită şi dată de Dumnezeu prin anumiţi oameni aleşi (în Vechiul Testament) şi mai apoi prin Însuşi Fiul Său întrupat (în Noul Testament). Prin Descoperirea firii ne ridicăm numai la adevărul că există Dumnezeu şi la câteva dintre însuşirile Lui. Dacă ne-am mărgini la această Descoperire, nu ne-am deosebi de păgânii înaintaţi ai vremurilor vechi, şi mai ales ne-am lipsi de bucuriile şi fericirea pe care ni le-a adus Descoperirea pe calea supranaturală. Aceasta din urmă ne face creştini, pe când cealaltă,

[3] Tertulian, *Contra lui Marcian*, I, 18, Migne, P. L., II. col. 226.
[4] Sf. Ciprian, *Despre moarte* 6, Migne, P. L., IV, col. 586.
[5] Origen, *Contra lui Cels*, I, ,11, Migne, P. G., XI, col. 676.
[6] Sf. Atanasie, *Contra Grecilor*, Migne, P. G. XXV, col. 68.
[7] Fer. Ieronim, *Comentar La Psalm 95*; *Anecdota Meredsolara* 3, 2, 137.
[8] Fer. Augustin, *Cuvântări* 141, 2, 2, Migne, P. L., XXXVIII, col. 776.

marginită numai la cugetare, ne ține doar la porțile creştinismului. Descoperirea sau Revelația supranaturală nu poate fi primită şi înțeleasă decât de omul credincios, adică prin credință.

16. Prin ce s-a dat oamenitor Descoperirea supranaturală?

Ea a fost dată uneori prin anumite semne minunate, pe care omul le cunoaşte prin simțuri; de pildă arătarea lui Dumnezeu către Avraam, sub trei bărbați, la stejarul lui Mamvri (Fac.18. 1-2), sau arătarea Mântuitorului după Înviere către ucenicii Săi (Ioan 20, 19-31). Avem aci o Descoperire din afară. Dar, de cele mai multe ori, Descoperirea pe calea supranaturală e dată sufletului omenesc printr-o luminare deosebită, pe care aceasta n-ar fi putut-o câştiga numai prin puterea cugetării sale. Această luminare a sufletului şi înzestrare a lui cu puterea de a primi anumite adevăruri ale Descoperirii dumnezeieşti este *insuflarea* sau *inspirația* dumnezeiască. Avem aici o Descperire care se face numai sufletului şi prin suflet şi pe care o putem numi duhovnicească sau dinlăuntru.

Sfânta Scriptură spune chiar si în Vechiul Testament, în multe locuri (Ieş. 4, 12; II Regi 23, 2; Isaia 6, 1-8; 8, 1; Avacum 2, 2 etc.), ca Dumnezeu este Acela care a grăit prin gura proorocilor: Sfântul Apostol Pavel rezumă astfel istoria şi felurimea acestei Descoperiri: *„După ce Dumnezeu odinioară în multe chipuri a grăit părinților noştri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul"* (Evr. 1, 1-2). Descoperirea prin semne minunate, controlate de simțuri şi prin insuflarea Duhului Sfânt are autoritate hotărâtoare pentru viața religioasă şi pentru mântuire. Numai prin această Descoperire omul are cunoaşterea celor duhovniceşti şi poate deveni duhovnicesc.

17. Când s-a dat oamenilor Descoperirea supranaturala?

Această Descoperire s-a dat de la facerea primilor oameni, în rai, până la venirea Mântuitorului, care a încununat şi a desăvârşit Descoperirea. Această lungă durată - 5508 ani - se poate împarți în trei părți: Cea dintâi se întinde de la facerea primilor oameni, până la darea Legii Vechiului Testament. Această primă parte se împarte la rându-i în două: 1) de la facerea primilor oameni până la căderea în păcat; 2) după căderea în păcat. Descoperirea se înfățişează potrivit stării omului din aceste două răstimpuri. În rai, omul s-a bucurat de o Descoperire directă din partea lui Dumnezeu, Care-i vorbea personal. Dumnezeu îl povățuia şi-l conducea direct, îl învăța despre Sine, despre legătura Sa cu omul şi rostul acestuia în lume şi petrecea împreună cu acest om.

Partea a doua a Descoperirii începe odată cu darea Legii Vechiului Testament; ea cuprinde toate veacurile – aproape 14 – călăuzite de legea lui Moise şi de prooroci şi se încheie odată cu venirea Mântuitorului. Această parte a Descoperirii nu e deplină, ci pregătitoare pentru Descoperirea cea deplină. Sfântul Apostol Pavel o numeşte *„călăuză către Hristos"* (Gal. 3, 24).

Partea a treia a Descoperirii este aceea a plinătății harului si adevărului (Ioan 1, 17). Ea începe odată cu venirea Mântuitorului şi se încheie cu ultima scriere a Noului Testament. Ne găsim pe treapta cea mai înaltă a Descoperirii dumnezeieşti făcute în persoana însăşi a Mântuitorului, Care ne dă deplina cunoaştere despre Dumnezeu, ca Acela Care este Însuşi Fiului Dumnezeu (Matei 11, 27; Ioan 17, 6). Sfântul Apostol Pavel spune aceasta în chip hotarât: *„În zilele acestea mai de pe urmă (Dumnezeu) a grăit întru, Fiul"* (Evr. 1, 2), şi tot el o lămureşte, arătându-i şi scopul: *„Făcându-ne cunoscută taina voii Sale după buna Lui socotință, astfel cum hotărise La Sine mai înainte, spre iconomia plinirii vremurilor, ca toate să fie iarăşi unite în Hristos, cele din ceruri si cele de pe pământ întru El"* (Efes. 1, 9-10).

18. De unde ştim că Iisus Hristos este desăvârşirea şi plinirea Descoperirii?

Din Sfânta Scriptură, din împlinirea întocmai a proorociilor Vechiului Testament şi din istoria Bisericii Creştine.

În adevăr, Sfântul Apostol Pavel precizează: *„Iar când a venit plinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe Fiul Său Cel născut din femeie, născut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea"* (Gal. 4, 4-5). Sfintele Evanghelii âi întreg Noul Testament întăresc întru totul adevărul că Iisus Hristos e Fiul lui Dumnezeu întrupat şi plinitorul Descoperirii dumnezeieşti.

Proorociile Vechiului Testament privitoare la Mesia, la Răscumpărătorul, la Fiul lui Dumnezeu, s-au împlinit întocmai în persoana lui Iisus Hristos. Sfinţii Evanghelişti şi Sfântul Apostol Pavel citează, adesea în amănunt, proorociile ce s-au împlinit în persoana Mântuitorului. Proorocul Isaia - supranumit şi Evanghelistul Vechiului Testament – vorbeşte pe larg de naşterea şi mai ales de patimile, moartea şi proslăvirea lui Mesia (Isaia 7 si 63). Toată această proorocie s-a împlinit întocmai în faptele şi viaţa lui Iisus Hristos, aşa cum sunt înfăţişate de Noul Testament (Matei 1, 21; Luca 1, 31 ş. u.; I Cor.15, 3; I Petru 2, 24; Matei 26, 62; Fapte 8, 32; I Ioan 3, 5 etc.).

Documentele creştine, păgâne şi iudaice din veacurile I şi II susţin, fără deosebire, că Iisus Hristos ca Dumnezeu-Om este o persoană istorică sub împăraţii August şi Tiberiu şi a suferit moartea sub Ponţiu Pilat. Aceleaşi documente, afară de cele iudaice, constată că nici o alta persoană purtând acelaşi nume, sau alt nume, nu a avut rolul si faptele lui Iisus Hristos. Marile înfăptuiri ale Bisericii adeveresc şi ele Dumnezeirea intemeietorului ei.

19. Se poate vorbi despre trepte ale Descoperirii dumnezeieşti?

Se poate vorbi cu toată siguranţa. Am văzut mai înainte că Descoperirea dumnezeiască poate fi împărţită în trei mari perioade de timp. Fiecăreia dintre aceste perioade îi corespunde mai mult sau mai puţin o treaptă de înaintare, cu toate că aceste trepte nu sunt nici totdeauna egale şi nici nu vin unele după altele într-o ordine neschimbată. Timpul de la căderea în păcat până la darea Legii pe muntele Sinai cuprinde nu numai strădanii ale firii omeneşti spre cunoaşterea adevărului şi deci a lui Dumnezeu, ci şi ajutoare directe de sus, prin Descoperirea mai presus de fire, făcută patriarhilor. La fel, după darea Legii. După venirea Mântuitorului, Care a desăvârşit Descoperirea, cele două trepte ale Descoperirii de dinainte n-au fost înlăturate. Deci, în linii mari, Biserica admite trepte în lucrarea Descoperirii supranaturale.

Cum este şi firesc, Biserica pune accentul pe cele două trepte în Descoperirea dumnezeiască, înfăţişate prin cele două Testamente. Sfântul Grigorie Teologul, vorbind despre schimbările produse de către acestea în viaţa omenirii de-a lungul timpului, le numeşte cutremure de pamânt şi le schiţează astfel: «Cele două Testamente sunt două cutremure dintre care unul face trecerea de la idololatrie la legea lui Moise; celălalt, de la legea lui Moise la Evanghelie. Dar e şi un al treilea cutremur, care este mutarea din această viaţă în cealaltă».[9] Deci Biserica admite mersul treptat al Descoperirii dumnezeieşti.

Treapta de la Vechiul la Noul Testament e arătată de nenumărate ori de Mântuitorul, de Sfinţii Apostoli şi de Sfinţii Părinţi. Ei arată că este o desăvârşire a Noului Testament faţă de cel Vechi. Acesta din urmă îşi păstrează valoarea lui, e adevărat. Mântuitorul zice: *„Să nu socotiţi că am venit să stric Legea sau Proorocii; nu am venit să stric, ci să plinesc. Că adevărat zic vouă: Înainte de a trece cerul şi pământul, o iotă sau o cirtă nu va trece din Lege, până ce vor fi toate”* (Matei 5, 17-18). Dar aceste lucruri din Vechiul Testament trebuie «plinite» în lumina gradului nou de Descoperire (Noul Testament): *„Aţi auzit că s-a zis celor de demult...”*, *„Iar Eu zic vouă”* (Matei 5, 21 ş.u.). Noul Testament e dezvoltarea şi plinirea celui Vechi; dar e mai mult decât atât: el e «răsăritul cel de sus», care face să treacă «umbra legii». Sporul în descoperirea persoanelor Sfintei Treimi e arătat de Sf. Grigorie Teologul, prin cuvinte ca: «Adaosuri parţiale», «înălţări», «înaintări» şi «treceri din slavă în slavă».[10] Duhul Sfânt însuşi Şi-a rânduit lucrarea Lui în chip treptat, măsurând-o după puterea de primire a Sfinţilor Ucenici. Astfel, la început a lucrat prin minunile săvârşite de Domnul, după patimi şi înviere a fost insuflat Ucenicilor, iar după înălţare, la Cincizecime, S-a arătat în chip de limbi de foc.[11]

20. De ce învăţătura creştină e socotită drept cea mai înaltă treaptă a credinţei?

Pentru că învăţătura creştină a fost dată de Însuşi Fiul lui Dumnezeu întrupat, Domnul nostru Iisus Hristos, şi pentru că nimeni altul n-a cunoscut că El de-a dreptul pe Dumnezeu şi

---

[9] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul V Teologic*, 25, Migne, P. G., XXXVI, col. 160 D, 161 A.

[10] Sf. Grigorie Teologul, *op. cit.*, 26, col. 161 CD.

[11] Idem, *op. cit.*, 26, col. 164 A.

n-a învăţat pe oameni chiar din izvorul care e Însuşi Dumnezeu: *„Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Cel Unul-Născut, Fiul, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut”* (Ioan 1, 18). Mântuitorul însuşi declară: *„Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl”* (Ioan 14, 9). Căci *„nimeni nu cunoaşte pe Fiul, decât numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-l cunoaşte nimeni, decât numai Fiul şi acela căruia va voi Fiul să-i descopere”* (Matei 11, 27). Iisus Hristos a adus Descoperirea celor mai mari taine ale adevărului dumnezeiesc, pe care omenirea s-a învrednicit să le cunoască de la începutul lumii. Credinţa adusă de El a astâmpărăt şi astâmpără setea după adevăr a nenumărate suflete. Ea a schimbat faţa lumii vechi. Prin luminarea şi schimbarea adâncă a sufletelor, ea a legat din nou viaţa omenească, veştejită de păcat de Izvorul nesecăt al vieţii netrecătoare: Dumnezeu. Ea a coborât cerul pe pământ, împlinind rugăciunea Psalmistului: *„Doamne, pleacă cerurile Tale si Te pogoară, atinge-te de munţi şi fă-i să fumege”* (Ps. 143, 5). Cerurile s-au plecat şi chiar s-au deschis (Luca 2, 9-15; Matei 3, 16). În sfârşit, nici o altă credinţă sau cunoaştere religioasă n-a putut şi nu poate înlocui pe cea creştină, fiindcă n-a avut şi nu are roadele acesteia. Învăţătura creştină stă pe culmea cunoaşterii religioase, pentru că nicăieri sufletul credinciosului nu se desfată de adevăr, de dreptate, de fericire, de viaţă veşnică, ca în Hristos.[12]

21. Cum ne putem încredinţa de Descoperirea dumnezeiască?

Ne putem încredinţa de Descoperirea dumnezeiască pe două cai: 1. printr-una personală, aflată în cercetător; 2. prin cealaltă, aflată în cuprinsul Descoperirii. Cea dintâi e *credinţa*. Credinţa e socotită ca Des coperire. Ea singura ingaduie omului sa vada pe Dumnezeu.[13] Ea singura ne duce într-o lume mai presus de fire si ne înzestreaza cu puterea de a deosebi ce e omenesc de ce e mai presus de om. Cea de-a doua cale prin care ne încredin)am despre Descoperirea dumnezeiasca sint *semnele* aflate chzar în Descoperire. Au fost şi sunt semne vădite ale Descoperirii dumnezeieşti.

22. Care sunt semnele adevăratei Descoperiri dumnezeieşti?

Semnele Descoperirii dumnezeieşti sunt următoarele:

1) Înalţimea învăţăturilor descoperite;

2) Curaţia lor dumnezeiască;

3) Puterea lor de a schimba în bine pe oameni.

Aceste semne sunt *lăintrice* şi ele pot fi înţelese numai când Descoperirea e bine cunoscută şi e cercetată într-un duh de smerenie şi de evlavie. Acest duh face fericit pe cel ce se dăruieşte unei asemenea cercetări. Despre Descoperirea dumnezeiască ne încredinţăm şi prin *semne din afară: minunile şi proorociile*, la care putem adăuga şi calitatea morală a persoanei prin care se face Descoperirea.

23. Ce sunt minunile?

Minunile sunt fapte dumnezeieşti mai presus de mintea şi puterea omenească. Ele sunt fapte săvârşite în firea văzută numai cu puterea lui Dumnezeu, întrecând legile minţii şi ale firii, care se fac în momente extraordinare, hotărâte de Ziditor, şi urmăresc luminarea şi îndreptarea noastră în vederea mântuirii. Minunile arată voinţa lui Dumnezeu şi tâlcuiesc căile Sale cele necunoscute.

Dumnezeu este cel dintâi şi cel mai mare făcător de minuni, ca unul Care este Însuşi izvorul lor. Mântuitorul a săvârşit pe pământ minuni asupra firii, asupra oamenilor şi asupra Sa însuşi. El a oprit furtuna pe mare, a scăpat pe Petru de la înec, a prefăcut apa în vin, a înmulţit pâinile şi peştii, a vindecat bolnavi, a înviat morţi, ceea ce-L face să spună: *«De n-aş fi făcut între ei lucruri pe care nimeni altul nu le-a făcut, păcat n-ar avea»* (Ioan 15, 24). Dintre minunile pe care Mântuitorul le-a făcut asupra-Şi, cea mai mare este învierea Sa din morţi. Minunile Sale dovedesc obârşia şi puterea Sa dumnezeiască, aşa cum El însuşi declară: *„Lucrurile pe care Mi le-a dat Tatăl să le săvârşesc, aceste lururi pe care le fac, mărturisesc despre Mine că Tatăl M-a trimis”* (Ioan 5, 36). Minuni au făcut şi oamenii aleşi de Dumnezeu

[12] Fer. Augustin, *Comentar la Evanghelia după Ioan*, 26, 4, Migne, P. L., XXXV, col. 1608.

[13] *Epistola către Diognet*, 8. 6, Funk; Petres Apostolici, 1, 1901, pag. 404; în *Scrierile Părinţilor Apostolici*, în „P.S.B.”, Bucureşti, 1979, p. 342.

și plăcuți Lui ca, de pildă, unii dintre aceia prin care s-a dat Descoperirea dumnezeiască: Moise, Ilie, Elisei, Daniil, Iona, Apostolii și alții. Dar aceștia au săvârșit minuni numai cu puterea lui Dumnezeu, dovedind că aveau puterea Duhului de sus cu ei.

24. După ce se cunosc adevăratele minuni?

Minunile adevărate se deosebesc de cele mincinoase printr-o seamă de condiții, dintre care însemnăm:

1) Să fie vrednice de numele lui Dumnezeu și să fie cuprinse în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție;

2) Să se producă cu mijloacele cu care s-au produs minunile Mântuitorului și ale Sfinților;

3) Să nu se tăgăduiască unele pe altele sau să se opună unele altora;

4) Să nu contrazică Sf. Scriptură și Sf. Tradiție;

5) Să urmărească mântuirea sufletului omenesc;

6) Să aducă folos și spor vieții sufletești, nu morții sau păcatului;

7) Savârșitorul minurui să graiască numai adevărul, să ducă o viață fără pată și să nu urmărească interese personale sau scopuri egoiste;

8) Să îndrepte moravurile la cei ce văd minunea[14];

9) Să poarte în ele siguranța și puterea Duhului lui Dumnezeu;

10) Să dovedească lucrarea proniei dumnezeiești.

25. Ce sunt proorociile?

Proorociile sau profețiile sunt arătări prin viu grai, sau prin scris, ale anumitor adevăruri și întâmplări care privesc viitorul, pe care Dumnezeu le vestește prin aleșii Săi, în vederea mântuirii și care se petrec întocmai. Cele cuprinse în prooroocii nu pot fi cunoscute pe cale firească. Prooroociile sau profețiile tălmăcesc voința lui Dumnezeu și ele se fac numai sub insuflarea Duhului Sfânt. Ele ocupă o bună parte din cărțile Vechiului Testament, unde prevestesc pe Mântuitorul și multe întâmplări din viitorul poporului iudeu și al altor popoare. Noul Testament însuși și Tradiția de la începutul Bisericii cuprind o seamă de prooroocii; Mântuitorul încă a: prooroocit (Matei 24 etc.).

Prooroociile, ca semne ale Descoperirii dumnezeiești, stau numai în puterea lui Dumnezeu. Ele se deosebesc de prezicerile omenesti care se întemeiază sau pe socoteli plăpânde, sau pe superstiții. Prooroociile dumnezeiești sunt făcute, ca și minunile, printr-o lucrare necunoscută firii omenești. Marea lor autoritate stă în împlinirea lor. Împlinirea lor întocmai arată că Duhul Sfânt este autorul lor[15]. «Fiindcă cele prezise se întâmplă, cred și mă supun lui Dumnezeu», zice Teofil al Antiohiei.[16] Cele mai însemnate prooroocii ale Vechiului Testament sunt cele privitoare la Mântuitorul. Aceste prooroocii, numite mesianice, au prezis cu mare siguranță vremea venirii Mântuitorului (Daniil 9, 24-27) nașterea, patimile, moartea, proslăvirea (Isaia 7, 14; 53, 2 și urm.) și chiar slujirile Sale de: profet (Deut. 18, 15; Isaia 42, 1-4), preot și împărat (Ps. 109, 4-6; 1, 5). Apostolii au arătat că spusele proorocilor despre Mesia-Hristos s-au împlinit întocmai[17].

26. După ce semne se cunosc adevăratele prooroocii?

Ele trebuie să întrunească aceleași condiții ca minunile. Mântuitorul, Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți atrag în repetate rânduri atenția atât asupra proorocilor adevărați, cât și asupra celor mincinoși, pe care trebuie neapărat să-i deosebim. Pe cât de mult suntem datori să cugetăm cu evlavie la prooroociile adevărate, pe atât de mult se cuvine să osândim și să combatem pe cele false. Mântuitorul spune că în vremurile tulburi și mai ales la sfârșitul lumii *„se vor ridica hrisroși mincinoși și prooroci mincimoși și vor da semne mari și minuni, ca să amăgească, de va fi cu putință, și pe cei aleși”* (Matei 24, 24). Asemenea prooroci mincinoși

---

[14] Origen, *Contra lui Cels*, I, 68, Migne, XI, col. 788.

[15] Origen, *op. cit.*, 6, 10, Migne, *P. G.*, XI, col. 1305.

[16] Teofil al Antiohiei, *Către Autolic*, 1, 14, Migne, *P. G.*, VI, col. 1045; în *Apologeți de limbă greacă;* în „P.S.B.”, București, 1980, p. 291.

[17] Fer. Augustin, *Despre credință îin lucrurile care nu se văd*, 7, 10, Migne, *P. L.*, XL, col. 180.

s-au ivit deseori şi sunt şi astăzi, dar ei trebuie să fie combătuţi cu stăruinţă, pentru a nu fi lăsaţi să-şi facă lucrul lor. Lactanţiu ne spune ca adevăraţii prooroci:

1) Predica toţi un singur Dumnezeu;

2) Nu suferă de nebunie;

3) Nu sunt înşelători;

4) Nu umblă după averi sau câştig;

5) Nu se îngrijesc de cele necesare vieţii, ci se mulţumesc cu întreţinerea pe care le-o trimite Dumnezeu;

6) Proorociile lor s-au împlinit sau se împlinesc întocmai;

7) Ei îşi adeveresc trimiterea chiar şi prin suferirea chinurilor şi a morţii[18].

27. De ce Dumnezeu nu repeta Descoperirea Sa?

Pentru că El a făcut această descoperire o dată pentru totdeauna, în vederea mântuirii oamenilor, potrivit planului Său veşnic. Dumnezeu Se descoperă atunci când ştie că aceasta este de cea mai mare trebuinţă şi de cel mai desăvârşit folos. El nu Se repetă ca oamenii, pentru că planul sau iconomia lui Dumnezeu nu cuprinde repetarea Descoperirii. Repetarea învăţăturii sau a altui lucru este semnul nedesăvârşirii omeneşti. Repetarea Descoperirii dumnezeieşti, adică o nouă venire a Vechiului si a Noului Testament, cu o nouă întrupare, patimire, moarte şi înviere a Domnului nostru Iisus Hristos, ar arata ca prima Descoperire sau a fost înşelătoare, sau n-a avut loc niciodată, sau a fost necompletă ceea ce ar fi o necuviinţă faţă de numele şi puterea lui Dumnezeu. Susţinerea că repetarea Descoperirii ar face pe toţi să creadă nu poate sta în picioare pentru ca nici în timpul Mântuitorului n-au crezut toţi în El, cu toate ca El era Descoperirea însăşi. Învăţătura pildei bogatului şi a săracului Lazăr este că cei învârtoşaţi la inima n-ar crede chiar dacă ar şi învia cineva din morţi (Luca 16, 31).

DESPRE SFÂNTA SCRIPTURĂ

28. Unde se găseşte Descoperirea dumnezeiască cea mai presus de fire?

Descoperirea dumnezeiască cea mai presus de fire se găseşte în Sfânta Scriptură şi în Sfânta Tradiţie.

29. Ce este Sfânta Scriptură?

Sfânta Scriptură sau Biblia este colecţia cărţilor numite ale Vechiului şi ale Noului Testament, scrise sub insuflarea Duhului Sfânt, într-un răstimp de aproape 1500 de ani, adică de la Moise (cca. 1400 înainte de Hr.) până la autorul Apocalipsei (cca. 100 după Hr.). Aceste cărţi sunt comoara cea mai preţioasă de lumină si mântuire pe care Dumnezeu a dat-o oamenilor. Biserica le păstrează ca pe un odor de mare pret şi le foloseşte ca pe un izvor de apă vie din care soarbe învăţătura cea dumnezeiască.

30. De ce Sfânta Scriptură se mai numeşte şi Biblie?

Cuvântul „Biblie" este de obârşie grecească şi înseamnă „cărţi" sau „carte". „Cărţile" sau „cartea" Sfintei Scripturi şi-au păstrat de-a lungul veacurilor numele grecesc de Biblie, atât pentru ca Sfânta Scriptură a fost scrisă o bună parte în limba greacă, cât şi pentru că, la început, în primele veacuri ale creştinismului, învăţătura cuprinsă în ea a fost propovăduită mai ales în graiul grecesc, aşa cum arată documentele timpului, îndeosebi Sfânta Tradiţie. Acest cuvânt, Biblie, care e cel mai întrebuinţat, atât de creştini cât şi de necreştini, înfăţişează deci Sfânta Scriptură ca pe o carte în sine, singura care de-a lungul istoriei şi-a păstrat acest nume fără alt adaos şi pe care noi credincioşii o socotim cartea mai presus de toate celelalte cărţi, cartea cărţilor, cartea pe care, dacă n-o putem numi cea mai mare ca întindere, o putem numi cea mai preţioasă, pentru cuprinsul şi roadele ei în sufletele noastre.

31. Prin ce se deosebeşte Sfânta Scriptură de celelalte cărţi?

[18] Lactanţiu, *Dumnezeieştile Instituţii*, 1, 4, 1-2, 3, 5, 6, Migne, *P. L.*, VI, col. 127.

1) Sfânta Scriptura se poate citi cu cel mai mare folos de oricine: învățat sau neînvățat, din orice parte a lumii. Ea cuprinde învățături mântuitoare şi folositoare, căci ne vorbeşte despre Dumnezeu şi despre mântuirea noastră în comuniune cu Dumnezeu prin Hristos, cu ajutorul harului Duhului Sfânt. «Iar scopul şi rostul Sfintei Scripturi este, spune Sfântul Atanasie cel Mare, acea vestire îndoită despre Mântuitorul: ca El a fost pururea Dumnezeu şi Fiu, fiind Cuvântul şi strălucirea şi înțelepciunea Tatălui; şi ca pe urmă, luând trup pentru noi din Fecioara Maria, Născătoarea de Dumnezeu, S-a făcut om. Iar această îndoită vestire se poate afla, urmărind-o în toată Scriptura de Dumnezeu insuflată» cum Însuşi Domnul a spus: *„Cercetați Scripturile, ca ele sunt cele ce mărturisesc despre Mine”* (Ioan 5, 39)[17bis]. Ea ne învață apoi cum să trăim după voia lui Dumnezeu, adică bine[19], în înțelesul cel mai deplin al acestui cuvânt.

Sfânta Scriptură spune numai adevărul, căci Duhul Sfânt n-a înşelat pe slujitorii Săi, proorocii[20]. Oamenii nu puteau cunoaşte prin firea şi prin mintea lor lucruri aşa de mari şi de dumnezeieşti, ci numai printr-un dar coborât de sus asupra oamenilor sfinți.

2) Sfânta Scriptură are o unitate desăvârşita. Acelaşi suflu dumnezeiesc se simte la citirea tuturor cărților ei, deşi acestea sunt deosebite între ele din punct de vedere al conținutului şi al formei de exprimare. Fiind dată prin Sfântul Duh, Sfânta Scriptură cuprinde adevărul. Nimic nedrept sau prefăcut nu se află într-însă[21]. Sfânta Scriptură nu se contrazice[22], cum se contrazic învățătorii şi scrierile păgâne[23]. Daca scrierile Proorocilor sunt de acord cu Evangheliile, este pentru că toți au vorbit însuflați de un singur Duh, al lui Dumnezeu[24].

3) Sfânta Scriptură are o putere covârşitoare, prin care a prefăcut şi preface nenumărate suflete păcătoase în sfinți. Sfântul Apostol Pavel zice despre deosebita putere a Sf. Scripturi: *„Cvântul lui Dumnezeu este viu şi lucrător şi mai ascuțit decât orice sabie cu două tăişuri şi pătrunde până la despărțitura sufletului şi a duhului, dintre încheieturi şi măduvă, şi este judecător cugetelor şi gândurilor inimii)”* (Evr. 4, 12). Fericitul Ieronim, mare traducător şi tâlcuitor al Sf. Scripturi, se pronunță astfel: «Te rog spune-mi ce e mai sfânt ca acest cuvânt (al lui Dumnezeu)? Ce e mai plăcut ca această plăcere? Ce mâncări, ce feluri de miere sunt mai dulci decât cunoaşterea înțelepciunii lui Dumnezeu, decât pătrunderea în locurile Sale ascunse, decât privirea la ideea Ziditorului şi la cuvintele Stăpânului tău..., decât ca aceste cuvinte ale Stapânului, pline de înțelepciune duhovnicească, să învețe pe oameni! Aibă ceilalți averile lor, beie din cupe împodobite cu pietre prețioase, strălucească în stofe de mătase..., fie neputincioşi în a-şi răpune bogățiile prin felurite plăceri! Desfătarea noastră să stea în a medita la legea Domnului ziua şi noaptea, a bate la uşa care ni-i deschisă, a primi pâinile Sf. Treimi şi a merge pe valurile vieții, având pe Domnul calauza»[25].

32. Sf. Scriptură ne poate călăuzi, ea singură, pe calea mântuirii?

Sf. Scriptură nu ne poate călăuzi, ea singură, pe calea mântuirii, atât pentru că ea n-a fost dată omenirii de la început, cât şi pentru că, atunci când a fost dată, ea n-a fost singura autoritate în aceasta privință, ci a avut înaintea ei şi apoi odată cu ea Sf. Tradiție, în vatra mereu caldă a obştii religioase, sau a Bisericii. Cu mult înainte de a începe Moise să scrie primele cărți ale Vechiului Testament, a existat o evlavie a obştii religioase, chiar mai veche decât aceea a Patriarhilor. Cărțile Noului Testament încep să apară după mai bine de zece ani de la întemeierea Bisericii. Ele apar în sânul acesteia. Şi Biserica alege cărțile insuflate încă

[17 bis] Sfântul Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, XXIX, în Sf. Atanasie cel Mare, *Scrisori*, Partea I, „P.S.B.”, Bucureşti, 1987, p. 357.

[19] Fer. Augustin, *Comentarii la Psalmi*, 90, 21, Migne, *P. L.*, XXXVII, col. 1159.

[20] Sf. Ipolit, *Comentarii 1a Daniil*, 4, 6, CB 1, 1, col. 198; Fer. Augustin, *Scrisoarea 28, 3, 3*, Migne, *P. L.*, XXXIII, col. 112.

[21] Sf. Clement Romanul, *Scrisoarea I către Corinteni*, 45, 2, 3, Migne, *P. G.,* I, col. 300.

[22] Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu Iudeul Trifon*, 65. 2, Migne, *P. G.*, VI, col. 825; Sf. Epifanie, *Contra ereziilor Panarion*, 70, 7, Migne. *P. G.*, XLII, ml. 349.

[23] *Indemn către Greci*, cap. 8, Migne, *P. G.*, VI, col. 256.

[24] Teofil al Antiohiei, *Către Autolic*, 3, 12, Migne, *P. G.*, VI, col. 1137.

[25] Fer. Ieronim, *Scrisoarea 30, 13* CV 54, I, pag. 248.

din veacul I după Hristos. Biserica este autoritatea hotărâtoare în această privință, cum şi în tâlcuirea textului biblic. Ea *„este stâlpul şi temelia adevărului”* (I Tim. 3, 15), ea ține «canonul neclintit al adevărului»[26]. În ea lucrează Duhul Sfânt pentru păstrarea neîntinată a adevărului mântuitor. «Unde este Biserica, zice Sf. Irineu, acolo este şi Duhul lui Dumnezeu şi unde este Duhul lui Dumnezeu, acolo este Biserica şi tot harul, iar Duhul este adevărul»[27]. Iată de ce Sf. Scriptură nu poate, ea singură, să ne călăuzească pe calea mântuirii, ci numai în Biserică, împreună cu Sfânta Tradiție.

33. Ce înțelegem prin „canonul” cărților Sf. Scripturi?

Prin „canonul” cărților Sf. Scripturi, înțelegem totalitatea cărților sfânte insuflate de Dumnezeu, mai precis lista acestor cărți. Cuvântul „Canon” n-a avut acest înteles de la început. El e împrumutat din limba ebraică, prin mijlocirea celei greceşti, şi însemna, printre altele, „dreptar” sau „regulă”. Cu aceste două înțelesuri îl găsim întrebuințat şi în Noul Testament. Sf. Apostol Pavel, după ce dă anumite sfaturi duhovniceşti galatenilor, adaugă: *„Si câți vor umbla dup dreptarul acesta, pace si milă asupra lor şi asupra Israeelului lui Dumnezeu”* (Gal. 6, 16). Se numesc, apoi, „canoane”, cu înteles de „rânduială”, hotărârile privitoare la disciplina bisericească şi anumite părți care intră în rânduiala slujbelor bisericeşti. Cărțile Sf. Scripturi cuprinzând „canonul” adică regula de credință şi de viață au fost numite „canoane” cu acest înțeles, dar şi cu înțelesul de totalitate sau de listă a scrierilor care conțin aceste rânduieli. Cuvântul „canon” are acest înțeles atât la vechii iudei, cât şi la primii creştini.

Există un canon al cărților Vechiului Testament şi un canon al cărților Noului Testament.

34. Cu ce condiții au fost primite cărțile Sf. Scripturi în canonul biblic?

Cu condiția: 1) ca învățătura cuprinsă în ele să fie descoperită de Dumnezeu prin insuflare; si

2) ca învatatura descoperită în ele să fie garantată de Biserică. Biserica garanta învățătura aceasta pe baza vechimii şi apostolicității, după regula lui Tertulian, că acel lucru e mai adevărat, care e mai vechi şi acel lucru e mai vechi, care e de la început, şi acel lucru e de la început, care vine de la Apostoli, iar de la Apostoli vine ceea ce a fost sfânt în Bisericile Apostolice[28].

35. Care sunt cărțile Vechiului Testament?

Cărțile care intră în cananul Vechiului Testament sunt:

1. **Facerea**
2. **Ieşirea**
3. **Leviticul**
4. **Numerii**
5. **Deuteronomul (a doua lege)**
6. **Cartea lui Iosua Navi**
7. **Cartea Judecătorilor**
8. **Cartea Rut**
9. **Cartea întâi a Regilor (sau întâia a lui Samuil)**
10. **Cartea a doua a Regilor (sau a doua a lui Samuil)**
11. **Cartea a treia a Regilor (sau intâia e Regilor)**
12. **Cartea a patra a Regilor (sau a doua a Regilor)**
13. **Cartea întâia Paralipomena (a Cronicilor)**
14. **Cartea a doua Paralipomena (a Cronicilor)**
15. **Cartea întâi a lui Ezdra**
16. **Carlea lui Neemia (e doua Ezdra)**
17. **Cartea Esterei**

[26] Sf. Irineu, *Contra tuturor ereziilor*, I, 9, 4, Migne, *P. G.*, VII. col. 545 B.
[27] Sf. Irineu, *op. cit.*, 3, 24, 1, Migne, *P. G.*, VII. col. 966.
[28] Tertulian, *Contra lui Marcion*, 4, 5, Migne, *P. L.*, II, col. 366.

18. Certea lui Iov
19. Psalmii
20. Pildele lui Soloman
21. Ecclesiastul
22. Cântarea Cântărilor
23. Isaia
24. Ieremia
25. Plângerile lui Ieremia
26. lezechiel
27. Daniel
28. Osea
29. Amos
30. Miheia
31. Ioil
32. Avdie
33. Iona
34. Neum
35. Avacum
36. Sofonie
37. Agheu
38. Zaharia
39. Maleahi

36. În afară de cărţile canonice mai sunt şi alte cărţi în Sf. Scriptură a Vechiului Testament?

În afară de cele 39 de cărţi canonice, Sf. Scriptură a Vechiului Testament mai cuprinde şi alte cărţi: cărţile anaghinoscomena (bune de citit), netrecute deci în rândul cărţilor canonice, dar pe care Biserica, socotindu-le folositoare şi ziditoare de suflet, le-a recomandat spre citire catehumenilor, adică celor care se pregăteau să primească credinţa creştină. De aceea ele au fost păstrate în Sf. Scriptură, după cărţile canonice. Ele sunt pline de înţelepciune duhovnicească şi de aceea Biserica le foloseşte pe unele din ele chiar la sfântele slujbe.

Acestea sunt:

1. Cartea lui Tobit
2. Cartea Iuditei
3. Cartea lui Baruh
9. Epistola lui Ieremia
5. Cântarea celor trei tineri
6. Cartea a treia a lui Ezdra
7. Cartea înţelepciunii lui Solomon
8. Cartea înţelepciunii lui Isus, fiul Iui Sirah (Ecclesiesticul)
9. Istoria Susanei
10. Istoria omorârii balaurului şi a sfărâmării lui Bel
11. Cartea întâi a Macabeilor
12. Cartea a daua a Macabeilor
13. Cartea a treia a Macabeilor
14. Rugăciunea Regelui Manase

Dintre toate acestea, sunt suplimentare sau adaosuri la cărţile canonice: Cântarea celor trei (din cartea lui Daniel); Rugăciunea Regelui Manase (la sfârşitul cărţii a doua Paralipomena sau Cronici); Psalmul 151 (necanonic, la Cartea Psalmii); Istoria Susanei şi Istoria idolului Bel şi a balaurului (suplimente sau adaosuri necanonice la cartea Daniel). Iar la cartea Esterei: Visul lui Mardoheu; Decretul lui Artaxerxes şi Rugăciunea 1ui Mardoheu şi a Esterei.

37. Ce cuprinde canonul căilor Noului Testament?

Canonul Noului Testament cuprinde 27 de cărţi şi anume:

1. **Sf. Evanghelie după Matei**
2. **Sf. Evanghelie după Marcu**
3. **Sf. Evanghelie după Luca**
4. **Sf. Evanghelie după Ioan**
5. **Faptele Sfinţilor Apostoli**
6. **Epistola Sf. Apostol Pavel către Romani**
7. **Epistola I a Sf. Apostol Pavel către Corinteni**
8. **Epistola a II-a Sf. Apostol Pavel către Corinteni**
9. **Epistola Sf. Apostol Pavel către Galateni**
10. **Epistola Sf. Apostol Pavel către Efeseni**
11. **Epistola Sf. Aposlol Pavel către Filipeni**
12. **Epistola Sf. Apostol Pavel către Coloseni**
13. **Epistola I a Sf. Apostol Pavel către Tesaloniceni**
14. **Epistola a II-a a Sf. Apostol Pavel către Tesaloniceni**
15. **Epistola I a Sf. Aposlol Pavel către Timotei**
16. **Epistola a II-a a Sf. Apostol Pavel către Timotei**
17. **Epistola Sf. Apostol Pavel către Tit**
18. **Epistola Sf. Apostol Pavel către Filimon**
19. **Epistola Sf. Apostol Pavel către Evrei**
20. **Epistola Sobornireasce a Sf. Apostol Iacob**
21. **Epistola I Sobornicească a Sf. Apostol Petru**
22. **Epistola a II-a Sobornicească a Sf. Apostol Petru**
23. **Epistola I Sobornicească a Sf. Apostol Ioan**
24. **Epistola a II-a Sobornicească a Sf. Apostol Ioan**
25. **Epistola a III-a Sobornicească a Sf. Apostol Ioan**
26. **Epistola Sobornicească a Sf. Apostol Iuda**
27. **Apocalipsa Sf. loan Teologul**

38. Când au fost scrise cărţile Vechiului şi Noului Testament?

Cărţile Vechiului Testament au fost scrise înainte de Hristos, într-un răstimp de peste o mie de ani (1400-400). Cărţile Noului Testament au fost scrise în veacul I, cele mai multe înainte de anul 70. Numai cărţile Sf. Ioan Evanghelistul şi Teologul au fost scrise între această dată şi sfârşitul veacului I.

39. Ce înseamnă Vechiul Testament şi ce înseamnă Noul Testament?

În vorbirea obişnuită cuvântul „Testament" înseamnă hotarârile luate de cineva în scopul de a fi respectate după moarte. Cu acest înţeles şi pe temeiul descoperirii date prin Sf. Apostol Pavel în Epistola către Evrei (9, 15 şi urm.), Sf. Părinţi au învăţat că cele două Testamente - cel Vechi şi cel Nou – arată voinţa lui Mesia de a face moştenitori ai împărăţiei veşnice pe cei ce vor crede în El.

Când e vorba despre Sf. Scriptura a Vechiului Testament si a Noului Testament, cuvântul „Testament" mai are şi înteles de „legământ". El e „Legământul" dintre Dumnezeu şi om, făcut îndată după căderea acestuia, prin făgăduinţa dată de Dumnezeu primilor oameni că sămânţa femeii va zdrobi capul şarpelui. Acest legământ, pe cale de a fi uitat de oameni, a fost reînnoit faţă de Patriarhul Avraam (Fac. 12, 1-4), apoi a fost încheiat, în scris, pe muntele Sinai, între Dumnezeu şi poporul evreu (Ies. 20). Despre acest legământ vorbeşte Sf. Apostol Pavel în Epistola către Evrei (9, 15-28).

Toate scrierile care cuprind legea şi Proorocii formează *Legământul Vechi*, adică *Testamentul Vechi*, fiindcă vorbesc despre acel Legământ, fiindcă sunt date înainte de Hristos şi-şi află împlinirea şi desăvârşirea în El.

Scrierile sfânte, date după Hristos, formează *Legătmântul nou*, adică *Testamentul Nou*, fiindcă vorbesc despre noua legatură facută la Cina cea de Taina între Dumnezeu şi oameni, „legea cea nouă”, adusă lumii de Domnul nostru Iisus Hristos (Matei 26, 28).

Sf. Apostol Pavel arată în chip lămurit învățătura despre cele două Testamente. Vorbind despre jertfă Mântuitorului, el zice: *„Şi pentru aceasta El (Hristos) este Mijlocitorul unui nou testament, ca prin moartea suferităâ spre răscumpărarea greşelilor de sub întâiul testament, cei chemați să ia făgăduința moştenirii veşnice. Căâci unde este testament, trebuie neapărat să fie vorba despre moartea celui ce a făcut testamentul. Căci un testament ajunge temeinic după moarte, fiindcă nu are nici o putere câtă vreme trăieşte cel ce l-a făcut. De aceea, nici cel dintâi n-a fost sfințit fără sânge”*(Evr. 9, 15-18).

40. Ce înseamnă „Evanghelie”?

„Evanghelie” înseamnă „veste bună”. Cuprinsul ei a adus şi aduce lumii vestea bună care mângâie sufletele: venirea Mântuitorului, profețită de Vechiul Testament, apoi învățătura, faptele, patimile, moartea şi slăvita Lui înviere, înălțarea la cer, – toate având loc pentru mântuirea lumii.

41. Ce înseamnă „Apostol”?

Cuvântul „Apostol” înseamnă „trimis”. El priveşte în primul rând pe cei doisprezece Apostoli, care au fost trimişi la propovăduire de Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos. Aceştia sunt: Petru şi Andrei, Iacob şi Ioan, Filip şi Bartolomeu, Toma şi Matei, Iacob al lui Alfeu şi Levi ce se zice Tadeu, Simon Zilotul şi Iuda Iscarioteanul (Matei 10, 2-4; Luca 6, 14-15; Fapte 1, 13). Acesta din urmă, după trădarea şi moartea Mântuitorului, a fost înlocuit cu Matia (Fapte 1, 16, 23-26). „Apostol”, în înțelesul plin al cuvântului, este şi Sf. Pavel, chemat în chip minunat pe drumul Damascului. „Apostoli” sunt şi cei şaptezeci(şi doi), a cărăr misiune e descrisă pe larg la Sf. Evanghelist Luca (10, 1-24), apoi cei trecuți de Sf. Apostol Pavel în lista celor învredniciți de darurile duhovniceşti (I Cor. 12, 28), cei notați în Scrierile Părinților Apostoli[29] şi, în înțeles mai larg, mulți din cei care, mai târziu, au contribuit la creştinarea popoarelor păgâne.

42. Avem dovezi din Sf. Scriptură despre insuflarea dumnezeiască a cărtilor Vechiului şi Noului Testament?

Avem dovezi clare despre insuflarea dumnezeiască a Sf. Scripturi. (Vezi: Despre V.T. Ieş. 4, 12; II Regi 23, 2; Isaia 6, 1-8; 8, 1; Avacum 2, 2 şi altele). Iisus Hristos numeşte Vechiul Testament cuvântul lui Dumnezeu (Marcu 7, 13). El e descoperirea neamurilor (Luca 2, 32; Evr. 1, 1-2). El descoperă pe Dumnezeu (Matei 11, 27; Ioan 17, 6-8; I Ioan 5, 20). Evanghelia e revelația lui Dumnezeu (I Cor. 2, 9-10; 11, 23; 15, 3; Gal. 1, 11-12; Efes. 1, 17).

Astfel, Sf. Apostol Pavel ne învață ca *„toată Scriptura este de Dumnezeu insuflată şi de folos spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțelepțirea cea întru dreptate”* (II Tim. 3, 16). Sf. Apostol Petru ne arată, la rându-i, că *„niciodată proorocia nu s-a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu au grăit purtaț fiind de Duhul Sfânt”* (II Petru 1, 21).

Insuflarea dă Sf. Scripturi autoritate dumnezeiască. Este ceea ce întăreşte Mântuitorul când zice despre Legea Vechiului Testament:

„Amin zic vouă: Înainte de a trece cerul şi Pământul o iotă sau o cirtă din Lege nu va trece până ce vor fi toate” (Matei 5, 18).

Carțile Noului Testament s-au scris sub inspirația Duhului Sfânt pe care le-au primit autorii lor, adică Sfinții Apostoli şi Ucenicii lor. În clipa arătării către Apostoli, după înviere, Mântuitorul le spune: *„Luați, Duh Sfânt”* (Ioan 20, 22), iar în momentul despărțirii de aceiaşi Apostoli, El le porunceşte: *„Mergând, învățați, toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sf. Duh”* (Matei 28, 19); *„Că nu voi sunteți care vorbiți, ci Duhul Tatălui vostru, este care grăieşte întru voi”* (Matei 10, 20); *„Dar Mângâietorul, Duhul Sfânt,*

[29] *Învățătura celor 12 Apostoli*, 11, 3: în *Scrierile Părinților Apostolici* în „P.S.B.”, Bucureşti, 1979, p. 30.

pe Care Îl va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăţa pe voi toate şi vă va aduce aminte toate cele ce v-am spus Eu" (Ioan 14, 26).

43. Avem şi alte dovezi despre insuflarea Sf. Scripturi?

Avem dovezile păstrate de Sf. Tradiţie. În adevăr, mulţi Părinţi şi Scriitori bisericeşti dau mărturie despre insuflarea Sf. Scripturi. Astfel, Sf. Irineu spune că Scriptura e desăvârşită fiindcă e insuflată de Cuvântul şi de Duhul lui Dumnezeu[30]. Gura Domnului, Duhul Sfânt, a rostit cuprinsul Sf. Scripturi, declara Clement Alexandrinul[31].

44. Ce este insuflarea dumnezeiască?

Insuflarea sau inspiraţia dumnezeiască este acea înrâurire specială a lui Dumnezeu asupra autorului sfânt prin care: 1) mintea lui se luminează în mod excepţional prin lucrarea Duhului Sfânt, primind o putere de pătrundere în tainele adevărurilor dumnezeieşti şi căreia i se comunică în parte şi adevăruri noi, la care n-ar fi putut ajunge niciodată cu puterile proprii, iar voia să se întăreşte pentru a se hotărâ şi persista în cele bune; 2) aghiograful este îndemnat să scrie ceea ce ştie şi ceea ce i se va comunica, ca de sus; şi 3) aghiograful este ajutat să nu cadă în vreo greşeală. Atenagora spune că Duhul Sfânt se serveşte de gura Proorocilor ca de un organ, aşa cum flautistul sufla într-un flaut[32]. Sf. Ipolit lămureşte că Proorocii vorbeau numai puşi în mişcare de Cuvântul (Logosul), Care se unea cu ei şi Care, asemenea obiectului cu care se atinge chitara, îi facea să vestească lucrurile voite de Dumnezeu[33]. Insuflarea ne-o arată limpede Teofil al Antiohiei, în lămurirea pe care o dă în această privinţă: «Profeţii care istorisesc facerea lumii n-au fost de faţă atunci, dar era de faţă Înţelepciunea lui Dumnezeu, cea care era în El, şi Cuvântul cel Sfânt al Său, Care este totdeauna împreună cu El. Acest Cuvânt, fiind Duhul lui Dumnezeu, Începutul, Înţelepciunea şi Puterea Celui Prea Înalt, S-a coborât asupra Profeţilor şi, prin ei, a vorbit despre facerea lumii şi despre toate celelalte. Cuvântul lui Dumnezeu S-a folosit de Moise ca de un organ[34]. În marea Sa inţelepciune, Dumnezeu vorbeşte prin oameni, asemenea oamenilor[35], spre a se face înteles.

45. Sf. Scriptură poate fi înţeleasă uşor?

Nu. Întelegerea Sfintei Scripturi nu este la îndemâna fiecăruia dintre noi, oamenii, fiindcă adevărurile pe care ea ni le prezintă sunt mai presus de mintea noastră omenească, sunt adevăruri dumnezeieşti care se adresează celor credincioşi şi cu viaţă duhovnicească. De altfel, ea însăşi mărturiseşte că tâlcuirea ei nu e lucru uşor. La întrebarea pe care Filip o pune famenului etiopian, care citea din proorociia lui Isaia, dacă înţelege ce citeşte, cel întrebat răspunde: *„Cum aş putea, de nu mă va călăuzi cineva?"* (Fapte 8, 31). Sf. Apostol Petru scrie astfel despre Epistolele Sf. Apostol Pavel: *„În toate epistolele sale sunt unele lucruri cu anevoie de înţeles, pe care cei neînvăţaţi şi neîntăriţi le răstălmăcesc, ca şi pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare"* (II Petru 3, 16). Cele 176 de versete ale Psalmului 118 sunt nu numai o laudă sinceră a Legii Domnului, ci şi o rugăciune neîntreruptă pentru dobândirea adevăratei ei înţelegeri.

Sf. Părinţi şi Scriitori bisericeşti au arătat, în repetate rânduri, greutăţile întâmpinate pentru înţelegerea. Sf. Scripturi. Origen spune că înţelesul Scripturii nu se descoperă de la început cititorilor, mai ales celor necunoscători în lucrurile dumnezeieşti, sau care sunt necredincioşi ori nevrednici. Nu e de mirare, zice el, fiindcă înţelesul Scripturii e un lucru supraomenesc[36]. Puţinătatea înţelegerii noastre nu poate pătrunde strălucirea dogmelor[37]. Aceasta e una din cauzele principale ale căderii în erezie[38]. Fericitul Augustin ne recomandă

[30] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 2, 28, 2, Migne, *P. G.*, VII, col. 804.

[31] Clement Alexandrinul, *Cuvânt îndemnător către Greci*, 9, 82, 1, Migne, *P. G.*, VIII, col. 192.

[32] Atenagora Atenianul. *Solie pentru creştini*, 7, 9, Migne, *P. G.*, VI, col. 904, 908.

[33] Sf. Ipolit, *Despre Antihrist*, 2, Migne, *P. G.*, X, col. 728.

[34] Teofil al Antiohiei, *Către Autolic*, 2, 10, Migne, *P. G.*, VI, col. L064; în *Apologeţi de limbă greacă* în „P.S.B.", Bucureşti, 1985, p. 302.

[35] Fer. Augustin, *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, 17, 62, Migne, *P. G.*, XLI, col. 537.

[36] Origen, *Despre principii*, 4, 1, 7, CB 5. pp. 302-303.

[37] Idem, *op. cit.*, *loc. cit.*, p. 304.

[38] Idem, *op. cit.*, 4, 2, 168, p. 305-306.

ca părțile neînțelese din Scriptură să le apropiem de altele, care sunt clare, spre a le pătrunde unele prin altele[39]. Sf. Ioan Damaschin ne îndeamnă ca: «dacă citim o dată, de două ori, şi nu înțelegem ce citim, să nu ne trândăvim, ci să stăruim, să medităm, să întrebăm. Căci spune Scriptura: *„Întreabă pe tatăl tău şi-ți va da de ştire, întreabă pe bătrâni şi-ți vor spune”* (Deut. 32, 7). Cunoştința nu este a tuturor»[40].

46. Cum trebuie interpretată sau înțeleasă Sf. Scriptură?

Sf. Scriptură cuprinde trei înțelesuri:

1. Înțelesul după *literă*, *obştesc*, sau, *istoric*;
2. Înțelesul mai *înaintat* sau *sufletesc*;
3. Înțelesul *duhovnicesc*.

Origen, care e izvoditorul acestor trei trepte ale tălmăcirii Sf. Sripturi, susține că înțelesul cărților insuflate se împarte după cele trei feluri de credincioşi aflători în Biserică: cei simpli, cei înaintați şi cei desăvârşiți. «Cei simpli să-şi întărească (sufletul) ca din trupul Scripturii (numim acest înteles după literă, obştesc şi istoric); dacă însă unii au început să înainteze ceva şi pot să privească un lucru mai pe larg, să-şi întărescă (sufletul) ca din sufletul Scripturii; iar cei care sunt desăvârşiți şi asemenea acelora despre care Apostolul zice: *„Iar înțelepciunea o propovăduim la cei desăvârşiți; dar nu înțelepciunea acestui veac, nici a stăpânitorilor acestui veac, care sunt pieritori, ci propovăduim înțelepciunea lui Dummezeu ascunsă, pe care Dumnezeu a rânduit-o mai înainte de veci spre slava noastră”* (I Cor. 2, 6-7), aceia să se întărească din însăşi legea duhovnicească, care cuprinde umbra bunurilor viitoare». Acelaşi Origen declară că înțelesul duhovnicesc este cel mai înalt şi trebuie pus înaintea celui material sau istoric[41]. Tâlcuirea dreaptă a Sf. Scripturi e însă aceea care ține seama de toate cele trei înțelesuri şi le foloseşte potrivit cu ideile, persoanele şi faptele biblice, cum au făcut cei mai mulți din Sfinții Părinți. Sf. Ioan Gura de Aur zice: «Să nu citiți literele în chip simplu, ci să cercetați ideile. Dacă cineva se opreşte numai asupra cuvintelor şi nu cercetează nimic mai mult decât cele scrise, multe greşeli va săvârşi»[42].

47. Ce se cere pentru tâlcuirea dreaptă a Sf. Scripturi?

Tâlcuirea dreaptă a Sf. Scripturi cere:

1. O viață curată şi înflorită de virtuți;
2. Cunoaşterea voii dumnezeieşti prin studiul îndelungat şi smerit al Descoperirii dumnezeieşti;
3. Cunoaşterea învățăturii Bisericii şi a Sf. Tradiții.

În privința curăției vieții, Sf. Maxim Mărturisitorul spune: «Cunoştința întocmai a cuvintelor Duhului se descoperă numai celor vrednici cu Duhul, adică numai acelora care printr-o îndelungată cultivare a virtuților, curățindu-şi mintea de funinginea patimilor, primesc cunoştința celor dumnezeieşti, care se întipăreşte şi se aşază în ei, de la prima atingere, asemenea unei fețe într-o oglinda curată şi străvezie»[43].

Viața potrivită Duhului duce la cunoaşterea voii dumnezeieşti arătată în Sf. Scriptură. Duhul din noi recunoaşte Duhul din Sf. Scriptură, cum observă Mântuitorul însuşi: *„De va voi cineva să facă voia Lui (Dumnezeu,), va cunoaşte despre învățătura aceasta dacă este de la Dumnezeu sau dacă Eu vorbesc de la Mine Însumi”* (Ioan 7, 17).

Se cuvine să citim Sf. Scriptură cu smerenie, ca pe Cuvântul lui Dumnezeu, cerându-I mai înainte ajutorul ca s-o înțelegem şi având dorința caldă de a ne lumina ființa prin cuprinsul ei. Atunci când, din pricina puținătății înțelegerii noastre, nu pricepem anumite învățături din ea, să rugăm pe preot să ne tâlcuiească acele învățături.

---

[39] Fer. Augustin, *Despre învățătura creştină*, 3, 27, 38; Migne, *P. L.*, XXXIV, col. 80.

[40] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 4, 17, trad. D. Fecioru, Bucureşti, 1938, p. 286.

[41] Origen, *Comentar la Evanghelia lui Ioan*, 10, 5(4), 19, Migne, *P. G.*, XIV, col. 313.

[42] Sf. Ioan Gură de Aur, *La celelalte contra ereticilor...*, Omilia 8, Migne, *P. G.*, XLVIII, col. 769, trad. de prof. Justin Moisescu, *Sf. Scriptură şi interpretarea ei în opera Sfântul Ioan Hrisostom*, 1992, p. 95.

[43] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspuns către Tatasie*, 65, în *Filocalia*, vol. III, trad. rom. de Pr. Dr. D. Stăniloae, p. 420.

Cunoaşterea adâncă a învățăturii Bisericii şi a Tradiției îmbogăţeşte duhul tâlcuirii celei adevărate. O astfel de cunoaştere ajută mult la înțelegerea dreaptă a Sf. Scripturi. Lipsa de temeinică şi adâncă înțelegere a Bibliei, precum şi lipsa legăturii strânse cu Sf. Tradiție, duse la eresuri şi rătăciri, aspru mustrate de Însuşi Mântuitorul, când zice: *„Vă rătăciți, neştiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu"* (Matei 22, 29).

DESPRE SFÂNTA SCRIPTURĂ

48. Ce este Sfânta Tradiție?

Sf. Tradiție sau Sf. Predanie este învățătura dată de Dumnezeu prin viu grai Bisericii şi din care o parte s-a fixat în scris mai târziu. Ca şi Sf. Scriptură, Sf. Tradiție cuprinde Descoperirea dumnezeiască trebuitoare mântuirii noastre. Ea este viața Bisericii în Duhul Sfânt, sau permanenta prezență a Duhului Sfânt în viața Bisericii.

49. Când a luat naştere Sf. Tradiție?Înainte de Sf. Scriptură, odată cu aceasta sau după ea?

Sf. Tradiție a luat naştere înainte de Sf. Scriptură. În înțelepciunea Sa. Dumnezeu a voit ca adevărurile Descoperirii dumnezeieşti să fie date întâi prin viu grai, spre a fi uşor de înțelese şi primite. Dacă învățătura dumnezeiască s-ar fi dat de le început în scris, credința nu s-ar fi răspândit cu aceeaşi uşurință şi putrere ca prin viu grai, cu care e înzestrat tot omul. Credința se dovedeşte şi se întăreşte, la cei mai mulți oameni, îndeosebi prin viu grai. Sf. Apostol Pavel spune: *„Credința este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos"* (Rom. 10, 17).

50. Cum a luat maştere Sf. Scriptură?

La începutul Bisericii, învățătura a venit de le Dumnezeu prin Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat. Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, era astfel învățătura şi predica vie. Prin predicile lor, Apoistolii s-au făcut şi ei vestitorii ai adevărului. Ei puneau la temelia credinței lor, şi a acelora pe care-i converteau, aceeaşi Evanghelie ieşită din plinătatea cunoaşterii vieții dumnezeieşti petrecuseră împreună şi în care trăiau acum. Sf. Apostol Pavel arată că predica apostolilor este însuşi cuvântul lui Iisus Hristos, rostit prin gura Sf, Apostoli: *„Cum dar vor chema numele Aceluia în Care încă n-au crezut? Şi cum vor crede în Acela, de Care n-au auzit? Şi cum vor auzi fără de propovăduitori? Şi cum vor propovădui de nu vor fi trimişi?... Deci, credința este din auzire, iar auzirea, prin cuvintul lui Hristos"* (Rom. 10, 14-17).

Însuşi Mântuitorul a poruncit Sf. Apostoli să propovăduiască prin viu grai: *„Drept accea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă"* (Matei 28, 19-20: Marcu 16, 15; Luca 9, 2). Sf. Apostoli înşişi ne încredințează în scrierile lor că ei n-au scris în cărțile lor decât o mică parte din câte au primit de la Învățătorul lor. Sf. Ioan, Uncenicul prea iubit al Mântuitorului, sfârşeşte Evanghelia sa cu aceste cuvinte: *„dar sunt şi alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus, şi care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că nici lumea aceasta n-ar fi cuprins cărțile ce s-ar fi scris"* (Ioan 21, 25). Acelaşi Evanghelist Ioan declară într-una din Epistolele sale: *„Multe având a vă scrie, n-am voit să le scriu pe hârtie şi cu cerneală, ci nădăjduiesc să vin la voi şi să vorbesc gură către gură, ca bucuria noastră să fie deplină"* (II Ioan 1, 12). Mântuitorul însuşi n-a lăsat nimic scris şi nici n-a poruncit Sfinților Apostoli să scrie, ci să propovăsuiască prin viu grai (Matei 28, 19-20).

51. Ce este Tradiția Apostolică?

Învățătura încredințată de Hristos, prin viu grai, Sfinților Apostoli poartă numele de *Tradiție Apostolică*. Din această Tradiție, sau cu ajutorul ei, s-a dezvoltat *Tradiția bisericească*.

52. Cum s-a dezvoltat Tradiţia bisericească?

Sfinţii Apostoli au primit învăţătura dumnezeiască de la Mântuitorul, iar Biserica a primit-o de la Sf. Apostoli[44], care au dat-o primilor episcopi, iar aceştia, celor de după ei, până azi. Tradiţia, zice Sf. Irineu, a ajuns până la noi prin grija Bisericii, fără a se născoci scrieri, căci ea este p practică foarte deplină, neprimind nici adaos, nici micşorare. Fericitul Augustin spune că adevărurile Tradiţiei care se păstrează pe întreg pământul, au fost încredinţate fie de Sf. Apostoli, fie de Sinoadele ecumenice[45]. Ceea ce ţine Biserica Universală şi n-a fost stabilit prin Sinoade, ci a fost totodeauna păstrat, a fost dat prin autoritatea apostolică[46]. Este deci o Tradiţie Apostolică şi este o Tradiţie bisericească, în strânsă legătură una cu alta, cea din urmă avându-şi obârşia şi dreptarul în prima. Semnul adevăratei Tradiţii este neîntreruperea. «Marii (teologi) ai lumii, zice Agustin, au ţinut ce au găsit în Biserică. Ce au înăţat de la înaintaşii lor, au învăţat şi ei pe alţii. Ce au primit de la părinţi, aceea au dat fiilor»[47]. De aceea trebuie crezut numai acel adevăr de credinţă care nu se depărtează cu nimic de Tradiţia Apostolică şi Bisericească[48].

53. Ce legatură este între Sf. Scriptură şi Sf. Tradiţie?

Sf. Scriptura e rodul lucrarii Sfântului Duh, crescut în pomul Tradiţiei. Sf. Scriptură e punerea în scris numai a unei părţi din toată învăţătra dată de Mântuitorul prin viu grai, adică din Tradiţie. Astfel, între ele o legatură atât de strânsă, încât cu greu s-ar putea face o deosebire între cuprinsul uneia şi al celeilalte. Mărturiile lor se sprijină unele pe altele şi amândouă alcătuiesc comoara unuia şi aceluiaşi aşezământ dumnezeiesc şi omenesc: Biserica.

Sf. Tradiţie întregeşte Sf. Scriptură prin tâlcuirea adevărată. Numai tâlcuirea dată de Sf. Tradiţie este adevărată, adică profetică şi apostolică primită de Biserică, pentru textul Sf. Scripturi. În al doilea rând, trezie să ne servim de Tradiţie, pentru că nu toate pot fi luate din Dumnezeiasca Scriptură. Sf. Apostoli ne-au transmis învăţătura Mântuitorului atât pe calea Sfintei Scripturi, cât şi pe calea Tradiţiei Apostolice[49]. Cuvinle Sf. Apostol Pavel: *„Aşadar, fraţilor, staţi neclintiţi şi ţineţi predaniilr pe care le-aţi învăţat fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră”* (II es. 2, 15), Sf. Ioan Gura de Aur le tâlcuieşte astfel: «De aci e limpede că (Apostolul) nu le-a dat toate în scris, ci multe pe cale nescrisă. Şi cele scrise şi cele nescrise sunt deopotrivă vrednice de credinţa, încât socotim la Bisericii vrednică de crezare. E tradiţia, nu cerceta mai mult»[50].

54. Sf. Tradiţie aparţine credinciosului în parte, sau Bisericii întregi?

Ca viaţă în Duhul Sfânt, Sf. Tradiţie aparţine întregii Biserici. Credinciosul şi-o însuşeşte în măsura în care vieţuieşte în Biserică şi părticipă la viaţa Bisericii prin lucrarea Duhului Sfânt. Aşa ne-o spune Sf. Scriptură, aşa ne-o spun şi Sf. Părinţi. Sf. Apostol Pavel declară: *„Au nu ştiţi că sunteţi templu al lui Dumnezeu şi că Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi? Dacă va strica cineva templul lui Dumnezeu, pe acela îl va strica Dumnezeu, pentru că sfânt este templul lui Dumnezeu, care sunteţi voi”* (I Cor. 3, 16-17). Cine strică templul, adică Biserica lui Dumnezeu, acela nu se află în Sf. Tradiţie. Sf. Irineu, la rându-i, ne învăţa: «Duhul este chezaşia nestricăciunii, întărirea credinţei noastre, scara de înălţare la Dumnezeu. Unde este Biserica, acolo e şi Duhul lui Dumnezeu. Unde e Duhu1 lui Dumnezeu, acolo e şi Biserica şi plinătatea harului. Iar Duhul este adevărul»[51]. Ereticii nefiind în Tradiţie nu sunt nici în Biserică, şi, dimpotrivă, nefiind în Biserică, nu sunt nici în Tradiţie; ei nu trăiesc în comuniunea de viaţă a Duhului lui Dumnezeu şi nu sunt în Hristos.

---

[44] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 2, 9, 1, Migne, *P. G.*, VII, col. 734.
[45] Fer. Augustin, *Scrisoarea 54*, 1, 1, Migne, *P. L.*, XXXIII, col. 200.
[46] Idem, *Despre Botez*, 4, 24, 31, Migne, *P. L.*, XLIII, col. 174.
[47] Idem, *Împotriva 1ui Iulian*, 2, 10, 34, Migte, *P. L.*, XLIV, col. 697.
[48] Origen, Despre principii, 1, Pref. 2, Migne, *P. G.*, XI, col. 116.
[49] Sf. Epifaniu, *Panarion*, *Contra Evreilor*, 61, 6, Migne, *P. G.*, XLI, col. 1097.
[50] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Scrisoarea II-a către Tesaloniceni*, 4, n. 2, Migne, *P. G.*, LXII, col. 488.
[51] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 3, 24, 1, Migne, *P. G.,* VII, col. 966.

55. Ce legatură este între Biserică şi Sf. Tradiție?

Biserica păstrează Tradiția, iar Tradiția uneşte şi întăreşte Biserica. După moartea ultimului Apostol, viața în Duhul nu s-a împuținat, căci Mântuitorul făgăduieşte Apostolilor şi urmaşilor acestora că va fi cu ei până la sfârşitul veacurilor şi Duhul Sfânt îi va ajuta să înțeleagă tot adevărul şi să-l apere neştirbit (Ioan 16, 13). De aceea Sf. Tradiție s-a numit şi ținerea de minte vie a Bisericii. Tradiția fiind viața Bisericii, Biserica e spațiul Tradiției.

56. Care e rolul Bisericii față de Descoperirea dumnezeiască şi deci şi față de Sf. Tradiție?

Biserica e păzitoarea, tâlcuitoarea şi propovăduitoarea fără greş a Descoperirii dumnezeieşti şi, prin aceasta, şi a Tradiției. Ea păstrează şi susține unitatea şi identitatea credinței. Sf. Irineu ne dă amănunte prețioase în această privință: «Biserica, zice el, după ce a primit, cum am spus, această propovăduire şi această credință, măcar ca e răspândită în toată lumea, le păstrează cu grijă, ca şi cum ar locui într-o singură casă. De asemenea ea crede Apostolilor şi Ucenicilor acestora, ca şi cum ar avea un singur suflet şi aceeaşi inimă. Ea predică acestea în armonie cu Apostolii, învață şi transmite ca şi cum ar avea o singură gură. Deşi în lume limbile sunt deosebite, puterea Tradiției e una şi aceeaşi. După cum soarele, zidirea lui Dumnezeu, e unul şi acelaşi în toată lumea, tot aşa şi propovăduirea adevărului se arată pretutindeni şi luminează pe toți oamenii care vor să vină la cunoştința adevărului. Nici cel tare în cuvânt dintre Întâistătătorii Bisericilor nu va spune altceva, decât aceste învățături, căci nimeni nu este mai presus de Învățătorul sau (Matei 10, 24; Luca 6, 40), nici cel slab în cuvînt nu va împuțina Tradiția. Credința fiind una şi aceeaşi, nici cel care e în stare să vorbească mult despre ea nu o sporeşte, nici cel ce vorbeste mai puțin nu o împuținează»[52]. Biserica stă pe Tradiția Apostolilor şi o mărturiseşte ca aflându-se pretutindeni, în viața şi lucrarea ei. Prin episcopii asezați de către Apostoli şi urmaşii acestora, Tradiția se înfățişează ca universală şi neîntreruptă[53]. Clement Romanul, care a cunoscut personal pe Sf. Apostoli Petru şi Pavel, *«avea Tradiția în fața ochilor"*[54].

Cu ocazia neînțelegerilor din Biserica de la Corint, el a înnoit credința şi Tradiția pe care le primise de curând de la Apostoli[55]. Sf. Policarp e un exemplu viu al Tradiției pe care a primit-o de la Apostoli, care l-au făcut episcop în Smirna, şi care a avut legături cu mulți dintre cei care au văzut pe Hristos. El a propovăduit totdeauna lucrurile pe care le-a învățat de la Apostoli[56]. Biserica are un tezaur bogat, în care Apostolii au adunat toate cele ale adevărului şi din care oricine poate să-şi ia băutura vieții.

57. Unde se află cuprinsă Sf. Tradiție?

Desigur, că forma de transmitere a Revelației dumnezeieşti supranaturale, Sfânta Tradiție, sau Tradiția apostolică, are drept conținut întreaga învățătură a Apostolilor, primită de ei prin viu grai de la Hristos însuşi în timpul celor trei ani şi jumatate de activitate publică a Lui. În cuprinsul Tradiției apostolice intră şi o serie de structuri harice ale Bisericii întemeiate de Hristos şi care vin de la Hristos prin Sfinții Săi Apostoli: Sfintele Taine, toate ierurgiile şi ierarhia bisericească sacramentală cu cele trei trepte harice care țin de constituția teandrică a Bisericii, precum şi anumite rânduieli privind viața Bisericii şi viața membrilor ei.

Cărțile Noului Testament conțin şi constituie Tradiția apostolică, dar nu o epuizează, căci multe altele a săvârşit Hristos, care s-au transmis mai departe numai pe cale orală în Biserică (Matei 28, 20; Ioan 20, 30-31; 31, 25), adică prin cei îmbrăcați cu puterea Duhului Sfânt spre a fi iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu (I Cor. 4, 1).

Într-un răstimp de opt veacuri, conținutul Sfintei Tradiții, adică al Tradiției apostolice, a fost fixat de Biserică în opt izvoare şi anume:

---

[52] Sf. Irineu, *op. cit.*, 1, 10, 2, Migne, *P. G.*, VII, col. 552.
[53] Idem, *op. cit.*, 3, 1, Migne, *P. G.*, VII, ml. 848.
[54] Idem, *op. cit.*, 3, 3, 3, Migne, *P. G.*, VII, col. 849.
[55] Idem, *op. cit.*, *toc. cit.*
[56] Idem, *op. cit.*, 3. 3, 4. Migne, *P. G.*, VII, col. 851.

1. *Simbolurile de credină* (cel zis „apostolic" sau „roman", folosit astăzi de Biserica Romano-Catolică şi de Bisericile Protestante; simbolul niceo-constantinopolitan – alcătuit la sinoadele ecumenice I de la Niceea (325) şi II de la Constantinopol (381), *singurul folosit în Biserica Ortodoxă* şi, alternativ cu cel „roman", în Biserica Romano-Catolică, şi uneori la protestanți; şi cel „atanasian", folosit în Biserica Anglicană);

2. *Cele 85 de canoane apostolice;*

3. *Definițiile dogmatice şi canoanele celor 7 sinoade ecumenice şi ale celor 9 sinoade părțiculare (aprobate de sinodul Trulan);*

4. *Mărturisirile de credință ale martirilor;*

5. *Definițile dogmatice împotriva ereziilor;*

6. *Scrierile Sfinților Părinți;*

7. *Cărțile de slujbă ale Bisericii* şi

8. *Mărturiile istorice şi arheologice referitoare la credița creştina apostolică.*

58. Tradiția e schimbătoare sau neschimbătoare?

Aluatul Împărăției lui Dumnezeu e amestecat cu framântătura omenească şi ce e neschimbător stă la un loc cu ce e schimbător şi trecător. Păzind ce trebuie, Biserica rămâne de-a pururi aceeaşi şi viața ei în Duhul nu cunoaşte adăugire sau micşorare. Tradiția, fiind curentul de viață al Bisericii, sta în strânsă legătură cu valorile si nâzuintele spre desăvârşire ale credincioşilor.

Credința şi morala creştină sunt neschimbătoare, ca roade ale Descoperirii dumnezeieşti, iar Biserica a lucrat continuu pentru desăvârşirea sufletească a credincioşilor, aşa cum ne-o dovedeşte istoria Bisericii încă de la apariția creştinismului. Prin urmare, „Tradiția", în înțelesul creştin, nu înseamnă încremenire în forme moarte omeneşti, ci numai păstrarea nestricată a adevărului Descoperirii dumnezeieşti, izvor nesecat de desăvârşire.

59. În ce înțeles, anume, se poate vorbi despre progresul Sf. Tradiții?

Progresul Sf. Tradiții înseamnă dezvoltarea şi adâncirea acesteia. «Progresul pentru fiecare lucru, zice Vincențiu de Lerin, înseamnă dezvoltarea acestui lucru din sine însuşi. E cazul cu inteligența, cu ştiința, cu înțelepciunea; fiecare din acestea se dezvoltă numai în felul propriu. În cazul religiei, dogma se poate dezvolta numai în ea însăşi, în acelaşi înțeles, în aceeaşi idee. Religia poate imita felul de dezvoltare al corpurilor, care deşi cu înaintarea anilor îşi dezvoltă funcțiunile, ele rămân, totuşi, ceea ce erău... Se poate adăuga formă, înfățişare, distincție, totuşi firea fiecărui gen rămâne aceeaşi»[57]. Prin dezvoltarea şi adâncirea Tradiției, deci, noi căpătăm o înțelegere din ce în ce mai limpede a învățăturilor descoperite de Dumnezeu. Aceste învățături ajung a fi formulate de Biserica în mod solemn în Sinoadele ecumenice sau prin propovăduire constată a aceloraşi adevăruri dumnezeieşti, în „Dogme", care sunt scurte formule de credință, propovăduite în Biserică spre mântuirea noastră.

60. Ce condiție se cere pentru ca un adevăr de credință să fie formulat în Dogmă?

Adevărul de credință trebuie să fie cuprins în Descoperirea dumnezeiască, adică în Sf. Scriptură şi în Sf. Tradiție.

61. Când Sinoadele ecumenice nu se mai adună, cum deosebim învățătura adevărată de cea mincinoasă?

De la ultimul Sinod ecumenic (787) pînă astăzi, oamenii învățați ai Bisericii Ortodoxe au cercetat cu atenție Sf. Scriptură si Sf. Tradiție şi au scos din ele învățăturile trebuitoare şi adevărate pe care totdeauna le-au înfățişat în opoziție cu cele mincinoase. Aceste învțățături adevărate au fost, apoi, aprobate în cea mai mare parte de Sinoadele Bisericilor Ortodoxe care le-au formulat în „Mărturisiri de Credință", călăuze vrednice de toată încrederea. În clipele grele ale vieții Bisericii, Sinoadele a toată Ortodoxia sunt crainicii adevărului dumnezeiesc. Când împrejurări deosebite împiedică adunarea unor astfel de Sinoade, este de ajuns consimțirea tuturor Bisericilor Ortodoxe la primirea unui adevăr de credință, sau de viață, pe temeiul sigur al Sf. Scripturi şi al Sf. Tradiții.

---

[57] Vincențiu de Lerin, *Commonitorium*, 23, Migne, *P. L.*, L, col. 667.

62. Care e datoria noastra principală faţă de Sf. Tradiţie?

Să păstrăm cu sfinţenie şi neatins cuprinsul ei la fel cu acela al Sf. Scripturi, aşa cum au făcut Părinţii din cele mai vechi timpuri. Iată sfatul Sf. Vasile cel Mare în această privinţă: «Unele dintre dogmele şi propovăduirile păstrate de Biserică le avem din învăţătura scrisă, pe altele însă le-am primit din Tradiţia Apostolilor, transmise în taină. Amândouă aceste categorii au aceeaşi autoritate pentru evlavie. Nimeni nu va spune cuvânt împotriva acestora, pentru că nimeni nu cunoaşte cât de cât aşezămintele bisericeşti. Dacă am încerca să înlăturăm obiceiurile nescrise, ca neavând mare importanţă, nu ne-am da seama că am pagubi Evanghelia în părţile ei principale; mai mult, am restrânge propovăduirea la numele ei gol. De pildă, (ca să pomenesc lucrul cel dintâi şi foarte obştesc) cine a învăţat prin scris ca acei care nădăjduiesc în numele Domnului nostru Iisus Hristos să se însemne cu semnul crucii? Ce scriere ne-a învăţat să ne întoarcem spre Răsărit atunci când ne rugăm? Ce sfânt ne-a lăsat în scris cuvintele de chemare a Sf. Duh pentru prefacerea pâinii Euharistiei şi a Paharului binecuvântării? Nu ne mulţumim cu cele pe care le menţionează Apostolul sau Evanghelia, ci spunem unele lucruri înainte, altele pe urmă, ca având mare putere pentru taină şi pe care le luam din învăţătura nescrisă. Noi binecuvântăm apa Botezului şi untdelemnul Ungerii, ba încă şi pe cel ce se botează. Din ce scrieri? Nu din Tradiţia tăcută şi tainică? Ce cuvânt scris ne-a învăţat ungerea însăşi cu untdelemn? Iar cufndarea omului de trei ori, de unde este? Celelalte câte sunt în legatură cu Botezul, lepădarea de satana şi de îngerii lui, din ce scriere sunt? Nu sunt, oare, din această învăţătură nepublicată şi secretă pe care Părinţii noştri au păstrat-o sub tăcere, fără iscodire, ca unii care învăţasera bine acel lucru: păstrarea în tăcere a măreţiei sfânte a Tainelor?... La fel Apostolii şi Părinţii care au stabilit la început cele în legătură cu Biserica au păstrat taina lor în ascuns şi în tăcere demnitatea lor...»[58]. Iar Sf. Ioan Damaschin zice: «În Sf. Scriptură, nu se pomenesc cele întâmplate la moartea Sfintei Născătoare de Dumnezeu Maria. Dar acestea se istorisesc în cea mai veche şi adevărată Tradiţie, care ne spune ca în momentul slăvitei ei adormiri, toţi Sfinţii Apostoli, care colindau lumea în vederea mântuirii, s-au adunat la Ierusalim venind prin văzduh. Aici ei au avut o viziune cu îngeri şi au ascultat melodia dumnezeiască a puterilor cereşti etc.»[59].

Botezarea copiilor mici e o tradiţie apostolică[60]. Aceste lucruri se ştiu prin grija aleasă şi evlavia caldă cu care le-a păstrat Sf. Tradiţie şi pe care, la rândul nostru, se cuvine să le păzim cu aceeaşi grijă şi evlavie spre a le da mai departe celor ce vor veni după noi.

63. Care sunt condiţiile sau semnele adevăratei Tradiţii?

Iată cum lămureşte Vincenţiu de Lerin aceste semne: «În Biserica Universală trebuie mare grijă, ca acel lucru să-l ţinem, care a fost crezut pretutindeni, totdeaună, de toţi... Lucrul acesta va fi aşa, dacă urmăm universalitatea, vechimea şi consensul. Vom urma universalitatea în chipul acesta, anume, dacă mărturisim că singură această credinţă este adevărată, pe care întreaga Biserică o mărturiseşte pe pământ. Vom urma vechimea dacă nu ne depărtăm deloc de acele înţelesuri, pe care se ştie că le-au practicat sfinţii înaintaşi şi Părinţii noştri. Vom urma şi consensul, dacă, chiar în vechime, ţinem definiţiile şi părerile tuturor sau aproape ale tuturor preoţilor şi învăţătorilor deopotrivă»[61]. Tradiţia trebuie să vină de la Apostoli. Aşa înţelegem vechimea ei. Ea trebuie să fi fost totdeauna şi pretutindeni în Biserică, fără schimbare.

64. Prin ce mijloace statorniceşte Biserica adevărurile de credinţă dezvoltate de-a lungul Tradiţiei?

Biserica statorniceşte aceste adevăruri prin hotărârile (canoanele) *Sinoadelor ecumenice* şi prin *Cărţile simbolice*. Definiţiile date la Sinoadele ecumenice ies dintr-un material bogat framântat de Tradiţie, zeci sau sute de ani, până în momentul când Biserica, prin împuterniciţii ei oficiali, desprinde, cu ajutorul Duhului Sfânt, adevănul din dezbateri, ca

---

[58] Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sf. Duh*, 27, 66, Migne, *P. G.*, XXXII, col. 188-189.

[59] Sf. Ioan Damaschin, *Omilii la Adormirea Fecioarei Maria*, 2,18, Migne, *P. G.*, XCVI, col. 748.

[60] Fer. Augustin, *Despre Facere, explicată cuvânt cu cuvânt*, 10, 23, 39, Migne, *P. L.*, XXXIV, col. 426.

[61] Vincenţiu de Lerin, *Commonitorium*, 2, Migne, *P. L.*, L, col. 639.

aurul în cuptor, si-l înfăţişează în definiţii sau formule care devin obligatorii pentru toţi credincioşii. Pentru Biserica Ortodoxă sunt obligatorii defniţiile celor şapte Sinoade ecumenice: I la Niceea (325), II la Constantinopol (381), III la Efes (431), IV la Calcedon (451), V la Constantinopol (553), VI la Constantinopol (Trulan: 680-681), VII la Niceea (787). Cărţile simbolice sau *Mărturisirile de credinţă* au apărut în Biserica Ortodoxă din cauza întreruperii Sinoadelor ecumenice de la 787 încoace. Mărturisirile de credinţă lămuresc întrebările noi care s-au ivit în viaţa Bisericii şi le dezleagă cu ajutorul Sf. Scripturi şi al hotărârilor Sinoadelor ecumenice sau locale, în duhul celei mai curate Tradiţii. Asemenea Mărturisiri de credinţă sunt: aceea a Mitropolitului Petru Movilă, numită „Mărturisirea Ortodoxă", închegată şi formulată definitiv la Sinodul de la Iasi (1642)[62]; „Mărturisirea Patriarhului Dositei", care se numeşte şi „Pavăza Ortodoxiei" şi care e tot una cu „Mărturisirea Patriarhilor Ortodocşi"; ea e, de fapt, lucrarea Sinodului de la Ierusalim din 1672; „Mărturisirea lui Mitrofan Critopulos" şi altele[63].

Pentru importanţa, răsunetul şi neîntrerupta ei actualitate faţă de doctrina romano-catolică, merită să fie trecută în rândul Mărturisirilor de Credinţă şi „Enciclica Patriarhilor Ortodocşi" de la 1848[64].

65. Ce este un sinod ecumenic?

Un sinod ecumenic este adunarea episcopilor întregii Biserici dreptcredincioase, pentru statornicirea, formularea şi întărirea învăţăturii şi regulilor de viaţă ale Bisericii.

66. Care este obârşia ţinerii Sinoadelor ecumenice?

Obârşia ţinerii Sinoadelor ecumenice se ridică până la Sf. Apostoli, care au ţinut un Sinod la Ierusalim în anul 50, unde lucrând sub pază şi împreună-lucrarea Sfântului Duh (Fapte 15, 28), au luat hotărâri de credinţă şi de reguli de viaţă creştină cu putere şi obligaţie pentru toţi credincioşii, aşa cum se vede în *Faptele Apostolilor* (15, 1-29).

67. Pe cine înfăţişau Sf. Apostoli adunaţi în Sinod?

Ei înfăţişau pe Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, Capul nevăzut al Bisericii, aşa cum ni se spune în cuvintele: *„Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă şi cine se leapădă de voi, de Mine se leapădă; iar cel ce se leapădă de Mine, se leapădă de Cel ce M-a trimis pe Mine"* (Luca 10, 16). Ca înfăţişători ai Domnului nostru Iisus Hristos, Apostolii lucrău sub oblăduirea Sf. Duh, cum ne adevereşte Sf. Scriptură: *„Şi Eu voi ruga pe Tatăl şi alt Mângâietor va da vouă, ca să fie cu voi în veac, Duhul Adevărului, pe Care lumea nu-L poate primi, că nu-L vede pe El, nici Îl cunoaşte pe El; voi Îl cunoaşteţi, căci cu voi petrece si în voi va fi"* (Ioan 14, 16-17).

68. Cui a încredinţat Mântuitorul conducerea Bisericii, după înălţarea Sa la cer?

După înălţarea Sa la cer, Mântuitorul a încredinţat conducerea Bisericii Sale Sfinţilor Apostoli, aşa cum spune El însuşi: *„Precum M-ai trimis pe Mine în Lume şi Eu i-am trimis pe ei în Lume"* (Ioan 17, 18). *„Şi apropiindu-se, Iisus le-a grăit lor zicând: „Datu-Mi-s-a toată puterea în cer şi pe pământ. Drept aceea mergând învăţaţi toate neamurile, botezâdu-le în numele Tatălui si al Fiului si al Sfântului Duh, învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă; şi iată Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârşitul veacului"* (Matei 28, 18-20). Când li Se arată, în ziua învierii, Mântuitornl spune Apostolilor: *„Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl şi Eu vă trimit pe voi"; şi acestea zicând, a suflat şi a zis lor: „Luaţi Duh Sfânt, cărora le veţi ierta păcatele, li se vor ierta să cărora le veţi ţine, vor fi ţinute"* (Ioan 20, 21-23).

---

[62] A se vedea ediţia mai nouă a acestei *Mărturisiri Ortodoxe*, după un text grec inedit, Ms. Parisinus, 1265, datorită Pr. N. M. Popescu, şi reproducerea textului trad. rom., ed. Buzău 1691, datorită Diac. Gh. Moisescu, Bucureşti, 1942, şi ediţia: *Mărturisirea de credinţă a Bisericii Ortodone* (1642), trad. de Prof. Alexandru Elian, Bucureşti, 1981.

[63] Θησαυρὸς τῆς ῾Ορθοδοξας *Die Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch-orientalischen Kirche im Originaltext*, nebst einleitenden Bemerkungen von Ion Mihălcescu, Leipzig, 1904, p. 22, s.u., 123 s.u., 183 s.u.

[64] Teodor M. Popescu, *Enciclica Patriarhilor Ortodocşi de la 1848*, studiu introductiv, text şi traducere (extras), Bucureşti, 1935, p. 80-104, 105-140.

69. Ce fel de puteri a dat Mântuitorul Apostolilor şi urmaşilor lor în Biserică?

Mântuitorul a dat Apostolilor, şi prin ei urmaşilor acestora, puterea de a învăţa, adică de a propovădui adevărul Cuvântului lui Dumnezeu, puterea de a sfinţi, adică de a împărtăşi credincioşilor harul lui Dumnezeu, şi puterea de a conduce, adică de a păstori, a povăţui şi a conduce pe creştini, aşa cum putem vedea din Sf. Evanghelii (Matei 28,18-20; Ioan 20, 21; Luca 9, 1-2).

70. Sf. Apostoli au folosit această întreită putere, fiecare în parte sau în unire şi conlucrare?

Fiecare Apostol deţinea şi folosea această putere asupra credincioşilor săi, însă cu respectarea credincioasă a cuvântului Domnului, de a păstra împreună cu ceilalţi Apostoli *„unirea Duhului întru legătura păcii*" (Efes. 4, 3). Când a fost vorba de o hotărâre de credinţă, asupra căreia se iviseră neînţelegeri între creştinii din Antiohia, atunci puterea de a învăţa nu s-a mai practicat de un singur Apostol, ci de către adunarea tuturor Apostolilor, adică de Sinodul Apostolic de la Ierusalim. Acest Sinod arată că înşişi Sf. Apostoli, deşi întăriţi cu puterea dată de Domnul fiecăruia dintre ei, totuşi, în momente însemnate, nu foloseau separat această putere, ci în împreuna-lucrare frăţească, cu ajutorul Sfâtului Duh. Prin urmare, dacă Domnul nostru Iisus Hristos a dat fiecărui Apostol puterea de a-şi conduce Biserica, în schimb puterea cea mai înaltă de conducere a întregii Biserici a dat-o Adunării, adică Sinodului Apostolilor, după cuvintele Mântuitorului: *„Unde sunt doi sau trei adunaţi în numele Meu, acolo sunt si Eu în mijlocul lor"* (Matei 18, 20).

71. Pe cine au lăsat Sf. Apostoli ca urmaşi ai lor la conducerea Bisericii văzute?

Sf. Apostoli au lăsat, după porunca Domnului, ca urmaşi la conducerea Bisericii văzute, pe episcopi, cărora le-au dat această autoritate, împărtăşindu-le harul Sfântului Duh prin punerea mâinilor, adică prin hirotonie. Despre aceasta ne încredinţează atât Sf. Scriptură, cât şi Sf. Tradiţie.

Sf. Apostol Pavel, aşezând ca episcopi pe Tit în Creta şi pe Timotei în Efes, le dă învăţături şi sfaturi cum să-şi conducă credincioşii. El scrie lui Timotei: *„Nu fi nepăsător faţă de harul ce este întru tine, care ţi s-a dat prin proorocie, cu punerea mâinilor mai-marilor preoţilor. Cugetă la acestea, ţine-te de acestea, ca propăşirea ta să fie vădită tuturor. Ia seama anume la tine însuţi şi la învăţătură; sturuie în acestea. Căci făcând aceasta, şi pe tine te vei mântui, si pe cei care te ascultă"* (I Tim. 4, 14-16). Iar despre hirotonia preoţilor spune aceluiaşi Timotei: *„Mâinile degrab să nu-ţi pui pe nimeni, nici nu te face părtaş la păcatele altora. Păstrează-te curat"* (I Tim. 5, 22).

Mântuitorul a încredinţat, deci, conducerea Bisericii Sale văzute Apostolilor, prin însăşi puterea Duhului Sfânt dată lor (Ioan 20, 22-23), iar aceştia au încredinţat-o episcopilor, împărtăşindu-le harul Sf. Duh prin Taina hirotoniei. Prin urmare, cine ascultă de episcopii hirotoniţi după rânduiala canonică a Bisericii, ascultă de Sf. Apostoli, adică de Domnul nostru Iisus Hristos, iar cine se leapădă de episcopii legitimi, se leapădă de Sf. Apostoli, adică de Domnul nostru Iisus Hristos, după înseşi cuvintele Mântuitorului (Luca 10, 16). Sf. Ignatie purtătorul de Dumnezeu şi Sf. Ciprian susţin că ascultarea de episcopi este ascultarea de Iisus Hristos, că în Biserică nu se poate face nimic fără episcopi şi că nu există Biserică fără episcopi, preoţi şi diaconi[65].

72. Cum foloseau episcopii întreita putere dată lor de Sfinţii Apostoli?

După pilda Sf. Apostoli, fiecare episcop lucrează singur cu puterea ce i-a fost dată asupra celor incredinţaţi spre păstorire, păstrând cu grijă, asemenea Sf. Apostoli, *„unirea Duhului întru legătura păcii"*, cu ceilalţi episcopi. Când însă se iveşte nevoia de a tâlcui sau a limpezi un adevăr de credinţă, sau de a statornici o regulă de viaţă, care interesează întreaga Biserica, puterea de conducere nu se mai practică de un singur episcop, ci de Adunarea tuturor episcopilor, adică de Sinodul ecumenic, aşa cum puterea cea mai înaltă apostolică s-a

[65] Sf. Ignatie, *Scrisoarea către Tralieni*, 2, 1; 2, 3; 3, 1; 7, 2, Migne, *P. G.*, V, col. 676, 677, 680; Sf. Ciprian, *Scrisoarea 66 (către Florenţiu)*, 8, CV, 3, 2, p. 732.

practicat prin Sinodul de la Ierusalim. Istoria celor şapte Sinoade ecumenice stă mărturie că autoritatea cea mai înaltă în Biserică este Sinodul ecumenic.

73. Sinodul ecumenic are puterea de a statornici învăţături noi de credinţă?

Sinodul ecumenic nu face decât să lămurească şi să statornicească când nevoia o cere - un adevăr descoperit de Domnul şi care se găseşte nedezvoltat în Sf. Scriptură sau în Sf. Tradiţie. El poate statornici, de asemenea, reguli de viaţă pentru întreaga Biserică.

74. Ce condiţii trebuie să îndeplinească o învăţătură de credinţă statornicită de un Sinod ecumenic, ca ea să aibă putere obligatorie pentru toţi creştinii?

Aceste condiţii sunt:

1. Ca acea învăţătură de credinţă să fie cuprinsă mai mult sau mai puţin lămurit în propovăduirea Domnului nostru Iisus Hristos, adică să se afle în Sf. Scriptură şi în Sf. Tradiţie.

2. Ca lămurirea şi statornicirea învăţăturii să se facă de către un mod ecumenic, care lucrează cu ajutorul Duhului Sfânt şi reprezintă cu adevărat Biserica.

Cea mai desăvârşită statornicire sau formulare scurtă a credinţei creştine este *Sinmbol de credinţă.*

Partea I

DESPRE CREDINȚĂ

SIMBOLUL CREDINȚEl SAU „CREZUL"

75. Ce este Simbolul credinţei sau „Crezul"?

Simbolul Credinţei sau Crezul este înfăţişarea pe scurt a învăţăturii pe care creştinul trebuie s-o cunoască; s-o primească cu credinţă şi s-o mărturisească.

76. Cum se numeşte acest Simbol de Credinţă?

Simbolul de Credinţă se numeşte Niceo-Constantinopolitan, sau de la Niceea şi Constantinopol.

77. Cine a alcătuit acest Simbol de Credinţă, unde şi de ce?

Acest Simbol de Credinţă a fost alcătuit de primele două Sinoade ecumenice: cel de la Niceea, în anul 325, şi cel de la Constantinopol, în anul 381. Cel dintâi, prin cei 318 Sf. Părinţi câţi au luat parte la el, a statornicit primele şapte articole, care se ocupă cu învăţătura despre Dumnezeu-Tatăl şi despre Dumnezeu-Fiul întrupat pentru a noastră mântuire, adică despre Domnul nostru Iisus Hristos Mântuitorul, şi erău îndreptate mai ales împotriva rătăcirii ereticului Arie si a părţizanilor lui, care susţineau lucruri defăimătoare şi umilitoare despre Fiul lui Dumnezeu. Al doilea Sinod ecumenic, prin cei 150 de Sf. Părinţi, a statornicit ultimele cinci articole, care se ocupă cu învăţătura despre Dumnezeu - Sf. Duh Sf. Biserică, Sfintele Taine, învierea morţilor şi viaţa veşnică; aceste din urmă cinci articole erău îndreptate mai ales împotriva ereticului Macedonie şi a părţizanilor lui, care susţineau lucruri batjocoritoare despre Sf. Duh. Simbolul de credinţă Niceo-Constantinopolitan a fost recunoscut, întărit şi recomandat ca cea mai înaltă autoritate şi normă de credinţă în Biserică, de toate Sinoadele ecumenice următoare.

78. Înaintea Simbolului de Credinţă Niceo-Constantinopolitan au mai fost alte simboluri de credinţă?

Aproape fiecare Biserică din oraşele mari îşi avea Simbolul ei de Credinţă, fiindcă Bisericile nu se puteau lipsi de Simbolul Credinţei care era Catehismul lor, trebuitor pentru lucrarea misionară, înlăuntru şi în afară. Nu se puteau închipui candidaţi la Botez fără să ştie pe de rost Simbolul Credinţei. Se cunosc: Simbolul de Credinţă Apostolic sau roman, Simbolul de Credinţă al Bisericii din Neo-Cezareea Pontului, Simbolul de Credinţă al Bisericii din Cezarea Palestinei, Simbolul de Credinţă al Bisericii din Alexandria şi altele. Aceste Simboluri de Credinţă se deosebeau puţin între ele, după cum aveau să apere credinţa Bisericii respective de o greşeală sau alta a ereziilor; dar ele erău identice în privinţa ideilor principale pe care le susţineau despre Sf. Treime, despre mântuirea noastră realizată în Hristos, despre Biserică şi Taine. Sinoadele ecumenice din anii 325 şi 381 au contopit aceste simboluri de credinţă locale, le-au intregit şi desăvârşit, făcând din toate unul singur, pe care l-au dăruit Bisericii creştine, comoară preţioasă pentru totdeauna.

79. Câte articole are Simbolul de Credinţă?

Are 12 articole:

1. Cred întru unul Dumnezeu, Tatăl atotţiitorul, Făcătorul cerutui şi al pământului, văzutelor tuturor şi nevăzutelor.

2. Şi întru unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumaezeu, Unul Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainle de toți vecii: Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut.

3. Care pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri şi S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara şi S-a făcut om.

4. Şi S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat şi a pătimit şi S-a îngropat.

5. Şi a înviat a treia zi, după Scripturi.

6. Şi S-a înălțat la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui.

7. Şi iarăți va să vină cu slavă, să judece viii si morții a Căruia împărție nu va avea sfârşit.

8. Şi întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi mărit, Care a grăit prin prooroci.

9. Şi întru una, sfântă, sobornicească şi epostolească Biserică.

10. Mărturisesc un Botez, întru iertarea păcatelor.

11. Aştept învierea morților.

12. Şi viața veacului, ce va să fie. Amin.

80. Câte părți cuprinde Simbolul Credinței?

Simbolul Credinței cuprinde patru părti:
1. Despre Sf. Treime (art. I-VIII)
2. Despre Biserică (art. IX)
3. Despre Sf. Taine (art. X)
4. Despre viața viitoare (art. XI-XII).

81. Care este art. I din Simbolul Credinței?

Articolul I este: «Cred întru unul Dumnezeu, Tatăl atotfiitorul, Făcătorul cerului şi al pământului, văzutelor tuturor şi nevăzutelor»

82. Ce înseamnă cuvântul „cred”?

Cuvîntul „cred” înseamnă că primesc şi mărturisesc ceea ce învață Biserica despre Dumnezeu. El are acelaşi sens ca şi cuvântul „credință”. Să vedem ce înseamnă „credință”? Există o credință pe care se bazează legăturile dintre oameni şi exista o credință care întreține legătura omului cu Dumnezeu. Între ele e o înrudire, dar şi o deosebire. Credința pe care o are un om în ceea ce-i spune alt om e o încredere, care-şi poate găsi întărirea în dovedirea sau arătarea văzută a lucrului care a fost susțiiut de unul şi crezut de altul. Credința în Dumnezeu nu-şi poate găsi în viața pământească o astfel de întărire prin dovedire sau arătare văzută. Dar are şi ea o întărire printr-un fel de arătare tainică, nevăzută, în fața ochilor sufletului. Deci, credința în Dumnezeu e primirea de către noi ca adevărate, pe bază de încredere în Dumnezeu şi pe baza unei vederi sufleteşti a tuturor adevărurilor pe care le avem prin Descoperirea mai precus de fire; în vederea mântuirii noastre. Sf. Apostol Pavel ne spune despre credință că *„este adeverirea celor nădăjduite dovedirea lucrurilor celor nevăzute”* (Evr. 11, 1). După Teodoret al Cirului, credința creştină este învoirea liberă a sufletului, vederea sufletească a unui lucru nevăzut, statornicia în ceea ce este adevărat, înțelegerea celor nevăzute, potrivită firii[66].

83. Care sunt roadele credinței?

Acestea sunt:
1. Ințelegerea tainelor care depăşesc puterile minții.
2. Ridicarea sufletului pînă la Dumnezeu, cu Care unindu-ne, să ne putem mântui.

[66] Teodoret, *Despre vindecarea bolilor elineşti*, 1 1 Migne, *P. G.*, LXXXIII, col. 814.

84. Este vreo legătură între credinţa în lucrurile descoperite şi cunoaşterea lor?

Sf. Chiril al Alexandriei leagă credinţa de cunoaşterea tucrurilor credinţei prin textul din Ioan: *„Şi noi am crezut şi am cunoscut că Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu”* (Ioan 6, 69). Credinţa este înaintea cunoaşterii, după cuvântul proorocului: *„Dacă nu credeţi nu veţi sta în picioare”* (Isaia 7, 9). Prin dreapta credinţă se realizează cunoaşterea lui Dumnezeu şi a adevărului Său şi tot prin credinţă ne ridicăm *„la măsura vârstei deplinătăţii Lui Hristos”* (Efes. 4,13) şi la starea desăvârşită şi duhovnicească[67].

La cunoaştere se ridică omul înaintat în credinţă şi viaţă duhovnicească încă de aici, de pe pământ, dar desăvârşită cunoaştere se dobândeşte numai în viaţa viitoare.

INVĂŢĂTURA DESPRE DUMNEZEU

EXISTENŢA LUI DUMNEZEU

85. Ce se poate şti despre Dumnezeu cu mijloacele minţii omeneşti şi ale firii înconjurătoare?

Cu aceste mijloace noi ştim că Dumnezeu există, dar nu ştim ce este El, în Sine, în fiinţa Lui.

86. Este vreo deosebire între acest fel de a cunoaşte existenţa lui Dumnezeu şi cel dat prin Descoperirea dumnezeiască?

Felul cunoaşterii existenţei lui Dumnezeu prin Descoperire e mai sigur şi mai preţios, fiindcă această cunoaştere ne-o da Dumnezeu însuşi şi mintea noastră nu se mai îndoieşte. Apoi, pe când în Descoperirea dumnezeiască, cunoştinţa existenţei lui Dumnezeu pleacă de la credinţa ca să ajungă la cunoaştere, în aflarea existenţei lui Dumnezeu pe calea firii, mintea porneşte de la cunoaştere spre a ajunge la credinţă[68].

87. Prin ce arată firea existenţa lui Dumnezeu?

Zidirea întreagă, de la făpturile cele mai mici până la cele mai mari, de la cele înzestrate cu mai puţină pricepere până la cele mai înţelepte, de la începutul lumii până astăzi, mărturiseşte întelepciunea, bunătatea şi puterea Făcătorului. Sf. Scriptură ia firea ca mărturie a existenţei lui Dumnezeu, când spune: *„Cerurile spun slava lui Dumnezeu şi facerea mâinilor Lui o vesteşte tăria”* (Ps. 18, 1).

Începând de la Sf. Irineu şi până la Sf. Ioan Damaschin, toţi Sf. Părinţi şi Scriitori bisericeşti dovedesc existenţa lui Dumnezeu pe baza legii naturale sau fireşti. Sf. Grigorie Teologul spune: «Dar cu mult mai înainte decât acestea (adică cerul, luna, stelele), mai presus decât ele şi izvor al lor este fiinţa (lui Dumnezeu), care întrece orice cuprindere şi orice înţelegere... Şi privirea şi legea firii ne învaţă că Dumnezeu există şi că El este cauza creatoare şi susţinătoare a lumii. Privirea (ne învaţă că există Dumnezeu) atunci când se aşază pe cele văzute şi bine fixate şi care merg şi care sunt, ca să zic aşa, mişcate în chip nemişcat şi sunt purtate. Iar legea naturală deduce din cele văzute şi rânduite de Autorul lon»[69]. Cunoştinţa despre Sine a dat-o Dumnezeu oamenilor de la început, zice Sf. Ioan Gură de Aur, dar păgânii, atribuind această cunoaştere lemnelor şi pietrelor, au nedreptăţit adevărul. Această cunoaştere rămâne însă neschimbată având slava ei nemişcată. Sf. Pavel zice: *„Ceea ce se poate cunoaşte despre Dumnezeu este cunoscut de către ei, fiindcă Dumnezeu le-a arătat lor”* (Rom. 1, 19). Cunoaşterea lui Dumnezeu pe calea firii s-a dat oamenilor nu prin glas, ci prin

[67] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Ioan* 4, 4, (6, 70), Migne, *P. G.*, LXXIII, col. 628.
[68] Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 235* (către Amfilohie) 1, Migne, *P. G.*, XXXII, col. 872.
[69] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul II Tealogic*, 5, 6, Migne, *P. G.*, XXXVI, col. 32.

aşezarea făpturilor la mijloc, pentru ca şi cel înțelept şi cel fără minte, cunoscând cu privirea frumuşetea celor văzute, să se ridice la Dumnezeu[70]. Ordinea lucrurilor, schimbarea anotimpurilor, a atmosferei, calea armonioasă a elementelor, cursul ordonat al zilelor şi al nopților, al lunilor şi al anilor, grija pe care o minte atotînteleaptă o are față de fiecare viețuitoare, supunerea tuturor față de om dovedesc existența lui Dumnezeu[71]. Zidirea, zice Sf. Ioan Gurăde Aur, ne duce ca de mână la cunoaşterea lui Dumnezeu[72]. Este o cunoaştere care porneşte de la făpturi şi se ridică până la Făcătorul firii.

88. Pe ce altă cale a firii ştim ca există Dumnezeu?

Pe calea conştiinței, care, după firea văzută, este al doilea învățător al omului. Sf. Ioan Gură de Aur şi Sf. Ioan Damaschin spun că: cunoştința existenței lui Dumnezeu este pusă de El în chip firesc în toți oamenii[73]. Sf. Grigorie Teologul observă că puterea din noi, înnăscută tuturor, prima lege lipită de noi, care ne duce spre Dumnezeu prin cele văzute, este rațiunea"[74].

89. Cunoaştem existența lui Dumnezeu numai pe calea firii?

Noi cunoaştem existența lui Dumnezeu şi pe calea Descoperirii sau Revelației dumnezeieşti supranaturale. Dumnezeu Şi-a descoperit existența Sa proorocilor, S-a arătat prin Fiul Său Cel întrupat şi Se va face cunoscut în împărăția cerurilor. «Duhul, zice Sf. Irineu, pregăteşte pe om în Fiul, Fiul îl duce la Tatăl, iar Tatăl îi dă nestricăciunea pentru viață veşnică, pe care o capătă din faptul că vede pe Dumnezeu»[75]. Cunoaşterea mai presus de fire a lui Dumnezeu, pe care cei îmbunătățiți moral, ajunşi pe cea mai înaltă treaptă a urcuşului duhovnicesc după curățirea de paimi, o gustă anticipativ încă din această viață, constituie însăşi viața veşnică pentru cei drepți în împărăția cerurilor (Ioan 17, 3).

FIINȚA LUI DUMNEZEU

90. Ştim noi ceva despre ființa lui Dumnezeu?

Nu putem cunoaşte ființa lui Dumnezeu nici pe calea firii, nici pe calea mai presus de fire. Ființa lui Dumnezeu este „ascunsul" tainic, la care nu ne putem ridica cu mintea şi cu care nu putem intra în legatură. Ea e mai presus de orice nume, cum spune Dionisie Pseudo-Areopagitul. Dar noi cunoaştem lucrările acelei ființe, care coboară la noi, cum zic Sf. Părinți. Toate numele ce le dăm lui Dumnezeu privesc aceste lucrări; înțelepciunea lui Dumnezeu, văzută în lume, este o astfel de lucrare; puterea Lui creatoare la fel. Aceste lucrări le mai numim şi *însuşiri ale lui Dumnezeu*, sau pe baza acestor lucrari Îi dăm lui Dumnezeu aşa-numitele însuşiri. În cunoaşterea firească, aceste lucrări sau însuşiri ale lui Dumnezeu le aflăm prin analogie de la lucrările create; în cunoaşterea mai presus de fire avem o vedere mai de-a dreptul a lor.

ÎNSUŞIRILE LUI DUMNEZEU

91. Ce înseamnă cuvintele: „Cred întru unul Dumnezeu"?

Aceste cuvinte au fost puse în Simbolul Credinței pentru a risipi credința deşartă a păgânilor, ca sunt mai mulți dumnezei. Credința într-un singur Dumnezeu, sau monoteismul, e susținută de toți Părinții şi Scriitorii bisericeşti care s-au ocupat de acest adevăr.

[70] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Scrisoarea către Romani*, 3, 2, Migne, *P. G.*, LX, col. 412.
[71] Teofil, *Către Autolic*, 1, 6, Migne, *P. G.*, VI, col. 1033.
[72] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre diavolul ispititor, Omilia 2*, n. 3, Migne, *P. G.*, XLIX, col. 260.
[73] Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt despre Ana*, 1, n. 4, Migne, *P. G.*, LIV, col. 638; Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 1, 1, Migne, *P. G.*, XCIV, col. 789.
[74] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvintul II Teologic*, 16, Migne, *P. G.*, XXXVI, col. 48.
[75] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 4, 20, 5, Migne, *P. G.*, VII, col. 1035.

92. Care sunt însuşirile lui Dumnezeu?

– Dumnezeu este *unul*. Sf. Apostol Pavel scrie corintenilor: *„Totuşi, pentru noi este un singur Dumnezeu-Tatăl, din Care sunt toate si noi întru El; şi un singur Domn Iisus Hristos, prin Care sunt toate şi noi prin El”* (I Cor. 8, 6). Dumnezeu este unul singur pentru că unul singur e universul pe care l-a făcut[76]. Sf. Efrem zice: «Dacă nu e un singur Dumnezeu, nu e Dumnezeu»[77].

– Dumnezeu este *Duh*, cum o mărturiseşte Mântuitorul însuşi femeii samarinence: *„Duh este Dumnezeu, şi cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh şi în adevăr”* (Ioan 4, 24). «El e nematerial si netrupesc», spune Sf. Ioan Damaschin[78]. El e izvorul din care-şi ia începutul toată firea înțelegătoare şi duhul[79].

-Dumnezeu e *simplu*, adică necompus, fiindcă e nematerial. Firea Sa e necompusă şi duhovnicească[80]. El nu admite nici un fel de adaos în Sine şi nu are ceva mai mare, sau mai mic, în Sine[81].

– Dumnezeu e *neschimbător*, cum ne-o arata Sf. Iacov prin cuvinele: *„Părintele luminilor, la Care nu e schimbare sau umbră de mutare”* (1, 17).

– Dumnezeu este *veşnic*, cum ne încredințează cuvintele Apocalipsei: *„Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, Cel ce era, Cel ce este şi Cel ce vine”* (Apoc. 4, 8). El e înainte de timp, pentru că timpul e de la El. Însuşirea Lui veşnica e că El este veşnic[82].

– Dumnezeu e *necuprins*, pentru că este nesfârşit şi de nespus. Dumnezeu este nevăzut. Cuvântul se adresează către El în tăcere, simțul se toceşte vrând să-L cerceteze, iar înțelegerea se închirceşte vrând să-L îmbrățişeze[83].

– Dumnezeu e *atotprezent,* cum ne spune Psalmistul*: „De mă voi sui în cer, Tu acolo eşti; de mă voi coborâ în iad, de față eşti. De voi lua aripile mele de dimeneață şi mă voi sălăşlui la marginile mării, şi acolo mâna Ta mă va povățui şi mă va ține dreapta Ta”* (Ps. 138, 8-10). Fiind fără început şi fără sfârşit, Dumnezeu este atotprezent, pentru că nu El e în altceva, că toate sunt în El. El e pretutindeni şi e în întregime pretutindeni[84].

– Dumnezeu e *atotputernic,* cum ne încredințează Sf. Evanghelie: *„Cele ce nu sunt cu putință la oameni sunt cu putință la Dumnezeu”* (Luca 18, 27). Atotputernicia lui Dumnezeu o susțin toți Sf. Părinti, îndeosebi Aristide, Teofil al Antiohiei, Sf. Irineu, Clement Alexandrinul, Sf. Chiril al Ierusalimului. Puterea lui Dumnezeu e nevăzută şi ascunde o mare pătrundere şi simțire Duhului[85].

– Dumnezeu e *atotştiutor*, cum ne spune Sf. Apostol Pavel: *„O, adâncul bogăției şi al înțelepciunii şi al ştiinței lui Dumnezeu! Cât sunt de necercate judecățile Lui se nepătrunse căiele Lui!”* (Rom. 11, 33). Ştiința lui Dumnezeu cunoaşte toate deodată: cele trecute, cele prezente, cele viitoare. El cunoaşte totul din veci; El ştie înainte de facerea lumii ce se va întâmpla până în ultimele clipe ale acesteia. Dumnezeu nu S-a sfătuit cu nimeni despre noi, în momentul când am fost creați, pentru că El cunoştea rostul nostru înainte de facerea pământului şi a veacurilor[86]. Prin prezența Sa, Dumnezeu nu ne obligă să facem cele viitoare[87]. Dumnezeu ştie toate câte se vor întâmpla prin libera voință a oamenilor, dar această

[76] Origen, *Contra lui Cels*, 1, 23, Migne, *P. G.*, XI, col. 701.
[77] Sf. Efrem Sirul, *Cuvânt contra ereziilor*, 3, Assemanni, 2, p. 443.
[78] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 2, 3, Migne, *P. G.*, XCIV, col. 865.
[79] Origen, *Despre Principii*, 1, 1, 6, Migne, *P. G.*, XI, col. 124.
[80] Didim, *Despre Sf. Duh*, 35, Migne, *P. G.*, XXXIX, col. 1064.
[81] Origen, *Despre Principii*, 1, 1, 6, Migne, *P. G.*, XI, col. 124.
[82] Sf. Ilarie, *Despre Sf. Treime*, 2, 7, Migne, *P. L.*, X, col. 54.
[83] Sf. Ilarie, *Despre Sf. Treime*, *loc. cit.*.
[84] Sf. Ilarie, *Despre Sf. Treime*, *loc. cit.*.
[85] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 2, 6, 1, Migre, *P. G.*, VII, col. 724.
[86] Sf. Chiril al Alexandriei, *Tezaurul despre Sf. şi cea de o ființă Treime*, 15, Migne, *P. G.*, LXXV, col. 292.
[87] Fer. Augustin, *Despre liberul arbitru*, 3, 4, 11, Migne, *P. L.*, XXXII, col. 1276.

preştiinţă nu nimiceşte liberul arbitru sau libera hotărâre[88]. Dumnezeu priveşte în inimi, ştie toate şi aude toate[89].

– Dumnezeu e *drept*, cum spune Psalmistul: *„Domnul iubeşte judecata şi nu va părăsi pe cei cuvioşi ai Săi; (aceştia) în veac vor fi păziţi; iar cei fără-de-lege vor fi izgoniţi şi seminţia celor necredincioşi va fi stârpită* (Ps. 36, 28).

– Dumnezeu e *bun*, cum declară Însuşi Mântuitorul: *„Nimeni nu este bun decât numai unul Dumnezeu”* (Matei 19, 19).

– Dumnezeu e *iubire,* cum ne încredinţează Sf. Apostol Ioan (I Ioan 4, 8 şi 16).

– Dumnezeu este *lumină* (I Ioan 1, 5).

– Dumnezeu este *desăvârşit*, după cuvântul Mântuitorului: *„Fiţi dar desăvârşiţi, precum Tatăl vostru din ceruri desăvârşit este”* (Matei 5, 48). Dumnezeu e desăvârşit în toate, egal şi asemenea cu Sine[90]. Nu e supus prefacerii lucrurilor, nici naşterii, nici întâmplării. El nu Se micşorează, nici nu creşte, ci e totdeauna acelaşi[91].

93. Dacă Dumnezeu este Duh, de ce în Sf. Scriptură se vorbeşte despre inima, ochii, urechile, mâinile lui Dumnezeu?

Sf. Scriptură ţine seama de firea limbii omeneşti, adică de felul ei de a-şi arăta gândurile. Cuvintele de mai sus nu înfăţişează organe trupeşti, asemenea celor omeneşti, ci anumite puteri ale lui Dumnezeu. Astfel inima arată bunătatea şi iubirea lui Dumnezeu, ochii şi urechile arată atotştiinţa Lui, iar mîinile, atotputernicia Lui. După cum chipul lui Dumnezeu nu poate fi zugrăvit în mintea noastră, tot aşa nu poate fi vorba de organe trupeşti ale lui Dumnezeu, căci după cuvântul unui Părinte al Bisericii: «El aude fără urechi, vorbeşte fără gură, lucrează fără mâini, vede fără ochi»[92].

94. Dacă Dumnezeu este peste tot locul, de ce se spune în Sf. Scriptură că El este în ceruri sau în Biserică?

Dumnezeu este peste tot locul; dacă se zice că El este în mod deosebit în ceruri, este pentru că prezenta Lui e mai vădită fiinţelor spirituale şi cerul închipuieşte sfinţenia; dacă se vorbeşte de prezenta Lui deosebită în Biserică, este pentru că mai ales în Biserică împărteşeşte El, prin Sf. Taine, harul Său sfinţitor.

SFÂNTA TREIME

95. Pentru ce numim, în articolul I din Simbolul Credinţei, pe Dumnezeu, „Tatăl”?

Dumnezeu este unul după fiinţa Lui. Descoperirea dumnezeiască ne învaţă însă că acest Dumnezeu, unul după fiinţă, este în trei persoane: Tatăl, Fiul şi Sf. Duh. Aceste trei persoane sau ipostasuri dumnezeieşti alcătuiesc Sf. Treime, taina de nepătruns de mintea omenească şi împărtăşită nouă prin Descoperirea dumnezeiască. Cuvântul „Tatăl” din Simbolul Credinţei ne arată prima persoană a Sf. Treimi. El arată însă şi legătura fiască pe care noi, credincioşii, o avem cu El, căci El este „Tatăl nostru”, aşa cum spunem la începutul Rugăciunii Domneşti.

96. Se vorbeşte în Sf. Scriptură despre aceste trei persoane sau ipostasuri ale singurului Dumnezeu?

În Sf. Scriptură se vorbeşte în multe locuri despre cele trei persoane sau ipostasuri ale Dumnezeirii. Amintim numai câteva: În Vechiul Testament, Dumnezeu-Tatăl Se adresează celorlalte persoane ale Sf. Treimi: *„Să facem om după chipul Noastru şi după asemănarea Noastră”* (Fac. 1, 26). În vedenia lui Isaia, îngerii *„strigau unul către altul şi ziceau: Sfânt,*

---

[88] Teodoret, *Comentar la Romani*, 8, 30, Migne, *P. G.*, LXXXII, col. 141.

[89] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza 9-5*, Migne, *P. G.*, XXXIII, col. 460.

[90] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 4, 11, 2, Migne, *P. G.*, VII, col. 1002.

[91] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza 4-5*, Migne, *P. G.*, XXXIII, col. 460; Sf. loan Damaschin, *Dogmatica*, 1, 5, Migne, *P. G.*, XCIV, col. 801.

[92] Sf. Efrem Sirul, *Cântece nisibiene*, 3, 1, BK 78 şi Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. Dr. D. Fecioru, Bucureşti, 1938, pp. 38-40.

Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot, plin este tot pământul de mărirea Lui" (Isaia 6, 3). În Noul Testament, cu prilejul Botezului Domnului nostru Iisus Hristos, s-au arătat toate cele trei persoane ale Sf. Treimi: Tatăl, aratând lumii pe Fiul şi binecuvântându-L, Fiul primind botezul de la Ioan, iar Sf. Duh coborând asupra Fiului, în chip de porumbel (Matei 3, 16-19 ; Luca 3, 21-22; Ioan 1, 32; 15, 26). Trimitând pe Sf. Apostoli la propovăduire, Mântuitorul le spune: *„Drept aceea, mergând învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sf. Duh"* (Matei 28,19).

97. Sf. Tradiţie mărturiseşte existenţe Sf. Treimi?

Tradiţia primelor trei veacuri mărturiseşte fără şovăială credinţa în existenţa Sf. Treimi. Au mărturisit cu căldură despre Sf. Treime: Sf. Clement Romanul, Sf. Ignatie, Sf. Policarp, Aristide, Sf. Iustin, Atenagora, Teofil al Antiohiei, Sf. Irineu, Clement Alexandrinul, Origen, Tertulian, Novatian. Sf. Părinţi ai veacurilor IV şi V s-au întemeiat neîntrerupt pe această tradiţie, în toiul luptelor lor contra arianismului. Se pot cita în această privinţă mai ales Sf. Atanasie, Sf. Epifanie, Sf. Ilarie şi Fer. Augustin. «În unitatea firii sunt trei persoane» zice Tertulian[93]. «O singură Dumnezeire şi un singur Dumnezeu în trei ipostasuri», declară Sf. Atanasie[94].

98. Cele trei persoane sau trei ipostasuri pot fi înţelese ca trei dumnezei?

Cele trei persoane dumnezeieşti nu se înteleg ca persoanele omeneşti, ci în felul în care ne arată Mântuitorul în Evanghelia după Ioan când zice: *„Eu şi Tatăl Meu una suntem"* (Ioan 10, 30). «Legătura Tatălui cu Fiul şi a Fiului cu Mângâietorul (Sf. Duh) uneşte pe cei trei unul cu altul. Aceştia trei sunt una, nu unul, după cuvântul: *„Eu şi Tatăl Meu una suntem"*, una după unitatea fiinţei, nu după unitatea numărului»[95]. Cele trei ipostasuri, zice Sf. Grigorie Teologul, sunt o singură Dumnezeire şi «o singură Fire în trei proprietăţi, înţelegătoare, desăvârşite, existând prin ele însele, deosebite în număr, dar nu deosebite în Dumnezeire»[96]. Acelaşi Sfânt Părinte explică felul unirii ipostasurilor astfel: «Se deosebesc fără să se împartă, ca să zic aşa, şi se unesc deosebit. Unul în trei este Dumnezeirea şi trei fac una»[97]. Nu sunt, deci, trei dumnezei.

99. Care e legătura ipostasurilor între ele?

Deşi mare taina, lucrul acesta a fost lămurit pe larg de Sf. Părinţi. Sf. Chiril al Alexandriei ne spune că Firea dumnezeiască, simplă şi necompusă, e lărgită de însuşirile ipostasurilor şi de deosebirile de persoană şi de nume. În fiecare persoană se înţelege întreaga Fire împreună cu însuşirea ei, adică cu ipostasul. Rămâne fiecare ceea ce este, având în sine şi pe celelalte, prin unirea firească cu ele. Tatăl este în Fiul şi în Sf. Duh. De semenea şi Fiul şi Sf. Duh Se află în Tatăl, iar Tatăl, în ceilalţi doi[98].

100. Cele trei ipostasuri voiesc şi lucrează separat sau la un loc?

Sf. Ioan Damaschin spune că fiecare din cele trei ipostasuri nu voiesc şi nu lucrează aparte, separat şi deosebit, ci împreună[99]. Sf. Treime e o singură fire, o singură voinţă, o singură lucrare, o singură putere, o singură autoritate, pentru că e o singură Dumnezeire[100].

101. Ce au împreună şi ce au deosebit persoanele Sf. Treimi?

Tatăl, Fiul şi Sf. Duh au împreună însuşirea de a fi nefăcuţi şi Dumnezeirea. Fiul şi Sf. Duh au împreună însuşirea că sunt din Tatăl. Tatăl este nenăscut, Fiul este născut, Sf. Duh este purces.

---

[93] Tertulian, *Contra lui Praxeas*, 2, 9, 25, Migne, *P. L.*, II, col. 156.

[94] Sf. Atanasie, *Despre întruparea Cuvântului lui Dumnezeu şi contra Arienilor*, 10, Migne *P. G.*, XXVI, col. 1000.

[95] Tertulian, *Contra 1ui Praxeas*, 25, Migne, *P. L.*, II, col. 188.

[96] Sf. Grigorie Teologul, *Contra Arienilor şi despre sine*, 16, Migne, *P. G.*, XXXVI, col. 236 A.

[97] Idem, *La Sfintele lumini* (Boboteaza), 11, Migne, *P. G.*, XXXVI, col. 345 C. D..

[98] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta şi cea de o fiinţă Treime*, 7, Migne, *P.G.*, LXXV, col. 1092.

[99] Sf. Ioan Damaschin, *Despre două voinţe în Hristos*, 8, Migne, *P. G.*, XCV, col. 136. Vezi şi Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *Hristologia Sf. Ioan Damaschin după Tratatul despre cele două voinţe în Hristos*, Bucureşti, 1938, p. 106.

[100] Sf. Ioan Damaschin, *Despre Sf. Treime*, 1, Migne, *P. G.*, XCV, col. 9.

102. Prin ce Se deosebeşte mai de aproape Tatăl?

Tatăl este nenăscut. El nu primeşte existența de la nimeni, nu are cauză. El e izvorul celorlalte două persoane.

Dumnezeu e Tată din veci. El nu este însă Tată în felul omenesc. El n-a început să fie Tată în timp, după împlinirea vârstei, odată cu apariția puterii de a naşte, asemenea oamenilor şi celorlalte viețuitoare. Dumnezeu e Tată deodată cu veşnicia. El e, deci, totdeauna Tată[101].

103. Prin ce Se deosebeşte mai de aproape Fiul?

Fiul este născut, este Unul-Născut, fiind împreună veşnic cu Tatăl şi deoființă cu Acesta. Fiul e Fiu dinaintea veacului şi de totdeauna. El nu Şi-a început cândva existența, ci de când e Tatăl e şi Fiul. Şi când gândim la Tatăl, gândim şi la Fiul. Fiul nu e creat, cum pretindea Arie, ci e născut din Tatăl, dar nu printr-o naştere omenească, nici constrânsă, ci printr-una voită şi firească. E o naştere necuprinsă de mintea omenească. Fiul şi Tatăl sunt una ca Dumnezeire, ca fire, ca veşnicie, ca voință, ca lucrare, ca bunătate etc., dar Se deosebesc ca ipostasuri: unul e născut, pe când celălalt e nenăscut; în această privință, Tatăl este izvorul şi cauza Fiului. Fiul Se deosebeşte, apoi, şi de Tatăl şi de Sf. Duh, prin aceea că El Şi-a luat asupra-Şi lucrarea mântuirii. Numele propriu al Fiului este «Cuvântul». El Se numeşte şi «Înțelepciunea lui Dumnezeu. El e Cuvântul, Strălucirea şi Chipul Tatălui»[102].

104. Prin ce Se deosebeşte mai de aproape Duhul Sfânt?

Duhul Sfânt purcede din Tatăl, cum spune Însuşi Mântuitorul: *„Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă, de la Tatăl, Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine* (Ioan 15, 26). Însuşirea Lui personală este de a fi purces din Tatăl de a Se face cunoscut după Fiul şi împreună cu Acesta[103]. El e sfințenia însăşi şi prin aceasta izvorul Sf. Har, Care desăvârşeşte opera Mântuitorului, după înălțarea Sa la cer: *„Iar când va veni Acela, Duhul adevărului, vă va călăuzi pe voi la tot adevărul... Acela Pe Mine Mă va slăvi, pentru că din al Meu va lua şi va vesti vouă”* (Ioan 16, 13-14).

DESPRE DUMNEZEU TATĂL

105. De ce în articolul I din Simbolul Credinței, numim pe Dumnezeu: Tatăl, Atotțiitorul, Făcătorul cerului şi al pământului, văzutelor tuturor şi nevăzutelor?

Pentru că Dumnezeu a făcut cerul şi pământul şi tot ce există, cum ne spune Sf. Scriptură: *„La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul”* (Fac. 1, 1). Psalmistul Îl laudă pentru puterea atotțiitoare: *„Că în mâna Lui sunt marginile pământului se înălțimile munților ale Lui sunt. Că a Lui este marea şi El a făcut-o şi uscatul mâinile Lui l-au zidit”* (Ps. 94, 4-5). Dumnezeu a făcut totul din nimic. La creațiune iau parte toate cele trei persoane ale Sf. Treimi. Despre părtaşia Cuvântului la facerea lumii, ne mărturiseşte Sf. Apostol Pavel, zicând: *„Ca în El (Fiul) au fost făcute toate, cele din ceruri şi cele de pe pământ, cele văzute şi cele nevăzute”* (Col. 1, 16). Despre părtaşia Duhului mărturisesc cuvintele Sf. Scripturi: *„Şi Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apei”* (Fac. 1, 2). Dumnezeu a făcut lumea în timp, după o anumită ordine, cu scopul de a fi fericită şi de a slăvi pe Dumnezeu.

106. Ce se înțelege prin cuvintele „nevăzutelor”?

Prin aceste cuvinte se înțelege lumea nevăzută, adică îngerii, cum ne explica Sf. Apostol Pavel care, după citatul de mai sus, din Epistola către Coloseni, adaugă: *„Fie scaunele, fie domneile, fie începătoriile, fie stăpânirile: toate prin El şi pentru El s-au făcut”* (Col. 1, 16). Aceste nume arată cetele de îngeri, după cum vom vedea mai departe.

107. Care a fost făcută mai întâi: lumea văzută sau lumea nevăzută?

Atât Sf. Scriptură cât şi Sf. Tradiție ne învață că lumea nevăzută, lumea îngerilor, a fost facută mai întâi. Domnul însuşi spune lui Iov: *„Când s-au făcut stelele, lăudatu-M-au cu glas*

---

[101] Sf. Grigorie de Nissa, *Contra lui Eunomiu*, 1, Migne, *P. G.*, XLV, col. 369.

[102] Sf. Atanasie, Vasilie cel Mare şi alții.

[103] Sf. Vasilie cel Mare, *Scrisoarea 38 (Către fratele său Grigorie)*, Migne, *P. G.*, XXXII, col. 329.

mare toți îngerii Mei" (Iov 38, 7). Îngerii au fost făcuți cei dintâi, zice Păstorul lui Herma[104]. Prin cuvântul „cerul", din primul verset al cărții Facerii: *„La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul"*, se înțelege lumea nevăzută a cerului, adică îngerii.

108. Cum şi de ce a făcut Dumnezeu pe îngeri?

Dumnezeu a făcut pe îngeri din nimic[105]. I-a fost de ajuns să voiască, pentru a-i aduce la lumina[106]. El i-a făcut din bunătatea Sa.

109. Ce sunt îngerii?

Îngerii sunt duhuri, adică *ființe spirituale* fără trup, înzestrate cu minte, voință şi putere, cum spune Sf. Scriptură: *„Cel ce face pe îngerii Săi duhuri şi pe slujitorii Săi pară de foc"* (Ps. 103, 4) şi cum adevereşte Sf. Tradiție. Făpturile înzestrate cu minte sau rațiune se împart în îngeri şi oameni. *Făpturile raționale netrupeşti sunt îngerii.* Ei sunt firi înțelegătoare; pentru că sunt fără de trup, au fost rânduiți să locuiască sus, în locuri uşoare, şi să aibă o fire uşoară şi repede[107].

110. Ce însuşiri au îngerii?

Îngerii sunt nemateriali, fiindcă sunt netrupeşti. De aceea, deşi îngerii pot vorbi între ei, n-au nevoie nici de limbă, nici de urechi ci-şi arată gândurile şi hotărârile fără cuvânt material. Când Sf. Apostol Pavel ne vorbeşte despre limba îngerilor (I Cor. 13,1), el nu le atribuie, prin aceasta, trupuri, ci arată chipul de convorbire între îngeri. Tot aşa, când vorbeşte de *„genunchiul celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de dedesupt"* (Filip. 2, 10), el nu atribuie îngerilor genunchi şi oase, ci arată închinarea datorată lui Dumnezeu, după felul nostru omenesc. Spre deosebire de noi, oamenii, îngerii sunt ființe spirituale personale, netrupeşti şi nemateriale.

Îngerii sunt liberi, dispunând în libertate de voia şi hotărârile lor, aşa cum ne dovedeşte căderea lui Lucifer.

Îngerii sunt inteligenți, în continuă mişcare şi ştiutori. Deşi îngerii au cunoaştere mai înaltă decât a noastra, ei nu ştiu cele ce sunt în inimă şi nici cele viitoare. Aceasta arată ca ei sunt mărginiți. «Cine a început să existe, zice Teodoret al Cirului, acela are o existență mărginită.»[108]. Că e aşa ne-o spune şi cuvântul Mântuitorului că fiecare om e sub paza sau sub grija unui înger (Matei 18, 10). De aceea, îngerii ocupă loc, *se fac văzuți* şi se arată celor vrednici ci înfățişare omenească (Fac. 18, 2). Fiind mărginiți, îngerii *nu sunt pretutindeni*. Ei sunt prezenți acolo unde sunt trimişi. Când sunt încer, nu sunt pe pământ; când sunt trimişi de Dumnezeu pe pământ, nu sunt în cer. Deşi mărginiți, ei nu sunt împiedicați de ziduri, de uşi, de încuietori, de peceți. Acelora cărora Dumnezeu voieşte ca ei să li se arate, îngerii nu li se înfățişeză cum sunt, ci cu o formă schimbată, ca să poată fi văzuți[109].

Îngerii nu sunt sfințenia însăşi. Ei au sfințenia de la Duhul Sfânt[110]. Sfințenia fiind din afără ființei lor, le aduce desăvârşirea prin împărtăşirea cu Duhul Sfânt. Ei îşi păstrează vrednicia prin stăruința în bine, având libera voie în alegere şi necăzând niciodată din cinstea de a şedea alături de Cel Bun[111]. Puterile cereşti nu sunt sfânte prin firea lor. Altfel ele nu s-ar deosebi de Duhul Sfânt. Ele au de la Duhul Sfânt o măsură de sfințenie pe potriva lor. Ele capătă nemurirea prin har şi părțicipă la luminare şi la har potrivit cu vrednicia şi cu rangul lor"[112]. Îngerii n-au fost creați copii, care apoi, desăvârşindu-se prin exercițiu continuu, au ajuns demni de primirea Duhului Sfânt. Ei au avut de la început, de la facere, în însuşi actul

[104] Păstorul lui Herma, 5, 5, 3, Migne, *P. G.*, II, col. 957, 961.
[105] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 2, 3, Migne, *P. G.*, XCIV, col. 865.
[106] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre învierea morților*, 7, Migne, *P. G.*, L, col. 429.
[107] Sf. Grigorie de Nissa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuv. IV, Migne, *P. G.*, XLIV, col. 1165; Idem, *Scrieri*, partea I, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae şi Pr. Ioan Buga, în „P.S.B.", Bucureşti 1982, p. 434.
[108] Fer. Teodoret, *Comentar la Facere*, 1. Migne, *P. G.*, LXXX, col. 80.
[109] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, 2, 3, Migne, *P. G.*, XCIV, col. 869.
[110] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, *loc. cit.*.
[111] Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sf. Duh*, 16, 38, Migne, *P. G.*, XXXII, col. 137.
[112] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, 2, 3, Migne, *P. G.*, XCIV, col. 868.

facerii lor, sfinţenia pusă în fiinţa lor[113]. Ei doresc şi caută binele. După măsura dragostei lor faţă de Dumnezeu, ei primesc măsura sfinţeniei. Între ei şi Duhul Sfânt e această deosebire că, pe când Duhul Sfânt are sfinţenia prin însăşi firea Sa îngerii au sfinţenia prin împărtăşire[114].

Mulţi îngeri câştigând fericirea veşnică, au fost întăriţi în bine[115]. Ei au fost ridicaţi la o treaptă mai presus de firea lor, şi, dacă nu mai pot greşi, nu e prin firea lor, ci prin harul lui Dumnezeu[116].

111. De ce se numesc îngeri şi care e numărul lor?

Cuvântul înger, care vine din limba latină, iar în aceasta din limba greacă, înseamnă vestotor. Îngerii au, printre altele, să vestească oamenilor voia lui Dumnezeu, aşa cum Arhanghelul Gavriil a vestit pe Fecioara Maria că va naşte pe Mântuitorul (Luca 1, 26-38), iar pe preotul Zaharia că elşi soţia sa Elisabeta vor avea fiu (Luca 1, 11-20).

Numărul îngerilor e foarte mare. Sf. Părinţi numără nouă cete îngereşti[117]. Dionisie Pseudo-Areopagitul le împarte în trei triade, sau trei serii de câte trei. Prima triadă e veşnic în jurul lui Dumnezeu, în unire nemijlocită cu Acesta, şi e formată din Serafimii cei cu câte şase aripi din Heruvimii cei cu ochi mulţi şi din Tronurile prea sfânte. A doua triadă e alcătuită din Domnii, Puteri şi Stăpâniri. A treia triadă e formată din Începătorii, Arhangheli şi Îngeri"[118].

112. Ce chemare au îngerii?

Am văzut că ei sunt vestitorii voii sau hotărârilor lui Dumnezeu. Unu dintre ei, ca firi curate, neînclinate spre rău, sau greu de mişcat la aşa ceva, se mişcă continuu în cor, în jurul Cauzei prime. Ei cântă laudele măririi dumnezeieşti, privesc veşnic slava cea veşnică, nu numai ca să se slăvească Dumnezeu, ci pentru ca şi ei, îngerii; să primească binefaceri de la Dumnezeu[119].

Îngerii slujesc lui Dumnezeu pentru *mântuirea noastră*. Lucrul îngeresc acesta este: să facă totul pentru mântuirea fraţilor, zice Sf. Ioan Gură de Aur[120]. După ce am căzut în păcat, Dumnezeu nu ne lasă fără sprijinul Său. El ne trimite câte un înger ca să ajute vieţii noastre. Îngerii sunt puternici şi gata să împlinească voinţa dumnezeiască. Ei se află, prin iuţeala firii lor, îndată acolo unde le porunceşte voinţa lui Dumnezeu. Îngerii sunt păzitorii oamenilor. Fiecare om e pus sub pază sau sub grija unui înger. Mântuitorul însuşi ne asigură de aceasta când zice: *„Căutaţi să nu dispreţuiţi pe vreunul din aceştia mai mici; că zic vouă: că îngerii lor în ceruri pururea văd faţa Tatălui Meu, Care este în ceruri"* (Matei 18,10).

Fiecare om îşi are îngerul său păzitor care este al dreptăţii. Dar duhul cel rău, care este al nedreptăţii nu-i dă pace şi caută tot timpul să-1 ispitească. Deosebim aceasta după gândurile bune sau rele din inima noastră[121].

Unii îngeri, ca Arhanghelii, apară popoarele, cum au arătat Moise şi Daniil (Deut. 32, 8; Daniil 10, 5).

113. Ce sunt duhurile rele sau diavolii?

Sunt acei îngeri care, în frunte cu capetenia lor, Lucifer, din trufie, au rupt comuniunea cu Dumnezeu, devenind duhuri rele, căzând deci din starea în care au fost creaţi. Aceştia ispitesc pe oameni şi le insuflă gânduri rele. Ei pot rătăci mintea oamenilor, ducându-i la călcarea poruncilor lui Dumnezeu. Diavolul sau satana poate chiar ucide oameni, după cuvântul Mântuitorului: *„Acela ucigător de oameni a fost din început şi nu a stat întru*

---

[113] Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la psalmi*, 32, 6; Migne, *P. G.*, XXIX, col. 333; Sf. Vasile cel mare, *Comentar la psalmi*, trad. de Pr. Dr. Olimp Căciulă, Bucureşti, în „Izvoarele Ortodoxiei", 1939, p. 150-151.

[114] Idem, *Contra lui* Eunomiu, 3, 2, Migne, *P. G.*, XXIX, col. 660.

[115] Sf. Grigorie cel Mare, *Omelii la Iezechiil*, 1, 7, 18, Migne, *P. L.*, LXXVI, col. 849.

[116] *Mărturisirea Ortodoxă* (a lui Pentru Movilă), I, 20.

[117] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza 23*, 6, Migne, *P. G.*, XXXIII, col.1113; Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul II Teologic*, 31, Migne *P. G.*, XXXVI, col. 72, B; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, 4, 5, Migne, *P. G.*, LIII, col. 44.

[118] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, 2, 3. Migne. *P. G.*, XCIV, col. 872.

[119] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul II Teologic*, 31, Migne, *P. G.*, XXXVI, col. 72.

[120] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Evei*, 3, 2. Migne, *P. G.*, LXIII, col. 3.

[121] Origen, *Omilii la Luca*, 12, Migne, *P. G.*, XIII, col. 1829.

adevăr, pentru că nu este adevăr întru el. Când grăieşte minciună, dintru ale sale graieşte, căci este mincinos şi tatăl minciunii" (Ioan 8, 44). Iar Sf. Petru îndeamnă pe credincioşi astfel: *„Fiti treji, privegheați, pentru că potrivnicul vostru, diavolul ca un leu, răcnind, umblă căutând pe cine să înghită"* (I Petru 5, 8). Când Dumnezeu ne trimite îngerul Său păzitor, satana trimite şi el îngerul său rău, ca să distrugă viața noastră. Omul se afla între doi, care urmăresc scopuri opuse şi se străduiesc să învingă unul împotriva celuilalt[122]. Dar diavolul nu poate sili pe om la păcat, ci numai îl ispiteşte[123].

Diavolul nu poate să facă rău nici omului, nici altei făpturi dacă nu are învoirea de la Dumnezeu. Se cunoaşte cazul lui Iov (Iov 1, 12; 2, 6) şi al dracilor care se rugau de Mântuitorul zicând: *„Dacă ne scoți afară, trite-ne în turmă de porci. Şi El le-a zis: Duceți-vă. Iar ei ieşind, s-au dus în turma de porci"* (Matei 8, 31, 32).

114. De unde le vine diavolilor această răutate?

Această răutate le vine din iubirea de sine şi din mândrie. Dumnezeu i-a făcut buni, cum a făcut bun tot ce există (Fac. 1, 31), dar ei au călcat porunca ascultării de Dumnezeu şi au fost aruncați în întunericul cel mai adânc zice Scriptura: *„Şi pe îngerii care nu şi-au păzit vrednicia, ci şi-au părăsit lăcaşul lor, i-a pus la păstrare sub întunernc, în lanțuri veşnice, spre judecata zilei celei mari"* (Iuda 1, 6).

Prin căderea lor radicală, ei au rupt total comuniunea harică cu Dumnezeu[124]. Apropiindu-se mult de oameni, ei au o puternică influență asupra celor răi. La judecata obştească, satan împreună cu îngerii lui vor fi trimişi în focul veşnic, gătit lor încă de la început (Matei 25, 41).

115. Ce se înțelege prin cuvintele „văzutelor tuturor"?

Sf. Scriptură ne spune că la început Dumnezeu a făcut cerul şi pământul (Fac. 1, 1). Am văzut mai înainte că „cerul" din aceste cuvinte înseamnă lumea nevăzută a îngerilor. Pământul înseamna lumea văzută. Această lume văzută, adică pământul cu toate ale lui, era la început nevăzut şi netocmit, adică fără formă (Fac. 1, 2).

Creând lumea, Dumnezeu a urmat o anumită ordine a făpturilor, ca să îngăduie acestora să se sprijine unele pe altele, în înțelesul că cele ce urmau nu puteau să apară fără cele dinainte. Aşa, Dumnezeu a făcut în ziua întu *lumina,* fără de care nu e cu putință nici o lucrare şi nici o creştere. În ziua a doua a făcut *tăria,* sau *cerul văzut*; în a treia, *adunarea apelor, uscatal şi toate ierburile şi plantele;* în ziua a patra, *luminătorii cerului*, soarele, luna şi stelele; în ziua a cincea, *peştii şi păsările;* în ziua a şasea, *animalele* cu câte patru picioare, târâtoarele, tot felul de animale şi la urmă pe *om* (Fac. 1, 3-26). În ziua a şaptea Dumnezeu S-a odihnit de lucrarile Sale. Ordinea aceasta în care diferite feluri de viață şi de făpturi apar într-o înlănțuire firească şi necesară, începând cu lumina şi terminând cu omul, arată adânca înțelepciune a Ziditorului. Sf. Părinți spun că omul a fost făcut în urma celorlalte lucruri pentru că se cuvenea să fie pregătită împărăția şi apoi să vină împăratul ei - omul[125]. Omul nu putea să apară decât atunci când toate cele trebuitoare vieții lui erău create. El nu putea veni în lume înainte de apariția vieții. Plantele şi toate celelalte animale trebuiau să apară înaintea lui.

116. Pornirile cele rele ale făpturilor au fost de la început?

Nu. Făpturile au fost curate, nevinovate şi nevătămătoare atunci când au fost zidite: *„Şi a privit Dumnezeu toate câte făcuse şi iată erău bune foarte"* (Fac. 1, 31).

117. Ce ne descoperă Sf. Scriptură despre facerea omului şi starea lui dinainte de păcat?

Sf. Scriptură ne spune că în ziua a şasea, după ce a făcut toate celelalte ființe, Dumnezeu, în Sf. Treime, a zis: *„Să facem pe om după chipul Nostru şi după asemnnare"* (Fac. 1, 26). *„Şi, luănd Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om şi a suflat în fața 1ui suflare de viață şi s-a făcut omul ființă vie"* (Fac. 2, 7).

---

[122] Sf. Grigorie de Nissa. *Despre viața lui Moise*, Migne, *P. G.*, XLIV, col. 337-340.
[123] *Mărturisirea Ortodoxă*, I, 21.
[124] *Mărturisirea Ortodoxă*, I, 21.
[125] Pseado-Vasilie cel Mare, *Despre facerea omului*, 1, Migne, *P. G.*, XXX, col. 40 C.

Omul a fost făcut deci printr-un act special, din mânile lui Dumnezeu, cum zice un prooroc: *„Mâinele Tale m-au făcut şi m-au zidit”* (Iov 10, 8). Aceasta arată cinstea deosebită dată de Dumnezeu omului. După ce existenţa lui a fost hotărâtă înainte de facerea lumii şi la fel şi stăpânirea lui asupra acesteia, Dumnezeu îi pregăteşte aducerea lui la existenţă şi alcătuirea fiinţei lui[126].

Omul a fost făcut din pământ, în vârstă tânără, bărbătească.

118. Ce spune Sf. Scriptură despre femeie?

Dumnezeu a văzut ca nu este bine să fie omul singur: *„Şi a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său... a făcut bărbat şi femeie”* (Fac. 1, 27). *„Şi a făcut Domnul Dumnezeu coasta pe care a luat-o din, Adam, femeie, şi a adus-o lui Adam. Şi a zis Adam: Iată aceasta-i os din oasele mele şi carne din carnea mea; ea se va nume femeie, pentru, că este luată din bărbatul său”* (Fac. 2, 22-23).

Cea dintâi femeie, Eva, a fost făcută pentru continuarea neamului omenesc, aşa cum tot cartea Facerii spune: *„Şi i-a binecuvântat Dumnezeu pe ei zicind: Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul...”* (Fac. 1, 28). Eva a fost făcută din coasta lui Adam, zice Sf. Efrem, ca să nu fie bănuiala că altcineva a fost ziditorul femeii decât Dumnezeu.

119. De ce Eva n-a fost făcută din aceeaşi ţărână ca Adam?

Eva n-a fost făcută din ţărână, ci din coasta lui Adam, pentru că în bărbat şi în femeie este o singură fire trupească, un singur izvor al neamului omenesc. De aceea, de la început n-au fost făcuţi pereche, bărbat şi femeie, sau doi bărbaţi, ori două femei, ci mai întâi bărbatul şi apoi, din el, femeia[127].

120. Ce înseamnă chipul şi asemanarea lui Dumnezeu în om?

Chipul lui Dumnezeu în om este mănunchiul de puteri sufleteşti: raţiunea, voinţa, simţirea, cu care omul se îndreaptă spre Dumnezeu printr-o activitate neobosită pentru desăvârşire, iar asemanarea lui Dumnezeu în om este înfăptuirea acestei desăvârşiri prin împreunălucrarea harului dumnezeiesc cu silinţele omului. În amănunt, chipul lui Dumnezeu înseamnă:

1. *Stăpânirea peste făpturile pământului*, potrivit cuvântului Scripturii: *„... umpleţi pământul şi-l supuneţi şi stăpâniţi peste peştii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietăţile care se mişcă pe pământ şi peste tot pământul”* (Fac. 1, 28). *„Micşoratu-l-ai pe dânsul (pe om) cu puţin faţă de îngeri, cu slavă şi cu, cinste l-ai încununat pe el şi l-ai pus pe dânsul peste lucral mâinilor Tale”* (Ps. 8, 5-6);

2. *Raţiunea şi voia liberă* în năzuinţa lor spre Dumnezeu, adevăr şi bine.

121. După ce Dumnezeu a făcut pe om, unde l-a aşezat?

După ce a făcut pe om, Dumnezeu l-a aşezat în Rai şi i-a pus hrana la îndemâna, facând *„Să răsară din pământ tot soiul de pomi, plăcuţi la vedere şi cu roade bune de mâncat”* (Fac. 2, 9). În Rai se aflau şi pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi răului.

122. Care era starea omului în Rai, înainte de păcat?

În Rai primul om era împodobit cu *minte sănătoasă, inină curată şi voinţă liberă*. El însă nu era desăvârşit, căci desăvârşirea se câştigă prin încercare şi deprindere. Ea constă în curăţia păstrată prin împreunălucrarea chipului cu harul de la început. Firea omenească era înfrumuseţată prin părtăşia ei cu Duhul Sfânt (Fac. 2, 7). Numai această părtăşie îi asigura lumina sfinţeniei şi apropierea de Dumnezeu[128]. Mintea lui Adam era într-o continuă înălţre minunată spre Dumnezeu, trupul era liniştit, ferit de orice plăcere vinovată. Nu era încă în el framântarea mişcărilor neorânduite. Sfinţenia primilor oameni nu era desăvârşită, dar ea nu era nici numai o stare de nepăsare şi neştiinţă copilărească, aşa cum pretind unii, ci o stare de nevinovăţie şi nerăutate[129].

---

[126] Sf. Grigorie de Nissa, *Despre facerea omului*, 3, Migne, *P. G.*, XLIV, col. 136 A.
[127] Sf. Ambrozie, *Despre Rai*, 10, 48, Migne, *P. L.*, XIV, col. 298.
[128] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Treimea Sfântă şi de o fiinţă*, 4, Migne, *P. G.*, LXXV, col. 908.
[129] Mărturisirea Ortodoxă, I, 23.

Îmbrăcați în haina Duhului Sfânt, primii oameni n-aveau pofta trupului. De aceea nu simțeau nevoia de a se acoperi[130]. Ei se acopereau cu harul divin. S-au acoperit cu harul, adică cu acoperământul nepiericiunii, cât timp au fost aproape de Dumnezeu[131]. Adam si Eva trăiau în Rai ca îngerii, deci fără trebuința îmbrăcămintii. Scriptura zice: *„Adam şi femeia lui erău amândoi goi şi nu se ruşinau”* (Fac. 2, 25). Neascultarea şi păcatul nesăvârşindu-se încă, ei erău îmbrăcați în mărirea cea de sus. De aceea nu se ruşinau. După călcarea poruncii însă, a venit ruşinea şi cunoaşterea goliciunii[132].

Adam apare înzestrat cu o uimitoare uşurință de cunoaştere şi cu o înțelepciune deosebită. Din primele clipe ale facerii lui el se înfățişează cu o minte ageră, ca unul care păstra în el lumina limpede şi curată, dată lui de Dumnezeu, şi-şi menținea vrednicia neatinsă a firii[133]. Harul care punea pe Adam în legătură cu Dumnezeu l-a înzestrat cu puterea ca el să dea nume făpturilor supuse lui: *„Şi a pus Adam nume tuturor animalelor şi tuturor păsărilor cerului şi tuturor fiarelor pământului”* (Fac. 2, 20).

În limba, adică în puterea de a vorbi, pe care o capătă Adam odată cu zidirea lui, se arată firea rațională a omului[134].

Primii oameni, înainte de păcat, trăiau o viață fericită[135]. Ei n-au fost zidiți nici nemuritori, nici muritori, ci în stare de a ajunge la nemurire sau să moară, după ascultarea sau neascultarea lor față de porunca lui Dumnezeu[136].

Prin urmare, starea omului înainte de păcat era o stare de curție, de fericire, de cunoaştere, de putință de a nu muri, dar nu era o stare de desăvârşire deplină. Omul putea înainta spre această desăvârşire, după cum se şi putea abate de la desăvârşire, folosindu-se de acelaşi mare dar, pe care Ziditorul l-a pus în el: *libertatea*.

123. Cu ce scop a făcut Dumnezeu pe om?

Dumnezeu a făcut pe om pentru ca acesta să se împărtăşească de bucuria de a fi în preajma lui Dumnezeu şi de fericirea de a cunoaşte, de a iubi şi de a slăvi pe Dumnezeu. El este încununarea întregii zidiri, este o lume în mic (microcosm), cum zic Sf. Părinți. Prin trupul său, el face legătura cu lumea, iar prin sufletul său, el face legătura cu Dumnezeu. Omul a fost făcut să fie făptura aleasă a slavei dumnezeieşti[137]. Rostul său în Rai era să împlinească porunca lui Dumnezeu.

124. Care este porunca lui Dumnezeu, de care Adam trebuia să asculte?

Porunca pe care Dumnezeu a dat-o lui Adam era aceasta: *„Iar din pomul cunoştinței binelui şi răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreşit”* (Fac. 2, 17).

125. Adam şi Eva au păzit această poruncă?

Un timp au păzit-o. Dar din îndemnul diavolului în chip de şarpe şi sub pornirea mândriei lor, Eva întâi, şi Adam după ea, au mâncat din pomul oprit, călcând porunca lui Dumnezeu. Dumnezeu a blestemat pe şarpe, a prezis necazuri şi suferințe primilor oameni, i-a scos afară din Rai, dar le-a făgăduit pe Mântuitorul (Fac. 3, 15 şi urm.).

126. Cum se numeşte acest păcat al lui Adam?

Acest păcat se numeşte păcatul strămoşesc, fiindcă îşi are originea în căderea protopărinților noştri prin neascultare față de porunca dată lor de Dumnezeu (Fac. 2, 16-17; 3, 6-19). Păcatul acesta a trecut la toți oamenii, cum spune Sf. Apostol Pavel: *„Printr-un om (Adam) a intrat păcatul în lume”* (Rom. 5, 12).

127. Cum se moşteneşte păcatul strămoşesc?

[130] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 3, 22, 4; 3, 23, 5, Migne, *P. G.*, VII, col. 959, 963.
[131] Sf. Ioan Damaschin, *Omilia la smochinul uscat*, 3, Migne, *P. G.*, XCVI, ml. 580.
[132] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, 15, 4, Migne, *P. G.*, LIII, col. 123.
[133] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Ioan*, 1, 9, Migne, *P. G.*, LXXIII, col.128.
[134] Sf. Grigorie de Nissa, *Contra lui Eunomiu*, 12, Migne, *P. G.*, XLV, col. 993.
[135] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Romani*, 5, 18, Migne, *P. G.*, LXXIV, col. 789.
[136] Tofil al Antiohiei, *Către Autolic*, 2, 27, Migne, *P. G.*, VI, col. 1093.
[137] Pseudo-Vasilie cel Mare, *Despre facerea omului*, Cuv. II, 1, Migne, *P. G.*, XXX, col. 41 C.

Aceasta este o taină mare. Ceea ce se poate spune este că păcatul acesta, pe care-l moştenim din tată în fiu, prin naşterea firească[138], nu ni se socoteşte ca păcat al nostru, personal, ci ca o stare păcătoasă, ca o înclinare spre păcat, izvorâtă din călcarea poruncii dumnezeieşti şi care este egală cu păcatul, în faţa legii lui Dumnezeu[139]. Pentru că această stare păcătoasă este egală cu păcatul însuşi, Biserica a rânduit botezul copiilor, care nu au păcatele celor vârstnici dar care totuşi, moştenesc aplecarea spre păcat, care vine de la Adam (Fac. 7, 20; II Cron. 6, 36; Iov 4, 17-19; 14, 4; 15, 14-16; 25, 4; Ps. 13, 1-3; 50, 6; 52, 2-4; 57, 3-4; Prov. 20, 9; Ecl. 7, 20; Sirah 25, 23, 27; Rom. 3, 10-12; 5, 12-19; Iacov 3, 2; I Ioan 1, 8).

128. Care au fost urmările păcatului strămoşesc?

Păcatul strămoşesc a adus primilor oameni pierderea harului lui Dumnezeu, adică ruperea legăturii cu Dumnezeu, cu ei înşişi şi cu lumea[140].

Acest păcat a mai adus *slăbirea chipului lui Dumnezeu în om*, prin întunecarea în parte a puterilor sufletului şi prin înclinarea mai mult spre rău decât spre bine. Mintea se mişcă greu, deosebeşte anevoie cele ce are de cunoscut şi mai mult se depărtează decât se apropie de luminile curate ale Duhului. Ea nu mai vede decât anevoie pe Dumnezeu[141], priveşte mai mult spre lucrurile pieritoare, legate de viaţa trecătoare. Dar această slăbire nu înseamnă ştergerea sau stingerea completă a chipului lui Dumnezeu în om. Omul n-a murit cu totul pentru cele dumnezeieşti. El s-a îmbolnăvit. Chipul lui Dumnezeu în el a slăbit, s-a întunecat.

Prin păcatul strămoşesc, primii oameni au pierdut sfinţenia curăţia şi putinţa de a nu muri[142]. Pierzând harul, ei au pierdut şi roadele harului. Dacă ar fi ascultat porunca dumnezeiască, Adam şi-ar fi asigurat, cu ajutorul lui Dumnezeu, putinţa de a nu muri, la care ar fi contribuit şi pomul vieţii, de care el nu s-a putut folosi, fiindcă a fost scos din Rai (Fac. 3, 22-23).

Prin păcatul lor, primii oameni şi-au pierdut liniştea desăvârşită a trupului, căci păcatul a trezit în ei pofta cărnii. Despărţiţi de cele veşnice şi lunecând spre piericiune, trupurile lor s-au deschis plăcerilor şi necurăţiilor. Firea întreagă s-a îmbolnăvit de păcat «prin neascultarea unuia singur»[143]. Pierzând harul care-i acoperea, ei au fost dezbrăcaţi de înălţarea spre Dumnezeu şi de privirea directă a lui Dumnezeu.

Pedeapsa cea mai mare a păcatului a fost *moartea,* care după Sf. Apostol Pavel este *„plata păcatului"* (I Cor. 15, 22); moartea, cu cele trei trepte ale ei: trupească, sufletească şi veşnică. Dumnezeu însuşi a vestit primilor oameni că vor muri dacă nu vor asculta porunca (Fac. 2, 17). Neascultând-o, pedeapsa lor a fost moartea[144]. Nu trebuie să se creadă că Adam şi Eva şi-au atras această pedeapsă pentru că au mâncat dintr-un anumit pom purtător de nenorociri şi de moarte, ci numai pentru că au călcat porunca dumnezeiască[145].

129. După facerea lumii, Dumnezeu Se îngrijeşte de ea?

Dumnezeu Se îngrijeşte de lume. Această lucrare prin care Dumnezeu Se îngrijeşte de lume se numeste *pronie* sau *providenţă.* Prin pronie, Dumnezeu păstrează lumea în totalitatea ei şi fiecare lucru şi fiinţă în parte, le ocroteşte şi le îndreaptă, prin diferite mijloace, spre scopurile pentru care au fost create. Pronia sprijină orice lucrare bună. De ea ţine profeţia în Vechiul Testament şi planul mântuirii. Ea se arată în toate lucrurile lumii, de la cele mai mici până la cele mai mari, pe care Dumnezeu le cunoaşte şi le îngrijeşte[146], cum ne spune Mântuitorul însuşi: *„Priviţi la păsările cerului, că nici nu seamănă, nici nu seceră, nici, nu*

---

[138] Didim, *Contra maniheilor*, 8, Migne, *P. G.*, XXXIX, col. 1096.
[139] H. Andrutsos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, trad. Pr. D. Stăniloae, p. 170.
[140] H. Andrutsos, *op. cit.*, pp. 160, 166; Sf. Ciprian, *Despre bunul răbdării*, 19, Migne, *P. L.*, IV, col. 634.
[141] Sf. Ioan Damaschin, *Omilie la smochinul uscat*, 3, Migne, *P. G.*, XCVI, col. 580.
[142] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Scrisoarea către Romani*, 5, 18, Migne, *P. G.*, LXXIV, col. 789.
[143] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Scrisoarea către Romani*, 5, 8, Migne, *P. G.*, LXXIV, col. 789.
[144] Teofil al Antiohiei, *Către Autolic*, 2, 25, Migne, *P. G.*, VI, col.1092; Sf. Metodiu de Olimp, *Banchetul celor 10 fecioare*, Cuv. 3, 6, Migne, *P. G.*, XVIII, col. 69; Sf. Atanasie, *Despre întruparea Cuvântului*, 4, 5, Migne, *P. G.*, XXV, col. 104.
[145] Teofil al Antiohiei, *op. cit.*, 2, 25, C, A, 8, col. 124.
[146] Mărturisirea Ortodoxă, I, 30.

adună în jitniţe, şi TatăL vostru Cel ceresc le hrăneşte" (Matei 6, 26). *„Au doar nu se vând două vrăbii pentrv un ban? Şi nici una dintre ele nu va cădea pe pământ fără ştirea Tatălui vostru"* (Matei 10, 29). «Dumnezeu, zice Sf. Ioan Gură de Aur, nu numai că a adus la lumină zidirea, dar după ce a adus-o, o îngrijeşte. De zici îngeri, de zici arhangheli, de zici puterile cele de sus, de zici toate cele văzute şi nevăzute, toate acestea se bucură de pronia Lui. Fără această lucrare ele se duc, se scurg şi pier»[147]. Iar Clement Alexandrinul zice: «Înfţişarea, ordinea şi măiestria lucrurilor văzute ne arată pronia dumnezeiască"»[148].

Prin pronie, Dumnezeu nu numai păstrează, dar şi conduce lumea spre mai multă viaţă (Ioan 10, 10), spre desăvârşirea şi transfigurarea întregii creaţii (Evr. 2, 5)[149]. Sf. Efrem Sirul scrie despre pronie astfel: «Am văzut case şi m-am gândit la gospodar. Am văzut lumea şi am înţeles pronia. Am văzut corabie fără cârmaci scufundându-se. Am văzut faptele oamenilor neispravind nimic fără Dumnezeu, Care le conduce. Am văzut cetăţi şi republici deosebite în constituţia lor şi am înteles că toate există în rânduiala lui Dumnezeu. Turma e de la păstor, iar creşterea tuturor pe pământ e de la Dumnezeu[150].

Prin pronie, Dumnezeu opreşte răul şi îl întoarce spre bine, cum ne spune Mărturisirea lui Dositei: «Cele rele le ştie mai dinainte şi le îngăduie Dumnezeu, dar El nu Se îngrijeşte de ele, pentru că nici nu le-a făcut. Dar odată întâmplate, ele sunt îndreptate spre ceva folositor de bine nesfârşita bunătate, care, fără să le fi făcut, le îmboldeşte spre mai bine cât este în puterea acestora»[151].

Dumnezeu păstrează şi conduce lumea, conlucrând cu puterile făpturilor, nu fără ele.

DESPRE DUMNEZEU FIUL

130. Care sunt articolele din Simbolul Credinţei despre Dumnezeu Fiul?

Articolele din Simbolul Credinţei despre Dumnezeu Fiul întrupat art. II - art. VII.

131. Ce ne învaţă aceste articole privite laolaltă?

Ele ne vorbesc despre cea mai mare şi mai minunată faptă a iubirii lui Dumnezeu faţă de noi. Ele ne spun că Cel ce ne-a mântuit pe noi este Însuşi Fiul lui Dumnezeu, iar mântuirea ne-a înfăptuit-o prin întruparea Sa ca om, prin învăţătura şi prin moartea Sa pe cruce şi Învierea din morţi, după care S-a înalţat la ceruri întru slava, de-a dreapta Tatălui.

Multă iubire ne-a arătat Dumnezeu şi prin facerea lumii şi a oamenilor, despre care ne vorbeşte articolul I din Simbolul Credinţei. Dar dovada cea mai mare a iubirii nemărginite ce ne-o poartă ne-a arătat-o prin aceea că pe Însuşi Fiul Său L-a trimis în Lume, ca om, şi L-a dat morţii pe cruce *„pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire"*.

Despre această iubire ne spune chiar Fiul lui Dumnezeu, Cel ce a venit în lume: *„Că aşa a iubit Dumnezeu lumea, încât şi pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat, ca tot cel ce crede întru El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică"* (Ioan 3, 16).

Iar Sf. Atanasie spune: «Fiindu-I milă de neamul nostru şi înduioşându-Se de slăbiciunea noastră şi mişcat de stricăciunea noastră şi nesuferind stricăciunea morţii asupra noastră, ca să nu piară ceea ce a făcut şi ca să nu se zădărnicească lucrarea Tatălui, Îşi ia trup şi acesta nu deosebit de al nostru… şi dă morţii propriul Său trup»[152].

---

[147] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Cel de o fiinţă, contra Anomeilor*,12, Migne, *P. G.*, XLVIII, col. 810.
[148] Clement Alexandrinul, *Covoare*, 5, 1, 6, 2, Migne, *P. G.*, IX, col. 16.
[149] Sf. Grigorie Teologul, *La Sf. Botez*, 45, Migne, *P. G.*, XXXVI, col. 424.
[150] Sf. Efrem Sirul, *Mustrarea de sine, Assemanni Graece*, I, p. 123.
[151] *Mărturisirea lui Dositei*, 5, Mihălcescu *Bekenntnisse...*, p. 162.
[152] Sf. Atanasie, *Despre Întruparea Cuvântului*, Cap. 8, Trad. Gh. Popescu-Pietrile, Bucureşti, 1905, p. 29; Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri*, partea I, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, Bucureşti, 1987, p. 99.

132. Aveau oamenii trebuinţă de această întrupare?

Aveau neapărat trebuinţă. Am văzut că prin neascultarea lui Adam a pătruns păcatul şi moartea în toţi oamenii. Păcatul acesta pusese o duşmănie (Rom. 5, 10) între ei şi Dumnezeu, fiind toţi *„fii ai mâniei"* (Efes. 2, 3; R.om. 5, 9), căci îi înrăise şi le slăbise puterea de a face binele, încât în loc de a face binele pe care-l voia Dumnezeu şi îl cerea cugetul lor, făceau mereu răul. Din această pricină, cugetul îi mustră necontenit. Iar aceasta era un semn că Însuşi Dumnezeu era nemulţumit. Dar Dumnezeu Îşi arată nemulţumirea şi prin pedepsele ce le aducea peste oameni. Căci nu putea lăsa păcatul neosândit (Rom. 5, 18). De altfel, însuşi păcatul pe care îl făceau oamenii producea în ei griji, boli şi necazuri, iar între oameni, pizmă, ură, ceartă şi războaie.

Pe deasupra tuturor, Dumnezeu a pedepsit însă păcatul cu moartea (Rom. 5, 12), ca să nu fie «răutatea fără de moarte» (Molitva la morţi). Toţi mureau şi prin moarte se duceau la moartea veşnică, adică la chinurile fără de sfârşit.

Dar aceasta era o stare prea chinuitoare şi nu putea fi răbdată nici de iubirea lui Dumnezeu. Se cerea *mântuirea omului din ea*.

133. Nu puteau să-şi dea oamenii inşişi mântuirea din această stare?

Nu puteau. Căci deşi ei sufereau de răul care-i stăpânea, nu puteau scapa de el, firea lor era slăbită de păcat, erău robii păcatului. Această stare chinuitoare o descrie Sf. Apostol Pavel astfel: *„Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârşesc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuieşte în mine"* (Rom. 7, 19-20). Nici un om nu putea mântui pe ceilalţi de păcat, căci fiecare era *„rob legii păcatului"* (Rom. 7, 23), şi nu se putea scăpa nici pe sine însuşi din această robie. Ei nu puteau face aceasta nici toţi la un loc. Iată ce spune Sf. Atanasie: «Căci după ce toţi au fost loviţi în suflet şi tulburaţi de înşelăciunea diavolească şi de deşertăciunea idolilor, cum era cu putinţă ca omul să întoarcă sufletul şi mintea oamenilor? Dar poate să zică cineva că lumea întreagă ar fi putut face aceasta. Dar dacă lumea ar fi putut, nu s-ar fi făcut atâtea mari rele. Căci lumea există şi totuşi oamenii se tăvăleau în atâtea mari rele»[153].

134. Nu-i putea mântui nici măcar vreun înger? Trebuia să vină Însuşi Fiul lui Dumnezeu?

Nu-i putea mântui nici un înger. Întâi, pentru că împăcarea cu Dumnezeu trebuia să fie o faptă la care să ia parte Însuşi Dumnezeu. Al doilea, pentru că oameii trebuiau să fie scăpaţi şi de moarte. Iar moartea nu putea fi înlăturată decât prin viaţa fără de sfârşit, care e numai la Dumnezeu. Numai Dumnezeu a putut da prima dată viaţă oamenilor; numai El o putea da şi a doua oară. Sf. Atanasie spune iarăşi: «Nu era cu putinţă nici prin îngeri, deoarece ei nu sunt chipuri după care omul să fie creat du asemănarea lor. De aceea, Cuvântul lui Dumnezeu a venit în persoană, ca unul care este chipul Tatălui, ca să poată reînnoi pe omul cel creat după chipul Lui»[154].

135. Dar nu putea sa faca aceasta Fiul lui Dumnezeu stind in cer si nefâcându-Se om?

Dumnezeu, în întelepciunea Sa, a socotit ca nu e potrivit sa mîn-. tuiasca pe oameni de departe. Aceasta pentru foarte multe motive, dintre care mai importante sunt trei.

136. Care este primul din aceste motive?

Primul motiv e că dreptatea cerea ca, precum un om a călcat legea ascultării de Dumnezeu, un Om se cădea să şi ispăşească, împlinind această lege prin ascultare şi plătind cu viaţa Sa nevinovată călcarea celorlalţi: *„Precum prin neascultarea unui om s-au făcut păcătşi cei mulţi, tot aşa şi prin ascultarea Unuia, se vor face drepţi cei mulţi"* (Rom. 5, 19). Trebuia, cu alte cuvinte, ca împăcarea între Dumnezeu şi om să se facă nu numai prin fapta lui Dumnezeu, ci şi a omului. Sf. Grigorie de Nissa spune: «După ce moartea intrase în lume prin neascultarea unui om, a fost izgonită prin ascultarea altui Om. Iată pentru ce S-a făcut

[153] Sf. Atanasie, *Despre Întruparea Cuvântului*, Cap. 14, după *trad. cit.*, p. 29.
[154] *Op. cit.*, Cap. 13, după Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri*, Partea I, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, Bucureşti, 1987, p. 107.

ascultător până la moarte: ca să vindece prin ascultare păcatul neascultării şi să nimicească prin învierea Sa moartea, care intrase în lume prin neascultare»[155].

De aceea S-a făcut Fiul lui Dumnezeu si om, ca să lucreze în numele oamenilor, dar fapta Lui, ca a Celui ce era şi Dumnezeu, să aibă un preț care să covârşească vina tuturor oamenilor. «Cel ce a murit pentru noi, spune Sf. Chiril al Ierusalimului, nu era de un preț mic; nu era o oaie necuvântătoare, nu era un om de rând, nu era nici un înger, ci Dumnezeu, făcut om. Fără-de-legea păcatului nu era aşa de mare pe cât dreptatea Celui mort din pricina noastra; nu am păcătuit aşa de mult cât prețuia dreptatea Celui ce Şi-a pus sufletul pentru noi»[156].

Luând firea noastră şi ținând-o curată şi împlinind cu ea legea ascultării de Dumnezeu şi ispăşind cu sângele ei vărsat pe cruce călcarea oamenilor, a scăpat-o de osândă şi ne-a împăcat cu Dumnezeu. *„Vrăjmaşi fiind"*, zice Sf. Apostol Pavel, *„ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său"* (Rom. 5, 10 şi II Cor. 5, 18). Firea noastra, care înainte purta în ea urâțenia neascultării şi era purtată de cei ce erău duşmani lui Dumnezeu, a ajuns acum firea curată a Fiului Său prea iubit. Privind cu iubire la Fiul Său, Dumnezeu privea cu iubire şi la firea noastră pe care purta El. Iubind pe Fiul Său, Cel ce S-a făcut ascultător până la moarte, Dumnezeu iubea totodată pe om. Dumnezeu nu mai vedea acum firea noastră ca pe cea care a călcat legea şi drept urmare trebuie să moară, ci ca pe firea care a ispăşit călcarea legii şi e vrednică să se împărtăşească de viață. Şi iubirea lui Dumnezeu față de firea noastră, purtată de Fiul Său, avea să se răsfrângă asupra tuturor celor ce purtau această fire şi se lipseau prin credință de Fiul Său. De aceea spune Sf. Apostol Pavel că în Fiul lui Dumnezeu *„avem râscumpărarea prin sângele Lui, adică iertarea păcatelar şi că „printr-Însul a binevoit să împace toate cu Sine, făcând pace prin sângele crucii Lui"*. Sau şi mai limpede: *„Şi pe voi care erați oarecând înstrăinați şi vrăjmaşi cu, mintea voastră către lucrurile rele, de acum v-a împăcat prin moarte, în carnea trupului Lui, ca să vă pună pe voi sfinți şi fără prihană şi nevinovați înaintea Sa"* (Col. 1, 14, 20, 21-22).

Iubindu-ne acum Dumnezeu întru Iisus Hristos, ne face parte de aceaşi moştenire a bunătății Sale, de care Se împărtăşeşte Iisus Hristos ca Fiuy al Său, socotindu-ne şi pe noi ca pe nişte fii ai Săi: *„Iar dacă suntem fii, suntem şi moştenitori, moştenitori ai lui Dumnezeu şi împreună-moştenitori cu Hristos, dacă pătimim împreună cu El, ca împreună cu El să ne şi preamărim"* (Rom. 8, 17).

137. Dar al doilea motiv al întrupării care este?

Al doilea motiv pentru care S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu a fost ca să ne arate că dragostea Lui față de noi e aşa de mare, ca El nu mai stă departe de noi, ci Se face om ca noi, ia firea noastră şi vine între noi ca să vorbească cu noi în graiul nostru şi să ne învețe față către față, nu prin alții, ca în Vechiul Testament. El voia astfel să ne câştige şi mai mult inima, prin dragostea Sa, şi să ne dea pildă văzută de cum trebuie să se poarte un om adevărat ca să placă lui Dumnezeu. Si El nu S-a făcut om numai pentru o vreme, ci pentru vecii vecilor, rămânând în legătură cu noi şi arătând cât de mult prețuieşte şi iubeşte pe oameni. «Mântuitorul a venit, spune Sf. Ioan Damaschin, ca să Se facă partaş firii noastre, ca să ne învețe prin pildele Sale calea virtuții, ca să ne scape de stricăciune prin comuniunea cu viața, făcându-Se începătura învierii noastre»[157].

138. Şi care este al treilea motiv al întrupării?

Al treilea motiv se vede chiar din cuvintele de mai sus ale Sf. Ioan Damaschin. Fiul lui Dumnezeu S-a mai întrupat ca, unind firea noastră cu firea Sa dumnezeiască, făcând-o firea Lui însuşi, ea să nu mai poată să se depărteze de Dumnezeu, să nu mai poată să lucreze împotriva Lui, ca acest templu să nu se mai poată ruina, ci să fie de-acum mereu plin şi străbătut de Dumnezeu. Altfel ar fi fost cu putință ca firea noastră, odată mântuită, iarăşi să se piardă. În acelaşi timp, numai aşa a putut să scape cu adevărat şi pentru totdeauna firea

---

[155] Sf. Grigorie de Nissa, *La întâmpinarea Domnului*, Migne, *P. G.*, XLVI, col. 729.
[156] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, 13, 33, după trad. Pr. D. Fecioru, Bucureşti, 1945, vol. II, p. 349.
[157] *Dogmatica*, Cartea IV-a, Cap. 4, după trad. Pr. D. Fecioru, 1938, p. 239.

omenească de stricăciune şi de moarte, unind-o strâns cu Sine Cel ce era izvorul nestricăciunii şi al nemuririi. Prin firea noastră zidită acum în Dumnezeu, toți putem fi *„zidiți intru Hristos”* (Efes. 2, 10). Noi putem adică acum să stăm mai uşor, dacă vrem, în legătură cu Fiul lui Dumnezeu, căci El e şi om ca noi, nu numai Dumnezeu. Iar stând prin credință şi prin dragoste în legatură cu El, ne aflăm zidiți în El, împreună cu firea Sa omenească, aflată în El. De aceea spune Sf. Apostol Pavel că precum în Fiul lui Dumnezeu au fost zidite şi aşezate toate la început, când s-au făcut, cu atât mai mult acum, luând El firea noastră, ne aşază iarăşi în El şi mai deplin, pe toți cei ce vrem. Drept aceea ne îndeamnă: *„Întru El să umblați, înrădăcinați şi zidiți fiind într-Întsul”* (Col. 2, 6-7).

Sf. Chiril al Alexandriei înfățişează motivul al treilea astfel: «Cum putea omul de pe pământ, căzut în moarte, să se întoarcă la nestricăciune? Era nevoie ca trupul muritor să se împărtăşească din puterea de viață a lui Dumnezeu. Iar puterea dătătoare de viață a lui Dumnezeu-Tatăl e Cuvântul Cel Unul-Născut»[158].

139. Dacă numai Fiul lui Dumnezeu făcut om putea să mântuiască omenirea de păcat şi de moarte, de ce nu S-a făcut mai curând om? De ce a lăsat Dumnezeu să treacă un timp atât de îndelungat de la căderea lui Adam până la trimiterea Fiului Său?

Era trebuință de o pregătire a oamenilor ca să primească pe Mântuitorul, atunci când va veni. Căci n-ajungea ca Mântuitorul să vină şi să moară pentru oameni. Trebuia ca şi ei să-L primească cu credință. Altfel nu se putea înfăptui mântuirea lor. Şi anume trebuiau pregtiți ca să poată crede că Iisus Hristos este Fiul lui Durnnezeu Cel întrupat şi că numai prin El se pot mântui.

140. Cum s-a făcut această pregătire?

În două feluri: întâi, prin creşterea răului şi deodată cu aceasta a convingerii oamenilor că nu se pot mântui prin puterile lor; al doilea, prin sporirea veştilor de la Dumnezeu că le va trimite un Mântuitor şi că Mântuitorul Acesta va fi Fiul Său. Şcoala aceasta de pregătire a făcut-o Dumnezeu în alt chip de poporul evreu. Pe păgâni i-a pregătit pe calea firii, pe evrei, pe o cale mai presus de fire, într-un chip mai lămurit, ca din învățătura dată lor să tragă folos şi popoarele păgâne.

141. Cum au fost pregătiți păgânii şi evreii prin creşterea răului şi a convingerii că nu se pot mântui prin puterile lor?

Păgânii şi evreii au fost pregătiți în primul rând prin aceea că i-a lăsat să sporească în păcat. Dacă ar fi vrut Dumnezeu să-i mântuiască pe oameni, îndată după cădere, poate că ei nu-şi dădeau seama de toate nemorocirile ce le aduce cu sine păcatul. Pe lîngă aceasta, la început oamenii ar fi crezut că pot scăpa de rău numai prin puterile lor şi ca n-au trebuință de Dumnezeu. A trebuit să li se lase mii de ani, ca, pe de o parte, să guste toată otrava răului şi să se scârbească de el, pe de alta, să vadă că toate încercările lor de a scăpa de rău sunt zadarnice. Aşa au căzut popoarele păgâne în cele mai grele rătăciri, închinându-se la dobitoace şi la pietre şi aducând jertfe vieți omeneşti. Evreii, cu toate ca erău călăuziți îndeaproape de Dumnezeu, se abăteau şi ei tot mai tare spre rău. Dumnezeu le-a dat Legea pe muntele Sinai (Ieş. cap. 20), ca să le arate limpede cum trebuie să vietuiască. Dar, datorită păcatului din ei, în loc să asculte de Lege, se încăpățânau şi mai tare să o calce. Încât legea li s-a făcut spre înmulțirea păcatului. *„Pentru călcările de porunci a fost adăugată legeaa legea”, zice Sf. Apostol Pavel* (Gal. 3, 19), şi tot el zice: *„păcatul luând îndemn prin poruncă, m-a amăgit şi m-a omorât prin ea”* (Rom. 7, 11).

Legea era bună şi sfântă şi totuşi ea s-a făcut omului spre moarte. *„Păcatul, ca să se arate păcat, prin ce era bun mi-a adus moartea, ca să se facă peste măsură de păcătos păcatul prin poruncă”* (Rom. 7, 13). Înmulțindu-se păcatul, omul îşi dădea seama că nici prin Lege nu se poate mântui, măcar că e de la Dumnezeu. Legea nu-l putea ajuta, pentru că prin ea Dumnezeu îi arată numai care este binele, nu-i dă şi ajutorul Său ca să-l împlinească, ci îl lasă pe om la puterile lui.

[158] *La Luca*, 5, 19. Migne, *P. G.*, LXXIII, col. 908.

Nu-i dădea Dumnezeu ajutorul Său, pentru că omul nu l-ar fi primit, deoarece se încrede încă în puterile lui. De aceea Dumnezeu îl lasa în mândria că se poate mântui singur, că poate împlini singur poruncile Legii. Dar cu cât Legea arată mai limpede înălţimea binelui, cu atât omul îşi dădea seama că e mai departe de el, că e mai păcătos. Acest lucru îl vedea evreul cu ajutorul Legii scrise pe tablele Legii, iar păgânul, cu ajuorul Legii scrise în inima sa, cu ajutorul conştiinţei. «Văd cele bune, zice un poet păgân, le admit, dar fac totdeauna cele rele»[159]. Şi aşa, prin Lege, pe de o parte se înmulţea păcatul, pe de alta omul îşi dă tot mai mult seama de neputinţa lui de a se mântui de păcat şi, în loc de a se mai încrede în puterile lui, era tot mai convins că numai Dumnezeu însuşi, prin puterea, adică prin harul Lui, îl poate mântui. Iată de ce Sf. Apostol Pavel zice: *„Căci Legea n-a desăvârşit nimic, iar în locul ei îşi face cale o nădejde mai bună, prin care ne apropiem de Dumnezeu"* (Evr. 7, 19).

142. Cum a pregătit Dumnezeu pe oameni, prin veştile ce li le da, că va veni El însuşi să-i mântuiască?

Prima făgăduinţă pe care a dat-o Dumnezeu oamenilor ca le va trimite un Mântuitor a fost îndată după cădere. Era prima lor mângâiere în nenorocirea ce i-a ajuns. Dumnezeu îi spune şarpelui că cineva se va naşte din femeie, care-i va zdrobi capul: *„Duşmănie voi pune între tine şi femeie, şi între sămânţa ta şi sămânţa ei; aceasta va zdrobi capul tău, iar tu îi vei înţepa călcâiul"* (Fac. 3, 15).

Dar veşti tot mai limpezi despre Mântuitorul, Care avea să vină, le dă Dumnezeu evreilor prin proorocii Vechiului Testament, căci pe vremea lor se înmulţise şi răutatea între oameni. De aceea proorocii plângând şi suferind, ziceau: *„Cine va da din Sion mântuirea?"* (Ps. 13, 7), sau se rugau: *„Doamne, pleacă cerurile şi Te pogoară"* (Ps. 143, 5). Dumnezeu milostivindu-Se de această rugăciune spune oamenilor: *„Va veni îndată, în templul Său Domnul, pe Care Îl căutaţi"* (Mal. 3,1) sau: *„Aşa vorbeşte Domnul Dumnezeu, Care strânge pe cei risipiţi ai lui Israel: „Voi mai strânge şi alte neamuri la cei strinşi acum di el"* (Isaia 56, 8).

Si ca lumea să-L cunoască atunci când va veni, Domnul dă foarte multe semne după care va putea fi cunoscut. El nu va veni cu asprime, ci blând şi smerit, călare pe mânz de asina: *„Bucură-te foarte, fiică a Sionului, veseleşte-te, fiica Ierusalimelui, căci iată Împăratul tău vine la tine: drept şi biruitor; smerit şi călare pe asin, pe mînzul asenei"* (Zah. 9, 9). Va veni nu ca să domnească asemenea împăraţilor pământeşti, ci ca să elibereze prin sângele Său pe cei robiţi păcatului: *„Iar pentru, tine, pentru sângele legământului (Testamentului) tău, voi da drurnul robilor tăi din fântâna fără apă"* (Zah. 9, 11).

Smerenia întru care va veni, pătimirea şi moartea Lui pentru păcatele altora le preveseşte proorocul Isaia în toată amănunţimea *„Şi L-am văzut pe El fără chip şi fără frumuseţe... Şi păcatele noastre le poartă şi pentru noi rabdă durere..., iar El S-a rănit pentru păcatele noastre şi a pătimit pentru fărădelegile noastre, certarea împăcării noastre pre Dânsul şi cu rana Lui noi toţi ne-am vindecat... Şi chinuit a fost, dar El S-a supus şi nu Şi-a deschis gura Sa; ca un miel spre junghiere S-a adus şi ca o oaie fără de glas înaintea celor ce-o tund, aşa nu Şi-a deschis gura Sa. Că s-a luat de pe pământ viaţa Lui şi pentru fărădelelegile poporului meu a fost adus la moarte"* (Isaia 53, 2, 4, 5, 7, 8).

Chiar şi timpul şi locul venirii Mântuitorului au fost prezise de Prooroci. Proorocul Daniel a prezis că: *„De la ieşirea poruncii ca iarăşi să se zidească Ierusalimul"*, adică de la anul 457 î. Hr. şi până *„se va sfârşi păcatul şi se vor şterge fărădelegile"* (9, 24, 25), vor trece 70 de săptămâni de ani, adică 490 de ani, răstimp care tocmai bine s-a împlinit la anul 33 după Hristos, când Mântuitorul a zdrobit puterea păcatului, prin moartea pe cruce. Iar Proorocul Miheia a prezis că Mântuitorul Se va naşte în Betleem (Mih. 5, 1). S-a prezis apoi prin Isaia Proorocul, şi chipul mai presus de fire al naşterii Mântuitorului din fecioară: *„Iată Fecioara va lua în pântece şi va naşte fiu şi vor chema numele Lui, Emanuil"* (adică Dumnezeu cu noi) (Isaia 7, 14). De asemenea că El Se va naşte după trup din sămânţa lui David: *„O dată M-am*

[159] Ovidiu, *Video meliora proboque deteriora sequor*.

jurat pe sfinţenia Mea: Oare, voi minţi pe David? Seminţia lui va rămâne în veac Şi scaunul lui ca soarele înaintea Mea şi ca luna întocmi în veac" (Ps. 88, 35-36).

Toate aceste proorocii aveau să ajute credinţa oamenilor prin faptul că ele s-au împlinit în Iisus Hristos.

Dar ca oamenii să poată primi pe Iisus Hristos ca Dumnezeu, mai trebuia ca Dumnezeu să-i ridice din credinţa lor rătăcită în mulţi idoli, la credinţa într-un singur Dumnezeu, atotputernic şi iubitor, dar Care are un Fiu nedespărţit de El, după fiinţă.

143. Cum au fost ridicaţi oamenii la această credinţă într-un singur Dumnezeu, Care are însă un Fiu?

În credinţa într-un singur Dumnezeu a fost crescut cu grijă poporul evreu, ca prin el să se sădească, cu vremea, această credinţă şi la celelalte popoare. Încet, ca să nu i se primejduiască credinţa într-un singur Dumnezeu, i s-a tălmăcit apoi poporului evreu, prin prooroci, că Dumnezeu Cel Unul are un Fiu, Care va veni să mântuiască lumea, şi un Duh Sfânt. La facere, Dumnezeu grăieşte către celelalte persoane dumnezeieşti: *„Să facem om după chipul Nostru şi asemănare"*, adăugând îndată: *„Şi a făcut Dumnezeu pe om, după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu, L-a făcut"* (Fac. 1, 26-27), ca să arate ca cele trei persoane sunt o singura fiinţă dumnezeiască. Tot acelaşi tâlc îl are şi arătarea lui Dumnezeu la stejarul lui Mamvri, în chipul celor trei călători (Fac. 18, 2). David cunoaşte apoi lămurit că Dumnezeu are un Fiu, când vede pe Domnul (Dumnezeu Tatăl) zicând Domnului Său (lui Dumnezeu Fiul): *„Şezi de-a rlreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor TaLe"* (Ps. 109, 1), sau când aude pe Dumnezeu Tatăl zicând către Dumnezeu Fiul: *„Fiul Meu eşti Tu, Eu astăzi Te-am născut. Cere de La Mine şi-Ţi voi da neamurile moştenirea Ta. Şi stăpânirea Ta, marginile Pământului"* (Ps. 2, 7-8).

Prin înrâurirea evreilor, care de la robia babilonică erău împrăştiaţi printre toate popoarele, şi prin călăuzirea tainică a *Cuvântului lui Dumnezeu*, s-au ridicat apoi şi din celelalte neamuri mulţi fllozofi, la ideea că există un singur Dumnezeu şi că Cuvântul sau Raţiunea Lui lucrează în lume, cu deosebire în mintea oamenilor luminaţi.

Astfel, aproape de venirea Mântuitorului, lumea se afla în starea ciudată că, pe de o parte, cu mintea, se ridicase la ideea unui singur Dumnezeu atotputernic şi plin de iubire faţă de oameni, Care avea să trimită pe cineva de la Sine, pentru mântuirea lumii, iar pe de alta, cu viaţa, se afla în cea mai mare decădere şi neputinţă morală. Starea aceasta îi făcea pe oameni să aştepte mântuirea de la Dumnezeu şi când a venit Mântuitorul le-a ajutat să-L poată primi pe El şi învăţăura Lui despre Dumnezeu.

144. Această pregătire a fost de ajuns ca omenirea să primească pe Iisus Hristos ca Dumnezeu?

Nu, n-a fost de ajuns. Dacă ar fi fost de ajuns, ar fi trebuit să-L primească toţi evreii şi cei mai mulţi dintre filozofi. La toate cele spuse s-au adăugat că temeiuri de credinţă: 1) învăţătura Sa, cum n-a fost alta mai înaltă; 2) viaţa Sa, cum n-a fost alta mai curată şi 3) minunile Sale, dintre care mai ales învierea şi înălţarea Sa la cer. Dar toate aceste temeiuri sunt întrecute de puterea cu care a lucrat şi lucrează El până astăzi asupra sufletelor care se deschid cuvântului Său, înnoindu-le şi sădind în ele convingerea nestrămutată ca El e Dumnezeu. Credinţa în Hristos vine în primu1 rând din harul lui Dumnezeu, nu din cântărirea cu mintea a temeiurilor pomenite. Dar motivele acelea pregăteau mintea omului pentru primirea acestui har. Pentru noi, creştinii, unul din motivele cele mai puternice, care pregătesc mintea noastră să primească harul credinţei şi să conlucreze cu el, e însăşi existenţa creştinismului de 2000 de ani încoace, însuşi faptul că de atunci şi până azi sute de milioane de suflete au crezut fără încetare în dumnezeirea lui Iisus.

145. Care este credinţa Bisericii noastre în dumnezeirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos?

Răspunsul mai amănunţit la această întrebare îl dă articolul II al Simbolului Credinţei, primul dintre cele şase articole (II-VII), care se ocupa cu persoana şi lucrarea mântuitoare a

Domnului nostru Iisus Hristos. Căci acest articol cuprinde în forma cea mai scurtă, dar în mod deplin, învăţătura Bisericii despre dumnezeirea lui Iisus Hristos.

146. Care este acest articol?

Acest articol este:

«Şi întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul Lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toţi vecii: Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Durnnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Cel ce este de o fiinţă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut».

147. Ce ne învaţă acest articol în întregimea lui?

Două lucruri: Întîi, că Domnul nostru Iisus Hristos, Care ne-a mântuit pe noi, este Însuşi Fiul lui Dumnezeu, egal întru toate cu Dumnezeu Tatăl, veşnic ca şi El şi una cu El, după fiinţa şi slava, deosebindu-Se de Tatăl numai prin aceea că e Fiu, şi nu Tată, că Tatăl Îl naşte, iar El e născut din fiinţa Tatălui. Mântuitorul Hristos însuşi a spus despre Sine: *„Şi acum preaslăveşte-Mă Tu, Părinte, La Tine însuţi, cu slava pe care am avut-o La Tine mai înainte de a fi lumea”* (Ioan 17, 5).

Al doilea, ca Iisus Hristos, Mântuitorul lumii, este şi Făcătorul tuturor, arătându-se şi în aceasta dumnezeirea Lui. Căci, precum Tatăl este Făcătorul tuturor, cum ne-a învăţat articolul I al Simbolului, aşa este şi Fiul Făcătorul tuturor. Tatăl toate le face, dar le face prin Fiul: *„Toate Prin El s-au făcut; şi fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut”* (Ioan 1, 3). Chiar şi timpul s-a făcut prin Iisus Hristos, după cum zice Apostolul: *„Prin Care şi veacurile s-au făcut”* (Evr. 1, 2), iar în alt loc spune: *„Întru El s-au făcut toate, cele din ceruri şi cele de pe pământ, cele văzute şi cele nevăzute, fie scaunele, fie domniile, fie începătoriile, fie stăpânirile. Toate s-au făcut prin El şi pentru El. Şi El este mai înainte de toate şi toate prin El sunt aşezate”* (Col. l, 16-17).

Dacă întru El sunt aşezate toate, înseamnă că El le şi susţine şi în El vieţuiesc toate. El ia parte, deci, şi la pronierea lor. Ţinând mereu viaţa în ele şi purtând grija de ele, cum Însuşi zice: *„Tatăl Meu până acum lucrează şi Eu lucrez”* (Ioan 5, 17).

148. Ce înseamnă primele cuvinte din articolul II al Simbolului Credintei: *„Şi întru Unul Domn Iisus Hristos”*?

Precum ne-a învăţat articolul I să credem în Dumnezeu-Tatăl, aşa ne învaţă articolul II să credem „şi” în Iisus Hristos, Fiul Lui.

Căci fără credinţă în Fiul, nu putem cunoaşte nici pe Tatăl. Tată fără Fiu nu există. Cine nu crede că Dumnezeu are un Fiu, nu crede că Dumnezeu e Tată şi are în Sine dragoste de Tată. Dumnezeul acela e un Dumnezeu fără dragoste, nu e Dumnezeu adevărat. *„Eu sunt uşa”*, (Ioan 10, 9), zice Mântuitorul; *„Nimeni nu vine la Tatăl, decât prin Mine”* (Ioan 14, 6). Iisus Hristos, în Care credem ca şi în Tatăl, este Unul singur, căci numai un Fiu are Tatăl şi numai un Mântuitor avem noi. Numai prin acesta „Unul” ne mântuim şi ajungem la Tatăl, căci numai o „cale” (Ioan 14, 6) şi numai o „uşă” este spre Tatăl, iar „calea” şi „uşa” este El.

El e „Domn” peste sufletele noastre, este „Domnul şi Stăpânul vieţii noastre”, ba chiar unicul Domn şi Stăpân *„Căruia Îi slujim”* (Col. 3, 24) şi Îi închinăm cu bucurie „toată viaţa noastră”, în aşa fel, încât nu mai suntem ai noştri, ci *„ai lui Hristos”* (II Cor. 10, 7) şi putem spune fiecare cu Sf. Apostol Pavel: *„Numai viez eu, ci Hristos viaza întru mine* (Gal. 2, 20). Căci El ne-a dat această viaţă şi ne-a răscumpărat-o de la moarte. Şi ştim că dacă I-o închinăm Lui, tot noi ne folosim, căci Hristos ne desăvârşeşte din zi în zi, făcându-ne *„asemenea chipului Său”* (Rom. 8, 29). Domnia lui Iisus peste suflete nu e o domnie aspră şi silnică, ci una blândă. El domneşte peste noi prin dragoste şi adevăr. *„Luaţi jugul Meu asupra voastră... căci jugul Meu este bun şi Povara Mea este uşoară”* (Matei 11, 29-30). Iar Domnia aceasta nu înseamnă că n-avem datoria să lucrăm pentru semenii noştri. Dimpotrivă, lui Hristos Îi slujim când facem bine celor mici şi osteniţi (Matei 25, 40). Domnia aceasta totală peste sufletele noastre şi peste lumea întreagă a câstigat-o Iisus Hristos şi ca om, pentru că S-a smerit pe Sine ca nimeni altul şi Şi-a pus viaţa Sa pentru noi: Numele de Iisus s-a ridicat astfel peste tot numele şi tot genunchiul trebuie să se plece Lui, primindu-L ca Domn. Căci *„Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o ştirbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deşertat*

pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, şi la înţişare aflându-Se ca un om; S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, şi încă moarte pe cruce. Pentru aceasta şi Dumnezeu L-a preaînălţat şi I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume; ca în numele Lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de dedesupt; şi toată limba să mărturisească că Domn este Iisus Hristos întru slava lui Dumnezeu-Tatăl" (Filip. 2, 6-11).

149. Ce înseamnă îndeosebi numele de „Iisus" dat Mântuitorului?

Numele de „Iisus" înseamnă Dumnezeu Mântuitorul. Iisus înseamnă în limba ebraică Mântuitor şi numele acesta I se potriveşte în chip desăvârşit, căci El e într-adevăr Mântuitorul lumii. Şi I se potriveşte atât de desăvârşit pentru că nu I 1-au dat oamenii, ci îngerul, la porunca Tătalui Ceresc, Care a ştiut de mai înainte ce lucrare va săvârşi Fiul Său în lume.

„Nu te teme", spune îngerul lui Iosif, *„a lua pe Maria logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însă este de la Duhul Sfânt. Şi ea va naşte Fiu şi vei chema numele Lui: Iisus"*. Şi îngerul arată îndată şi pricina acestei numiri: *„Că Acesta va mântui pe norodul Său de păcatele lor"* (Matei 1, 20-21).

În Vechiul Testament numele acesta l-a purtat Isus Navi, urmaşul lui Moise, care a condus poporul lui Israel în Ţara Sfântă, mântuindu-1 de rătăcirea prin pustiu. Dar el a fost numai un chip al lui Iisus Hristos, Care a mântuit toate popoarele de rătăcirea în păcat, ducându-le în împăraţia cerurilor. El nu e numai un oarecare mântuitor, ci Mântuitorul, în înţelesul desăvârşit al cuvântului.

150. Ce înseamnă numele Hristos?

Numele „Hristos" înseamnă „Uns". La evrei, unşi se numeau preoţii, proorocii şi împăraţii, pentru că la intrarea în slujbă erău unşi cu mir, care închipuia darul Sfântului Duh. Dar aceia erău numai chipuri ale adevăratului Uns, primeau numai o parte din puterea Duhului Sfânt, ca ajutor pentru slujba lor. Hristos, însă, primeşte pe Duhul Sfânt însuşi. «Hristos nu e un om purtător de Dumnezeu, ci Dumnezeu întrupat; El nu e uns ca un prooroc prin lucrarea (energie), ci prin prezenţa întregii persoane a ungerii în El»[160]. Sf. Ioan Gură de Aur zice: «Tot harul s-a vărsat peste templul acela. Că Tatăl nu dă Lui Duhul cu măsură, ci întreg harul l-a primit templul. Noi însă avem nu mai puţin şi o picătură din harul acela»[161]. Deci Iisus este *Unsul* sau *Hristosul,* în înţelesul desăvârşit, nu numai unul dintre mulţii unşi, sau hristoşi oarecarelsl[162]. El este arhiereul, împăratul şi proorocul cel mai înalt, adevăratul arhiereu, împărat şi prooroc şi izvorul a toată arhieria, conducerea duhovnicească şi proorocia. Precum vedem, şi numele de Hristos I se potriveste în chip desăvârşit, căci nici pe acesta nu I l-au dat oamenii, ci îngerul, care a spus păstorilor: *„Iată vestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că S-a născut vouă astăzi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David"* (Luca 2, 10-11). Însuşi Iisus spunea despre Sine că a avut ungerea Duhului Sfânt, cum de altfel graise despre El şi proorocul Isaia (61, 1): *„Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns a binevesti săracilor..."* (Luca 4, 18).

151. Hristos, prin ungerea ce o are de la Duhul Sfânt, este adevăratul arhiereu, prooroc şi împărat. Se vorbeşte despre aceste slujiri ale lui Hristos în Sfânta Scriptură şi ce înteles au ele?

Că Hristos a primit prin ungere de la Duhul Sfânt slujirea de arhiereu, prooroc şi împărat, ne-o spune Sfânta Scriptură în multe locuri. Sf. Apostol Pavel ne spune că El a fost arhiereul cel mai înalt şi a adus jertfa desăvârşită, care este trupul Său. Prin aceasta a curăţit cu adevărat pe oameni de păcate, nu numai a închipuit această curăţire, ca jertfele de animale aduse de preoţii din Vechiul Testament: *„Un astfel de Arhiereu se cuvenea să avem: sfânt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoşi şi fiind mai presus decât cerurile. El nu are nevoie să aducă zilnic jertfe, ca arhiereii: întâi pentru păcatele lor, apoi pentru ale*

---

[160] Sf. Grigorie Palama, *Antiereticul contra lui Achindin,* la D. Stăniloae, *Viaţa şi învăţătura Sf. Grigorie Palama,* Sibiu, 1938, pag. CL.

[161] Sf. Grigorie Palama, *op. cit.*, pag. cit..

[162] Sf. Grigorie Teologul, citat după Sf. Grigorie Palama, *op. cit.*, pag. cit..

poporului, căci El a făcut aceasta odată pentru totdeauna, aducându-Se jertfă Pe Sine însuşi" (Evr. 7, 26-27); căci *„Nu prin sânge de ţapi şi de viţei, ci prin însuşi Sângele Său a intrat odată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor şi a dobândit o veşnică răscumpărare"* (Evr. 9, 12). El a fost proorocul cel mai înalt, aducând cea mai deplină învăţătură despre Dumnezeu: ca Unul ce n-a primit-o din afară de Sine, ci din plinatatea Sa nemarginită. De aceea, nimeni nu mai poate adauga ceva la învăţătura Sa. Ea poate fi, doar, tot mai bine înţeleasă în Biserică. În acest înţeles, El e proorocul cel din urmă cu care s-a încheiat Descoperirea dumnezeiască. *„Prooroc din mijlocul tău şi din fraţii tăi, ca şi mine, zice Moise, îţi va ridica Domnul Dumnezeul tău, Pe Acela să-L ascultaţi"* (Deut. 18, 15). Ucenicii I se adresează cu titlul „Învăţătorule", iar Hristos însuşi spune despre Sine: *„Eu sunt adevărul"* (Ioan 14, 6), *„Eu sunt Lumina lumii"* (Ioan 8, 12), sau: *„Eu spre aceasta M-am născut şi pentru aceasta am venit în lume, ca să dau mărturie pentru adevăr"* (Ioan 18, 37).

Iar demnitatea Lui *împărătească* o anunţă îngerul Gavriil Fecioarei Maria: *„Şi Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, Părintele Său... şi împărăţia Lui nu va avea sfârşit"* (Luca 1, 32, 33). Iisus însuşi recunoaşte că e împărat, dar împărăţia Lui e duhovnicească, având arme şi legi duhovniceşti, nu ca acelea din lumea aceasta. *„Împărăţia Mea nu este din lumea aceasta"* (Ioan 18, 36), răspunde El lui Pilat. Iisus Hristos e împăratul blând de care am vorbit când am explicat cuvântul «Domm». El e împăratul-miel, care a fost înjunghiat pentru păcatele lumii (Apoc. 5). Ca împărat, Mântuitorul Hristos a întemeiat Biserica Sa, i-a dat legile, o conduce nevăzut prin slujitorii ei, cărora le dă harul Său şi la sfârşit «va judeca viii şi morţii».

152. Este o înrudire de înţelesuri între numele de „Iisus" şi „Hristos"? Dar între ele şi cel de Domn?

Dacă privim bine, vedem că prin aceste trei slujiri: de arhiereu, prooroc şi împărat, cuprinse în numele lui Hristos, Iisus mântuieşte lumea prin jertfă, o învaţă să-şi însuşească mântuirea şi o conduce la mântuire. Astfe, dacă numele Iisus ne arată de-a dreptul lucrarea de mântuire pe care a săvârşit-o, numele de Hristos arată cum şi cu ce putere a săvârşit şi săvârşeşte această lucrare. Amândouă numele spun acelaşi lucru, din două laturi deosebite: Iisus Hristos este Mântuitorul nostru. Şi tocmai de aceea este Domn peste sufletele noastre. Dacă nu-L primim să fie Domn peste sufletele noastre, nu ne este nici Mântuitor.

153. Când a primit Fiul lui Dumnezeu numele de Iisus Hristos?

Atât numele de Iisus cât şi cel de Hristos le-a primit Fiul lui Dumnezeu când S-a făcut om. Deci, Iisus Hristos e numele Fiului lui Dumnezeu cel întrupat. Mai înainte de întrupare, Fiul lui Dumnezeu nu Se numea Iisus Hristos. Aceasta, pentru ca El ni S-a făcut Mântuitor *(Iisus)* numai prin aceea că a luat trupul nostru şi 1-a adus jertfă pentru noi. Numai prin întrupare ni S-a făcut Arhiereu, Care ne-a curăţit de păcate, Prooroc, Care ne-a vestit în grai omenesc voia Tatălui, şi Conducător la mântuire (Hristos). Dacă Hristos înseamnă Uns, numele acesta Îl arată pe Mântuitorul nostru ca om care primeşte ungerea, nu ca Dumnezeu care dă ungerea. Sf. Chiril al Alexandriei spune: «Unii spun că numele Hristos se cuvine numai Cuvântului născut din Dumnezeu-Tatăl, Care este gândit şi există deosebit. Noi însă n-am fost invăţati să spunem aşa, ci spunem că în momentul în care Cuvântul S-a făcut trup, în acelaşi moment a şi fost numit Hristos. Se numeşte Hristos, pentru că a fost uns cu untdelemnul bucuriei (Ps. 44, 9), adică cu duhul de la Dumnezeu şi Tatăl»[163].

154. Aşadar, atunci când spunem „Iisus Hristos", nu pornim de la Fiul lui Dumnezeu dinainte de întrupare, ci de la Cel de după întrupare?

Da, desigur, şi tot astfel articolul II al Simbolului Credinţei nu porneşte cu mărturisirea de la Fiul lui Dumnezeu dinainte de întrupare, adică de la un Fiu gândit cu mintea, ci de la Iisus Hristos, Care a trăit cu adevarat ca om pe pământ, de la anul cutare până la anul cutare, S-a născut din Fecioara Maria, a petrecut între oameni, a fost răstignit, a înviat şi S-a înălţat la cer. Tocmai acest Iisus Hristos S-a descoperit inimilor, prin tot ce a spus şi a făcut, ca Fiul lui

[163] *Cuvânt către împărătese*, Migne, *P. G.*, LXXVI, col. 1220 C.

Dumnezeu. Despre acest Iisus Hristos mărturiseşte Biserica în Simbolul Credinţei, întâi că e unicul Domn şi apoi tot ce urmează la articolul II, şi anume, în primul rând, că este «Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut».

155. Ce înseamnă cuvintele: „Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut"?

Iisus Hristos, Care a trăit pe pământ, este Fiul cel unic al lui Dumnezeu. Deşi a vieţuit pe pământ ca om adevărat, El este în acelaşi timp Fiul lui Dumnezeu. Aşa li S-a descoperit întâi prin Duhul Sfânt Apostolilor, care prin gura lui Petru mărturisesc: *„Tu eşti Hristosul, Fiul Lui Dumezeu Celui viu"* (Matei 16, 16). Iar Iisus întăreşte îndată adevărul acestei mărturisiri: *„Fericit ests Simone, fiul lui Iona, că nu trup şi sânge ţi-au descoperit ţie aceasta, ci Tatăl Meu Cel din ceruri"* (Matei 16, 17). Sfânta Scriptură îi numeşte adeseori şi pe oameni fii ai lui Dumnezeu, dar îi numeşte astfel, fie pentru că sunt făcuţi de El, fie pentru că sunt născuţi la o viaţă nouă, prin harul Duhului Sfânt. *„Voi sunteţi fiii Dommului Dumnezeului vostru"* (Deut. 14, 1), le spune Moise evreilor, gândindu-se mai mult la înţelesul de fii prin creaţie. *„Şi celor câti L-au primt, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut"* (Ioan 1, 12-13). Aici se vorbeşte de fiii lui Dumnezeu prin înfiere. De ei se spune chiar ca sunt născuţi din Dumnezeu.

Iisus Hristos nu e Fiu al lui Dumnezeu în vreunul din înţelesurile de mai sus. El nu e fiu între fii. Nu e fiu cum e o creatură, nici fiu după har sau prin înfiere. Ci e Fiu după fire, e singurul Fiu după fire al lui Durnnezeu, neavând nici un frate. De aceea spune Simbolul, nu numai născut, ci: «Unul-Născut». Însuşi Iisus Hristos Se numeşte pe Sine «Unul-Născut». *„Că aşa a iubit Dumnezeu lumtea, încât pe Fiul Său UnuLl-Născut L-a dat"* (Ioan 3, 16).

156. Ce înseamnă cuvintele „Carele din Tatăl S-a născut"?

Dacă s-ar fi spus în Simbol numai «Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut», ar fi putut gândi cineva ca Arie, ereticul din veacul al IV-lea, că Fiul, Care S-a născut, nu e Dumnezeu că Cel Care L-a născut. Sau, ar fi putut gândi cineva că Fiul S-a născut şi din Sine, căci şi El este Dumnezeu. În legatură cu aceasta ar fi putut zice, că Sabelie, ereticul din veacul al III-lea, că acelaşi Dumnezeu e uneori născator, alteori născut, «uneori Tată, alteori Fiu»[164], trecând întreg dintr-o stare într-alta.

Pentru a se face cu neputinţă asemenea gânduri, s-au pus în Simbolul Credinţei cuvintele: «Carele din Tatăl S-a născut». Prin aceasta s-a arătat că Fiul S-a născut dintr-o persoană dumnezeiască, din Tatăl, ceea ce dă siguranţa că si Fiul e o altă persoană dumnezeiască, deopotrivă în slavă şi în dumnezeire cu Tatăl. De asemenea, se arată că în Dumnezeu o persoană mereu Tatăl, iar altă persoană, mereu Fiu.

157. Ce înseamnă „Mai înainte de toţi vecii"?

Prin aceste cuvinte se arată ca Fiul este mai înainte de orice timp, este veşnic, nu S-a ivit în timp. Sf. Evanghelist Ioan începe Evanghelia cu cuvintele: *„La început era Cuvântul"* (Ioan 1, 1), arătând că atunci când s-a pus începutul timpului şi al lumii, Cuvântul era; deci, era de mai înainte. Ca atare, El e Dumnezeu, nu e faptură, căci numai Dumnezeu e veşnic, iar fâpturile se ivesc în timp, ele n-au fost totdeauna. Astfel, Fiul Se deosebeşte de cei ce se numesc «fii», pentru că aceştia sunt făcuţi sau născuţi, după har, din Dumnezeu. Aceştia sunt făcuţi sau născuţi de Dumnezeu în timp. Dar Tatăl «n-a adus pe Fiul din neexistenţă în existenţă, nici n-a înfiat pe unul care n-a existat niciodată»[165].

Deci, totdeauna a fost în Dumnezeu o persoana sau un ipostas cu această însuşire de Fiu. Dacă e aşa, totdeauna a fost în Dumnezeire o persoană cu însuşirea de Tată. «Dumnezeu n-a fost mai înainte fără de Fiu şi mai pe urmă a devenit Tată, ci totdeauna are pe Fiul»[166]. N-a fost nici o vreme când n-a fost în Dumnezeire o persoană Tată şi o persoană Fiu, şi anume mereu aceeaşi persoană Tată şi aceeaşi persoană Fiu. «Nici Cel Care a născut nu S-a prefăcut

[164] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. XI*, *op. cit.*, vol. I, p. 163.
[165] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. X*, *op. cit.*, vol. I, p. 259.
[166] Idem, *ibidem*, p. 253.

în Fiu, nici Cel Născut n-a devenit Tată»[167]. Cu alte cuvinte, niciodată nu s-a produs o schimbare în Dumnezeu. Daca Fiul nu S-ar fi născut «mai înainte de toţi vecii», Tatăl n-ar fi fost totdeauna Tată, ci ar fi câştigat această însuşire mai târziu. Iar un Dumnezeu Care se schimbă aşa de tare înlăuntrul Său nu mai e Duznnezeu. Asemenea, Fiu1 n-ar fi Dumnezeu dacă S-ar fi născut în timp, ci ar fi o făptură. Sau Dumnezeul Cel veşnic S-ar fi despărţit după o vreme în Tată şi Fiu.

Noi spunem că Tatăl e veşnic Tată şi veşnic Dumnezeu, fără schimbare, iar Fiul, veşnic Fiu şi veşnic Dumnezeu, fără schimbare. Tocmai pentru că Tatăl e veşnic, are un Fiu veşnic. «Căci n-a fost cândva Tatăl când n-a fost Fiul, ci odată cu Tatăl, şi Fiul Care S-a născut din El. Căci Dumnezeu nu s-ar putea numi Tată fără de Fiu. Iar dacă ar fi, fără să aibă pe Fiul, n-ar fi Tată. Şi dacă ar avea mai pe urmă Fiu, ar deveni mai pe urmă Tată şi astfel S-ar schimba din a nu fi Tată în a fi Tată, lucru mai rău decât orice blasfemie»[168].

Tatăl şi Fiul sunt două persoane egale în Dumnezeire şi în cinste, dar una e Tată şi alta Fiu, având veşnic între ele dragostea care este între Tată şi Fiu, şi anume: una veşnic dragoste de Tată şi alta veşnic dragoste de Fiu.

158. Putem noi înţelege naşterea aceasta dinainte de veci?

Naşterea aceasta dinainte de veci a Fiului din Tatăl este o taină pe care nu o poate înţelege nici mintea omului, nici a îngerului. «Tatăl L-a născut nu în modul în care omul ar putea gândi, ci aşa cum numai Tatăl ştie. Nu numai cerurile nu cunosc naşterea Fiului, dar chiar nici toată firea îngerească». Nici Însuşi Duhul Sfânt n-a vorbit în Scripturi despre naşterea Fiului din Tatăl. Pentru ce iscodeşti, deci, acelea pe care nici Duhul Sfânt nu le-a scris în Scripturi?»[169]. «Când auzi că Dumnezeu a născut, să nu cazi în gânduri trupeşti, nici să presupui o naştere stricăcioasă. *„Duh este Dumnezeu”* (Ioan 4, 24); duhovnicească este naşterea»[170]. S-a asemănat naşterea Fiului din Tatăl cu naşterea gândului din minte. S-a spus că precum naşterea gândului din minte e duhovnicească, aşa şi naşterea Fiului din Tatăl e duhovnicească; şi precum îndată ce există mintea, există şi gândul, şi minte fără gând nu există, tot aşa de când există Tatăl există şi Fiul şi Tatăl fără Fiul nu există. Dar şi aceasta e numai o asemanare foarte nedeplină.

159. Ce înseamnă „Lumină din Lumină”?

Ca să nu rămână nici o îndoială că Fiul, Care S-a născut, e întru totul ca Tatăl din Care S-a născut, Simbolul spune că aşa cum nu se deosebeşte lumina care se aprinde de lumină din care se aprinde, aşa nu se deosebeşte fiinţa Fiului de fiinţa Tatălui.

Tot ce are prima lumină dă şi celei de a doua, afară de însuşirea că ea dă, şi cealaltă primeşte. Asemanarea cu lumina e şi foarte potrivită cu Dumnezeu, Care e lumina cea nefăcută. Lumina e tot ce e mai bun, mai înalt, pe când întunericul e lipsa, e ştirbire, e nimicul, e răul. *„Dumnezu este lumina şi nici un întuneric nu este întru El”, zice Sf. Apostol Ioan* (I Ioan 1, 5), iar Iisus zice: *„Eu sunt Lumina lumii, cel ce îmi urmează Mie nu va umbla întru întuneric, ci va avea Lumina vieţii”* (Ioan 8, 12).

160. Ce înseamnă „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”?

Egalitatea între Tatăl şi Fiul e întărită şi prin cuvintele: „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”, ca să nu gândească cineva că Fiul nu Se numeşte Dumnezeu în înţelesul adevărat şi că El ar fi un Dumnezeu mai mic, cum era la păgâni, care socoteau pe zeii lor de diferite grade.

„Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat” nu vrea să spună şi aceea că dacă Fiul n-a primit Dumnezeire mai puţină, nici Tatăl nu S-a împuţinat năsând pe Fiul. «Tatăl născând pe Fiul nu S-a schimbat. A născut Înţelepciunea (I Cor. 1, 24), totuşi n-a ajuns neînţelept. A născut Puterea (I Cor. 1, 24), dar n-a slăbit. A născut pe Dumnezeu, dar nu S-a lipsit de

[167] Idem, *ibidem*, p. 258.
[168] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea I, cap. B, *trad. cit.*, pp. 20-21.
[169] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. cit.*, p. 257.
[170] Idem, *ibidem*, p. 252.

Dumnezeire. Şi nici El n-a pierdut ceva împuţinându-Se, sau schimbându-Se, nici Cel născut nu are vreo lipsă. Desăvârşit este Cel care a născut, desăvârşit Cel născut»[171].

161. Ce înseamnă cuvintele „născut iar nu făcut?

Deşi Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu „Unul-Născut" şi ca atare Se deosebeşte de toţi care s-ar mai putea numi fii ai lui Dumnezeu, Părinţii care au alcătuit Simbolul au ţinut să spună, anume, ca Iisus Hristos nu e fiu făcut ca toţi ceilalţi, ci e născut, singurul născut din Tătal. El nu e o făptură, fie ea chiar cea dintâi şi cea mai înaltă făptură, cum spunea Arie, ci nu face parte dintre făpturi, deci e Dumnezeu.

162. Ce înseamnă „Cel ce este de o fiinţă cu Tatăl"?

Ca să se arate şi mai hotărât că Fiul nu e făptură, ca e născut în înţelesul adevărat din Tatăl, s-au pus în Simbol aceste cuvinte. Lucrul pe care-l face un om nu e din fiinţa lui, dar fiul care se naşte din el e din fiinţa lui. Tot aşa e şi la Dumnezeu: Toata lumea creată este fapta voinţei şi a lucrarii (energiei) Lui. Dar Fiul este din fiinţa Lui. Sf. Ioan Damaschin spune: «Naşterea este actul prin care se scoate din fiinţa celui care naşte cel ce se naşte asemenea cu el după fiinţă. Zidirea şi crearea, însă, este un act extern, în care ceea ce se zideşte şi se creează nu vine din fiinţa celui care zideşte şi creează, ci este ceva cu totul deosebit de el»[172].

Şi tot Sf. Ioan Damaschin spune că dacă Fiul e din fiinţa Tatălui, e «opera firii Lui». El trebuie să fie născut înainte de veci, căci ceea ce ţine de fiinţa Dumnezeirii e veşnic, ca să nu se schimbe firea dumnezeiască[173].

Fiind din fiinţa Tatălui, Fiul are aceeaşi fiinţă cu El, e «de o fiinţă cu Tatăl».

Dar „de-o fiinţă" nu înseamnă numai că Fiul S-a născut din fiinţa Tatălui şi nu înseamnă nici numai că are o fiinţă la fel cu a Tatălui, ci ceva mai mult: că Fiul nu-Şi are fiinţa Sa în chip despărţit de a Tatălui. Fiinţa Tatălui nu se repetă născând pe Fiul, ca să existe aceeaşi fiinţă de două ori, cum e la oameni, ci Tatăl dă Fiului, prin naştere, însăşi fiinţa Sa, fără ca prin aceasta să Se repete. Tatăl şi Fiul sunt două persoane cu o singura fiinţă, cu aceeaşi fiinţă în comun. Între Tatăl şi Fiul este o unitate desăvârşită după fiinţă, dar totuşi Ei sunt deosebiţi ca persoane. *„Eu şi Tatăl una suntem"*, zice Mântuitorul (Ioan 10, 30). *Una* arată fiinţa. *Eu şi Tatăl* arată persoanele, care sunt două. Tot aşa se arată că fiinţa *Tatălui* şi a Fiului e una, iar persoanele lor două, prin următoarele cuvinte ale Mântuitorului: *„Credeţi Mie că Eu sunt întru, Tatăl şi Tatăl întru Mine este"* (Ioan 14, 11); sau *„Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl"* (Ioan 14, 9).

O bună lămurire a acestor cuvinte ne-o dă Sf. Ioan Damaschin: «Ipostasurile sunt unite, nu în înţelesul că ele se amestecă, ci în înţelesul că ele se conţin unul pe altul. Fiecare locuieşte în celălalt, fără nici o amestecare şi contopire. Ele nu sunt nici separate, nici împărţite, cum le separă şi le împărţea Arie. Pentru a spune tot, într-un cuvânt, Dumnezeirea este neîmpărţită în cele împărţite, aşa cum în trei sori, ce s-ar conţine unul pe altul, ar fi o singură lumină într-o întrepătrundere lăuntrică»[174].

163. Dacă fiinţa Tatălui şi a Fiului e una, iar persoanele sunt două, cum ne putem păzi să nu împărţim ceea ce e între ei una şi să nu amestecăm ceea ce e între ei deosebit?

Chiar cuvintele de mai înainte din Simbol, despre naşterea Fiului din Tatăl, ne-au arătat nu numai egalitatea dintre Tatăl şi Fiul, ci şi ceea ce-I deosebeşte, aşa după cum cuvintele „Cel de o fiinţă cu Tatăl" ne arată ceea ce Le este comun. Deosebite Le sunt aşa numitele însuşiri personale, pe care Tatăl şi Fiul nu Şi le schimbă între Ei. Însuşirea personală a Tatălui este de a fi Tată, adică de a naşte pe Fiul, sau de a da Fiului existenţa prin naştere, El însuşi

[171] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. XI*, vol. I, p. 263.
[172] *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, trad. D. Fecioru, p. 21.
[173] *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, p. 20: „Pentru ca cel care naşte să nu sufere schimbare şi să nu fie Dumnezeu întâi şi Dumnezeu pe urmă şi să primească adăugire, naşterea la El este fără de început şi veşnică, deoarece este opera firii Sale şi provine din fiinţa Lui. Crearea lumii este opera voinţei lui Dumnezeu şi nu este împreună veşnică cu Dumnezeu. Ea a fost adusă prin voinţa şi puterea Lui de la neexistenţă la existenţă, dar prin aceasta nu urmează o schimbare a firii lui Dumnezeu".
[174] *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, trad. Pr. D. Fecioru, p. 32.

neavând existenţa de la nimeni. Însuşirea personală a Fiului este de a fi Fiu, adică de a Se naşte din Tatăl, sau de a primi existenţa de la Tatăl prin naştere. Însuşirile personale Şi le păstrează, deosebit, atât Tatăl cât şi Fiul. Tatăl nu-Şi trece însuşirea Sa personală Fiului. Dacă Şi-ar trece şi însuşirea personală de Tată sau de născător, S-ar confunda Tatăl cu Fiul, n-ar mai fi două ipostasuri diferite: Tatăl este nenăscut, Fiul este născut. «Iar una şi aceeaşi persoană nu poate să fie născută şi totodată nenăscută», spune *Mârturisirea Ortodoxă*[175].

Avînd fiinţa comună, însă, Tatăl şi Fiul au comune toate însuşirile fiinţei, adică ale Dumnezeirii. Tot ce e dumnezeiesc are nu numai Tatăl, ci şi Fiul. În comun au Tatăl şi Fiul: veşnicia, atotputernicia, voinţa, bunătatea, sfenţenia, slava. «Credem într-o singură fiinţă, într-o singură Dumnezeire, într-o singură putere, într-o singură voinţă, într-o singură activitate, într-un singur izvor, într-o singură stăpânire, într-o singură domnie, într-o singură împărăţie, cunoscută în trei ipostasuri desăvârşite»[176].

164. Se înţelege cu mintea unitatea fiinţei dumnezeieşti şi deosebirea persoanelor?

Unitatea după fiinţă şi deosebirea în trei persoane a lui Dumnezeu este cea mai neînţeleasă taină a creştinătăţii. S-a asemanat Sf. Treime cu mintea, gândul şi voinţa omului, care, deşi sunt deosebite, fiecare cuprinde fiinţa întreagă a omului. Dar asemanarea nu este multumitoare; mintea, gândul şi voinţa nu sunt trei ipostasuri, ci numai parţi ale unuia singur.

Mai potrivită ar fi asemanarea cu trei persoane omeneşti care prin iubire îşi unesc aşa de mult gândurile, voile şi simţirile, încât au ajuns să le fie comune şi par că au un singur suflet, fără ca ele să înceteze de a fi persoane deosebite. Dimpotrivă, tocmai prin aceasta se simte fiecare mai bogată şi mai fericită, că nu e închisă în singurătatea sa, ci e iubită de altele şi iubeşte pe altele, că află cu acelea într-o unitate strânsă şi oarecum se cuprind una pe alta. Dar niciodata persoanele omeneşti nu ajung la atâta dragoste, câtă e între persoanele dumnezeieşti şi nici la atâta unitate. În Dumnezeu însă e din veşnicie desăvârşită dragostea şi desăvârşită unitate. Această asemănare, fără a fi nici ea îndestulătoare, ne dă putinţă să înţelegem că Taina Sf. Treimi e taina dragostei desăvârşite.

165. Ce înseamnă „prin Carele toate s-au făcut”?

Aceste cuvinte înseamnă că tot ce face Tatăl face şi Fiul, că deci şi lumea «a creat-o prin Fiul, a aşezat-o în Fiul şi că îi poartă de grijă prin Fiul».

Apoi, prin aceste cuvinte, se arată încă o dată că Fiul este «de o fiinţă cu tatăl» şi «mai înainte de toţi vecii». Căci Tatăl le face pe toate prin Fiul, pentru că nu e despărţit de Fiul, ci sunt, unul în altul, una, după fiinţă şi lucrare. Din Tatăl porneşte orice lucrase şi Fiul o îndeplineşte. Deci şi lucrarea de creare a lumii. Şi iarăşi, dacă toate s-au făcut prin Fiul, înseamnă că Fiul a fost înainte de a se fi făcut toate, înainte de a se fi făcut însuşi timpul care e legat de lumea creată. Deci Fiul e din veşnicie, nu e făcut.

Pe de altă parte cuvintele: «Prin Carele toate s-au făcut» alcătuiesc şi trecerea la articolul al III-lea din Simbol, care vorbeşte despre întruparea Fiului pentru mântuirea oamenilor.

166. Cum realizează cuvintele „prin Carele toate s-au făcut” trecerea la articolul al III-lea, în care se vorbeşte despre întruparea Fiului lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii?

Dacă toate le-a făcut Tatăl prin Fiul, atunci şi mântuirea lumii trebuia s-o săvârşească tot prin Fiul. Apoi, dacă în Fiul au fost aşezate toate, tot Fiul trebuia să vină şi să le strângă iarăşi mai tare, în Sine, în dragostea Sa, de vreme ce, în mare parte, slăbisera legăturile lor cu El şi se dezbinaseră între ele, prin păcat. *„Căci întru El au fost făcute toate... şi toate întru El sunt aşezate... Cât întru El a binevoit (Dumnezeu) să sălăşluiască toată plinirea... Şi printr-Însul toate cu Sine să le împace”* (Col. 1, 16-19 şi 20). Creat după chipul Său, omul însuşi a fost făcut ca să fie un fiu al lui Dumnezeu, după cum este El, Fiu al Tatălui. Şi când chipul acesta se întinase, tot El a venit să-l refacă, luând fire omenească şi făcându-Se astfel un model mai apropiat al oamenilor.

[175] *Mărturisirea ortodoxă*, I, 12.
[176] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, partea I, cap. B, *trad. cit.*, p. 19.

167. Care este articolul al III-lea din Simbolul Credinţei?

Articolul al treilea din Simbolul Credinţei este: «Carele pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri şi S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara şi S-a făcut om».

168. Ce ne învaţă acest articol în întregimea lui?

Articolul al II-lea ne-a înălţat privirea de la pământ la cer, spunându-ne că Iisus Hristos, Care a petrecut cu oamenii pe pământ, e Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, născut înainte de toţi vecii.

Articolul al III-lea ne coboară privirile iarăşi pe pământ, spre a însoţi pe acest Fiu unic şi veşnic în fapta Lui de întrupare, ca om, pentru a noastră mântuire.

169. Am aflat din răspunsul la întrebările de mai înainte de ce trebuia să Se facă Fiul lui Dumnezeu om, ca să ne mântuiască. Acum, să vedem, mai îndeaproape, ce trebuie să întelegem prin cuvintele că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om? Nu cumva, oare, S-a schimbat prin aceasta Fiul lui Dumnezeu?

Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om cu adevărat, fără să înceteze a fi Dumnezeu. Rămânând Dumnezeu neschimbat, El însuşi S-a făcut şi om adevărat. După întrupare, nu unul este Fiul lui Dumnezeu şi altul Fiul omului, ci unul şi acelaşi. Astfel, Iisus Hristos este şi Dumnezeu adevărat, şi om adevărat. «Fiul lui Dumnezeu primeşte a Se face şi a Se numi Fiu al omului, nu ceea ce a fost schimbând, că este fără de schimbare, ci ceea ce nu a fost luând, că este iubitor de oameni»[177].

Sfânta noastră Biserică a tălmăcit această învăţătură spunând că Iisus Hristos este o persoană sau un ipostas în două firi: «firea dumnezeiască şi firea omenească». Fiul lui Dumnezeu, ipostasul al doilea din Sf. Treime, a luat pe lângă firea Sa dumnezeiască, pe care o are din veci, fire omenească, din Fecioara Naria, făcându-Se şi ipostasul lui Iisus Hrsitos, în chip nedespărţit, dar totuşi fără să se schimbe sau să se amestece într-una singură

170. Avem vreo asemănare pentru această Taină?

O asemănare ne oferă omul. Nu o asemănare tocmai deplină, pentru că omul e o persoană cu o singură fire. Dar firea lui se compune din suflet şi trup, aşa cum Iisus Hristos are fire dumnezeiască şi fire omenească. Sufletul şi trupul nu sunt despărţite, şi persoana cea unică a omului nu e împărţită în două din pricina lor. Persoana omului trăieşte în fiecare clipă prin amândouă şi lucrează prin amândouă. Când priveşte la ceva lucrează şi prin puterea sufletului, şi prin materia ochiului. Cu toate acestea sufletul şi trupul nu s-au contopit într-una să nu mai fie nici sufletul suflet, nici trupul trup, nici nu s-au schimbat.

Tot aşa e în Hristos. Cele două firi sunt unite în persoana Lui unică, în chip nedespărţit şi neîmpărţit, dar fără amestecare şi fără schimbare. Tot aşa sunt unite în chip nedespărţit şi neîmpărţit, dar fără amestecare şi fără schimbare, lucrările şi voinţele celor două firi. Astfel, Iisus Hristos trăia şi lucra prin amândouă firile, în chip nedespărţit şi neamestecat. Când tămăduia ochiul orbului, prin firea omeanscă atingeaochiul lui, prin cea dumnezeiască vindeca. Era o singură faptă dumnezeiască-omenească, săvârşită prin două firi, sau prin lucrarea dumnezeiască şi lucrarea omenească, în mod nedespărţit dar şi neamestecat. Căci deşi vieţuiau şi lucrău împreună, firea şi lucrarea dumnezeiască nu se schimba în fire şi lucrare omenească. Nu firea omenească vindeca şi nu firea dumnezeiască îşi mişca mâna spre ochiul orbului[178].

Iisus Hristos fiind o persoană în două firi, voinţe şi lucrări, unul este Cel Care voieşte şi lucrează, dar prin două voinţe şi două lucrări. Unul şi acelaşi este Cel Care flămânzeşte (după firea omenească) şi înmulţeşte pâinile (după firea dumnezeiască), unul şi acelaşi este Cel Care osteneşte (după firea omenească) şi vindecă pe slăbănogul din Capemaum şi învie pe Lazăr (după firea dumnezeiască), unul şi acelaşi nu are unde să-Şi plece capul (după firea omenească) şi e pretutindenea şi chiar în Sânul Tatălui (după firea dumnezeiască).

171. De ce a trebuit să fie Iisus Hristos o persoană în două firi?

---

[177] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvânt la Sf. Lumini*, 13, Migne, *P. G.*, XXXVI. col. 349 A.

[178] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea III, cap. 15, *trad. cit.*, p. 193.

Numai fiindcă a fost o persoană în două firi Iisus Hristos ne-a putut mântui. Dacă ar fi fost două persoane, adică pentru fiecare fire o peroană deosebită, cu alte cuvinte, dacă firile ar fi fost despărţite, moartea pe cruce ar fi fost numai moartea unui om şi n-ar fi avut puterea să ne răscumpere. De asemenea firea omenească nu s-ar fi unit cu Fiul lui Dumnezeu, ca şi cu persoana ei proprie, dacă n-ar fi avut cine să omoare moartea din această fire şi cine s-o îndumnezeiască. Iar noi, stând în legatură cu Iisus Hristos, am sta în legatură cu o persoană omenească, nu cu una dumnezeiască.

Dacă firea dumnezeiască şi cea omenească s-ar fi amestecat într-una singură, ca să fie o singură fire a unei singure persoane s-ar fi arătat că firea noastră nu poate fi mântuită, ci numai prefăcută în altceva, poate în fire dumnezeiască. Iar Iisus Hristos n-ar fi fost nici Dumnezeu, nici om, au poate ar fi fost numai Dumnezeu. Nemaifiind om, n-ar fi pătimit cu adevărat pentru noi şi noi n-am mai putea intra în legatură cu El, ca şi cu un om. Şi nemaiputând intra în legatură cu El ca om, n-am mai intra în legătură nici cu Dumnezeu.

Numai dacă unul şi acelaşi a fost şi Dumnezeu şi om, adică a fost o singură persoană cu fire dumnezeiască şi omenească, a mântiuit firea noastră, deci şi pe noi pe toţi câţi vrem să ne mântuim. Numai dacă a fost cu adevărat om, a putut patimi pentru noi şi numai dacă a fost tot acelaşi şi Dumnezeu adevărat, patima Lui a fost mântuitoare şi El a înalţat firea noastră.

Sf. Grigorie Teologul spune: «Însuşi Cuvîntul lui Dumnezeu... vine la chipul Său şi cu trup Se îmbracă pentru trup şi cu suflet înţelegător pentru sufletul meu şi, împreună, pe cel asemenea cu cel asemenea curăţind. Şi întru toate Se face om, afară de păcat... Şi Se arată Dumnezeu cu firea luată, una (adică o persoană) din amândouă (firile) cele potrivnice, din trup adică şi din Duh, din care una e îndumnezeită, iar alta s-a îndumnezeit»[179].

172. Ce înseamnă „pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire"?

Fiul lui Dumnezeu nu S-a făcut om pentru plăcerea de a fi om, sau pentru alte făpturi, ci pentru noi oamenii. Şi când se spune *«pentru noi oamenii»* se înţelege «pentru noi oamenii păcătoşi», aşa cum zice Mântuitorul la Cina cea de Taină: *„Acesta este trupul Meu care se dă pentru voi"* (Luca 22, 19), înţelegând: «pentru voi cei păcătoşi». Deci, Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat «pentru noi, oamenii păcătoşi, şi pentru a noastră mîntuire». Şi nu se spune pentru unii oameni, sau pentru un popor, ci «pentru noi oameni» îndeobşte, adică pentru toţi oamenii. Dumnezeu a binevoit să dea omului o preţuire atât de mare, încât S-a făcut şi El om şi rămâne aşa în vecii vecilor, pentru a fi în strânsă legatură cu noi oamenii.

173. Ce înseamnă cuvintele: „S-a pogorit din cer"?

«S-a pogorât din cer» înseamnă că Fiul lui Dumnezeu a binevoit să Se facă şi Fiu al Omului, să ia, pe lângă firea Sa atotputernică, şi firea noastră neputincioasă, să Se smerească, purtând toate ale ei, să ia chip de rob, *„să Se deşerte"* (Filip. 2, 7) de slava Sa dumnezeiască, în arătarea şi lucrarea Sa omenească, fără să înceteze de a fi Dumnezeu, să umble ca om pe pământ şi să fie dispreţuit de mulţi.

«S-a pogorât din cer» înseamnă că: *„bogat fiind, pentru noi a sărăcit, ca noi cu sărăcia Lui să ne îmbogăţim"* (II Cor. 8, 9). Cu alte cuvinte: «El S-a făcut om, ca noi să ne facem dumnezei»[180]. S-a unit pe Sine cu firea noastră neputincioasă, ca firea noastră să se facă tare şi nemuritoare prin unirea cu firea Sa dumnezeiască.

174. A părăsit Fiul lui Dumnezeu cerul prin această „pogorâre"?

Fiul lui Dumnezeu n-a părăsit cerul prin această „pogorâre". Căci El n-a încetat să fie şi Dumnezeu şi n-a părăsit firea dumnezeiască. Iar ca Dumnezeu e pretutindeni şi cu deosebire în cer. El umblă pe pământ cu firea noastră omenească, dar cu firea dumnezeiască era pretutindeni. Prin firea noastră Se află «pogorât din cer», dar prin firea dumnezeiască era unit cu tatăl şi cu Duhul Sfânt, Se află «în sânul Tatălui», în cer. Însuşi El spune despre Sine: *„Nimeni nu s-a suit la cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer"* (Ioan 3, 13).

[179] *Cuvânt la Sf. Paşti.*
[180] Sf. Atanasie, *Epistola către Adelfie*, VI, Migne, *P. G.*, XXVI, col 1078.

175. Ce înseamnă: „S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara şi S-a făcut om", şi anume de ce spune în chip deosebit „S-a întrupat" şi în chip deosebit „S-a făcut om"?

„S-a întrupat" înseamnă cu deosebire *„S-a zămislit"*, ca început al întrupării. Iar *„S-a făcut om"* înseamnă cu deosebire arătarea Fiului lui Dumnezeu ca om între oameni prin naşterea din Sf. Fecioară Maria. Dar prin cuvântul *„S-a întrupat"*, Sf. Părinţi, care au alcătuit Simbolul, au ţinut mai ales să spună cu hotărâre că Fiul lui Dumnezeu Şi-a alcătuit trup adevăart, nu numai unul părut, cum spuneau unii eretici, şi de aceea n-a venit cu el din cer, ci l-a luat din Sf. Fecioară Maria. Iar prin cuvântul *„S-a făcut om"* au ţinut să sublinieze că Fiul n-a luat numai un trup fără suflet sau fără minte, cum spuneau alţi eretici, ci S-a făcut om deplin, cu trup şi suflet cuvântător.

176. Şi ce înseamnă: „de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara"? Care este partea Duhului Sfânt şi care a Fecioarei Maria în întruparea Cuvântului?

Fiul lui Dumnezeu S-a zămislit ca om din Fecioară. Deci S-a zămislit m-a fără de sământă bărbătească. Dar această zămislire minunată nu s-ar fi putut face fără lucrarea Duhului Sfânt. Duhul Sfânt a făcut ca Fecioara să zămislească fără sământă bărbătească pe Fiul lui Dumnezeu ca om. *„Iată îngerul Domnului în vis s-a arătat lui zicând: „Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însă este de la Duhul Sfânt"* (Matei 1, 20). De aceea spune Simbolul: «şi S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara».

Desigur, alta este partea Duhului Sfânt şi alta a Fecioarei Maria în întruparea Fiului lui Dumnezeu. Sf. Duh nu-i dă acestuia firea omenească de la sine, ba nici măcar o parte din ea. Într-un asemenea caz Fecioara Maria ar fi fost numai un vas ales prin care ar fi venit Fiul lui Dumnezeu cu un trup adus întreg, sau în parte, din cer, care deci n-ar mai fi fost un trup adevărat omenesc, luat din trup omenesc.

Dar Duhul Sfânt dă Fecioarei puterea să-L zămislească fără de sământă bărbătească şi deci fără de păcat. *„Şi a zis Maria către înger: „Cum va fi mie aceasta, de vreme ce eu nu ştiu de bărbat? Şi răspunzând îngerul a zis: „Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri..."* (Luca 1, 34-35).

177. Duhul Sfânt a fost singur în Fecioara, când aceasta a zămislit pe Fiul lui Dumnezeu ca om?

N-a fost singur. În acest caz ea ar fi zămislit un om despărţit de Dumnezeu. Ci Însusi Fiul lui Dumnezeu era din acest moment în ea, Duhul Sfânt fiind nedespărţit de El. Fiul lui Dumnezeu a fost nedespărţit de firea Sa omenească din prima clipă a existenţei ei, din clipa zămislirii. De aceea spune Simbolul despre El însuşi că *„S-a întrupat"*, adică Şi-a alcătuit din Fecioara Maria firea omenească. Dar Duhul Sfânt i-a dat putere Mariei să-L primească pe Fiul lui Dumnezeu în ea, ca pe cel ce începe să-şi alcătuiască trupul din ea. Căci Dumnezeu lucrează asupra oamenilor totdeauna prin Duhul Sfânt.

Sf. Ioan Damaschin spune: «Duhul Sfânt S-a pogorât peste ea... dându-i puterea de a primi Dumnezeirea Cuvântului şi puterea de a naşte. Atunci a umbrit-o Înțelepciunea ipostatică şi Puterea Prea Înaltului Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu, Cel de o fiinţă cu Tatăl, ca o sământă dumnezeiască şi Şi-a alcătuit Luişi din sângiurile ei trup însufleţit»[181].

178. Cine a fost Fecioara Maria?

A fost o fecioară din seminţia lui David, din care trebuia, după făgăduinţa dumnezeiască, să Se nască Mântuitorul. Ea trăise în curăţie desăvârşită şi era logodită cu Iosif, un bărbat bătrân din aceeaşi seminţie, dar ea avea de gând să trăiască în feciorie, căci se făgăduise lui Dumnezeu să ducă o viaţă de fecioară. De aceea, când îngerul îi aduce vestea că va naşte pe Fiul lui Dumnezeu, ea întreabă: *„Cum va fi mie aceasta, de vreme ce nu ştiu de bărbat?"* (Luca 1, 34). Deşi îngerul nu spusese cum va naşte, ca să poată înţelege că aceasta

[181] *Dogmatica*, cartea III, cap. 2, *trad. cit.*, p. 147.

se va întâmpla în viitor, ea totuşi se mira, pentru că era hotărâtă ca şi în viitor să nu ştie de bărbat.

Ea zămisleşte pe Fiul lui Dumnezeu ca fecioară. Sfânta Scriptură ne spune că după ce *„S-a aflat având în pântece”,* Iosif se gândea s-o părăsească, dar îngerul Domnului i s-a arătat în vis spunându-i să nu-i fie teamă să ia pe logodnica lui, *„căci ceea ce s-a zămislit într-însă de la Duhul Sfânt este”* (Matei 1, 20).

179. Aşadar, Sf. Maria a rămas totdeauna fecioară?

Da. Ea a ramas fecioară totdeauna, deci atât la naştere, cât şi după aceea. De aceea Biserica noastra îi zice «pururea Fecioară».

180. Avem temeiuri pentru adevărul acesta în Sfânta Scriptură şi în Sf. Tradiţie?

Da. Că fecioria ei a rămas nestricată şi la naştere, învăţăm de la proorocul Iezechiel care spune: *„Apoi m-a dus bărbatul acela înapoi la poarta cea dinafară a templului, spre răsărit, şi aceasta era închisă. Şi mi-a zis Domnul: „Poarta aceasta va fi închisă, nu se va deschide şi nici un om nu va intra pe ea, căci Domnul Dumnezeul lui Israil a întrat pe ea. De aceea va fi închisă”* (Iez. 44, 1-2).

Dacă n-ar fi rămas fecioară şi la naştere, ea n-ar mai fi fost «pururea Fecioara». Sf. Maxim Mărturisitorul zice: «Cu adevărat zămislirea şi naşterea au fost cu totul curate şi neatinse de sămânţă şi de stricăciune şi de aceea Maica Celui născut din ea e fecioară şi după naştere, rămânând prin naştere şi mai nepătimitoare, ceea ce e cu totul străin firii şi mai presus de raţiune... Lucru şi auzire cu adevărat minunate e că s-a făcut naştere şi ieşire de prunc, închizătorile mădularelor de naştere ale celei ce a născut nedeschizându-se»[182].

Iar că Sf. Maria a rămas fecioară şi după naştere se vede de acolo că Iisus, pe când Se afla pe cruce, a încredinţat-o în grija Apostolului Ioan, spunând Maicii Sale: *„Femeie, iată fiul tău”*, iar Apostolului Ioan: *„Iată mama ta”* (Ioan 19, 26-27). Dacă Sf. Maria ar fi avut şi alţi fii, ar fi lăsat-o în grija lor.

Dar e şi la mintea omului că, după ce s-au petrecut cu ea lucruri atât de minunate, ea nu se mai putea gândi să se coboare la o viaţă de rând. Dacă Apostoli şi-au închinat viaţa lor întreagă lui Iisus, îndată ce L-au cunoscut, primind chiar moartea pentru El, putem socoti oare că Sf. Maria, Maica Lui, aleasă, pentru curăţia ei, dintre toate femeile pământului, ca să Se nască din ea Domnul, ar fi fost mai prejos de ei?

181. De ce cinstim pe Sf. Fecioară Maria şi-i închinăm zile de sărbătoare?

Pentru că Însuşi Dumnezeu a învrednicit-o de cinstea cea mai mare, de a naşte pe Mesia, şi a vestit lucrul acesta prin profeţi (Fac. 3, 15; Isaia 7, 14; Ier. 23, 5-6; Iez. 44, 1-3).

A cinstit-o îngerul bunei-vestiri, închinându-i-se şi numind-o: *„plină de har”* şi *„binecuvântată între femei”* (Luca 1, 28).

A cinstit-o Elisabeta, mama lui Ioan Botezătorul numind-o: *„binecuvântată între femei”* şi *„Maica Domnului”* (Luca 1, 40-43).

A cinstit-o Fiul ei, Care în copilarie îi era supus (Luca 2, 51), iar mai apoi, pe Cruce fiind, S-a îngrijit de ea, dând-o în seama Apostolului Ioan (Ioan 19, 26-27).

Au cinstit-o oamenii din mulţime, fericind-o pentru a fi născut pe Fiul lui Dumnezeu. Iar Fiul ei a întărit această cinstire, zicând: *„aşa este”* (Luca 11, 27-28).

Ea însăşi a grait sub insuflarea Duhului Sfânt, că *„I-a făcut mărire Cel Puternic”* şi că de acum *„o vor ferici toate neamurile”* (Luca 1, 48-49).

Iată de ce se cuvine ca şi noi, cu atât mai mult, să cinstim pe Sf. Fecioară Maria.

182. Este mai mare cinstirea Sf. Fecioare Maria decât cinstirea adusa altor sfinţi?

Da, este mai mare, pentru că ea este cea dintâi între sfinţi. Iată de ce cinstirea adusă ei o numim *preacinstire,* iar pe ea, *Preacinstită*.

183. De ce Sf. Fecioară Maria este cea dintâi între sfinţi?

Este cea dintâi între ei, pentru că a primit de la Dumnezeu cinstea cea mai mare, de a naşte pe Mesia. Zămislind în pântecele ei pe Mesia, de la Duhul Sfânt, ea a fost curaţită de

---

[182] Ambiquorum liber, Migne, *P. G.*, XCI, col. 1276.

păcate, ca nici un alt om, oricât de sfânt ar fi fost acesta. Ea a fost apoi vestită de Dumnezeu şi de profeți că va avea o deosebită cinste, cum nu s-a mai spus despre nici un alt sfânt. Despre Ioan Botezătorul ştim că a fost cel mai mare între profeți (Luca 7, 28), deoarece însăşi venirea lui a fost profețită de alți profeți (Matei 3, l; Isaia 44, 3). Sf. Fecioară Maria este însă cea dintâi între sfinți, de aceea şi cinstirea ei este *preacinstire.*

184. Dar în Sf. Scriptură se vorbeşte de nişte „frați" ai Domnului. Care sunt aceştia?

Este adevărat că în Sf. Scriptură se vorbeşte de astfel de „frați". Sfânta Evanghelie ne spune că, odată când predica Iisus: *„Încă grăind El mulțimilor, iată mama Lui şi frații Lui stăteau afară, căutând să vorbească cu El"* (Matei 12, 46; Luca 8, 19). Altă dată, când predica în sinagogă din Nazaret, iudeii se mirău întrebând: *„Au nu este Acesta feciorul teslarului? Au nu se numeşte mama Lui Maria şi frații Lui: Iacov şi Iosi şi Simon şi Iuda? Şi surorile Lui au nu sunt toate la noi?"* (Matei 13, 55-56; vezi şi Marcu 6, 3; alte locuri despre „frații" Domnului: Ioan 2, 12 şi 7, 3; Fapte 1, 14; I Cor. 9, 5; Gal. 1, 19). Aici sunt dați chiar cu numele de „frații" Domnului.

Dar lucrul sigur e că aceştia n-au fost fiii Sf. Fecioare Maria, ci ai unei alte Marii, numită în Sfânta Scriptură uneori *„cealaltă Marie"* sau *„Maria Lui Cleopa"*. Despre aceasta se spune că era mama lui Iacov şi Iosi, doi din pomeniții frați ai Domnului. *„Şi erău acolo multe femei, privind de departe,... între care era Maria-Magdalena şi Maria, mama lui Iacov şi a lui Iosi"* (Matei 27, 55-56; 28, 1; Marcu 15, 40, 47; 16, 1; Luca 24, 10; Ioan 19, 25).

Aceşti aşa zişi „frați" ai Domnului erău nişte veri sau alte rude ale Lui, căci în Sfânta Scriptură se numesc „frați" şi alte rude mai apropiate. Aşa, Avraam numeşte pe Lot „frate", deşi îi era nepot de frate (Fac. 11, 27; 12, 5; 14, 12, 14, 16).

185. Dacă Mântuitorul n-a avut după El frați, în ce înteles Se numeşte El „Întâiul născut" (Matei 1, 24)?

În Vechiul Testament „întâiul născut, atât dintre oameni cât şi dintre animale, era închinat lui Dumnezeu (Ieş. 13, 2). De aceea chiar dacă nu mai erău după el alți născuți se numea tot „întâiul născut", şi nu „singurul născut", pentru că „întâiul născut" înseamnă sfințit, închinat lui Dumnezeu. Prin el se câştigă mila de la Dumnezeu pentru oameni. La oameni primul născut era ca un fel de preot pentru frații săi în fața lui Dumnezeu, iar la animale era adus ca jertfă lui Dumnezeu.

Domnul nostru Iisus Hristos a primit numele de «Întâiul născut», deşi a fost „singurul născut", ca să se arate ca El, ca om, e întâiul născut la viața cea nouă dintre toți frații *„ca să fie El întâiul născut între mulți frați"* (Rom. 8, 29).

Pe de alta parte El a fost atât preotul adevărat, cât şi jertfă adevărată pentru toți oamenii, câştigând de fapt iertarea pentru toți.

186. De ce numim pe Sf. Maria nu numai „Pururea Fecioară", ci şi „Prea Curată"?

Pentru că ea n-a săvârşit nici un păcat, nici cu gândul, nici cu cuvântul, nici eu lucrul. Acest dar i s-a dat printr-un har deosebit de mare, de care vorbeşte îngerul când îi vesteşte că va naşte pe Fiul lui Dumnezeu. *„Bucură-te ceea ce eşti plină de har, Domnul este cu tine"* (Luca 1, 22). Mărturisirea lui Mitrofan Critopol spune: «Fiindcă a fost rânduită de Dumnezeu spre un scop mare şi cu totul deosebit... i s-a dat de Dumnezeu un mare şi deosebit dar, acela de a nu păcătui»[183]. Desigur darul acesta s-a întâlnit cu străduința ei cu totul deosebită de a trăi în curăție deplină.

Ea e Prea Curată însă şi pentru că în acelaşi timp, în care i s-a dat puterea de a primi pe Fiul lui Dumnezeu spre a-L naşte, a fost „curățită" de păcatul strămoşesc. Sf. Ioan Damaschin zice: «Deci, după consimțământul Fecioarei, Duhul cel Sfânt S-a pogorât peste ea potrivit cuvântului Domnului, pe care l-a spus îngerul, curățind-o şi dându-i în acelaşi timp şi puterea de a primi Dumnezeirea Cuvântului şi puterea de a naşte»[184].

[183] Cap. XVII.
[184] *Dogmatica*, cartea III, cap. II, trad. cit., p. 147.

Fecioara nu s-a zămislit fără păcatul strămoşesc, cum susțin unii, căci îngerul îi spune: „Nu te teme Marie, că ai aflat har la Dumnezeu” (Luca l, 30), deci harul acesta l-a primit în timpul vieții ei, iar nu de la zămislirea ei. Altfel unde ar mai fi fost strădania ei după curăție, pe care luând-o în seamă Domnul, a hotărât să Se întrupeze din ea?

187. De ce numim pe Fecioara şi „Născătoare de Dumnezeu”, sau „Maica lui Dumnezeu”?

Pentru că Cel ce S-a născut din ea, după firea omenească, e Însuşi Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu. Iisus Hristos e o singura persoană în două firi: e persoana lui Dumnezeu Cuvântul, Care ca Dumnezeu, sau ca persoană a firii dumnezeieşti, e născut dinainte de veci din Tată, iar ca om, sau ca persoană a firii omeneşti, e născut în timp din Fecioara Maria. Una şi aceeaşi persoană S-a născut şi din Tatăl şi din Maria: din Tatăl după firea dumnezeiască, din Maria după firea omenească. Deci, tot Fiul lui Dumnezeu S-a făcut şi Fiul Mariei. Nu se poate spune că din Fecioara s-a născut numai firea omenească a lui Hristos, căci nu se naşte o fire, ci se naşte o persoană prin acea fire. Iar persoana firii omeneşti a lui Iisus Hristos era Însuşi Fiul lui Dumnezeu.

Dacă n-am recunoaşte că Fecioara Maria e Născătoare de Dumnezeu, n-am socoti persoana născută din ea şi Dumnezeu, ci numai om. Iar dacă Iisus ar fi fost numai om, nu ne-ar fi putut mântui. Întreaga noastră mântuire îşi are deci temelia în faptul că Sf. Fecioară Maria a fost Născătoare de Dumnezeu. Cine nu crede în aceasta, nu crede că a fost mântuit, căci nu crede că Iisus Hristos, născut din Maria, este Fiul lui Dumnezeu. De aici se vede cât de mult greşesc cei ce nu cinstesc pe Fecioara Maria, ca Maica Domnului. Ei nu cred îngerului Gavriil, care spune Fecioarei: *„Acesta va fi mare şi Fiul Celui Preaînalt se va chema”* (Luca 1, 32); nici Sf. Apostol Pavel, care spune că la plinirea vremii *„a trimis Dumnezeu pe Fiul Său cel născut din femeie”* (Gal. 4, 4). Sfânta noastra Biserică cinsteşte pe Fecioara ca Născătoare de Dumnezeu în cântări neasemanat de frumoase:

«Primit-ai în pântece pe Cuvântul şi ai purtat pe Cel ce poartă toate şi ai hrănit cu lapte, ceea ce eşti curată, pe Cela ce hrăneşte toată lumea». Sau iarăşi: «Taina cea din veci se descoperă astăzi! Dumnezeu Cuvântul, Fiu Fecioarei Se face»[185].

188. Dacă Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om deplin, om întru toate asemenea nouă, de ce S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Fecioară şi nu S-a născut ca orice om pe cale firească?

Din două motive S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu de la Duhul Sfânt şi din Fecioară: întâi ca să se arate că venirea Fiului lui Dumnezeu pe pământ ca om şi mântuirea noastră nu puteau atârna de puterea omenească, ci de hotărârea lui Dumnezeu.

Al doilea, pentru că, deşi S-a făcut om întru toate asemenea nouă, El S-a zămislit fără păcatul strămoşesc cu care se zămislesc toți oamenii. Dar zămislirea fără de păcatul strămoşesc nu s-ar fi putut face fără lucrarea Duhului Sfânt, Care a păstrat-o pe Sf. Fecioară curată de orice întinare.

Astfel, Iisus Hristos S-a născut fără de păcat strămoşesc. Dar El n-a săvârşit păcat nici după aceea. Şi nu numai că n-a săvârşit păcat, dar nici nu putea săvârşi.

189. De ce nu putea săvârşi păcat?

Pentru ca Cel ce S-a născut din Fecioara Maria este Dumnezeu însuşi, anume Fiul lui Dumnezeu Care Se face om pentru noi. Cel ce lucrează cele ale firii este persoana însăşi. Or, în Iisus Hristos, Cel ce lucrează prin firea omenească este Dumnezeu însuşi, Care lucră în acelaşi timp şi prin firea Sa dumnezeiască. De aceea, Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, nici nu putea păcătui. Dacă ar fi putut păcătui Iisus Hristos, Însuşi Dumnezeu ar fi putut păcătui. Dar Dumnezeu nu poate păcătui, căci păcatul e faptă împotriva lui Dumnezeu, şi cum ar fi putut Dumnezeu lucra împotriva Sa?

190. Dar dacă n-a putut păcătui, a mai fost El om adevărat?

[185] *Acatistul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu.*

Da, a fost, căci păcatul nu ține de firea omenească. Adam, la început, n-a avut păcatul în fire. Păcatul, dimpotrivă, ştirbeşte firea, o slăbeşte. Viața, după fire, o redobândeşte omul de-abia când scapă de păcat, spun Sfinții Părinți.

191. Dar dacă Iisus Hristos n-a putut păcătui, cum se înțeleg ispitele cu care s-a apropiat Satana de El şi cum mai este El pildă pentru noi ca să luptăm cu păcatul?

Mântuitorul n-a putut păcătui şi nici o înclinare spre păcat nu se află în El. Dar El a moştenit împreună cu noi slăbiciunile nepătimaşe: foamea, setea, trebuința de odihnă, de somn, frica de moarte, putința de a suferi durere. Satana s-a folosit de stările acestea din Iisus pentru a-L ispiti să şi le astâmpere într-un fel cum nu trebuia, adică mai mult decât trebuia, sau când nu trebuia. Dar Iisus a respins ispita din primul moment, neprimind-o înlăuntrul Său şi a răbdat cu bărbăție ostenelile, foamea, durerea şi a biruit frica de moarte. În aceasta El ne este pildă şi nouă. Căci dacă răbdăm şi noi, ca El, ostenelile şi durerile, putem respinge şi noi ispită. Iar de răbdat putem răbda şi noi, căci şi noi Îl avem pe El în noi.

192. Vorbeşte Sfânta Scriptură despre lipsa de păcat a Mântuitorului?

Da. Chiar Mântuitorul spune către iudei: *„Cine dintre voi Mă vădeşte pe Mine de păcat?”* (Ioan 8, 46). Iar Sf. Apostol Pavel arată că Iisus Hristos a fost fără de păcat, dar că în acelaşi timp a purtat neputințele noastre de pe urma păcatului şi a fost ispitit. *„Că nu avem Arhiereu care să nu poata suferi cu noi în slăbiciunile noastre, ci ispitit întru toate după asemănarea noastră, afară de Păcat”* (Evr. 4, 15).

193. A fost de trebuință pentru mântuirea noastra ca Iisus Hristos să fie fără de păcat?

Da. Numai fiindcă *„n-a săvârşit nici un păcat, nici s-a aflat vicleşug în gura Lui”* (I Petru 2, 22), Iisus n-a murit pentru păcatele Sale, ci „pentru fărădelegile noastre”, răscumpărându-ne de ele (Isaia 53, 5, 9). Numai fiindcă a fost fără păcat, a putut da Tatălui o viață curată de ascultare, răscumpărând neascultarea noastră. Numai fiindcă a fost fără de păcat, moartea nu L-a putut ține, căci n-avea drept asupra Lui, ci a înviat, ca după El să înviem şi noi toți, cei ce credem în El. Şi numai fiindcă a fost fără păcat, ne este şi nouă pildă de viață neprihănită.

194. Care este articolul al IV-lea din Simbolul Credinței?

Articolul al patrulea din Simbolul Credinței este: *„Şi S-a răstingnit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat, şi a pătimit şi S-a îngropat”.*

195. Ce cuprinde acest articol în întregul lui?

După ce articolul III ne-a spus că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om ca să ne mântuiască, articolul IV ne spune cum ne-a mântuit El, odată ce S-a făcut om. Căci a trebuit mai întâi ca Fiul lui Dumnezeu să Se facă om şi apoi să ne mântuiască.

196. Când a început Iisus lucrarea de mântuire a omului? Trebuie să despărțim cu totul întruparea Domnului de lucrarea Lui mântuitoare?

Nu trebuie să le despărțim. Desigur, altceva este aprinderea focului şi altceva fierberea apei. Dar apa începe să se încălzească, deci să înainteze spre fierbere, chiar în clipa aprinderii focului. Tot aşa, altceva e întruparea şi altceva lucrarea Lui, prin care ne-a mântuit. Totuşi mântuirea noastră a început chiar prin întruparea Fiului lui Dumnezeu. Căci chiar prin întrupare a făcut început înnoirii firii noastre luată de El, fară de păcat. Dar ca să fie izbăvită de păcat firea tuturor celor ce voiau acest lucru, trebuia ca Fiul lui Dumnezeu să-Şi dea firea Sa omenească la moarte pentru noi toți. Pe de altă parte numai prin moarte a scăpat El firea Sa omenească şi de slăbiciunile ei: de foame, de osteneală, de boală, de durere, de moarte. Răbdându-le pe toate acestea cu tărie până la capăt, a făcut firea Sa omenească mai tare ca ele, a scăpat-o de ele şi totodată ne-a răscumpărat pe noi toți de păcat şi de moarte.

Aşadar, mântuirea începe cu întruparea. Dar deplin ea se înfăptuieşte prin moartea lui Iisus Hristos pe cruce şi prin învierea Lui. Biruința se câştigă prin luptă. Dar primul pas spre ea s-a făcut prin aşezarea ostaşilor în linie de bătaie. Sf. Atanasie spune: «După cum dacă un împărat coboară într-un oraş şi îşi ia locuință într-una din casele din el, nu numai că acest oraş primeşte o cinste mare, dar nici un duşman sau tâlhar nu îndrăzneşte să-l atace, căci chiar şi

numai prezența împăratului este pentru el o pavăză, tot astfel şi Împăratul cerurilor: din moment ce a coborât în ținutul omenirii noastre şi a locuit într-un trup ca al nostru toate atacurile duşmanilor contra omului au fost înfrânte, iar stricăciunea morții, puternică odinioară, a încetat»[186].

197. De ce „S-a răstignit (Domnul) pentru noi"?

În urma păcatului strămoşesc, toți oamenii erău supuşi pedepsei morții (Rom. 5, 12), ca unii care disprețuiau mărirea lui Dumnezeu. În acelaş timp moartea era urmarea slăbiciunii şi a tulburării, intrate în firea noastră prin păcat, datorită faptului că firea noastra trăia potrivnic Legii lui Dumnezeu, care a fost aşezată în toate şi pe care trebuie să o păzească toate.

Dar iubirea lui Dumnezeu nu voia ca toți oamenii să se ducă la moarte veşnică. Însă nici nu putea lăsa disprețuită mărirea Sa şi nerestabilită în firea omenească Legea Sa. Unde nu e respectată o rânduială, e o tulburare necontenită, care alungă liniştea şi face cu neputință propăşirea în bine.

Deci, numai aşa puteau fi scăpați oamenii de pedeapsa morții, găsindu-se cineva, chiar din partea lor, care să restabilească în firea sa omenească respectul Legii dumnezeieşti şi să rabde pedeapsa morții cerută de mărirea dumnezeiască, dar nu pentru păcatul său, ci al tuturor oamenilor. Trebuia, aşadar, un om fără de păcat şi în acelaşi timp un om care să valoreze cât toți oamenii şi chiar mai mult decât toți oamenii laolaltă. Dintre oameni nu se putea ivi cineva care să îndeplinească aceste condiții. De aceea, în înțelepciunea Sa, a făcut Dumnezeu pe Însuşi Fiul Său om fără de păcat. Acesta a restabilit prin viața Sa curată respectul Legii lui Dumnezeu în firea Sa omenească şi prin moartea Sa a răscumpărat pe frații Săi de la pedeapsa morții. De aceea S-a răstignit Fiul lui Dumnezeu pentru noi. Prin toate jertfele de animale dinainte de Hristos, oamenii căutau să dea lui Dumnezeu ceva în schimb pentru viața lor. Dar viețile de animale erău de mai puțin preț decât viața lor. De aceea oamenii nu puteau scapa prin ele. Trebuia o jertfa de acelaşi preț cu viața lor şi chiar de un preț mai mare ca viața lor întinată. Jertfa aceasta a adus-o Fiul lui Dumnezeu ca om, vărsând un sânge mai de preț decât al tuturor animalelor şi al tuturor oamenilor şi răscumpărând prin el pe oameni de toate păcatele.

Crucea a fost altarul pe care s-a adus jertfa adevărată pentru oamenii din toate timpurile. Iisus a fost şi jertfa adevărată, şi preotul care a adus-o, câştigând de fapt mântuirea noastră. *„Iar Hristos venind Arhiereu bunătăților viitoare, nu prin sânge de țapi şi de viței, ci cu însuşi sângele Său a intrat El o dată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor, şi a dobândit o veşnică răscumpărare. Că de vreme ce sângele taurilor şi al țapilor şi cenuşa de junince, stropind pe cei spurcați, îi sfințeşte spre curățirea trupului, cu cât mai vârtos sângele Lui Hristos, Care prin Duhul* cel *veşnic S-a adus Lui Dumnezeu pe Sine jertfă fără de prihană; va curți cugetul nostru de faptele cele moarte ca să slujiți Dumnezeului celui viu"* (Evr. 9, 11-14).

Iar Sf. Chiril al Ierusalimului zice: «Mântuitorul a suferit toate aceste patimi ca să împace prin sângele crucii pe cele din cer şi pe cele de pe pământ (Col. 1, 20). Din pricina păcatelor eram duşmanii lui Dumnezeu şi Dumnezeu hotărâse ca păcătosul să moară. Trebuia să se întâmple una din două: sau ca Dumnezeu, ca Unul ce-Şi îndeplineşte spusele, să-i omoare pe toți, sau să anuleze hotărârea, ca Unul ce este iubitor de oameni. Totuşi priveşte la înțelepciunea lui Dumnezeu! A menținut că adevărata şi hotărârea, şi Şi-a arătat cu putere şi iubirea de oameni. În trupul răstignit pe lemnul crucii Hristos a luat păcatele, pentru ca prin moartea Lui noi să murim pentru păcate şi să trăim pentru dreptate (I Petru 2, 24). Nu era om de rând Cel ce a murit pentru noi. Nu era o oaie necuvântătoare. Nu era înger numai, ci Dumnezeu întrupat. Nu era atât de mare nelegiuirea păcătoşilor, pe cât de mare era dreptatea Celui care a murit pentru noi»[187].

198. De ce a trebuit să moară Iisus Hristos pentru noi tocmai răstignit pe cruce?

---

[186] *Despre întruparea Cuvântului,* cap. IX, *P. G.*, XV, col. 1120; vezi şi Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri,* Partea I, în „P.S.B.", traducere, introducere şi note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Bucureşti, 1987, p. 101.

[187] *Cateheza XIII*, trad. cit., vol. II, p. 349.

Pentru mai multe pricini. Însemnăm câteva: a) ca să moară înălțat spre cer, dar cu privirea şi cu brațele deschise spre lume, arătând că Se aduce jertfă Tatălui, dar cu iubire față de lume; b) ca să moară cu încetul şi deci ca patima Lui, răbdată fără cârtire, să fie mai îndelungată şi ca sângele Lui să se scurgă stăruitor peste păcatele lumii, spre a le spăla; c) dar mai ales pentru că moartea prin răstignirea pe cruce era moartea cea mai ruşinoasă (Deut. 21, 23; Gal. 3, 13), şi la ea erău osândiți cei mai mari tâlhari. Prin aceasta s-a arătat până unde coborâse ticăloşia noastră, încât am fost în stare să socotim pe Cel ce era bunătatea întrupată ca pe cel mai rău, încât am fost în stare să ne smintim de Cel mai bun ca de cel mai nevrednic. Dacă păcatul e neascultare de Dumnezeu şi lucrare împotriva Lui, răstignirea lui Iisus Hristos de către oameni, fiind cea mai duşmănoasă faptă împotriva lui Dumnezeu, e cea mai grozavă faptă a păcatului din om. Chiar în această decădere s-a arătat, în acelaşi timp, şi pedeapsa lui Dumnezeu asupra noastră; d) dar în acelaşi timp, în suferirea morții celei mai ruşinoase din partea Fiului lui Dumnezeu, s-a arătat cât de totală a fost smerenia şi iubirea Lui pentru noi.

Aşadar, de câte ori ne gândim la moartea pe cruce a Domnului, trebuie să ne aducem aminte de grozăvia păcatelor noastre, arătate chiar în această faptă ruşinoasă a noastră, dar, în acelaşi timp, de iubirea nemărginită a Domnului, Care a spălat păcatele noastre tocmai în clipa când noi ni le arătam în fapta cea mai ticăloasă.

Pe crucea Domnului de pe Golgota s-au întâlnit cea mai urâtă faptă a păcatului omenesc cu cea mai mare faptă a iubirii Domnului şi pe ea iubirea dumnezeiască a ars păcatul. Sf. Maxim Mărturisitorul zice: «Acesta a fost, aşadar, scopul Domnului, ca pe de o parte să asculte de Tatăl până la moarte, ca un om, pentru noi păzind porunca iubirii, iar pe de alta să biruiască pe diavol, pătimind de la el prin cărturarii şi fariseii puşi la lucru de el. Astfel, prin faptul că S-a lăsat de bunăvoie învins, a învins pe cel ce nădăjduia să-L învingă şi a scăpat lumea de stăpânirea lui»[188].

199. Dar dacă crucea a fost o unealtă de tortură ruăşinoasă şi dureroasă pentru Domnul, e bine să o cinstim?

Trebuie să o cinstim cât se poate mai mult, căci Domnul a îmbrățișat-o cu iubire şi pe ea a ars ca pe un altar păcatul nostru. Crucea arată ruşinea noastră, nu a Domnului; din partea Domnului arată iubire. Deci, gândul la ea ne face pe de o parte să ne ruşinăm şi să ne caim de păcatele noastre şi să luptăm împotriva lor, îmbrățișând şi noi crucea cum a îmbrățișat-o Domnul, pe de alta, să ne înduioşăm de iubirea Lui, Care ne-a mântuit prin ea de ele şi să o slăvim.

Nu te gândeşti la ostenelile şi la suferințele ce le-au îndurat părinții tăi de pe urma neascultării tale? Ruşinezi amintirea lor prin aceasta? Nu, dimpotrivă, slăveşti iubirea lor față de tine şi sporeşti căința ta. Dar nici Hristos nu Se ruşinează de crucea Sa. Căci ea este fapta cea mai înaltă a iubirii Sale față de noi. Se va ruşina El de iubirea Sa față de noi, arătată pe Cruce? Nu ci pururea şi-o aminteşte şi ne-o aminteşte, căci prin ea ne-a şters păcatele şi prin faptul că ne-o aminteşte ne câştigă iubirea noastră față de El. El mereu ne spune la Sf. Liturghie că Şi-a vărsat sângele pentru noi şi ne îndeamnă să ne amintim de moartea Lui, se înțelege de moartea pe cruce. *„Că de câte ori veți mânca pâinea aceasta şi veți bea paharul acesta, moartea Domnului vestiți până când va veni”* (I Cor. 11, 26).

La Domnul nostru Iisus Hristos nu ne putem gândi fără să-L vedem răstignit pe cruce. Iar la Cruce ne gândim, tocmai pentru că ne gândim la Hristos, Care S-a răstignit pe ea, deci nu ne putem gândi la ea decât văzând cu ochii sufletului pe Hristos pe ea. Hristos şi Crucea Sa sunt nedespărțiți. Crucea a devenit *„semnul Fiului Omului”.* Ea se va arăta pe cer împreună cu El (Matei 24, 30), când va veni să judece lumea, ca să ruşineze pe cei ce nu s-au căit şi nu au primit iubirea Lui cât au viețuit în lume. Apoi Crucea este altarul pe care s-a adus cea mai înaltă jertfă şi orice altar trebuie cinstit (Ies. 29, 37).

200. Mai sunt şi alte locuri în Sfânta Scriptură care ne arată datoria de a cinsti Crucea?

[188] *Cuvânt ascetic*, cap. XIX, Filoc. II, p. 9.

Sf. Apostol Pavel se laudă cu Crucea Domnului şi o socoteşte puterea lui Dumnezeu: *„Cuvântul Crucii celor pieritori nebunie este, iar nouă, celor care ne mântuim, puterea Lui Dumnezeu este”* (I Cor. 1, 18). Şi iarăşi: *„Iar mie să nu-mi fie a mă Lăuda decât numai în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine şi eu pentru lume!”* (Gal. 6, 14). Aci Apostolul arată că, precum Crucea înseamnă dreptatea lui Dumnezeu, Care a pedepsit păcatele pe cruce, şi iubirea față de noi, Domnului nostru Iisus Hristos care le-a omorât, aşa înseamnă ea şi străduința noastră de a le omorâ în noi prin osteneli şi înfrânări proprii, cu ajutorul lui Iisus Hristos şi prin iubirea față de El.

Sfânta Scriptură socoteşte Crucea mijlocul prin care Dumnezeu ne-a împăcat cu Sine, locul pe care s-a surpat peretele ce ne despărțea de Dumnezeu, locul pe care au fost înfrânte duhurile rele, focul în care a fost ars zapisul lor împotriva noastră. Prin Jertfa Crucii, Dumnezeu, Care Se îndepărtase de noi, a îmbrățişat iarăşi omenirea, ca pe una ce a plătit datoria pentru păcat. Pe Cruce s-a omorât vrajba, pe Cruce a împăcat Iisus Hristos, în Sine, pe Dumnezeu cu oamenii. Crucea e locul pe care s-a făcut împăcarea noastră cu Dumnezeu şi, de câte ori facem semnul ei, ne gândim la ea cu credință, arătăm că primim această împăcare şi că ne întâlnim cu El pe acest loc, sau în acest semn al păcii. *„Căci El este pacea noastră, El, Care a făcut din cele două - una, surpând peretele din mijloc al despărțiturii,... ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou şi să întemeieze pacea. Să-i împace cu Dumnezeu pe amândoi, uniți într-un trup, prin cruce, omorând prin ea vrăjmăşia”* (Efes. 2, 14-16). *„Căci în El a binevoit (Dumnezeu) să sălăşluiască toată plinirea. Şi printr-Însul toate cu Sine să le împacce, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcând pace prin El, prin sângele Crucii Sale”* (Col. l, 19-21).

„Ştergând zapisul ce era asupra noastră, care ne era potrivnic nouă cu rânduielile lui, şi pe acela l-a luat din mijloc, pironindu-l pe cruce. Dezbrăcând (de putere) începătoriile şi domniile, le-a făcut de ocară în văzul tuturor, biruind asupra Lor prin Cruce” (Col. 2, 14 şi 15).

Prin Cruce S-a înălțat Iisus Hristos la mărire (Filip. 2, 8, 9; Luca 24, 26; Ioan 17, 1). Dacă ar fi fost lucru de ruşine pentru El, nu S-ar fi înălțat prin ea.

Crucea e semnul T care apără pe cei ce-l au în frunte (Iez. 9, 4-6), sau pecetea lui Dumnezeu, care păstrează nevătămați pe cei ce o au întipărită pe ei (Apoc. 7, 2-3; 9, 4).

Mântuitorul însuşi spune: *„Cel ce voieşte sâ vină după Mine să se Lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie”* (Marcu 8, 34). Aici e vorba în primul rând de crucea din suflet, că lupta împotriva plăcerilor, a păcatelor, ca purtare a ostenelilor şi necazurilor, dar lupta şi necazurile le poartă omul gândindu-se la Crucea lui Hristos, prin care a biruit El păcatul. Şi, oare, nu e bine ca semnul, pe care-1 vede omul cu gândul, să-l facă şi cu mâna, ca şi mai uşor să-şi aducă aminte de Crucea lui Hristos şi de datoria sa de a o purta în suflet, de a fi cu recunoştința față de El şi de a lupta împotriva păcatelor?

201. De ce s-au pus în Simbol cuvintele: „În zilele lui Ponțiu Pilat”?

Ponțiu Pilat nu era o persoană părțiculară, ci un deținător al puterii de Stat. Amintindu-1 în Simbol, Sfinții Părinți au voit să arate că răstignirea lui Hristos e un fapt sigur din istorie, întâmplat la o dată fixă. Deci nu e o născocire a fanteziei, căci aceasta nu fixează născocirile ei la date fixe.

Apoi, Părinții au vrut să arate că răspunderea pentru răstignirea lui Hristos o poarta întreaga omenire, pentru că autoritatea de Stat lucrează în numele tuturor. Iisus n-a fost răstignit de nişte răufăcători de rând, ci de autoritatea publică în numele legii. Prin aceasta se arată cât de jos ajunseseră legile şi orânduirile publice omeneşti din acea vreme, adică tot ce aveau oamenii mai bun. Dacă legea omenească, menită să apere binele, L-a adus pe Fiul lui Dumnezeu la moarte, atunci la ce nu s-ar fi putut aştepta El de la niste răufăcători de rând?

202. De ce s-au mai pus în Simbol cuvintele: „şi a patimit”, odată ce s-a spus că „S-a răstignit”?

Cuvântele „şi a patimit” arată încă o dată ca Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om cu adevărat şi a suferit într-adevăr pe cruce ca un om, până la moarte. Dar a patimit numai cu

trupul, nu şi cu Dumnezeirea, căci Dumnezeirea nu poate pătimi. Sf. Ioan Damaschin zice: «Spunem că Dumnezeu a suferit în trup, dar în nici un caz că Dumnezeirea a suferit prin trup»[189].

203. Alt înţeles nu mai au cuvintele „şi a patimit"?

Da. Iată şi acest înţeles: Fiul lui Dumnezeu, deşi n-a luat asupra Lui deodată cu firea noastră şi păcatele ei, a luat totuşi slăbiciunile noastre: trebuinţa de mâncare, de odihnă, frica de moarte, putinţa de a muri şi putinţa de a suferi durere trupească şi sufletească. Dar din potolirea trebuinţei de mâncare, de sete, de odihnă, Iisus nu Şi-a făcut o plăcere, ci le-a împlinit numai cât cerea trebuinta, respingând toate ispitele. De asemenea a respins ispita de a scăpa de moarte şi de durere. Astfel, Iisus a luat asupra Lui aceste slăbiciuni omeneşti, ca să sufere pentru noi durerea până la capătul ei, adică până la moarte. El ştia ca păcatul a intrat în firea omenească şi se menţine în ea prin dorinţa de plăcere şi prin fuga de durere, care vine de pe urma plăcerii. Drept aceea s-a hotărât să rabde numai durerea. De aceea a luat asupra Lui acele slăbiciuni. Iar răbdând durerea până la capăt, a întărit firea în aşa fel, că a scos din ea şi acele slăbiciuni. Răbdând până la moarte, a învins frica de moarte şi însăşi moartea, în firea Sa omenească, şi, drept urmare, firea Lui s-a sculat din morţi la viaţa cea fără de moarte. «Cu moartea pe moarte a călcat».

Dar Hristos a învins moartea şi din pricină că ea a venit asupra Lui pe nedrept, căci pe dreptate moartea vine asupra oamenilor numai ca o urmare a plăcerii. «Deci toată firea noastră era stăpânită de moarte din pricina căderii. Iar motivul stăpânirii era plăcerea, care, luându-şi începutul într-o neascultare, se menţinea de-a lungul întregului lanţ de naşteri naturale. Din pricina acestei plăceri a fost adusă moarte, ca osândă peste fire. Dar Domnul, făcându-Se om şi neprimind ca obârşie a naşterii Sale, după trup, plăcerea necuvenită, – pentru care a fost adusă peste fire osânda cuvenită a morţii –, ci primind cu voie, după fire, osânda cuvenită a morţii în însuşirea pătimitoare a firii, adică suferind-o, a răsturnat rostul morţii, nemaiavând aceasta în El rostul de osândă a firii, ci a păcatului. Iar când moartea nu mai are plăcerea ca mamă, care o naşte şi pe care trebuie să o pedepsească, se face în chip vădit pricină a vieţii veşnice. Astfel, precum viaţa lui Adam din plăcere s-a făcut maică a morţii şi a stricăciunii, la fel moartea Domnului pentru Adam (căci El era liber de plăcerea lui Adam) se face născătoare a vieţii veşnice»[190]. Acesta este rostul pătimirii lui Iisus Hristos. El este omul durerii, omul durerii nedrepte. Prin durere a desfiinţat păcatul, care îşi are pricina în căutarea plăcerii, şi tot prin durere a desfiinţat moartea.

204. De ce s-au mai pus în Simbol cuvintele „şi S-a îngropat". Nu se înţelegea aceasta odată ce S-a răstignit?

Prin aceste cuvinte se arată mai întâi că Iisus a murit cu adevărat. *„Încă păcătoşi fiinnd noi, Hristos pentru noi a murit"* (Rom. 5, 8). Trupul Lui a fost părăsit de suflet şi a fost aşezat ca orice trup mort în mormânt.

În al doilea rând, prin aceste cuvinte se garantează adevărul învierii Lui din morţi. Căci dacă Hristos ar fi fost luat de pe Cruce de Ucenici şi acsuns undeva, nu s-ar mai fi putut aduce mormântul gol ca o dovadă chiar a fost păzit de slujitorii iudeilor, care se temeau să nu-L fure pe Iisus Ucenicii şi apoi să spună că a înviat (Matei 27, 64). Deci golirea minunată a mormântului e dovadă a Învierii.

205. Unde a fost sufletului Domnului în timpul cât trupul Lui a stat în mormânt?
Sufletul Lui s-a coborât la iad (Efes. 4, 9; I Petru 3,19), dar nu ca să sufere chinurile de acolo, ca toţi oamenii dinainte de El, căci cu acest scop se duc numai cei care pleacă de aici cu păcatul strămoşesc, sau cu păcate personale, şi cine se duce la iad spre a suferi pentru păcate nu mai poate ieşi de acolo prin puterile sale. Sufletul lui Iisus nu s-a dus acolo nu se mai arhiereu, nici ca prooroc. El s-a dus acolo ca împărat, eliberând de acolo pe drepţii din vechiul Testament, care muriseră cu credinţa în venirea Sa. Prin aceasta Hristos a sfărâmat puterea

[189] *Dogmatica*, cartea III, cap. XXVI, trad. cit., p. 227.
[190] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, răsp. 61, în „Filocalia", vol. III, Sibiu, 1948; pp. 337-338, 339.

iadului şi a morţii veşnice, căci de atunci aceastea nu mai au putere peste cei ce au crezut sau cred în Hristos. Desigur, Iisus cobor-nd la iad a făcut cunoscut tuturor celor de acolo biruinţa Sa asupra păcatului şi a morţii, deci nu numai celor ce se folosesc de ea pentru că au crezut cât au fost pe pământ, ci şi celor care nu se folosesc de ea din pricină că nu au crezut în venirea Lui. În acest înţeles trebuie explicat locul din I Petru 3, 18-20: *„Căci şi Hristos a suferit odată moartea pentru păcatele noastre, El, Cel crept, pentru cei nedrepţi, ca să ne aducă pe noi la Dumnezeu, omorât fiind cu trupul, dar viu făcut cu duhul, cu care S-a pogorât şi a poropovăduit şi duhurilor ţinute în închisoare, care fuseseră neascultate altădată, când îndelunga răbdare a lui Dumnezeu aştepta, în zilele lui Noe, şi se pregătea corabia în care puţine suflete, adică opt, s-au mântuit prin apă”.* Dintre Sf. Părinţi vorbeşte clar despre coborârea Domnului la iad, cu acest scop, Sf. Irineu, care zice: «Hristos S-a coborât în cele ce sunt pământ şi le-a binevestit iertarea păcatelor celor ce au căzut în El. Şi au cezut în El toţi care au spreat în El, adică au prevestit venirea Lui şi au îndeplinit poruncile Lui: drepţii, patriarhii şi proorocii, căror li s-au iertat păcatele ca şi nouă»[191]. Iar Sf. Ioan Damaschin spune: «Sufletul îndumnzeit se coboară la iad, precum a răsărit celor de pe pământ soarele dreptăţii, tot astfel să lumineze şi celor ce stau sub pământ, în întunericul şi umbra morţii; că precum a predicat celor de pe pământ pace... devenind celor credincioşi cauză a mântuirii veşnice, iar celor neascultători mustrare pentru necredinţă, tot astfel şi celor din iad»[192].

206. Dar cu Dumnezeirea, care era unită cu firea omenească în Iisus Hristos, ce s-a întâmplat în timpul morţii?

Ea a rămas unită cu trupul în mormânt şi cu sufletul în iad. Căci dacă s-ar fi despărţit de trupul şi de sufletul firii noastre, Cel ce S-a dus la iad n-ar mai fi fost şi Dumnezeu, ci numai om, iar trupul din mormânt n-ar mai fi fost trupul lui Dumnezeu, ci al unui om. Sf. Ioan Damaschin spune: «Chiar dacă a murit ca om, şi chiar dacă sfântul Lui suflet s-a despărăit de trupul Lui prea curat, totuşi Dumnezeirea nu s-a despărţit de cele două, adică de suflet şi de trup, şi astfel nici unicul ipostas nu s-a despărţit în două ipostasuri. Astfel unicul ipostas al Cuvântului a fost şi ipostasul Cuvântului şi al sufletului şi al trupului. Niciodată, nici sufletul nici trupul n-au avut un ipostas propriu, altul decât ipostasul Cuvîntului»[193].

Numai pentru că trupul a rămas unit cu Dumnezeirea în mormânt, n-a început să se strice şi numai pentru că sufletul a rămas cu Dumnezeirea în iad, a zdrobit puterea iadului şi a eliberat pe drepţii de acolo. De aceea numeşte Sf. Ioan Damaschin sufletul Domnului care merge la iad „sufletul îndumnezeit”.

207. Dar n-a ajuns trupul Domnului nestricăcios şi sufletul Lui îndumnezeit numai după **Înviere?**

Este adevărat. Dar nestricăciunea şi îndumnezeirea au două înţelesuri. Trupul Domnului, înainte de Înviere, a fost nestricăcios în înţelesul că nu se putea desface în pământ, dar a fost stricăcios în înţelesul că suferea de foame, de sete, de oboseală, putea fi străpuns cu cuie şi putea muri, adică putea fi părăsit de suflet. De-abia după Înviere devine nestricăcios în înţelesul că nu mai suferă nici o trebuinţă materială, nu mai suferă durere, nu mai poate muril93[194]. Aceasta este şi deplina îndumnezeire a trupului. Tot două înţelesuri are îndumnezeirea sufletului. Înainte de Înviere sufletul era îndumnezeit în înţelesul că voinţa şi lucrarea sa erău îmbogăţite, călăuzite şi străbătute de Dumnezeirea Cuvântului. Dar după Înviere e îndumnezeit în înţelesul că lucrarea lui e străbătută cu totul de lucrarea Dumnezeirii.

208. Care este articolul al V-lea din Simbolul Credinţei?

Este următorul:

„Şi a înviat a treia zi, *după Scripturi”.*

209. Ce însemnătate are pentru noi faptul că Hristos „a înviat”?

---

[191] *Adersus Haereses*, IV, 15.
[192] *Dogmatica,* cartea III, cap. XXIX; trad. Pr. D. Fecioru, p. 231.
[193] *Dogmatica*, cartea III, cap. XXVII, pp. 228-229.
[194] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea III, cap. XXVIII, trad. cit.

Cea mai mare însemnătate. Învierea lui Hristos ne arată că am fost cu desăvârşire mântuiţi. Căci, în primul rând, ea ne dă asigurarea că tot ce a spus Iisus Hristos e adevărat, deci şi aceea că El este Fiul lui Dumnezeu şi că moartea Lui a avut drept scop eliberarea noastră din robia păcatului şi împăcarea noastră cu Dumnezeu. În al doilea rând, Învierea lui Hristos ne asigură că moartea ce domnea peste firea noastră a fost învinsă, că trupurile noastre nu vor rămâne veşnic prefăcute în ţărână, ci vor învia. Căci trupul lui Hristos e pârga firii noastre, şi precum El a înviat, aşa vor învia şi trupurile noastre. Astfel, Învierea lui Hristos e temelia credinţei noastre. Daca n-ar fi înviat El, tot ce a spus El n-ar fi căpătat adeverire şi nici noi n-am avea siguranţa că înviem. De aceea, Sf. Apostol Pavel spune: *„Iar dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credinţa voastră, sunteţi încă în păcatele voastre. Şi atunci şi cei ce au adormit întru Hristos au pierit... Iar acum Hristos a înviat din morţi, fiind începătura (a învierii) celor adormiţi. Căci de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om şi învierea morţilor. Că precum în Adam toţi mor, aşa şi în Hristos toţi vor învia”* (I Cor. 15, 17-18, 20-22).

210. Învierea lui Hristos înseamnă numai revenirea trupului mort la viaţa dinainte de moarte, sau înseamnă şi o prefacere a acelui trup?

Învierea nu e numai o revenire a trupului la viaţa dinainte de moarte, ci înseamnă şi o prefacere totală a trupului. Ea e o treaptă nouă şi cea din urmă pe drumul mântuirii noastre, urcat de Hristos. Lucrarea de mântuire a lui Hristos nu s-a încheiat cu moartea Sa pe Cruce, ci e desăvârşită prin Înviere. Dacă lucrarea Lui de mântuire ar fi constat numai în răscumpărarea vieţii noastre cu viaţa Lui, ea s-ar fi isprăvit cu moartea Lui. Şi atunci viaţa Lui şi a noastră, după Înviere, nu s-ar fi deosebit prea mult de cea dinainte de moartea lui Hristos pe Cruce. Dar lucrarea de mântuire a constat şi într-o desăvârşire a firii noastre, slăbită de păcat, iar desăvârşirea aceasta a realizat-o Iisus Hristos întâi în firea Sa, până la capăt, ca apoi, prin împărtăşire din ea, să se desăvârşească şi firea noastră. Şi capătul acesta al desăvârşirii firii noastre în Sine, l-a ajuns. Iisus prin învierea Lui. Astfel, trupul nostru care va învia nu va mai fi ca trupul nostru de acum, ci desăvârşit, după asemanarea lui Hristos cel înviat.

211. În ce fel s-a prefăcut trupul Domnului prin Înviere? Ce a însemnat Învierea lui Hristos pentru firea omenească a Lui, mai întii, ca să ştim ce va însemna ea şi pentru noi toţi, atunci când ne vom împărtăşi de ea?

Am spus mai înainte că prin înviere trupul Domnului a ajuns nemuritor şi liber de trebuinţele materiale şi de durere.

Aşa vor ajunge şi trupurile noastre înviate. Prin înviere, Hristos a scos din firea noastră stricăciunea şi moartea. Chiar dacă El a mâncat după înviere, n-a făcut-o din trebuinţă, ci ca să «învedereze adevărul învierii»[195].

Apoi, trupul Domnului a devenit luminos şi plin de slavă, aşa cum s-a arătat o clipă pe muntele Taborului. Dumnezeirea Lui s-a arătat în El în toată strălucirea, ca pe Tabor, deşi oamenii n-o puteau vedea pentru că nu Se coborâse încă Duhul Sfânt peste ei.

Aşa vor fi şi trupurile noastre după înviere. Căci zice Apostolul Pavel: *„Aşa este învierea morţilor: Se seamănă (trupul) întru stricăciune, înviază întru nestricăciune; se seamănă întru necinste, înviază întru slavă; se seamană întru slăbiciune, înviază întru putere; se seamană trup firesc, înviază trup duhovnicesc. Dacă este trup firesc este şi trup duhovnicesc”* (I Cor. 15, 42-44).

212. De ce s-au pus în Simbolul Credinţei cuvintele: „a treia zi, după Scripturi”?

Aceste cuvinte sunt luate din I Corinteni 15, 3, 4, unde Apostolul Pavel scrie: *„Căci v-am dat, întâi de toate, ceea ce şi eu am primit, cum că Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi; şi cum că a fost îngropat şi că a înviat a treia zi, după Scripturi”.*

213. Ce înseamna „după Scripturi”?

Că Hristos a murit şi a înviat întocmai cum s-a prevestit despre El în Vechiul Testament, adică toate acestea s-au întâmplat „potrivit Scripturilor”. Această adeverire a

[195] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea IV, cap. I, trad. Pr. D. Fecioru, p. 235.

Scripturilor arată iarăşi Dumnezeirea lui Iisus Hristos şi planul dumnezeiesc al mântuirii, pregătit de mai, înainte. În capitolul 53 de la Isaia e scris: *„Că s-a luat de pe Pământ viaţa Lui. Pentru fărădelegile poporului Meu a fost adus la moarte”* (v. 8). Iar în Psalmul 15 se spune: *„Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea”* (v. 10). Învierea de a treia zi a fost închipuită de petrecerea timp de trei zile şi trei nopţi a lui Iona în pântecele chitului, precum Însuşi Domnul a spus: *„Neam viclean şi desfrânat cere semn, şi semn nu i se va da lui, decât semnul lui Iona proorocul. Că precum a fost Iona în pântecele chitului trei zile şi trei nopţi, aşa va fi şi Fiul Omului în inima pământului trei zile şi trei nopţi”* (Matei 12, 39, 40).

214. Ce spun Sfintele Scripturi despre Înviere?

Sfintele Scripturi vorbesc în multe rânduri despre Învierea Domnului. Sf. Apostol Pavel dă un şir întreg de fapte care dovedesc că Mântuitorul a înviat cu adevarat (I Cor. 15, 1-20), iar Sfinţii Evanghelişti istorisesc cu de-amănuntul cum s-a întâmplat marea minune a Învierii (Matei 28, 1-10; Marcu 16, 1-8; Luca 24, 1-12, 15-31, 36-50; Ioan 20 si 21).

215. Care este articolul al VI-lea din Simbolul Credinţei?

Acest articol este: «Şi S-a înălţat la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui».

216. Ce ne învaţă articolul VI al Simbolului?

Acest articol ne învaţă că, după ce Fiul lui Dumnezeu S-a smerit «coborându-Se din cer», adică făcându-Se om, după Înviere S-a umplut de slavă dumnezeiască şi după firea Sa omenească, înăltându-Se cu trupul la cer şi şezând de-a dreapta Tatălui, adică la locul cel mai de cinste. De aici se desprind două lucruri: a) că Dumnezeu, Iisus Hristos a fost totdeauna în sânul Tatălui şi în tot locul; b) după Înălţare, Iisus este cu trupul numai în cer, nu şi pe pământ, dar în chip tainic Se află şi în dumnezeiasca Euharistie, din clipa în care pâinea se preface în Trupul Său, iar vinul în Sângele Său. Acest articol ne arată şi mai mult marea cinste cu care a îmbrăcat Dumnezeu pe oameni. Fiul lui Dumnezeu n-a lepădat după Înviere firea noastră, ci S-a suit cu ea la cer, stând ca un om pe tronul dumnezeiesc, cârmuind lumea şi ajutându-ne să ne facem şi noi după chipul Său. Fiul lui Dumnezeu S-a făcut ca unul dintre noi, dar acest Unul dintre noi S-a înălţat la cinste dumnezeiască şi cârmuieşte lumea.

217. Care este articolul al VII-lea din Simbolul Credinţei? .

Este acesta: «Şi iarăşi va să vie cu slavă să judece viii şi morţii, a Cărui împărăţie nu va avea sfârşit».

218. Ce ne învaţă acest articol în întregimea lui?

El ne spune că slava dumnezeiască, la care a fost ridicat Iisus Hristos ca om, se va arăta tuturor, atunci când va veni să judece lumea. Precum după Înălţare, Tatăl I-a dat locul cel mai de cinste, aşezându-L la dreapta Sa, aşa Se va arăta atunci tuturor în acest rol de cinste, Tatăl dându-I să facă judecata tuturor. *„Câ Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului, ca toţi să cinstească pe Fiul, precum cinstesc pe Tatăl. Cel ce nu cinsteşte pe Fiul nu cinsteşte pe Tatăl Care L-a trimis”* (Ioan 5, 22-23). Iisus Hristos îi va judeca pe toţi câţi au fost de la facerea lumii şi câţi vor fi până la sfârşitul ei. Nimeni nu va scăpa de această judecată a Lui. Vor fi chemaţi şi morţii la judecată.

219. Din ce cauză Îi va da Tatăl Fiului Său întrupat, Iisus Hristos, să facă judecata?

Dumnezeu voieşte ca oamenii să fie judecaţi printr-un om, care le cunoaşte şi slăbiciunile cu care au avut de luptat, căci le-a purtat El însuşi, dar şi măsura în care pot să se ridice deasupra lor, căci El însuşi S-a ridicat. El are apoi şi dreptul să-i judece, pentru că le-a dat, prin jertfa Sa pentru ei, puterea să scape de păcat şi de osândă. Cum va face această judecată, vom vedea când se va vorbi despre viaţa viitoare. Aici spunem numai că la judecata de apoi El îi va reţine pe unii lângă Sine, pentru veşnica fericire, iar pe alţii îi va trimite departe de Sine, spre veşnica chinuire, după cum L-au iubit pe El, ca chip al omului desăvârşit, şi s-au silit să se facă asemenea Lui, iubind pe semeni cum i-a iubit El, sau n-au făcut aceasta. El va fi Judecătorul desăvârşit şi măsura sau legea desăvârşită, dar totuşi potrivită puterilor omeneşti, după care vor fi judecaţi oamenii, aşa cum El a fost Arhiereu desăvârşit şi jertfa desăvârşită adusă pentru ei.

220. Ce trebuie să înţelegem îndeosebi prin cuvintele: „Şi iarăşi va să vină cu slavă”?

Aceste cuvinte înseamnă că, dacă prima dată Fiul lui Dumnezeu a venit pe pământ „coborându-Se”, a venit în chip de rob, S-a smerit, ca să nu silească pe nimeni să-L primească şi să creadă în El, ci ca fiecare să se poată decide în toată libertatea, a doua oara va veni cu „slavă”. Dumnezeirea Sa va scălda atunci în lumina trupul Său şi vă umple de fericire pe cei ce prin aceasta vor primi o adeverire a credinţei lor de mai înainte, şi de spaimă pe cei ce nu au crezut mai înainte în El. Atunci nu va mai veni singur şi necunoscut, ci înconjurat de sfinţii îngeri şi cu mare strălucire dumnezeiască. Ei toţi se vor aduna tremurând în faţa Lui aşteptând Judecata. *„Şi vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere şi cu slavă multă”* (Matei 24, 30). *„Iar când va veni Fiul Omului întru slava Sa şi toţi sfinţii îngeri cu El, atunci va şedea pe tronul slavei Sale”* (Matei 25, 31). Până şi stihiile lumii se vor înfricoşa de slava Lui. *„Şi am văzut un tron mare alb, şi pe Cel ce şedea pe el, iar dinaintea feţei Lui Pământul şi cerul au fugit şi loc nu s-a mai găsit pentru ele”* (Apoc. 20, 11).

221. Ce înseamnă cuvintele: „A Cărui împărăţie nu va avea sfârşit„?

Aceste cuvinte ne spun că stăpânirea lui Iisus Hristos ca om şi slava Lui nu vor înceta vreodată, ci vor dura veşnic. Căci, pe de o parte, Iisus Hristos nu e numai un om a cărui slavă să fie luată vreodată de Dumnezeu, iar pe de alta, Fiul lui Dumnezeu nu va lepăda niciodată firea Sa omenească, nu va înceta în veci să fie şi om, deci om plin de slavă dumnezeiască. Deci, nici cinstea dumnezeiască a omenităţii noastre nu va înceta vreodată, ca să apară alt neam de fiinţe mai înalt. Împărăţia fără sfârşit a lui Iisus Hristos a fost anunţată de îngerul Gavriil (Luca 1, 33). Este drept că Apostolul Pavel spune că la sfârşit Iisus va supune toate Tatălui şi apoi pe Sine (I Cor. 15, 25-26). Dar aceasta înseamnă aducerea lumii întregi la supunere faţă de Tatăl şi încetarea lucrarii Sale mântuitoare ca o lucrare deosebită a Sa, primită la întrupare.

DESPRE DUHUL SFÂNT

222. În care articol din Simbolul Credinţei se vorbeşte despre Duhul Sfânt?

În articolul al VIII-lea.

223. Care este acest articol?

Este următorul: «Şi întru Duhul Sfânt, Domnul de viaţă făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi mărit, Care a grăit prin Prooroci».

224. Ce înseamnă: „Cel ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi mărit”?

Aceste cuvinte arată că Sfântul Duh este întru totul egal cu Tatăl şi cu Fiul, fiind că şi Ei veşnic, atotputernic, atotştiutor, pretutindeni de faţă, cuvenindu-I-se aşadar aceeaşi închinare şi slavă ca şi Tatălui şi Fiului. Dar nu numai atât. Cuvintele acestea nu arată numai că Duhului I se cuvine aceeaşi închinare şi cinste ca Tatălui şi Fiului, ci şi ca atunci când ne şi închinăm şi dăm slava Tatălui şi Fiului trebuie să ne închinăm şi să dăm slavă şi Sfântului Duh, căci e nedespărţit de Aceia; fiind a treia persoana dumnezeiască a Sfintei Treimi. Aceasta înseamnă că Sfântul Duh este de o fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul, cum am văzut că este şi Fiul de o fiinţă cu Tatăl. Sfântul Duh este în Tatăl şi în Fiul, precum şi Fiul este în Tatăl şi în Sfântul Duh, şi Tatăl, în Fiul şi în Sfântul Duh. Toţi trei au o singură fiinţă, voinţă, putere şi slavă, o singură Dumnezeire, arătată în trei ipostasuri, sunt un singur Dumnezeu în trei persoane, aşa cum soarele are disc, rază şi lumină, dar e un singur soare[196].

225. Avem temeiuri pentru această învăţătură în Sfânta Scriptură şi în Sfinţii Părinţi?

[196] Sf. Atanasie cel Mare, *Întrebări oarecare, Întrebarea 4*, la Atanasie de la Paros, *Epitoma dumnezeieştilor dogme*, Mânăstirea Neamţ, 1816, p. 230.

Da, avem. Sfântul Duh e numit de Sf. Apostol Petru Dumnezeu, când îi spune lui Anania: *„Pentru ce a umplut satana inima ta, ca să minți tu Duhului Sfânt... N-ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu”* (Fapte 5, 3, 4). Iar Sf. Apostol Pavel spune că Duhul Sfânt e în Dumnezeu, adică în Tatăl şi în Fiul, cum e duhul omului în om. De aceea, El e atotştiitor: *„Iar nouă ni le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Sau, fiindcă Duhul toate le cercetează, până şi adâncurile Lui Dumnezeu. Căci cine dintre oameni ştie cele ale omului, decât duhul omului, care este în el? Aşa şi cele ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut decât Duhul Lui Dumnezeu”* (I Cor. 2, 10-11). Dar că Duhul Sfânt e totuşi o persoană deosebită de Tatăl şi de Fiul, însă de aceeaşi cinste cu Ei, vedem din porunca Mântuitorului, Care trimite pe Apostoli să boteze pe oameni în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh (Matei 28, 19).

Cele trei persoane ale Sfintei Treimi nu sunt nici despărțite, căci au împreună o singură ființă, nici amestecate, căci sunt trei ipostasuri şi nu unul. Sf. Ioan Damaschin spune: «Între ipostasurile Dumnezeirii nu există deosebire de voință, sau de gândire, sau de lucrare, sau de putere, sau de altceva, din acelea care dau naştere în noi la vreo deosebire cu totul adevărată. Pentru aceea nu spunem că Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh sunt trei Dumnezei, ci din contra, că Sfinta Treime este un singur Dumnezeu... Căci, după cum am spus, ipostasurile Sfintei Treimi se unesc, în înțelesul că ele sunt unele în altele... Ele nu sunt despărțite unele de altele şi nici împărțite în ce priveşte ființa»[197].

226. Ce înseamnă cuvintele „Care de la Tatăl purcede”?

Cuvintele acestea arată că Duhul Sfânt e din Tatăl, dar nu prin naştere ca Fiul, ci prin purcedere. Ce este însă purcederea şi prin ce se deosebeşte ea de naştere, Biserica n-a căutat să lămurească, pentru că nici Dumnezeu nu a descoperit. De aceea, Sf. Părinți au luat aceste cuvinte întocmai aşa cum se află în Evanghelia lui Ioan 15, 26 şi le-au pus în Simbolul Credinței: *„Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul adevărului; Care de la Tatăl purcede, Acela, va mărturisi despre Mine”*. Acesta este de altfel singurul loc din Sfânta Scriptură care vorbeşte despre purcederea, Duhului Sfânt. Despre purcederea Sfântului Duh din Tatăl atâta ştim, că ea e dinainte de veci, că şi naşterea Fiului, căci niciodată n-au fost Tatăl şi Fiul fără Duhul. Naşterea Fiului şi purcederea Duhului din Tatăl sunt deodată, din veci. Aşa cum îndată ce există focul, există şi lumina şi căldura lui, tot astfel, din veşnicie, de când există Tatăl, există şi Fiul prin naştere şi Duhul Sfânt prin purcedere din Tatăl. O slabă imagine pentru a înțelege acest lucru ne dă Sf. Atanasie cu Adam, cu Eva şi cu Set. Adam e nenăscut, fiul lui e născut din el, iar Eva e luată din el în alt chip[198]. Se înțelege că nici o asemanare nu se potriveşte întocmai la Dumnezeu.

227. Am auzit că romano-catolicii şi protestanții spun că Sfântul Duh purcede „şi de la Fiul” şi chiar au adăugat la Simbolul Credinței aceste cuvinte. Cum susțin ei aceasta?

Ei susțin că atunci când Mântuitorul zice: *„pe care Eu Îl voi trimite la Tatăl”*, arată că şi El Îl purcede pe Sfântul Duh. Dar noi spunem că trimiterea este altceva decât purcederea, că trimiterea Duhului Sfânt în lume încă nu se făcuse când vorbea Mântuitorul, pe când purcederea e din veci. De aceea vorbeşte Mântuitorul despre trimiterea Duhului Sfânt la viitor. Purcederea adică e veşnică, e mai presus de timp, pe când trimiterea în lume se face în timp. Purcederea veşnică a Duhului este de la Tatăl, trimiterea Lui în lume este de la Fiul.

228. Ce mai susțin romano-catolicii cu privire la purcederea Duhului Sfânt?

Ei mai susțin că dacă Fiul Îl trimite pe Duhul în lume, aceasta e un semn ca Îl şi purcede din veşnicie, că numai atunci e trimisă o persoană dumnezeiască de alta în lume, când primeşte şi existența veşnică de la ea. De pildă Fiul e trimis de Tatăl în lume, pentru că Se şi naşte veşnic din El. Dar noi le răspundem ca şi Duhul Sfânt trimite pe Fiul în lume. Înseamnă, oare, aceasta, că Fiul Se naşte sau e purces şi din Duhul? Nicidecum. Astfel Iisus Hristos spune despre Sine: *„Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns a binevesti săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima...”* (Luca 4, 18).

---

[197] *Dogmatica*, cartea I, cap. VII, trad. cit., p. 32.

[198] *Întrebări oarecare,* Întrebarea 15, la Atanasie de la Paros, *Epitoma dumnezeieştilor* dogme, Mânăstirea Neamț, 1816, p. 239.

229. Ce spun Sfinții Părinți în privința purcederii Sf. Duh?

Ei spun că Sf. Duh purecede numai de la Tatăl, că în Sfânta Treime e numai un izvor şi pentru Fiul şi pentru Sfântul Duh: Tatăl. Sf. Atanasie spune: «Sfântul Duh este din Tatăl, nu făcut, nici plăsmuit, nici născut, ci purces»[199]. «Dumnezeu şi Tatăl, zice el, este singur pricinuitor celor doi şi nenăscut; iar Fiul, din singur Tatăl pricinuit şi născut; iar Duhul, din singur Tatăl pricinuit şi purces, iar prin Fiul în lume trimitându-Se»[200]. La rândul său, Sf. Ioan Damaschin spune: «Duhul cel Sfânt spunem că este din Tatăl şi Îl numim Duh al Tatălui. Nu spunem că Duhul este din Fiul, dar Îl numim Duhul Fiului». Sau: «Fiul şi Sfântul Duh sunt din Tatăl, după cum raza şi lumina sunt din soare»[201].

230. Când au adăugat cei din Apus, în Simbolul Credinței, cuvintele „şi de la Fiul" (Filioque)?

Prima dată le-a adăugat un Sinod din Spania la 589. Dar la Roma s-au introdus cu mult mai târziu. La 809 Papa Leon al III-lea, când i s-a cerut să se spună şi la Roma Simbolul cu acest adaos, s-a opus şi a poruncit să se scrie Simbolul pe două table de argint fără acest adaos. Mai târziu s-au adăugat aceste cuvinte şi la Roma, călcându-se porunca Sinoadelor ecumenice.

231. De ce e pomenit Sfântul Duh de obicei în rândul al treilea, după Tatăl şi după Fiul?

Nu pentru că Sf. Dizh ar fi mai mic decât Tatăl şi decât Fiul, căci toate câte le au Tatăl şi Fiul, le are şi Sfântul Duh (Ioan 16, 13-15), ci pentru că orice lucrare săvârşită de Dumnezeu în lume e săvârşită de cele trei persoane dumnezeieşti în această ordine: porneşte din Tatăl, e înfăptuită de Fiul şi e desăvârşită de Sfântul Duh. *„Că de la El şi prin El şi întru El sunt toate"* (Rom. 11, 36). Ordinea în care pomenim cele trei persoane dumnezeieşti nu arată o deosebire de aşezare şi de rang înlăuntrul Sfintei Treimi, ci partea pe care o are fiecare în orice lucrare îndreptată asupra lumii.

232. De aceea vorbeşte şi Simbolul Credinței despre Sfântul Duh după Tatăl şi Fiul?

Da, pentru aceasta. Dar Simbolul se ocupă în chip deosebit cu mântuirea oamenilor. Deci, el vrea să arate că şi fapta mântuirii noastre a pornit, că şi aceea a crearii noastre, din Tatăl, a fost împlinită de Fiul şi acum e desăvârşită de Sfântul Duh. De altfel mântuirea e mai întâi o aşezare din nou a oamenilor în starea în care au fost făcuți de Dumnezeu la început, ca să poată fi apoi şi o ridicare a lor peste acea stare. Deci, precum Cel ce desăvârşea la început facerea era Duhul Sfânt, tot astfel Cel ce săvârşeşte acum readucerea oamenilor la starea de la început şi ridicarea peste ea e tot Duhul Sfânt.

233. De aceea e numit Duhul Sfânt, în Simbol, „Domnul de viață făcătorul"?

Da, tocmai de aceea. El e Cel ce a umplut de viață cele făcute la început şi avea să le umple de o viață tot mai bogată. Şi El e Cel ce umple de viață şi de tot mai multă viață pe cei mântuiți din stricăciune şi din moarte de către Iisus Hristos. *„Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor"* (Fac. 1, 2) după ce au fost făcute, ca să pună viața în materie. Şi Duhul Sfânt S-a coborât în ziua Cincizecimii peste lume, prin Apostoli, dând naştere Bisericii. Numai unde sufla Duhul se naşte viață şi viața cea noua (Ioan 3, 6 şi 8). *„Duhul este Cei ce dă viață"* (Ioan 6, 63).

234. Dacă Duhul Sfânt e Cel ce desăvârşeşte lucrarea pornită din Tatăl şi săvârşită de Fiul, de ce se spune că Sfântul Duh „a grait prin Prooroci", cum zice Simbolul, adică a pregătit mântuirea pe care avea s-o împlinească pe urmă Fiul?

Într-adevăr, Duhul, grăind prin Prooroci, a pregătit omenirea pentru primirea Mântuitorului, vestind de mai înainte venirea Lui. Dar pe de altă parte şi aici Duhul este Cel ce a adus lucrarea dumnezeiască a luminării în mintea Proorocilor. El este Cel ce a dus până la capătul ei o lucrare dumnezeiască îndreptată spre lume. În acest înțeles El este Duhul

---

[199] La Atanasie de la Parcs, *op. cit.*, Întrebarea 4.

[200] *Ibidem*.

[201] *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, trad. cit., p. 24.

Adevărului şi călăuzeşte la tot adevarul (Ioan 16, 13). Deci Lui I se cuvenea să grăiască prin Prooroci. Desigur, Duhul era nedespărțit de Cuvântul lui Dumnezeu, când graia. Dar Duhul coboră Cuvântul în inima lor, îi făcea să-L audă, să-L înțeleagă. În Duhul, Proorocii primeau Cuvântul. De aceea zic Proorocii necontenit: *„Şi a fost Cuvântul Domnului către mine”* (Ier. 1, 11). Dar gura care rostea Cuvântul în inima lor, în aşa fel încât îl făcea să pătrundă în ea, era Duhul. Astfel, când spun Proorocii: *„Şi a zis Domnul către mine”* (Isaia 8, 1), trebuie să înțelegem că vorbesc de Duhul, căci şi Simbolul îi zice Duhului „Domnul”.

Sfântul Simion Noul Teolog zice: «Deci prin Cuvânt înțelegem pe Fiul lui Dumnezeu şi Tatăl, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeu. Iar gura Lui, care grăieşte cuvinte negrăite, e Sfântul Duh. Precum zice proorocul: „Gura Domnului a grăit acestea”, adică Duhul Domnului. Şi de ce Sfântul Duh Se numeşte gura lui Dumnezeu şi Fiul Se numeşte Cuvântul? Fiindcă precum cuvântul nostru, care este în sufletul nostru, se rosteşte şi se arată altora prin gura noastră şi în alt chip e cu neputință să-l rostim sau să-l arătăm, decât prin vorbirea gurii, la fel şi Fiul lui Dumnezeu nu poate fi cunoscut sau auzit, dacă nu Se descoperă prin Prea Sfintul Duh»[202].

235. Cum desăvârşeşte Sfântul Duh mântuirea noastră? Nu ajungea lucrarea lui Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu?

Am spus că Sfântul Duh desăvârşeşte orice lucrare dumnezeiască îndreptată spre lume, deci şi lucrarea mântuirii. El e Cel ce o aduce până în inima noastră, o sădeşte în străfundul cel mai adânc al inimii. El coboară de la Hristos în noi, dar ne şi leagă de Hristos; sau prin El, ne leagă Hristos de Sine şi prin Sine şi de Tatăl. Un om stă în fața noastră, dar el se leagă de inima noastră prin glasul cu care îşi trimite cuvântul în noi. Aşa este Duhul, ca un glas cu care pătrunde Cuvântul lui Dumnezeu, sau Iisus Hristos în noi. Duhul ne deschide ochii sufletului ca să vedem că Iisus e Dumnezeu, El ne deschide inima ca să primim pe Hristos, El ne descoperă pe Hristos. «Fiul lui Dumnezeu şi Cuvântul nu poate fi cunoscut sau auzit de nu Se va descoperi prin Duhul Sfânt», spune Sf. Simion Noul Teolog[203].

Prin Hristos avem intrare la Tatăl, dar prin Duhul avem intrare la Hristos. Hristos e uşa spre Tatăl, dar Duhul e cheia care ne deschide această uşă. Duhul ne descuie „uşa” - Hristos (Ioan 10, 9) şi calea spre Hristos, pentru că descuie mintea noastră încuiată pentru Dumnezeu, cum zice Sf. Simion Noul Teolog: «Şi ce altceva este cheia cunoştinței, dacă nu harul Prea Sfântului Duh, care se dă prin mijlocirea credinței? Acest har deschide mintea noastră încuiată şi întunecată şi pricinuieşte în ea cu adevărat cunoştința prin luminarea dumnezeiască. Uşa este Fiul, precum Însuşi zice: „Eu sunt uşa” (Ioan 10, 9). Cheia uşii e Duhul Sfânt... şi casa e Tatăl. Luați seama deci: dacă cheia nu deschide, uşa nu se deschide. Şi dacă uşa nu se deschide, nu intră nimeni în casa Tatălui, cum zice Hristos însuşi: *„Nimeni nu vine la Tatăl Meu, decât prin Mine”*[204]. Iar Sf. Irineu zice că Duhul pregăteşte pe om în Fiul, Fiul îl duce la Tatăl, iar Tatăl îi dă nestricăciunea pentru viața veşnică[205].

Astfel, când se spune că Sfântul Duh desăvârşeşte mântuirea, prin aceasta nu se înțelege că nu mai avem legătură cu Hristos, ci că Sfântul Duh aduce în noi pe Hristos, cu firea Sa omenească desăvârşită prin jertfa de pe Golgota, şi făcută prin Înviere nemuritoare, ca să treacă şi firii noastre curăția, desăvârşirea şi nemurirea ei. Hristos vine în noi prin Duhul Sfânt. Noi viețuim în Hristos prin Duhul Sfânt. Hristos este *„Adevărul”* (Ioan 14, 6), dar Cel ce ne povățuieşte mintea noastră la tot Adevărul, umplându-ne de Adevăr, este Sfântul Duh (Ioan 16, 13); Hristos este „Viața” (Ioan 14, 6), dar Cel ce sădeşte în noi Viața, născându-ne din nou, făcându-ne vii, este Duhul de viață făcător; Hristos este *„Lumina”* (Ioan 8, 12), dar Cel ce ne luminează pe noi, adică face în ochii noştri sufleteşti lumina, ca să vedem pe Hristos, soarele dreptății, este Sfântul Duh. Căci după cum ochii trupului, dacă sunt orbi, nu

[202] Sf. Simion Noul Teolog, *Cuvântul 52*, Ed. II-a neogreacă, Syros, 1866, p. 260.
[203] *Cuvântul 59*, *op. cit.*, p. 306.
[204] *Cuvântul 59*, *op. cit.*, p. 306.
[205] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 4, 20, 5, Migne; *P. G.*, VII, col. 1035.

pot vedea lumina din afară şi nu se pot uni cu ea, tot aşa nici sufletul, dacă n-are în sine pe Duhul ca lumină, nu poate vedea pe Hristos ca Dumnezeu şi nu se poate uni cu El.

236. Chiar persoana Duhului Sfânt e aceea prin care vedem pe Hristos şi ne unim cu El?

Nu. Dacă ar fi chiar persoana Sfântului Duh, atunci ea s-ar face o proprietate a noastră, sau noi ne-am face una cu Duhul Sfânt. Unde se vorbeşte de Duhul, e vorba de lucrarea Duhului. Dar întrucât unde e lucrarea e şi cel ce lucrează, se poate spune că Duhul însuşi e în noi şi lucrează în noi, fără ca lucrarea însăşi să fie persoana Lui. Dar de aici se vede totodată ca lucrarea aceasta nu e nici ceva creat, nu e o făptură, cum zic romano-catolicii, ci porneşte din fiinţa Lui şi prin urmare ne uneşte nemijlocit cu Dumnezeu. Şi întrucât prin lucrarea aceasta necreată lucrăm şi noi, iată că, având noi această lucrare în noi, lucrăm nu numai cu lucrarea noastră naturală creată, ci şi cu cea necreată, dumnezeiască, cu care lucrează Dumnezeu însuşi în noi, adică ne unim cu Dumnezeu în aceeaşi lucrare a Lui, ne îndumnezeim prin lucrarea Lui, la început mai puţin, iar cu vremea tot mai mult.

237. Lucrarea aceasta prin care Duhul Sfânt ne uneşte cu Hristos şi lucrează în noi, împreună cu noi, la mântuirea noastră, nu are un nume deosebit?

Are. Lucrarea aceasta se numeşte *harul dumnezeiesc*. De aceea se spune că ne mântuim prin har, sau ne unim cu Dumnezeu prin har, sau ne îndumnezeim, sau ne facem dumnezei după har.

238. Harul este numai al Duhului Sfânt, sau şi al celorlalalte persoane dumnezeieşti?

Lucrarea aceasta numită har e comună tuturor celor trei persoane dumnezeieşti, pornind ca orice lucrare din fiinţa dumnezeiască, care e a tuturor celor trei persoane. De aceea e numit şi har al lui Dumnezeu, sau mai ales al lui Hristos, căci Hristos Îl trimite pe Duhul în noi. *„Harul Domnului nostru Iisus Hristos... să fie cu voi cu toţi”* (II Cor. 13, 14). Sau: *„Har vouă şi pace de la Dumnezeu Tatăl şi de la Domnul nostru Iisus Hristos”* (Gal. 1, 3). De aceea prin harul care vine în noi, toate cele trei persoane dumnezeieşti se sălăşluiesc în noi. Dar întrucât Duhul e Acela care leagă harul de noi, harul se numeşte, cu deosebire, harul Duhului sau chiar Duh, pentru ea uşor poate fi numit cel care lucrează în locul lucrării sale. Astfel, a avea cineva Duhul lui Hristos în sine (Rom. 8, 9) înseamnă a avea harul Duhului Sfânt.

239. Este un singur har, sau sunt mai multe?

Harul mântuitor este unul singur şi el se dă tuturor. Dar, după trebuinţă sau însuşirea naturală a omului şi după puterea lui de a primi, harul împlineşte, pe lângă lucrarea de mântuire, - sau tocmai întrucât o împlineşte pe aceea, - şi acea trebuinţă a fiecăruia şi sporeşte însuşirea pe care o are un om sau altul. Harul e o bogaţie nesfârşită de lumină şi de putere dumnezeiască, din care primeşte fiecare cât poate. Această bogăţie de raze ale aceluiaşi izvor se numeşte dar sau *daruri* ale Duhului sau *Duhuri,* căci Duhul lucrează, iar efectele produse în om se numesc roade ale Duhului.

240. Care sunt harismele, darurile şi roadele Duhului?

Unele dintre daruri sunt cu totul deosebite şi neobişnuite, dându-se în cazuri cu totul rare. De aceea le numim azi cu un cuvânt aparte: *harisme,* deşi cu acest cuvânt se numesc în limba greacă a Sfintelor Scripturi şi darurile mai obişnuite. Astfel de harisme, ca aceea a proorociei, a vindecărilor şi altele, erău dese mai ales la începutul Bisericii, căci prin ele Dumnezeu ajuta la răspândirea creştinismului. Cu deosebire, despre aceste harisme vorbeşte Sf. Apostol Pavel în I Corinteni, cap. 12.

Dintre darurile mai obişnuite, sunt pomenite mai ales şapte, după Isaia 11, 2: duhul înţelepciunii, duhul înţelegerii, duhul sfatului, duhul puterii, duhul cunoştinţei, duhul temerii de Duznnezeu şi duhul bunei credinţe.

Iar ca *„roade ale Duhului”* pomeneşte Sf. Apostol Pavel următoarele: *„dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credinţa, blândeţea, înfrânarea poftelor”* (Gal. 5, 22).

241. Afară de acestea, mai sunt şi alte daruri şi roade ale Duhului Sfânt?

Da. Darurile şi roadele Sfântului Duh sunt aşa de multe, că nu se pot număra, pentru că bogăția Duhului e nesfârşită, iar trebuințele oamenilor, însuşirile lor naturale şi măsura în care pot primi pe Duhul Sfânt se deosebesc de la ins la ins. De aceea, unul şi acelaşi Duh Sfânt sau har are nesfârşite numiri. «Eu sunt cuprins de spaimă, zice Sf. Grigorie Teologul, când mă gândesc la bogația numirilor: Duhul lui Dumnezeu, Duhul lui Hristos, Duhul înfierii. El ne reface în Botez şi în Înviere. El suflă unde vrea, El e izvorul luminii şi al vieții. El face din mine o biserică. El mă îndumnezeieşte, El mă desăvârşeşte. El premerge Botezul şi El este cerut după Botez. Tot ce face Dumnezeu, El face. El Se împărtăşeşte în limbi de foc şi înmulțeşte darurile. El face predicatori, păstori, dascăli»[206].

Iar Sf. Vasile zice: «El e total prezent în fiecare şi peste tot. Împărtăşindu-Se, El nu suferă împărțire. Când ne împărtăşim din El, El nu încetează a rămâne întreg. Ca o rază de soare, care produce bucurie tuturor în aşa fel încât fiecare crede că el singur profită de ea, în vreme ce această rază luminează pământul şi marea şi străbate cerul, tot aşa Duhul Se află în fiecare din aceia care-L primesc, ca şi când nu S-ar împărtăşi decât aceluia singur, şi cu toate acestea El revarsă peste toți harul întreg, de care se bucura toți şi se împărtăşesc după măsura şi capacitățile lor, căci pentru posibilitățile Duhului nu e măsură»[207].

Că darurile sunt nenumărate, dar toate sunt din acelaşi har, o spune însă mai ales Sf. Apostol Pavel. El zice că: *„Darurile sunt de multe feluri”*, dar toate *„după harul care ne este dat nouă”* şi înşiră o seamă dintre ele, punând întâi darul deosebit (harisma) al proorociei, apoi multe daruri din cele mai obişnuite, numite de el tot harisme: *„Dar avem felurite daruri, după harul ce ni s-a dat. Dacă avem proorocie, să proorocim după măsura credinței; dacă avem slujbă, să stăruim în slujbă; dacă unul învață, să se sârguiască în învățătură; dacă îndeamnă, să fie la îndemnare; dacă împarte altora, să împartă cu firească nevinovăție; dacă stă în frunte, să fie cu tragere de inimă; dacă miluieşte, să miluiască cu voie bună”* (Rom. 12, 6-9).

Iar despre roadele Duhului, tot Sf. Apostol Pavel spune: *„Roada Duhului este întru orice bunătate, dreptate şi adevăr”* (Efes. 5, 9).

242. Dacă harul e o lucrare necreată a lui Dumnezeu în sufletul nostru şi dacă prin el Însuşi Duhul Sfânt lucrează în noi mântuirea, oare s-ar putea mântui omul şi fără de har?

Nu, omul nu se poate mântui fără de har (Efes. 2, 8; Ioan 15, 5). Harul îi este de trebuință omului chiar de la început (Ioan 3, 5). Harul pune începutul mântuirii în om, şi nu omul prin stăruințele sale. Aceasta înseamnă că harul îi vine în dar (Rom. 3, 24), nu pentru oarecare fapte ale sale.

Înainte de a veni harul, omul nu poate face fapte prin care să se mântuiască, sau măcar să înduplece pe Dumnezeu să-i dea harul prin care să se mântuiască. Omul poate face anumite fapte bune, dar nu le face aşa de statornic şi dintr-un cuget aşa de curat, încât să se sfințească prin ele şi să se mântuiască. Omul are libertatea de a face binele şi câtă vreme e în robia păcatului strămoşesc, dar aceasta e o libertate slăbită. Ea e mărită tocmai de harul care vine la început fără nici un merit al omului.

Dar harul nu e de trebuință numai la începutul mântuirii omului, ci şi după aceea, tot timpul. Omul nu se poate întări niciodată în bine în aşa fel ca să nu mai aibă pe urmă trebuință de har. Binele statornic şi cuăția deplină a omului sunt un rod nu numai al omului, ci şi al harului, nu numai al unuia sau al altuia. Dacă mântuirea şi sfințirea omului înseamnă unirea lui cu Dumnezeu prin har, se înțelege că pierderea harului înseamnă pierderea mântuirii. Sf. Apostol Pavel zice: *„Deci, fraților, întăriți-vă în Domnul şi întru puterea tăriei Lui. Îmbrăcați-vă cu toate armele lui Dumnezeu, ca să puteți sta împotriva uneltirilor diavolului”* (Efes. 6, 10-11).

---

[206] *Cuvântul 31*, (Teolog. 5), 29, Migne, *P. G.*, XXXVI, col. 159; vezi şi Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări despre Dumnezeu,* trad. din greceşte de Pr. Gh. Tilea şi Nicolae I. Barbu, Bucureşti, 1947, p. 85 şi 86.
[207] *Cartea despre Duhul Sfânt*, IX, 22, Migne, *P. G.*, XXXII, col. 108.

243. Dar dacă harul ne e totdeauna de neapărată trebuinţă pentru mântuire şi dacă mântuirea e un dar al lui Dumnezeu dat prin har, mai avem şi noi vreo parte la lucrarea mântuirii noastre?

Da, avem şi noi o parte. Deşi harul e de neapărată trebuinţă pentru mântuirea noastra, totuşi el nu ne poate mântui singur. Noi nu suntem nişte buşteni, sau nişte pietre cu care face Dumnezeu ce voieşte. Dacă harul ar lucra singur, ar însemna că ne duce fără voie la mântuire. În acest caz, dacă unii nu se mântuiesc, aceasta n-ar fi din pricina lor, ci a harului care nu-i sileşte. Aceasta e însă o învăţătură a calvinilor numită predestinaţie (mai înainte rânduire). După această învăţătură, Dumnezeu a hotărât din veci să mântuiască pe unii oameni şi să-i piardă pe alţii, după cum Îi place Lui, nu după cum vor lucra ei în chip liber cu harul. Celor pe care a hotărât să-i mântuiască le dă harul, care-i sileşte să lucreze după voia Lui, celorlalţi nu li-1 dă.

244. Dar învăţătura Bisericii noastre care este?

Învăţătura Bisericii noastre este că harul e dăruit tuturor, căci: *„Dumnezeu voieşte ca toţi oamenii să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină”* (I Tim. 2, 4). Dar harul nu sileşte pe nimeni. Oamenii au libertatea să-l primească şi să conlucreze cu el, sau să-l respingă. Cei dintâi se mântuiesc, cei din urma nu. *„Iată, stau la uşă şi bat; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu Mine”*, citim în Apocalipsa (3, 20). Astfel, deşi oamenii nu se pot mântui singuri, ci prin har, totuşi atârnă şi de libertatea lor ca să lase să pătrundă harul în ei, sau nu, şi să se mântuiască sau nu. De aceea *„mulţi sunt chemaţi, dar puţini aleşi”* (Matei 20, 16). Deci Dumnezeu voieşte mântuirea tuturor oamenilor. El lucrează însă după dreptate, nu după bunul plac. El îi mântuieşte sau osândeşte pe oameni după faptele lor.

245. Dar Dumnezeu nu ştie din veci pe cei ce se vor mântui şi pe cei ce se vor pierde? Daca-i aşa, cei pe care-i ştie că se vor pierde cum s-ar mai putea mântui, şi cei pe care-i ştie că se vor mântui cum s-ar mai putea pierde?

Dumnezeu îi ştie, desigur, din veci pe unii că se vor mântui şi pe alţii că se vor pierde. Şi fiindcă ştiinţa Lui e neînşelătoare, cei pe care-i ştie că se vor mântui, se vor mântui negreşit; iar cei pe care-i ştie că se vor pierde, se vor pierde cu siguranţă. De aceea, se poate spune ca unii au fost din veci rânduiţi de Dumnezeu la mântuire, iar alţii la pierzare. Dar aceasta n-a făcut-o Dumnezeu pentru că aşa I-a plăcut Lui, ci pentru că a văzut de mai înainte ca cei dintâi vor primi harul şi vor conlucra cu El, iar cei din urmă nu. Deci de oameni atârnă că Dumnezeu i-a rânduit pe unii din veci spre mântuire, iar pe alţii spre pierzare, nu de bună placere a Lui. Vederea de mai înainte a lui Dumnezeu nu înrâureşte libertatea oamenilor. Dumnezeu vede mai înainte cum vor lucra oamenii, fără ca să-i silească să lucreze într-un fel sau altul, aşa cum un medic vede mai înainte cum va merge o boală, fără ca să producă el boala aceea. Mai înaintea-rânduire a lui Dumnezeu atârnă de mai înainte-ştiinţa Lui despre hotărârea liberă a oamenilor: *„Căci pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte, mai înainte i-a şi hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său”* (Rom. 8, 29).

246. Dacă harul face începutul mântuirii, şi nu libertatea omului, şi dacă de-abia după ce bate harul la uşa sufletului se poate hotărâ omul pentru har, nu cumva harul înrâureşte libertatea să-l primească? Şi aceasta nu e un fel de silă din partea harului asupra libertăţii?

Nu e nici o silă. Căci dacă ar fi silă, orice om s-ar hotărâ pentru primirea harului, pentru că harul bate deopotrivă la uşa tuturor. E drept că numai harul dă putere libertăţii să se hotarăscă pentru primirea lui. Harul dă o primă întărire libertaţii, care era slăbită de păcat. Dar totuşi, această întărire nu înseamnă o silire a libertăţii. Libertatea nu a fost pusă, prin această întărire, sub un jug străin, ci ea a căpătat un prim ajutor de a deveni iarăşi adevărată libertate, cum a fost înainte de păcat. Harul şi libertatea, după învăţătura ortodoxă, nu sunt două lucruri aşa de contrarii, ca după învăţătura Bisericii Romano-Catolice, care pretinde că libertatea nu trebuie să fie stingherită de har; sau că după învăţătura protestantă, care subjugă pe om cu totul harului, socotind că omul, prin căderea lui Adam, a devenit cu totul rob păcatului, a

pierdut cu totul libertatea şi nu şi-o mai poate câştiga nici prin har, devenind acum un rob al harului. După învăţătura ortodoxă, între har şi libertate este o înrudire, ca între medicament şi sănătate, sau ca între aer şi plămân. Aşa se face că după ce a primit harul, pe măsură ce sporeşte în har, omul se întăreşte în libertate şi deci harul lucrează tot mai mult în el, nu lucrează numai harul singur, ci şi omul cu libertatea lui. Astfel, viaţa omului renăscut în Hristos se datorează şi harului, dar şi libertăţii omului. De aceea, uneori, Sfânta Scriptură vorbeşte ca şi cum harul ar face totul în om: *„Căci Dumnezeu este Cel Care lucrează în voi şi ca să voiţi, şi ca să săvârşiţi, după a Lui bunăvoinţă"* (Filip. 2, 13); alteori el dă îndemnuri omului ca şi cum totul ar atârna de el. Chiar înainte de cuvintele de mai sus, Sf. Apostol Pavel zice: *„Cu frică şi cu cutremur lucraţi mântuirea voastră"* (Filip. 2, 12). Harul este cel ce întăreşte, dar noi trebuie să avem grijă de harul din noi: *„Nu fi nepăsător faţă de harul ce este întru tine"*, spune Sf. Apostol Pavel lui Timotei (I Tim. 4, 14), sau: *„Duhul să nu-L stingeţi"* (I Tes. 5, 19).

În Epistola către Romani (12, 9-21), acelaşi Apostol le dă credincioşilor o seamă de îndemnuri cum să se poarte. Dar cu puţin înainte (Rom. 12, 6) spune că toate cele ce urmează sunt daruri ale Duhului. Iar când le spune galatenilor să umble întru Duhul (Gal. 5, 25), sau efesenilor că sunt întru lumină (Efes. 5, 8-9), se înţelege că e vorba şi de har şi de strădania lor liberă. Tot aşa trebuie să se înţeleagă şi cuvintele acestea către Timotei: *„Deci tu, fiul meu, întăreşte-te în harul care e în Hristos Iisus"* (II Tim. 2, 1). Din Părinţii şi Scriitorii Bisericii, dăm următoarele cuvinte ale lui Teodoret, care arată că fără voinţă nu ne putem mântui, dar şi că voinţa, fără har, nu poate face nici un bine. Tâlcuind cuvintele de la Filipeni (1, 30), Teodoret zice: «A numit credinţa şi lupta daruri ale lui Dumnezeu, arătând astfel că nu are în vedere voinţa singură, care dezbrăcată de har nu poate înfăptui nici un bine. Căci ambele trebuie: şi voinţa noastră, şi ajutorul dumnezeiesc; nici harul Duhului nu ajunge celor ce n-au bunăvoinţă, nici voinţa, lipsită de această putere, nu poate aduna bogaţia»[208].

247. Chiar şi atunci când omul a înaintat mult în viaţa în Hristos şi este pătruns adânc de har, conlucrează el liber cu harul?

Da, chiar şi atunci. Cât de mult ar fi întărită voinţa omului de har, ea este tot liberă. Şi atunci omul conlucrează tot liber cu harul, iar nu silit.

De aceea, chiar şi omul cel mai înaintat în viaţa cea nouă poate cădea. Calvinii spun că omul în care s-a sălăşluit harul e sigur de mântuire, că harul lucrează silnic asupra omului, încât acesta nu mai poate cădea. Aşa spun şi multe alte secte. Biserica noastră învaţă însă că Dumnezeu nu mântuieşte pe nimeni cu sila, ci că pentru mântuire trebuie sâ conlucreze şi omul, în chip liber, cu harul. Iar dacă omul e liber în tot cursul vieţii celei noi, s-ar putea ca el să nu mai conlucreze de la un moment dat cu harul şi deci să cadă. Drept aceea, omul e dator să fie mereu cu grijă, să stea necontenit treaz, să nu adoarmă în siguranţa că el nu mai poate cădea, că-1 mântuieşte Dumnezeu cu sila. *„Cel căruia i se pare că stă neclintit să ia seama să nu cadă"* zice Sf. Apostol Pavel (I Cor. 10, 12). Iar Sf. Apostol Ioan spunea: *„Păziţi-vă pe voi înşivă, ca să nu pierdeţi cele ce aţi lucrat"* (II Ioan 1, 8). Mântuitorul ne îndeamnă la priveghere necontenită (Matei 24, 42; 25, 1-13). Şi iarăşi Sf. Apostol Pavel spune: *„Să păzeşti porunca fără pată, fără vină până la arătarea Domnului nostru Iisus Hristos"* (I Tim. 6, 14), sau: *„păzeşte-te pe tine însuţi şi învăţătura şi stăruie în acestea"* (I Tim. 4, 16). Tot el dă credincioşilor sfatul: *„Că nimeni să nu se clatine în aceste necazuri"* (I Tes. 3, 3). Toate aceste îndemnuri n-ar avea nici un rost dacă harul ar lucra singur mântuirea omului şi dacă omul ar fi sigur de ea.

248. Dacă omul e dator să conlucreze în chip liber cu harul la mântuirea sa, ce trebuie să facă omul ca să se mântuiască?

Dumnezeu aşteaptă de la om *credinţă* şi *fapte bune*. Nu numai credinţă. Sf. Apostol Iacov zice: *„Vedeţi dar că din fapte este îndreptat omul, iar nu numai din credinţă"* (Iacov 2,

---

[208] Fer. Teodoret, *Comentar la Filipeni,* Migne, P. G., LXXXII, col. 568.

24), sau: *„Precum trupul fără de suflet este mort, astfel şi credința fără de fapte moartă este”* (Iacov 2, 26).

S-a spus însă mai înainte că ceea ce face omul pentru mântuirea sa, adică credința şi faptele bune, nu face numai prin puterile sale, ci şi ale harului. Când Sf. Apostol Pavel spune că omul nu se îndreptează din faptele legii, înțelege faptele pe care le-ar fi făcut omul fără har, înainte de venirea lui Hristos, vrând să împlinească numai prin puterile sale poruncile morale ale lui Dumnezeu, date prin Legea lui Moise, sau prin legea scrisă în inimă. Aşa socoteau evreii pe vremea aceea, că n-au trebuință de harul lui Hristos şi, deci, nici de Crucea Lui, prin care ne-a câştigat acest har, că se pot mântui prin ei înşişi, împlinind cu puterile lor Legea lui Moise. Şi amăgeau pe unii creştini veniți dintre păgâni, ca de pildă pe galateni, că trebuie să împlinească în primul rând Legea lui Moise ca să se mântuiască. Acestora le spune Sf. Apostol Pavel că noi ne mântuim prin harul lui Hristos şi prin credința mântuitoare a Crucii Lui, nu prin faptele Legii făcute cu puterile noastre. Căci unde e lăsat omul numai cu Legea, fără harul lui Hristos, se înmulțeşte păcatul. *„Socotim dar că prin credință se va îndrepta omul, fără faptele legii”* (Rom. 3, 28; Gal. 2, 16). Sau: *„Pentru că din faptele legii nici un om nu se va îndrepta înaintea Lui, căci prin Lege vine cunoştința păcatului... pentru că toți au păcătuit şi sunt lipsiți de slava Lui Dumnezeu, îndreptându-se în dar, cu harul Lui, prin răscumpărarea cea întru Hristos Iisus”* (Rom. 3, 20, 23, 24). Dar dacă Sf. Apostol Pavel respinge faptele legii, adică cele făcute de om numai cu puterile lui, nu le respinge pe cele făcute din credința în Hristos, adică pe cele săvârşite cu ajutorul harului. Dovada e că tot el spune că credința n-ajunge pentru mântuire, că de ar avea cineva credință cât să mute şi munții, dacă dragoste nu are, nimic nu foloseşte (I Cor. 13, 2), sau că ceea ce foloseşte în Hristos este *„credința care lucrează prin iubire”* (Gal. 5, 6). Şi tot el spune: *„... prin dragoste să slujiți unul altuia, căci toată legea într-un singur cuvânt se cuprinde, adică: Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuți”* (Gal. 5, 13-14).

249. În ce scop cere Dumnezeu de la om fapte bune pentru mântuirea lui? Mai trebuie oare să mai dea şi omul ceva lui Dumnezeu, în afară de jertfă pe care a dat-o Hristos, ca să primească mântuirea?

Dumnezeu nu cere de la om fapte bune pentru că n-ar ajunge jertfa lui Hristos, sau pentru că omul ar mai trebui să dea şi el lui Dumnezeu ceva în schimb pentru mântuire. Faptele nu sunt un preț de schimb, pe care îl plăteste omul lui Dumnezeu pentru mântuire, ca la un contract de vânzare-cumpărare, ci mijloace prin care se desăvârşeşte omul, folosindu-se de ajutorul harului, mijloace prin care omul se face tot mai mult asemenea lui Dumnezeu. Numai catolicii socotesc faptele ca un fel de preț pe care-l mai dă omul lui Dumnezeu, pe lângă jertfa lui Hristos. De aceea au respins protestanții trebuința faptelor bune, despărțindu-se de catolici: ca să nu se micşoreze prin ele puterea jertfei lui Hristos.

250. Dacă prin har, credința şi fapte bune (virtuți) ne desăvârşim viața cea întru Hristos, până unde poate ajunge această desăvârşire şi în ce constă ea?

Putem propăşi în viața în Hristos *„până ce vom ajunge toți... la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim copii duşi de valuri...”* (Efes. 4, 13-14).

Ca orice viață, aşa şi viața în Hristos şi după chipul lui Hristos are o naştere, o pruncie, o creştere şi o stare a bărbăției, a desăvârşirii, sau a sfințeniei. Deoarece viața aceasta se naşte, creşte şi se desăvârşeşte prin harul Duhului sau prin Duhul, ea se numeşte viață duhovnicească.

251. Când are loc naşterea la viața cea întru Hristos şi în ce constă ea?

Naşterea la viața cea întru Hristos, care se mai numeşte şi îndreptare, are loc la Botez, când primim harul mântuitor al Duhului Sfânt şi pe Hristos, în noi. Ea constă în ştergerea reală a păcatului strămoşesc şi a vinei pentru el, precum şi a eventualelor păcate personale, adică iertare, şi în sădirea de viață nouă, de sfințenie, adică sfințire. Ea este înnoire, naştere la viață nouă şi viață cu totul nouă; transformare lăuntrică reală a omului. Cu alte cuvinte ea constă în omorârea omului vechi al păcatului şi în naşterea omului nou, în Hristos: *„Au nu*

ştiţi că toţi câţi în Iisus Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat?...” „Aceasta ştiind, că, omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El ca să se nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai fi robi ai păcatului...” „Aşa şi voi, socotiţi-vă că sunteţi morţi păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus, Dumnezeul nostru” (Rom. 6, 3, 6, 11). Desfiinţarea totală a păcatului în omul îndreptat nu este contrazisă de faptul rămânerii în el a aplecării voinţei spre păcat, a concupiscenţei, urmare a slăbirii firii noastre prin păcatul protopărinţilor, căci această aplecare sau pornire spre păcat nu mai are în cel îndreptat caracter de păcat şi nu poate fi socotită ca atare, decât dacă voinţa o aprobă şi consimte s-o urmeze. Prin îndreptare, se desfiinţează real, în om, principiul păcatului, anume pervertirea voinţei. Această din urmă, voinţă, fiind reînnoită prin har, tinde spre Dumnezeu, iar impulsul spre păcat serveşte mai degrabă, în cel îndreptat, ca mijloc de exercitare a forţelor morale şi prilej de sfinţire, înaintare şi întărire în bine.

252. În ce constă pruncia duhovnicească?

E starea ce urmează îndată după naşterea omului cel nou. Pe acest om nu-l mai stăpâneşte în chip silnic păcatul. El poate face acum binele, căci voinţa lui a fost dezlegată de legăturile păcatului. Dar e încă plăpând în cele bune, ca un om scăpat de boală, în cele ale sănătăţii. Deocamdată, el are mai mult credinţă în Hristos, dar nu şi deprinderile în cele bune, adică virtuţile. Credinţa îl va ajuta însă ca să câştige şi aceste deprinderi.

253. În ce constă creşterea duhovnicească?

În străduinţa de a săvârşi în chip tot mai regulat faptele bune cerute de credinţă şi ajutate de har. Dacă nu le săvârşeşte, omul cade iarăşi uşor în robia păcatului. Dacă săvârşeşte fapte bune tot mai neîntrerupt omul cel nou se întăreşte în aşa fel, încât nu mai este asaltat sau amăgit uşor de ispite, nici măcar cu gândul. Şi, pe măsură ce creşte duhovniceşte, prin fapte, omul îşi dă seama de harul care este în el de la Botez. «Prin Botez ne-a scos cu putere din robie, desfiinţând păcatul prin Cruce şi ne-a dat poruncile libertăţii, dar a urma sau nu poruncile, a lăsat la voia noastră liberă»[209]. Deci, «Chiar de la Botez, după darul lui Iisus Hristos, ni s-a dăruit harul desăvârşit al lui Dumnezeu, spre împlinirea tuturor poruncilor; dar pe urmă, tot cel ce l-a primit în chip tainic, dar nu împlineşte poruncile, pe măsura neîmplinirii e luat în stăpânire de păcat, care nu e al lui Adam, ci al celui care a nesocotit poruncile, întrucât, luând puterea lucrării, nu săvârşeşte lucrul»[210]. «Drept aceea, o, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea şi te pregăteşte ca să primeşti arătarea Celui ce locuieşte întru tine, de la Botez»[211].

Putinţa creşterii duhovniceşti, dar şi a căderii în păcat după Botez, o explică Sf. Diadoh al Foticeii astfel: «Când cineva stă în vreme de iarnă într-un loc oarecare, sub cerul liber, privind la începutul zilei cu faţa spre Răsărit, partea de dinaintea sa se încălzeşte de soare, iar cea din spate rămâne nepărtaşă la căldură, deoarece soarele nu se află deasupra creştetului său. Tot aşa şi cei ce sunt la începutul lucrării duhovniceşti, îşi încălzesc în parte inima, prin harul sfânt, din care pricină şi inima începe să rodească cugetări duhovniceşti; dar părţile de dinafară ale ei rămân de cugetă după trup, deoarece încă nu sunt luminate de Sfânta Lumină, printr-o simţire adâncă, toate mădularele inimii»[212].

254. Care este rezultatul acestei creşteri?

Am spus că rezultatul acestei creşteri este *bărbăţia duhovnicească*. Ea se mai numeşte şi *stare de sfinţenie,* deşi lucrarea de sfinţire a omului e una cu creşterea duhovnicească şi începe de la Botez, de când s-a sălăşluit în el harul şi s-a şters păcatul strămoşesc, din care pricină Sf. Apostol Pavel îi numeşte pe toţi creştinii „sfinţi” (I Cor. 1, 2). Dar sfinţenia deplină se câştigă prin împlinirea statornică a poruncilor, ceea ce face ca faptele bune ale omului să devină deprinderi regulate sau virtuţi.

---

[209] Marcu Ascetul, *Despre Botez,* în Filocalia, trad. rom. de Pr Dr. D. Stăniloae, vol. I, ediţia II, Sibiu, 1947, p. 278.

[210] Idem, *op. cit.*, p. 289.

[211] Idem, *op. cit.*, p. 290.

[212] Sf. Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic,* cap. 88, în Filocalia, vol. I, ed. II, p. 378.

255. În ce constă sfinţenia?

Ea constă într-o astfel de întărire a omului în bine, prin virtuţi, încât să nu mai săvârşească nici o faptă rea şi nici măcar în gând să nu mai fie tulburat, cu uşurinţă, de ispita de a face vreun rău. Atunci omul ajunge să fie liber de orice patimă, ajunge la virtutea nepătimirii. În acelaşi timp el se ridică la o dragoste necontenită faţă de Dumnezeu şi de oameni. *Nepătimirea şi dragostea fierbinte, neîntreruptă, acestea sunt semnele stării de sfinţenie*. Când a ajuns aici, omul s-a ridicat de la chipul dumnezeiesc, restabilit în el la Botez, la asemanarea cu Dumnezeu.

În starea de sfinţenie, harul a străbătut cu totul din adâncul inimii omului, în toată fiinţa lui, luminăndu-l duhovniceşte. Şi, deoarece unde e harul, acolo e şi Duhul Sfânt şi acolo e şi Hristos, în omul sfânt cei din jur întrezăresc pe Hristos, după cum el însuşi simte atunci, în sine, prezenţa lui Hristos. Dar sfinţenia nu este o stare încheiată, ci se desăvârşeşte în vecii vecilor.

Iată cum descrie Sf. Diadoh al Foticeii semnele acestei stări: «Când vom începe, însă, să împlinim cu râvnă fierbinte poruncile lui Dumnezeu, harul, luminând toate simţurile noastre printr-o adâncă simţire, va arde pe de o parte amintirile noastre, iar pe de alta, îndulcind inima noastră cu pacea unei iubiri statornice, ne va face să izvorâm gânduri duhovniceşti, nu după trup»[213]

«Două bunuri ne aduce nouă harul cel sfânt prin Botezul renaşterii, dintre care unul covârşeşte nemărginit pe celălalt. Cel dintâi ni se dăruieşte îndată, căci ne înnoieşte în apa însăşi şi luminează toate trăsăturile sufletului, adică „chipul" nostru, spălând orice pată a păcatului nostru. Iar celălalt aşteaptă să înfăptuiască împreună cu noi ceea ce este „asemanarea". Deci, când începe mintea să guste întru multă simţire din dulceaţa Prea Sfântului Duh, suntem datori să ştim că începe harul să zugrăvească, peste chip, asemanarea... înflorind o virtute prin alta şi înălţând chipul sufletului din strălucire în strălucire... căci toate virtuţile le primeşte mintea prin simţire, înaintând după o măsură şi o rânduială negrăită. Dar dragostea duhovnicească nu o poate câştiga cineva până ce nu va fi luminat de Duhul Sfânt. Şi până a primi mintea lui în chip desăvârşit asemanarea prin lumina dumnezeiască, el poate avea aproape toate celelalte virtuţi, dar este încă lipsit de dragostea desăvârşită... Nici nepătimirea nu o poate dărui sufletului altă virtute, decât numai dragostea»[214].

DESPRE BISERICĂ

256. Care este articolul IX din Simbolul Credinţei?

Acest articol este:

„Şi într-una sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică".

257. Ce ne învaţă acest articol?

Acest articol ne învaţă să credem în Sf. Biserică, pe care ne-o înfăţişează ca fiind una, sfântă, sobornicească şi apostolească.

258. De ce să credem şi în Biserică? Nu ne este de ajuns credinţa în cele trei persoane ale Sfintei Treimi?

Credem şi în Biserică, fiindcă ea este, cum spune Sfântul Apostol Pavel, *„Trupul lui Hristos si plinirea Celui ce plineşte toate în toţi"* (Efes. 1, 23), având deci într-însă pe Hristos şi pe Duhul Sfânt, cu misiunea de a continua însăşi lucrarea lui Hristos în lume (Matei 28, 19-20; Marcu 16, 15-16; Marcu 10, 45), propovăduind cuvântul lui Dumnezeu, împărtăşind harul dumnezeiesc şi conducând spre mântuire pe cei care îi aparţin.

---

[213] Sf. Diadoh al Foticeii, *Cuvînt* ascetic, cap. 88, în FiLocalia, vol. I, ed. II, p. 379.

[214] Idem, *op. cit.*, cap. 89, în *Filocalia*, vol. I, ed. II, p. 379, 380.

259. Ce este Biserica?

a) Ca aşezământ sfânt, Biserica este comuniunea şi comunitatea sacramentală a oamenilor cu Dumnezeu, întemeiată de Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, plină de viaţă şi lucrarea Duhului Sfânt, spre sfinţirea şi mântuirea oamenilor;

b) Biserica este acel locaş sfânt, public al creştinilor, ale cărui începuturi le avem chiar de la Mântuitorul (foişorul de sus, în care a avut loc Cina cea de Taină, Luca 22, 12 şi urm.) şi Sfinţii Săi Apostoli (Fapte 1, 13-14; 2, 1; 10, 9; 20, 7-8), în care este preamărit Dumnezeu, săvârşindu-se Sfânta Liturghie, precum şi toate Tainele, slujbele, rugăciunile cultului public, şi multe dintre ierurgii, şi în care adunându-se credincioşii pentru slăvirea lui Dumnezeu, se fac părtaşi de adevărurile şi darurile mântuirii ce li se mijlocesc de episcopul şi preoţii Bisericii. Biserica creştină ca lăcaş de cult implică cu necesitate locul prea sfânt în care Se jertfeşte în continuare, dar nesângereos, Hristos pentru mântuirea noastră (Sfânta Euharistie) prin lucrarea Duhului Sfânt, prezent în Biserică, dar Care coboară şi de sus la invocarea episcopului sau preotului în Tainele Bisericii.

Termenul de biserică - lăcaş de închinare implică în mod necesar pe cel de Biserică ca asezământ şi instituţie sfântă pentru mântuirea noastră, adică pe cel de comunitate sacramentală a oamenilor cu Dumnezeu. Şi acestea două, la rândul lor, implică prezenţa şi lucrarea lui Hristos în Biserică. Căci, la fel cu Sfântul Apostol Pavel, şi creştinii de astăzi, când rostesc în diferitele lor limbi cuvântul *biserică*, subînteleg prezenţa şi lucrarea Domnului nostru Iisus Hristos în ea, fie că vorbesc de locaşul bisericesc în care se adună comunitatea locală a celor de aceeaşi credinţă, fie de largă şi continuă comunitate bisericească.

Hristos este prezent în comunitatea bisericească, în Biserica care este trup al Său, pentru că Se aduce jertfă în locaşurile bisericeşti şi Se împărtăşeşte în ele, prin Trupul şi Sângele Său jertfite (Sf. Euharistie) şi prin harul tuturor Tainelor, membrilor comunităţii din fiecare locaş.

260. Cine face parte din Biserică?

Din Biserică fac parte toţi cei uniţi prin aceeaşi credinţă în Hristos, care se împărtăşesc din aceleaşi Sf. Taine şi care sunt împărţiţi în cler şi popor. Ea cuprinde de asemenea şi pe fiinţele spirituale netrupeşti, înzestrate cu minte şi libertate şi care sunt nevăzute, adică pe sfinţii îngeri, precum şi pe toţi drepţii adormiţi în Domnul.

261. Când a întemeiat Mântuitorul Biserica Sa?

Mântuitorul a întemeiat Biserica prin însăşi jertfa Sa pe Cruce (Fapte 20, 28) şi Învierea din morţi, şi a făcut-o văzută ca o comuniune şi comunitate concretă sacramentală a oamenilor cu Dumnezeu în a cincizecea zi după Înviere, la Cincizecime sau Rusalii, când Apostolilor, investiţi acum, în mod distinct, cu toată puterea Duhului Sfânt (Fapte 2, 1-4), li s-au adăugat toţi cei care, „simţindu-se pătrunşi la inimă de puterea Duhului la predica Apostolilor s-au convertit şi s-au botezat, primind darul Sfântului Duh. Şi aceştia au fost ca la trei mii de suflete, stăruind „în învăţătura Apostolilor şi în împărtăşire, în frângerea pâinii şi în rugăciuni” (Fapte 2, 37, 38, 41, 42). Din ziua Cincizecimii Biserica apare, deci, ca o comunitate de credincioşi organizată cu iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu. Desigur, o Biserică în înţeles larg, ca o comuniune a oamenilor cu Dumnezeu, a existat şi în Vechiul Testament.

262. Cum înfăţişează Descoperirea dumnezeiască legatura dintre Hristos şi Biserica Sa?

Descoperirea dumnezeiască ne arată că Mântuitorul este capul Bisericii, iar Biserica este trupul Lui, cum ne învaţă Sf. Apostol Pavel: „... şi L-a dat pe El cap Bisericii, care este trupul Lui, plinirea Celui ce plineşte toate întru toţi” (Efes. 1, 22-23); *„Şi El este capul trupului, al Bisericii; El este începutul, Întâiul-Născut din morţi, ca să fie El cel dintâi întru toate. Căci în El a binevoit (Dumnezeu) să sălăşluiască toată plinirea. Şi printr-Însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcând pace prin El, prin sângele crucii Sale”* (Col. 1, 18-20). Acelaşi Apostol al Neamurilor, adresându-se romanilor şi corintenilor,

prezintă Biserica în calitatea ei de comunitate concretă de credincioşi, organizată ierarhic, prin imaginea unui trup cu multe mădulare, fiecare dintre acestea avându-şi vocaţia şi lucrarea proprie: „Precum într-un singur trup avem multe mădulare şi mădularele nu au toate aceeaşi lucrare, aşa şi noi, cei mulţi, un trup suntem în Hristos şi fiecare suntem mădulare unii altora, şi avem felurite daruri, după harul ce ni s-a dat...” (Rom. 12, 4-6). În Biserică, credincioşii formează un singur trup, subliniază Sfântul Apostol Pavel: *„Iar voi sunteţi trupul lui Hristos şi mădulare (fiecare) în parte”* (I Cor. 12, 27), *„pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toţi, ca să fim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, şi toţi la un Duh ne-am adăpat. Căci şi trupul nu este un mădular, ci multe”* (I Cor. 12, 12-13). *„Mădularele trebuie să se îngrijească deopotrivă unele de altele”* (I Cor. 12, 25). Sf. Tradiţie susţine şi ea de la început ca Hristos e capul Bisericii, iar aceasta, trupul Lui.

263. Ce înseamnă cuvintele „Trupul lui Hristos” sau „Trupul Domnului”?

„Trupul lui Hristos” sau „Trupul Domnului”, căruia Sf. Părinţi îi spun şi „Trupul tainic al Domnului”, este semnul văzut al mântuirii noastre, adică al întrupării Fiului lui Dumnezeu. Biserica a luat naştere prin întruparea lui Hristos. Având pe Hristos, adică pe Dumnezeu drept cap, Biserica nu poate garanta şi înfăptui mântuirea oamenilor, decât dacă este cu adevărat trupul lui Hristos. Biserica e dumnezeiască şi omenească, asemenea lui Iisus Hristos, Care a fost Dumnezeu şi om. De aceea, ea este o prelungire tainică a întrupării Domnului, ea conţine viaţa Mântuitorului. Hristos S-a răstignit pentru noi cu trupul, pentru că prin învierea în veac *„să ridice steagul”* (Isaia 5, 26), pentru sfinţii şi credincioşii Săi, fie la iudei, fie la păgâni, într-un singur trup al Bisericii Sale[215].

264. Cum prelungeşte Biserica întruparea Mântuitorului?

Biserica prelungeşte întruparea Mântuitorului prin neîntrerupta prezenţă a lui Hristos în sânul ei şi prin lucrarea Sf. Duh în mădularele ei (Ioan 14, 16). În calitatea lui de cap nevăzut al Bisericii, Domnul nostru Iisus Hristos conduce Biserica, iar Duhul Sfânt, ca „Domnul de viaţă făcătorul, o însufleţeşte. Asemenea Mântuitorului, Cel în două firi, Biserica, în calitatea ei de comuniune şi comunitate a oamenilor cu Dumnezeu prin Hristos în Duhul Sfânt, are o constituţie teandrică, adică divino-umană.

Este văzută ca comunitate concretă de credincioşi, dar nevăzută. Nevăzută este comuniunea oamenilor cu Dumnezeu şi lucrarea Duhului Sfânt care însufleţeşte Biserica, începând de la Cincizecime, adică plenitudinea harului dumnezeiesc care este în ea, împărtăşindu-se prin Sfintele Taine. Sf. Apostol Pavel scrie efesenilor: *„Silindu-vă a păzi unitatea Duhului întru legătura Păcii. Este un trup şi un Duh, precum şi chemaţi aţi fost la o singură nădejde a chemării voastre”* (Efes. 4, 3-4). Fericitul Augustin spune: «Ceea ce este sufletul pentru trupul omului, aceasta este Duhul Sfânt pentru trupul lui Hristos, care este Biserica. Sf. Duh lucrează în toată Biserica, aşa cum lucrează sufletul în toate mădularele unui singur trup»[216].

265. Cum ne facem membri ai Trupului tainic al Domnului, adică ai Bisericii?

Devenim membri ai Bisericii prin harul Sf. Taine, îndeosebi prin Sf. Botez, Taina Mirungerii şi Sf. Împărtăşanie. Prin Sf. Botez devenim făpturi noi în Hristos şi mădulare ale Bisericii, murind şi înviind în chip tainic cu Hristos. Prin Taina Mirungerii, nou-botezatul primeşte mulţime de daruri pentru întărirea şi creşterea în viaţa cea nouă primită la Botez, iar prin Sfânta Împărtăşanie se realizează deplina încorporare a omului în Hristos şi unirea cu El începută în Taina Botezului şi întărită în Taina Mirungerii, potrivit cuvintelor Mântuitorului: *„Cel ce mănâncă trupul. Meu şi bea sângele Meu întru Mine petrece şi Eu întru el”* (Ioan 6, 56).

Tâlcuind aceste cuvinte, Sf. Chiril al Alexandriei spune: «Primind în noi Trupul, trupeşte şi duhovniceşte, pe Fiul cel după fire şi adevărat, unit după fiinţă cu Tatăl... am primit mărirea de a ne face părtaşi şi de a ne împărtăşi cu firea cea mai presus de toate»[217]. «Dacă

---

[215] Sf. Ignatie, *Scrisoarea către smirneni,* 1, 2, Migne, *P. G.*, V, col. 708.
[216] Fer. Augustin, *Cuvântarea 267*, 4, 4, Migne, *P. L.*, XXXVIII, col. 1231.
[217] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Ioan*, 11, 12, Migne, P.G., LXXIV, col. 565.

vrei să înţelegi trupul lui Hristos ascultă pe Apostol, care zice credincioşilor: „voi însă sunteşi trupul şi mădularele lui Hristos" (I Cor. 12, 27). Dacă, deci, voi sunteţi trupul şi mădularele lui Hristos, taina voastră e aşezată pe masa Domnului: primiţi taina voastră. Răspundeţi „Amin" la ceea ce sunteţi şi răspunzând subscrieţi. Căci auzi: „Trupul lui Hristos" şi răspunzi: „Amin". Fii mădular al trupului lui Hristos, pentru că Aminul să fie adevărat»[218]. „Credincioşii cunosc trupul lui Hristos, dacă nu neglijează să fie trupul lui Hristos. Să fie trupul lui Hristos, dacă vor să traiască din Duhul lui Hristos. Din Duhul lui Hristos nu trăieşte decât trupul lui Hristos... O, taină a evlaviei! O, semn al unităţii! O, lanţ al dragostei! Cine vrea să trăiască are unde şi ce să trăiască. Să se apropie, să creadă; să fie întrupat Lui, ca să fie viu»[219].

Numai prin toate aceste trei Taine, Botezul, Mirungerea şi Euharistia, omul se încorporează deplin în Hristos, devenind mădular al Trupului Său, Biserica şi obţine calitatea plenară de creştin.

266. Ce alte nume se mai dau Bisericii?

Biserica mai este numită „Ogorul lui Dumnezeu" (I Cor. 3, 9), „casa" sau „templul" lui Dumnezeu, cum spune Sf. Apostol Pavel efesenilor: *„(Voi) sunteţi împreună-cetăţeni cu sfinţii şi casnici ai lui Dumnezeu, zidiţi fiind pe temelia Apostolilor şi a Proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind Însuşi Iisus Hristos, în Care toată zidirea bine alcătuită creşte întru locaş sfânt în Domnul, întru Care voi împreună sunteţi zidiţi spre a fi locaş al lui Dumnezeu în Duh"* (Efes. 2, 19-22).

Sf. Scriptură foloseşte des cuvântul „a zidi" în înţelesul că puterea credinţei şi a dragostei va înălţa clădirea, adică obştea cea mare a creştinilor. *„Pe această piatră voi zidi Biserica Mea"*, zice Mântuitorul (Matei 16, 18). Iar Sf. Apostol Pavel scrie efesenilor: *„Si El a dat pe unii apostoli, pe alţii prooroci, pe alţii evanghelişti, iar, pe alţii păstori şi învăţători, spre desăvârşirea sfinţilor la lucrul slujirii, spre zidirea trupului lui Hristos; până vom ajunge toţi la unitatea credinţei şi a cunoaşterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei deplinătăţii lui Hristos, ca să nu mai fim copii, duşi de valuri, purtaţi încoace şi încolo de orice vânt al învăţăturii, prin înşelăciunea oamenilor, prin vicleşugul lor, spre uneltirea rătăcirii, ci ţânând adevărul în iubire, să creştem întru toate pentru El, Care este capul, Hristos"* (Efes. 4, 11-15). Într-una din vedeniile sale, Păstorul lui Herma arată minunata zidire făcută de îngeri, a unui uriaş trup, care e Biserica alcătuită din pietre felurite: clerici şi credincioşi[220].

Uneori Biserica e înfăţişată ca „mireasă" a lui Hristos. Sf. Apostol Pavel scrie corintenilor: *„V-am logodit unui singur bărbat ca să vă înfăţişez lui Hristos fecioară neprihănită"* (II Cor. 11, 2). În scrisoarea către efeseni se vorbeşte de taina cea mare a nunţii lui Hristos cu Biserica (5, 32). Apocalipsa preamăreşte Ierusalimul cel ceresc ca pe mireasa Mielului (21, 2, 9; 22, 17). Origen, Sf. Ipolit şi, după ei, toţi Sf. Părinţi lămuresc că «Mirele şi mireasa din Cântarea Cântărilor sunt Hristos şi Biserica».

267. Cum se înfăţişează Biserica în calitatea ei de zidire nouă şi de mireasă a lui Hristos?

Ea se înfăţişează ca un *„cer nou şi pământ nou"*, cum au văzut Isaia (65, 17); Petru (II Petru 3, 13) şi Apocalipsa (21, 1). Biserica e, deci, o lume nouă. Sf. Grigorie de Nissa ne descrie înaripat acest lucru într-una din Omiliile sale la Cântarea Cântărilor: «Întemeierea Bisericii este o nouă zidire a lumii. În ea, după cuvântul proorocului (Isaia 65, 17), se zideşte şi un cer nou, care e tăria credinţei în Hristos, cum zice Pavel (I Tim. 3, 15), şi se pregăteşte şi un pământ nou, care soarbe ploaia ce cade pe el, şi se formează un alt om reînnoit prin naşterea cea de sus, după chipul Celui Care l-a zidit. Şi firea luminătorilor este alta. Despre ei se zice: *„Voi sunteţi lumina lumii"* (Matei 5, 14) şi: *„între aceştia voi străluciţi ca luminătorii în lume"* (Filip. 2, 15). Şi sunt multe stele care răsar pe cerul credinţei. Nu e de mirare că sunt

---

[218] Fer. Augustin, *Cuvântarea 272*, Migne, *P. L.*, XXVIII, 1246.
[219] Fer. Augustin, *Comentar la Evanghelia după Ioan*, 26, 13, Migne, *P. L.*, XLV, col. 1612, 1613.
[220] Păstorul lui Herma, *Vedenia 3, 3, 4, 5, 6, 7*, Migne, *P. G.*, II, col. 901 ş.u.

o mulțime de stele numărate şi numite de Dumnezeu în această lume nouă. Făcătorul unor asemenea stele zice că numele lor au fost scrise în ceruri. În adevăr am auzit pe Făcătorul zidirii celei noi vorbind astfel către luminătorii săi: *„Numele voastre au fost înscrise în ceruri”* (Luca 10, 20). Frumusețea deosebită în zidirea cea nouă este nu numai o mulțime de stele făcute în ea de Cuvântul, dar sunt şi mulți, sori care luminează lumea prin razele faptelor bune. Iisus Hristos, Făcătorul unor asemenea sori, vorbeşte astfel: *„Lumina voastră să lumineze înaintea oamenilor”* (Matei 5, 16). Şi: *„Atunci drepții vor lumina ca soarele”* (Matei 13, 43). După cum cel care privind la lumea ce cade sub simțuri şi cugetând la înțelepciunea vădită în frumusețea lucrurilor, îşi dă seama prin cele văzute de frumusețea cea nevăzută şi de izvorul înțelepciunii, al cărui curs a alcătuit firea lucrurilor, tot aşa, cel care priveşte la această lume nouă a întemeierii Bisericii vede în ea pe Cel ce este şi devine totul în toate[221].

268. Ce legătură are această lume nouă, ca Trup tainic al Domnului, cu Trupul cu care Mântuitorul a trăit pe pământ?

Biserica prelungeşte întruparea Mântuitorului atât prin faptul că Hristos e capul ei, cât şi prin lucrarea neîntreruptă a Sf. Duh în ea. Trupul Mântuitorului e prezent în Biserică cu fiecare Sfântă Euharistie sau Împărtăşanie. Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu, Sf. Ioan Gură de Aur şi alți Părinți susțin că Trupul euharistic e trupul lui Iisus Hristos Cel răstignit, biciuit, însângerat, străpuns cu lancea şi dând întregii lumi izvoare mântuitoare de sânge şi apă[222]. Noi ne unim cu Hristos nu numai prin credință, ci şi în chip real[223]. Deşi înălțat cu Trupul la cer şi stând de-a dreapta Tatălui, în Sf. Treime, Mântuitorul e de față, cu Trupul Său, şi în Biserică, prin prefacerea pâinii şi a vinului în Trupul şi Sângele Său. Deci în Trupul tainic al Domnului se află Trupul omenesc al Mântuitorului. Tăria şi veşcia celui dintâi sunt asigurate de prezența celui de-al doilea.

269. Ce fapte adeveresc prezența Mântuitorului în Biserică?

Mântuitorul continuă să exercite şi să susțină, în Biserica Sa, cele trei puteri sau slujiri ale Sale, prin care a lucrat mântuirea noastră pe pământ: învățătorească, arhierească şi împărătească. De altfel, cele trei slujiri sunt legate în mod firesc de Persoana Fiului lui Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru mântuirea noastră.

În calitate de Cap al Bisericii, Hristos continuă să fie în ea *Arhiereul* care Se oferă pe Sine jertfă în continuare; *Învățătorul* care Îşi propagă învățătura despre Sine şi despre mântuirea în Sine; şi Împăratul, Conducătorul nostru suprem spre mântuire. Iar Biserica este chemată să participe la aceste slujiri şi să le continue pentru mântuirea noastră, organele văzute sfințite ale Arhiereului nevăzut Hristos fiind Apostolii şi urmaşii lor, episcopii, şi, prin ei, preoții.

Puterea de a învăța a fost dată Bisericii prin porunca Mântuitorului dată Apostolilor: *„Mergând învățați toate neamurile”* (Matei 28, 19). Strâns legat de această putere este darul Bisericii de a nu greşi în învățăra ei, pentru că Biserica este *„stâlpul şi temelia adevărului”* (I Tim. 3, 15). Acest dar, numit şi darul infailibilității, decurge din prezența Duhului Sfânt în ea şi se manifestă în chip ordinar prin puterea harică a episcopatului în totalitatea lui, fie că reprezintă Biserica în Sinodul ecumenic, fie că exprimă consensul Bisericii împrăştiate. Darul acesta se manifestă însă numai când e vorba de învățături dogmatice şi morale. Biserica a luptat mult pentru a-şi apăra atât autoritatea învățătorească, cât şi învățătura însăşi. «Dacă, zice Tertulian, Domnul Iisus Hristos a trimis pe Apostoli la predicare, nu trebuie primiți alți predicatori decât cei rânduiți de Hristos»[224].

---

[221] Sf. Grigorie de Nissa, *Omilia 13 la Cântarea Cântăribor,* Migne, *P. G.*, XLIV, col. 1049, 1052; Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri*, Partea I, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae şi Pr. Ioan Buga, în „P.S.B.”, Bucureşti, 1982, p. 292.

[222] Sf. Ignatie, *Scrisoarea către smirneni*, 7, 1, Funk 1, p. 280; Sf. Ioan Gură de aur, *Omilia 24, 4 la Scrisoarea I către corinteni*, Migne, *P. G.*, LXI, col. 203.

[223] Sf. Ioan Gură de aur, *Omilia 82, 5 la Matei*, Migne, *P. G.*, LVII, col. 743, Idem, *Despre preoție*, 3, 4, Migne, *P. G.*, XVIII, col. 643.

[224] Tertulian, *Despre prescrierea ereticilor*, 21, Migne, *P. L.*, II, col. 33.

Puterea arhierească sau *sfințitoare* a fost dată de Mântuitorul Bisericii, prin Apostoli, cărora le spune la prima întâlnire de după Înviere: *„Luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate, şi cărora le veți ține, vor fi ținute”* (Ioan 20, 22-23). Puterea sfințitoare se revarsă în Biserică prin ierarhia care-şi are începutul de la Sf. Apostoli (I Tim. 3, 1-16). Miezul puterii sfințitoare a Bisericii stă în aducerea Jertfei Euharistice, în care Mântuitorul Însuşi, ca Arhiereu, Se aduce ca jertfă fără de sânge şi îndeamnă pe ucenici: *„Aceasta să faceți întru pomenirea Mea”* (Luca 22, 19; I Cor. 11, 24-25). Prin puterea sfințitoare se săvârşesc Sf. Taine, începând cu Botezul, pe care Mântuitorul îl aşază deodată cu slujirea învățătorească (Matei 28, 19).

Puterea împărătească sau de conducere a fost dată Bisericii de Mântuitorul prin Sf. Apostoli, cu aceste cuvinte: *„Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă şi cel ce se leapădă de voi de Mine se leapădă”* (Luca 10, 16) şi *„Precum M-a trimis pe Mine Tatăl şi Eu vă trimit pe voi”* (Ioan 20, 21).

270. Lumea cea nouă a Bisericii e alcătuită numai din creştinii trăitori pe pământ?

Biserica e alcătuită din obştea văzută a creştinilor, dar şi din toți creştinii adormiți în adevărata credință. Biserica este în primul rând un aşezământ şi o obşte văzută, pentru că Iisus Hristos, Care a întemeiat-o, S-a făcut trup, credința se mărturiseşte văzută, Sf. Taine sunt semne văzute, ierarhia bisericească e văzută, membrii Bisericii sunt văzuți. «Fiți atenți la mine, pe care mă vedeți», strigă Biserica, după cum se exprimă un scriitor bisericesc[225].

Dar Biserica cuprinde nu numai pe creştinii vii, ci şi pe cei adormiți în dreapta credință, cum ne încredințează Sf. Apostol Pavel, când scrie evreilor: *„V-ați apropiat de muntele Sion şi de cetatea Dumnezeului Celui viu, de Ierusalimul cel ceresc şi de zeci de mii de îngeri, în adunare sărbătorească, şi de Biserica celor întâi născuți, care sunt scrişi în ceruri şi de Dumnezeu, Judecătorul tuturor, şi de duhurile drepților celor desăvârşiți şi de lisus, Mijlocitorul Noului Testament, şi de sângele stropirii, care grăieşte mai bine decât al lui Abel”* (Evr. 12, 22-24).

271. Cum numeşte învățătura ortodoxă Biserica celor de pe pământ şi cum numeşte Biserica celor din cer?

Pe cea dintâi o numeşte Biserică luptătoare, iar pe cea de a doua, Biserică biruitoare. Cea dintâi luptă încă împotriva păcatului, suferă prigoane, înfruntă răul sub toate formele şi se află pe drum, pe când cealaltă e biruitoare, a ajuns în patria ei şi membrii ei au căpătat premiul luptei: *„cununile măririi”* (II Tim. 4, 8; I Petru 5, 4)[226]. Amândouă aceste Biserici alcătuiesc acelaşi Trup al lui Hristos. Ele sunt legate prin legătura iubirii; iar legătura iubirii se arată printr-un neîncetat schimb de bunuri duhovniceşti, de o parte şi de alta, adică rugăciunile celor vii pentru cei morți şi mijlocirea celor adormiți pentru cei ce sunt încă în această viață.

272. Cine sunt membrii Bisericii?

Membrii Bisericii de pe pământ sau luptătoare sunt toți cei care s-au încorporat în Hristos, prin Botez, Mirungere şi Euharistie, mărturisind aceeaşi credință una şi întreagă a Bisericii, afară de eretici, de schismatici şi de lepădații de credință, care singuri s-au aşezat în afără Bisericii. Membrii Bisericii biruitoare sunt drepții şi îngerii.

Unii eretici au susținut şi susțin că numai drepții, nu şi păcătoşii, fac parte din Biserica luptătoare. Mântuitorul însă, printr-o seamă de pilde, ca aceea a neghinei (Matei 13, 24-39), a năvodului (Matei 13, 47-48), a ospățului (Matei 22, 2-11), a celor zece fecioare (Matei 25, 1-13), a turmei în care sunt oi şi capre (Matei 25, 32) şi în parabola cu oaia cea rătăcită (Matei 18, 12), ne-a învățat că şi păcătoşii fac parte din Biserică. Mântuitorul arată chiar o grijă deosebită pentru cei păcătoşi: *„N-au trebuință cei sănătoşi de doctor, ci cei bolnavi”* (Matei 9, 12). Păcătoşii ocupă şi ei loc în Biserica Lui. Despărțirea drepților şi a păcătoşilor va avea loc la judecata viitoare, când în împărăția cea veşnică a lui Dumnezeu nu vor intra decât cei drepți[227]. Despre membrii Bisericii Mărturisirea lui Dositei zice: «Credem că membri ai

---

[225] Fer. Augustin, *Despre credința în lucrurile care nu se văd*, 4, 7, Migne, *P.L.*, XL, col. 176.

[226] *Mărturisirea lui Dositei*, 10, la Michălcescu, *Bekenntnisse*..., p. 164.

[227] Fer. Augustin, *Scurta discuție cu Donatiştii,* 3, 10, 20, Migne, *P. L.*, XLIII, col. 635.

Bisericii sobornicești sunt toţi şi nu numai credincioşii, cei ce venerează adică, fără să se îndoiască, credinţa curată a Mântuitorului Hristos, aşa cum a fost învăţată de El, de Apostoli şi de Sf. Sinoade Ecumenice. Aceştia sunt membri ai Bisericii, chiar dacă unii dintre ei ar fi vinovaţi de tot felul de păcate. Căci dacă n-ar fi membri ai Bisericii cei ce cred, dar vieţuiesc în păcate, nu ar fi judecaţi de Biserică. Fiind însă judecaţi de Biserică şi îndemnaţi la căinţă şi conduşi la calea poruncilor mântuitoare, sunt şi se recunosc membri ai Bisericii sobornicești, chiar de ar fi pătaţi de păcate, numai din motivul că n-au căzut în disperare şi stăruie în credinţa sobornicească şi dreaptă[228].

273. De ce credem în Biserică?

Credem în Biserică pentru că ne uneşte cu Dumnezeu, pentru că în ea se află neîncetat Hristos şi Sf. Duh şi pentru că ea nu greşeşte, fiind infailibilă. Credem în ea şi pentru frumuseţea şi înălţimea scopurilor pe care ea le urmăreşte: acela de a ne pregăti pentru mântuire şi acela de a ne mijloci această mântuire. Viaţa Bisericii este, în întregime, o activitate încordată şi o luptă pentru mântuire, cum ne mărturisesc Sf. Scriptură şi Sf. Tradiţie: *„Luaţi Duh Sfânt; cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate, şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute”*, ne spune Mântuitorul (Ioan 20, 22-23). Sf. Ciprian susţine că în afară de Biserică nu e mântuire[229] şi că cine n-are Biserică de mamă nu poate avea pe Dumnezeu de tată[230].

274. De ce se numeşte Biserica „una”?

Pentru că Mântuitorul a întemeiat o singură Biserică (Matei 16, 18), nu mai multe, pentru că Biserica are un singur cap, pe Iisus Hristos, pentru că ea este înfăţişată ca singură mireasă a lui Hristos (Efes. 5, 27), ca o casă a lui Dumnezeu şi a lui Hristos (Evr. 3, 6; 10, 21), ca Trupul unic al lui Hristos (Rom. 12, 5), ca o singură turmă (Ioan 10, 16; 21, 15). *„Mă rog... ca toţi să fie una; Precum Tu, Părinte, întru Mine şi Eu întru Tine, aşa şi aceştia întru Noi să fie una... Eu întru ei şi Tu întru Mine, ca ei să fie desăîrşiţi întru unime”* (Ioan 17, 20-23). Sf. Apostol Pavel spune efesenilor că ei sunt *„un trup şi un duh, precum şi chemaţi aţi fost la o singură nădejde a chemării voastre. Este un Domn, o credinţă, un Botez”* (Efes. 4, 4-5). E o unitate mai presus de fire, pe care Mântuitorul o aseamană cu unitatea dintre tulpină viţei şi mlădiţe: *„Eu sunt tulpina viţei, voi mlădiţele”* (Ioan 15, 5). Biserica este una prin credinţă, viaţă duhovnicească, cult şi conducere. Sf. Părinţi mărturisesc fără încetare unitatea Bisericii. Sf. Ciprian spune că unitatea Bisericii a fost preînchipuită de corabia lui Noe, de femeia Rahab şi de cămaşa cea necusută a lui Hristos[231]. Păstorul lui Herma susţine că, deoarece e o singură pecete a darului Duhului Sfânt, o singură cugetare, o singură minte, o singură credinţă şi o singură dragoste, clădirea turnului, adică a Bisericii, are o singură culoare: ca a soarelui[232]. Sf. Irineu arată că Biserica păzeşte propovăduirea şi credinţa «că şi cum ar locui o singură casă, crede acestora ca şi cum ar avea un singur suflet şi o singură inimă şi le predică, le învaţă şi le predă armonic, ca şi cum ar avea o singură gură»[233]. Învăţătura celor doisprezece Apostoli cuprinde acest fragment din rugăciunea euharistică a vremii sale: «După cum această pâine frântă era răspândită pe munţi şi coline şi, fiind adunată, a ajuns una, tot aşa să se adune Biserica Ta de la marginile pământului în împărăţia Ta»[234]. E un singur Tată, e un singur Cuvânt, e un singur Duh Sfânt, e o singură mama Fecioară pe care «Mie-mi place s-o numesc Biserică», zice Clement Alexandrinul[235]. «E un singur Dumnezeu, un singur Hristos şi o singură Biserică» zice Sf. Ciprian[236]. «E o singură

[228] Mărturisirea lui Dositei, 11.
[229] 228. Sf. Ciprian, *Scrisoarea 73*, 21, C, V, 3, 2, p. 605.
[230] Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii sobornicești,* 6, Migne, *P. L.*, IV, col. 502.
[231] Sf. Ciprian, *Scrisoarea 69*, 2, 4; C, V, 3, 2, p. 601.
[232] Păstorul lui Herma, *Asem. 9*, 17, 4, Migne, *P. G.*, II, 998.
[233] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 1, 10, 2, Migne, *P. G.*, VII, 552.
[234] *Învăţătura celor doisprezece Apostoli*, 9, 4, Funk 1, p. 22; *Scrierile Părinţilor Apostolici*, Bucureşti, 1979, p. 29.
[235] Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, 1, 6, 42, 1, Migne, *P. G.*, VIII, col. 300.
[236] Sf. Ciprian, *Scrisoarea 43*, 5, C.V., 3, 2, p. 594.

credinţă, un singur Hristos, un singur Dumnezeu Tatăl, un singur Domn Iisus Hristos, Fiul Său, şi un singur Duh Sfânt», zice Rufin[237].

275. Dacă Biserica este una, de ce, totuşi, partea ei văzută are mai multe căpetenii, în persoana episcopilor eparhioţi?

Apostolii, întemeind fiecare biserici, au pus în fruntea acestora câte un episcop, ca urmaş al lor. Aceşti episcopi nu împart Biserica după numărul episcopiilor, pentru că acestea sunt numai părţi alcătuitoare ale Bisericii, care este una. Episcopii nu sunt decât slujitori ai lui Iisus Hristos (I Cor. 4, 1), după cuvântul Sf. Apostol Pavel: *„Împlinesc, în trupul meu, lipsurile necazurilor lui Hristos, pentru trupul Lui, care este Biserica, al cărei slujitor m-am făcut, după iconomia lui Dumnezeu”* (Col. l, 24-25). Acelaşi Sf. Apostol înfăţişează astfel rolul sau când scrie către corinteni: *„Căci noi împreună lucrători cu Dumnezeu suntem; voi sunteţi ogorul lui Dumnezeu, zidirea lui Dumnezeu... Altă temelie nimeni nu poate să pună, decât cea pusă, care este Iisus Hristos”* (I Cor. 3, 9, 11).

276. Despărţirea Bisericii apusene de cea răsăriteană n-a adus şi ruperea unităţii Bisericii?

Despărţirea n-a atins unitatea Bisericii, pentru că această unitate nu se poate destrăma niciodată, oricare ar fi numărul şi calitatea ereticilor, care se smulg de la sânul Bisericii. Ereziile şi schismele, oricât de multe şi mari ar fi, nu pot desfiinţa Biserica cea una, pentru că ea este strâns unită cu Capul ei, Care este Iisus Hristos. Unitatea Bisericii este mai presus de fire şi ea nu poate fi zdruncinată de nimeni.

277. De ce se numeşte Biserica „sfântă”?

Biserica se numeşte sfântă, pentru că sfânt este Capul ei, Mântuitorul Iisus Hristos, pentru că sfânte sunt mijloacele mântuirii, Duhul Sfânt, Care sălăşluieşte în Biserică până la sfârşitul veacului, învăţătura propovăduită şi Trupul Domnului, Care e sfinţenia însăşi.

Sf. Apostol Pavel zice: *„Hristos a iubit Biserica şi S-a dat pe Sine pentru ea, ca să o sfinţească, curăţind-o cu baia apei prin cuvânt, şi ca s-o înfăţişeze Sieşi Biserică slăvită, neavând întinăciune, nici prihană sau altceva de acest fel, ci ca să fie sfântă şi fără de prihană”* (Efes. 5, 25-27). Sf. Irineu scrie: «Unde e Biserica, acolo e şi Duhul Sfânt şi unde e Duhul Sfânt acolo e şi Biserica şi tot harul»[238]. «Biserica e fără pată şi fără zbârcitură» , zice Rufin [239]. Bisericile, grăieşte Origen, «sunt ca luminătorii în lume (Filip. 2, 15). Cel mai rău membru al Bisericii nu poate fi comparat cu nimeni din adunările omeneşti»[240].

278. Poate fi Biserica sfântă, dacă ea cuprinde şi păcătoşi?

Păcătoşii n-ating sfinţenia Bisericii. Miezul misiunii Bisericii stă tocmai în îndreptarea păcătoşilor. Toţi oamenii sunt păcătoşi, încât despre nici unul nu se poate spune că e lipsit de păcate (Fac. 6, 5, 12; III Regi 8, 46; Pilde 20, 9; Eccl. 7, 20; Iov 14, 4, 5; Iacov 3, 2; I Ioan 1, 8). Însuşi Apostolul Pavel a spus despre sine că e cel dintâi dintre păcătoşi (I Tim. 1,15). Mântuitorul a asemănat Biserica, în diferitele Sale parabole, cu ţărâna care cuprinde şi grâu şi neghină (Matei 13, 24-30, 36-43), cu năvodul care prinde şi peşti buni şi peşti răi (Matei 13, 47-50), cu nunta fiului de împărat la care sunt chemaţi şi cei ce n-au haină de nuntă (Matei 22, 9-14), şi abia la sfârşitul veacurilor se va alege grâul de neghină, peştii buni de cei răi, cei ce au haină de nuntă de cei fără o astfel de haină. Apostolul Pavel spune că Biserica este ca o casă, în care se găsesc şi vase de cinste şi vase de necinste (II Tim. 2, 20), sau asemenea corpului omenesc, care are şi membre de cinste şi membre de necinste (I Cor. 12, 22-24). Aşadar, e cu neputinţă ca toţi membrii Bisericii să fie sfinţi şi fără de păcate. Rolul Bisericii este tocmai de a-i sfinţi pe toţi, prin mijloacele sfinţitoare pe care le are. Prin această misiune şi prin aceste mijloace (Sf. Taine) este Biserica Sfântă, iar nu prin starea de sfinţenie a membrilor ei.

279. De ce se numeşte Biserica „sobornicească”?

---

[237] Rufin, *Comentar la Simbolul Apostolic 39*, Migne, *P. L.*, XXI, col. 375 A.

[238] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 3, 24, 1, Migne, *P. G.*, VII, col. 966.

[239] Rufin, *Comentar la Simbolul* Apostolic, 39, Migne, *P. L.*, XXI, col. 375.

[240] Origen, *Contra lui Cels*, 3, 29, Migne, *P. G.*, XI, col. 957.

Biserică „sobornicească” înseamnă întâi o Biserică răspândită în toată lumea, cuprinzând pe credincioşii din toate locurile, din toate timpurile şi de la toate popoarele, ca o încununare a poruncii Mântuitorului: *„Mergând învățați toate neamurile...”* (Matei 28, 19). Sf. Apostol Pavel spune galatenilor şi colosenilor că în Biserica lui Hristos nu se face deosebire de neam între credincioşi: *„Nu mai este elin şi iudeu, tăiere împrejur şi netăiere împrejur, brbar, scit, rob şi liber, ci toate şi întru toți Hristos”* (Col. 3, 11; Gal. 3, 28). Biserică „sobornicească” înseamnă unirea tuturor cu totul. Fiecare membru şi toți la un loc stau în unire cu Biserica întreagă şi aceasta cu fiecare membru. Mai este sobornicească şi pentru că Sinoadele ecumenice sau Soboarele a toată lumea sunt autoritatea cea mai înaltă a obştii creştine, având să se pronunțe fie asupra credinței, fie asupra vieții creştine. Biserica „sobornicească” are, în fine, şi înțelesul de *„ortodoxă”*, adică *„dreptcredincioasă”* (dreptmăritoare), ceea ce înseamnă unitatea în învățătură şi conducere, ca legătură ce uneşte Bisericile din diferitele teritorii. Cu acest înțeles găsim cuvântul prima dată la Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu, care susține că *«Unde* este *Hristos acolo este Biserica sobornicească»*[241].

Nimeni n-a arătat mai cuprinzător şi mai limpede înțelesul sobornicității Bisericii, ca Sf. Chiril, marele catehet de la Ierusalim: «Biserica se numeşte sobornicească, zice el, pentru că ea este în toată lumea, de la o margine a pământului la alta; pentru că ea învață soborniceşte şi fără greşeală toate dogmele, care trebuie să ajungă la cunoştința oamenilor, despre lucrurile văzute şi nevăzute, cereşti şi pământeşti; pentru că ea supune la adevărata evlavie tot neamul omenesc, conducător şi conduşi, învățați şi neînvățați, pentru că ea tratează soborniceşte şi vindecă tot felul de păcate săvârşite de suflet şi de trup; în fine, pentru că ea posedă tot felul de virtuți, oricum s-ar numi, în fapte, în cuvinte şi în tot felul de daruri duhovniceşti»[242].

280. De ce se numeşte Biserica „apostolească”?

Biserica se numeşte *„apostolească”* pentru că ea a fost întemeiată de Mântuitorul pe temelia Sf. Apostoli (Efes. 2, 20), a fost răspândită în lume şi organizată de către Sf. Apostoli; pentru că, cu ajutorul Duhului Sfânt care este în ea de la Cincizecime, păstrează neschimbată învățătura dată ei de Iisus Hristos (Ioan 14, 26; 16, 13) prin Sf. Apostoli; şi, în fine, pentru că păstrează darurile Sfântului Duh de la Sf. Apostoli prin succesiune; adică păstrează legătura harului neîntreruptă de la aceştia până astăzi, succesiune numită apostolică.

Apostolicitatea Bisericii e mărturisită atât de Sf. Scriptură cât şi de Sf. Tradiție. Sf. Apostol Pavel scrie: *„Deci, dar, nu mai sunteți străini şi locuitori vremelnici, ci sunteți împreună cetățeni cu sfinții şi casnici ai lui Dumnezeu, zidiți fiind pe temelia Apostolilor şi a Proorocilor, piatra din capul unghiului fiind Însuşi lisus Hristos, întru care toată zidirea bine alcătuită creşte, întru locaş sfânt, în Domnul”* (Efes. 2, 19-21). Acelaşi Apostol îndeamnă pe credincioşii săi să se depărteze de învățătura şi de învățătorii care nu se sprijină pe Sf. Apostoli. El scrie tesalonicenilor: *„Drept aceea, fraților, stați neclintiți şi țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră”* (II Tes. 2, 15). Tot Sf. Apostol Pavel spune lui Tit: *„De omul eretic, după întâia şi a doua mustrare, depărtează-te”* (Tit 3, 10).

Apostolii, zice Sf. Irineu, au întemeiat Bisericile[243]. Ei au pus din plin, ca într-un depozit bogat să ia din ea băutura vieții. Ei au transmis tradiția acelora cărora le încredinau bisericile. Sf. Irineu atrage atenția asupra celor care au şi care n-au succesiunea apostolică: «Trebuie supunere către cei care sunt presbiteri în Biserică, către cei care au succesiune de la Apostoli, cum am arătat. Aceştia, odată cu succesiunea episcopului, au primit, cu voința Tatălui, darul sigur al adevărului. Ceilalți însă, care sunt lipsiți de succesiunea principală şi care şi-o adună de oriunde, trebuie bănuiți»[244]. Tertulian, bun cunoscător şi susținător al succesiunii apostolice şi duşman neîmpăcat al ereticilor, spune că: «Bisericile se socotesc apostolice, ca

[241] Sf. Ignatie, *Scrisoarea către Smirneni,* 8, 2, Funk 1, 282.
[242] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza* 18, 23, Migne, *P. G.*, XXXIII, col. 1041.
[243] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 33, 2, Migne, *P. G.,* VII, col. 848.
[244] Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 4, 26, 2, Migne, *P. G.*, VII, col. 1053.

urmaşe ale Bisericilor apostolice… Aşa multe şi aşa de mari Biserici sunt una, aceea care prin vine de la Apostoli, din care sunt toate. Astfel toate sunt din prima şi sunt apostolice, în măsura în care toate-şi arată unitatea cu una singură»[245].

281. Ce aşezământ are Biserica prin care asigură succesiunea apostolică?

Biserica îşi asigură succesiunea apostolică prin ierarhia bisericească.

282. Ce obîrşie are ierarhia bisericească?

Ierarhia bisericească harică sau sacramentală îşi are originea în însăşi preoția sau Arhieria lui Hristos, Arhiereul nostru în veac la Tatăl (Evr. 4, 14; 5, 5-6; 7, 16-17, 21, 24-27; 8, 1, 6; 9, 10). Aceasta, după ce a chemat pe cei 12 Apostoli să-I urmeze (Matei 10, 1-4) şi mai apoi pe cei şaptezeci (sau şaptezeci şi doi, Luca 10, 1), le-a dat puterea arhieriei sau preoției prin Duhul Sfânt şi prin ei urmaților acestora în Taina Hirotoniei (Ioan 20, 21-23), pentru mântuirea oamenilor şi a lumii (Matei 28, 18-20; Marcu 16, 15-16), investindu-i în acest sens cu toată puterea Duhului Sfânt în ziua Cincizecimii (Luca 24, 49; Fapte 1, 13-14; 2, 1-4), pentru a fi iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu (I Cor. 4, 1) în Biserica Sa. Apostolii şi, apoi, urmaşii lor, episcopii, şi, prin ei, preoții şi diaconii, îşi au locul lor bine precizat în constituția Bisericii, căci: *„Nimeni nu-şi ia singur cinstea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu ca şi Aaron"*, zice Sf. Apostol Pavel (Evr. 5, 4); *„Şi El (Iisus Hristos) a dat pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții evanghelişti, pe alții păstori şi învățători, spre desăvârşirea sfinților, la lucrul slujirii, spre zidirea Trupului lui Hristos"* (Efes. 4, 11-12).

Comunitatea Bisericii este organizaăa ierarhic. Biserica face deosebire între păstori şi turmă, cler şi popor, *„împreună slujitori sau lucrători cu Dumnezeu"* (I Cor. 3, 9).

283. Câte trepte are ierarhia bisericească?

Ierarhia bisericească are trei trepte: *diaconi* (Fapte 6, 3-6; I Tim. 3, 8-12), *preoți* (Fapte 14, 23; 15, 2, 4, 6, 22-23; 20, 17; I Tim. 5, 17; Tit 1, 5) şi *episcopi* (Fapte 20, 28; I Tim. 3, 1-7), legați între ei, dar deosebiți unii de alții. Aceste trei trepte sunt mărturisite atât de Sf. Scriptură, cât şi de Sf. Tradiție. Faptele Apostolilor ne istorisesc, pe larg, alegerea şi hirotonirea celor şapte diaconi (Fapte 6, 3-6), iar Sf. Apostol Pavel pomeneşte des de ei şi le da îndrumări ca în Scrisoarea I către Timotei (3, 8, 12). Sf. Pavel şi Sf. Barnaba hirotonesc preoți prin cetăți (Fapte 14, 23); Sf. Apostol Pavel aşază episcopi: pe Timotei în Efes şi pe Tit în Creta (I Tim. 4, 14; II Tim. 1, 6; Tit l, 5). Numirea de episcop (supraveghetor) şi aceea de presbiter (bătrân) erău, la început, egale şi se întrebuințau una în locul celeilalte. Aşa se numesc episcopii şi presbiterii din Efes şi Filipi (Fapte 20, 28; Filip. 1,1). Dar gradele lor nu erău egale şi în lucrarea lor. Deosebire între episcop şi presbiter se vede limpede în Epistola I către Timotei, unde se spune că Timotei avea, ca episcop, drepturi mai mari decât presbiterii: de a supraveghea cultul, învățătura (II Tim. 2, 2), de a administra averea bisericească, de a conduce Biserica (I Tim. 5, 1-2, 14-20), de a hirotoni preoți (I Tim. 3, 1-10; 5, 22), de a distinge pe preoții vrednici şi de a pedepsi pe cei nevrednici (I Tim. 5, 17, 19, 20). Amestecul termenilor de episcop şi presbiter se datoreşte faptului că episcopii erău şi bătrâni (presbiteri), iar presbiterii (bătrânii) erău şi supraveghetori (episcopi). Presbiterii sunt urmaşii celor 70 de ucenici (Luca 10, 1), ajutători şi delegați ai episcopilor în săvârşirea misiunii lor în Biserică.

Cele trei trepte ale ierarhiei bisericeşti sunt legate între ele prin acelaşi har al preoției, după cuvântul Sf. Apostol Pavel către Timotei: *„Nu fi nepăsător față de harul care este întru tine, care ți s-a dat prin Proorocie, cu punerea mâinilor mai-marilor preoților"* (I Tim. 4, 14; II Tim. 1, 6).

Sf. Clement Romanul, Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu, Sf. Policarp şi alții mărturisesc cele trei trepte ale ierarhiei şi susțin că fără aceasta nu este Biserică[246].

284. Care e cea mai mare autoritate în Biserică?

Cea mai mare autoritate în Biserică sunt episcopii ca urmaşi direcți ai Sf. Apostoli, despre care Sf. Pavel zice în Scrisoarea I către Corinteni (12, 28): *„Şi pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică, întâi pe apostoli, al doilea pe prooroci, al treilea pe învățători...".*

---

[245] Tertulian, *Despre presrrierea ereticilor*, 20, Migne, *P. L.*, II, col. 32.

[246] Sf. Ignatie, *Scrisoarea către Tralieni,* 3, Funk, I, 244.

Fericitul Teodoret al Cirului, lămurind textul din I Timotei 3, 13, spune că «pe cei ce se numesc acum episcopi, îi numeau atunci Apostoli, cu trecerea timpului numele de Apostol s-a rezervat însă Apostolilor cu adevărat, iar cel de episcop s-a dat celor numiți odinioară Apostoli». Sf. Ciprian susține că fără episcop nu e Biserică[247]. Episcopul este centrul puterii duhovniceşti şi capul văzut al Bisericii dintr-o anumită regiune. Sinodul episcopilor este autoritatea cea mai mare a Bisericii dintr-o parte a creştinătății, iar sinodul ecumenic este autoritatea cea mai înaltă a Bisericii Ortodoxe.

[247] Sf. Ciprian, *Scrisoarea 66*, C.V., p. 583.

SFINTELE TAINE

285. Care este articolul al X-lea din Simbolul Credinţei?

Acest articol este:

«Mărturisesc un Botez întru iertarea păcatelor».

286. De ce se vorbeşte despre Botez în Simbolul Credinţei?

Pentru că Botezul este uşa prin care omul intră în Biserică, el e *cea dintâi dintre cele şapte Sf. Taine*.

287. Ce sunt Sfintele Taine?

Sfintele Taine sunt acele lucrări sau acte sfinte văzute, întemeiate de Hristos şi săvârşite de Biserică prin episcopul şi preoţii ei, prin care se împărtăşeşte primitorului harul dumnezeiesc, nevăzut, mântuitor. Sunt lucrări văzute, pentru că omul e trupesc, cum zice Sf. Ioan Gură de Aur: «Dacă ar fi netrupesc, ţi-ar da aceste daruri aşa cum sunt, netrupeşti. Dar fiindcă sufletul e împreunat cu trupul, cele duhovniceşti ţi le dă în semne supuse simţurilor»[248].

288. Cine e săvârşitorul Sfintelor Taine?

Ca izvor al Sf. Taine, Mântuitorul Hristos este şi săvârşitorul lor, prin mijlocirea arhiereului şi a preotului. Ca unul Care e prezent fără întrerupere în Trupul Său tainic, adică în Biserică, Hristos şi numai El este săvârşitorul Sf. Taine. Episcopul şi preotul nu sunt decât organele văzute, sfinţite ale Arhiereului şi Preotului nevăzut Hristos, sunt iconomii Tainelor xi Dumnezeu, cum zice Sf. Apostol Pavel: *„Aşa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos şi iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu”* (I Cor. 4, 1). Lucrul e atât de adevărat, încât Sf. Taine îşi păstrează puterea, oricare ar fi viaţa preotului. Sf. Ioan Gură de Aur zice: «Dacă harul ar căuta pretutindeni vrednicia, n-ar fi nici Botez, nici Trup al lui Hristos, nici aducere înainte prin aceştia. Dar cum Dumnezeu obişnuieşte să lucreze şi prin cei nedemni, harul Botezului nu e vătămat întru nimic de viaţa preotului»[249].

289. Care e numărul Sfintelor Taine?

Sf. Taine sunt în număr de şapte: Botezul, Mirungerea, Pocăinţa, Îmşărtăşania, Preoţia, Nunta şi Maslul. Acest număr e acela al darurilor Sf. Duh (Isaia 11, 2-3) şi răspunde trebuinţelor duhovniceşti ale omului. *„Naşterea duhovnicească”* e dată prin Botez, *„creşterea”*; prin Mirungere, *„hrana”*; prin Sf. Împărtăşanie; *„puterea de a învăţa, sfinţi şi conduce”* (Matei 28, 19), prin Hirotonie sau Preoţie; *„înnoirea morală”*, prin pocăinţă; *„sfinţirea şi tăria legăturii căsătoriei”*, prin Taina nunţii; *„tămăduirea de bolile trupeşti şi sufleteşti, precum şi iertarea păcatelor care le-au cauzat”*, prin Maslu.

290. Ce este Botezul?

Botezul este acea Sf. Taină care, prin lucrarea văzută a întreitei cufundări în apă şi chemarea Sf. Treimi, împărtăşeşte harul care şterge păcatul strămoşesc şi celelalte păcate şi face pe cel ce o primeşte membru al Bisericii, născut la o viaţă nouă în Hristos, cum zice Sf. Apostol Pavel: *„Au nu ştiţi că toţi câţi în Hristos lisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a înviat din morţi, prin slava Tatălui, aşa să umblăm şi noi întru înnoirea vieţii”* (Rom. 6, 3-4). Botezul deschide împărăţia cerurilor celor ce-l primesc, după cuvântul Mântuitorului: *„De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu”* (Ioan

[248] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 82 la Matei*, 4, Migne, *P. G.*, LVIII, col. 743.
[249] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 8, 1, la Epistola către Corinteni*, Migne, *P. G.*, LXI, col. 69.

3, 5). Sf. Grigorie Teologul zice că Scriptura cunoaşte trei feluri de naşteri: cea trupească, cea din botez şi cea din înviere. Fără naşterea prin Botez, nu e cu putinţă naşterea prin Înviere[250].

291. De unde rezultă că Botezul este o Taină, şi nu un simbol?

Ştim din cuvintele Mântuitorului către Nicodim: *„De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu"* (Ioan 3, 5). De aici rezultă că în lucrarea văzută a cufundării în apă la Botez mai este şi o lucrare nevăzută a Sf. Duh, prin care are loc o naştere din nou, sau, cum spune Sf. Apostol Pavel, o *„înnoire a vieţii"* (Rom. 6, 4; Tit 3, 5). Sf. Apostol Petru arată tot atât de lămurit că Botezul se face *„spre iertarea păcatelor"* (Fapte 2, 38), iertare care se dă prin curăţirea şi sfinţirea nevăzută a Sf. Duh.

292. Din ce rezultă trebuinţa de a se boteza toţi oamenii pentru ca să se mântuiască?

Rezultă din următoarele:

1. Toţi oamenii sunt întinaţi de păcatul strămoşesc (Iov 14, 4; Ps. 50, 6; Rom. 5, 12; Efes. 2, 3).

2. Cei întinaţi de acest păcat nu pot intra în împărăţia lui Dumnezeu (I Cor. 15, 50; Apoc. 21, 27).

3. Numai Botezul creştin, cu apă şi Duh, poate şterge acest păcat, făcând din omul vechi făptură nouă, potrivit cuvântului Mântuitorului către Nicodim (Ioan 3, 3-7).

Deci, orice om are neapărată trebuinţă de Botezul cu apă şi Duh, spre a se putea mântui. Aşa fiind, şi copiii trebuie botezaţi, pentru a nu-i lăsa lipsiţi de împreunarea cu Hristos şi pentru a nu se întâmpla să moară necurăţiţi şi nemântuiţi.

293. Când a fost aşezată Sf. Taină a Botezului?

Sf. Taina a Botezului a fost aşezată de Mântuitorul după slăvita Sa înviere, prin porunca dată Apostolilor şi, prin ei, Bisericii: *„Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântlui Duh"* (Matei 28, 19; Marcu 16, 15-16). Plinatatea harului a fost dată numai după pogorârea Duhului Sfânt, la Cincizecime (Fapte 2, 1-5; 19, 6). Deci de atunci s-a pus şi Botezul în lucrare.

294. Ce condiţii se cer pentru primirea Sf. Botez?

Cel ce se botează trebuie să se pocăiască de toate păcatele săvârşite şi să creadă în Iisus Hristos ca în Dumnezeu şi ca în Mântuitorul lumii, cum îndeamnă Sf. Petru pe viitorii primi creştini: *„Pocaiţi-vă şi să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre, şi veţi primi darul Sfântului Duh"* (Fapte 2, 38).

295. Copiii, neîndeplinind cele două condiţii, de ce sunt botezaţi?

Copiii sunt botezaţi pentru a li se şterge păcatul strămoşesc. Botezul lor se face prin credinţa altora. Unele din minunile Mântuitorului au fost săvârşite asupra anumitor persoane nu pentru credinţa lor, ci pentru credinţa altora. Se cunoaşte cazul slăbănogului care a fost adus înaintea Mântuitorului, prin deschiderea acoperişului casei în care Se afla Domnul, şi vindecat pentru credinţa celor care îl purtau: *„Iar Iisus, văzând crediţa lor, a zis slăbănogului: „Fiule, iertate îţi sunt păcatele tale"* (Marcu 2, 5). La fel se petrece lucrul cu vindecarea slugii sutaşului (Matei 8, 5-13), precum şi cu vindecarea fiicei femeii cananeence (Matei 15, 22-28). Copiii neopunând o piedică personală, dumnezeiescul har poate lucra asupra lor prin Sf. Botez, fără rezistenţă.

Copiii n-au nevoie de pocainţă pentru a primi Botezul, pentru că ei n-au păcate personale, ci numai pe cel strămoşesc. Moartea copiilor nebotezaţi e un păcat care apasă greu asupra părinţilor. Sf. Grigorie de Nissa osândeşte pe cei ce amână Botezul[251]. Mântuitorul, zice Sf. Irineu, «a venit ca pe toţi să-i mântuiască, pe cei care se nasc din nou prin El în Dumnezeu: prunci, copii, tineri şi bătrâni»[252].

---

[250] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvânt la Sf. Botez*, 2, Migne, *P. G.*, XXXVI, col. 360, 361.

[251] Sf. Grigorie de Nissa, *Cuvânt către cei ce amână Botezul,* Migne, *P. G.*, XLVI, col. 416-432.

[252] Sf. Irineu, *Contra ereziilor,* 2, 22, Migne, *P. G.*, VII, col. 784.

296. Ce adeveriri ne dă Sf. Scriptură despre Botezul copiilor?

Tăierea-împrejur, care preînchipuia Botezul (Col. 2, 11-13), se făcea şi copiilor; potopul (I Petru 3, 20-21) şi trecerea Mării Roşii (Ies. 14, 21-22), care preînchipuiau acelaşi Botez, au fost petrecute şi de copii; făgăduinţa Sf. Duh spre iertarea păcatelor e dată şi copiilor (Fapte 2, 38-39). Sf. Apostoli Petru, Pavel şi alţii botează atâtea „case" sau „familii", din care nu puteau lipsi copiii. Se ştie cum Sf. Apostol Pavel a botezat „casa" temnicerului din Filipi (Fapte 16, 33), pe a lui Ştefana din Corint (I Cor. l, 16), pe a Lidiei (Fapte 16, 15), iar Sf. Apostol Petru a botezat casa lui Corneliu (Fapte 10, 47-48) şi împreună cu Sf. Apostol Ioan a împărtăşit, după Botez, Sf. Duh locuitorilor din Samaria, care nu puteau fi fără de copii (Fapte 8, 12-17).

Biserica a rânduit chezaşia duhovnicească a părinţilor sufleteşti, după pildă chezaşilor care vin cu slăbănogul la Mântuitorul, după aceea a sutaşului care dă chezăşie pentru sluga lui şi după aceea a femeii cananeence, care dă chezăşie pentru fiica ei, despre care am vorbit mai înainte (Matei 8, 5-13; 15, 22-28; 17, 14-18). Aceşti chezaşi se numesc naşi. Ei garantează că vor lua sub ocrotirea lor sufletească pe finii lor, spre a-i creşte în credinţă. Naşii sunt mărturisiţi de tradiţia bisericească.

297. Care sunt efectele sau roadele Sf. Botez?

Roadele Sf. Botez sunt: ştergerea păcatului strămoşesc şi a eventualelor păcate personale, în cazul adulţilor şi celor maturi (Fapte 2, 38-39; 22, 16; Col. 2, 12-13; I Petru 3, 21); renaşterea duhovnicească prin primirea primului har şi o viaţă nouă în Hristos. Sf. Apostol Pavel zice: *„Câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat0"* (Gal. 3, 27) şi *„Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine"* (Gal. 2, 20).

298. De ce mărturisim credinţa într-un singur Botez?

Pentru că, după cuvântul Sf. Apostol Pavel, este *„un Domn, o credinţă, un Botez"* (Efes. 4, 5) şi pentru că, după cum e o singură naştere trupească, tot astfel e o singură naştere duhovnicească. Botezul nu se poate deci repeta. Prin Botez se şterge păcatul strămoşesc. Acest păcat e unul singur. Dacă o dată este şters, nu mai este nevoie de un al doilea Botez, căci altfel s-ar presupune că primul Botez n-a avut acest efect.

Este adevărat că prin Botez nu se şterge numai păcatul strămoşesc, ci şi toate păcatele personale. Dar fiindcă Botezul îl împărtăşim copiilor, aceştia n-au alte păcate, iar în cazul că ar fi vorba de adulţi, aceştia trebuie să se pocăiască de păcatele săvârşite şi aşa să se apropie de Taina Botezului, mărturisind credinţa în Iisus Hristos, adică după mărturisirea dreptei credinţe a Bisericii (Simbolul de credinţă niceo-constantinopolitan). Adulţilor li se iartă, prin Botez, atât păcatul strămoşesc, cât şi păcatele personale făcute până la acea dată. Iată de ce, când vorbim despre efectele Botezului, înţelegem sau spunem că prin el se iartă păcatul strămoşesc.

299. Mai este un Botez în afară de cel din apă şi din Duh?

Mai este şi *Botezul muceniciei sau al sângelui*, cum mărturiseşte Sf. Scriptură şi Sf. Tradiţie. *„Tot cel ce va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, voi mărturisi şi Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri"* (Matei 10, 32). *„Căci cine va voi sa-şi scape sufletul său, îl va pierde, iar cine îşi va pierde sufletul pentru Mine, îl va afla,,* (Matei 16, 25). Sf. Părinţi recunosc Botezul sângelui şi-1 socotesc egal cu cel din apă şi din Duh, ba uneori chiar mai de preţ decât acesta. După ce enumeră Botezul lui Moise, pe al lui Ioan şi pe al lui Iisus, Sf. Grigorie Teologul adaugă: «Cunosc şi al patrulea Botez, cel prin mucenicie şi sânge, cu care S-a botezat şi Hristos şi care e mai preţios decât altele, cu cât el nu se mai întinează cu alte necurăţii»[253].

300. Este vreo deosebire între Botezul lui Ioan Botezatorul şi Botezul creştin cu apă şi Duh, de care a fost vorba?

Da, este o mare deosebire între ele. Căci botezul lui Ioan Botezătorul nu era taină, ci numai simbol. El nu curată păcatele, fiindcă nu era cu Duh, ci numai cu apă. Prin scufundarea în apă el numai simboliză curăţirea internă. Deosebirea între cele două botezuri au făcut-o:

---

[253] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvânt la Sf. Luminare*, 17, Migne, *P. G.*, XXXVI, col. 356.

1. Însuşi Ioan Botezătorul, când a zis: *„Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, iar Cel ce vine după mine... vă va boteza cu Duh Sfânt şi cu foc”* (Matei 3, 11).

2. Mântuitorul, când a spus ucenicilor Săi după înviere: *„Ioan a botezat cu apă, iar voi veti fi botezați cu Duh Sfânt, nu mult după aceste zile”* (Fapte 1, 5).

3. Apostolii înşişi, cu deosebire Sf. Apostol Pavel, care a botezat cu Botezul creştin pe nişte foşti ucenici de ai lui Ioan în Efes, deşi aceştia primiseră mai înainte botezul lui Ioan (Fapte 19, 1-6).

Deosebirea trebuie s-o facem şi noi, deoarece astăzi există, chiar şi printre noi, multe comunități religioase neoprotestante, care nu fac această deosebire şi care practică un botez asemănător celui al lui Ioan, ca *simbol*, şi *nu ca Taină,* dându-i forma creştină doar prin rostirea formulei: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh».

301. Ce este Taina Mirungerii?

Este taina prin care se dau celui nou botezat, prin ungerea cu Sf. Mir, darurile Duhului Sfînt, ca sa sporeasca si sa se întareasca în viața duhovniceasca.

302. Când â fost asezata Taina Mirungerii?

Cuvântul de aşezare a acestei Sf. Taine este porunca Mântuitorului către Apostoli: *„Şi iată, Eu trimit făgăduință Tatălui Meu Peste voi, iar voi şedeți în cetatea Ierusalimului până ce vă veți îmbrăca cu putere de sus”* (Luca 24, 49). Aşezarea ca Taină, aici, e făcută învăluit; ea avea să fie arătată în chip vadit şi strălucit la ziua Cincizecimii.

Aşezarea Tainei Mirungerii este adeverită prin coborârea Duhului Sfânt în chip văzut la Botezul Mântuitorului, apoi prin cuvintele Sf. Apostol Pavel: *„Iar Cel ce ne întăreşte pe noi împreună cu voi, în Hristos, şi ne-a uns pe noi este Dumnezeu care ne-a şi pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului în inimile noastre”* (II Cor. 1, 21-22; Efes. 4, 30). Tot aşa ne învață şi Sf. Apostol şi Evanghelist Ioan: *„Şi voi, ungere aveți de la Cel Sfânt şi ştiți toate... ungerea pe care ați luat-o de la El rămâne întru voi şi nu aveți trebuință ca să vă învețe pe voi cineva...”* (I Ioan 2, 20, 27)

303. Cine a împartasit intii aceasta Sf. Taina?

Sf. Apostoli, îndată după coborârea Duhului Sfânt (Fapte 8, 16-17; 19, 6).

304. Ce condiții trebuie să îndeplinească primitorul?

Aceleaşi ca şi la Sf. Botez, de care Taina Mirungerii este nedespărțită, administrându-se îndată celui nou botezat. Sf. Petru şi Ioan se duc în Samaria pentru a-şi pune mâinile peste cei botezați (Fapte 8, 16-17). Sf. Apostol Pavel îşi pune mâinile peste cei botezați în numele Domnului Iisus (Fapte 19, 2-6). Tradiția bisericească adevereşte această practică. «Aceasta se face şi acum la noi, zice Sf. Ciprian, anume ca aceia care sunt botezați în Biserica sa fie înfățişați căpeteniilor Bisericii şi, prin rugăciunea şi punerea mâinilor noastre, să primească Duhul Sfânt şi, prin semnul Domnului, să primească desăvârşirea»[254]. Până aici ni se spune că Sf. Taină a Mirungerii se săvârşea prin punerea mâinilor şi prin ungere (Fapte 8, 16-17; Efes. 1, 13; 4, 30; II Cor. 1, 21-22; I Ioan 2, 20, 27). Mai târziu a rămas numai ungerea, pentru a nu se confunda cu hirotonia, care se săvârşeşte de către apostoli sau episcopi. Iată cum spune Sf. Chiril al Ierusalimului că Taina aceasta se săvârşeşte prin ungere: «Vouă, după ce ați ieşit din cristelnița sfântei ape, vi s-a dat ungerea, preînchipuirea aceluia cu care a fost uns Hristos; iar acesta este Sf. Duh»[255]. Taina Mirungerii nu se repetă.

305. Cum se explica săvârşirea Tainei Mirungerii atât prin punerea mâinilor, cât şi prin ungere?

La început Sf. Apostoli săvârşeau această Sf. Taina prin punerea mâinilor, precum am văzut (Fapte 8, 17). De la o vreme înainte, Sf. Apostoli au înlocuit punerea mâinilor prin ungere şi lucrul acesta s-a făcut destul de timpuriu, odată cu întinderea creştinismului, care nu mai îngăduia mersul apostolilor aşa departe şi pentru prea mulți botezați. Pe măsură ce se răspândea creştinismul, aceasta Sf. Taină a început să se săvârşească prin ungere cu Sf. Mir şi

---

[254] Sf. Ciprian, *Scrisoarea 73*, 9, Migne, *P. L.*, III, col. 1115.

[255] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza 21*, Migne, *P. G.*, XXXIII, col. 1089.

de către fiecare preot, în asemanare şi cu ungerea din Testamentul Vechi în care preoții şi profeții, ungând cu untdelemn, invocau binecuvântarea dumnezeiască.

Sf. Mir se pregăteşte din untdelemn, vin şi 35 diferite aromate, sfințindu-se numai de către episcopi (can. 6 Cartagina 418). Sfințirea Sfântului Mir este prerogativa Bisericii Autocefale, fiind, deci, sfințit de episcopii respectivei Biserici, în frunte cu Intâistătătorul ei, în Joia Patimilor, după Sfânta Liturghie. Sfântul Mir se dă apoi, prin episcopul eparhiei, preoților pentru administrarea Tainei Mirungerii.

306. Ce este pocăința?

Pocaința e Sfânta Taină prin care credinciosul primeşte de la Însuşi Dumnezeu iertarea păcatelor mărturisite duhovnicului cu zdrobire de inima.

307. Când a fost aşezată această Sf. Taină?

Mântuitorul a făgăduit această Taină Sf. Apostoli, când le-a spus: *„Amin grăiesc vouă: oricâte veți lega pe pământ vor fi legate în cer şi oricâte veți dezlega pe pământ vor fi dezlegate în cer”* (Matei 18, 18; 16, 19). El a aşezat-o după sfânta Sa Înviere prin cuvintele: *„Luați Duh Sfânt; cărora le veți ierta păcatele, se vor ierta lor, şi cărora le veți ține, vor fi ținute„* (Ioan 20, 22-23). Puterea de a lega şi a dezlega păcatele o are numai Mântuitorul nostru Iisus Hristos, cum a dovedit-o cu prilejul minunilor Sale (Luca 5, 20), dar El a dat această putere şi Apostolilor (Ioan 20, 21-23) şi prin aceştia episcopilor şi preoților. Pocăință predicată de Sf. Ioan Botezătorul şi mărturisirea păcatelor care aveau loc atunci (Marcu 1, 4-5) au prevestit pocaința şi mărturisirea creştină.

308. Care sunt condițiile iertării păcatelor prin această Taină?

Aceste condiții sunt: adâncă părere de rău pentru păcatele săvârşite, mărturisirea lor duhovnicului cu hotărârea de a nu mai greşi, credința puternică în Hristos şi nădejdea în îndurarea Lui.

309. Ce este dezlegarea?

Dezlegarea este iertarea desăvârşită a păcatelor şi reaşezarea celui ce se pocăieşte sub puterea harului. Iată ce zice Sf. Ioan Gură de Aur despre puterea de a dezlega, încredințată preoților: «Locuitori ai pământului şi ducându-şi viața pe el, preoții au fost cinstiți cu încrederea de a administra cele cereşti; ei au primit puterea pe care Dumnezeu nici Îngerilor şi nici Arhanghelilor n-a dat-o. Acestora nu li s-a spus: Câte veți lega pe pământ vor fi legate şi în ceruri şi câte veți dezlega pe pământ vor fi dezlegate şi în ceruri. Stăpânitorii pământului au puterea de a lega, dar numai trupurile. Lanțul, însă, pe care Dumnezeu l-a dat preoților atinge sufletul şi e lung până la ceruri. Cele ce fac preoții aici jos, Dumnezeu le întăreşte sus şi Stăpânul aprobă hotărârea servilor Săi. Ce altceva le-a dat decât puterea cerească? *„Cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veți ține, vor fi ținute”* (Ioan 20, 23). Ce autoritate ar putea fi mai mare decât aceasta: *„Tată a dat Fiului toată judecuta”* (Ioan 5, 22). Iar eu văd că toată această putere a fost dată preoților de către Fiul»[256].

310. Ce este Sfânta Împărtăşanie?

Sfânta Împărtăşanie este Taina prin care creştinul se împărtăşeşte cu însuşi Trupul şi Sângele Domnului, care păstrează numai pentru ochii noştri trupeşti chipul de pâine şi de vin.

311. Când a fost aşezată această Sf. Taină?

Sf. Taină a Împărtăşaniei a fost aşezată de Mântuitorul la Cina cea de Taina, când a luat pâinea, S-a rugat şi a binecuvântat-o zicând: *„Luati, mâncați, acesta este trupul Meu”*. Apoi a luat paharul, a mulțumit, 1-a binecuvântat zicând: *„Beți dintru acesta toți, că acesta este sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea Păcatelor„* (Matei 26, 26-28; Marcu 14, 22-24; Luca 22, 19-20; Ioan 6, 35; I Cor. 11, 23-25). Apoi a adăugat: *„Aceasta s-o faceți întru Pomenirea Mea”* (Luca 22, 19; I Cor. 11, 24 şi 25).

[256] Sf. Ioan Gura de Aur, *Despre preoție*, 3, 5, Migne, *P. G.*, XLVIII, col. 643; vezi şi Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz şi Sf. Efrem Sirul, *Despre preoție*, trad. Pr. D. Fecioru, Bucureşti, 1987, p. 59.

312. Cum ajung pâinea şi vinul Trupul şi Sângele Mântuitorului?

Prin prefacerea lor în Trupul adevărat şi Sângele adevărat al Mântuitorului cu puterea Duhului Sfânt invocată asupra lor de epsicopul sau preotul liturghisitor (epicleza). De aceea Sf. Împărtăşanie este prelungirea întrupării Domnului.

313. Ce este această prefacere?

Încă din timpul vieţii Sale, înainte de Patimi, Mântuitorul Se înfăţişează oamenilor ca *„Pâinea vieţii”* şi ca adevărată mâncare şi băutură: *„Eu sunt pâinea vieţii... Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. De vă mâncă cineva din pâinea aceasta, va fi viu în veci; iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viaţa lumii este trupul Meu... Dacă nu veţi mânca trupul Fiului Omului şi nu veţi bea sângele Lui, nu veţi avea viaţă în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viaţă veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi. Trupul Meu este adevârată mâncare şi sângele Meu este adevărată băutură. Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu întru Mine rămâne şi Eu întru el”* (Ioan 6, 48, 51, 53-56). Mântuitorul ne asigură că noi vom mânca Trupul Lui şi vom bea Sângele Lui cu adevărat, nu în închipuire, cum pretindeau ereticii timpurilor vechi şi unii dintre protestanţi. Sf. Apostol Pavel întăreşte acest lucru prin cuvintele: *„Oricine va mânca pâinea aceasta sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie vinovat va fi Trupului şi Sângelui Domnului„* (I Cor. 11, 27). Dar cum se preface pâinea şi vinul în Trupul şi Sângele Mântuitorului este o Taină care depăşeşte puterea noastră de înţelegere. Sf. Părinţi susţin că puterea Sf. Duh, care coboară la rugăciunea preotului, preface pâinea şi vinul. Iată ce spune în această privinţă Sf. Ioan Damaschin: «Însăşi pâinea şi însuşi vinul se prefac în Trupul şi Sângele Domnului. Iar dacă întrebi de chipul cum se petrece (aceasta), ţi-e de ajuns să auzi că prin Sf. Duh, aşa cum Domnul Şi-a luat Luişi în Sine trupul din Sf. Născătoare de Dumnezeu prin Duhul Sfânt. Nu ştim nimic mai mult decât că este Cuvântul adevărat, lucrător şi atotputernic al lui Dumnezeu, dar chipul cum, nu poate fi cercetat. Nu e lipsit de interes să spun şi acest lucru că după cum în chip firesc pâinea prin mâncare şi vinul şi apa prin băutură se prefac în trupul şi sângele celui ce mănâncă şi bea şi nu ajung un alt trup pe lângă cel dintâi, tot aşa pâinea punerii înainte, vinul şi apa, prin chemarea şi venirea Duhului Sfânt, se prefac într-un chip mai presus de fire în Trupul şi Sângele lui Hristos şi nu sunt doi, ci unul şi acelaşi... Pâinea şi vinul nu sunt icoana Trupului şi Sângelui lui Hristos – să nu fie! –, ci însuşi Trupul îndumnezeit al Domnului, pentru că Domnul însuşi a zis: „Acesta este nu chipul Trupului, ci „Trupul Meu” şi nu chipul Sângelui, ci „Sângele Meu”»[257].

314. Pâinea şi vinul se prefac în Trupul şi Sângele Mântuitorului din timpul vieţii Sale pământeşti, sau în Trupul şi Sângele de după Înviere?

Ele se prefac în Trupul şi Sângele luate de Fiul lui Dumnezeu la Întrupare din Fecioara Maria, Trupul cu care a pătimit pentru păcatele noastre şi a înviat. Din momentul prefacerii, Domnul rămâne continuu, întreg şi acelaşi, sub amândouă chipurile şi în fiecare parte în Sf. Împărtăşanie (Euharistie).

315. Când are loc prefacerea şi se săvârşeşte deci această Taină?

În timpul Sf. Liturghii, şi anume atunci când preotul, ridicând mâinile, fruntea şi inima către cer, se roagă fierbinte lui Dumnezeu, în taină: «Trimite Duhul Tău cel Sfânt peste noi şi peste darurile acestea, ce sunt puse înainte, şi fă, adică, pâinea aceasta, cinstit Trupul Hristosului Tău; iar ce este în paharul acesta, cinstit Sângele Hristosului Tău, prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt! Amin. Amin. Amin.» Pâinea şi vinul se prefac acum în însuşi Trupul şi Sângele Domnului. În timpul acesta la strană se cântă «Pre Tine Te laudăm».

316. Sfânta Împărtăşanie e numai o Taină sau e mai mult decât atâta?

Sf. Împărtăşanie este şi jertfă. Lucrul se vede întâi din înseşi cuvintele de întemeiere a acestei Taine unde se spune: *„Acesta este trupul Meu, care se frânge pentru voi„* (I Cor. 11, 24). *„Acesta este sângele Meu, al legii celei noi care pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor”* (Matei 26, 28). *„Acesta este trupul Meu care se dă pentru voi”* (Luca 22, 19).

[257] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 4, 13, Migne, *P. G.*, XCIV, col. 1144.

„Acest Pahar este Legea cea nouă întru sângele Meu, carele pentru voi se varsă” (Luca 22, 20). Despărţirea trupului de sânge arată firea de jertfă a Sf. Împărtăşanii: Trupul se frânge şi Sângele se varsă numai în jertfă. În al doilea rând, Sf. Împărtăşanie face prezentă şi continuă jertfa de pe Golgota. Mântuitorul e şi jertfitor şi jertfă. E jertfitor ca Arhiereu şi jertfă nouă întocmai ca sfânta Sa jertfă pe Cruce.

317. Care sunt roadele împărtăşirii cu Trupul şi Sângele Domnului?

Cel ce se împărtăşeşte cu Trupul şi Sângele Domnului se uneşte tainic cu Domnul şi prin aceasta îşi umple sufletul cu har şi cu toate bunurile duhovniceşti pe care le aduce o asemenea unire: *„Cel ce manâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el”* (Ioan 6, 56). Îşi sporeşte viaţa duhovnicească: *„Cel ce Mă mănâncă va trăi prin Mine”* (Ioan 6, 57); „Cel ce mănâncă pâinea aceasta va trăi în veac” (Ioan 6, 58). Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu susţine că Sf. Împărtăşanie «este leacul nemuririi». Acelaşi lucru îl învaţă şi Liturghiile Sf. Vasile şi a Sf. Ioan Gură de Aur. Acestea din urmă au cuvintele: «Mă împărtăşesc eu (se împărtăşeşte) robul lui Dumnezeu... spre iertarea păcatelor şi spre viaţa de veci». Sf. Împărtăşanie păstrează şi strânsa legătură cu întregul Trup al Bisericii, în care Domnul Se află fără întrerupere.

318. Ce este Hirotonia sau Preoţia?

Hirotonia sau Preoţia este Taina prin care cei anume pregătiţi primesc, prin punerea mâinilor şi rugăciunea Arhiereului, puterea de a propovădui cuvântul lui Dumnezeu, de a sfinţi prin Sf. Taine şi slujbele bisericeşti şi de a conduce pe cei credincioşi la mântuire (Matei 28, 19-20).

319. Când a aşezat Mântuitorul această Sf. Taină?

Mântuitorul a aşezat această Sf. Taină chiar în prima zi a Învierii Sale, prin cuvintele spuse Apostolilor: *„Precum M-a trimis pe Mine Tatăl şi Eu vă trimit pe voi. Şi aceasta zicând, a suflat asupra lor şi a zis lor: Luaţi Duh Sfânt; cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute”* (Ioan 20, 21-23). Aci nu se arată că partea văzută a Tainei, adică punerea mâinilor şi rugăciunea, a fost rânduită de Domnul, dar Sf. Scriptură spune că preoţia se dă prin punerea mâinilor (Fapte 14, 23; I Tim. 4, 14; 5, 22) şi că ea este lucrarea Duhului Sfânt, cum zice Sf. Apostol Pavel preoţilor din Efes: *„Luaţi aminte de voi şi de toată turma întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriţi Biserica lui Dumnezeu”* (Fapte 20, 28).

320. Pe ce temeiuri se sprijină cele trei puteri ale Preoţiei: învăţătorească sau de propovăduire, sfinţitoare şi conducătoare?

Puterea învătătorească sau de a vesti cuvântul lui Dumnezeu a fost dată de Mântuitorul odată cu cea *sfinţitoare* şi de conducere prin cuvintele: *„Mergând învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului”* (Matei 28, 19-20). Puterea sfinţitoare a fost indicată şi prin cuvintele de la Cina cea de Taină: *„Aceasta s-o faceţi întru pomenirea Mea”* (Luca 22, 19; I Cor. 11, 24-25). Despre *puterea sfinţitoare* a preoţiei vorbeşte şi Sf. Apostol Pavel: *„Aşa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos şi iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu”* (I Cor. 4, 1).

Puterea de conducere duhovnicească a fost arătată concret prin cuvintele: *„Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă şi cel ce se leapădă de voi de Mine se leapădă”* (Luca 10, 16). Sf. Grigorie Teologul zice despre puterea de conducere a preoţiei că este «arta artelor» şi «ştiinţa ştiinţelor»[256bis].

321. Câte trepte are Preoţia harică?

Ierarhia bisericească sau preoţia sacramentală are *trei trepte*: 1) *treapta arhierească,* venind de-a dreptul de la Apostoli, prin succesiunea apostolică, sau episcopală. Ea are plinătatea celor trei puteri: de a învăţa, de a săvârşi cele sfânte, de a conduce Biserica; 2) *treapta preotească* primeşte aceste trei puteri de la Arhiereu, însă fără dreptul de a hirotoni şi de a sfinţi Mirul şi Sf. Antimis; 3) *treapta diaconească* primeşte în Taina hirotoniei, de la

arhiereu, puterea de a ajuta pe arhiereu şi preot, însă fără a putea săvârşi singur Sf. Taine şi Ierurgii.

Cele trei trepte harice ale ierarhiei bisericeşti, conferite prin Taina Hirotoniei, sunt adeverite de Sf. Scriptură şi de Sf. Tradiţie. Sf. Apostol Pavel a aşezat pe Tit episcop în Creta şi pe Timotei episcop la Efes. El scrie, printre altele, celui dintâi: *„Pentru aceasta te-am lăsat în Creta, ca acelea care lipsesc să le îndrepţi şi să aşezi preoţi prin cetăţi, precum eu ţi-am poruncit”* (Tit 1, 5). Şi sfătuieşte pe cel de-al doilea: *„Mâinile degrabă să nu-ţi pui pe nimeni”* (I Tim. 5, 22). Aceste texte arată că în vremea Sf. Apostol Pavel existau treapta arhierească şi treapta preoţească. Faptele apostolilor ne spun că Sf. Apostol Pavel şi Barnaba au hirotonit preoţi în Listra, Iconiu, Derbi şi Antiohia (Fapte 14, 20, 21, 23). Aceeaşi scriere a Noului Testament ne arată cum s-a înfiinţat treapta diaconească, prin alegerea şi hirotonirea celor şapte diaconi în Biserica de la Ierusalim, în fruntea cărora se afla Sf. Ştefan: *„Pe care i-au pus înaintea Apostolilor şi, rugându-se, şi-au pus peste ei mâinile”* (Fapte 6, 6). Sf. Părinţi dau mărturie neîntreruptă despre cele trei trepte preoţeşti. Sf. Ignatie scrie tralienilor: «De asemeni toţi să cinstească pe diaconi ca pe Iisus Hristos, pe episcopi ca pe chipul Tatălui, iar pe preoţi ca pe soborul lui Dumnezeu şi ca adunare a Apostolilor. Fără aceştia nu se numeşte Biserică»[258]. Taina hirotoniei nu se repetă la aceeaşi persoană pentru aceeaşi treaptă.

322. Ce înţeles au cuvintele Sf. Scripturi: „Iar voi sunteţi seminţie aleasă, preoţie împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiţi în lume bunătăţile Celui ce v-a chemat din întuneric, la lumina Sa cea minunată” (I Petru 2, 9)?

Protestanţii susţin că aceste cuvinte îndreptăţesc credinţa lor că toţi creştinii sunt preoţi. Potrivit învăţăturii autentice a Bisericii noi învăţăm însă că şi în Vechiul Testament întregul Israel se numeşte: *„preoţie împărătească”*, *„neam sfânt”* (Ieş. 19, 6), fără ca prin aceasta poporul Israel să se fi socotit că face parte în întregime din clasa preoţească. Regele Ozia, care a vrut să tămâieze, s-a umplut de lepră (II Paral. 26, 16-21), iar Core, Datan şi Aviron, care au vrut să fie preoţi prin forţă, au fost înghiţiţi de vii (Numeri 16). În cuvintele Sf. Apostol Petru e vorba de preoţie duhovnicească, obştească, al cărui altar e inima fiecărui creştin (I Cor. 3, 16-17). Iar jertfele duhovniceşti sunt *mila, duhul umilit, inima înfrântă şi smerită* (Ps. 50, 18). E vorba deci de o preoţie în înţeles figurat. Prin puterea harului primit, în Taina Botezului, a Mirungerii şi Sfintei Euharistii, creştinii au o stare aleasă, sfântă, împărătească faţă de necreştini, de aceea ei au dreptul să boteze pe pruncii în primejdie de a muri nebotezaţi. Dar aceasta nu este totuna cu preoţia aşezată de Mântuitorul prin Sf. Apostoli şi ajunsă la noi prin succesiune apostolică.

323. Ce este nunta?

Nunta este Sfânta Taină prin care, după făgăduinţa mirelui şi miresei, dată liber în faţa preotului, de a trăi împreună, în iubire, toată viaţa, pentru a naşte şi a creşte copii şi a se ajuta reciproc, li se împărtăşeşte harul dumnezeiesc care întăreşte şi înalţă însoţirea lor naturală, prefăcând-o într-o desăvârşită şi curată legătură morală, într-o unitate după chipul legăturii dintre Hristos şi Biserică.

324. Ce deosebire este între căsătoria civilă şi nunta creştină?

Căsătoria civilă este o însoţire pe viaţă între un bărbat şi o femeie, prin liber consimţământ în condiţiile legii, adică are la bază un contract plecând însă de la afecţiunea reciprocă[259], pe când nunta creştină, care presupune în prealabil căsătoria civilă ca aşezământ natural, este o însoţire sfântă, făcută cu binecuvântarea lui Dumnezeu în Biserică printr-o sfântă Taină, prin Taina Nunţii sau Cununiei, care sfinţeşte iubirea şi legătura celor însoţiţi. De la început, de când Ziditorul a făcut pe om, căsătoria apare ca un aşezământ natural, legat de însăşi natura omului, dar de origine divină, instituit prin cuvintele: *„Şi a zis Domnul Dumnezeu: Nu este bine să fie omul singur, să-i facem ajutor asemenea lui”* (Fac. 2, 18).

[256bis] *Despre fugă* sau *Despre preoţie,* **XVI;** în Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz şi Sf. Efrem Sirul, *Despre preoţie,* trad. Pr. D. Fecioru, Bucureşti, 1987, p. 166.

[258] Sf. Ignatie, 3, 1, Funk, 1, p. 244; *Scrierile Părintilor Apostolici*, p. 171.

[259] Sf. Ignatie, *Scrisoare către Sf. Policarp,* 5, 2, Funk, 1, p. 292.

Apoi a binecuvântat însoţirea bărbatului cu femeia, zicând: *„Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi Pământul şi-l stăpâniţi”* (Fac. 1, 28). Dar legătura aceasta, decăzută prin păcat, Mântuitorul o restaurează şi o înalţă la rangul de Taină. Astfel El ia parte la nunta din Cana, pe care o sfinţeşte prin prezenţa Sa şi prin prefacerea apei în vin (Ioan 2, 1-11). Sf. Apostol Pavel înfăţişează nunta ca pe o Sf. Taină, asemenea celei mari a unirii dintre Hristos şi Biserică: *„Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa, şi se va alipi de femeia sa şi vor fi amândoi un trup. Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos şi în Biserică”* (Efes. 5, 31-32).

325. Ce este Sfântul Maslu?

Sfântul Maslu este Taina care, prin rugăciunile preoţilor şi prin ungerea trupului cu untdelemn sfinţit, împărtăşeşte credinciosului harul dumnezeiesc pentru tămăduirea bolilor trupeşti şi sufleteşti, pentru iertarea păcatelor şi pentru întărirea sufletului.

326. Când a fost aşezată această Sf. Taină?

Această Sf. Taină a fost aşezată de Însuşi Mântuitorul, când a trimis pe Sf. Apostoli la propovăduire zicând-le: *„Celor ce vor crede, aceste semne vor urma: în numele Meu demoni vor scoate... peste cei bolnavi mâinile îşi vor pune şi se vor face sănătoşi”* (Marcu 16, 17-18). Apostolii au practicat Taina Sf. Maslu încă de la prima lor propovăduire: *„Şi demoni mulţi scoteau şi ungeau cu untdelemn pe mulţi bolnavi şi-i vindecau”* (Marcu 6, 13). Practica a ajuns regulă, aşa cum se vede din cuvintele Sf. Iacov: *„Este bolnav cineva între voi? Să cheme preoţii Bisericii şi* să *se roage pentru el, ungându-l cu untdelemn întru numele Domnului. Şi rugăciunea credinţei va mântui pe cel bolnav şi-l va ridica pe el Domnul; şi de va fi făcut păcate, se vor ierta lui”* (Iacov 5, 14-15). Tradiţia Bisericii mărturiseşte îndelung această practică. Sf. Ioan Gură de Aur vorbeşte despre ea pe larg în lucrarea sa „Despre preoţie”[260].

[260] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoţie*, 3, 6, Migne, *P. G.,* XLVIII, col. 646.

DESPRE VIAŢA VIITOARE

327. În care articole din Simbolul Credinţei se **vorbeşte despre „Viaţa viitoare"?**

În articolele XI şi XII.

328. Care sunt aceste articole?

Aceste articole sunt:

«Aştept învierea morţilor şi viaţa veacului ce va să fie».

329. Ce ne învaţă aceste două articole?

Ne învaţă despre ţinta ultimă la care vom ajunge după viaţa noastră pământească în sânul Bisericii. Ţinta aceasta este viaţa fericită şi nesfârşită ce va urma după „veacul" pământesc şi după învierea morţilor.

330. Dacă oamenii vor învia odată, de ce mai mor? Pare drept să moară cei păcătoşi, pentru că firea lor e robită de păcat, dar de ce să moară cei ce trăiesc in sânul Bisericii, curăţindu-se de păcate prin harul Sfintelor Taine şi prin implinirea **porunci**lor dumnezeiesti?

Moartea a rămas, şi pentru cei drepţi, ca o lege de obşte a tuturor oamenilor ce vieţuiesc pe pământ (Rom. 5, 12; Evr. 9, 27). A rămas chiar şi pentru cei ajunşi la o cât mai deplină curăţire de păcate, pentru că trupul lor poartă slăbiciunile intrate în el, de pe urma păcatului strămoşesc. Şi trupul acesta slab trebuie să moară cum a murit trupul lui Hristos, ca oamenii să-1 primească odată cu totul schimbat, eliberat de toate slăbiciunile şi trebuinţele, ca să nu mai stânjenească fericirea desăvârşită a omului din viaţa viitoare. Sfântul Apostol Pavel zice: *„Nebun ce eşti! Tu ce semeni nu dă viaţă, de nu va muri"* (I Cor. 15, 36). Deci moartea celui drept nu mai e o pedeapsă pentru păcat, ci o trecere a lui spre o viaţă mai desăvârşită. Prin moarte firea omenească scapă de ultima slăbiciune intrată în ea de pe urma păcatului. Aceasta însă numai pentru că omul se ridică, prin credinţă şi prin iubirea lui Hristos, mai presus de moarte încă din viaţă, nemaitemându-se de ea, şi aşteptând-o ca un prilej de a se apropia şi mai deplin de Hristos. Precum se eliberează de celelalte slăbiciuni, stăpânindu-le cu voinţă întărită de harul Sfântului Duh, aşa se va elibera de moarte răbdând-o fără teamă, prin aceeaşi întărire a Sf. Duh. Aşa face cel drept. Sfântul Apostol Pavel spune că el doreşte a fi cu Hristos, deşi pentru folosul oamenilor ar fi mai bine să mai trăiască (Filip. 1, 23-24; II Cor. 3, 6-8).

331. Îndată după moarte şi încă mai înainte de învierea trupurilor, sufletele celor credincioşi şi curăţiţi de păcate se duc la viaţa fericită. Dar ce se întâmplă cu sufletele celor care mor în necredinţă şi păcate?

Sufletele celor necredincioşi sunt îndată osândite. Aceasta ne-o spune Însuşi Mântuitorul Iisus Hristos prin pilda despre bogatul şi săracul Lazăr. De sărac se spune că a murit şi a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam, iar de bogat, că a fost dus în iad (Luca 16, 22-23).

332. Ce se întâmplă cu sufletele după moarte şi mai înainte de învierea trupurilor şi de judecata cea de obşte?

Primul lucru ce se întâmplă fiecărui suflet, îndată după moarte, este o judecată. Această judecată care se face cu fiecare suflet în parte se numeşte *judecata părţiculară* şi ea se deosebeşte de judecata cea de obşte, sau universală, care se Va face cu toţi oamenii, în acelaşi timp, la sfârşitul lumii după învierea trupurilor. Prin această judecată părţiculară se cercetează starea în care iese omul din viaţa pământească; şi dacă această stare este bună, sufletul este dus de îngeri la fericire, iar dacă este rea, e luat de duhurile cele rele şi dus la chinuri. Fericirea la care sunt duşi cei găsiÎi Vrednici se numeşte *„Sânul lui Avraam"* (Luca 16, 22), sau *„Rai"* (Luca 23, 43), iar chinurile la care sunt supuşi necredincioşii şi păcătoşii se numesc „Iad" (Luca 16, 22). Că această judecată şi trimitere a sufletelor la rai sau la iad are loc îndată

după moarte, Vedem şi din cuvântul Mântuitorului către tâlharul de pe cruce: *„Astăzi vei fi împreună cu Mine în rai”* (Luca 23, 43), sau din cuvintele Sfântului Apostol Pavel: *„Rânduit este oamenilor odată să moară, iar după aceea să fie judecata”* (Evr. 9, 27), ca şi din locurile unde se spune că e cuprins de dorința de a muri, pentru a petrece cu Domnul (II Cor. 5, 6-8; Filip. 1, 21). Dintre Vechii scriitori bisericeşti, care vorbesc despre judecata părticulară deosebită de cea de obşte, amintim pe Tertulian, care zice: «Sufletul (păcătosului după moarte) cel dintâi trebuie să încerce judecata lui Dumnezeu, ca unul ce a fost pricinuitorul tuturor celor ce le-a făcut, dar el trebuie să aştepte şi trupul său, ca să primească răsplata şi pentru ceea ce a făcut cu ajutorul trupului, care s-a supus poruncilor lui»[261].

333. Cine este judecătorul la această judecată particulară a sufletelor şi cum se face ea?

Judecata particulară o face Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Care va face şi judecata cea de obşte. *„Că Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului”* (Ioan 5, 22). Dar Mântuitorul Se serveşte la această judecată pe de o parte de conştiința omului, pe de alta de Sfinții Îngeri şi de duhurile rele.

334. De ce şi cum Se foloseşte Mântuitorul de conştiința omului la judecata particulară?

De conştiința omului Se foloseşte ca să nu poată spune omul că a fost judecat pe nedrept. Însăşi conştiința lui îl va osândi, atunci, pe omul păcătos şi tot ea îi va da pace şi linişte, dacă nu se găseşte în el nimic de osândit. Conştiința este judecătorul omului şi în timpul vieții pământeşti. Dar în timpul morții şi mai ales după moarte ea va fi luminată în chip deosebit de Dumnezeu, ca să-şi poată câştiga şi spori toate forțele sale de pătrundere şi de judecată nemincinoasă a omului: «Fiecare în vremea morții îşi cunoaşte păcatele lui»[262].

Osândirea din partea conştiinței va produce sufletului o spaimă grozavă, iar neosândirea din partea ei, o mare linişte şi îndrăzneală. Un scriitor din Filocalie, Teognost, spune: «Luptă-te să iei arvuna mântuirii în chip ascuns înlăuntrul inimii tale, ca o siguranță neîndoielnică, ca să nu afli în vremea ieşirii tulburare şi spaimă neaşteptată. Şi atunci ai luat-o, când nu mai ai inima osânditu-te pentru lipsuri şi conştiința înțepându-te pentru supărări... şi când primeşti cu bucurie şi cu inima pregătită moartea cea înfricoşată de care fug cei mulți»[263].

335. De ce şi cum Se foloseşte Mântuitorul de Sfinții Îngeri şi de draci la judecata particulară?

De Sfinții Îngeri Se foloseşte Mântuitorul din milostivire față de noi, pentru că atunci ei se străduiesc să ne apere, mărturisind toate gândurile, cuvintele şi faptele noastre, din care poate multe ne sunt nouă ascunse sau uitate. Prin aceasta ei ne dau mult curaj. Iar pe draci îi admite, pentru că vrea ca judecata ce se face cu noi să fie desăvârşit dreaptă, luând toate în considerare, deci şi greşelile pe care noi le-am uitat, sau am vrea să le uităm. Deci, îi lasă pe draci să vină ca pârâşi, care scot toate cele rele ale noastre la iveală. Într-un fel, atât Îngerii cât şi dracii ajută conştiinței omului să-şi aducă aminte de toate cele bune şi de cele rele ale sale. Scriitorii din Filocalie descriu astfel acestă lucrare a Îngerilor şi dracilor la ieşirea sufletului: «Când sufletul iese din trup, vrăjmaşul dă năvală asupra lui, războindu-l şi ocărându-l şi făcându-se pârâş amarnic şi înfricoşat al lui, pentru cele ce a greşit. Dar atunci se poate vedea cum sufletul iubitor de Dumnezeu şi prea credincios, chiar dacă a fost mai înainte rănit adeseori de păcate, nu se sperie de năvălirile şi amenințările aceluia, ci se întăreşte şi mai mult întru Domnul şi zboară plin de bucurie, încurajat de Sfintele Puteri care îl conduc şi împrejurat ca de un zid de luminile credinței, strigând şi el cu multă îndrăzneală diavolului viclean: Ce este ție şi nouă, înstrăinatule de Dumnezeu? Ce este ție şi nouă, fugarule din Ceruri şi slugă vicleană? Nu ai stăpânire peste noi, căci Hristos, Fiul lui Dumnezeu, are stăpânirea peste noi şi peste toți. Lui I-am păcătuit, Lui Îi vom răspunde, având zălog al milostivirii Lui față de noi şi al mântuirii noastre cinstita Lui Cruce. Iar tu fugi departe de noi,

[261] Silvestru de Canev, *Dogmatica*, vol. V, p. 94.
[262] *Mărturisirea ortodoxă*, I, 61.
[263] *Despre făptuire, contemplație şi preoție*, Cap. 33, *Filocalia*, vol. IV, trad. cit., p. 260-261.

pierzătorule. Căci nimic nu este ție şi slugilor lui Hristos. Zicând acestea sufletul cu îndrăzneală, diavolul întoarce spatele, tânguindu-se cu glas mare, neputând să stea împotriva numelui lui Hristos. Iar sufletul, aflându-se deasupra, zboară asupra vrăjmaşului, pălmuindu-l, ca pasărea numită Oxipteri (repede zburătoare) pe corb. După aceasta e dus cu veselie de dumnezeieştii Îngeri la locurile hotărâte lui, potrivit cu starea lui»[264].

336. Ce se va avea în vedere la această judecată?

Credința omului în Domnul nostru Iisus Hristos (Marcu 16, 16) şi faptele lui bune izvorâte din credință (II Cor. 5, 10). Cel ce le are pe acestea va merge la fericire, cel ce nu le are, la nefericire. Dar aceasta nu înseamnă că se vor pune în cumpănă faptele rele şi bune după numărul lor. Căci se poate ca unii oameni să fi săvârşit foarte multe fapte rele şi apoi s-au căit cu toată puterea de ele, fără să mai aibă vreme să facă tot aşa de multe fapte bune. Aceştia, totuşi, se vor mântui. Sau se poate ca unii să fi făcut multe fapte bune, dar spre sfârşitul vieții să fi căzut în necredință şi necurăție. Aceştia se vor pierde. Ceea ce se are în vedere la judecată este starea cu care se duce omul din această lume. Starea de credință şi de iubire față de Domnul nostru Iisus Hristos îi aduce omului fericirea, iar starea din care lipsesc acestea îi aduce pierzania. Starea de credință şi de iubire care se cere nu înseamnă însă numai o simțire plăpândă, ci o stare întărită, încât omul acela aproape să nu mai poată să cadă din ea. Cu alte cuvinte, se cere ca omul să fi ajuns la virtuți, adică credința lui să nu-l fi mânat numai din când în când la câte o faptă bună, ci faptele bune, în toate privințele, să-i fi devenit deprinderi statornice.

Patimile alcătuiesc necurăția omului. Virtuțile, curația lui. Cu cât a dezrădăcinat mai mult patimile din el şi cu căt a pus în locul lor mai mult virtuțile, cu atât e mai curat. Sau cu cât iese sufletul din trup mai înflăcărat de iubire față de Dumnezeu şi de semenii săi, sau cu mai multă smerenie, cu atât e mai sigur că va merge la fericire, lângă Dumnezeu. Starea aceasta se poate căştiga uneori şi numai spre sfârşitul vieții, printr-o căință cutremurătoare, ca în cazul tâlharului. Dar e bine ca omul să nu se lase în nădejdea aceasta, căci păcătuirea îndelungată îl face nesimțitor ți anevoie va mai putea birui această nesimțire spre sfârşit.

Aşadar, la judecată, Dumnezeu ia aminte la curăția sau la necurăția cu care te-ai dus de aici, căci numai dacă eşti curat poți sta în preajma Lui, eşti în stare să te apropii de curăția Lui. Dăm numai un citat din Teognost, în care se vorbeşte atât de nepătimire, cât şi de smerenie: «Îti spun un cuvânt străin şi nu te minuna: chiar dacă nu ai dobândit lipsa de patimi, pentru obişnuințele care, poate, te stăpânesc, dacă te afli în vremea ieşirii în adâncul smereniei, te vei înălța, nu mai puțin ca cel fără de patimi, mai presus de nori. Căci deşi comoara celor nepătimitori s-a adunat din toate virtuțile, piatra prețioasă a smereniei e mai de preț decât toate. Ea nu prilejuieşte numai împăcare de la Dumnezeu celui ce o are, ci şi intrare împreună cu cei aleşi în locaşurile de nuntă ale împărăției Sale»[265].

Dar în omul virtuos ia chip Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, căci fiecare virtute e o trăsătură a chipului Lui şi se face cu puterile Lui. În omul virtuos Se arată tot mai bine Hristos care lucrează dinlăuntrul omului. Căci spune Sfântul Maxim Mărturisitorul: «Ființa virtuții din fiecare este Cuvântul lui Dumnezeu; căci ființa tuturor virtuților este Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos»[266]. Sau, tot el spune că prin virtuți «Dumnezeu Se face neîncetat om în cei vrednici»[267]. La judecată, Domnul nostru Iisus Hristos va lua lânga Sine pe cei ce se vor înfățişa cu pecetea chipului Său pe ființa lor, pe cei ce vor fi devenit prin viața lor asemenea Lui[268]. Aşa spune Sfântul Apostol Pavel (Rom. 8, 29).

---

[264] Ioan Carpatinul, *Una sută capete de mângâiere*, cap. 25, *Filocaliua*, IV, p. 130-131. Vezi şi Isihie Sinaitul, *Cuvânt despre trezvie*, cap. 47, *Filocalia*, IV, p. 78 şi Teognost, *op. cit.*, cap. 26, *Filocalia* IV, p. 258.

[265] *Filocalia IV*, cap. 62, p. 270.

[266] *Ambiguorum liber*, Migne, *P. G.*, XCI, col. 1081.

[267] *Răspuns către Talasie*, Filocalia III, p. 73.

[268] Sf. Maxim spune că de aceea a venit Fiul lui Dumnezeu, ca să scoată iar la arătare în oameni chipul Său acoperit de patimi (Ambig., Migne, *P. G.*, XCI, col. 1277).

337. Putem şti de la ce treaptă a virtuților sau a curăției sau a lipsei de patimi, în sus, merge cineva la rai, şi de la ce treaptă în jos, merge cineva la iad?

Aceasta n-o putem şti întocmai. Dar e de crezut că dacă cineva s-a înălțat din ce în ce mai mult pe calea virtuții, acela merge la fericire şi, dimpotrivă, dacă s-a coborât din ce în ce mai mult în necurăție, merge la iad.

338. Nu rămân vreunii într-un loc de mijloc, între rai şi iad?

Nu. Pentru că nu există om care să se afle exact la mijloc între necurăție şi virtute. Inima lui tot are o pornire principală, chiar dacă se mai mişcă uneori şi altfel. Sau dacă ar fi un om cu totul nehotărât, acela n-ar fi vrednic de Dumnezeu.

339. Dar cei ce se duc în rai sau în iad sunt cu toții pe aceeaşi treaptă de fericire sau de chinuri?

Nu. Despre rai, Domnul nostru Iisus Hristos a spus: *„În casa Tatălui Meu sunt multe locaşuri”* (Ioan 14, 2). Iar despre cei din iad a spus: *„Iar sluga aceea care a ştiut voia Domnului sau şi nu s-a pregătit, nici n-a făcut după voia lui va fi bătută mult; iar cea care nu a ştiut, dar a făcut cele vrednice de bătăi, va fi bătută puțin”* (Luca 12, 47-48).

340. În ce constă fericirea sufletelor din rai?

Noi nu ne putem da seama de felul şi de mărirea acestei fericiri. Toată fericirea vine din petrecerea sufletului cu Dumnezeu, cu Sfinții Îngeri, cu Sfinții şi Patriarhii, în lumina şi în slava lui Hristos (Matei 8, 11; Luca 13, 28, 29; Evr. 12, 22, 23; Ioan 14, 3; Luca 16, 23; II Tim. 2, 12). Hristos, Care Se uneşte tainic încă din această viață cu cei credincioşi, Îşi va face atunci vădită unirea Lui cu ei, putând fi văzut față către față, umplându-i de strălucire, de iubire şi de cunoaştere, adică desăvârşindu-i (I Ioan 3, 2; 4, 16; I Cor. 13, 12). Atunci vor fi îndumnezeiți după har, adică vor cunoaşte fericirea, strălucirea şi toată lucrare şi viața pe care o are Dumnezeu în Sine, după ființă, şi se vor împărtăşi de razele Soarelui dumnezeiesc. Nu va mai fi în ei nici o durere, întristare, trebuință, grijă, ci îşi vor fi găsit în Dumnezeu desăvârşită odihna şi multumire (Apoc. 7, 16-17; Evr. 4, 3, 11).

341. Şi în ce constau chinurile celor păcătoşi?

Nici acestea nu ni se descriu de Sfânta Scriptură în înțelesul lor propriu, ci numai în icoane. Locul celor păcătoşi se numeşte iad (Luca 16, 23), gheena (Matei 5, 22, 29, 30), departare de la fața lui Dumnezeu (Matei 7, 23), locul de chinuri, cuptorul de foc (Matei 13, 42-50), focul nestins (Matei 3, 12), iezerul de foc (Apoc. 19, 20), întunericul cel mai din afară (Matei 8, 12; 22, 13), adâncul (Luca 8, 31). Se poate spune că nefericirea aceasta e o viață în întunericul minții, departe de Hristos, „Lumina lumii”, o viață slăbănogită, o viață în moarte, departe de Hristos care e Izvorul vieții, o viață fără de iubire, căci Dumnezeu este iubire.

Toate puterile sufletului vor fi atunci înțepenite, căci osânda lui Dumnezeu va fi povara cea mai grea, sub a cărei apăsare păcătoşii îşi vor vedea toată slăbiciunea minții, a voinței şi a simțirii, pe care au avut-o pe pământ.

Ei înşişi au făcut totul că să-şi ruineze aceste puteri: puterea de a crede, puterea de a voi, puterea de a înțelege adevărul, puterea de a iubi pe Dumnezeu şi pe semeni, puterea de a se însufleți pentru ce este bun. De aceea sufletul ajuns la chinuri nu mai poate face nimic pentru îndreptarea lui şi deci pentru ieşirea de acolo. Aşa tâlcuieşte Teofilact al Bulgariei cuvintele de la Matei 22, 13: *„Legându-i mâinile şi picioarele”*: «Căci în veacul de acum se poate face şi lucra ceva, iar în cel viitor se leagă toate puterile de lucru ale sufletului şi nu se poate face ceva bun spre ridicarea păcatelor»[269]. Aşadar, *„plânsul şi scrâşnirea dinților”* (Matei 22, 13) nu trebuie înțelese ca pricinuite de pocăință, ci de disperare. E disperarea neputinței de a schimba ceva în starea sufletului său.

Deci învățătura Bisericii romano-catolice despre purgatoriu, ca un foc curățitor de păcate, este cu totul greşită şi de aceea noi nu o primim. Chinurile de acolo ar putea curăți sufletul numai dacă ar putea naşte în el o pocăință, o înnoire. Dar am văzut că puterile sufletului sunt legate, sunt paralizate în iad. Se spune aceasta şi în alte locuri ale Sfintei

[269] *Tâlcuire la cap. 22 de la Matei,* după *Mărturisirea Ortodoxă*, I, p. 64.

Scripturi: *„Şi în iad cine Te va lăuda pe Tine?”* (Ps. 6, 5) sau: *„Nu cei morți Te vor lăuda pe Tine, Doamne, nici toți cei ce se pogoară în iad”* (Ps. 113, 25).

342. Dar atunci, nu e nici o putință să scape vreunii din cei ce ajung la chinuri?

Este cu putință. Unii din ei pot scăpa de acolo prin rugăciunile Bisericii şi ale fiecăruia dintre noi, precum şi prin milosteniile noastre pentru ei. În Sfânta Scriptură se pune mare preț pe rugăciunea unora pentru alții. Sfântul Apostol Pavel spune: *„Vă îndemn, deci, înainte de toate, să faceți rugăciuni, cereri, făgăduințe, mulțumiri pentru toți oamenii”* (I Tim. 2, 1). Iar Sfântul Iacov spune: *„Mărturisiți-vă unul altuia păcatele şi vă rugați unul pentru altul ca să vă vindecați. Că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului”* (5, 16). Sfântul Apostol Pavel cere să se faca rugăciuni şi pentru el (Efes. 5, 19). Dar dacă folosesc rugăciunile noastre semenilor noştri vii, de ce n-ar folosi şi celor morți, odată ce ei trăiesc cu sufletul şi odată ce acelaşi Dumnezeu le ascultă şi pe unele şi pe altele? La mărturisirile acestea indicate se adaugă şi unele mărturii directe din Vechiul Testament. Astfel, în II Mac. 12, 42-45 se aduce jertfă pentru ostaşii morți şi apoi se zice: *„Drept aceea, sfânt şi cucernic gând a fost, că a adus jertfă de curăție pentru cei morți ca să se slobozească de păcat”* (v. 46). Iar în Baruh se spune: *„Doamne atotțiitorule, Dumnezeul Lui Israil, auzi rugăciunea celor ce au murit ai lui Israil... Nu îți aduce aminte de nedreptățile părinților noştri...”* (3, 4, 5). În chipul cel mai limpede vorbeşte de aceste rugăciuni întreaga Sfânta Tradiție, începând din primele timpuri ale Bisericii, cum arată Sfintele Liturghii. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că, chiar Apostolii au rânduit să se facă la Liturghie pomenire de cei morți: «Nu degeaba au rânduit Apostolii să se facă asupra Tainei celei înfricoşate pomenirea celor plecați. Ştiau că mult le foloseşte, multă binefacere aduce celor mulți. Când stă poporul, plinătatea preoțească, cu mâinile întinse şi în față stă jertfă înfricoşată, cum nu vor îndupleca pe Dumnezeu cei adormiți? Dar aceasta numai pentru cei plecați în credință»[270].

343. Pot fi scoase sufletele din iad?

Da. Deoarece nu se spune nicăieri că sufletele se pot mântui prin suferințele purgatoriului, dar se spune limpede: 1) că Jertfa răscumpărării e pentru toți, vii şi morți, şi 2) că *Dumnezeu* are puterea să scoată sufletele din iad, nu omul (Rut 2, 20; III Regi 2, 6; Ps. 48, 16; Matei 12, 32; Rom. 14, 9; I Cor. 15, 19; I Tim. 2, 6; Evr. 9, 22; I Ioan 2, 2 şi Apoc. 1, 18). Puterea şi iertarea lui Dumnezeu, Care împlineşte „orice” vom cere de la El (Marcu 11, 24; Ioan 14, 13), sunt fără margini, iar bunătatea Lui e atât de mare, că numai El poate schimba osânda veşnică a omului.

344. Se poate şti sigur de un suflet că va fi scos de la chinuri datorită rugăciunilor Bisericii şi ale celor vii?

Nu. Întâi, pentru că nu se cunoaşte care e starea în care s-a dus un suflet de aici. Al doilea, pentru că Biserica nu scoate cu de la sine putere un suflet de la chinuri, cum se laudă papa de la Roma că face cu sufletele din purgatoriu. Căci asupra sufletelor de acolo singur Dumnezeu are putere. Biserica se roagă numai lui Dumnezeu, ca El să facă aceasta şi nădăjduieşte tare în mila şi atotputernicia Lui. Căci noi ştim că Dumnezeu ne cere să iubim pe semenii noştri şi priveşte cu plăcere la această iubire a noastră. Şi nu e faptă mai mare de iubire decât să ne rugăm unii pentru alții. Rugăciunea Bisericii găseşte cu atât mai mare ascultare la Dumnezeu, cu cât în rugăciunea ei se împletesc glasurile Sfinților din cer cu ale credincioşilor de pe pământ şi însuşi glasul Maicii Domnului. «Biserica e într-o nesfârşită rugăciune pentru mădularele sale: se roagă pentru noi toți Îngerii şi Apostolii şi Mucenicii şi Patriarhii şi cea mai presus de toți, Maica Domnului nostru, şi această sfântă unire e viața Bisericii». În rugăciune se arată dragostea şi creşte dragostea şi unirea tuturor întreolaltă. Rugăciunea, după cum zice scriitorul creştin Homiakov, din care am citat şi mai înainte, este sângele Bisericii.

Iar Cel ce întreține această dragoste, din care izvorăşte rugăciunea de obşte a tuturor pentru fiecare şi a fiecăruia pentru toți, e Dumnezeu. Căci unde e iubire, acolo e Dumnezeu.

[270] *Omilia 3 1a Filipeni*.

Dar dacă Dumnezeu îndeamnă la orice rugăciune din iubire şi El o încălzeşte (Rom. 8, 26), desigur ca El ne dă şi El ne încălzeşte şi rugăciunea pentru cei morți. Şi atunci nu va găsi această rugăciune ascultare la El? Căci El însuşi a zis: *„Toate câte cereți, rugându-vă, să credeți că veți lua şi va fi vouă”* (Marcu 11, 24). Rugăciunea pentru morți este, aşadar, nu numai un semn şi o întărire a iubirii, ci şi o probă a credinței. Căci tot Mântuitorul zice: *„De poți crede, toate sunt cu putință credinciosului”* (Marcu 9, 23).

Se poate spune că credința tare şi iubirea stăruitoare a Bisericii se revarsă ca un val de putere peste pacătosul din iad, izbutind, când binevoieşte Dumnezeu să-Şi adauge şi mila Sa deosebită, ceea ce nu poate păcătosul prin sine însuşi: o reînnoire a puterilor sale amorțite.

345. Nu se poate şti măcar în general care păcătoşi se pot folosi de rugăciunile Bisericii?

Am văzut că Sfântul Ioan Gură de Aur spune că rugăciunile ajută numai celor adormiți în credință. La Proscomidie (la Sfânta Liturghie), se pomenesc toți cei adormiți «Întru nădejdea învierii şi a vieții de veci». Se poate spune deci că rugăciunile folosesc numai sufletelor acelora care au plecat de aici nu de tot moarte, ca mădulare ale Bisericii, ci având în ele o anumită credință ca rădăcină a virtuților şi oarecare silințe de a o dezvolta în virtuți; celor ce au săvârşit, aşadar, unele fapte bune ca început al virtuților şi al slăbirii patimilor, dar nu au făcut binele aşa de statornic, sau aşa de mult timp, încât să fi ajuns la deprinderi bune sau virtuți care să cumpănească asupra patimilor. Cu alte cuvinte, rugăciunile folosesc celor ale căror puteri nu s-au ruinat slujind numai patimilor, ci au avut şi o oarecare obişnuință a binelui, cu care s-au dus de aici. Ele folosesc chiar şi celor ce n-au dus o viață de credință şi n-au avut fapte bune, dar la sfârşitul vieții au găsit puterea să se caiască, însă nu aşa de cutremurător ca să li se prefacă ființa dintr-o dată şi întregime, ca a tâlharului de pe cruce, în care caz s-ar fi dus în rai. Mitropolitul Nicolae al Crutitelor spune: «Domnul nostru Iisus Hristos este atât de milostiv că nu lasă fără iubirea Lui de oameni nici acele suflete greşite, care stau înaintea Lui cu credință slabă şi numai cu începuturi de credință, sufletele care nu-şi întăresc credința şi nici nu se pocăiesc în timpul vieții lor pământeşti. Prin rugăciunile Bisericii, prin puterea Jertfei celei nesângeroase, aduse pentru aceşti răposați, prin milosteniile date pentru ei, li se uşurează soarta. Aceşti păcătoşi nu sunt lipsiți de nădejdea iertării şi a bunurilor veşnice».

346. Cum se face că rugăciunile Bisericii pot ajuta unora să se mântuiască de chinuri înainte de judecata din urmă?

Aceasta se datoreşte faptului că chinurile ce le suportă păcătoşii după moarte şi înainte de învierea cu trupurile nu sunt definitive că după judecata din urma, ci provizorii, ca să se lase omenirii din Biserică prilejul să se întărească în dragoste prin rugăciunile pentru cei morți, care nu se mai pot ajuta ei singuri, ci sunt ajutați prin dragostea altora. Chinurile dinainte de judecata din urmă nu sunt nici definitive, nici aşa de mari ca cele de după acea judecată, când vor fi răbdate şi în trup.

347. Tot provizorie este şi starea de fericire a sufletelor drepților înainte de judecata din urmă? Şi tot de un grad mai mic?

Da. De aceea ele, deşi primesc o anumită fericire îndată după moarte, fericirea deplină o aşteaptă să li se dea abia după judecata din urmă. Sfântul Grigorie Teologul, fericind pe fratele său mort, Chesarie, «Că intră în cer şi se înfățişează Marelui Împărat şi se umple de lumina de acolo», adaugă că «sufletul iubitor de Dumnezeu priveşte şi gustă cu închipuirea fericirea ce o va primi de-abia după învierea trupului»[271].

348. Avem noi acum vreo legătură cu sufletele drepților din cer?

Da, este o strânsă legătură de iubire şi de rugăciune între ei şi noi. Ne rugăm cu ei, slăvim pe Dumnezeu împreună cu ei. Facem parte din acelaşi Trup tainic al Domnului, din Biserică, trăind o viață duhovnicească comună. Deşi ei alcătuiesc *Biserica biruitoare* din cer, iar noi cea *luptătoare* de pe pământ, acestea două nu sunt despărțite, ci unite. E o necontenită

[271] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântarea 7*, Migne, *P. G.*, XXXV, col. 781. La fel Fotie, vezi Andrutsos, *Dogmatica,* p. 446.

trecere de la una la alta. Sfinţii sunt cu puterea lor printre noi. Precum stăm în legătură cu Domnul nostru Iisus Hristos, măcar că e nevăzut, aşa stăm şi cu Sfinţii din cer. Sfântul Apostol Pavel zice: *„V-aţi apropiat de muntele Sion şi de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc şi de zeci de mii de îngeri, în adunare sărbătorească, şi de Biserica celor întâi născuţi care sunt scrişi în ceruri şi de Dumnezeu Judecătorul tuturor, şi de duhurile drepţilor celor desăvârşiţi"* (Evr. 12, 22-23). Iar Fericitul Augustin spune: «Sufletele credincioşilor care au murit nu sunt despărţite de Biserică... ele sunt mădulare ale lui Hristos»[272].

Această legătură prin mijlocirea Bisericii între noi şi Sfinţi, precum şi legătura noastră cu sufletele celor adormiţi, se numeşte Comuniunea Sfinţilor. De ea aminteşte Simbolul Apostolic care datează din primele veacuri ale Bisericii.

349. Avem temeiuri să credem că Sfinţii mijlocesc pentru noi prin rugăciunile lor?

Da. Mai întâi pentru că fiind încă în viaţă, ei s-au rugat pentru noi. Sfântul Apostol Pavel scrie filipenilor: *„Mulţumesc Dumnezeului meu ori de câte ori îmi amintesc de voi, căci totdeauna, în toate rugăciunile mele, mă rog pentru voi toţi cu bucurie"* (Filip. 1, 3-4; II Cor. 13, 9; Efes. 1, 16-18; 3, 14-21; I Tes. l, 2-3; II Tes. 1, 1-11; II Tim. l, 3).

Strădania lor cea mai mare în viaţă a fost să ajute cât mai mulţi oameni să se mântuiască. Ceea ce îi făcea pe ei sfinţi era o dragoste mistuitoare faţă de Dumnezeu şi de oameni. Dragostea lor faţă de oameni şi preocuparea de a aduce pe cât mai mulţi la Dumnezeu n-a încetat nici după mutarea lor de aici. Dimpotrivă, fiind mai aproape de Hristos, şi puterile lor sufleteşti crescând, dragostea lor de oameni a crescut şi ea. Mântuitorul spune că *„bucurie se face înaintea Îngerilor lui Dumnezeu pentru un păcatos care se pocăieşte"* (Luca 15, 10). Cu cât mai mare bucurie vor avea astfel Sfinţii, care sunt mai legaţi de oameni, având aceeaşi fire? Mai ales că ei se bucură de ceea ce Se bucură şi Domnul nostru Iisus Hristos, iar bucuria cea mai mare a Lui este mântuirea noastră. Mântuitorul însuşi *„Se roagă pentru noi"* (Rom. 8, 34), după cum Se roagă şi Duhul (Rom. 8, 26-27). Oare nu vor face şi Sfinţii la fel, ca să facă bucurie lui Dumnezeu? Vor sta nepăsători când Iisus Se roagă pentru noi, când aduce Jertfa nesângeroasă pentru noi, când lasă cele 99 de oi şi aleargă să mântuiască pe cea pierdută? (Matei 18, 11-14).

Cu siguranţă că se vor ruga şi Sfinţii, mai ales că ştim că şi îngerii nu se bucură numai pentru mântuirea unui suflet pierdut, ci, fiind pururea înaintea lui Dumnezeu, se şi roagă pentru el. Căci aşa trebuie să înţelegem cuvintele Mântuitorului: *„Căutaţi să nu defaimaţi pe vreunul dintre aceşti mai mici, că zic vouă: că Îngerii lor, în ceruri, văd dururea faţa Tatălui Meu care este în ceruri"* (Matei 18, 10). Mântuitorul a voit să arate că Îngerii acelora nu stau degeabă în faţa lui Dumnezeu, ci stau spre folosul lor, căci îndată adaugă că Fiul Omului a venit să mântuiască pe cel pierdut şi dă ca exemplu parabola cu oaia cea pierdută (Matei 18, 11-14).

Dar în afară de mărturiile acestea pentru rugăciunile Sfinţilor, Sfânta Scriptură cuprinde mărturii şi mai lămurite despre ele. În Apocalipsă se spune: *„Şi când a luat cartea, cele patru fiinţe şi cei douăzeci şi patru de bătrâni au căzut înaintea Mielului, având fiecare alăută şi cupe de aur pline de tămâie, care sunt rugăciunile sfinţilor"* (5, 8). Iată, aşadar, pe Sfinţii din cer înfăţişând înaintea tronului ceresc rugăciunile sfinţilor de pe pământ. Iar prin sfinţii de pe pământ se înţelegeau pe vremea Apostolilor toţi membrii Bisericii (Col. 1, 4; Efes. 1, 1). Rugăciunea sfinţilor din cer este folositoare membrilor Bisericii de pe pământ când aceştia din urmă se roagă şi ei, adică atunci când rugăciunea sfântului din cer însoţeşte rugăciunea celui de pe pământ, deci când acesta nu stă nepăsător.

Mai aducem aici trei temeiuri cu privire la rugăciunile Sfinţilor pentru noi. Primul: Toate fiinţele cuvântătoare din cer şi de pe pământ trebuie să aducă *„Pururea lui Dumnezeu jertfă de laudă, adică rodul buzelor, care Preaslăvesc numele Lui"* (Evr. 13, 15). Sfinţii din

---

[272] *De Civitate Dei*, X, Migne, *P. L.*, LXI, col. 674.

cer nu lipsesc de la aceasta jertfă necontenită a rugăciunii adusă lui Dumnezeu (Apoc. 4, 10, 11).

Al doilea: În Biserică toate mădularele luptă pentru mântuirea, pentru sfințirea tot mai deplină şi a celorlalte mădulare. E o împreunălucrare a tuturor, puterea de la unele trecând la celelalte, slăbiciunile unora fiind purtate şi de celelalte, ca să crească tot trupul lui Hristos (Efes. 4, 11-12, 15-16; Rom. 12, 4-13). Nu pot fi socotiți sfinții ca nişte mădulare nelucrătoare în Biserică, ca nişte mădulare amorțite. Iar lucrarea lor numai aceasta poate fi: rugăciunea şi stăruirița pentru creşterea tuturor mădularelor trupului Domnului.

Al treilea: Sfinții se roagă pentru noi şi sunt ascultați (Fac. 20, 7; Iov 42, 8; I Regi 7, 9; Ier. 15, 15; Iacov 5, 16; II Petru 1, 13-15; Apoc. 8, 3-4).

Ei sut proslăviți (Rom. 2, 10); vor judeca lumea (I Cor. 6, 2); sunt iubiții lui Dumnezeu (Dan. 10, 19).

350. Simțim noi trebuință şi de rugăciunile Sfinților ca să fim ascultați de Dumnezeu? Nu ajung rugăciunile noastre?

Dumnezeu a lăsat ca sfinții să se roage pentru noi nu pentru că n-ar auzi rugăciunile noastre, când se fac singure, aşadar nu pentru că El are trebuință de ele, ci noi. Pe de o parte rugăciunile noastre se încălzesc când ştim că şi alții se roagă cu noi şi pentru noi, iar dragostea noastră față de ei creşte, ca să răspundă dragostei lor. Rugăciunile unora pentru alții sunt un semn şi un mijloc de sporire a dragostei, a unirii între mădularele Bisericii. Pe de altă parte noi ne smerim când ne dăm seama că avem trebuință şi de rugăciunile altora. Şi e bine să nu fim mândri când ne rugăm socotind că n-avem trebuință de nimeni ca să fim ascultați de Dumnezeu, că suntem tot aşa de vrednici să fim ascultați de El ca oricare altul, că ne ajung rugăciunile noastre. De aceea spunem că rugăciunile noastre se înalță prin rugăciunile sfinților până la Dumnezeu, pentru că rugăciunea noastră însăşi a devenit mai caldă, mai simțită, mai pătrunzătoare, mai smerită. Această încălzire a noastră se datoreşte şi faptului că puterea şi simțirea cu care se roagă Sfântul pătrunde într-un chip tainic şi în inima noastră, scoțând-o din amorțire.

351. În ce chip se mai arată legătura noastră cu sfinții?

În aceea că nu numai Sfinții îşi arată dragostea lor față de noi rugându-se pentru noi, ci şi noi ne arătşm dragostea noastra față de ei, pe de o parte cerându-le aceste mijlociri, pe de alta, cinstindu-i pentru faptele lor şi pentru desăvârşirea la care au ajuns şi luându-i ca pildă. Dar această cerere de mijlocire şi actele de cinstire sunt amestecate. Când îi cinstim ne şi rugăm lor să mijlocească pentru noi, şi când ne rugăm lor, pentru mijlocire, îi şi cinstim lăudând faptele şi sfințenia lor. Toată această cinstire se mai numeşte şi închinare.

352. Dar rugăciunea şi închinarea nu se cuvin numai lui Dumnezeu? Nu dăm, aşadar, oamenilor ceva ce se cuvine numai lui Dumnezeu?

Nu. Căci alta e rugăciunea şi închinarea ce se dă lui Dumnezeu. Sfinților ne rugăm numai ca să mijlocească la Dumnezeu. Chiar când ne dau şi ei ceva, ne dau prin puterea lui Dumnezeu care e în ei şi potrivit cu voia lui Dumnezeu pe care ei o împlinesc când ne dau acel bun, aşa cum Apostolii au făcut minuni cu puterea şi cu voia lui Dumnezeu. Deci când le cerem Sfinților mijlocirea (Fapte 9, 32-42; 20, 9-11; 28, 3-9) sau ajutorul, tot pe Dumnezeu Îl slăvim. Pe Dumnezeu Îl rugăm ca El însuşi să ne dea de la Sine tot ce cerem, ca Acela care este izvorul tuturor bunurilor.

Cât priveşte cinstirea sfinților, deşi se numeşte uneori şi închinare, ea se deosebeşte de închinarea data lui Dumnezeu. Când vrem să arătăm şi în cuvinte deosebirea, spunem că pe sfinți îi *cinstim* (dulie, venerare), iar lui Dumnezeu Îi *slujim* (latrie, adorare, închinare). Pe sfinți îi cinstim ca pe nişte oameni care ne-au dat pildă de slujire lui Dumnezeu, şi pentru aceasta Dumnezeu i-a cinstit şi stau aproape de Dumnezeu. Lui Dumnezeu Îi slujim ca Aceluia ce e Stapânul atotputernic şi Făcătorul nostru, de la Care avem totul, primim totul şi atârnăm întru totul.

O scriere de la începutul Bisericii, Martiriul Sfântului Policarp, spune: «Noi ne închinăm lui Hristos pentru că e Fiul lui Dumnezeu; cât despre martirii care sunt ucenicii şi

următorii Domnului, le mărturisim iubirea care li se cuvine din pricina cinstei fără seamăn pe care au adus-o Împăratului lor».

353. Avem temeiuri în Sânta Scriptură pentru aceste cereri de mǎjlocire şi pentru cinstirea sfinţilor?

Da, avem. Am văzut că însuşi Sfântul Apostol Pavel cere, în nenumărate rânduri, creştinilor să se roage pentru el. Cu atât mai mult vom cere noi sfinţilor astfel de rugăciuni pentru noi.

Cât despre cinstire, în Faptele Apostolilor se spune ca temnicerul din Filipi *„cerând Lumina, s-a repezit înlăuntru şi, tremurând de spaimă, a căzut înaintea lui Pavel şi a lui Sila”* (16, 29). În Vechiul Testament citim că ucenicii proorocilor, în urma unei minuni a lui Elisei, au zis: *„Duhul lui Ilie s-a odihnit peste Elisei. Şi au venit înaintea lui Elisei şi i s-au plecat până la pământ”* (IV Regi 2, 15). Închinarea ce se dă în aceste locuri sfinţilor se datoreşte faptului că puterea lui Dumnezeu sălăşluieşte în ei. Deci tot spre Dumnezeu se înalţă cugetul celui care se închină.

Dacă e cu dreptate să li se dea o asemenea cinstire sfinţilor cât sunt pe pământ, cu atât mai mult li se cuvine aceasta după ce, prin moarte, sunt sălăşluiţi în preajma şi în lumina Împăratului tuturor. O spune însuşi Sfântul Apostol Pavel: *„Aduceţi-vă aminte de mai marii voştri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviţi cu luare aminte cum şi-au încheiat viaţa şi urmaţi-le credinţa”* (Evr. 13, 7).

Un temei pentru cinstirea sfinţilor din ceruri e şi cinstirea ce li se dă Îngerilor, asemenea cu care au ajuns sfinţii. *„Şi a căzut Iosua cu faţa la pământ şi s-a închinat Lui şi a zis: Stăpâne, ce porunceşti slugii Tale?”* (Iosua 5, 14). Iar când părinţii lui Samson au adus o jertfă, *„Şi când a început a se înălţa flacăra de la jertfelnic spre cer, îngerul Domnului s-a ridicat cu flacăra de pe jertfelnic. Văzând aceasta, Manoe şi femeia lui au căzut cu faţa la pământ”* (Jud. 13, 20).

354. Nu cumva umbrim, prin această cinstire a sfinţilor, slava care se cuvine numai lui Dumnezeu?

Nu. Întâi, pentru că am văzut că ea e cu totul deosebită de slujirea ce o aducem lui Dumnezeu. Apoi, pentru că Însuşi Dumnezeu le-a dat lor cinstire, îmbrăcându-i în slava Sa, şi ne-a poruncit şi nouă să-i cinstim. Deci cinstea ce o dăm sfinţilor trece oarecum tot asupra lui Dumnezeu. *„Şi slava pe care Tu Mi-ai dat-o le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una, suntem”* (Ioan 17, 22). Sau: *„Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă şi cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapadă”* (Luca 10, 16). Sau: *„Cel ce vă primeşte pe voi, pe Mine Mă primeşte şi cel ce Mă primeşte pe Mine, primeşte pe Cel ce M-a trimis pe Mine. Cel ce primeşte prooroc în nume de prooroc, plata proorocului va lua; şi cel ce primeşte pe un drept în nume de drept, răsplata dreptului va lua”* (Matei 10, 40-41). Deci, dacă cinstim pe sfinţi pentru sfinţenia lor, răsplata lor o vom lua. Apoi, sfinţii sunt numiţi de Sfânta Scriptură „prieteni” ai lui Dumnezeu. Aşa numeşte Domnul nostru Iisus Hristos pe Apostoli (Ioan 15, 14), aşa e numit Avraam (Iacov 2, 23). Iar Sfântul Apostol Pavel îi numeşte pe Efeseni *„Casnici ai lui Durnnezeu”* (Efes. 2, 19).

Cinstea ce le-o dă Mântuitorul Apostolilor este aşa de mare, că-i va face părtaşi la judecata lumii: *„Adevărat zic vouă, că voi, cei ce Mi-aţi urmat Mie, la înnoirea lumii, când Fiul Omului va şedea pe scaunul Slavei, veţi şedea şi voi pe cele douăsprezece tronuri, judecând cele douăsprezece seminţii ale lui Israel”* (Matei 19, 28).

355. Avem vreun folos din aceasta cinstire a sfinţilor?

Avem un mare folos. Dacă e de folos pentru creşterea duhovnicească a omului ca el să fie aşa de smerit, încât să socotească pe fiecare semen mai bun decât el (Matei 20, 26)[273], cum nu s-ar păgubi el, uitând de această smerenie, dacă ar socoti că sfinţii nu sunt mai buni decât el şi nu trebuie să-i cinstească? Aşa s-au smerit toţi sfinţii cât au trăit pe pământ, plecându-se în faţa celui mai neînsemnat om şi cu siguranţă că cinstea ce le-o aduce nu-i face să uite de

273 Sf. Simion Noul Teolog, *Capete practice şi teologice,* în Filocalia greacă, ed. Atena, 1893, vol. II, p. 165, cap. 114.

această smerenie. Prin întrecere în smerenie şi iubire, unii faţă de alţii, cresc cu duhul toţi membrii Bisericii. Dar cinstind pe sfinţi, noi ţinem în acelaşi timp necontenit în faţa ochilor noştri pilda vieţii lor, care ne ajută să ne îmbunătăţim mereu viaţa noastră.

356. Pe Sfânta Fecioară Maria, Maica Domnului, o cinstim la fel ca pe sfinţi?

Nu. Pe *Maica Domnului o cinstim mai mult decât pe toţi* sfinţii şi *îngerii.* Dar, totuşi, nu-i aducem slujire ca lui Dumnezeu. Cinstirea ce se dă ei se numeşte prea-cinstire (supravenerare). Ei i se cuvine aceasta *prea-cinstire,* pentru că e Maica lui Dumnezeu, nu numai o „prietenă" a Lui, ca ceilalţi sfinţi. De aceea se spune în cântarea bisericească (Axionul): «Ceea ce eşti mai cinstită decât heruvimii şi mai slăvită fără de asemanare decât serafimii».

Ca e mai presus de sfinţi şi de îngeri se arată de acolo că şi îngerii şi oamenii i se închina. Aşa i s-a închinat îngerul Gavriil la Buna Vestire (Luca 1, 28-29). La fel i s-a închinat Elisabeta, mama lui Ioan Botezatorul (Luca 1, 40-43). Însăşi Sfânta Fecioară spune despre sine ca o vor ferici toate neamurile, aşadar şi sfinţii care se înalţă din neamuri: *„Ca iată de acum mă vor ferici toate neamurile. Că mi-a făcut mie mărire Ce puternic"* (Luca 1, 48-49).

357. Prin ce ne mai arătăm cinstirea ce o dăm sfinţilor, în afară de rugăciunile prin care le cerem mijlocirea şi-i lăudăm?

Biserica îşi arată cinstirea faţă de sfinţi şi prin rânduirea unor zile cu numele lor, când sunt lăudaţi prin cântări şi rugăciuni deosebite, împletite în slujba adusă lui Dumnezeu, prin închinarea unor biserici în cinstea lor, prin obiceiul creştinilor de a-şi lua numele vreunuia dintre ei, prin cinstirea icoanelor şi a moaştelor lor.

358. Care sunt temeiurile cinstirii moaştelor sfinţilor?

Sfinţii, cât au fost pe pământ, au avut în ei harul Duhului Sfânt într-o măsură foarte mare, făcând adeseori minuni, cu ajutorul lui. Harul acesta îl au în sufletul lor într-o măsură mai mare şi în viaţa cerească la care s-au dus. Dar precum sfântul poate sta în legătură cu oamenii care se roagă lui, ajutându-i în chip minunat, cu atât mai mult păstrează el însuşi o anumită legătură cu trupul său, care a fost şi el locaşul Duhului Sfânt, precum spune Apostolul: *„Au nu ştiţi că trupul vostru este templu Duhului Sfânt, care este în voi?"* (I Cor. 6, 19).

Sfânta Scriptură ne spune despre minuni făcute prin trupurile sfinţilor cât traiau pe pământ, mărturisind despre puterea ce era în ele. O femeie s-a vindecat de curgerea sângelui numai prin atingerea de haina Mântuitorului (Luca 8, 43-44; Matei 14, 36; 9, 21). Şi mulţi oameni se vindecau numai atingându-se de ştergarele purtate de Apostolul Pavel (Fapte 19, 11, 12), iar alţii, numai prin trecerea umbrei lui Petru peste ei (Fapte 5, 15). Cum că trupul sfântului şi după moarte are putere vedem din Vechiul Testament, unde oasele proorocului Elisei învie un mort (IV Regi 13, 21).

Biserica a cinstit din primele timpuri osemintele mucenicilor, aducându-le cu grijă şi zidind altarele bisericilor peste ele, iar mai târziu îngrijindu-se ca în altarul fiecărei biserici, că şi în Sfântul Antimis de pe altar, să se pună o părticica din Sfântele moaşte, ceea ce se face până azi.

Epistola Bisericii din Smirna despre martiriul Sfântului Policarp, episcopul acelei cetăţi († 166), spune: «Noi am strâns osemintele lui ca pe un odor mai scump decât aurul şi decât pietrele scumpe şi le-am aşezat unde se cuvine: aici ne vom aduna cu bucurie şi Domnul ne va da nouă să sărbătorim ziua naşterii sale celei muceniceşti, spre cinstirea biruinţei sale şi spre întărirea altor luptători»[274], puterea minunată din moaşte se arată şi în faptul că nu putrezesc.

Se înţelege că şi cinstirea sfântelor moaşte se îndreaptă tot spre Dumnezeu, a Cărui putere sălăşluieşte în ele. «Cinstim moaştele mucenicilor ca să adorăm dumnezeieşte pe Acela ai Cărui ucenici sunt şi cinstim pe slujitori în aşa fel încât cinstirea lor să treacă asupra Stăpânului, Care a zis: „Cel ce vă primeşte pe voi, pe Mine Mă primeşte"»[275].

---

274 Eusebiu al Cezareii, *Istoria bisericească*, IV, 15.

275 Fer. Ieronim, *Epistola către Presbiterul Ruperiu*, 37, I.

359. Dar temeiurile cinstirii icoanelor care sunt? Şi care este înţelesul cinstirii lor?

Sfânta Scriptură opreşte închinarea la chipuri cioplite şi la alte asemănări văzute (Ies. 20, 4; Lev. 26, 1; Deut. 5, 8; Fapte 17, 29). Dar prin această opreşte numai închinarea întemeiată pe socotinţă că chiar aceste chipuri sunt cinstite ca dumnezei, adică opreşte închinarea la idoli. Nu opreşte, însă, cinstirea unor semne şi înfăţişări ale lui Dumnezeu şi ale sfinţilor, când această cinstire nu rămâne la materia din care sunt făcute, ci duce gândul la Dumnezeu sau la Sfântul cel închipuit prin ele. Am văzut cinstirea ce se dădea unor brâie şi ştergare purtate de Apostolul Pavel. În Vechiul Testament ni se spune despre doi heruvimi sculptaţi, aşezaţi deasupra chivotului, sau brodaţi în perdeaua din faţa chivotului sau în covoarele din locaşul sfânt (Ies. 25, 18-22; 26, 32 etc.). Înaintea lor se tămâia şi se făceau închinăciuni (Iosua 7, 6; Ies. 30, 1, 7, 8). Precum ne ajutăm de cuvânt ca să ne ridicăm la cele mai presus de cuvânt, aşa ne folosim de icoană ca să ne ridicăm la cele mai presus de icoana. Şi precum Dumnezeu vrea ca auzul nostru să se sfinţească prin cuvinte curate, aşa vrea ca şi văzul nostru să se sfinţească prin icoane cuvioase, ca prin amândouă aceste simţuri superioare să se scurgă în suflet gânduri curate.

360. Până când va ţine starea provizorie a sufletelor în rai şi in iad?

Până la sfârşitul lumii, la învierea cea de obşte cu trupurile, la venirea a doua a Domnului şi la judecata din urma.

361. Toate acestea vor fi deodată?

Da. Deodată, sau aşa de repede una după alta, că nu va fi nici o pauză între ele. Deşi venirea Domnului este în rândul al treilea, ea va pricinui pe toate celelalte de mai înainte.

362. Când vor fi toate acestea?

Timpul venirii a doua a Domnului şi toate câte se vor întâmpla când va veni sfârşitul lumii nu ni s-a descoperit. *„Iar de ziua şi ceasul acela, nimeni nu ştie, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl singur”* (Matei 24, 36). Mântuitorul ne cere să priveghem tot timpul, deoarece va veni pe neaşteptate: *„Veni-vă stăpânul slugii aceleia în ziua în care nu se aşteaptă şi în ceasul pe care nu-l cunoaşte”* (Matei 24, 50). *„Drept aceea privegheaţi, că nu ştiţi ziua, nici ceasul în care Fiul Omului va veni”* (Matei 25, 13; vezi şi Matei 24, 42, 44; I Tes. 5, 2, 3; II Petru 3, 3-10).

363. Nu ni s-au dat nici măcar semne, după care să se cunoască apropierea sfârşitului?

Da. În Sfânta Scriptură sunt arătate unele semne care vor premerge sfârşitul. Acestea sunt: 1) predicarea Evangheliei la toate popoarele (Matei 24, 14); 2) convertirea poporului iudeu (Rom. 11, 15-26); 3) ivirea lui Antihrist (II Tes. 2, 3-11; I Ioan 2, 18), omul nelegiuirii (II Tes. 2, 1-10), sau „fiara” (Apoc. 13, 1-18), lucrând împreună cu uneltele sale, prooroci şi hristoşi mincinoşi, tot felul de semne, prin puterea satanei, ca să amăgească pe oameni. Ei vor prigoni cu toată furia pe cei aleşi ai Domnului (Matei 24, 5, 11; 4) venirea lui Ilie şi a lui Enoh (Apoc. cap. 11); 5) înmulţirea fărădelegii şi răcirea iubirii între oameni (Matei 24, 10, 12); înmulţirea războaielor şi a veştilor de războaie (Matei 24, 6-7); ivirea unor nenorociri, ca foamete, ciumă etc. (Matei 24, 8); mari tulburări în toată firea, ca eclipse de soare şi de luna, căderi de stele, cutremure etc. (Matei 24, 29; 6) arătarea pe cer *a „semnului Fiului Omului”* (Matei 24, 30), adică a Sf. Cruci.

Dar semnul Crucii pe cer mai degrabă va însoţi venirea Domnului decât o va premerge, iar convertirea poporului iudeu, ivirea lui Antihrist şi predica lui Ilie şi Enoh sunt lucruri tainice, al căror înţeles exact nu poate fi cunoscut.

Celelalte semne care rămân sunt de aşa fel, că nu se poate spune pe temeiul lor, în chip sigur, când va fi sfârşitul. Cei care s-au apucat să facă socoteli şi sa dea soroace hotarîte s-au înselat amarnic. Tulburări, greutăţi şi războaie au fost adeseori în lume şi noi nu ştim care poate fi gradul lor ultim de dezvoltare, încât să putem spune că gradul acesta sau acela e ultimul şi după el vine sfârşitul.

364. Vor învia deodată, atât drepţii cât şi păcătoşii?

Da. Sfânta Scriptură ne spune că un singur seceriş va fi şi pentru grâu şi pentru neghină (Matei 13, 30, 42-43); că o singură dată vine Mirele pentru toate fecioarele (Matei 25,1-13); că o singură dată va veni Stăpânul să ceară socoteală tuturor lucrătorilor trimişi în vie (Matei 21, 33-41); că în acelaşi timp va cere socoteală pentru talanţii încredinţaţi (Matei 25, 14-30); şi, în chip limpede, că deodată îi va aduna pe toţi la judecată, şi pe cei buni şi pe cei răi (Matei 25, 31-46). Toţi vor învia într-o clipă *„când trâmbiţa cea de apoi va suna”* (I Cor. 15, 52; I Tes. 4, 16).

365. Dar cu trupurile celor ce vor fi atunci pe pământ ce se va întâmpla?

Se vor schimba şi ele, într-o clipă, în trupuri înviate, ca şi când ar fi trecut şi ele prin moarte. Sfântul Apostol Pavel spune: *„Iată taină zic vouă: că nu toţi vom adormi, dar toţi ne vom schimba deodată, într-o clipeală de ochi, la trâmbiţa cea de apoi; pentru că va trâmbiţa şi morţii vor învia nestricăcioşi, iar noi ne vom schimba”* (I Cor. 15, 51-52).

366. Cum va fi trupul înviat, faţă de cel pe care îl avem acum?

Trupul înviat va fi tot cel pe care îl avem acum, după forma şi materia lui, pentru ca chiar trupul cu care am săvârşit cele bune sau cele rele să se împărtăşească de fericire sau de osândă. Dar va fi altfel. Să ne gândim cum trupul omului la diferite vârste e acelaşi, nu altul, dar altfel. Cu atât mai mult va fi trupul înviat. Sf. Apostol Pavel spune următoarele însuşiri ale trupului înviat însuşirilor trupului pe pământ: 1) trupul înviat va fi *nestricăcios,* pe când cel pământesc e stricăcios; 2) trupul înviat va fi *întru slavă*, pe când cel pământesc e întru necinste; 3) trupul înviat va fi plin de *putere,* pe când cel pământesc este supus slăbiciunii; 4) trupul înviat e duhovnicesc sau străbătut de Duh de viaţă făcător, pe când cel pământesc e trup sufletesc, străbătut numai de suflet. Poate numele de trup ceresc, ce i-l dă Sfântul Apostol Pavel trupului înviat, înseamnă toate acestea, spre deosebire de trupul pământesc, care înseamnă toate cele contrare. Iar însuşirea nemuririi poate e tot una cu aceea a nestricăciunii (I Cor. 15, 40-54). Totuşi, uneori stricăciunea înseamnă altceva: lipsa de trebuinţe materiale, prezenţa poftei, a durerii, a plăcerii. Având aceste însuşiri, cei ce înviază *„nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii lui Dumnezeu în cer”* (Matei 22, 30).

367. Trupurile înviate ale păcatosilor vor avea si ele aceste însusiri?

Trupurile înviate ale păcătoşilor vor avea numai însuşirea nestricăciunii sau a nemuririi, ca să poată răbda chinurile în vecii vecilor. Celelalte însuşiri nu le vor avea.

368. Ce se mai poate spune despre însuşirile trupurilor înviate ale celor drepţi?

Despre aceste însuşiri Sfânta Scriptură nu spune mai multe. Dar mai spun unele lucruri Sfinţii Părinţi, tălmăcind cele spuse de Sfânta Scriptură. Ei spun că, prin înviere, Dumnezeu redă iarăşi oamenilor drepţi trupul ce l-au avut la început: nestricăcios, lipsit de slăbiciuni (de pofte dobitoceşti) şi nemuritor[276].

Învierea va fi ultimul inel din lucrarea de ridicare a omului din starea în care l-a coborât păcatul.

Toate celelalte însuşiri ale trupului înviat se datoresc faptului ca el este îndumnezeit, că Duhul Sfânt locuieşte în el şi-l umple de slavă şi Hristos îi este şi mâncare şi băutură, odihnă şi putere. Sf. Grigorie Palama spune: «Trupul fiind duhovnicesc şi văzând duhovniceşte, va vedea în chip duhovnicesc strălucirea dumnezeiască. Precum acum, numai prin deducţie raţională, ne dăm seama că avem un suflet înţelegător, în stare să stea de sine, căci trupul acesta ros, muritor şi vârtos, ascunde, coboară, face trupesc şi numai închipuit sufletul, motiv pentru care nu cunoaştem nici simţirea înţelegătoare din minte, tot aşa în viaţă fericită din veacul viitor, trupul se va ascunde cumva la fiii învierii, aceştia ajungând în starea îngerilor, cum zice Evanghelia lui Hristos (Matei 22, 30). Aşa de mult se va subţia trupul, încât nu va mai părea în general materie, nici nu va mai sta în calea lucrărilor minţii; mintea îl va copleşi cu totul. Urmarea va fi că drepţii se vor putea împărtăşi şi prin simţurile trupeşti de lumina

276 Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspuns către Talasie*, 27, Filocalia III, p. 98: „...după sfârşitul (timpului) firea se va reîntoarce la sine, prin lepădarea însuşirilor dobitoceşti, primind din nou mărirea de la început a împărăţiei”.

dumnezeiască... Ceea ce a arătat Hristos, negrăit; Apostolilor pe Tabor este tocmai arvuna acestui mare dar ce ni-1 va face Dumnezeu»[277].

369. Dar cu lumea aceasta zidită de Dumnezeu ce se va întâmpla? Va înceta să mai existe?

Lumea zidită de Dumnezeu nu va înceta să mai existe, dar se va înnoi cu totul. Chipul de acum al lumii va pieri, arzând în foc şi se va ivi un cer nou şi un pământ nou. Sfântul Apostol Petru zice: *„Iar ziua Domnului va veni ca un fur, când cerurile vor pieri cu vuiet mare, stihiile, arzând, se vor desface, şi pământul şi lucrurile de pe el vor arde... Şi ceruri noi şi pământ nou după făgăduinţă Lui aşteptăm, în care locuieşte dreptatea"* (II Petru 3, 10, 13). Va trece şi lumea printr-un fel de moarte şi înviere, căci şi firea aşteaptă dezlegarea de urmările păcatului omenesc întinse şi asupra ei, adică de *„robia stricăciunii, ca să fie părtaşă la libertatea slavei fiilor lui Dumnezeu"* (Rom. 8, 21). Deci şi firea va lua un chip înnoit, potrivit cu chipul înnoit al oamenilor înviaţi.

Sfântul Simeon Noul Teolog spune: «Toata firea va fi nu cum a fost când a fost zidită, materială şi sensibilă, ci se va preface la învierea cea de obşte şi va deveni o locuinţă nematerială şi duhovnicească şi mai presus de orice simţire... Toată lumea aceasta va fi mai presus de orice cuvânt şi de orice înţelegere. Fiind duhovnicească şi dumnezeiască se va uni cu lumea de sus şi va deveni un alt paradis duhovnicesc, Ierusalimul ceresc, fiindcă s-a făcut asemenea cu cele cereşti şi s-a unit cu ele». Acestea se vor întâmpla, spune Sfântul Simeon, înainte de venirea Domnului[278]. Apoi va veni El la judecata.

370. Ce rost mai are judecata din urmă, odată ce s-a făcut după moarte o judecată deosebită cu fiecare?

Judecata părţiculară a făcut-o nu numai Domnul nostru Iisus Hristos, ci şi propria conştiinţă omului. Tot aşa va fi la judecata din urmă. Mântuitorul Iisus Hristos nu va judeca pe om, fără ca acesta să vadă, şi prin conştiinţa sa, că judecata e dreaptă. Dar pentru aceasta e de trebuinţă ca omul să fie judecat şi atunci când va vedea el însuşi toate urmările faptelor sale, adică la sfârşitul lumii. De aceea fiecare va fi judecat în faţa tuturor, ca să vadă cum s-au răsfrânt păcatele sale asupra altora şi asupra omenirii în întregime. *Pe când judecata părţiculară a fost provizorie, judecata din urmă e definitivă*. Dacă prin judecata părţiculară s-a dat oamenilor numai o parte din răsplată sau din pedeapsă şi numai asupra sufletelor, la judecata din urmă, se va da toată răsplata şi toată pedeapsa şi nu numai asupra sufletelor, ci şi asupra trupurilor cu care oamenii au săvârşit faptele.

Judecata părţiculară fiind provizorie, după ea se mai pot scoate sufletele din iad, prin rugăciunile şi milosteniile urmaşilor, arătându-se prin aceasta o vrednicie sufletească a celui mort, care şi-a crescut copiii în credinta, sau a făcut bine altora ca să-l pomenească. După judecata din urmă nu se mai poate scoate nici un suflet din iad.

371. Ce se va avea în vedere la judecata din urmă?

Aceleaşi lucruri ca şi la judecata părţiculară. Adică faptele bune izvorâte din credinţa faţă de Dumnezeu şi din iubire faţă de El şi de semeni (Matei 25, 33-46), fapte prin care omul crescut în virtute şi-a făcut viaţa sa tot mai plină de Hristos şi tot mai mult asemenea chipului lui Hristos (Rom. 8, 29; Efes. 4,13). Chipul lui Hristos în om stă în întipărirea dragostei în toată fiinţa lui. Iar fericirea viitoare stă tot în dragoste (I Cor. 13, 8). Deci, cine n-a crescut în dragoste nu poate merge la fericire, adică la dragoste. Iar, întrucât dragostea de om şi de Dumnezeu creşte şi se arată mai ales prin fapte bune faţă de aproapele, Mântuitorul va rândui pe om la fericire sau la osânda veşnică, după cum a săvârşit sau nu, în viaţă, fapte de dragoste faţă de aproapele. Faptele acestea nu sunt cele pe care le face omul dintr-un interes egoist, aşadar faţă de cei de la care ar putea primi şi el ceva în schimb. Căci cei ce îşi iau plata de la oameni nu mai primesc plata de la Dumnezeu (Matei 5, 46). Faptele de dragoste sunt cele cu totul dezinteresate, cele lipsite de egoism, aşadar, mai ales cele făcute faţă de oamenii necăjiţi şi lipsiţi, nebăgaţi în seamă, de la care nu aşteptăm nimic în schimb: nici răsplată materială,

277 Vezi D. Staniloae, *Viaţa şi învăţătura Sf. Grigorie Palama, Cuv. al treilea,* Sibiu, 1933, p. XIV.
278 Sf. Simion Noul Teolog, *Cuvântarea 45*, Ed. Syros., p. 213-215.

nici ajutor în carieră, nici onoruri lumeşti şi laude cu efecte între oameni. Acelea sunt făcute pentru omul luat ca om, din preţuirea omului ca om, mai ales când înfăţişarea din afară a vieţii lui îl face nebăgat în seamă. Prin aceste fapte ridicăm pe omul înfrânt de împrejurări maştere, de nedreptăţi, pe omul pe care-l iubeşte Iisus aşa de mult ca din cauza lui Îşi face o cauză a Sa, binele făcut lui îl socoteşte bine făcut Sieşi, iar neatenţia arătată lui o socoteşte neatenţie arătată Sieşi. De aceea va zice către cei de-a dreapta: *„Veniţi, binecuvântaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia care este gătită vouă de la întemeierea lumii. Căci am flămânzit şi Mi-aţi dat să mănânc; am însetat şi Mi-aţi dat de băut; străin am fost şi M-aţi primit; gol am fost şi M-aţi îmbrăcat; bolnav am fost şi M-aţi cercetat; în temniţa am fost şi aţi venit la Mine. Atunci vor răspunde Lui drepţii, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând şi te-am hrănit? Sau însetat şi ţi-am dat să bei? Sau când Te-am văzut străin şi Te-am primit, sau gol şi Te-am îmbrăcat, sau când Te-am văzut bolnav, sau în temniţa şi am venit la Tine? Şi răspunzând Împăratul va zice lor: Adevărat zic vouă, întrucât aţi făcut unuia dintre aceşti fraţi ai Mei prea mici, Mie Mi-aţi făcut. Atunci va zice şi celor de-a stânga Lui: Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic, care este gătit diavolului şi îngerilor lui. Căci flămând am fost şi nu Mi-aţi dat să mănânc; am însetat şi nu Mi-aţi dat să beau; străin am fost şi nu M-aţi primit; gol, şi nu M-aţi îmbrăcat, bolnav şi în temniţă, şi nu M-aţi cercetat pe Mine. Atunci vor răspunde şi ei, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând sau însetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau în temniţă şi nu Ţi-am slujit Ţie? El însă le va răspunde, zicând: Adevărat grăiesc vouă: Întrucât nu aţi făcut unuia dintr-aceşti prea mici, nici Mie nu Mi-aţi făcut. Şi vor merge aceştia la osânda veşnică, iar drepţii la viaţa veşnică”* (Matei 25, 34-46).

372. În ce va consta pedeapsa veşnică a celor păcătoşi?

Pedeapsa veşnică a celor păcătoşi e descrisă în Sfânta Scriptură cu aceleaşi cuvinte ca şi pedeapsa de după judecata părticulară. Ea va fi însă cu mult mai mare. *„Partea lor... este ca iezerul care arde, cu foc şi cu pucioasă”* (Apoc. 21, 8). Domnul nostru Iisus Hristos le spune: *„Duceţivă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic, care este gătit diavolului şi îngerilor lui”* (Matei 25, 41). Este o depărtare de la faţa lui Dumnezeu, deci de la orice bucurie, lumina şi viaţa. Dar este şi o grozavă simţire de singurătate şi de părăsire din partea tuturor. Cel ce nu s-a legat pe sine de semenii săi cu fire puternice prin dragoste şi fapte de ajutor izvorâte din ea simte încă de aici, spre sfârşitul vieţii, cum se face tot mai mult gol, tot mai multă gheaţă în jurul său. Nici el nu mai poate iubi, dar nici alţii nu-l mai pot iubi şi nu-i mai dau nici o atenţie, ca şi când n-ar mai fi. Egoistul culege acolo însutit ce a semănat aici; izolarea. Precum fericirea din rai e comuniunea în dragoste a tuturor celor de acolo, aşa nefericirea din iad e lipsă totală a comuniunii. Va fi între oameni, dar ca şi când n-ar fi între ei. Va fi ca şi când oamenii n-ar mai avea faţă cu văz, cu grai, cu înţelegere, cu simţire. În *Pateric* starea aceasta e tălmăcită astfel: «Povestit-a Ava Macarie: Umblând odată prin pustie am găsit o căpăţână de mort aruncată la pământ. Şi clatinând-o cu toiagul cel de finic, mi-a grăit căpăţâna. Şi am zis ei: tu cine eşti? Şi mi-a răspuns căpăţâna: eu am fost slujitor al idolilor şi al elinilor celor ce au petrecut în locul acesta, iar tu eşti Macarie purtătorul de duh şi ori în ce ceas te vei milostivi spre cei ce sunt în munca şi te vei ruga pentru dânşii, se mângâie puţin. I-a zis bătrânul: care este mângâierea şi care este munca? I-a răspuns lui: pe cât este de departe cerul de pământ, atât este focul dedesubtul nostru, fiindcă de la picioare până la cap stăm în mijlocul focului şi nu este cu putinţă să se vadă cineva faţă către faţă, ci faţă fieştecăruia este lipită de spatele celuilalt. Deci când te rogi pentru noi, din parte vede cineva faţa celuilalt: Aceasta este mângâierea»[279].

Dar dacă chinurile de după judecată din urmă sunt mai mari, pentru că sunt suferite şi de trup, negreşit că ele nu sunt numai sufleteşti. Trupul care a căutat aici numai plăcerea, fugind de durere, trebuie să-şi ia atunci şi el răsplata, care constă în dureri veşnice cum nu ne putem închipui.

---

279 Pateric, ed. Cozia, 1930, p. 141.

373. Dar fericirea veşnică a celor drepţi în ce va consta?

Ea va fi cu mult mai mare decât cea de după judecata părţiculară. Tot ce au aşteptat drepţii după moarte vor primi acum. Mintea noastra nu poate nici măcar bănui acele bunătăţi: *„Cele ce ochiul n-a văzut şi urechea n-a auzit, şi la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El"* (I Cor. 2, 9). *„Şi va şterge Dumnezeu toată lacrima de la ochii lor, şi moarte nu va mai fi; nici plângere, nici strigăte, nici dureri, nu vor mai fi, căci cele dintâi au trecut"* (Apoc. 21, 4). Nu va mai fi lipsă de soare, căci luminătorul lor va fi Mielul (Apoc. 21, 23).

„Dumnezeu va fi toate în toţi" (I Cor. 15, 28). «Căci dacă nu ni Se va face Hristos în toate, urmează ca împărăţiei cerurilor şi bucuriei din ea îi lipseşte ceva şi e nedesăvârşită. Adică dacă Hristos nu li Se face tuturor drepţilor acelea ce am spus mai sus: şi haina, şi cununa, şi încălţământe, şi bucurie şi dulceaţă, mâncare, băutură, masă, pat, odihnă, şi frumuseţea nepovestită a vederii, şi tot ce e de folos pentru desfătare sau slava şi bucurie; de lipseşte vreun bine chiar numai cuiva din cei ce locuiesc acolo, îndată lipsa acelui bine dă loc la întristare şi intră întristare în mijlocul celor ce se bucură»[280].

Îndumnezeirea drepţilor, care a început încă din viaţa aceasta, şi care s-a continuat după moarte, va fi acum deplină, căci şi trupul se va împărtăşi de ea. Şi vor spori în ea în vecii vecilor. «După această viaţă vom înceta de a mai lucra virtuţile, dar nu vom înceta de a simţi în noi lucrându-se îndumnezeirea după har, ca o răsplată pentru ele. Căci lucrarea îndumnezeirii în noi, fiind mai presus de fire, e fără hotar»[281].

374. Ce înseamnă „Amin"?

„Amin" înseamnă „aşa să fie", iar la sfârşitul Simbolului Credinţei este ca o pecete pe care cel ce mărturiseşte învăţătura aceasta o pune peste mărturisirea sa. Dar mai ales o pecete pe care o pune Biserica, arătându-şi hotărârea de a păstra această învăţătură neştirbită, neschimbată şi fără nici un adaos.

280 Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cuvântarea 52*, Ed. Syros., p. 264.

[281] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspuns către Talasie*, 23, Filocalia III, p. 75.

Partea a doua

DESPRE NĂDEJDE

NĂDEJDEA CREŞTINĂ

1. Pentru ce Crezul învaţă în articolele XI şi XII tot aceleaşi adevăruri mântuitoare, despre care vorbeşte şi articolul VII?

Crezul în articolele sale de la sfârşit, în adevăr, ne învaţă aceleaşi adevăruri mântuitoare, pe care le-am aflat şi în articolul VII. Deosebirea însă este aceasta: în articolul VII suntem povăţuiţi «să credem», pe când articolele de la sfârşit ne învaţă nu numai să credem în aceste adevăruri, ci şi «să nădăjduim».

Crezul se termină cu această mărturisire plină de bucurie: «Aştept învierea morţilor şi viaţa veacului ce va să fie». Cuvântul «aştept», adică doresc, înseamnă că învierea morţilor şi viaţa veacului viitor este un adevăr în care nu numai credem, ci şi nădăjduim. Aşa ne învaţă Sfântul Apostol Petru: *„Pentru aceea, încingând mijloacele cugetului vostru, trezindu-vă, nădăjduiţi desăvârşit în harul care vi se va da vouă, la arătarea lui Iisus Hristos”* (I Petru 1, 13).

2. Ce este nădejdea creştină?

«Nădejdea creştină este dorul şi aşteptarea cu încredere a împlinirii tuturor bunătăţilor făgăduite de Dumnezeu omului care face voia Lui, fiindcă Dumnezeu este credincios în tot ce făgăduieşte».

Dreptul Simeon, bătrânul temător de Dumnezeu, căruia Sfântul Duh *„îi făgăduise”* să nu guste moartea până nu va vedea pe Hristosul lui Dumnezeu, „aştepta” cu încredere neclintită împlinirea acestei dumnezeieşti făgăduinţe (Luca 2, 25-26).

Nădejdea este încredinţarea pe care o are cineva în anumite împliniri viitoare şi în împărtăsirea ce el o va avea din acele împliniri. Aşa că nădejdea în învierea morţilor şi în împărtăşirea din fericirea veşnică a dat Sfinţilor Mucenici tăria să îndure chinuri cumplite şi să-şi dea viaţa pentru credinţă (II Mac. 7, 9). Deci nădejdea e pe de o parte «un dor», e năzuinţa sufletului în «aşteptarea» unui bun făgăduit, iar pe de altă parte este «încrederea» neclintită în împlinirea făgăduinţei date nouă de Dumneseu. Este o înaintare, un salt peste timp, în viitor, este un ochean care apropie de ochii sufleteşti lucrurile foarte îndepărtate. «Nădejdea este o încredere adevărată în Dumnezeu, dată în inima omului prin insuflare şi iluminare de la Dumnezeu, ca să nu deznădăjduiască vreodată de harul lui Dumnezeu, atât pentru iertarea păcatelor, cât şi pentru oricare cerere, când se cere un lucru bun, fie dintre lucrurile vremelnice, fie din cele veşnice»[282].

3. Care sunt bunătăţile făgăduite nouă de Dumnezeu?

Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos făgăduieşte celor ce fac voia Tatălui ceresc *viaţa veşnică*, precum şi puterea, împreună cu *mijloacele* prin care se dobândeşte această fericire, adică: *harul dumnezeiesc, sprijin în necazuri şi ascultarea rugăciunii*.

282 *Mărturisirea de credinţă a Bisericii Ortodoxe*, p. II, întrebarea I, traducere de Alexandru Elian, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1981, p. 109.

1. Mântuitorul ne-a făgăduit *„viaţa veşnică”* (I Ioan 2, 25). *„În casa Tatălui Meu multe locaşuri sunt... Mă duc să vă gătesc loc”* (Ioan 14, 2). În pilda nunţii fiului de împărat (Matei 22, 1), a celor poftiţi la cină (Luca 14, 16), a lucrătorilor viei (Marcu 12, 1) şi altele, aflăm aceeaşi făgăduinţă. Tot El ne-a făgăduit şi *învierea morţilor* (Ioan 5, 28, 29).

2. Ca să putem câştiga fericirea veşnică, Mântuitorul ne-a făgăduit *împreună-lucrarea Sfântului Duh*; adică harul lui Dumnezeu. Domnul nostru Iisus Hristos, *„nădejdea noastră”* (I Tim. l, 1), vrea ca toţi oamenii să se mântuiască (I Tim. 2, 4); însă pentru mântuire harul Lui este de neapărată trebuinţă (Ioan 3, 5).

3. El ne-a făgăduit şi *bunătăţile trebuitoare vieţii vremelnice: „Nu duceţi grijă, spunând: ce vom mânca, ori ce vom bea, ori cu ce ne vom îmbrăca?... Ştie doar Tatăl vostru cel ceresc că aveţi nevoie de ele”* (Matei 6, 31-32). Dovadă sunt păsările cerului, hrănite de El, şi crinii câmpului gătiţi de El, Care însă şi mai mare grijă are de oameni. Sfinţii s-au găsit de multe ori în împrejurări cumplit de grele: nu aveau hrană, locuinţă, îmbrăcăminte, dar, încrezându-se neclintit în făgăduinţa lui Dumnezeu, petreceau viaţa fără grijă de aceste lucruri, şi sprijinul dumnezeiesc, întradevăr, nu i-a părăsit niciodată.

4. De asemenea, Iisus Hristos, Domnul nostru, ne-a făgăduit *iertarea păcatelor,* dacă ne pocăim şi ne îmbunătăţim viaţa. Că zice: *„Mai mare bucurie se face în cer de un păcătos ce se pocăieşte, decât de 99 de drepţi cărora nu le trebuie pocăinţă”* (Luca 15, 7). Pilda cu oaia rătăcită (Luca 15, 3-6) şi cea cu fiul risipitor (Luca 15, 11-32) dovedesc ce mult voieşte Dumnezeu să ne ierte. Atâta vreme cât traim, nădejdea de pocăinţa nu este pierdută; fiindcă unul din tâlharii răstigniţi odată cu Hristos a câştigat iertarea chiar în pragul morţii (Luca 23, 43). Dumnezeu, ne spune Iezechiel, nu voieşte moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu (Iez. 18, 32).

5. Mântuitorul Hristos ne-a făgăduit *ajutor întru necazuri*, fiindcă: *„Dumnezeu este scăparea şi puterea noastră, ajutor întru necazurile ce ne împresoară”* (Ps. 45, 1). Ajutorul Lui se lasă însă câteodată aşteptat, ca de pildă la nunta din Cana Galileii, când zice: *„Încă n-a venit ceasul Meu”* (Ioan 2, 4). Dar acest ajutor cu cât este mai mult aşteptat, cu atât lucrează mai cu putere şi mai minunat. Pilda: potolirea furtunii de pe marea Tiberiadei (Matei 8, 26); izbăvirea din închisoare a Sfinţilor Apostoli Pavel şi Sila (Fapte 16, 25, 32).

6. În sfârşit, Iisus Hristos ne-a făgăduit *că ne va asculta rugăciunile: „Dacă veţi cere ceva în numele Meu, Eu voi face”* (Ioan 14, 14) şi *„Orice veţi cere de la Tatăl în numele Meu,* El *vă va da”* (Ioan 16, 23). Iar în rugăciunea *Tatăl nostru* El ne-a învăţat să cerem de la Părintele ceresc toate bunătăţile de care avem nevoie.

4. De unde izvorăşte nădejdea creştină?

Nădejdea creştină izvorăşte din credinţă în tot ce ne-a făgăduit Dumnezeu (Gal. 5, 5). Credinţa ne asigură că Dumnezeu este *neţărmurit de credincios, este puternic, este bun*; şi avem nădejde că, prin harul Său şi prin jertfa Mântuitorului, vom primi de la El bunătăţile făgăduite.

Nădejdea îşi trage obârşia din credinţă[283], aşa cum copacul odrăsleşte din rădăcină. Credinţa adevereşte bunătăşile făgăduite şi putinţa de a le avea; nădejdea însă ne face să le dorim şi să le aşteptăm. Credem deci că „Cel care a poruncit să nu minţim, cu mult mai mult El nu va minţi”[284], de aceea şi zice Sfântul Apostol Pavel: *„Să ţinem mărturisirea nădejdii nesmintită; pentru că credincios este Cel ce a făgăduit”* (Evr. 10, 23).

Suntem pătrunşi de adevărul că Dumnezeu, Căruia nici un lucru nu-I este cu neputinţă (Luca 1, 37), este destul de puternic încât să-Şi îndeplinească făgăduinţele (Rom. 4, 21), că Dumnezeu, Care este dragoste (I Ioan 4, 8), dă mai mult decât suntem noi în stare să primim, că Dumnezeu ne-a mijlocit, prin neasemănata jertfă a Fiului Său, fericirea veşnică, precum şi mijloacele de a o câştiga: *„Care pe Însuşi Fiul Său nu L-a cruţat, ci L-a dat morţii, pentru noi*

283 Sf. Grigorie Teologul; *De animae resurrectione,* Migne, *P. G.*, XLVI, col. 29.

284 Sf. Clement Romanul, *Epistola I către Corinteni,* cap. XXVII, p. 111, în „Scrierile Părinţilor Apostolici”, trad. note şi indici de Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1979, p. 60.

toţi, cum nu ne va da, oare, toate împreună cu El?" (Rom. 8, 32). Neclintită încredere că Dumnezeu este desăvârşit, credincios, puternic şi bun, se numeşte *credinţă în Dumnezeu.* Această credinţă este rădăcina şi, cu cât ea este mai puternică, cu atât mai nestrămutată este nădejdea noastră. Credinţa aceasta a lecuit pe femeia ce se atinsese de poalele vesmântului Mântuitorului, pe când El Se îndreptă spre casa lui Iair (Matei 9, 22).

5. Cine este îndreptăţit să nădăjduiască în bunătăţile făgăduite de Dumnezeu?

În bunătăţile făgăduite de Dumnezeu este în drept să nădăjduiască tot creştinul care păzeşte poruncile lui Dumnezeu, precum şi păcătosul care se pocăieşte. *„Nu tot cel ce-Mi zice Mie: Doamne! Doamne! va intra în împărăţia cerurilor, ci cela ce face voia Tatălui Meu, Carele este în ceruri"* (Matei 7, 21).

1. Creştinul căzut în păcat, dacă se căieşte din toată inima şi se pocăieşte, poate nădăjdui în Dumnezeu. Proorocul Iezechiel ne încredinţează că cel fără de lege de se va întoarce de la fărădelegile lui şi va păzi poruncile, va face dreptate şi milă, aceluia Dumnezeu îi iartă păcatele (Iez. 18, 21, 22). În adevăr pe Manase, împărat în Iudeea, care îndemnase poporul la închinarea idolilor, ucigând şi mulţi prooroci, Dumnezeu l-a dat în mâna vrăjmaşilor care, încătusându-l în lanţuri, l-au dus rob în Babilon şi l-au aruncat în temniţă. El însă, căindu-se de nelegiuirile făcute şi făgăduind din inima să se pocăiască, Dumnezeu l-a eliberat din temniţă şi din robie şi i-a înapoiat încă şi domnia; iar el a dărâmat capistele idolilor (II Cron. 33, 2-19). Dimpotrivă, cel ce trăieşte în fărădelegi, cel ce nu face voia lui Dumnezeu zadarnic nădăjduieşte în El. Cumplitul împărat Antioh, schingiuitorul sfinţilor fraţi Macabei, fiind ros de viu de viermi, nădăjduia în ajutorul dumnezeiesc, dar zadarnică i-a fost nădejdea (II Mac. 9, 28).

2. Creştinul care face voia lui Dumnezeu poate nădăjdui în sprijinul lui Dumnezeu în toate nevoile, dar să se silească însuşi să câştige bunătăţile ce nădăjduieşte de la Dumnezeu. Sfântul Apostol Petru ne sfătuieşte: *„Lăsaţi-I Lui toată grija voastră, căci El are grijă de voi"* (I Petru 5, 7). Cu toate acestea, şi noi înşine trebuie să ne străduim sa câştigăm bunătăţile făgăduite de Dumnezeu. Cine vrea să scape de vreo boală şi să se facă sănătos, să se folosească întâi de mijloacele obişnuite de vindecare; nu ne este îngăduit să cerem numaidecât o minune. Sfântul Apostol Pavel avea darul facerii de minuni, totuşi sfătuieşte pe ucenicul său Timotei să se folosească pentru desele lui suferinţe de puţin vin. (I Tim. 5, 23).

6. Care este însoţitoarea nădejdii creştine?

Însoţitoarea bună a nădejdii creştine este frica de păcat. Nădejdea e că o luntre cu două lopeţi: pe una scrie îndurarea lui Dumnezeu, iar pe cealaltă, frica de dreptatea lui Dumnezeu. Sfântul Apostol Pavel ne sfatuieşte să făurim mântuirea *„cu frică şi cu cutremur"* (Filip. 2, 12). Cu frică, în adevăr, fiindcă după cum mărinarul ce se află în largul mării se teme, chiar pe vreme bună, de furtună ce i-ar putea îneca corabia, tot asemenea şi creştinul trebuie să trăiască necontenit cu teama de bântuiala ispitei[285] care nu cruţă pe nimeni. Oameni oarecând plăcuţi lui Dumnezeu, cum au fost de pildă înţeleptul Solomon, au ajuns la bătrâneţe nişte nelegiuiţi. Chiar dintre îngeri au căzut unii, şi încă foarte jos, şi au fost lepădaţi de Dumnezeu pe vecie. Încheierea vieţii noastre o face moartea; până atunci ispita poate să doboare din starea de har pe oricine care nu lucrează la mântuirea sa cu *„frică şi cu cutremur"* (Filip. 2, 12). *„Pentru aceea celui ce i se pare că stă neclintit, să ia aminte să nu cadă"* (I Cor. 10, 12).

Frica creştinului de păcat nu împuţinează nădejdea lui, ci o sporeşte. Nădejdea dă putere de a merge, e ca vântul în pânzele corabiei; iar frica face pe om prevăzător; e ca încărcătură care cumpăneşte corabia. Şi pânzele şi încărcătura ajută la o plutire bună.

7. Este nădejdea creştină un dar dumnezeiesc?

Negreşit, nădejdea creştină este un *dar dumnezeiesc,* care se pogoară în inima omului, ca o «iluminare de la Dumnezeu»[286]. Duhul lui Dumnezeu ţine trează înlăuntrul nostru

285 Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti,* XXVI, cap. 23, p. 156, trad. Pr. Cicerone Iordachescu, 1931.
286 *Mărturisirea de credinţă...*, p. a II-a, răsp. la întreb. 1; Mitropolit Dr. N. Mladin, Prof. Diac. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Const. Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zagrean, *Teologia morală ortodoxă*, vol. II, Editura Institutului Biblic, Bucureşti, 1980, 30-36.

încrederea în bunătăţile veşnice; şi cu cât luminarea dumnezeiască este mai puternică, cu atât mai desăvârşită este şi nădejdea.

8. Ce folos dobândeşte cel ce nădăjduieşte în Dumnezeu?

Cine nădăjduieşte în Dumnezeu *se bucură de o deosebită ocrotire* din partea Lui.

„Cei ce nădăjduiesc spre Dumnezeu sunt ca muntele Sionului; nu se vor clătina în veac” (Ps. 124, 1). Sfântul Ioan Gură de Aur, tâlcuind acest verset, zice: «Că după cum maşinile cele mai puternice şi mai numeroase nu vor fi în stare nici să răstoarne, nici să clatine acest munte, tot aşa şi cel ce-şi pune nădejdea în Dumnezeu, va rămâne neclintit în faţa tuturor loviturilor»[287]. Cel ce-şi pune nădejdea în Dumnezeu nu va fi ruşinat în veac: *„Uitaţi-vă – zice înţeleptul Iisus Sirah – la neamurile cele din început şi vedeţi: Cine a nădăjduit spre Domnul şi s-a ruşinat?”* (2, 10). Dovadă avem întâmplarea celor trei tineri care au fost aruncaţi în Babilon, în cuptorul cel aprins şi din care au scăpat nevătămaţi (Dan. 3, 8-10). Iosif, dus şi vândut rob în Egipt, ajunge cel dintâi în toată împărăţia Faraonului (Fac. 41).

9. Care sîut roadele nădejdii creştine?

Înainte de toate, nădejdea înaripează sufletul cu o vie dorire spre Dumnezeu. De aceea dă şi o deosebită putere şi trainicie credinţei. Astfel cel ce nădăjduieşte în Dumnezeu dobândeşte multe de la El; încât acela este în stare să mute şi munţii, zice Mântuitorul (Marcu 11, 23). Iar a muta munţii se tâlcuieşte: *a birui cele mai mari piedici.* Chiar se şi spune că Sfântul Grigorie Făcătorul de minuni († 270) ar fi mutat cu adevărat un munte[288]. Moise, încrezându-se în Dumnezeu, cu toiagul a despicat în două Marea Roşie (Ies. 24, 21); iar Proorocul Ilie a făcut să cadă ploaie după o secetă de trei ani şi şase luni (III Regi 18, 45). Cel ce nădăjduieşte este bogat cu mult înainte de a avea o bogăţie, zice Sfântul Ioan Scărarul.

1. Cel ce are nădejde în Dumnezeu rămâne *neclintit* în faţa oamenilor, *răbdător şi liniştit* în strâmtorări şi în necazuri, şi mai cu seamă în faţa morţii. Cine nădăjduieşte în Dumnezeu, acela nu se uită la bunavoinţă sau la reaua voinţă a celor mari, nici la cele ce zic oamenii despre el (I Cor. 4, 3). Acela este *răbdător în suferinţă* pentru că ştie că *„patimirile vremii de acum nu sunt vrednice de mărirea care ni se va descoperi*” (Rom. 8, 18). Dreptul Iov a fost atât de răbdător, tocmai din pricina bucuriei ce o simţea nădăjduind în învierea şi răsplata viitoare (Iov 19, 25). Ar putea fi oare cineva mâhnit, având înaintea ochilor cununa răsplătirii veşnice? Cămila în pustie îşi iuţeşte pasul îndată ce simte că se apropie apa. Scăpată de îngrijorarea setei, ea nu mai simte oboseala călătoriei; nădejdea a risipit îngrijorarea. *„Umplutu-m-am de mângâiere! Cu tot necazul nostru sunt covârşit de bucurie”*, spune Sfântul Apostol Pavel (II Cor. 7, 4), şi – *„moartea îmi este câştig”* (Filip. l, 21). *„Doresc să mă despart de trup şi să fiu împreună cu Hristos”* (Filip. l, 23). „De acum mi s-a gătit cununa dreptăţii pe care Domnul mi-o va da în ziua aceea, El, Dreptul Judecător” (II Tim. 4, 8). Pentru această cunună, Sfântul Apostol Andrei († 62) a primit moartea cu nespusă bucurie. Că văzând crucea, pe care era să fie spânzurat, a strigat: «Bucură-te, cruce fără de preţ, sfinţită prin moartea Dumnezeului meu; cu desfătare privesc la tine! O, cât am suspinat eu după tine! Cu ce înfocare te-am poftit!»[289]. Sfântul Ignatie purtătorul de Dumnezeu († 107) s-a bucurat foarte aflând că împăratul Traian l-a osândit la moarte; şi când a auzit că creştinii din Roma vor să-l scape, le-a scris rugându-i să nu-l lipsească de cununa de mucenic: «Lăsaţi-mă să fiu mâncare fiarelor, prin care pot dobândi pe Dumnezeu»[290]. Sfântul Arhidiacon Lavrentie († 258), osândit să fie ars de viu pe un grătar, fiindcă nu voise să predea prefectului cetăţii vasele sfânte ale bisericii, pe când era chinuit, zicea bătându-şi joc de cei ce-l chinuiau: «Acum întoarceţi-mă şi pe partea cealaltă a trupului, că una e friptă»[291]. Nădejdea este deci pentru sufletul nostru întocmai ca o ancoră tare (Evr. 6, 19) şi, după cum ancora ocroteşte corabia în

---

287 Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Psalmul 124,* cap. I, vol. V, p. 186, trad. franceza, ed. M. Jeannin.

288 Gherasim Timus, *Dicţionar aghiografic*, Bucureşti, 1898, p. 337.

289 *Ibidem*, p. 67-68.

290 Ignatie al Antiohiei, *Epistola către Romani,* cap. IV, în „Scrierile Părinţilor Apostolici”, Ed. Institutului Biblic, Bucureşti, 1979, p. 175.

291 Gherasim Timus, op. *cit.,* p. 492.

vreme de furtună, aşa şi nadejdea fereşte sufletul de înecare, cu deosebirea că ancora se agață de fundul mării, pe când nădejdea se prinde de toartele cerului.

2. Nădejdea creştină îndeamnă cu putere spre fapte bune şi spre virtuți. «Nădejdea noastră este tot atât de neîndoielnică, zice Fericitul Augustin, ca şi o întâmplare petrecută în trecut». Ea a întărit pe Sfinții Mucenici în luptele cu prigonitorii lor păgâni, pentru că «nădejdea uşurează necazurile din această lume»[292].

3. Nădejdea creştină chezaşuieşte *viața veşnică*. «Cine v-a mântuit?», întreabă Sfântul Ioan Gură de Aur pe ascultătorii săi şi tot el răspunde: «Numai nădejdea în Dumnezeu şi încrederea în făgăduințele şi în darurile Sale»[293]. „Ca *prin nădejde ne-am mântuit"*, zice Apostolul (Rom. 8, 24). Casa lui Dumnezeu este întemeiată pe credință, zidită pe nădejde şi terminată prin dragoste. În cer însă nădejdea nu va mai ființa, fiindcă vom fi în stăpânirea a tot ce am dorit şi aşteptat. «De aceea credința şi nădejdea vor înceta când aceste bunătăți ni se vor înfățişa»[294].

10. Despre cine se poate spune că păcătuieşte împotriva nădejdii creştine?

Se spune că păcătuieşte împotriva nădejdii creştine: 1) Cel ce *se încrede numai în ei însuşi* sau în alte făpturi, iar nu în Dumnezeu; 2) Cel ce se *deznădăjduieşte* de ajutorul lui Dumnezeu; 3) Cel ce nădăjduieşte *cu prea multă cutezanță* în mila lui Dumnezeu şi 4) Cel ce *ispiteşte* pe Dumnezeu.

1. Nădejdea celui ce se încrede în sine sau în alte făpturi, iar nu în Dumnezeu, nu este nădejde creştină, nici dumnezeiască, ci nadejde pământească. La Cina cea de Taină, Sfântul Apostol Petru se laudă cu barbăția lui (Matei 26, 33); dar n-au trecut decât câteva ceasuri şi el, jurându-se, a tăgăduit pe Învățătorul (Matei 26, 72). Asemenea şi uriaşul Goliat, bizuindu-se pe puterea lui, îşi batea joc de israeliți, dar a fost ucis de David, tinerelul care se încrezuse în ajutorul lui Dumnezeu (I Regi 17, 52). A te încrede în tine însuți, zice Fericitul Augustin, înseamnă a nu avea alt ocrotitor în afară de tine însuți; fiindcă Dumnezeu nu ocroteşte pe cel ce nu-I cere ajutor. Numai cel plin de nădejdea creştină poate striga cu încredere: *„Spre Tine, Doamne, am nădăjduit, să nu mă ruşinezi în veac"* (Ps. 30, 1).

2. *Deznădejdea* este pierderea încrederii în bunătatea şi milostivirea lui Dumnezeu, păcat care depărtează de mântuire. Deci, să ne ferim că de unul din cele mai mari rele ce ne pot bântui; să nu pierdem niciodată credința că Dumnezeu iartă păcatele şi ne ocroteşte de necazuri. Cuvintele lui Cain: *„Şi a zis Cain către Domnul Dumnezeu: „Pedeapsa mea este mai mare decât as putea-o purta"* (Fac. 4, 13), suna întocmai ca tânguirea unui deznădăjduit şi neîncrezător în milostivirea lui Dumnezeu. În deznădejde căzuse şi împăratul Saul atunci când, împresurat de filisteni în război, şi-a făcut singur seamă aruncându-se în sabie (I Regi 31, 3-4).

Creştinul adevărat nu deznădăjduieşte. El ştie că îndurarea lui Dumnezeu este nesfârşită şi ajutorul dumnezeiesc este cu atât mai aproape cu cât primejdia este mai năvalnică. Înainte de păcat, teme-te de dreptate; după păcat, nădăjduieşte în milostivire, zice Sfântul Grigorie Dialogul. Că Părintele ceresc primeşte cu multă bucurie pe păcătosul ce se pocăieşte, ne-a arătat Însuşi Mântuitorul Hristos în pilda fiului risipitor (Luca 15, 11) şi în cea a drahmei pierdute (Luca 15, 8).

Deznădejdea împinge pe om de multe ori să-şi ia singur viața; deci, la moartea veşnică. Iuda, vânzătorul Mântuitorului, s-a spânzurat din deznădejde. Deznădejdea e păcat împotriva Duhului Sfânt şi fără iertare, pentru că nu mai ai timp de pocăință şi de fapte bune. «Cine deznădăjduieşte de mila lui Dumnezeu, Îl necinsteşte, la fel cu cel ce se îndoieşte de existența Lui», zice Fericitul Augustin, iar Fericitul Ieronim spune că Iuda a jignit pe Domnul mai puțin vânzându-L, decât îndoindu-se de bunătatea Lui; el a pierdut nu atât din pricina nelegiuirii sale, cât din pricina deznădejdii sale.

292 Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 67 la Geneză,* cap. I, *trad. cit.*, vol. V, p. 435.
293 Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 14 la Romani*, cap. 6, *trad. cit.*, vol. X, p. 372.
294 Idem, *Omilia 34 la Romani*, cap. 3, *trad. cit.*, vol. IX, p. 529.

3. *Încrederea prea mare (îndrăzneala) în mila dumnezeiască este păcat*, fiindcă ea împinge pe cel vinovat să stăruie în păcat, amăgindu-se cu gândul că Dumnezeu, în marea Lui îndurare, Se va milostivi şi de el. În adevăr, Dumnezeu este mult milostiv, dar este şi drept (I Ioan 3, 7). Greşeşte deci cine crede numai în bunătatea lui Dumnezeu, şi nu şi în dreptatea Lui. Că zice: *„Dacă nu va veţi pocăi, toţi veţi pieri la fel”* (Luca 13, 3), ca şi galileenii ucişi de Pilat. Drept aceea, încrederea şi frica de Dumnezeu trebuie cumpănite; adică, după cum este păcat atunci când frica înlătură nădejdea, tot păcat este şi atunci când cutezanţa prea mare înlătură teama.

4. *Ispiteşte pe Dumnezeu* cel care, fără pricină binecuvântată, se aruncă în primejdie, nădăjduind că Dumnezeu o să-l scoată nevătămat, ajutându-l. Adică, cine se bate fără pricină binecuvântată, cui nu-i pasă de voia lui Dumnezeu, cine se aruncă în primejdie numai pentru semeţia de a înfrunta primejdia, nu face voia lui Dumnezeu şi, deci, nu poate nădăjdui în ajutorul Lui. Căci zice Sfânta Scriptură: *„Cel ce iubeşte primejdia va cădea într-însă”* (Int. Sir. 3, 25). Biserica nu cinsteşte ca mucenici pe cei care în vremea marilor prigoane s-au aruncat cu nesăbuinţă în calea prigonitorilor, cu toate că şi aceia au murit mărturisind pe Hristos.

11. Prin ce mijloace se întreţine şi se împrospătează nădejdea?

Mijlocul cel mai potrivit pentru întărirea şi împrospătarea nădejdii este *rugăciunea stăruitoare* (Iacov 5, 13 şi Iuda 20).

Rugăciunea stăruitoare este «securea deznădejdii» (Sfântul Ioan Scărarul) *şi este solia nădejdii,* trimisă să mijlocească la Dumnezeu fericirea veşnică - ţinta cea mai de pe urmă a nădejdii. Şi, după cum credinţa fără fapte bune este moartă (Iacov 2, 26), aşa şi nădejdea fără rugăciune este amorţită. «Încă şi prin cuminecarea cu înfricoşatele şi preacuratele Taine, adică trupul şi sângele lui Hristos, prin care Domnul nostru rămâne în noi, nădejdea noastră se face puternică. Pentru că El spune: Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el»[295]

[295] *Mărturisirea ortodoxă...*, Bucureşti, 1981, p. II, răsp. la întreb. 2, p. 110.

RUGĂCIUNEA

RUGĂCIUNEA PARTICULARĂ

12. De câte feluri este rugăciunea?

Dacă ținem seama de persoana care săvârşeşte rugăciunea, de numărul persoanelor care iau parte la ea, de locul unde se face şi timpul când se săvârşeşte, atunci deosebim două feluri de rugăciune: *Rugăciunea părțiculară* şi *rugăciunea Bisericii*, sau, cu alte cuvinte, *cultuă părțicular* şi *cultul public comun.*

13. Ce este rugăciunea părțiculară?

Rugăciunea părțiculară este cea făcută de fiecare credincios singur, sau împreună cu ai săi, sau cu alți credincioşi, în orice loc, în orice timp şi citită sau spusă pe de rost, după alcătuirea gata făcută, dintr-o carte de rugăciuni, sau chiar scoasă din taina inimii sale.

O astfel de rugăciune este cea făcută de Mântuitorul pe calea dintre Betania şi Ierusalim (Luca 11, 1); cea făcută de Sfântul Apostol Petru pe acoperişul casei din Iope (Fapte 10, 9); cea făcută de vameş în templu (Luca 18, 13); cea făcută de Sfinții Apostoli Pavel şi Sila în temnița (Fapte 16, 25) şi altele.

14. Ce este rugăciunea?

Rugăciunea este ridicarea minții şi voii noastre către Dumnezeu[296], Evagrie Monahul zice că «rugăciunea este vorbirea minții cu Dumnezeu»[297]. De aceea se cuvine ca atunci când stăm de vorbă cu Dumnezeu, adică atunci când stăm la rugăciune, să alungăm din gândul nostru orice grijă şi să îndreptăm toate puterile duhului nostru numai la Dumnezeu. Adică, *cugetul* să gândească la El, *ținerea de minte* (memoria) să uite toate cele pământeşti, iar *inima,* vorbind cu El, să salte de bucurie şi de dragoste. Căci «cel ce iubeşte pe Dumnezeu de-a pururi stă de vorbă cu Dânsul cum ar sta cu un tată, alungând orice gând patimaş»[298]. A cugeta la Dumnezeu numai, nu înseamnă rugăciune; că şi demonii cugetă la Dumnezeu, dar de rugat nu se roagă.

15. Pentru ce este însoțită rugăciunea de unele semne văzute, precum semnul sfântei cruci, starea în genunchi, facerea de metanii, ridicarea mâinilor şi altele?

În timpul rugăciunii ne închinăm, făcând semnul sfântei cruci, batem metanii, stăm în genunchi şi altele, spre a spori evlavia noastra lăuntrică şi a o face văzută.

16. Cum se face semnul sfântei cruci si ce zicem când îl facem?

Semnul sfântei cruci se face astfel: îndoim înlăuntru şi lipim de podul palmei drepte degetul mic şi inelarul, apoi împreunăm la un loc vârfurile degetelor gras, arătator şi mijlociu de la aceeaşi mână şi cu ele astfel împreunate ne însemnăm pe frunte, pe piept, pe umărul drept şi pe umărul stâng.

Orice rugăciune se începe cu rostirea: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin»; însoțită de semnul sfântei cruci, astfel: când zicem: «În numele Tatălui...» ne însemnăm pe frunte; când zicem: «Şi al Fiului» ne însemnăm pe piept; când zicem: «Şi al Sfântului Duh», ne însemnăm pe umărul drept întâi şi apoi pe cel stâng; şi încheiem zicând: «Amin».

Însemnarea cu semnul crucii este o deprindere creştinească foarte veche: *chiar din timpul Sfinților Apostoli*. Facem semnul crucii însoțind orice rugăciune rostită cu glas tare sau în

---

[296] Evagrie Monahul, *Cuvânt despre rugăciune,* în „Filocalia”, vol. I, p. 80, trad. de Pr. Dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1946; Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatică,* trad. Pr. D. Fecioru, Bucureşti, 1938, cartea III, cap. XXlV, p. 223.

[297] *Cuvânt despre rugăciune,* în „Filocalia”, loc. cit., p. 57.

[298] Idem, *ibidem*, p. 54.

gând şi când trecem pe lângă biserică, pe lângă troiță; când începem şi când sfârşim un lucru, ori, cum spune Tertulian († 240): «La fiecare pas şi la fiecare faptă ne însemnăm... cu semnul sfântei cruci»[299].

Când facem semnul sfântei cruci, să cugetăm la mărirea Celui Preaînalt, în numele Căruia îl facem. Drept aceea, să nu facem semnul sfântei cruci în grabă, oricât de mult am fi zoriţi de treburi. După felul cum facem crucea văd ceilalţi oameni cam ce loc are în inima noastră Dumnezeu.

17. Când ne însemnăm cu sfânta cruce, facem oare şi o mărturisire de credinţă?

Fără îndoială. Făcând semnul sfântei cruci, mărturisim credinţa în Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Cel răstignit pe cruce, şi credinţa într-un Dumnezeu în trei ipostasuri[300].

Într-adevar, când facem semnul sfântei cruci, rostind numele celor trei ipostase: Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh, mărturisim un singur Dumnezeu în trei feţe dumnezeieşti; iar semnul crucii ne aduce aminte că Fiul lui Dumnezeu, făcut om, ne-a mântuit răstignindu-Se pe cruce. Aşadar, *semnul sfântei cruci este oarecum o învăţătură pe scurt a credinţei creştine.* Biserica cinsteşte cu multă evlavie sfânta cruce: trei zile pe an (14 septembrie, duminica a treia din Paresimi şi 1 august) sunt închinate cinstirii sfântei cruci. Crucea, făurită din lemn sau din metal, frumos lucrată şi împodobită, nu lipseşte de pe nici o sfântă masă, din nici o biserică în care se slujeşte Sfânta Liturghie. De asemenea nu lipseşte niciodată de pe creştetul turlelor bisericilor şi al clopotniţelor; iar în cimitirele noastre, cei răposaţi aşteaptă învierea morţilor sub ocrotirea sfântei cruci. Vasele şi odăjdiile sfinţite ale bisericilor sunt împodobite cu cruci; multe biserici sunt zidite în chipul crucii, iar cărţile bisericeşti sunt pline de tot felul de cântări în cinstea sfântei cruci. În multe locuri crucea este aşezată la fântânile cu apă de băut şi la răspântiile drumurilor. În sfârşit, şi fapt foarte însemnat: a doua venire a Mântuitorului, când va veni să judece viii şi morţii, va fi prevestită prin arătarea *„semnului Fiului Omului pe cer”* (Matei 24, 30), adică a crucii[301].

18. Ce dobândim când ne facem semnul sfântei cruci?

Însemnându-ne cu semnul sfântei cruci *dobândim binecuvântarea lui Dumnezeu*, fiindcă ea a surpat peretele cel din mijloc al vrajbei dintre Dumnezeu şi om (Efes. 2, 16); ea ne ocroteşte împotriva bântuielilor necuratului[302], ca şi împotriva multor rele sufleteşti şi trupeşti[303].

Semnul sfântei cruci este prin el însuşi o binecuvântare dumnezeiască, iar «binecuvântarea este împărtăşitoare de sfinţenie, care alungă relele şi aduce binele», spune canonul 27 al Sfântului Vasile cel Mare.

1. *Crucea ocroteşte de relele trupeşti.* Semnul crucii a cruţat de nimicire pe cei întâi născuţi ai Israelului, fiindcă semnul făcut pe stâlpii şi pe pragurile uşilor, pe lângă care îngerul morţii a trecut fără să bată (Ies.12, 7, 27), închipuia semnul crucii[304]. Semnul crucii era semnul care vindecă pe cei muşcaţi de şerpi, fiindcă şarpele de aramă ridicat în pustie de Moise, care salva pe oameni numai uitându-se la el (Num. 31), preânchipuia semnul sfântei cruci (Ioan 3, 14).

2. *Crucea alungă diavolii.* Precum câinele fuge de băţul cu care a fost lovit, tot aşa şi dracul fuge de crucea care îi aminteşte că prin ea a fost biruit[305]. «Crucea, zice Sf. Ioan Damaschin, este pavăză, armă şi semn de biruinţă împotriva diavolului»[306]; iar Biserica

---

[299] Tertulian, *De corona militis*, c. 3, Migne, P. L., II, col. 99.
[300] Dionisie Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, cap. VI, 3, p.135, Iordachescu, Iaşi, 1932.
[301] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 257.
[302] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, trad. Pr. Dr. D. Fecioru, Bucureşti, 1943-1945, Cateh. XIII, c. 36, p. 352 şi IV, c. 13, p. 115.
[303] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 256.
[304] *Ibidem*, p. 258.
[305] Sf. Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, Cateheza XIII, 3, p. 312.
[306] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 256.

noastră cântă: «Doamne armă asupra diavolului crucea Ta o ai dat nouă, că se îngrozeşte şi se cutremură, necutezând a căuta spre puterea ei...»[307].

3. Semnul sfântei cruci, închipuind însăşi crucea lui Hristos, *ocroteşte de uneltirile necuratului.* Prin acest semn s-au eliberat creştinii de sub stăpânirea păgână. În anul 312 împăratul Constantin cel Mare a văzut pe cer o cruce luminoasă, pe care era scris: «În acest semn vei învinge!». Atunci el, punând acest semn pe steagurile şi armatele castei sale, a ieşit biruitor din lupta cu Maxențiu. Rostirea «În acest semn învingem!» se potriveşte foarte bine şi semnului crucii cu care noi ne închinăm; că singură pomenirea crucii lui Hristos pune pe fugă pe vrăjmaşii nevăzuți şi ne întăreşte împotriva uneltirilor lor: «Nici un duh necurat nu va îndrăzni să se apropie de voi, văzând pe fața voastră armele care l-au doborât, această sabie sclipitoare a cărei lovitură de moarte au primit-o»[308]. Mulți sfinți obişnuiau să alunge gândurile rele din cugetul lor făcând numaidecât semnul crucii şi tot cu semnul crucii dărâmau creştinii idolii şi capiştile lor, în timpul prigoanelor.

19. Când trebuie să facem semnul sfântei cruci?

Putem face semnul crucii oricând, dar mai ales înainte şi după rugăciune, la culcare şi la sculare, înainte şi după masă, la intrarea şi ieşirea din casă, înainte de începerea şi după încetarea oricărui lucru şi cu osebire când ispita dă năvală asupra noastră; într-un cuvânt, în toate împrejurările[309].

Facem semnul crucii *la trezirea din somn*, ca să agonisim binecuvântarea lui Dumnezeu pentru ziua întreagă; îl facem *înainte de culcare*, spre a alunga din mintea noastră tot gândul pătimaş, pentru o noapte liniştită; *îl facem înainte de rugăciune*, spre a fi feriți de împrăştierea şi fuga gândului de la rugăciune; îl facem înainte de a începe lucrul şi după ce l-am terminat, spre a cere ajutor, întâi, lui Dumnezeu şi pe urmă, spre a-I mulțumi pentru ajutorul dat. Tertulian (160-240) mărturiseste că cei dintâi creştini, ca şi cei din vremea lui, obişnuiau să se închine făcând semnul crucii: «Înainte şi în timpul treburilor, intrând şi ieşind, îmbrăcându-ne, înainte de somn, în toate lucrările noastre, noi ne însemnăm fruntea cu semnul crucii»[310]. Cine capătă deprinderea să se însemneze în toate împrejurările cu semnul Sfintei Cruci se poate spune că împlineşte cu prisosință cuvântul Sfântului Apostol Pavel: *„Ori de mâncați, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți”* (I Cor. 10, 31). Deci, să nu ne ruşinăm de crucea lui Hristos.

20. Ce înseamnă rugăciunea în genunchi, prosternarea cu fața la pământ, împreunarea mâinilor pe piept sau ridicarea brațelor, baterea de metanii şi altele?

Îngenunchind la rugăciune, mărturisim evlavia, pocăința şi puținătatea noastră înaintea lui Dumnezeu.

Prosternarea sau *căderea cu fața la pământ* mărturiseşte umilința noastră în fața lui Dumnezeu. Prosternată cu fața la pământ s-a rugat Iudită înainte de a intra în tabăra vrăjmaşilor (Iudit 9, 1), aşa S-a rugat Mântuitorul în grădina Măslinilor (Matei 26, 39), aşa aşteaptă în tinda bisericii înainte de a fi tuns cel ce vine să primească chipul cel îngeresc (călugăresc).

Metania, care este *o îngenunchere şi o ridicare repede, făcând semnul crucii*, mărturiseşte că prin păcat am căzut, iar prin întruparea lui Hristos iarăşi ne-am ridicat[311]. Metania este de două feluri: mare şi mică. Cea mare este o închinare până la pământ, cu îndoirea genunchilor, şi prin ea cinstim sau adorăm îndurarea dumnezeiască[312], iar metania mică, o înclinare adâncă a trupului până ce mâna stângă atinge pământul; prin ea cinstim milostivirea Sfinților. *Încrucişarea mâinilor pe piept* mărturiseste ridicarea launtrica a inimii la Dumnezeu. Ridicarea brațelor în sus mărturiseşte dragostea față de Dumnezeu şi unirea

[307] *Octoihul*, Fericirile din Duminica, Glas 8.
[308] Sf. Ioan Gura de Aur, *OmiLia 45 la Matei, c.* 4, *trad. cit.*, vol. VII, p. 424.
[309] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza* IV, c. 14, *op. cit.*, p. 115.
[310] Tertulian, *De corona militis*, *c.* 3, Migne, *P. L.*, II, col. 99.
[311] Sf. Vasile cel Mare, *De Spiritu Sancto*, cap. 27, 66, Migne, *P. G.*, XLII, col. 192.
[312] Ioan Casian, *Institutiones*, II, 8.

prin rugăciune cu Hristos cel răstignit pe cruce[313]. Sfântul Apostol Pavel porunceşte *„ca bărbații să se roage în tot locul, ridicând mâinile sfânte, fără de mânie şi fără şovăire”* (I Tim. 2, 8). Aşa s-a rugat Moise în vremea luptei cu amaleciții (Ies. 17, 2-12); aşa Solomon la sfințirea templului (II Cron. 6, 12), aşa se roagă preoții la Sfânta Liturghie înainte de ieşirea cu Sfintele Daruri şi înainte de prefacerea Sfintelor Daruri.

La rugăciunea de obşte şi pentru toți, care se face în biserică, adică la sfântele slujbe, este oprită metania mare Duminică şi în timpul de la Învierea Domnului până la Rusalii[314].

21. Cum trebuie să ne rugăm: cu glas tare sau în gând?

Ne putem ruga în gând, cu glas tare, ori chiar în amândouă felurile în timpul uneia şi aceleiaşi rugăciuni.

Cineva se poate ruga şi mergând, sau în decursul treburilor, fără ca alții să bage de seamă. Aceasta se cheamă *rugăciune în gând* şi este obişnuită acelora care, din felurite pricini, nu se pot ruga altfel. *Rugăciunea rostită cu glas tare* are însemnătatea ei; ea dă pe față simțămintele lăuntrice ale omului (Matei 12, 34) şi face legătura cu ceilalți fii ai Bisericii şi frați întru Hristos, întărind credința comună. Acest fel de rugăciune e şi folositor şi la locul lui, pentru că omul fiind alcătuit din suflet şi din trup, amândouă au datoria să laude pe Dumnezeu (Osie 14, 3).

Rugăciunea rostită cu glas tare răscoleşte simțirea inimii şi sporeşte evlavia atât în cel ce o rosteşte, cât şi în cel ce o ascultă. În sfârşit, rugăciunea cu glas tare, făcută de mai mulți laolaltă, cheamă şi mai puternic pe Dumnezeu, precum a zis Mântuitorul: *„Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor”* (Matei 18, 19-20).

22. Are vreun preț rugăciunea facută numai cu buzele, precum şi semnele şi mişcările văzute, care nu corespund cu mişcarea inimii?

Rugăciunea celui ce se roagă numai cu buzele nu are putere.

Pentru rugăciunea făcută numai cu buzele a mustrat Mântuitorul pe farisei: *„Poporul acesta Mă cinsteşte cu buzele, dar inima lor este departe de Mine”* (Matei 15, 8). De asemenea, dacă semnele şi mişcările văzute ce însoțesc rugăciunile nu răspund unei stări de adâncă simțire a noastră, aceste semne şi mişcări sunt de nimic. Cel care bate metanii după metanii, se bate în piept şi face alte lucruri de felul acesta, fără nici un fel de tresărire lăuntrică, este un fățarnic. Dumnezeu cere să ne închinăm Lui *cu duhul şi cu adevărul* (Ioan 4, 23).

23. Dar rugăciunea cântată are vreun preț?

Rugăciunea cântată este o foarte puternică rugăciune rostită cu glas tare. Când suntem adânc mişcați, dăm glas simțirii prin cântare; deci cântecul religios este o rugăciune minunată. El ajută mintea să zboare la Dumnezeu; de aceea Sfântul Apostol Pavel îndeamnă pe coloseni să se deprindă şi să se înțeleptească cu psalmi, laude şi cântări duhovniceşti: „... *Cântați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-I în psalmi, în laude şi în cântări duhovniceşti”* (Col. 3, 16). Rugăciunea cântată a fost cultivată de împăratul David († 1015 î.d.Hr.), de Mântuitorul cu Apostolii (Matei 26, 30; Marcu 14, 26), de Sfântul Ioan Gură de Aur († 407), de Sfântul Ambrozie al Mediolanului († 397), de Sfântul Nichita din Remesiana († c. 420) şi de alți Sfinți Părinți şi mari Dascăli ai Bisericii.

24. De câte feluri este rugăciunea, după cuprinsul ei?

După cuprins, rugăciunea este de trei feluri: 1. Rugăciunea care are ca scop *să laude pe Dumnezeu; 2. Să-I mulțumească* şi 3. *Să-I ceară* tot ceea cer este după voia Sa: «Pre Tine te lăudăm; pre Tine Te cuvântăm; Ție Îți mulțumim, Doamne, şi ne rugăm Ție, Dumnezeul nostru»[315].

1. *Rugăciunea de laudă* este aceea prin care binecuântăm, lăudând pe Domnul şi Dumnezeul nostru după mărirea Lui cea nemăsurată; şi pentru veşnica Lui slavă, după cum

[313] Tertulian, *Despre rugăciune*, c.14, trad. rom. de Prof. David Popescu, p. 54, în „Apologeți de limbă latină”, Ed. Institutului Biblic, Bucureşti, 1981, p. 237.
[314] Canonul 90 al Sinodului VI Ecumenic.
[315] Sfânta Litrughie a Sf. Ioan Gură de Aur.

zice Psalmistul: *„În toate zilele bine Te voi cuvânta şi voi lăuda numele Tău în veac şi în veacul veacului. Mare este Domnul şi lăudat foarte şi măreția Lui nu are sfârşit”* (Ps. 144, 2). Călătorul prin țări străine se minunează şi laudă locurile frumoase pe care le întâlneşte în cale, dar ce departe este frumusețea lumii văzute de strălucirea lui Dumnezeu! Îngerii, privind nemijlocit nesfârşita Lui slavă, Îl *laudă* şi Îl *binecuvântează* cântând: *„Sfânt, Sfânt, Sfânt!”* (Isaia 6, 3), aşa precum au cântat laude Mântuitorului-Prunc, de curând născut în Betleem (Luca 2, 14). Îngerii privesc la Dumnezeu *„față către față”*, cuprinşi de unimire, iar rugăciunile lor se prefac într-o *neâncetată cântare de laudă*. A cânta laude lui Dumnezeu este îndeletnicirea locuitorilor cerului (Apoc. 4, 8-11); dar şi noi pe pământ, cunoscând slava lui Dumnezeu, din cele zidite şi din Descoperire, suntem datori mai întâi să lăudăm pe Dumnezeu în rugăciunile noastre. Drept aceea, Biserica laudă necontenit pe Dumnezeu. Cântările ei: Trisaghionul…, Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot…, Doxologiile mare şi mică, Pre Tine Te lăudăm…, precum şi feluritele Doxologii slujite în diferite împrejurări sunt pline de laude aduse lui Dumnezeu. Tot cântare de laudă este şi cântarea Maicii Domnului: *„Măreşte suflete al meu pre Domnul…”* (Luca 1, 46).

2. *Rugăciunea de mulțumire* este aceea prin care arătăm că ne aducem aminte cu mulțumire şi cu dargoste de toate binefacerile primite de la Dumnezeu. Că Dumnezeu ne cere să-I fim mulțumitori pentru toate bunătățile se vede din aceste cuvinte ale Sfântului Apostol Pavel: *„Rugați-vă neîncetat. Dați mulțumire pentru toate, căci aceasta este voia lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus pentru voi”* (I Tes. 5, 17-18). Rugăciunea lui Noe, la ieşirea din corabie, a fost de mulțimire (Fac. 8, 19); de asemenea şi a vechiului Istrail, la ieşirea din Egipt (Ieş. 15, 1-21). Dumnezeu însă de multe ori face să înceteze bunătățile Sale, pentru cei ce nu ştiu să le prețuiească şi nu-I mulțumesc niciodată. Din pricina aceasta, în loc de bunătăți, vin asupra noastră necazuri.

3. *Rugăciunea de cerere* este aceea prin care cerem de la Dumnezeu tot ce ne trebuie pentru viața noastră, sau aceea prin care Îl rugăm: «să ierte păcatele noastre, aşa încât să ne izbăvească şi de pedeapsă şi să reverse asupra noastră şi harul Lui cel sfânt asupra sufletului şi asupra trupului»[316]. Dumnezeu voieşte să-I cerem tot ce ne trebuie; căci fără de rugăciune El nu dă nimic (Iacov 4, 2). Dumnezeu vrea să-L *rugăm cu stăruință;* vrea nu numai să-L rugăm, ci chiar să-L silim, spune Sfântul Grigorie Dialogul. Negreşit, Dumnezeu ştie toate nevoile noastre (Matei 6, 32) şi ar putea să ni le împlinească fără cerere din partea noastră; dar El voieşte să-L rugăm, ca nu cumva să socotim bunătățile sale ca pe nişte lucruri cu care El ne-ar fi dator; ci ca pe nişte *binefaceri*, pentru care să-I fim mulțumiți din inimă, cu umilință şi dragoste. Rugăciunea Mântuitorului din grădina Ghetsimani şi de pe cruce; a Sfântului Arhidiacon şi Mucenic Ştefan, în clipa în care era ucis cu pietre (Fapte 7, 59); a creştinilor care se rugau pentru eliberarea Sfântului Apostol Petru din temniță (Fapte 12, 5), a Sfinților Apostoli în corabia învăluită de furtună (Matei 8, 25) şi altele sunt rugăciuni pilduitoare de cerere.

Pe lângă cele de mai sus, rugăciunea împăratului David: *„Miluieşte-mă, Dumnezeule…”* (Ps. 50) este rugăciunea pentru iertarea de păcate, este rugăciunea de îndrumare lui Dumnezeu şi de pocăință. Acest psalm se rosteşte şi la slujba Mărturisirii.

25. Care sunt foloasele rugăciunii?

Prin rugăciune se poate dobândi de la Dumnezeu orice dar. Dumnezeu însă nu îndeplineşte totdeauna şi numaidecât rugăciunile noastre.

Fericitul Augustin ne spune că rugăciunea este «Cheia vistieriei darurilor dumnzeieşti», încât de la Dumnezeu poți dobândi orice lucru bun prin rugăciune. Însuşi Mântuitorul făgăduieşte acest lucru, când zice: *„şi toate câte veți cere, rugându-vă cu credință, veți primi”* (Matei 21, 22). Şi iarăşi: *„Cereți şi se va da vouă”* (Matei 7, 7). Aşadar, când ne aflăm în strâmtorare, să alergăm la sprijinul lui Dumnezeu; că El ne va ajuta, aşa cum a ajutat pe Sfinții

[316] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 5.

Apostoli în timpul furtunii (Luca 8, 24). De aceea, cel ce se îndărătniceşte şi nu vrea să roage pe Dumnezeu, în primejdie, nu are drept să se plângă.

Dumnezeu nu împlineşte totdeauna şi numaidecât rugăciunea noastră. Monica, mama Fericitului Augustin, s-a rugat optsprezece ani la Dumnezeu pentru întoarcerea fiului ei la Hristos. Dumnezeu Se lasă de multe ori rugat, pentru ca rugăciunea noastră să fie făcută cu tot dinadinsul, dându-ne prilej să cinstim după cuviință darurile primite[317]. Deci, de voim cu adevărat să ni se împlinească rugăciunea, să ne rugăm cu atât mai mare stăruință şi căldura, cu cât Dumnezeu întârzie cu împlinirea cererii noastre. Aşa facea orbul din Ierihon: cu cât Hristos Se făcea că nu-i ia rugăciunea în seamă, cu atât el strigă mai tare: *„Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieste-mă”* (Luca 18, 38).

26. Când implineşte Dumnezeu mai repede rugăciunile noastre?

Dumnezeu împlineşte rugăciunile noastre mai repede: 1. *când sunt însoțite de fapte bune* ş*i de post*; 2. *Când chema, mijlocirea Sfinților* şi 3. c*ând sunt făcute de mai mulți împreună.*

1. Postul şi rugăciunea sunt cele două aripi ale nădejdii, zice Fericitul Augustin. Cornelie sutaşul, bărbat drept şi temător de Dumnezeu, însoțind rugăciunea lui cu post şi cu alte fapte bune, a fost ascultat (Fapte 10, 38). De altfel multe cetăți şi popoare au scăpat de mari primejdii în urma rugăciunilor unite cu vreo făgăduială.

2. Rugăciunea făcută *în fața sfântelor icoane* sau *lângă sfântele moaşte* ale Sfinților este mai ascultată şi mai repede împlinită de Dumnezeu. Este mai ascultată şi mai repede împlinită chemând ajutorul Sfinților, fiindcă aceştia sunt prieteni ai lui Hristos, fii şi moştenitori ai lui Dumnezeu[318].

3. Dumnezeu ascultă mai curând rugăciunea făcută laolaltă cu mai mulți. Negreşit Dumnezeu este pretutindeni, dar nu în orice loc ascultă într-acelaşi chip rugăciunile. Că zice Domnul Iisus Hristos: *„Iarăşi grăiesc vouă că dacă doi dintre voi se vor învoi pe pământ în privința unui lucru pe care îl vor cere, se va da lor de către Tatăl Meu, Care este în ceruri”* (Matei 18, 19). «Această rugăciune, dăruită din toată inima, hrănită din credința noastră, îngrijită prin adevăr, întreagă prin nevinovăție, curată prin castitate, agapă înfrumusețată cu podoaba faptelor bune, această rugăciune suntem datori s-o înălțăm la altarul lui Dumnezeu, ea având a dobândi pentru noi toate de la Dumnezeu»[319]. Când, după uciderea Apostolului Iacov, Sfântul Petru a fost închis în temniță, rugăciunile neîncetate, făcute de creştini pentru dânsul la Dumnezeu, au fost atât de puternice, încât Dumnezeu a trimis un înger şi în chip minunat a eliberat pe Petru din închisoare (Fapte 12, 1-11). Rugăciunea laolaltă a mai multora este că focul în grămadă de cărbuni; se aprind unul de la altul, se aprinde chiar şi butucul neuscat.

27. Când şi pentru ce nu ne ascultă Dumnezeu rugăciunile?

Dumnezeu nu ascultă şi nu împlineşte rugăciunile atunci *când cerem ceva păgubitor şi când nu suntem vrednici* să fim ascultați.

1. Dumnezeu Se aseamană cu un medic care, din grija pentru bolnav, nu îi îngăduie ce i-ar fi păgubitor[320]. Monica, mama Fericitului Augustin, s-a rugat stăruitor la Dumnezeu să împiedice plecarea fiului sau în Italia şi nu a fost ascultată; pentru ca această călătorie a dat Fericitului Augustin prilejul de întoarcere la Dumnezeu. «O, Doamne! Tu atunci nu ai ascultat pe mama; spre a-i împlini ceea ce ea cerea de atâta vreme», a spus mai târziu Fericitul Augustin[321].

2. Adesea Dumnezeu nu ne împlineste rugăciunile fiindcă *nu suntem vrednici* să ne fie împlinite: *ne rugăm fără evlavie şi fără încredere* (Iacov 1, 6-7); sau, păcătoşi fiind, nu voim

---

[317] Fer. Augustin, *Predica LXI*, în „Les plus beaux sermons de Saint Augustin”, G. Hameau (trad. Franc.), vol. I, Paris, 1932, p. 280.

[318] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 276.

[319] Tertulian, *Despre Rugăciune*, c. XXVIII, *trad. cit.*, p. 245.

[320] Fer. Augustin, *Predica LXXX*, 2, op. cit., vol. II, p. 43.

[321] Idem, *Confessiones-Mărturisiri*, V, 8, trad. Prof. dr. N. Barbu, Edit. Institutului Biblic, Bucureşti, 1985, p. 124.

să ne dezbăcăm de relele apucături (Ioan 9, 31); sau rugăciunea e fără stăruinţă, ca şi cum lucrul cerut nu ar avea nici un preţ, sau când *cerem rău* (Iacov 4, 5; Marcu 10, 38).

3. Totuşi nimeni nu se roagă în deşert. *Nici o rugăciune, nici cea bine făcută, nici cea rău făcută, nu este pierduta înaintea lui Dumnezeu.* Dacă Dumnezeu nu împlineşte ce I se cere, El dă negreşit altceva mai bun, ne încredinţează Sfântul Ioan Gură de Aur. Cu alte cuvinte, Dumnezeu poate împlini mai cu prisosinţă lucrurile pe care le cerem sau le gândim (Efes. 2, 20). De pildă, marele stareţ Gheorghe plecase de la mănăstirea Neamţului cu gândul să se ducă la Sfântul Munte Athos, făcând rugăciuni la Dumnezeu pentru a-i împlini gândul acesta. Dar, ajuns la Bucureşti, este împiedicat să meargă încotro se rugase la Dumnezeu şi trimis la Cernica, să ridice din dărâmături vechea mănăstire părăsită şi părăginită. Astfel a ajuns el povăţuitor şi îndreptător pentru mii de călugări, care s-au perindat de atunci şi până astăzi în cele două mânăstiri muntene Cernica şi Căldăruşani, şi un mare dascal sufletesc al celor ce s-au apropiat de dânsul, călugări şi mireni.

28. Rugăciunea foloseşte oare la ceva celui păcătos?

Prin rugăciune, cel păcătos *câştigă iertarea* şi din păcătos ajunge drept. Tâlharul răstignit împreună cu Hristos numai atât a rugat pe Mântuitorul: *„Pomeneşte-mă, Doamne, când vei veni în împărăţia Ta”* (Luca 23, 42), şi Hristos l-a iertat. Căindu-se, vameşul a rostit numai aceste cinci cuvinte: *„Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului”* şi s-a întors îndreptat la casa sa (Luca 18, 13); iar împăratul David, mustrat fiind pentru păcat de Natan, a grăit: *„Păcătuit-am Domnului”* şi Domnul l-a iertat (II Regi 12, 13); «Cel ce se aşterne la rugăciune pune capăt păcatului», zice Fericitul Augustin; «iar cel ce pune capăt rugăciunii începe a păcătui»[322].

Rugăciunea face dintr-un păcătos un drept, pentru că prin ea se câştigă *darul pocăinţei* şi al întoarcerii la Dumnezeu. Pământul, cu cât se apropie mai mult de soare, cu atât primeşte mai multă lumină şi căldură; iar noi, cu cât ne apropiem mai mult de Iisus Hristos prin rugăciune, cu atât dobândim mai multă lumină şi putere. Rugăciunea coboară asupra noastră Duhul Sfânt[323] şi luminează cele dinlăuntru ale noastre. Această lumină s-a lăsat văzută în afară la mulţi sfinţi, în timpul rugăciunii. De pildă, faţa lui Moise strălucea de lumină când s-a pogorât de pe munte, unde grăise cu Dumnezeu (Ies. 34, 29, 30); iar Sfântul Simeon Noul Teolog († 1022) se arată uneori, în timpul rugăciunii, înconjurat de o lumina strălucitoare, care-i pătrundea în chip uimitor carnea şi mădularele[324]. Rugăciunea pătrunde sufletul ca o rouă cerească, care-l însufleteşte şi împrospătează, aşa precum plantele răcorite noaptea de rouă dobândesc puteri noi. Deci, rugăciunea este folositoare nu numai pentru cel ce trăieşte după voia lui Dumnezeu, ci şi pentru cel ce se zbate să părăsească drumul pierzării.

29. Cel ce trăieşte după voia lui Dumnezeu, adică cel drept, mai are nevoie de rugăciune?

Cel drept are şi el nevoie şi dobândeşte folos din rugăciune, pentru ca rugăciunea *îl ocroteşte şi îl fereşte de ispita păcatului*.

Ispita este lucrul diavolului; ea întunecă mintea şi slăbeşte voinţa. Rugăciunea, dimpotrivă, alungă ispitele, luminează mintea şi întăreşte voinţa: «Rugăciunea lucrează ca apa asupra focului; este ca o ancoră de mântuire pentru sufletul în primejdie să se înece»[325]. «Demonii văzându-ne stând la rugăciune fug repede, ca hoţii ce dau cu ochii de soldaţii cu săbiile scoase»[326]. Cel drept ajunge prin rugăciune la viaţa foarte îmbunătăţită el ce se roagă bine ştie să trăiască cinstit»[327]. Cine se adună se aseamănă, grăieşte înţelepciunea populară, iar

---

[322] Idem, *Cuvântarea* LXXX, 7, *op. cit.*, vol. II, p. 49.

[323] Sf. Efrem Sirul, *Cuvânt pentru rugăciune*, în *Cuvinte şi învăţături*, trad. rom. M-rea, Neamţu, 1823, vol. III, p. 530-531.

[324] Nichita Stetatos, *Viaţa Sfântului Simeon Noul Teolog*, ed. Irene Hausherr, în „Orientalia christiana”, vol. VII, Roma, 1928, c. 69, p. 95.

[325] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a doua despre Ana*, 5, op. cit., vol V, p. 500.

[326] *Ibidem*.

[327] *Ibidem*.

cel ce grăieşte necontenit cu Dumnezeu oglindeşte în el desăvârşirea. Deci, rugăciunea alungă ispitele fiindcă este pavăză de care se frâng săgeţile aprinse ale vrăjmaşului.

30. Ce se întâmplă cu cel ce nu se roagă?

Cel ce nu se roagă cade uşor în păcat şi nu poate să se mântuiască.

Cine nu se roagă nu are nici o putere în lupta cu ispitele, el este ca un ostaş fără armă, ca o pasăre fără aripi, ca o maşina fără aburi, ca o trestie care se pleacă încotro bate vântul. «Cel ce nu se roagă e mort gata»; e ca un peşte pe uscat, zice Sfântul Ioan Gură de Aur; e ca un om care nu primeşte nici o hrană. Dacă Mântuitorul a petrecut nopţi întregi în rugăciune, «noi ce trebuie să facem ca să ne mântuim?» - întreabă Sfântul Ambrozie al Mediolanului. Ne spune chiar Mântuitorul ce să facem: să stăruim în rugăciune (Matei 26, 41).

31. Cum trebuie făcută rugăciunea ca să fie bine primită de Dumnezeu?

Rugăciunea noastră ca să fie bine primită de Dumnezeu trebuie:

1. Să fie făcută *în numele Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, adică să cerem ce vrea şi El. Că zice: *„Adevărat, adevărat grăiesc vouă: orice veţi cere de la Tatăl întru numele Meu, vă da vouă”* (Ioan 16, 23). Şi Mântuitorul vrea tot ce sporeşte *mărirea Tatălui şi mântuirea sufletelor noastre.* Deci cine cere acestea se roagă în numele lui Iisus Hristos. Prin Rugăciunea domnească cerem numai ce vrea Hristos, şi, cum El însuşi este Acela Care ne-a dat această rugăciune, când rostim Tatăl nostru înseamnă că ne rugăm în numele lui Iisus Hristos. Dacă cerem însă bogăţie, pieirea vrăjmaşului, câştig la jocurile de noroc, slavă deşartă, - adică «dacă cerem ce este primejdios sufletului, nu ne rugăm în numele lui Iisus Hristos»[328].

2. «Să ne rugăm cu mintea întreagă şi cu evlavie»[329], adică rugându-ne, să ne gândim numai la Dumnezeu. Rugăciunea făcută cu mintea întreagă înseamnă gând neîmpărţit, cuget nerisipit în timpul cât facem rugăciunea. Dacă rugăciunea este «vorbirea minţii cu Dumnezeu»[330], atunci se cuvine ca la rugăciune să ne adunăm toată luarea aminte; tot gândul nostru să-l îndreptăm numai la Dumnezeu; se cuvine să lepădăm din minte toată *grija cea lumească* şi să cugetăm numai la Dumnezeu. Deci să nu cinstim pe Dumnezeu numai cu buzele, iar gândul să se împrăştie departe. Căci cine se roagă cu nepăsare ori cu mintea împrăştiată nu are nici un folos de rugăciune. «Cum puteţi pretinde ca Dumnezeu să ia aminte la rugăciunea voastră, dacă voi înşivă nu luaţi aminte la rugăciune?»[331]. Cine se roagă rău şi totuşi nădăjduieşte să fie auzit se aseamană cu cel ce seamănă neghină şi vrea să secere grâu curat. Cu toate acestea, să nu socotiţi rugăciunea rău făcută atunci când nu încercaţi *o mişcare deosebită a inimii;* adică nu simţiţi în timpul rugăciunii o mângâiere deosebită şi o bucurie peste fire. O asemenea simţire este un dar deosebit, la care nu toţi pot ajunge. Tot astfel nu trebuie socotită rugăciunea rea *uscăciunea* ce se simte uneori, fiindcă aceasta este o ispită, o neplăcere, un necaz; iar cel ce rabdă necazurile cu bărbăţie şi cu îndrăzneală va ajunge la bucurie[332].

Rugăciunea făcută cu evlavie cere o oarecare pregătire, o supraveghere a simţurilor şi o ţinută potrivită a trupului. «Trebuincioasă este pentru noi cuvenită pregătire, când vrem să facem rugăciunea»[333]. *„Mai înainte de a făgădui (a te ruga), pregăteşte-te şi nu fii ca omul ce ispiteşte pe Dumnezeu”* (Int. Sir. 18, 23). Dacă Moise, cerind să se apropie de rugul cel aprins, n-a putut să se apropie de el până ce nu şi-a dezlegat şi lepădat încălţămintea (Ies. 8, 5), «de ce să nu te dezlegi şi tu, - zice Evagrie Monahul -, de orice cuget pătimaş, dacă vrei să vezi pe Cel mai presus de fire şi înţelegere şi să vorbeşti cu El?»[334]. Adică, înainte de rugăciune pregăteşte-te: «Stai puţin, în tăcere, până ce se vor linişti toate simţurile tale şi apoi

---

[328] Fer. Augustin, *Cuvântarea LXXX (De Oratione)*, *op. cit.*, vol. II, p. 43 si 50.
[329] *Mărturisirea ortodoxă*, Bucureşti, 1981, II, 6.
[330] Evagrie Monahul, *op. cit.*, p. 76.
[331] Sf. Ciprian, *De Oratione Domenica*, trad. Ioan Demetrescu, Bucureşti,1908, partea a III-a, p. 62.
[332] Evagrie Monahul, *op. cit.*, p. 93.
[333] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 6.
[334] Evagrie Monahul, *op. cit.*, loc. cit.

faci trei închinăciuni până la pământ şi aşa începe rugăciunea»[335]. Cu alte cuvinte, înainte de a începe rugăciunea, alungă toate grijile din inimă, din această biserică a rugăciunii, aşa după cum Hristos a alungat pe negustori din templu (Luca 19, 45). Lasă pentru un sfert de oră necazul tău în grija Părintelui ceresc, că El ţi-l va uşura, ori poate chiar îl va înlătura cu totul: «Aşadar, să-I lăsăm Lui toate cele ce ne privesc, şi ne va fi bine. Căci Cel ce e bun e negreşit Dătătorul darurilor bune»[336].

La rugăciune se cuvine să ne supraveghem ochii şi să nu privim la dreapta şi la stânga. Mântuitorul zice: *„Când te rogi, intră în camara ta şi, închizând uşa ta, roaga-te”* (Matei 6, 6). Cămara e inima, iar simţurile sunt poartă; deci ele trebuie bine zăvorâte, ca prin ele vine sminteala în timpul rugăciunii.

În sfârşit, la rugăciune să ne ferim de orice ţinută nepotrivită cu această sfânta lucrare. Negreşit, un bolnav sau un om prea obosit poate sta cum îi vine mai la îndemână, dar cine e sănătos şi odihnit să ia aminte, să stea cu cuviinţă. E bine să facem rugăciunea în pieioare, dacă cumva în genunchi suntem atraşi la somn - nevoie care bântuia şi pe Părinţii din pustie[337]. Cei cu multă încercare într-ale rugăciunii ne sfătuiesc îndeosebi la rugăciunea în picioare, *însoţită de metanii dese*.

3. Rugăciunea să fie făcută *cu stăruinţă*; adică să nu slăbim în rugăciune, chiar dacă nu suntem auziţi curând. «Dacă nu ai primit încă darul rugăciunii sau al cântării de psalmi, stăruie cu putere şi-l vei primi; prin urmare nu te descuraja, dacă nu l-ai primit»[338]. Să facem cum fac copiii, care nu contenesc din strigat până ce nu dobândesc ce doresc. «Oamenii se supără când sunt grămădiţi cu cereri, Dumnezeu însă iubeşte pe cel ce stăruieşte»[339], precum Însuşi spune în pilda judecătorului nedrept care, supărat de stăruinţa femeii care-i cerea dreptate, până la urmă n-a avut încotro şi, ca să scape de ea, i-a făcut dreptate (Luca 18, 2-7). «Aşadar, îndrăzneşte, stăruind încordat în sfânta rugăciune», ne spune un Părinte din pustie[340]. Dumnezeu pune adesea la grea încercare statornicia rugătorului, cum de pildă a pus Iisus pe femeia cananeeancă (Matei 15, 23-28). El întâi S-a arătat neînduplecat, ea însă, nedescurajându-se, până la urmă şi-a văzut rugăciunea împlinită. Tot în felul acesta s-au petrecut lucrurile şi cu orbul din Ierihon. Lumea îl silea să tacă, dar el, dimpotrivă, striga şi mai tare; şi Iisus l-a tămăduit (Luca 18, 35-39). Evreii din Betulia, auzind că Holofern s-a pornit cu război împotriva cetăţii lor, au alergat la rugăciune şi nu au slăbit cu cererile lor până ce Dumnezeu nu i-a scăpat de vrăjmaşi prin mâna Iuditei (Iudit 7 şi 8).

4. Rugăciunea să fie făcută cu *inimă curată*, adică liberă de păcatul de moarte, sau cel puţin cuprinsă de dorinţa cinstită de pocăinţă. Inima curată înseamnă a fi liber nu numai de orice legătură păcătoasă, ci şi de orice dragoste pentru tot ce nu e plăcut lui Dumnezeu. Cel ce nu are inima curată nu are destulă putere să-şi ridice gândul la Dumnezeu; pentru ca îndată ce începe să se roage îi năvălesc în gând închipuirile păcătoase şi «cumplitele aduceri aminte» şi îi încătuşează mintea de pământ... *„Ştim că pe păcătoşi Dumnezeu nu-i ascultă...”* (Ioan 9, 31), fiindcă este drept a înlătura de la bunătăţile dumnezeieşti pe cel ce nu se supune voii Sale. Dar şi un păcătos poate nădăjdui să fie auzit de Dumnezeu, dacă se căieşte cu tot dinadinsul de greşelile sale (Luca 18, 13).

5. Rugăciunea să fie făcută *supunându-ne voii lui Dumnezeu*, adică să lăsăm în grija Lui împlinirea rugăciunilor noastre. Aşa S-a rugat Mântuitorul în grădina Măslinilor: *„Nu voia Mea, ci voia Ta să fie”* (Luca 22, 42), aşa cere să ne rugăm noi în Rugăciunea Domnească: *„Facă-se voia Ta”* (Matei 6, 10). Dumnezeu ştie mai bine ce ne este de folos; de aceea să lăsăm în grija Lui împlinirea cererii noastre. «De multe ori, rugându-mă, zice Evagrie Monahul, am cerut să mi se împlinească ce am socotit eu că e bine şi am stăruit în cererea

[335] Ceaslov. *Rugăciunile dimineţii*, Buc., 1979, p. 7.
[336] Evagrie Monahul; *op. cit.*, p. 79.
[337] Sf. Ioan Casian, *Institutiones,* II, 7.
[338] Evagrie Monahul, *op. cit.*, p. 87-88.
[339] Sf. Ioan Gura de Aur, *Omilia XXII*, 5 la Matei, *op. cit.*, vol. II, p. 187.
[340] Evagrie Monahul, *op. cit.*, p. 88.

mea, silind fără judecată voia lui Dumnezeu; nu am lăsat Lui să rânduiască ce ştie El că este de folos. Iar primind, m-am întristat foarte pe urmă, fiindcă nu am cerut să se facă mai bine voia lui Dumnezeu. Ca lucrul nu mi-a ieşit aşa cum credeam»[341].

6. Rugăciunea să fie făcută *cu umilinţă, cu zdrobirea inimii*[342]: cu o lăuntrică încredinţare de slăbiciunea şi de nevrednicia noastră. Proorocul David este unul dintre cei ce au primit daruri mari de la Dumnezeu; şi el făcuse fapte bune şi plăcute lui Dumnezeu şi, cu toate acestea, îl aflăm grăind: *„... Fiinţa mea este ca o nimica înaintea Ta”* (Ps. 38, 7). Într-o asemenea stare sufletească să ne înfăţişăm lui Dumnezeu la rugăciune şi să cerem numai de la bunătatea Lui darurile ce El ar binevoi să ni le dea; să nu aşteptăm nimic altceva decât ce va vrea să dea îndurarea Lui. Să ne rugăm cu acelaşi simt de smerenie ca al proorocului împărat David, pentru că de El atârnă în mare parte puterea rugăciunii: *„Rugăciunea celui smerit va pătrunde norii”*, zice Înţeleptul Sirah (35, 18). Rugăciunea vameşului şi a sutaşului sunt pline de smerenie, iar Daniil s-a rugat tot cu o astfel de umilinţă, zicând: *„... Că nu pentru faptele noastre drepte aducem înaintea Ta rugăciunile noastre cele fierbinţi, ci pentru milele Tale cele mari”* (Dan. 9, 18). De altfel, rugăciunea, ea însăşi, *este o lucrare de umilinţă*, pentru că prin ea ne dăm seama în ce măsură avem nevoie de Stăpânul cerului şi al pământului.

7. Rugăciunea să fie făcută *cu încredere fiască*; cu neclintită încredinţare că Dumnezeu, întru îndurarea Lui, ne va asculta dacă Îi vom cere bunătăţi care să slujească slavei Sale şi mântuirii sufletelor noastre. Încrederea fiască în Dumnezeu este din partea noastra o datorie, asupra căreia Dumnezeiescul Învăţător binevoieşte să ne atragă luarea-aminte când ne povăţuieşte, în Rugăciunea Domnească, să socotim pe Dumnezeu sub duioasa însuşire de Tată. Mântuitorul a avut grija pe de o parte să ne încredinţeze, prin învăţături limpezi şi prin pilde lămuritoare, despre însuşirea de Părinte milostiv a lui Dumnezeu; iar pe de alta parte, să ne arate că cele mai multe dintre vindecările minunate, pe care le-a făcut El, se datoresc încrederii celor lecuiţi. Încrederea este răsplătită cu prisosinţă (Evr. 10, 35). *„Şi toate câte veţi cere, rugându-vă cu credinţă, veţi Primi”* (Matei 21, 22). Rugăciunea sutaşului Cornelie (Fapte 10, 2) este pildă, de rugăciune cu încredere. Cine însă se îndoieşte, cine nu are încredere nu va primi nimic (Iacov 1, 6). Dar încrederea nu este potrivnică smereniei, ci dimpotrivă e soata ei de totdeauna; pentru că fără de încredere, smerenia este făţărnicie; şi încrederea fără smerenie este îndrăzneală neîngăduită.

32. Care este cel mai potrivit timp pentru rugăciune?

Timpul potrivit pentru rugăciune este, la drept vorbind, viaţa omului întreagă; pentru că aşa cere Însuşi Mântuitorul Hristos: „Privegheaţi, dar, în toată vremea, rugându-vă” (Luca 21, 36). Viaţa trăită cu adevărat creştineşte împlineşte acest îndemn; pentru că toate câte gândim, grăim şi facem cu mintea luminată de dreptate şi însufleţită de dragoste, tot rugăciune este. Fericitul Augustin zice: «Prin credinţă, nădejde şi dragoste, dorinţa fiind necontenită, ne rugăm neîncetat»[343].

De bună seamă noi avem nevoie de ajutorul lui Dumnezeu în toată clipa, deci să ne rugăm Lui totdeauna, dar mai ales *dimineaţa, la amiază şi seara, înainte şi după mâncare şi când auzim bătând toaca şi clopotele bisericii*.

1. *Dimineaţa*, la sculare din somn, să ne rugăm lui Dumnezeu mulţumindu-I că ne-a ocrotit peste noapte; apoi să-L rugăm să ne păzească şi în timpul zilei de toată reaua întâmplare şi de păcat, şi să binecuvânteze munca ce urmează să o facem. Dimineaţă, îndată ce ne-am sculat din pat, pe nemâncate, să facem rugăciunea stând în picioare sau în genunchi, după cum ne vine mai bine; o începem cu trei metanii mari şi mai facem metanii mari şi când ne rugăm pentru părinţi, fraţi etc. Ziua este ca o viaţă în prescurtare: dimineaţa e naşterea şi copilaria; primele ceasuri ale zilei sunt tinereţea; amiaza şi după amiaza, bărbăţia, care se apleacă puţin câte puţin, până când cade seara peste anii încărunţiţi ai bătrâneţii zilei. Când mă trezesc din somn e ca şi cum aş fi ieşit din noianul somnului pentru o nouă zidire şi încep

[341] *Ibidem*, *p.* 82.
[342] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 6.
[343] Fer. Augustin, *Exp. CXI, Ad Produm*, CIX.

viața pentru o altă zi. Cea dintâi clipă a acestui nou început creştinul o închină lui Dumnezeu, cerându-I binecuvântare. Israeliții în pustie aflau mană numai dimineața, înainte de răsăritul soarelui, iar noi dobândim binecuvântarea lui Dumnezeu de ne vom ruga Lui dimineața la răsăritul soarelui (Int. Sol. 16, 28). Dimineața e timpul cel mai prielnic pentru rugăciune: *„Dimineața vei auzi glasul meu”* (Ps. 5, 3); adică glasul rugăciunii de dimineață, pe care trebuie să-l facem auzit de îndată ce ne sculăm din somn. «Înainte de a vă spăla, curățiți-vă inimile alergând la rugăciune», îndeamnă Sfântul Ioan Gură de Aur pe ascultătorii săi[344].

2. *La amiază*. Un păgân, împăratul Filip al Macedoniei, pusese pe un rob să-i spună în fiecare dimineață: *„Filipe, aminteşte-ți că eşti om!”* A fi om, nu după înțelesul păgân, ci după credința ce o mărturisim, adică creştin, înseamnă că trebuie să-ți aduci aminte că soseşte sorocul de la amiază, ora douăsprezece; ora în care Iisus a fost răstignit pe cruce; opreşte-te, conteneşte-ți tot zbuciumul. Dacă la această ora eşti atât de cuprins de nevoile vieții, încât vremea nu-ți îngăduie să stai mai mult de vorbă cu Dumnezeu, o rugăciune scurtă, făcută din inimă, cu toată căldura, să răscumpere graba şi lipsa unei rugăciuni mai îndelungate.

3. *Seara*, să mulțumim lui Dumnezeu pentru bunătățile primite în timpul zilei, rugându-L să ne ierte greşelile făcute peste zi şi să ne ocrotească şi în timpul nopții.

Mântuitorul prelungea adesea rugăciunea de seară până târziu în noapte.

Moartea îşi trimite solia de cele mai multe ori noaptea, ca să cheme la divanul de judecată al lui Dumnezeu; de aceea rugăciunea de seară grăieşte, în adevăr, despre moartea zilei, dar şi despre cele ale morții noastre. Astfel, rugăciunea de seară e prilejul de *cercetare a cugetului*, pentru ajungerea la o desăvârşită pocăință. Cerceteze-se tot creştinul în fiecare seară, nu numai de câştigul material, de peste zi, ci şi de cum s-a îngrijit de folosul sufletului său.

4. *Înainte şi după amiază* să mulțumim lui Dumnezeu pentru hrana pe care El ne-a dat-o şi să-L rugăm să ne ferească de păcatul îmbuibării.

Mântuitorul mulțumeşte Părintelui ceresc înainte şi după masă (Matei 15, 36). Daniil în groapa cu lei a mulțumit îndată pentru hrana ce i s-a trimis prin îngeri. *„Când vei mânca şi te vei sătura”*, zice Moise, *„ia amninte de tine, să nu se ademenească inima ta şi să uiți de Dumnezeu”* (Deut. 11, 11-12).

33. Când ne cheamă la rugăciune toaca şi clopotele bisericii?

Toaca şi clopotele bisericii ne vestesc de rugăciune de mai multe ori pe zi, mai ales în Păresimi, dar trei momente sunt mai însemnate: dimineața, la începutul Utreniei şi al Sfintei Liturghii; iar după amiaza, sub seară, la începutul Ceasului al nouălea cu Vecernia. De asemenea, ne mai cheamă când se întâmplă să moară vreun creştin, sau când este dus cel mort la mormânt.

Când auzim clopotele bisericii chemându-ne la rugăciune, dacă nu putem să mergem la biserică, se cuvine, totuşi, să lăsăm toate de o parte şi să facem o rugăciune. Căci «cel ce se roagă odată cu Biserica, se roagă în felul cel mai folositor», spune Fericitul Augustin. Clopotul, tovarăş de viață al creştinului, ia parte şi la întristări. El vesteşte pe creştini de moartea vreunuia dintre ei, îndemnându-i să se roage pentru sufletul celui răposat; şi în dănganit de clopot petrecem la locaşul cel de veci pe cei răposați în Domnul.

34. Când trebui să mai facem rugăciuni?

Trebuie să ne mai rugăm în nevoi, în ispite, înainte de orice lucrare mai de seamă şi când ne simțim împinşi în chip deosebit la rugăciune.

1. Dumnezeu ne îndeamnă să ne rugăm, atunci când suntem cuprinşi de nevoi: *„Mă cheamă pe Mine în ziua necazului şi te voi izbăvi şi Mă vei preamări”* (Ps. 49, 16). Apostolii s-au rugat în corabie, fiind amenințați de furtună, şi creştinii s-au rugat pentru Sfântul Apostol Petru când acesta era în temniță (Fapte 12, 5).

2. Mântuitorul ne porunceşte să ne rugăm atunci când suntem bântuiți de ispite: *„Privegheați şi vă rugați, ca să nu intrați în ispită”* (Matei 26, 41).

---

[344] Sf. Ioan Gură de Aur, *Coment. Psalm. V*, *op. cit.*, p. 546.

3. Când avem de făcut lucruri însemnate, să le începem cu rugăciune. *„Cere de la El (Domnul) ca să îndrepteze căile tale”* zice Tobit (4, 20, Vulgata). Iisus Hristos S-a rugat înainte şi după ce i-a ales Apostolii (Luca 6, 12), înainte de învierea lui Lazăr (Ioan 11, 41) şi înainte de sfintele Sale patimi, în grădina Ghetsimani (Luca 22, 41-42). Sfinţii Apostoli s-au rugat înainte de alegerea lui Matia (Fapte 1, 24) şi Sfântul Apostol Petru, înainte de a învia pe Tavita (Fapte 9, 40). Fericitul Ieronim cere încă şi mai mult: «Când ieşim din casă, zice el, să ne întrarmăm cu rugăciunea şi când ne-am înapoiat să ne rugăm înainte de a sta jos».

35. În ce loc putem să ne rugăm?

În ce priveşte locul unde trebuie să facem rugăciunea, este de ştiut că pentru cel ce se roagă bine, orice loc este potrivit: *„În tot locul tămâie se aduce numelui Meu”* (Mal. l, 11) şi *„Voiesc dar ca să se roage bărbaţii în tot locul”* (I Tim. 2, 8). Mântuitorul Se ruga în templu şi în sinagogă, în loc pustiu şi în munţi, în foişor şi în grădina Măslinilor, pe cruce şi în alte locuri. Iacob Patriarhul îşi făcea rugăciunea pe câmp. Daniil Proorocul, în groapa cu lei, Sfinţii Apostoli Pavel şi Sila, în temniţă, unde culcaţi şi încătuşaţi în lanţuri au zguduit închisoarea din temelii (Fapte 16, 25-26). Dumnezeu primeşte să I se grăiască în tot locul (Fapte 17, 24), după cum aminteşte Mântuitorul femeii samarinence (Ioan 4, 23). Deci ne putem ruga oriunde. Dumnezeu nu ţine seama de nici un fel de loc, pentru că El cere doar inimă cucernică[345].

36. Dar nu este oare vreun loc hotărât pentru rugăciune?

Da, este un asemenea loc, hărăzit numai rugăciunii, este biserica, sau casa lui Dumnezeu: *„Casa Mea, casă de rugăciune se va chema”* (Matei 21, 13).

Domnul nostru Iisus Hristos Se duce să Se roage în templu şi în sinagogă, iar creştinii în vremea prigoanelor se duceau în peşteri, la casele lor de rugăciune, chiar cu primejdia vieţii lor. Rugăciunea făcută în biserică, în loc sfinţit, unde tot ce ne înconjoară ne îndeamnă la uitarea grijilor zilnice şi la evlavie, are mai multă putere. Rugăciunile făcute în biserică sunt negreşit mai bine primite, fiindcă aici nu suntem singuri. Sfinţii, ale căror icoane sunt zugrăvite pe pereţi, ne întovărăşesc în rugăciune şi duc la picioarele Celui Prea Înalt rugile noastre (Apoc. 5, 8; 8, 4). Aici «şi puterile îngereşti sunt de faţă la adunările credincioşilor şi e de faţă însăşi puterea Domnului şi Mântuitorului nostru şi, pe lângă aceasta, şi duhul Sfinţilor şi cred că şi al celor mai de demult adormiţi, precum şi desigur al acelora care mai sunt încă în viaţă...»[346], Biserica este locul de rugăciune căruia i se potriveşte, fără îndoială, făgăduinţa Mântuitorului: *„Unde sunt doi sau trei adunaţi în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor”* (Matei 18, 20). Deci, cei ce zic că nu este nevoie să mergem să ne rugăm în biserică, deoarece lumea întreagă este Biserica lui Dumnezeu, nu numai că greşesc, dar nici nu ştiu ce este rugăciunea. Pentru că cel de bună credinţa nu se roagă numai în biserică, ci se roagă mult şi stăruitor şi în alt loc, unul ca acela se va duce negreşit şi la biserică.

37. Dar despre singurătate, ca loc de rugăciune, ce se poate spune?

În adevăr şi singurătatea este un loc foarte prielnic pentru rugăciune. Sfinţii din pustie, mari Dascăli ai rugăciunii, s-au rugat mai mult şi mai ales în singurătate, după pilda dată de Însuşi Mântuitorul, Care de multe ori Se rugă în locuri singuratice, în pustie (Luca 5, 16), în munţi şi mai ales în muntele Măslinilor (Luca 22, 39). Singurătatea însă nu înseamnă numaidecât pustie, ci şi loc retras, o încăpere unde să poţi face rugăciunea în linişte. Despre un asemenea loc grăieşte Evanghelia când zice: *„Tu însă când te rogi intră în cămara ta şi închizând uşa ta roagă-te Tatălui...”* (Matei 6, 6). În singurătate, adică la o parte de tulburărea lumii, rugăciunea se poate face mai bine. Peştele scapă de mreaja pescarului aşcunzându-se în gropile cele mai ferite; aşa şi omul care vrea să scape, când se roagă, de ispitele satanei, să fugă în singurătate, zice Sfântul Efrem Sirul.

---

[345] Idem, *Omilia IV, asupra Anei*, 6, *op. cit.*, vol. V, p. 514 şi *Omilia aspra crucii bunuluiu tâlhar, op. cit.*, vol. II, p. 223.

[346] Origen, *Despre rugăciune, XXXI*, 5, trad. Pr. Prof. T. Bodogae, în „Părinţi şi Scriitori bisericeşti” vol. 7, Edit. Institutului Biblic, Bucureşti, 1982, p. 286.

38. Ce trebuie să cerem de la Dumnezeu în rugăciune?

În rugăciunile noastre către Dumnezeu, trebuie să cerem mai întâi cele ce adaugă măririi Sale şi ajută mântuirii sufletelor noastre.

1. Să cerem cele ce sporesc mărirea lui Dumnezeu şi ajuta mântuirii sufletelor noastre: *„Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui, şi acestea toate* (adică mâncarea, băutura şi îmbrăcămintea) *se vor adăuga vouă"* (Matei 6, 33). Sau, cu alte cuvinte: «Cereţi în rugăciunile voastre ca să obţineţi lucruri cereşti şi netrecătoare, pentru că primindu-le ca atare să moşteniţi împărăţia cerului şi să vă bucuraţi de cele mai mari bunuri. Iar cele pământeşti şi mici de care aveţi nevoie pentru trebuinţele trupului, vi le va da Tatăl pe deasupra, în măsura trebuitoare»[347]. «Cereţi bunătăţile viitoare şi veţi primi bunătăţile de acum. Nu doriţi lucrurile de aici, că le veţi avea negreşit»[348]. Cel ce caută bunătăţi cereşti dobândeşte negreşit şi pe cele pământeşti. Împăratul Solomon a cerut înţelepciune, spre a cârmui bine poporul Israil, iar Dumnezeu i-a dat nu numai înţelepciune, ci şi prisos de bunătăţi pământeşti (III Regi 3, 11-13). Deci trebuie să ne rugăm pentru cele trebuincioase vieţii, atât pentru noi, cât şi pentru alţii, dar să ţinem seama ca nu cumva să cerem lucruri care să privească relele noastre înclinări, că Dumnezeu nu ascultă asemenea rugăciuni (Iacov 4, 3). Cine cere lui Dumnezeu bogaţie, dregătorii, slavă deşartă ori altele de acest fel, nu caută mărirea lui Dumnezeu, ci lucruri trecătoare; acela înjoseşte pe Dumnezeu, Domnul şi Stăpânul, la treapta de slujitor al poftelor lui, al zgârceniei lui, al vieţii lui desfrânate. Cum ar putea să-l asculte Dumnezeu[349]. «Să nu cerem de la Dumnezeu ce vrem noi, ci ce vrea El»[350].

RUGĂCIUNEA DOMNEASCĂ

39. Care este cel mai desavârşit model de rugăciune?

Modelul cel mai desăvârşit de rugăciune este Rugăciunea Domnească, adică:

„Tatăl nostru, Care eşti în ceruri,
Sfinţească-se numele Tău;
Vie împărăţia Ta;
Facă-se voia Ta, precum în cer şi pe pământ.
Pâinea noastră cea spre fiinţă
Dă-ne-o nouă astăzi;
Şi ne iartă nouă greşelile noastre,
Precum şi noi iertăm greşiţilor noştri;
Şi nu ne duce pe noi în ispită,
Ci ne izbăveşte de cel rău.
Ca a Ta este împărăţia şi puterea şi slava în veci.
Amin!" (Matei 6, 9-13).

40. Care este obârşia rugăciunii Tatăl nostru?

Obârşia rugăciunii Tatăl nostru este cu totul şi în toate cuvintele ei *dumnezeiască*, fiind alcătuită de Dumnezeu Fiul, adică de Însuşi Mântuitorul nostru, la rugămintea unuia dintre Apostoli: *„Doamne, învaţă-ne şi pe noi să ne rugăm"* (Luca 11, 1). Atunci Mântuitorul i-a învăţat rugăciunea Tatăl nostru (Matei 6, 9-13). Deci, când rostim această rugăciune, grăim înseşi cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos; ne rugăm cu adevărat în numele Domnului Iisus Hristos. De aceea, se numeşte Rugăciunea Domnească.

---

[347] Origen, *Despre Rugăciune*, c. XIV, trad. cit., p. 229.
[348] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 22 la Matei*, *op. cit.*, vol. IV, p. 184.
[349] Idem, *Omilia a XIX-a la Matei*, *op. cit.*, vol. III, p. 167.
[350] Evagrie Monahul, *op. cit.*, p. 79.

41. Prin ce se deosebeşte Rugăciunea Domnească de celelalte rugăciuni?

Rugăciunea Domnească, cea mai de seamă dintre toate rugăciunile, se deosebeşte *prin puterea ei, prin uşurința de a fi înțeleasă şi prin bogăția cugetărilor ei.*

l. Marea putere a rugăciunii Tatăl nostru stă în faptul că prin ea nu numai că ne rugăm împreună cu Iisus Hristos[351], Ci ne rugăm cu înseşi cuvintele Mântuitorului[352]. «Dumnezeu singur a putut să învețe cum ar vrea să fie rugat»[353]. De bună seamă, acestei rugăciuni i se potriveşte cel mai bine cuvântul Domnului: *„Orice veți cere de la Tatăl întru numele Meu, vă va da vouă”* (Ioan 16, 23).

2. Rugăciunea Tatăl nostru este cea mai uşoară de înțeles dintre toate rugăciunile. Ea este rugăciunea oricui crede în Dumnezeu. Rugăciunea Domnească *„pe cât este de restrânsă în cuvinte, pe atât este de cuprinzătoare în sens”*[354].

3. În rugăciunea Tatăl nostru avem cereri pentru toate trebuințele sufleteşti şi trupeşti; deci pentru toate bunătățile cereşti şi pământeşti. Toate câte le cerem în rugăciunile noastre se află cuprinse în Rugăciunea Domnească[355]. De veți străbate toate rugăciunile, zice Fericitul Augustin, nu veți afla nimic care să nu fie cuprins în Rugăciunea Domnească.

42. Din câte părți este alcatuita Rugăciunea Domnească?

Rugăciunea Domnească este alcătuită din trei părți: *chemare, cereri şi încheiere.*

43. Care este chemarea şi ce înseamnă?

Chemarea (invocația) este: *„Tatăl nostru, Care eşti în ceruri”*. Această chemare ne pune în adevărată stare de rugăciune; ne înalță mintea la Dumnezeu şi ne întăreşte încrederea în El, ca Tată, ca «Părinte» (Rom. 7, 15).

1. Cuvântul *Tată* deşteaptă încredere, ne aduce aminte de harurile primite de la Dumnezeu[356] şi «ne învață că acela care vrea să se roage lui Dumnezeu nu trebuie să vină înaintea Lui numai ca o făptură a Lui, ci că un fiu al Lui după har, fiindcă dacă nu este fiu, nu poate să-L numească Tată. Iar acest har al înfierii l-a dat Iisus Hristos celor care cred într-Însul, după cum grăieşte Scriptura: «Şi celor câți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu»[357]. «Iisus Hristos învățându-ne să numim pe Stăpânul şi Făcătorul a toate, pe Dumnezeu, Tatăl nostru, odată cu aceasta şi în acelaşi timp hotărăşte eliberarea noastra din muncile veşnice, izbăvirea sufletelor, mântuirea, înfierea ca fii ai lui Dumnezeu, moştenirea slavei Sale, care ne este făgăduită, unirea cu singurul Său Fiu şi, îşi sfârşit, revărsarea peste noi a Sfântului Său Duh»[358].

Nici un muritor n-ar îndrăzni să dea această numire Celui Atotputernic, dacă nu ne-ar fi îngăduit Fiul Său cel Unul Născut. «În psalmi, în prooroci şi chiar în Lege sunt mii de rugăciuni, dar nu aflăm pe nimeni rugându-se şi numind pe Dumnezeu Tată..., ci Îl rugăm ca pe Dumnezeu şi Stăpân, aşteptând pe Cel ce revarsă duhul înfierii...»[359]. Dumnezeu vrea să fie iubit, de aceea îngăduie să fie numit Tată, ne spune Fericitul Augustin, fiindcă aceasta numire este plină de dragoste şi aprinde dragostea. Copilul numeşte tată pe cel căruia îi datorează viața, iar noi numim Tată pe Dumnezeu, fiindcă El este Făcătorul nostru (Deut. 32, 6).

2. Zicem „Tatăl nostru”, nu „Tatăl meu”, pentru că noi toți suntem frați şi ne rugăm unii pentru alții. Această chemare ne învață că, precum Dumnezeu este Tatăl nostru al tuturor, tot astfel suntem datori şi noi credincioşii să fim frați între noi şi să ne rugăm nu numai pentru noi, ci şi pentru toți frații nostri, unul pentru altul, precum ne învață Scriptura: *„Rugați-vă unul pentru altul, ca să vă vindecați”* (Iacov 5, 16). În Rugăciunea Domnească fiecare se

351 Origen, *Despre rugăciune*, XI, 1, *trad. cit.*, p. 221.
352 Sf. Ciprian, *De Oratione Domenica*, *trad. cit.*, cap. II, p. 45.
353 Tertulian, *Despre Rugăciune*, *trad. cit.*, cap. IX, p. 235.
354 *Ibidem,* cap. I, p. 230.
355 Sf. Ciprian, *De Oratione Domenica*, *trad. cit.*, cap. II, p. 45.
356 Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIV-a la Romani*, *op. cit.*, vol. X, p. 298-299.
357 *Mărturisirea ortodoxă*, II, 10.
358 Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIX-a la Matei, 4, op. cit.*, vol. VII, p. 162.
359 Origen, *La Ioan* 19, 5, 1, Migne, *P. G.*, X. col. 324.

roagă pentru toţi şi toţi pentru unul; ea este rugăciunea obsteasca şi a tuturor creştinilor[360]. Nevoia ne sileşte să ne rugăm pentru noi, dar dragostea frăţească ne îndeamnă să ne rugăm pentru alţii[361]. Iisus Hristos însuşi zice ca noi toţi suntem fraţi (Matei 23, 8). Altădată, El numeşte fraţi pe Sfinţii Apostoli (Matei 28, 10), iar Apostolii numesc fraţi pe credincioşi (Rom. l, 13 ş.u.) De altfel, drept este să se numească fraţi cei ce au un singur şi acelaşi Tată în cer[362]. Deci cuvântul „Tată" arata că trebuie să iubim pe Dumnezeu; iar cuvântul „nostru", că trebuie să iubim pe aproapele. Domnul unităţii noastre, spune Ciprian, n-a vrut ca rugăciunea noastră să fie de unul singur şi oarecum egoistă, şi a tuturor, obştească[363]. «Cuvântul „nostru" netezeşte toate nepotrivirile şi deosebirile de stare şi de avere şi face, deopotrivă, pe cel lipsit la fel cu cel avut şi pe cel supus la fel cu cel ce stăpâneşte»[364].

3. Zicem *„Care eşti în ceruri"* pentru că Dumnezeu îngăduie să fie văzut numai în ceruri, deşi este pretutindeni. «Pre Dumnezeu a-L vedea, nu este cu putinţă oamenilor»[365] *şi „nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut"* (Ioan 1, 18). Totuşi, îngerii văd pururea faţa lui Dumnezeu, Care este în ceruri (Matei 18, 10), iar cei drepţi la inimă vor vedea faţa Lui (Ps.10, 7) la înviere, când vor fi ca îngerii lui Dumnezeu (Matei 22, 30). «Cuvântul acela ce zice: „în ceruri" ne învaţă ca, în timpul când ne rugăm, să înălţăm mintea şi toată gândirea noastră de la cele pământeşti şi stricăcioase la ceruri, spre cele nestricăcioase... fiindcă harul şi bogăţia binefacerilor Sale străluceşte mai ales în ceruri»[366]. Cuvintele *„Care eşti în ceruri"* ne aduc aminte că menirea noastră trece dincolo de marginile vieţii de acum; că dincolo de lumea aceasta se află casa Tatălui nostru (Ioan 14, 2), care ne aşteaptă: *„cât pentru noi, cetatea noastra este în ceruri, de unde aşteptăm Mântuitor pe Domnul nostru Iisus Hristos"* (Filip. 3, 20). «Aici Domnul, învăţându-te să chemi pe Tatăl Cel din ceruri, îţi aminteşte de patria cea bună, ca, sădindu-ţi o dorinţă mai puternică a celor bune, să te pună pe calea ce te duce iarăşi la patria ta»[367].

44. Câte cereri cuprinde partea a doua a rugaciunii Domneşti?

Partea a doua a Rugăciunii Domneşti cuprinde *şapte cereri.* Darurile Sfântului Duh sunt şapte (Isaia 11, 3; Rom. 12, 6 ş.u.) şi tot şapte sunt şi cererile Rugăciunii Domneşti. Iar înconjurarea Ierihonului cu chivotul Vechiului Testament de şapte ori şi dărâmarea zidurilor acestei cetăţi (Iosua 6, 3-20), preînchipuie cele şapte cereri ale Rugăciunii Domneşti şi lucrările ei.

45. Care este întâia cerere din Rugăciunea Domnească şi ce înseamnă această cerere?

Cererea întâi din Rugăciunea Domnească este: *„Sfinţească-se numele Tău"*, şi înseamnă că numele Tatălui «se sfinţeşte în noi şi de către noi, când noi ne sfinţim pe noi înşine cu viaţa cucernică şi îmbunătăţită întru slava numelui Său»[368].

«Numele lui Dumnezeu este sfânt din fire»[369], că zice: *„Sfânt este numele Lui"* (Luca 1, 49); şi zicem „sfinţească-se numele Tău", nu ca şi cum am dori ca Dumnezeu să se sfântească prin rugăciunile noastre[370]; nici nu putem spune despre El că s-ar putea sfinţi în felul cum se sfinţesc oamenii; adică prin cât mai mare departare de rele şi prin necontenita înaintare întru împlinirea faptelor bune (virtuţilor). Ci prin această zicere: «rostim limpede şi răspicat numai

---

[360] Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 44.
[361] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia Poarta strâmtă*, 3, *op. cit.*, vol. IV, p. 22.
[362] Tertulian, *Despre rugăciune, trad.*, cap. II, p. 230.
[363] Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 44.
[364] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIX*, *la Matei*, 4, *op. cit.*, vol. VII, p. 162.
[365] Sf. Ioan Graptul († 849), *Canonul morţilor*, oda IX, în *Evhologhion*.
[366] *Mărturisirea ortodoxă*, Bucureşti, 1981, II, 10.
[367] Sf. Grigorie al Nissei, *Despre Rugăciunea Domnească*, c. II, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, în „Părinţi şi scriitori bisericeşti", Editura Institutului Biblic, vol. 29, Bucureşti, 1982, p. 420.
[368] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 13.
[369] Sf. Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, *Cateheza* V *Mistagogică*, 12, p. 571.
[370] Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 47.

sfinţenia ce El o are»[371]. «Cerem de la El ca numele Lui să se sfinţească în noi»[372]. Sau, «de vreme ce eşti sfânt, sfinţeşte şi întru noi numele Tău. Sfinţeşte-ne şi pe noi, ca fiind ai Tăi să sfinţim numele Tău şi ca un sfânt să fie propovăduit întru noi şi preaslăvit, iar nu să se hulească din pricina noastră»[373]. Iar Sfântul Ioan Gură de Aur ne spune că se zice «sfinţească-se numele Tău, în loc de preamărească-se numele Tău de către toţi oamenii şi de către toată făptura»[374].

Preamărim numele lui Dumnezeu, ducând o viaţă cucernică, împodobită cu virtuţi şi fapte bune, de la care oamenii să se îndemne să slăvească numele lui Dumnezeu[375]. Cu alte cuvinte, oricine rosteşte *„Tatăl nostru... sfinţească-se numele Tău"* îşi ia îndatorirea să preamărească prin faptele şi vorbele sale pe Dumnezeu, aşa încât să se împlinească în el porunca lui Iisus Hristos: *„Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri"* (Matei 5, 16). Deci, lucru de căpetenie al cererii *„sfinţească-se numele Tău"* este nu numai să nu se hulească numele lui Dumnezeu prin viaţa noastră, ci şi să se slăvească şi să se sfinţească[376]. «Sfinţim numele Tatălui nostru cel după har, Care este în ceruri, omorând pofta pământească şi curăţindu-ne de patimile aducătoare de stricăciune»[377]. Preamărim p*rin fapte* numele lui Dumnezeu atunci când ne întocmim întreaga viaţă spre cinstirea lui Dumnezeu şi a sfinţilor, „prietenii" Săi (Iacov 2, 23), spre propovăduirea, cinstirea şi apărarea Bisericii Sale. Preamărim *prin cuvinte* numele lui Dumnezeu atunci, când toată vorba noastră va fi o laudă necontenită a lui Dumnezeu şi a tuturor bunătăţilor Lui.

46. Ce pedeapsă aşteaptă pe cei ce ocărasc numele lui Dumnezeu?

Cine ocărăşte pe Dumnezeu, pe sfinţi, lucrurile şi persoanele sfinţite, adică *înjură* (suduie) de cele sfânte, acela huleşte pe Dumnezeu; păcatul lui este fără iertare şi se cheamă *păcat drăcesc.* Faţă de acest păcat, toate celelalte păcate par uşoare, fiindcă hulitorul îşi azvârle ocara împotriva lui Dumnezeu (IV Regi 19, 22). Ocărârea unui bun conducător de stat, spune Fericitul Augustin, este o nelegiuire, a înjura însă chiar pe Bunătatea cea desăvârşită este înspăimântător! «Tu, cel ce-ţi deschizi gura împotriva Atotputernicului», strigă îngrozit Sf. Efrem Sirul, «nu te temi că ar putea fi trimis foc din cer să te mistuiască?»

Dumnezeu pedepseşte îngrozitor pe hulitori, nu numai în viaţa viitoare, ci şi în aceasta pământească. De pildă, Baltazar, răpitorul sfântelor vase din templul din Ierusalim, a fost ucis şi împărăţia lui dărâmată, chiar în noaptea când a îndrăznit să se folosească la beţie de aceste sfânte lucruri (Dan. 5). Senaherib, împăratul sirian, hulind pe Dumnezeu a murit ucis chiar de mâna fiilor săi (IV Regi 19). Irod Agripa, împăratul iudeilor, îngăduind să fie asemănat cu Dumnezeu, a murit ros de viermi (Fapte 12, 23) etc. *„Nu vă amăgiţi, Dumnezeu nu se batjocoreşte"* (Gal. 6, 7). Batjocoritorul îşi ascute singur sabia care-1 va lovi[378]. Dacă celui ce ocărăşte pe fratele său îi este rânduit *„focul cel veşnic"* (Matei 5, 22), dar pe aceia ce hulesc nu pe neamurile lor, ci chiar pe Dumnezeu, ce chin îi aşteapta?[379] Într-o zi, Fericitul Ieronim, fiind întrebat pentru ce înfrunta cu atâta asprime pe un hulitor de Dumnezeu, a răspuns: «Câinele latra să-şi apere stăpânul, - atunci pot eu tăcea când Dumnezeul meu este suduit? Omoară-mă, dar de tăcut nu voi tăcea». Când s-a cerut Sfântului Policarp, episcopul Smirnei († 167), să tăgăduiască pe Hristos, el a răspuns: «Iată, se împlinesc optzeci şi şase de ani de când Îl slujesc, fără ca El să-mi fi făcut vreodată vreun rău. Deci, cum aş putea huli pe Dumnezeul şi Mântuitorul meu?»

---

[371] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia Poarta strâmtă, op. cit.*, vol. IV, p. 22.
[372] Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 48; Tertulian, *op. cit.*, 3, p. 231.
[373] Sf. Simion al Tesalonicului, *Voroavă de întrebări şi răspursuri*, Bucureşti, 1765, cap. 320, p. 316.
[374] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia Poartua strâmtă*, 4, *op. cit.*, vol. IV, p. 22.
[375] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 13.
[376] Sf. Grigorie al Nissei, *op. cit.*, c. III, p. 426.
[377] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scurtă tâlcuire a Rugăciunii Tatăl nostru*, în „Filocalia", *trad. cit.*, vol. II, p. 263.
[378] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIX la Nlatei 3, op. cit.*, vol. VII, p. 242.
[379] Sf. Ioan Gură de Aur, *Prima Omilie despre statui*, 10, *op. cit.*, vol. II. p. 544.

47. Cum preamărim pe Dumnezeu cu cuvântul?

Preamărim pe Dumnezeu cu cuvântul ajutând la răspândirea învățăturii creştine, «ca toți aceia care nu cred şi nici nu cunosc pe adevăratul Dumnezeu să se întoarcă şi să-L cunoască, aşa încât în ei şi prin ei să se slaveasca numele lui Dumnezeu»[380]. Apoi Il preamarim rugîndu-ne Lui să dea sfântei Sale Biserici pastori îmbunatatiti, care să sporeasca propovaduirea Evangheliei în lume; şi, de asemenea, să dea popoarelor ocîrmuitori într-a caror «pasnica ocîrmuire, viața pasnica şi netulburata să traim, în toata cucernicia şi curatia»[381].

48. Care este a doua cerere din Rugăciunea Domnească şi cum se tîlcuieste?

Adoua cerere din Rugăciunea Domnească este „Vie *împărăția* Ta". Aceasta cerere se tîlcuieste în trei chipuri: Dumnezeu să împărățească *peste* noi; împărăția Lui să fie *printre noi* şi împărăția Lui să fie *în noi.*

1. Când rostim cererea *„vie împărăția Ta"*, ne rugăm să ni se arate împărăția lui Dumnezeu[382], - acea împărăție la care suntem chemați de Mântuitorul, când zice: *„Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, moşteniți împărăția care este gătită vouă*" (Matei 25, 34). Deci, cerem să ne facă moştenitori ai cereştii Sale împărătți, adică ai fericirii veşnice. Venirea împărăției lui Dumnezeu, care va fi mângâierea creştinilor, bucuria îngerilor şi ruşinarea păcătoşilor, este acea împărăție care se va înstăpâni la sfârşitul veacurilor. Cuvintele „vie împărăția Ta" să fie strigătul de nerăbdare al sufletului nostru năzuind spre cer, spre *„dreptate şi pace, şi bucurie întru Duhul Sfânt"* (Rom. 14, 17).

2. Venirea împărăției lui Dumnezeu atârnă, fireşte, de Tatăl ceresc, însă, cerând să vie împărăția Sa, ne rugăm de asemenea, cu scopul ca această împărăție să se vădească, să rodească şi să se desăvârşească şi în noi. În această împărăție, adică în toți cei ce țin pe Dumnezeu drept împăratul lor şi se supun legilor Lui, Dumnezeu sălăşluieşte ca într-o cetate bine ocârmuită. Aici Tatăl e de față şi Hristos împărățeste cu Tatăl, precum Însuşi grăieşte: *„La El vom veni şi locaş la El vom face"* (Ioan 14, 23). Prin cererea *„vie împărăția Ta*", ne rugăm lui Dumnezeu, «ca El, cu harul şi cu dreptatea Sa şi cu îndurarea Sa să împărățească în noi toți, mai ales în inima noastră, iar nu păcatul»[383]. „Vie împărăția Ta" ne mai povățuieşte «să năzuim la bunurile viitoare şi să căutam împărăția cerului şi veşnicia»[384]. «Cine a auzit pe Pavel spunând: Să nu împărățească păcatul în trupul nostru cel muritor, acela, curățindu-se pe sine în faptă şi în gând şi în cuvânt, va spune lui Dumnezeu: „Vie împărăția Ta"»[385].

3. La Cina cea de Taină, Hristos spune Ucenicilor Săi: *„Voi prietenii Mei sunteți dacă veți face câte Eu poruncesc vouă"* (Ioan 15, 14); iar în cea din urma poruncă le zice: *„Mergeți în toată lumea şi Propovăduiți Evanghelia la toată făptura"* (Marcu 16, 15). Oare, poate fi altă datorie mai mare, pentru o inimă curată, decât a cauta să lățească cinstea şi strălucirea unui fără de pereche Învățător şi Prieten? *„Vie împărăția Ta"* e rugăciunea care a însuflețit şi s-a înălțat din inimile tuturor Sfinților; a împins pe Sfinții Apostoli la cucerirea lumii şi la biruința credinței în Hristos; pentru ea şi-au vărsat sângele mii şi mii de Mucenici, ori şi-au înmormântat tinerețea şi şi-au răstignit viața în smerenie, ascultare şi în tăcerea mânăstirilor nesfârşita ceață a sihăstrilor şi a călugărilor. Deci, dorința de a face să prisosească atât în noi, cât şi în afară de noi împărăția lui Dumnezeu trebuie să fie năzuința oricărui creştin. Orice creştin este dator să lățească împărăția lui Dumnezeu în jurul său printre noi. Dar aceasta împărăție există chiar în lume (Matei 12, 28); ea este lucrarea lui Iisus Hristos, a Cărui Evanghelie este numită: *„Evanghelia Împărăției"* (Matei 9, 35; I Cor. 15, 24-28) şi dacă totuşi ne rugăm „să vie" este din pricina faptului că ea încă nu a ajuns la creşterea deplină. Drept aceea datori suntem să ajutăm ca această împărăție, aşezată în lume, adică Biserica lui

---

[380] *Mărturisirea ortodoxă*, II. 13.

[381] *Liturghia SfântuLui Ioan Gură de Aur*.

[382] Sf. Ciprian, *op. cit.*, p. 78-79.

[383] *Mărturisirea ortodoxă,* II, 15.

[384] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia Poarta strâmtă*, 4, *op. cit.*, vol. IV, p. 32.

[385] Sf. Chiril al Ierusalimului, Cateheza V Mistagogică, 13, *op. cit.*, p. 572.

Hristos, să se întindă peste tot pământul şi să cuprindă în sânul ei pe toți oamenii, ca toți să ajungă la cunoştința adevărului şi să se mântuiască (I Tim. 2, 4). Această datorie o împlinim cu rugăciunea şi cu fapta.

49. Care este a treia cerere din rugăciunea Domnească şi ce cuprinde ea?

A treia cerere din Rugăciunea Domnească este: *„Facă-se voia Ta, precum în cer şi pe pământ"*. Adică, învredniceşte-ne să împlinim voia Ta pe pământ, aşa precum îngerii o împlinesc în cer[386].

Sfântul Simion al Tesalonicului, luând temei de la Sfântul Grigorie al Nissei şi de la Sfântul Maxim Mărturisitorul, dă acestei cereri următoarea tâlcuire: «Fă-ne pe noi ca pe îngeri: adică fie şi facă-se voia Ta în noi, precum în dânşii; fie (în noi) voia Ta cea sfântă şi fără prihană, ci nu voia noastră omenească, cea cu prihană»[387]. Îngerii în cer ascultă pe Dumnezeu de bunăvoie şi pururea şi cu aceeaşi râvnă; se supun neîncetat şi sunt neclintiți în ascultarea şi împlinirea poruncilor lui Dumnezeu (Ps. 102, 21). Astfel, prin cererea *„fie voia Ta, precum în cer şi pe pământ"* noi ne rugăm Tatălui ceresc să ne hărăzească darul de a trăi pe pământ cu Puterile cereşti[388]; «Şi după cum îngerii în ceruri se supun în toate, fără să cârtească, voinței lui Dumnezeu, tot astfel şi oamenii, toți, să se supună lui Dumnezeu pe pământ, fără mâhnire şi cu toată recunoştința»[389]. Voia lui Dumnezeu este însă aceea pe care a arătat-o Iisus Hristos şi pe care El a împlinit-o; şi dorim împlinirea voinței lui Dumnezeu în cer şi pe pământ, fiindcă una şi alta ajută la mântuirea noastră[390] şi a tuturor oamenilor (I Tim. 2, 4). Deci, în primul rând, această cerere nu este doar o datorie, ci «o stare de desăvârşire»[391], este strigătul aprins de dragoste pentru împărăția lui Dumnezeu şi un cântec de biruință întru cinstirea nemărginitei Sale puteri. Şi în al doilea rând este un fapt de supunere al voii noastre la voia lui Dumnezeu, după însăşi pilda Mântuitorului: *„M-am pogorât din cer, nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis pe Mine"* (Ioan 6, 38); este un semn de respect din partea supuşeniei noastre sau, ca să zicem aşa, un suspin de încrezătoare lasare în nădejdea lui Dumnezeu, atunci când voia Lui trebuie împlinită cu suferință: *„Părinte, de voieşti, treacă paharul acesta de la Mine; însă nu voia Mea, ci voia Ta să se facă"* (Luca 22, 42).

50. Care este a patra cerere din Rugăciunea Domnească şi ce cerem prin ea?

A patra cerere din Rugăciunea Domnească este: *„Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi"*. Adică, dă-ne tot ce ne trebuie pentru întreținerea vieții trupeşti şi sufleteşti.

Cererea a patra este zaua ce leagă cele trei cereri de mai înainte, privitoare la mărirea, *împărăția şi voia Tatălui ceresc*, de celelalte patru, care urmează şi care au în vedere trebuințele, necazurile şi nădejdea mântuirii noastre. «Începând cu aceasta cerere şi până la sfârşitul Rugăciunii Domneşti este limpede că ne rugăm lui Dumnezeu pentru noi»[392]. Ca atare, cererea a patra s-ar putea prinde de a treia în acest chip: ca să putem face voia Ta şi să dobândim fericirea veşnică, avem nevoie şi de cele ce trebuie pentru întreținerea acestei vieți. Deci «ca oameni ce suntem cerem şi pâinea cea spre întărirea ființei noastre, ştiind că şi aceasta este (tot) de la Tine»[393] şi că «noi nu putem trai fără pâine»[394].

1. Cineva s-ar putea mira că ne rugăm numai pentru „pâine". Pâinea este însă hrana cea mai trebuincioasă; iar «în cuvântul pâine se cuprind toate cele trebuitoare ca să ne păstram viața noastră în lumea aceasta; atât în ce priveşte hrana, cât şi alte lucruri de care avem nevoie ca să trăim»[395]. Drept aceea, Mântuitorul ne-a învățat să cerem pâine, pâinea cea spre ființă; adică să ne mulțumim cu «cele ce ajung spre păstrarea ființei trupeşti;... şi nimic altceva din

---

[386] *Ibidem*.
[387] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 320, p. 316.
[388] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIX 1a Matei 5*, vol. VII, p. 163.
[389] Mărturisirea ortodoxă, II, 17.
[390] Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 50-51.
[391] Fer. Augustin, *op. cit.*, 8, vol. II, p. 241.
[392] Fer. Augustin, *op. cit.*, vol. II, p. 342.
[393] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 320, p. 317.
[394] Fer. Augustin, *op. cit.*, 10, vol. II, p. 242.
[395] Mărturisirea ortodoxă, II, 19.

acelea prin care e depărtat sufletul de la grija dumnezeiască şi cea mai de folos»[396]. „... *având hrana şi îmbrăcăminte”* - zice Sf. Apostol Pavel - *„cu acestea vom fi îndestulaţi”* (I Tim. 6, 8).

Rostirea cuvintelor „*pâinea noastă cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi”* îndatorează pe cel ce se roagă să se gândească să ceara pâine şi pentru aproapele şi să *ajute pe cei lipsiţi.* Pe de altă parte, cuvântul nouă nu este aici fără rost; el ne dă să înţelegem că trebuie să cerem pâine *câştigată cinstit şi cu munca noastră*. Că zice Sf. Grigorie al Nissei: «Dacă pâinea cu care ne hrănim nu este răpită de la altul, dacă nimeni n-a flămânzit ca să ne săturăm noi şi nimeni n-a suspinat ca să ne umplem noi pântecele, ci este agonisită cinstit şi deci, din al său, şi este rod al dreptăţii şi spic neprihănit şi neamestecat al păcii, pâine a lui Dumnezeu este una ca aceasta»[397].

2. Hrana trupească singură nu poate îndestula pe om, pentru că el are şi un suflet în care este întipărit chipul lui Dumnezeu. Sfinţii Părinţi ne învaţă că *„pâinea”* pe care o cerem în Rugăciunea Domnească e nu numai pâinea cea trupească, ci şi cea sufletească. Adic*ă pâinea sufletului*; o pâine «care hrăneşte pe omul adevărat, cel zidit după chipul lui Dumnezeu, crescându-l şi făcându-l asemenea cu Creatorul»[398]. Ca atare, *„pâinea lui Dumnezeu este aceea ce se pogoara din cer şi dă viaţă lumii”* (Ioan 6, 33). Pâinea sufletului este: cuvântul lui Dumnezeu, adică cunoaşterea şi înţelegerea Evangheliei; şi Sfânta Cuminecătură, adică împărtăşirea cu Sfântul Trup şi Sânge al Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

a) Hrana cea mai presus de fire a sufletului nostru este cuvântul lui Dumnezeu, despre care zice Scriptura: *„nu numai cu pâine va trai omul, ci (şi) cu tot cuvântul ce iese din gura lui Dumnezeu”* (Matei 4, 4). Fără de această pâine *„omul cel dinlăuntru”* (Rom. 7, 32; II Cor. 4, 16) moare, ca şi cum ar fi sfârşit de foame şi de flămânzire. Iar «moartea sufletului se abate mai ales asupra celor ce nu vor să asculte de cuvântul Domnului şi de învăţăturile Lui»[399] şi să le înţeleagă. Această pâine este de mare folos sufletului. Fără ea nu putem trăi. Hrana noastră cea spre fiinţă şi din care trăiesc sufletele pe pământ este cuvântul lui Dumnezeu, ce se împarte necontenit în biserici. Viaţa veşnică va fi răsplată celor ce-l ascultă şi-l împlinesc[400].

b) Cealaltă hrană a sufletului este cuminecarea cu Trupul şi Sângele lui Hristos: *„Trupul Meu cu adevărat este mâncare şi Sângele Meu cu adevătat este băutură; cela ce mănâncă Trupul Meu şi bea SângeLe Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el”* (Ioan 6, 55, 56). În Sfânta Liturghie, rugăciunea Tatăl nostru se rosteşte înainte de frângerea şi împărtăşirea cu Sfintele Taine, «cu scopul ca noi, voind să primim sfântul Trup şi Sânge al Domnului nostru Iisus Hristos, să I le cerem nu numai întru numele lui Iisus Hristos, ci şi prin rugăciunea Lui». «Pâinea spre fiinţă» este pâinea celor ce mănâncă trupul lui Hristos[401]. Aceasta este pâinea spre fiinţa, nu cea obişnuită, şi este rânduită spre fiinţarea sufletului[402]. Ea întăreşte şi sfinţeşte şi trupul şi sufletul[403]. Tatăl ceresc, când vrea să Se facă hrana oamenilor, împrumută faţa ei. «Noi frângem o pâine», scrie Sfântul Ignatie al Antiohiei creştinilor din Efes, «care este noua doctorie pentru a nu muri». Pâinea este mâncarea care hrăneşte fiinţa noastră cu Dumnezeu cel viu şi face ca să fim în El şi El în noi.

3. Cuvântul „astăzi, din cererea a patra, înseamnă veacul cel de acum, câtă vreme trăim în lumea aceasta[404]. «Dar să nu trecem hotarele rugăciunii privind lacom înainte la multe perioade de ani, şi să uităm astfel că suntem muritori şi avem o viaţa care trece ca umbra. Ci

[396] Sf. Grigorie al Nissei, *op. cit.*, c. IV, p. 437.
[397] *Ibidem,* c. IV, p. 439.
[398] Origen, *Despre Rugăciune*, c. XXVII, 2, *trad. cit.*, p. 258.
[399] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 19.
[400] Fer. Augustin, *op. cit.*, 10, p. 243.
[401] Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 53.
[402] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V Mistagogică*, *op. cit.*, p. 573.
[403] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 302, p. 319.
[404] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 19.

să cerem prin (aceasta) rugăciune, fără îngrijorare, doar pâinea trebuincioasă zilei»[405]. „Astăzi" înseamnă şi încrederea în providenţa divină (Matei 6, 25-34).

51. Care este a cincea cerere din Rugăciunea Domnească şi cum se tâlcuieşte?

A cincea cerere din Rugăciunea Domnească este: *„Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri"* şi se tâlcuieşte: iartă păcatele noastre, aşa cum iertăm şi noi celor ce greşesc împotriva noastră.

În cererea a patra am rugat pe Tatăl ceresc să ne dea cele de trebuinţă pentru hrana vieţii; acum Îl rugăm «să dea iertare păcatelor noastre, mai ales a acelora pe care le-am săvârşit după Sfântul Botez, prin care am supărat pe Dumnezeu sau pe aproapele fie cu gândul, sau cu hotărirea de a păcătui, fie cu cuvântul, sau şi cu fapta»[406]. Că în adevăr multe sunt păcatele noastre şi *„dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înşine şi adevărul nu este întru noi"* (I Ioan 1, 8). Toată cunoaşterea şi puterea dumnezeieştii Evanghelii se cuprinde în cererea: *„Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri"*. În adevăr, Fiul lui Dumnezeu a venit în lume, S-a întrupat şi Şi-a dat Sângele Său pentru iertarea fărădelegilor şi a păcatelor noastre. Tot spre iertarea păcatelor a aşezat şi Sfintele Taine[407]. Dar grăind despre păcatele noastre şi poruncindu-ne să ne cerem iertare, Mântuitorul arată că iertarea atârna de faptul de a ierta şi noi păcatele pe care alţii le-ar fi făcut împotriva noastră: *„că de veţi ierta oamenilor greşelile lor, ierta-vă şi vouă. Tatăl vostru cel ceresc; iar de nu veţi ierta oamenilor greşelile lor, nici Tatăl vostru nu va ierta greşelile voastre"* (Matei 6, 14-15). Prin urmare, rostind rugăciunea Tatăl nostru cu inima împietrită de a nu ierta altuia greşelile, înseamnă a ne osândi singuri. Totuşi, dacă din slăbiciunea firii încă nu am izbutit să biruim ura din noi, nu trebuie să încetăm a rosti această rugăciune. Căci dacă o facem din inimă, Dumnezeu, până în cele din urmă, Se va îndura şi ne va da putere să biruim slăbiciunea firii şi să alungăm ura din inima noastră.

52. Care este a şasea cerere din Rugăciunea Domnească şi ce cerem prin ea?

Cererea a şasea din Rugăciunea Domnească este: *„Si nu ne duce pe noi în ispitiă"*. Prin ea ne rugăm Tatălui ceresc ca «harul Lui să ne ferească de ispitele care întrec puterile noastre»[408].

53. Ce este ispita şi cine este ispititorul?

Ispita este bântuiala cea rea, care amăgeşte şi împinge pe credincios sub jugul diavolului[409].

Ispita nu este de la Dumnezeu, că Dumnezeu nu ispiteşte pe nimeni (Iacov 1, 13), ci, după cum zice Origen «dacă este un rău ca să te laşi ispitit (lucru pe care tocmai îl cerem să nu se întâmple), atunci cum să nu fie absurd să ne gândim că Bunul Dumnezeu, Care nu poate aduce roade rele, l-ar arunca pe cineva în cele rele?»[410]. Avem de luptat împotriva duhurilor răutăţilor din văzduh (Efes. 6, 12). Iar Sfântul Grigorie al Nissei numeşte ispititor pe diavolul[411]. Ispita este uneltirea celui necurat; el este cel ce aţâtă în om *pofta trupului, pofta ochilor şi trufia vieţii* (I Ioan 2, 16). Cu aceste întreite bântuieli a cercat el să ispitească chiar pe Hristos (Matei 4, 1-11) şi cu ele a dus în ispită pe Eva în rai: «Frumos era la vedere şi bun la mâncare rodul ce m-a omorât»[412]. Diavolul se foloseşte de obicei de slăbiciunile noastre, adică de împătimirea noastră pentru cele pământeşti, atunci când ne întinde momeala ispitei. Pescarul care vrea să prindă un anumit soi de peşte agaţă în cârligul undiţei o anumită gânganie, ce place îndeosebi bietului peşte.

---

[405] Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 276.
[406] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 21.
[407] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 320, p. 317.
[408] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 23.
[409] Fer. Augustin, *op. cit.*, *Cuvântarea LVII,* 4, p. 254.
[410] Origen, *op. cit.*, XXIX, 11; trad. cit., p. 276.
[411] Sf. Grigorie al Nissei, *op. cit.*, p. 451.
[412] *Octoih,* Fericirile, glas 7, Duminica.

54. Ispita este păcat?

Ispita în sine nu este păcat; învoirea cu ispită este păcat. Dumnezeu nu ispitește, dar îngăduie ispita fie pentru mântuirea sufletelor noastre, fie spre a ne da prilej să dovedim tăria credinței noastre, şi astfel să avem drept la rasplatire: «Ispitele ce se întâmplă drepților sunt pentru cercare şi au şi plată»[413]. Se poate spune, pe bună dreptate, că ispitele sunt semne ale dumnezeieştii bunăvoințe, aşa cum îi zice Arhanghelul Rafail lui Tobit: *„Trebuia să fii ispitit, fiindcă ai bineplăcut lui Dumnezeu”* (Tobit 13, 13, Vulgata şi Cod. Sinaiticus). Pentru aceea, oamenii cei mai bântuiți de ispite sunt tocmai cei ce se tem de Dumnezeu şi fac voia Lui, căci satana nu ispitește pe cel ce-l are în mână, ci pe acela care îi scapă sau îi zădărnicește planurile lui. Sfântul Efrem Sirul a văzut în vedenie tolănit pe ziduri, la poarta unei cetăți pline de desfrâu, un singur diavol, care nu facea altceva decât să se tot sucească leneş, când pe o parte, când pe alta. În schimb, în pustie a văzut un viespar întreg de draci dând târcoale în jurul unui singur pustnic îmbunătățit. «Unde ispita bântuieşte mai aprig, acolo se poate spune că şi virtutea este mai mare»[414].

55. Ispitele folosesc la ceva?

Ispitele ne sunt de mare folos: *„Fericit este bărbatul care rabdă ispita; căci lămurit făcându-se va lua cununa vieții”* (Iacov 1, 12; 1, 2, 4).

Ispitele *ne trezesc* din nepăsare, ne smeresc, ne sporesc virtutea (copacul scuturat de vânt îşi înfige rădăcinile mai adânc), ne măresc dragostea de Dumnezeu, ne ajută să ne ispăşim *păcatele chiar în viața de acum* şi, în sfârşit, sporesc fericirea noastră veşnică (prin cioplire şi lustruire, piatra nestemată capătă mai multă strălucire).

56. Atunci, dacă nimeni pe pământ nu este scutit de bântuiala ispitelor, cum trebuie înțeleasă cererea: „Şi nu ne duce pe noi în ispită”?

Într-adevăr, viața omului pe pământ este o luptă, după cum citim în Sfânta Scriptura (Iov 7, 1) şi dacă cerem să fim scutiți de lupta cu păcatul nu cerem «ca să nu fim puşi la încercare, căci aşa ceva nu e cu putință, ci ca să nu fim biruiți în ispită»[415]. Ne rugăm «să ne întărească, cu harul Său, ca să putem răbda cu tărie şi cu bărbăție până la sfârşit caznele ce ni se vor da»[416]. A nu cădea în ispită, când suntem bântuiți, a răbda cu tărie şi cu bărbăție necazurile înseamnă a ne împotrivi, a lupta împotriva ispitei, că legea noastră creştină este luptă (I Cor. 9, 25), iar fără luptă şi fără biruință nu se poate câştiga împărăția cerurilor (Matei 11, 12).

57. Puterile noastre singure sint oare de ajuns pentru lupta împotriva ispitei?

Numai cu puterile noastre nu putem birui ispita; de aceea, atunci când ispita ne bântuie, să ne rugăm lui Dumnezeu, ca să ne mântuiască (scape) *cu harul Său*[417].

Dumnezeu nu îngăduie să fim ispitiți peste puterile noastre (I Cor. 10, 13). Olarul nu şine prea mult oalele în cuptor, ca să nu crape de prea mult foc[418]. Din pățania dreptului Iov se vede ca diavolul are asupra omului numai atâta putere câtă îi îngăduie Dumnezeu (Iov 1, 12); iar dacă Dumnezeu îngăduie ispite mari, atunci El dă şi harul îndestulător spre a ține piept încercărilor (II Cor. 12, 9). Harul de împotrivire se dobândeşte prin rugăciuni. Cine se ispitește, dar, să cadă numaidecât la rugăciune; aşa au făcut Sfinții Apostoli în corabie, cuprinşi de furtună pe lacul Ghenizaretului (Matei 8, 25).

Rugăciunea este pavăza cea mai puternică împotriva ispitei: *„Privegheați şi vă rugați, ca să nu intrați în ispită”* (Matei 26, 41). Rugăciunea luminează mintea şi întăreşte voința. Aşadar, tâlcul cererii *„şi nu ne duce pe noi în ispită”* este, nu să ne scape de ispită, că şi Sf. Apostol Pavel a cerut şi nu a fost ascultat (II Cor. 12, 7-9), ci să ne izbăvească de bântuielile ispitelor, care ne-ar putea prăvăli în păcat; să ne dea putere să ne împotrivim, să luptăm şi să biruim ispita.

---

[413] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 320, p. 317.
[414] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia despre statui*, 1-2, *op. cit.*, vol. II, p. 567-568.
[415] Origen, *Despre rugăciune*, c. XXIX, *trad. cit.*, p. 276.
[416] *Mărturisirea ortodoxă,* II, XXIII.
[417] *Ibidem,* II, XXIII.
[418] Sf. Macarie Egipteanul, *Omilia XXVI*, 3, *op. cit.*, p. 147.

58. Care este a şapte**a cerere din rugaciunea Domnească?**

A şaptea cerere din Rugăciunea Domnească este: *„Ci ne mântuieşte (scapă) de cel rău"*.

59. Ce se înțelege prin cuvântul „cel rău" din această cerere?

După învățătura Sfinților Părinți şi marilor dascali ai Bisericii, „cel rău" din aceasta cerere este diavolul; *„cel rău"* este «diavolul cel potrivnic», zice Sf. Chiril al Ierusalimului[419]. Iar Sf. Grigorie al Nissei spune că ispititorul este diavolul, iar *„cel rău"* este o altă numire dată diavolului[420]. El este duhul răutății, făptuitorul şi adevăratul începător al răului[421]; iar răul pe pământ are obârşia *„de la cel rău"* (Matei 5, 37).

60. Ce tâlcuire are cererea a şaptea din Rugăciunea Domnească?

Prin aceasta cerere ne rugăm «să ne păzească Dumnezeu de tot răul, adică de păcat şi de toată răutatea care ațâța mânia lui Dumnezeu spre pedepsirea noastră»[422].

1. Ne rugăm adică să ne izbăvească de răul ce bântuie sufletul şi în primul rând de păcat şi de urmările lui. *Păcatul fiind calcarea cu ştiință şi de bună voie a poruncilor lui Dumnezeu, plata lui este moartea* (Rom. 6, 23). Când zicem *„şi ne izbăveşte de cel rău"*, cerem apărarea lui Dumnezeu împotriva celui rău, pe care dobândind-o suntem tari şi apărați de toate câte diavolul şi lumea le uneltesc împotriva noastră[423]. Şi mare nevoie are lumea de acest *„ne izbăveşte de cel rău"!* Mai ales de răul sufletesc, de acel potop de minciuni ce se revarsă asupra lumii prin tot felul de mijloace: de îndemnul la dezmăț, ură şi răzbunare; de nestatornicia căsătoriilor; de oprirea vinovată a naşterilor de prunci şi de alte rele asemenea acestora.

2. «În această cerere trebuie să înțelegem ca ne rugăm să fim feriți de orice altă răutate pe care omul cu greutate o suferă, cum ar fi foamete, ciumă, război, foc şi alte asemenea»[424]. Adică ne rugăm *să ne slobozească de tot ce ar putea să ne fie păgubitor vieții trupeşti.* Negreşit, multe din greutățile de acest fel sunt urzituri şi meşteşugiri tot ale diavolului, măcar că faptaşii sunt oameni. De aceea, Mântuitorul zice să spunem: *„Ci ne izbăveşte de cel rău"*, poruncindu-ne însă să nu avem nici un fel de amărăciune pe frații noştri din pricina răutăților pe care le îndurăm din partea lor, ci să întoarcem toată ura noastră împotriva acelui duh al răutății, făptuitorul şi adevăratul începător al răului[425].

3. Vechea carte de învățătură, *Mărturisirea ortodoxă,* ne mai învață încă să vedem în această cerere o rugăciune şi pentru sfârşitul nostru cel mai de pe urmă. Pentru acest sfârşit al vieții noastre Biserica la Sfânta Liturghie se roagă ca el să fie «creştinesc, neînfruntat, cu pace şi răspuns bun la înfricoşătoarea judecată», aşa ca prin cererea *„ci ne izbăveşte de cel rău"* ne mai rugăm lui Dumnezeu ca la timpul morții noastre să alunge de la noi toată bântuiala vrajmaşului sufletului nostru şi să ne ferească de înfricoşelile diavolului, de munca cea veşnică a iadului şi de diavolul cel rău[426].

61. Care este a treia parte a Rugăciunii Domneşti şi ce cuprinde ea?

A treia parte a Rugăciunii Domneşti este încheierea: *„Că, a Ta este împărăția şi puterea şi slava în veci. Amin"*.

Începem Rugăciunea Domnească printr-o chemare: *„Tatăl nostru care eşti în ceruri..."* şi o terminăm cu o încheiere, căreia îi mai zicem şi doxologie: *„Ca a Ta este împărăția şi puterea şi slava în veci"*. În chemare ne-am găsit în starea cea adevărată cerută de rugăciune, înăltându-ne duhul către Dumnezeu, cu încredere ca vom dobândi cele ce vom cere de la El cu cuviință, de vreme ce de la Tatăl nostru cerem. Iar în încheiere ne arătam nădejdea că vom primi cele pentru care ne-am rugat. Şi întrucât El stăpâneşte lumea şi făptura toată I se supune, a Aceluia este puterea şi slava şi nimeni nici în cer, nici pe pământ, nu-I poate sta

---

[419] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V Mistagogică*, 18, *op. cit.*, p. 576.
[420] Sf. Grigorie al Nissei, *op. cit.*, p. 451.
[421] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIX*, *la Matei 6, op. cit.*, vol. VII, p. 165.
[422] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 25.
[423] Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 60.
[424] *Mărturisirea ortodoxă,* II, 25.
[425] Sf. Ioari Gură de Aur, *op. cit.*, p. 165.
[426] *Mărturisirea ortodoxă*, II, 25.

împotrivă[427]. Rostind această încheiere-doxologie, parcă am zice: «Iți cer toate acestea fiindcă pe Tine Te cunosc singur şi adevărat stăpân a toate, cu putere fără de sfârşit, putând face tot ce vrei, având o mărire pe care nimeni nu o poate răpi. Drept aceea, aducem mulțumită Celui ce a binevoit să ne dea atâtea bunătăți şi vestim sărbătoreşte că Lui se cuvine toată mărirea, toată cinstirea şi toată puterea; zic: Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh. Acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin»[428].

62. Ce este şi ce înteles are cuvântul „Amin" cu care se încheie Rugăciunea Domnească?

Cuvântul „Amin" cu care se termină Rugăciunea Domnească e un vechi cuvânt evreiesc, pe care îl întâlnim numai în Evanghelia Sfântului Apostol Matei de treizeci şi una de ori. Cu el se încheie toate rugăciunile şi doxologiile şi are mai multe înțelesuri. Aici însă înseamnă: «Aşa să fie»[429], «Toate să se facă după cum ne-am rugat»[430] şi arată încrederea neclintită că Dumnezeu dă tot ce-I cerem cu credință, cu nădejde şi după voia Lui (Ioan 5, 14-15).

Negreşit cuvântul Amin este un răspuns dat şi în ziua de azi la Sfârşitul Liturghiei, şi Ieronim spune că poporul în vremea lui încheia Rugăciunea Domnească, rostită de unul singur, în numele tuturor, cu Amin, spus cu atâta însuflețire, încât răsunau bisericile că de bubuitul tunetului.

Biserica întrebuințează din cea mai adâncă vechime Rugăciunea Domnească la Sfânta Liturghie, precum şi la toate sfântele slujbe, fiindcă ea cuprinde tot ce trebuie să cuprindă o rugăciune. Rostind-o ar trebui să simțim îmbrățişarea îngerilor, pentru că nu mai numim pe Cel ce ne-a zidit: Dumnezeul nostru, ci Ii spunem Tatăl nostru. Tot creştinul, care crede drept, trebuie să ştie această rugăciune şi să o rostească în toate împrejurările vieții sale[431].

RUGĂCIUNEA BISERICII ŞI FOLOASELE EI

63. Ce întelegem prin rugăciunea obştească sau rugăciunea Bisericii?

Prin rugăciunea obştească sau rugăciunea Bisericii se înțelege acel fel de rugăciune făcută în numele Bisericii din porunca ei, potrivit năzuințelor ei şi după rânduieli întocmite de ea.

Spre deosebire de rugăciunea părțiculară, pe care fiecare o poate aduce lui Dumnezeu, Biserica are rugăciune comuna (obştească), adică la care iau parte toți credincioşii.

64. Care sunt foloasele acestui fel de rugăciune?

Rugăciunea Bisericii, adică rugăciunea obştească, care se săvârşeşte de Biserică prin preoții ei, este de un folos neprețuit.

Unindu-ne la rugăciune toți credincioşii, în biserică, avem nădejdea neclintită ca Mântuitorul este în mijlocul nostru, rugându-Se pentru noi şi cu noi, după cum a făgăduit: *„Dacă doi dintre voi se vor învoi pe pământ în privința unui lucru de care îl vor cere, se va da lor de către Tatăl Meu, Care este în ceruri. Ca unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor"* (Matei 18, 19-20). Pe de altă parte, acest fel de rugăciune mărturiseşte dragostea care uneşte inimile credincioşilor şi dă sfântei slujbe o înfățişare mai sărbătorească. Ea este semnul văzut al unirii, care face din toți fiii Bisericii un singur trup, dând mai multă putere şi mai mare lucrare rugăciunilor, fiindcă râvna unora împlineşte lipsurile altora. Credincioşii adunați în biserică la rugăciune arată unii față de alții mai multă dragoste, prin pilda de adâncă cinstire ce o dau sfântei slujbe. În sfârşit, adunarea

---

[427] *Ibidem*, II, 27.
[428] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia Poarta strâmtă,* 5, *op. cit.*, vol. IV, p. 24.
[429] Sf. Iustin Martirul, *Apologia 1,* c. 65, în „Părinți şi scriitori bisericesti", vol. II, Ed. Institutului Biblic, Bucureşti, 1980, p. 70.
[430] *Mărturisirea ortodoxă,* II, 27.
[431] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, c. 320, p. 318.

laolaltă pentru rugăciune a creştinilor seamană cu o tabară de luptă gata să înfrunte cu bărbăție năvala iadului.

65. Ce este Biserica, privită ca locaş de rugăciune?

Biserica este *locaşul sfânt*, obştesc (public) în care se preamăreşte Dumnezeu, se săvârşeşte Taina Sfintei Jertfe a lui Hristos si în care se adună credincioşii spre a se împărtăşi din darurile şi adevărurile mântuirii, prin slujirile rânduite de Domnul nostru Iisus Hristos.

Dumnezeu nu a îngăduit evreilor să aibă alt templu afară de cel din Ierusalim, adică numai unul singur, din pricina înclinării spre închinarea la idoli. Nu tot aşa se petrece lucrul cu creştinii care, îndată ce se adună mai mulți la un loc şi vor să-şi tocmească viața potrivit legii creştine, zidesc în mijlocul său în preajma aşezării lor si o biserică. Aceasta este «casa lui Dumnezeu, lăcaş sfânt, casă de rugăciune, pe pământ, în care locuieşte Cel ce este mai presus de cer, Dumnezeu; - lăcaş care închipuieşte răstignirea, îngroparea şi învierea lui Hristos»[432].

66. Care sunt începuturile rugăciunii obşteşti? Unde se adunau cei dintâi creştini ca să săvârşească Taina Sfintei Jertfe a lui Hristos?

Sfinții Apostoli si cei dintâi creştini se adunau, la început, să săvîrşească Taina Sfintei Jertfe a lui Hristos *în casa unuia dintre ei, iar mai târziu, în biserici anume zidite*.

1. Faptele Apostolilor vorbesc de mai multe ori despre cele dintâi adunări ale creştinilor din Ierusalim (Fapte 2, 46 s.u.). De bună seamă, casa în care Iisus Hristos a săvârşit Cina cea de Taină (Matei 26, 26) şi cea în care se găseau Sfinții Apostoli cu Maica Domnului adunați în ziua Cincizecimii (Fapte 1, 13-14; 2, 1-3) au slujit drept model după care s-au zidit celelalte. Foişorul, în care Mântuitorul a săvârşit Cina cea de Taină, era o încăpere mare, iar camera în care se aflau adunați Sfinții Apostoli, când S-a pogorât Sfântul Duh, era o încăpere la catul întâi al unei case: *Acestea sunt cele dintâi biserici creştine*. Asemenea biserici prin case aflăm în Troa, la catul al treilea al unei case (Fapte 20, 6-9); la Roma, în casa negustorilor creştini Acvila şi Priscila (Rom.16, 6); la Colose, în casa lui Nimfan (Col. 4, 15); în casa lui Filimon (Filimon 1, 2) şi altele.

2. Pe măsură ce credința creştină se răspândea, se ridicau însă în, localitățile în care se aflau mulți creştini şi biserici anume zidite (Fapte 11, 26). În veacul al doilea se zidesc biserici mai pretutindeni. Multe din ele au scăpat nedărâmate de prigoane şi, după mărturisirea Sfântului Iustin († 163), într-unul din aceste locaşuri se adunau creştinii Duminica dimineața. Acolo însă unde prigoana era fără îndurare, creştinii îşi făceau locaşuri pentru rugăciune şi pentru săvârşirea Sfintei Liturghii *La mormintele Sfinților Mucenici,* în peşteri şi în catacombe. De aici a rămas obiceiul de a se zidi biserici pe mormintele Sfinților Mucenici şi, unde nu se află asemenea morminte, să se aşeze *sfânte moaşte* în piciorul Sfintei Mese din altarul bisericii.

67. Pe ce vreme se adunau creştinii la rugăciunea Bisericii din timpul prigoanelor şi cu ce luminau locaşurile de rugăciune?

Pe vremea prigoanelor, ca şi în timpul Sfinților Apostoli, creştinii se adunau la Sfânta Liturghie unii în zorii zilei[433], alții în liniştea nopții, iar locaşurile în care se adunau erau luminate cu lumânari.

Încăperea în care ținea Sfântul Apostol Pavel adunarea la Troa era luminată cu multe făclii (Fapte 20, 8). Adunările din catacombe şi din peşteri vor fi fost luminate negreşit cu lumânări, pentru că, pe lângă candela cu untdelemn, luminatul cu lumânări era cel mai obişnuit în vremea aceea. Biserica a păstrat până astăzi luminatul cu lumânari, pe lânga candelele cu untdelemn, în biserici, la Sfintele Slujbe; şi între puținele lucruri îngăduite să stea pe Sfânta Masa în altar, se afla, neapărat, cel puțin o lumânare, care se aprinde când se slujeşte Sfânta Liturghie. Lumânarea aceasta din ceară curată înseamnă *darul Sfântului Duh* pe care îl primim în timpul Sfintei Liturghii şi al Jertfei care se aduce pentru toți[434]. Ea

[432] *Tâlcuirea Liturghiei*, Iaşi, 1697, fila 45.
[433] Pliniu cel Tânar, *Scrisoarea nr. 95 sau 97 către împăratul Traian*, c. 111-113.
[434] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 134, p. 186.

închipuie şi pe Dumnezeu-Omul, *izvorul vieţii şi al luminii*, Care ne-a luminat prin Evanghelia Sa.

68. După ce au încetat prigoanele şi Biserica a dobândit pacea, unde s-a slujit Sfânta Liturghie?

După ce prigoanele au încetat şi Biserica a dobândit pacea, adică din vremea împăratului Constantin cel Mare (313) si până astăzi, Sfânta Liturghie se slujeşte în chip obişnuit *numai în biserici anume zidite, pe o Sfânta Masa* (sau Jertfelnic) aşezată în mijlocul Altarului.

Drepţii din Vechiul Testament făceau altarul de jertfă dintr-o grămadă de pietre (Ies. 20, 25-26). Noe a făcut unul când a ieşit din corabie şi tot aşa au făcut şi Avraam, Isaac, Iacov şi Moise în felurite împrejurări. În templul din Ierusalim erau două altare: unul al arderilor de tot, aşezat în tinda templului, altul, pentru ars tămâie, aşezat în Sfânta.

69. Unde se zideşte de obicei o biserică?

O biserică se zideşte de obicei pe un loc mai înalt în mijlocul parohiei.

l. În Vechiul Testament, Dumnezeu Se descoperă pe munţi; Mântuitorul S-a rugat pe munte; pe munte era zidit templul din Ierusalim, aceasta preînchipuire a Bisericii creştine, care, după cuvântul Domnului Hristos, se cuvine să se zidească pe piatră (Matei 16, 18). Locurile înalte îndeamnă îndeosebi la rugăciune; pe ele te afli departe de vuietul lumii; zgomotul pătrunde mai anevoie şi te simţi mai aproape de Dumnezeu. Iisus însuşi S-a dat pe Sine jertfă pe muntele Golgota. Locul cel mai înalt aminteşte că Biserica este cetatea din vârful muntelui (Matei 5, 14); este noul Ierusalim, pe care Sfântul Ioan Evanghelistul l-a văzut pogorându-se din cer (Apoc. 21,10). Când biserica se află zidită *în mijlocul parohiei*, ne dă să înţelegem şi ne aminteşte că Bunul Păstor stă necontenit în mijlocul turmei Sale celei cuvântatoare, sub chipul Sfintei Împărtăşanii ce se păstrează în biserică pe Sfânta Masa, în Altar. De aceea ne şi închinăm ori de câte ori trecem pe lânga o biserică.

Biserica, locaş de rugăciune, se mai numeşte «casa lui Dumnezeu»[435], iar după nevoile pe care le slujeşte se numeşte *biserica Parohială*, în care se îmbisericesc creştinii dintr-o parohie; *biserica de cimitir*, în care se fac slujbele de pomenire a morţilor; *biserica mânăstirească*, în care se îmbisericesc călugării dintr-o mânăstire, şi *episcopie* (ori *mitropolie*), căreia în vremurile mai noi i se zice *catedrală*, în care se află scaunul arhieresc al chiriarhului unei eparhii.

70. Cum este întocmită o biserică pe dinafară?

O biserica este întocmită pe dinafară ca şi pe dinăuntru, încât să ne îndemne cât mai mult la rugăciune şi evlavie.

Pe dinafară, de obicei, biserica este înaltă şi mai impunătoare pentru că ea este locaşul Celui Preaînalt. Este totdeauna cu altarul îndreptat spre Răsărit[436], adică spre Soarele cel duhovnicesc, Care este Hristos, *„lumina lumii”*, ce vine de la Răsărit. Are de obicei o turlă care, ca un deget ridicat în sus, arata partea cerească şi parcă zice: *„Cele de sus căutaţi”* (Col. 3, 1). În turlă se aşază *toaca şi clopotele*, care cheamă la rugăciune şi cu sunetul lor de sărbătoare dau praznicelor noastre o şi mai mare strălucire. În vârful turlei stă crucea, arătând că în biserică se preamăreşte Hristos Cel răstignit, Care a împăcat cerul cu pământul.

71. Câte părţi are o biserică şi cum este împodobită pe dinăuntru?

De obicei o biserică trebuie să aibă trei părţi: *nartică* (nartex) sau pronaos, *naos* (naie) şi *altar.* Unele biserici au în faţă câte *un pridvor* cu arcuri deschise, sprijinite pe stâlpi de piatră împodobiţi cu frumoase sculpturi.

1. *Nartica* sau pronaosul este încăperea în care în vremea veche stăteau catehumenii (cei care se pregăteau de botez). În vremurile mai noi aici stăteau femeile. Aici se păstrează vasul în care se botează pruncii (colimvitra); iar în biserica de mânăstire aici se face slujba Litiei de la Vecernie, a înmormântarii călugărilor şi altele. Din nartică se pătrunde în naos.

[435] Canonul 15 al Sinodului din Ancira si Canonul 28 al Sinodului din Laodiceea.

[436] *Constituşiile Apostolice*, în „Sfinţii Părinţi Apostolici”, II, c. 57, vol. 2, 1927, p. 75.

2. *Naosul* (naie) sau «biserica cea din faţă altarului arată lumea văzută şi cerul cel văzut»[437]. Aici stau creştinii la rugăciune; el este corabia în care credincioşii plutesc pe valurile vieţii şi se mântuiesc de primejdiile lor, precum pe Noe corabia l-a izbăvit de înecul potopului. El închipuie corabia ce duce în patria cerească pe creştini, călători pe acest pământ. Naosul este despărţit de altar printr-un perete de lemn, ori de zid împodobit cu maiestrite sculpturi poleite cu aur şi cu icoane frumos zugrăvite. Acest perete se cheamă catapeteasmă (tâmplă sau iconostas) şi înseamnă «osebirea celor văzute de cele nevăzute»[438]. Pe catapeteasmă icoanele sunt aşezate într-o anumită ordine: în rândul întâi sunt aşezate *marile icoane* de o parte şi de alta a uşilor împărăteşti: la dreapta icoana Mântuitorului şi a hramului bisericii, iar la stânga a Maicii Domnului şi a unui ierarh (Sfântul Nicolae sau altul). Deasupra acestora, se afla *icoanele celor 12 praznice împărăteşti*; în rândul următor sunt *icoanele Sfinţilor Apostoli,* având la mijloc icoana *Mântuitorul ca arhiereu şi împărat*. În rândul al patrulea vin *icoanele proorocilor*, având la mijloc pe *Maica Domnului cu Pruncul în braţe,* obiectul prezicerilor profeţiilor din Vechiul Testament, iar în rândul al cincilea sus, în vîrful catapetesmei, stă Sfânta Cruce, cu chipul lui Iisus răstignit, având de o parte pe *Maica Domnului* şi de alta pe *Sfântul Ioan* Apostolul şi Evanghelistul. În faţa catapetesmei atârnă frumoase candele. La oarecare depărtare de catapeteasmă se află unul sau două iconostase (tetrapod), pe care stă icoana Învierii Domnului, în zilele de Duminică, iar în celelalte sărbători, icoanele praznicelor.

3. Altarul este încăperea în care se intră prin cele trei uşi făcute în catapeteasmă. Uşa de la mijloc, în două canaturi, poartă numirea de uşi împărăteşti, având zugrăvită icoana Bunei-Vestiri, începutul mântuirii noastre, şi amintind că prin întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul s-a deschis oamenilor cerul. Prin aceste uşi intră şi ies numai arhiereul şi preoţii în timpul slujirii Sfintei Liturghii şi a celor şapte Laude. Cele două uşi laterale pe care sunt zugrăvite icoanele arhanghelilor Mihail şi Gavriil, sau ale unor diaconi, slujesc să intre şi să iasă diaconii şi ceilalţi slujitori ai Bisericii. Icoanele celor doi arhangheli amintesc că acolo unde tronează Dumnezeu, se cuvine a intra cu evlavie şi cu curăţie îngerească.

72. Ce este Altarul bisericii şi ce înseamnă el?

Altarul este partea cea mai sfântă a bisericii şi închipuie cerescul cort, unde sunt adunările îngerilor şi odihna sfinţilor[439], «şi îl avem ca alt cer»[440].

73. Cum este întocmit Altarul?

Altarul este astfel întocmit încât să răspundă la slujirea Sfintei şi Înfricoşatei Jertfe fără de sânge, ce se aduce aici ori de câte ori se slujeşte Sfânta Liturghie.

1. În mijlocul altarului se afla *Sfânta Masa* (prestolul) sau *Jertfelnicul.* Pe ea se aduce Sfânta Jertfă cea fără de sânge a Noului Testament şi pe ea petrece mijlocind pentru noi Iisus Hristos, în Sfânta Împărtăşanie. De aceea, locul cel mai sfânt dintr-o biserică este Sfânta Masă şi, deoarece Sfânta Jertfă cea fără de sânge este miezul Sfintei Liturghii, Sfinta Masă nu poate lipsi de la nici o biserică. Ea este icoana mormântului lui Iisus Hristos, închipuirea Cinei celei de Taină, a crucii şi a răstignirii lui Hristos, icoana scaunului pe care şade Mielul dumnezeiesc (Apoc. 5, 6) şi sub care sufletele drepţilor ucişi pentru Cuvântul lui Dumnezeu aşteaptă preamărirea (Apoc. 6, 9)[441].

Sfânta Masă se face din piatră, deoarece închipuie mormântul de piatră al lui Hristos, *„piatra cea din capul unghiului"* (Ps. 117, 22), şi este în patru colţuri, «închipuind cele patru părţi ale lumii şi din ea se hrănesc cele patru margini ale lumii»[442]. Ea este acoperită întâi cu o pânză albă, ţesută din in, numită *cămaşă*, care închipuie giulgiul cel de pe dumnezeiescul

[437] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, p. 387.
[438] *Ibidem*, p. 385.
[439] *Ibidem*, p. 385.
[440] *Ibidem*, p. 387.
[441] Sf. Gherman al Constantinopolului, *Istoria bisericească mistică*, Migne, *P. G.*, XCVIII, col. 383-453, c. 9, p. 11.
[442] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 182.

Trup al Celui ce a murit pentru noi; apoi deasupra vine o altă acoperitoare numită *îmbrăcămintea mesei*, făcută dintr-o ţesătură mai luminată, care închipuie veşmintele Mântuitorului cele strălucitoare ca lumina (Matei 17, 2) şi este mărirea lui Dumnezeu[443]. În piciorul Sfântei Mese se aşază părticele din Sfintele Moaşte, obicei păstrat de pe vremea când bisericile se zideau pe mormintele sfinţilor mucenici, rânduială întărită de Sfintele Sinoade[444].

74. Ce se afla pe Sfânta Masă?

Pe Sfânta Masă trebuie să se afle *Antimisul, Evanghelia, o cruce, un sfeşnic cu lumânare şi un chivot pentru păstrat Sfânta Cuminecătură, Dumnezeiescul Trup şi Sânge al Mântuitorului noastru Iisus Hristos.*

1. Antimisul este o năframă în patru laturi, ţesută din in ori din mătase, pe care se află întipărită icoana punerii în mormânt a Mântuitorului. În cusătura Antimisului se aşază Sfinte Moaşte, pentru că pe el se slujeşte Sfânta Liturghie. Când nu se face slujba, Antimisul stă pe Sfânta Masă împăturit într-o învelitoare care închipuie năframa ce acoperea dumnezeiescul cap al lui Hristos în mormânt. Obârşia Antimisului vine din vremea marilor prigoane împotriva creştinilor. Atunci, spre a feri Sfintele Daruri să fie pângărite de păgânii care năvăleau în biserici în timpul Sfintei Liturghii, preoţii înfăşurau Sfintele Daruri într-o pânză sfinţită şi, fugind cu ele într-un loc ferit, continuau slujba Sfintei Liturghii, întreruptă de navala păgânilor. Şi azi, de s-ar întâmpla să ia foc biserica, în timpul Sfintei Liturghii, preotul slujitor poate, dacă e nevoie, să înfăşoare sfântele vase, Potirul şi Discul, în Antimis şi să le ducă într-un loc potrivit, unde să ispravească de slujit Sfânta Liturghie, Antimisul servindu-i de Masă sfântă. Antimisul nu poate lipsi de pe nici o Sfântă Masă din bisericile în care se slujeşte Sfânta Liturghie. Fără el nu se poate face Sfânta Liturghie. În împrejurări deosebite, ca de pildă în război, pe câmpul de luptă, se poate face Sfânta Liturghie în orice loc potrivit, dacă avem Antimis.

2. Sfânta Evanghelie, legea cea nouă, închipuind pe Hristos, stă de-a pururi pe Sfânta Masă, pe Antimis. Aici se mai află o cruce, pentru că pe Sfânta Masa se înnoieşte necontenit dumnezeiasca Jertfă de pe Golgota; *una sau mai multe lumânări* de ceară, care ard în vremea sfântelor slujbe, şi *un chivot,* în care se păstrează Sfânta Împărtăşanie pentru grabnica împărtăşire a celor bolnavi, ce nu pot veni la Sfânta Liturghie. Pentru aceasta arde în altar pururea o candelă, atârnată deasupra Sfintei Mese, arătând ca *„Lumina Lumii"* (Ioan 8, 12) se află pe Sfânta Masă.

75. În afară de Sfânta Masă, ce alte lucruri deosebite se mai află în altar?

Se mai află *proscomidiarul, scaunul cel de sus şi diaconiconul. Proscomidiarul* este o mică masă prinsă în scobitura din zidul din partea de miazănoapte a Altarului. Pe această măsuţă se pregăteşte din pâine şi vin Sfânta Taina a Jertfei celei fără de sânge de la Sfânta Liturghie. Proscomidiarul închipuie peştera din Betleem în care S-a născut Hristos şi ieslea în care S-a culcat[445]. *Scaunul cel de sus* se află în spatele Altarului; pe el stă arhiereul în timpul citirii Apostolului, închipuind pe Hristos, marele Arhiereu. *Diaconiconul* e ca şi proscomidiarul o încăpere în partea de miazăzi a Altarului şi numai la bisericile mai mari. În el se păstrează sfântele vase şi odăjdii ale bisericii, date în grija diaconilor.

76. Care este cea mai frumoasă podoabă a unei biserici?

Cea mai aleasă şi mai mişcătoare podoabă a unei biserici este *pictura,* dacă biserica este zugrăvită peste tot după rânduială.

Biserica pe dinăuntru este împodobită cu sfeşnice, cu policandre şi cu o candelă pentru luminat. Ele sunt lucrate din metale preţioase; totuşi, cea mai aleasă podoabă este pictura.

Într-o biserică pereţii sunt acoperiţi pe dinăuntru, uneori şi pe dinafără, din altar şi până în pridvor, cu icoane - după rânduiala iconografică.

---

443 *Ibidem,* cap. 112.

444 Canoanele: 7 al Sinodului VII Ecumenic şi 14 al Sinodului din Cartagina.

445 Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, p. 137.

77. Ce este târnosirea unei biserici şi cum se face?

După ce o biserică a fost terminată de zidit şi înzestrată cu tot ce trebuie pentru săvârşirea Sfintei Liturghii, este chemat chiriarhul locului ca să o târnosească (sfinţească) pentru slujirea Sfintei Liturghii.

Târnosirea unei biserici este unul din cele mai sărbătoreşti praznice ce se pot face într-o parohie. Ea este preînchipuită în Vechiul Testament: Moise târnoseşte, după porunca lui Dumnezeu, cortul sfânt (Ies. 40, 9), iar Solomon, templul din Ierusalim (III Regi 8). Numai chiriarhul locului sau un preot anume împuternicit de el poate târnosi o biserică.

Momentele cele mai de seamă ale sfântei slujbe de târnosire sunt acestea: în ajunul zilei hotărâte pentru târnosire, arhiereul merge, la vremea vecerniei, de aşază Sfintele Moaşte ce vor fi puse a doua zi în Sfânta Masă a bisericii noi, pe masa Proscomidiei din vechea biserică, unde rămân până dimineaţă zilei următoare. În acea dimineaţă, arhiereul ridică Sfintele Moaşte şi le aduce la biserica nouă cu mare Litie. Aici se află pregătite cele trebuincioase târnosirii: apă sfinţită, mirodenii, apă caldă, burete de şters, îmbrăcăminte pentru Sfânta Masă şi altele. După ce se îmbracă în toate odăjdiile, arhiereul pune un preot să fiarbă mirodeniile, apoi dă binecuvântare de începere a sfântei slujbe a târnosirii. După rugăciunile începătoare, ridică Sfintele Moaşte şi iese afară din biserică, însoţit de preoţi şi de tot poporul, la înconjurarea de trei ori a bisericii. Înconjurarea de trei ori înseamnă că acest sfânt locaş va fi închinat lui Dumnezeu, Cel în trei Ipostasuri. La cele trei înconjurări se fac trei opriri, se citesc trei Evanghelii şi diferite rugăciuni, apoi se unge cu Sfîntul Mir biserica, în trei locuri din afară. În timpul înconjurării se trag toate clopotele bisericii, un preot stropeşte cu apă sfinţită pereţii, cântăreţii căntă *troparele înnoirii* şi pe lângă ziduri ard lumânări şi tămâie. După a treia înconjurare, arhiereul se opreşte la uşa de intrare, închisă pe dinăuntru, face o rugăciune şi rosteşte de trei ori cu glas tare versetul din Psalmul 23, *7: „Ridicaţi căpetenii porţile voastre şi vă ridicaţi porţile cele veşnice şi va intra Împăratul slavei”*, iar un preot dinăuntru, care ţine uşa închisă, întreabă de trei ori, cu versetul următor (8) al aceluiaşi psalm: *„Cine este acesta Împăratul slavei?”* După aceste întrebări şi răspunsuri, uşa se deschide şi arhiereul cu toţi credincioşii pătrund în biserică, intră în Altar şi aşază Sfintele Moaşte în scobitura făcută special în Sfânta Masă, acoperindu-le cu mirodenii. Mirodeniile închipuie miresmele cu care a fost uns în mormânt trupul Mântuitorului, fiindcă Sfânta Masă închipuie mormântul Domnului nostru Iisus Hristos. Deasupra se aşază o lespede de piatră cioplită şi bine lustruită, care se spală cu apă caldă şi cu săpun, se şterge bine cu buretele, se udă cu apă de trandafiri şi apoi se unge cu Sfânt Mir. Ungerea cu Sfânt Mir este lucrarea cea mai de seamă a târnosirii, pentru că, după cum spune Sfântul Dionisie Areopagitul*, «prin vărsarea Sfântului Mir se îndeplineşte sfinţirea cea sfântă a dumnezeiescului altar»*[446]. După ungerea cu Sfântul Mir, se lipesc în cele patru colţuri ale Sfintei Mese icoanele celor patru Evanghelişti, deoarece Sfânta Masă închipuie toată Biserica, adunată de la cele patru margini ale lumii, prin propovăduirea Evangheliei[447], se îmbracă cu cele două acoperăminte şi deasupra se aşază Antimisul şi celelalte lucruri sfânte ce trebuie să stea pe Sfânta Masă. Apoi arhiereul înseamnă cruciş cu Sfântul Mir cei patru pereţi dinăuntrul bisericii şi catapeteasma şi, după câteva rugăciuni, târnosirea bisericii e terminată. Toată slujba târnosirii, alcătuită din cântari, citiri din Vechiul şi Noul Testament şi din rugăciuni este astfel întocmită încât răspunde în întregime scopului pentru care a fost rânduită.

După târnosirea bisericii, se slujeşte Sfânta Liturghie şi datoria este ca, în toate zilele, timp de saşe săptămâni, să se slujească Sfânta Liturghie neîntrerupt.

---

[446] Sf. Dionisie Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, cap. 4, p. 117, trad. C. Iordachescu.
[447] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, p. 112.

CULTUL DIVIN PUBLIC

78. Care sunt cele mai însemnate părţi ale cultului divin public?

Cele mai însemnate părţi ale cultului divin public sunt: *Sfânta Liturghie, cele şapte Laude, sfântele slujbe ale Sfintelor Taine şi Sfintele Ierurgii.*

79. Ce este Sfânta Liturghie?

Sfânta Liturghie este cea mai de seama sfânta slujbă obstească a *Bisericii care se roagă.* Ea este miezul cultului divin, public şi comun, precum şi culmea cea mai înaltă a trăirii duhovniceşti. Mântuitoarea jertfă de pe Golgota este izvorul tuturor darurilor, iar Sfânta Liturghie este aducerea necontenită a acestei jertfe şi însăşi lucrarea lui Hristos în Biserică. Ea este dumnezeiasca şi prea sfânta Taină a Tainelor lui Iisus Hristos şi se săvârşeşte *numai de arhiereu şi de preot* şi nu se numără în numărul celor şapte Laude[448].

80. Ce sunt cele şapte Laude şi care este numirea fiecăreia?

Cele şapte Laude sunt slujbe sfânte bisericeşti, care se săvârşesc în toate zilele fără deosebire. Se numesc şapte Laude, fiindcă prin ele lăudăm şi preamărim pe Dumnezeu cel în trei ipostase, la anumite timpuri din zi. Numele lor sunt: 1. *Miezonoptica*; 2. *Utrenia cu Ceasul întâi*; 3. *Ceasul al treilea*; 4. *Ceasul al şaselea*; 5. *Ceasul al nouălea*; 6. *Vecernia* şi 7. *Pavecerniţa.*

81. Unde îşi au obârşia cele şapte Laude?

Cele şapte Laude îşi au obârşia în Vechiul Testament (I Cron. 16, 28-29; Ps. 118, 62 şi 164).

În adevăr, din Faptele Apostolilor cunoaştem că ceasurile din zi rânduite pentru rugăciunea obştească în templul din Ierusalim ori în sinagogi, la evrei, erau următoarele: *Ceasul al treilea* (ora nouă de azi); *Ceasul al şaselea* (ora douăsprezece de azi) şi *Ceasul al nouălea* (ora 3 p.m. de azi). La ceasul al treilea S-a pogorât Sfântul Duh peste Apostolii adunaţi în foişor (Fapte 2, 15), la ceasul al şaselea Sfâtul Apostol Petru, urcat să se roage pe acoperişul casei din Iope, a avut vedenia care a deschis intrarea păgânilor în creştinism (Fapte 10, 9 ş.u); la ceasul al noualea, sfinţii Apostoli Petru şi Ioan s-au suit la templu ca să se roage (Fapte 3, 1) şi acolo au vindecat un şchiop şi au predicat Evanghelia mulţimilor (Fapte 3, 2-19). În Noul Testament se mai face amintire şi de Rugăciunea de noapte: Domnul Hristos petrecea nopţi întregi în rugăciune, (Luca 6, 12), iar Sfinţii Apostoli Pavel şi Sila lăudau pe Dumnezeu la miezul nopţii în temniţa (Fapte 16, 25). Cât despre rugăciunea de seară, Vecernia, şi cea de dimineaţă, Utrenia, sunt mai vechi decât ceasurile, ele fiind legate de jertfele ce se aduceau dimineaţa şi seara la templu (I Cron. 23, 30; Ies. 29, 39). Sfântul Ambrozie al Mediolanului aminteşte de Vecernie, ora tămâierii; iar Sfântul Vasile cel Mare aminteşte de Euharistie (mulţumită).

Aceste timpuri de rugăciune au fost păzite şi de cei dintâi creştini şi au avut mare înrâurire la alcătuirea rugăciunii obşteşti a celor şapte Laude, pe care le găsim gata încheiate pe la anii 358-362 în vremea Sfântului Vasile cel Mare. În cea de-a treizeci şi şaptea din Marile Reguli, întocmite de acest sfânt, aflăm o laudă aşezată între Vecernie şi Miezonoptică, care nu e alta decât *Pavecerniţa* (Dupăcinarea). Ceasul întâi apare însă abia prin anul 382, în vremea Sfântului Ioan Casian[449], pe care el îl numeste *alta Utrenie.* De altfel, Ceasul acesta este legat de Utrenie, formînd împreuna o singura Lauda. In acest chip se împlinesc cuvintele Proorocului David: *„De şapte ori în zi Te-am lăudat pentru judecăţile dreptăţii Tale”* (Ps. 118). Mai târziu s-au adăugat slujba Mijloceasurilor între orele celor şapte Laude şi *Obedniţa (Tipica),* înainte de ceasul al nouălea.

---

[448] *Ibidem,* cap. 301, p. 301.

[449] Sf. Ioan Casian, *De Cenob. Inst.*, III, c. 3-4.

82. De unde s-a luat numărul de şapte Laude?

Numărul de şapte Laude, potrivindu-se stihului 164 din psalmul 118: *„De şapte ori în zi Te-am lăudat”*, a avut înrâurire covârşitoare la închegarea slujbei celor şapte Laude.

Sfântul Ioan Casian aprobă pe cei «ce iau parte la aceste adunări de şapte ori pe zi, spre a cânta lauda Domnului»[450], cu toate că lui i se pare ca începutul celor şapte Laude ar fi aşezat de puțin timp. Fireşte, el e de partea acelora, fiindcă numărul şapte avea în urma lui o lungă predanie. La evrei era socotit drept număr desăvârşit: «S-ar aduce o mulțime de locuri, zice Fericitul Augustin, în care Dumnezeiasca Scriptură socoteşte numărul şapte drept număr care îmbrățişează toate cunoaşterile»[451]. Mai târziu, Sfâtul Simion al Tesalonicului († 1429) va spune despre cele şapte Laude: «Iar vremile şi rugăciunile şapte sunt cu numărul, după numărul darurilor Duhului Sfânt»[452].

83. Cum se săvârşeşte azi slujba celor şapte Laude?

La această întrebare, Sfântul Simion al Tesalonicului dă următoarea lămurire: «Sfinții Părinți bine au socotit de au aşezat să se zică slujbele Bisericii dimpreună una după alta şi la o anumită vreme rânduită. Drept aceea, în trei vremi nepărăsite au orânduit să se facă toate slujbele» celor şapte Laude[453]: întâi au rânduit vremea cea de după miezul nopții, până dinspre ziuă; într-această vreme se fac trei slujbe: Miezonoptică, Utrenia şi Ceasul întâi (Ceasul întâi e rânduială deosebită, nu se numără între cele şapte Laude, dar se slujeşte odată cu Utrenia). După a treia oră din zi se cântă slujba Ceasului al treilea, a Ceasului al şaselea şi Obednița (Obednița iar nu se numără printre cele şapte Laude, dar se citeşte odată cu Ceasul al şaselea şi, uneori, cu Ceasul al nouălea). Iar la sfârşitul zilei se zice Ceasul al nouălea, Vecernia şi Pavecernița[454]. Slujba celor şapte Laude se săvârşeşte azi în mânăstiri întocmai cum spune Sfântul Simion al Tesalonicului, adică: 1. La miezul nopții se slujesc Miezonoptica şi Utrenia cu Ceasul întâi; 2. Dimineața: Ceasul al treilea şi al şaselea şi Obednita şi 3. seara: Ceasul al nouălea, Vecernia şi Pavecernița. În felul acesta slujba Laudelor se aseamană celor nouă cete îngereşti, care de trei ori câte trei, cu neîncetate glasuri, preamăresc pe Dumnezeu cel în Treime[455].

84. Care este înțelesul şi cuprinsul celor şapte Laude?

Iată care este înțelesul şi cuprinsul celor şapte Laude:

1. *Miezonoptica* este cea mai veche dintre cele şapte Laude. Aşezarea ei este sigur întemeiată pe porunca Mântuitorului: *„Vegheați dar, că nu ştiți când va veni stăpânul casei: sau seara sau la miezul nopții, sau la cântatul cocoşilor, sau dimineața”* (Marcu 13, 35). Sau, poate, este întemeiată încă mai mult pe pilda celor zece fecioare, ieşite întru întâmpinarea mirelui. La miezul nopții strigă un glas: Iată mirele... *„drept aceea privegheați, că nu ştiți ziua, nici ceasul”* (Matei 25, 6-13). Troparele: «Iată Mirele vine la miezul nopții...» şi «La ziua cea înfricoşată gândind...», ce se cântă la Miezonoptică, întăresc părerea cea din urmă, care este şi a Sfântului Simion al Tesalonicului[456].

2. *Utrenia* slujindu-se dimineața, este slujba prin care aducem mulțumire Celui ce a adus lumina dreptei credințe şi a împrăştiat întunericul înşelaciunii[457].

3. *Ceasul al treilea.* În ceasul al treilea S-a pogorât Duhul Sfânt peste Sfinții Apostoli.

4. *Ceasul al şaselea* este ora înjumătățirii zilei şi ne aduce aminte că la această oră a fost răstignit Mântuitorul Hristos.

5. *Ceasul al nouălea* este ora rugăciunii de mulțumire «Celui ce a murit cu trupul pentru noi în ceasul al nouălea şi, în mâinile Părintelui Său punând sufletul Său, sufletele noastre le-a pus şi cu moartea Sa pe noi ne-a înviat»[458].

---

[450] *Ibidem*, III, c. 4.
[451] Fer. Augustin, *De Civitate Dei*, XI, 31.
[452] Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 398.
[453] *Ibidem*, cap. 327, p. 324; c. 328, p. 325.
[454] *Ibidem*, cap. 327, p. 328 şi c. 328, p. 325.
[455] *Ibidem,* cap. 328, p. 325.
[456] *Ibidem*, cap. 299.
[457] *Ibidem*, cap. 299.

6. *Vecernia este slujba* de seară. Seara Arhanghelul Gavriil descoperă lui Daniil tainele lui Dumnezeu (Dan. 9, 21); la jertfa de seară David îndreptează ca tămâia rugăciunea lui către Dumnezeu (Ps. 140, 2); seara se arată îngerul şi vesteşte proorocului Zaharia naşterea Sfântului Ioan Botezatorul (Luca 1, 13) şi, în sfârşit, seara a aşezat Domnul nostru Iisus Hristos Sfânta Taină a Împărtăşaniei.

7. *Pavecerniţa* (Dupăcinarea). După înţelesul său, înseamnă rugăciunea cea „de după cină". Pavecerniţa făcându-se la începutul nopţii înseamnă rugăciunea de mulţumită pentru odihna de osteneli şi de aducerea aminte de moarte[459].

Când se pregăteşte cineva să se *împărtăşească cu Sfânta Împărtăşanie*, se cuvine să citească seara, în ajun, Pavecerniţa mică, ori, mai bine, să adauge pe lângă Canonul Precistei şi Canonul Sfintei Impărtăşanii.

Miezonoptica, Ceasurile şi Pavecerniţa pot fi citite acasă de orice creştin evlavios.

DESPRE SFÂNTA LITURGHIE

85. Care este fapta şi dovada cea mai înaltă prin care omul cinsteşte şi preamăreşte pe Dumnezeu?

Dintre toate actele noastre de cult prin care cinstim şi preamărim pe Dumnezeu cel mai desăvârşit este *sacrificiul* sau *jertfa.*

86. Ce este jertfa?

Jertfa este dăruirea plină de iubire şi evlavie a unui obiect în cinstea lui Dumnezeu. Prin aceasta voim să arătăm că El, ca ziditor a toate, este stăpânul tuturor lucrurilor şi că noi, ca făpturi ale Lui, atârnăm întru totul de El. Astfel Îi recunoaştem stăpânirea şi puterea şi mărturisim datoria noastră de recunoştinţă şi de iubire faţă de El, pentru toate câte ne-a dat.

87. Este veche jertfă?

Este tot atât de veche şi răspândită ca religia însăşi. Înclinaţia de a cinsti pe Dumnezeu prin jertfă este sădită chiar în firea omului; de aceea găsim jertfa în toate religiile, la toate popoarele şi în toate vremurile. Aducerea de jertfă începe chiar cu primii oameni, şi anume cu jertfa lui Cain şi Abel, despre care ne mărturiseşte prima carte a Sfintei Scripturi: *„Dar după un timp, Cain a adus jertfă lui Dumnezeu din roadele pământului. Şi a adus şi Abel din cele întâi născute ale oilor sale şi din grăsinea lor"* (Fac. 4, 3-4).

Îndeosebi la evrei, jertfele au fost orânduite de Dumnezeu însusi, prin Moise, care a întocmit cu de-amănuntul atât felul sau materia jertfelor, cât şi timpul şi rânduiala sau chipul în care trebuiau aduse. Acestea le găsim descrise mai ales în cartea a treia a Sfintei Scripturi, numita *Levitic*, sau *Cartea Preoţilor*, scrisă de Moise.

88. Noi, creştinii, aducem jertfă lui Dumnezeu?

Da.

89. Care este această jertfă?

Sfânta Euharistie, adică însusi Sfântul Trup si Sânge al Domnului.

90. Cum se numeste slujba în timpul căreia se pregăteşte şi se aduce jertfa Sfintei Euharistii?

Sfinta Liturghie.

91. Cine a întemeiat Sfânta Liturghie? Sau cine ne-a învăţat şi ne-a poruncit s-o săvârşim?

Mântuitorul însuşi.

92. Când şi cum?

În ajunul morţii Sale pe cruce, adică Joi seara, la Cina cea de Taină. Serbând atunci Paştele, împreună cu ucenicii Săi, *„Iisus luând pâine şi binecuvântând a frânt şi a dat*

---

[458] *Ibidem*, cap. 299.
[459] *Ibidem,* cap. 300, p. 300.

ucenicilor Săi, zicând: „Luați, mâncați acesta este Trupul Meu". Luând apoi paharul şi mulțumind, le-a dat lor zicând: „Beți dintru acesta toți: acesta este Sângele Meu al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor"" (Matei 26, 26-28; Marcu 14, 22-24; Luca 22, 19-20; I Cor. 11, 23-25).

În locul jertfelor Legii Vechi, pecetluite cu sânge de țapi şi de viței (vezi Ieş. 24, 18), Mântuitorul întemeiază o Lege nouă, sau un legământ nou între Dumnezeu şi oameni, pecetluindu-l cu însuşi Trupul şi Sângele Său pe Golgota. Mântuitorul le dădea Sfinților Săi Apostoli, la Cină, sub forma nesângeroasă a pâinii şi vinului, această jertfă pe care trebuiau să o aducă de atunci înainte Ucenicii Săi, după porunca Sa: *„Aceasta să faceți întru pomenirea Mea!"* (Luca 22, 19 şi I Cor. 11, 24 şi 25). Prin aceste cuvinte El rânduieşte pe Apostolii Săi drept arhierei sau preoți slujitori ai jertfei celei noi, întemeiată atunci de El.

Urmând porunca Domnului şi Învățătorului lor iubit, Sfinții Apostoli şi mai apoi ucenicii lor săvârşeau zilnic Jertfa Mântuitorului spre neîntrerupta aducere aminte de El. Ei făceau întocmai ca Domnul, Care, la Cină, înainte de a frânge şi a împărți pâinea, *a binecuvântat*, iar când le-a întins paharul, *a mulțumit* (lui Dumnezeu-Tatăl) (Matei 26, 27; Marcu 14, 22-23; Luca 22, 17-18 şi I Cor. 11, 23 ş.u.). Adunându-se deci pentru rugăciune, Sfinții Apostoli şi ucenicii lor *mulțumeau şi se rugau îndelung* ca Domnul să prefacă pâinea şi vinul de pe masa lor în însuşi Sfântul Său Trup şi Sfântul Său Sânge, cu care apoi se împărtăşeau. Acelaşi lucru au făcut mai târziu şi urmații sfințiți şi legiuiți ai Sfânților Apostoli, adică arhiereii şi preoții, căror ei le-au împărăşit harul dumnezeiesc de a săvârşi această Sfântă taină.

Astfel a luat naştere o rânduială de slujbă sfântă, cunoscută la început sub diferite numiri, ca: *frângerea pâinii* (Fapte 2, 42), *Masa* sau *Cina Domnului* (I Cor. 10, 16), *Euharistie* (mulțumire). Mai pe urmă, această sfântă slujbă a primit numele de *Liturghie*, sub care o cunoaştem azi şi care înseamnă: *lucrare sau slujbă publică, obştească, rânduială şi săvârşită spre folosul tuturor*.

93. Ce este, prin urmare, Sfânta Liturghie?

Este o Rânduială de sinte rugăciuni, în timpul căror se săvâşeşte şi se aduce jertfa fără de sânge a Legii celei Noi, întemeiată de Mântuitorul la Cina cea de Taină şi încredințată de El Sfinților Săi Apostoli, iar de aceştia, urmaşilor lor sințiți (arhierei şi preoți), pentru a fi săvârşită de-a-pururea în Biserica creştină, spre pomenirea Lui şi spre ieratrea păcatelor membrilor Bisericii Lui.

94. Cine poate săvârşi slujba Sfintei Liturighii?

Numai *arhiereii* şi *preoții* cu hirotonie legală, adică sfințiți şi aşezați după rânduiala canonică a Bisericii. Cei caterisiți sau îndepărtați din slujbă şi cei vinovați de păcate grele nu mai pot liturghisi[460]. Diaconul nu poate sluji singur, ci totdeauna numai cu preotul.

În afară de preotul săvârşitor al Sfintei Jertfe, pentru săvârşirea Sfintei Liturghii mai trebuie neapărat cel puțin un cântăreț care să dea răspunsurile la strană şi să ajute pe preot în anumite momente ale slujbei. Acesta conduce în cântările Sfintei Liturghii pe credincioşii care iau parte la slujbă.

95. Unde se săvârşeşte Sfânta Liturghie?

Numai în biserică sau în paraclise şi capele sfințite şi cu Antimis, în partea cea mai sfântă, adică în Sfântul Altar. Numai în cazuri cu totul excepționale, ca de pildă pe câmpul de luptă, şi numia cu învoirea episcopului locului[461] Sfânta Liturghie se poate săvârşi şi în afară de biserică, într-o casă sau într-un loc curat, pe o masă pe care se întinde *Sfântul Antimis*. Fără de el nu se poate săvârşi Sfânta Liturghie nici în biserica[462], unde stă totdeauna pe Sfânta Masă; şi nici în afară de biserică[463].

---

[460] *Canonul 28 al Sf. Apostoli şi Canonul 9* al Sinodului de la Neocezareea, comp. şi *Mărturisirea ortodoxă,* partea I, răsp. la întrebarea 107.

[461] *Povățuirile din Liturghier,* Bucureşti, 1980, p. 417.

[462] Canonul 31 al Sinodului Trulan.

[463] *Mărturisirea ortodoxă*, partea I, răspuns la întreb. 107.

96. În ce zile şi în ce vreme din zi se săvârşeşte Sfânta Liturghie?

În mânăstiri şi în catedralele episcopale se săvârşeşte Sfânta Liturghie în fiecare zi. În bisericile de enorie se face Sfânta Liturghie de obicei numai în zilele de Duminică şi în sărbători, iar în zilele din cursul saptamânii se face numai atunci când este nevoie, mai ales sâmbata, când se fac parastase şi pomeniri pentru morţi[464].

Cât priveşte *vremea anumită* sau *ceasul din zi* la care trebuie să înceapă sluba Sfintei Liturghii, după predania veche a Bisericii, este ceasul *al treilea din zi*, care corespunde cam cu ceasul 9 dimineaţa, după numărătoarea noastră, când Domnul a fost răstignit pe cruce (Marcu 15,25) şi când S-a pogorât Sfântul Duh peste Sfinţii Apostoli. De va fi nevoie, se poate săvârşi Sfânta Liturghie şi mai devreme sau mai târziu, dar nu mai înainte de a se lumina de ziuă şi nici după amiază.

Abateri de la această regulă se fac numai la anumite praznice împărăteşti, şi anume la Paşte, la Crăciun (nu peste tot) şi în unele locuri la Bobotează, când Sfânta Liturghie se săvârşeşte dis-de-dimineaţă[465].

97. Sunt, în cursul anului, şi zile în care nu se face Liturghie, nici chiar în mânăstiri?

Da. Sunt acele zile în care Tipicul şi cărţile de slujbă prevăd ajunarea deplină, adică post desăvârşit până seara, şi anume:

a) Vinerea Patimilor (fiind zi de întristare şi de post negru, ziua în care Domnul a fost răstignit pe Cruce şi îngropat);

b) Luni şi marţi în prima săptămâna din Postul Paştilor (fiind primele zile de post, cu ajunare deplină).

c) Miercurea şi vinerea din Săptămâna Brânzei (fiind zile premergătoare şi pregătitoare pentru Postul Paresimilor, cu ajunare şi metanii);

e) Vinerea dinaintea Crăciunului şi a Bobotezei, când aceste două sărbători cad duminică sau lunea (pentru că atunci se ajunează)[466].

98. Câte Liturghii avem în Biserica Ortodoxă?

Avem trei Liturghii, şi anume:

a) Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul Constantinopolului († 407);

b) Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cezareei Capadociel († 379);

c) Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite sau a Sfântului Grigorie cel Mare (*Dialogul*), Episcopul Romei († 604).

99. Unde găsim scrisă rânduiala acestor Liturghii?

În cartea de slujbă cu titlul: *Sfintele şi dumnezeieştile Liturghii*, pe care noi o numim de obicei, mai pe scurt, *Liturghierul* şi care se află totdeauna în altar, la îndemâna preotului liturghisitor.

100. Aceste trei Liturghi se pot săvârşi oricând în timpul anului?

Nu, ci fiecare dintre ele se săvârşeşte numai în anumite răstimpuri din cursul anului, în chipul următor:

a) Liturghia Sfântului Vasile se săvârşeşte numai de 10 ori pe an, şi anume:

- în primele cinci duminici din Postul Mare;
- în joia şi sâmbăta Patimilor;
- în ajunul Crăciunului (24 decembrie) şi ajunul Bobotezei (5 ianuarie);

---

[464] *Povăţuirile din Liturghier* (de ex. ed. 1980, p. 418) prevăd că toţi preoţii de enorie sunt datori să facă Sf. Liturghie în fiecare sâmbată. Vezi la fel şi Simion al Tesalonicului, *Despre preoţie,* în trad. rom. tip. de Toma Teodorescu, cu titlul: *Tractat asupra tuturor dogmelor credinţei noastre ortodoxe*, Bucureşti, 1865, p. 355, care prescrie pentru preot obligaţia de a liturghisi negreşit, *cel puţin de două ori pe săptămână*.

[465] *Tipicul ce1 Mare (sau mânăstiresc)* - zis al Sf. Sava - cap. 10, Iasi, 1816, p. I6; *Povăţuirile din Liturghier* (cap. pentru vremea slujbei) şi *Scrisoarea sinodală a Patriarhului ecumenic Paisie I către Patriarhul Nicon al Moscovei* (1655). *Răspuns la întrebarea 2* (la C. Delikanis, Patriaci av eÎngafa, t. III, Constantinopol, 1905, p. 55)

[466] Pentru zilele fără Liturghie şi motivarea lor, vezi: *Triodul* (ed. 1946, p. 704, 141, 74); *Tipicul Bisericesc* (al Sf. Sinod), ed. 1893, p. 269, 104, 108, 116 şi 120; *Mineiele pe Decembrie şi Ianuarie* (ed. 1893, p. 11). Comp. şi Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 56* (*trad. rom. cit.* p. 328-329).

- în ziua Sfântului Vasile (1 ianuarie)

b) Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite se slujeşte (în mânăstiri) în tot timpul Postului Mare, înfară de următoarele zile din postul acesta:

-toate sâmbetele (când se săvârşeşte Liturghia Sf. Ioan, iar în Sâmbata Patimilor, a Sf. Vasile);

-toate Duminicile (când se săvârşeşte Liturghia Sf. Vasile, iar în Duminica Floriilor, a Sf. Ioan;

- sărbătoarea Bunei-Vestiri (când se face Liturghia Sfântului Ioan);

- Joia Patimilor (când se face Liturghia Sf. Vasile);

- Luni şi marţi din prima săptămână şi Vinerea Patimilor (zile în care nu se face nici o Liturghie).

În bisericile de mir, Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite se slujeşte de obicei numai miercurea şi vinerea din Postul Mare (mai ales în prima săptămână).

c) Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur se face în toate celelalte zile de Duminici şi sărbători din timpul anului în care nu se săvârşeşte vreuna din celelalte două Liturghii. Ea este Liturghia obişnuită în Biserica Ortodoxă, săvârşindu-se de cele mai multe ori în cursul anului bisericesc.

101. Ce este Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite?

Aceasta Liturghie are o rânduială aparte, deosebită de a celorlalte două. Ea e formată din două slujbe deosebite: Vecernia şi Liturghia, contopite laolaltă. Partea ei de la început nu este altceva decât prima jumatate a Vecerniei până la Vohod, sau ieşire; iar a doua parte este alcătuită din rânduiala Liturghiei obişnuite, începând de la Apostol şi având Heruvic şi Rugăciunea Amvonului, proprii, dar lipsindu-i în întregime partea dintre Heruvic (ieşirea cu Sfintele Daruri) şi ectenia de după Axion. Îi lipseşte deci tocmai partea care alcătuieşte miezul Liturghiei, şi anume Jertfa, adică sfinţirea şi prefacerea Darurilor. De aceea, această Liturghie nici nu se poate numi o Liturghie deplină, desăvârşită, ca celelalte; după cum o arată şi numele, ea este mai degrabă o slujbă solemnă a împărtăşirii cu *Sfintele Daruri slujite* sau *sfinţite mai dinainte,* în timpul uneia din cele două Liturghii depline sau propriu-zise.

102. Care este obârşia acestei Liturghii?

Este următoarea:

Slujba Sfintei Liturghii a fost privită totdeauna ca un prilej de bucurie şi de luminare sufletească, întruât, prin împărtăşirea cu Sfintele Daruri care se sfinţesc într-însă, Îl avem între noi pe Hristos, Mirele nostru Ceresc, Care petrece întru noi şi noi întru El (Ioan 6, 56). Aceasta bucurie nu se potrivea însă cu zilele Postului Mare, zile de întristare şi de pocăinţă, când Mirele este luat de la noi (comp. Matei 9, 15 şi Luca 5, 34-35).

De aceea, consfinţind o veche tradiţie a Bisericii, soborul Părinţilor adunaţi la Laodiceea (Asia Mica, 360-380) a hotărât să nu se mai săvârşească Liturghie şi să nu se mai serbeze pomenirea Sfinţilor Mucenici, care era împreunata cu Liturghia în timpul Postului Mare, decât Sîmbăta şi Duminica, zile în care postul era mai puţin aspru (canoanele 49 şi 51).

Erau însă creştini care doreau să se împărtăşească şi în celelalte zile din cursul săptămânii şi mai ales miercurea şi vinerea[467]. Ca să împace această dorinţă pioasă a credincioşilor cu hotărârile Sinodului de la Laodiceea, s-a luat obiceiul de a opri o parte din Darurile sfinţite la Liturghia de sâmbătă şi duminică, pentru a împărtăşi cu ele pe credincioşi în celelalte zile în care nu se putea săvârşi Liturghie. Iar ca să nu se întrerupă ajunarea obişnuită dintre zilele de post, împărtăşirea aceasta avea loc spre seară, îndată după slujba Vecerniei. Rânduiala împărtăşirii, destul de simplă la început, a devenit încetul cu încetul din ce în ce mai sărbătorească, fiind încadrată între slujba Vecerniei de o parte şi rugăciunile şi ceremoniile din rânduială Liturghiei, care erau mai ales în legătură cu Taina Impărtăşirii, de cealaltă. Cele două slujbe, deosebite la început, în cadrul cărora avea loe împărtăşirea

[467] Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 93 către Cezareea*, *Despre Împărtăşire*, alin. 289 (la Nicodim Milaş, *Canoanele Bisericii Ortodoxe,* însoţite de comentarii, trad. rom. de U. Lovincici şi N. Popovici, vol. II, partea a II-a, Arad, 1936, p. 258).

credincioşilor în zilele de post, s-au contopit cu timpul într-o singură slujbă, care s-a numit *Liturghia Darurilor mai înainte sfințite.*

Soborul al cinci-şaselea al Sfinților Părinți (Trulan 692), a hotărât că această Liturghie să se facă în toate zilele postului Păresimilor, afără de sâmbete şi duminici, precum şi de sărbătoarea Bunei-Vestiri (canonul 52).

103. În câte părți mai mari se poate împărți rânduiala Sfintei Liturghii?

În două părți mari, şi anume:

a) *Proscomidia*, care se săvârşeşte în taină;

b) Liturghia propriu-zisă, care se săvârşeşte în auzul credincioşilor. La rândul ei, liturghia propriu-zisă se împarte în două părți, dintre care cea dintâi poartă numele de *Liturghia catehumenilor*, iar a doua, *Liturghia credincioşilor*.

104. Ce este Proscomodia?

Proscomodia (de la cuvântul grecesc Pro"comivkw # „a aduce, a pune înainte, a oferi, a face dar”) este rânduiala pregătirii darurilor de pâine şi de vin, care alcătuiesc materia jertfei. Această primă parte a Liturghiei se săvârşeşte întreagă în taină, în timpul slujbelor premergătoare Liturghiei (Utrenia sau Ceasurile), înăuntrul altarului, şi anume în latura lui dinspre miazănoapte, pe o masă mică sau în scobitura făcută înadins în perete şi numită *proscomidiar*, care la unele biserici mai mari are chiar forma unei încăperi aparte, din stânga altarului. Miezul Proscomidiei îl alcătuieşte alegerea şi pregătirea materiei de jertfă din darurile de pâine şi de vin aduse de credincioşi.

105. Ce formă şi ce numire poartă pâinea adusă de credincioşi pentru Liturghie?

Poartă numele *de prescuri* (de la cuvântul grecesc προσφορά), adică pâinişoare făcute din frământătură dospită şi având uneori formă rotundă, dar mai ales formă de cruce, în patru cornuri, amintind Crucea pe care s-a răstignit Mântuitorul şi închipuind cele patru laturi ale lumii[468]. Partea lor de la mijloc se cheamă pecete, pentru că are întipărită pe ea semnul lui Iisus, adică crucea închisă într-un pătrat cu literele de la început ale numelui Mântuitorului: Is. (Iisus), Hr. (Hristos), Ni Ka (adică Iisus Hristos biruieste), astfel:

Is	**Hr**
Ni	**Ka**

Această pecete e făcută cu un instrument de lemn, *pistornic* sau p*ristolnic.*

Prescurile aduse de credincioşi sunt însoțite de obicei de câte o lumânare, care se aprinde în sfeşnicul de la Prascomidie, şi de *pomelnic,* adică o foaie de hârtie pe care sunt scrise numele credincioşilor, vii şi morți, ce se vor pomeni la Liturghie.

106. Ce închipuie prescurile şi vinul aduse de credincioşi pentru Liturghie?

Ele închipuie sau înfățişează mai întâi ființa trupeasca şi sufleteasca a credincioşilor, pe care ei o aduc ca jertfa lui Dumnezeu, sub această formă. De ce? Pentru că, spre deosebire de jertfele din Legea Veche, care constau din cărnuri sau din roadele pământului şi din care se hrăneau nu numai oamenii, ci şi animalele, pâinea şi vinul sunt alimente care alcătuiesc numai hrana omului, şi anume hrana lui de căpetenie. Ele nu numai că întrețin viața trupească a omului, ci totodată o şi simbolizează în chipul cel mai potrivit[469].

În al doilea rând, pâinea, făcută din atâtea boabe de grâu strânse laolaltă, şi vinul, ieşit din zdrobirea în acelaşi teasc a atâtor ciorchini de boabe de struguri, simbolizează şi unitatea

[468] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfânta Liturghie,* cap. 87-88, trad. rom. p. 94.

[469] Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeieştii Liturghii*, cap. III şi IV, trad. rom. de Diac. Ene Branişte, Bucureşti, 1946, p. 31-32.

sau legătura nevăzută care leagă între ei pe toți fiii Bisericii, făcând din ei un singur trup: Trupul tainic al Domnului[470].

În felul acesta, pâinea şi vinul aduse de credincioşi alcătuiesc şi semnul văzut prin care se arată că ei iau parte cu adevărat la jertfa care se aduce la Liturghie şi că îşi dau obolul lor la ea.

107. Toată pâinea sau toate prescurile aduse de credincioşi devin materie a Jertfei sau sunt folosite la Proscomidie?

Nu. Numai anumite părți scoase de preot din ele: *Sfântul Agneț şi miridele* (părticele).

108. Ce este „Sfântul Agneț”?

Este partea pătrată sau pecetea pe care preotul o scoate cu copia din cea dintâi prescură folosită la Proscomidie şi o aşază apoi pe Sfântul Disc. Se numeste *Agneț*, de la cuvântul grecesc jAmnoV", adică Miel, pentru că ea închipuie pe Mântuitorul, Care, prin asemănarea cu Mielul înjunghiat de evrei la Paştele lor, a fost numit de către Sfântul Ioan Botezătorul *Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcateLe Lumii”* (Ioan 1, 29). Sf. Agneț este pâinea care, prin sfințire, se va preface în Sfântul Trup al Domnului, cel jertfit pe Cruce. De aceea, preotul întipăreşte într-însul cu copia Patima Domnului, străpungându-l în chip cruciş şi pronuntând cuvintele din Sfânta Scriptură, unde ni se istoriseşte cum sutaşul a împuns cu sulița, coasta Mântuitorului (Ioan 19, 34).

109. Ce sunt miridele?

„Miridele” (de la cuvântul grecesc meriV"-meriVdo" # parte, părticică) sunt părțicele mărunte de pâine, scoase de către preot din celelalte prescuri folosite la Proscomidie şi aşezate pe disc, alături de Sfântul Agneț, în cinstea Sfinților şi pentru pomenirea căpeteniei bisericeşti (arhiereul locului), a cârmuirii țării, a ctitorilor şi a credincioşilor vii şi morti ale căror nume sunt scrise pe pomelnicele aduse de creştini. Miridele - atât cele pentru sfinți cât şi cele pentru credincioşi - nu se prefac în Trupul Domnului ca Sf. Agneț, ci numai se împărtăşesc de sfințenia pe care o primesc de la Sf. Agneț, lângă care sunt aşezate[471].

110. Cum se aşază pâinea (Sf. Agneț şi miridele) pe Sf. Masă?

Sf. Agneț se aşază în mijlocul Sf. Disc. În dreapta lui se aşază prima miridă (mai mare) scoasă în cinstea Sfintei Fecioare, în stânga, nouă miride pentru ceilalți sfinți (împărțiți în cele nouă cete sau grupe), în partea de jos, mirida pentru arhiereul locului, pentru Patriarhi, pentru Cârmuirea țării şi pentru ctitori, iar mai jos, miridele pentru credincioşii vii şi morți, despărțite în două grămăjoare.

111. De ce se asază pâinea pe Sf. Disc în chipul arătat sau ce închipuie această aşezare?

Sf. Agneț şi miridele aşezate astfel pe Sf. Disc închipuie şi înfățişează Biserica întreagă, atât cea de pe pământ (luptătoare), cât şi cea din ceruri (biruitoare), adică acea mare familie a tuturor fiilor lui Dumnezeu, strânsă în jurul Întemeietorului şi Capului ei nevăzut, Hristos Mântuitorul, aşa cum a rugat El pe Tatăl că unde este El să fie şi ai Lui (Ioan 17, 24).

Sau, cum spune aşa de frumos Simion, Arhiepiscopul Tesalonicului: «Am înțeles cum prin această închipuire şi istorisire a Sfintei Proscomidii vedem pe Însuşi Iisus şi întreagă Biserica a Lui. În mijloc (Îl vedem) pe Iisus Hristos însuşi, Lumina cea adevărată şi Viața cea veşnică. El este în mijloc prin Agneț, iar Maica Lui, de-a dreapta prin mirida, sfinții şi îngerii de-a stânga, iar dedesupt întreaga adunare a credincioşilor Lui dreptmăritori. Aceasta este taina cea mare: Dumnezeu între oameni şi Dumnezeu în mijlocul dumnezeilor, care se îndumnezeiesc de la Cel ce după fire este Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru dânşii. Aceasta

470 Sf. Ap. Pavel, *Epistola I către Corinteni*, 10, 17; *Învățătura celor 12 Apostoli, în* „Părinți şi Scriitori bisericeşti”, vol. 1, *Scrierile Părinților Apostolici*, Ed. Inst. Biblic, Bucureşti, 1979, p. 29; Sf. Ioan Gură de Aur, Omilia 24, 2, la *Epistola I către Corinteni*, Migne, *P.G.*, LXI, col. 200; Fer. Augustin, *Cuvântarea 272*, Migne, *P.L.*, XXXVIII, col. 1247-1248.

471 Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfânta Liturghie*, cap. 94, trad. Rom, p. 100.

este împărăţia ce va să vie şi petrecerea vieţii celei veşnice: Dumnezeu cu noi, văzut şi împărtăşit»[472].

112. Cum se pregătesc cinstitele Daruri?

După ce toarnă vin şi apă în Sf. Potir, preotul aşază steluţa cruciş peste Sf. Disc, acoperă şi Discul şi Potirul cu acoperămintele lor, apoi pe amândouă cu acoperământul cel mare. Rosteşte *rugăciunea Proscomidiei* sau *a punerii înainte,* prin care roagă pe Dumnezeu să binecuvânteze acele Daruri, să le primească în altarul Său cel ceresc şi să pomenească atât pe cei ce le-au adus, cât şi pe cei pentru care s-au adus. În sfârşit, preotul tămâiază Darurile, altarul şi biserica întreagă, închipuind prin această revărsarea darurilor Duhului Sfânt peste Biserică şi peste credincioşi.

113. Darurile binecuvântate astfel sunt prefăcute acum în Sfântul Trup şi Sânge?

Nu încă. Atâta vreme cât rămân la Proscomidie, Sf. Agneţ de pe Disc şi vinul din Sf. Potir nu se prefac încă în Trupul şi Sângele Domnului, ci sunt numai un simbol, o icoană sau *o închipuire* a Sfântului Trup şi Sânge. Ele nu mai sunt însă nici pâine simplă şi vin obişnuit, ca oricare altul, ci, datorită binecuvântării şi rugăciunii săvârşite asupra lor, au devenit «cinstitele Daruri», consfinţite, hărăzite, afierosite sau închinate lui Dumnezeu.

Toate cele săvârşite până acum la Proscomidie sunt numai simboale[473].

114. Ce anume simbolizează sau închipuie cele săvârşite la proscomidie?

Acestea închipuie pe de o parte naşterea şi copilaria Domnului, iar pe de alta, Patimile Lui.

Astfel, prescura cea dintâi, din care se scoate Sf. Agneţ, închipuie pe Sf. Fecioară, din care S-a născut Domnul, după trup; scoaterea Sf. Agneţ din prescură înseamnă întruparea şi naşterea Domnului din Sf. Fecioară[474]. Proscomidia închipuie locul Naşterii (Betleemul) şi al vieţii Mântuitorului, dinainte de Botez (Nazaret, Capernaum)[475], iar discul ţine locul ieslei din staulul de vite în care a fost culcat Pruncul după naştere. Acoperămintele sunt scutecele cu care a fost înfăşat dumnezeiescul Prunc de către Magii de la Răsărit. Aşezarea steluţei desfăcute peste Sfântul Disc simbolizează steaua care i-a călăuzit pe magi spre locul naşterii, iar tămâierea sau cădirea înseamnă darurile: aur, smirnă şi tămâie, aduse dumnezeiescului Prunc de către Magii de la Răsărit. Acoperirea darurilor şi rămânerea lor tainică la Proscomidiar înseamnă vremea necunoscută a vieţii lui Iisus, înainte de începerea lucrării Sale în lume, viaţa pe care Sfintele Evanghelii nu ne-o istorisesc[476].

Pe de altă parte, cele săvârşite la Proscomidie ne duc cu gândul la Răstignirea şi Patimile Domnului.

Astfel, Proscomidia închipuie Golgota sau locul Răstignirii; străpungerea Sf. Agneţ cruciş şi împungerea lui cu copia închipuie jertfa sângeroasă a Domnului, adică răstignirea Lui pe cruce, împungerea sfântei coaste cu suliţa; copia înlocuieşte suliţa cu care ostaşul a împuns pe Domnul în coastă. Vinul şi apa turnate în potir închipuie Sângele şi apa care au curs din sfânta coastă, iar Potirul înlocuieşte atât paharul de la Cina, cât şi vasul cu fiere şi cu oteţ din care I s-a dat sa bea Celui Răstignit şi în care, după tradiţie, Sfântul Ioan Evanghelistul ar fi strâns şi păstrat o parte din dumnezeiescul Sânge care a curs din rănile Domnului[477]. Discul este patul (năsălia) pe care Iosif şi Nicodim au aşezat Trupul Domnului (după coborârea de pe Cruce)[478]. Maica Domnului, care a zăbovit îndurerată lângă crucea

---

[472] *Ibidem*, cap. 94, trad. rom. p. 101 (revăzută) şi Meletie Sirigul, *Tâlcuirea Liturghiei*, la C. Delikanis, *op. şi trad. cit.*, p. 42-43.

[473] Nicolae Cabasila, *op. şi trad. cit.*, cap. VI, p. 34.

[474] Sf. Gherman al Constantinopolului, *Istoria bisericească şi teoria mistică (tâlcuire despre sfântul locaş şi despre Sf. Liturghie)* trad. rom. în ms. de I. Popescu, p. 32-33; şi Sf. Simion al Tesalonicului, Despre Sf. *Liturghie,* cap. 92, trad. rom. p. 97.

[475] Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. şi trad. cit.*, p. 33-34.

[476] Nicolae Cabasila, *op. şi trad. cit.*, cap. XI, p. 41-42.

[477] Meletie Sirigul, *op. şi loc. cit.*, p. 42.

[478] Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. şi trad. cit.*, p. 30.

Fiului Său răstignit (Ioan 19, 25), este şi ea de faţă aici, sub forma miridei triunghiulare aşezate de-a dreapta Sf. Agneţ.

115. De ce partea de la începutul Liturghiei se numeşte „Liturghia catehumenilor” sau a celor chemaţi?

Pentru că, în vechime, pe lângă creştinii botezaţi puteau lua parte la ea şi *catehumenii,* adică aceia care se pregăteau să intre în creştinism, trebuind să înveţe mai întâi adevărurile de credinţăa creştină. Ea ţine de la *Binecuvântare* până la cuvintele *„Cei chemaţi, ieşiţi!... „*, când catehumenii trebuiau să părăsească biserica.

116. Care sunt părţile mai de seamă ale Liturghiei catehumenilor?

Acestea sunt următoarele:

- Binecuvântarea mare
- Ectenia mare
- Antifoanele
- Vohodul mic sau ieşirea cu Sf. Evanghelie
- Imnul trisaghion (Sfinte Dumnezeule...)
- Citirile din Sfânta Scriptura (Apostolul şi Evanghelia)
- Ectenia stăruitoare sau întreită
- Ectenia pentru catehumeni

117. Ce binecuvântare se dă la începutul Liturghiei şi care este înţelesul ei?

Se dă binecuvântarea cea mare prin cuvintele: „Binecuvântată este împărăţia Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor”. Spunând aceste cuvinte, preotul face semnul crucii cu Evanghelia peste antimisul de pe Sfânta Masa. Credincioşii, binecuvântând împreuna cu preotul pe Dumnezeu, vor fi binecuvântaţi ei înşişi de El. Prin aceste cuvinte exprimă şi o speranţă că vom face parte din împărăţia cerească, din împărăţia luminii şi a iubirii Preasfântei Treimi, a Cărei intrare o pregăteşte Sfânta Liturghie[479].[480]

118. Ce este Ectenia mare?

Este o rugăciune rostită de diacon, din mijlocul bisericii sau de un preot din altar şi alcătuită din mai multe cereri pentru felurite trebuinţe sufleteşti şi materiale ale obştii credincioşilor. La fiecare dintre aceste cereri, credincioşii (strana, cântăreţii sau corul) răspund: «Doamne miluieşte!», strigat pios după ajutorul lui Dumnezeu.

Ectenia mare o găsim şi la începutul altor slujbe, ca Vecernia şi Utrenia etc.[481]

119. Ce sunt Antifoanele care urmează după Ectenia mare şi ce închipuie?

Sunt trei imne cântate pe rând de cele două strane. Dintre acestea unele au fost alcătuite de împăratul bizantin Justinian în cinstea Mântuitorului.

Fiind alcătuite parte din versete din Psalmi, parte din cântări ale Legii Noi, Antifoanele ne duc cu gândul la vremea când Mântuitorul venise pe pământ, era în lume, dar lumea încă nu-L cunoştea. Ele închipuie vremea dinainte de Sf. Ioan Botezătorul, dinainte de a se aprinde Lumina (Ioan l, 8-10), când era încă nevoie de prooroci care să vestească venirea Domnului. De aceea se cântă la Antifoane psalmii profetici, în care se prooroceşte aceasta venire.[482]

Fericirile alcătuiesc Antifonul din urma. Ele fac parte din cea dintâi cuvântare mare (Predica de pe munte), ţinută de Mântuitorul Hristos oamenilor (Matei 5, 3-12) şi închipuie începerea lucrarii în lume a Domnului. Deschiderea uşilor împărăteşti la sfârşitul Antifonului al treilea arată că Mântuitorul iese din taina vieţii necunoscute de până acum şi Se arată lumii.

120. Ce închipuie Vohodul cel mic sau ieşirea cu Sfânta Evanghelie?

Închipuie ieşirea Mântuitorului în lume, spre propovăduirea Evangheliei. Sf. Evanghelie întruchipează pe Hristos însuşi; de aceea cântam acum: «Veniţi să ne închinăm şi să cădem la Hristos». Luminile care sunt purtate înainte închipuie pe Sfântul Ioan Botezătorul şi

---

[479] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă*, în „Ed. Mitropoliei Olteniei”, Craiova, 1986, p. 133 ş.u.

[480] Întrebarea 117 şi răspunsul la ea nu se regăsesc în ediţia din 1952.

[481] Întrebarea 118 corespunde întrebării 117 din ediţia din 1952.

[482] Întrebarea 119 şi răspunsul la ea comasează întrebările 118 şi 119 şi răspunsurile la ele din ediţia 1952.

Înaintemergătorul, cel care a pregătit calea Domnului (Marcu 1, 2-3), şi pe toți proorocii Legii Vechi, care au prevestit venirea Lui.

121. Ce înseamna cuvintele „Înțelepciune drepți”!

Prin aceste cuvinte preotul sau diaconul arată poporului Sf. Evanghelie, înăltând-o în văzul tuturor, înainte de a intra în Sf. Altar. Prin ele preotul vrea să spună credincioşilor: *„Această Sfânta Evanghelie, care se* va citi îndată, este şi adevărată înțelepciune: dumnezeiască (I Cor. 1, 24-30 şi Col. 2, 2, 3); *se cuvine, deci, s-o ascultați stând drepți în picioare, în semn de respect, iar nu stând jos, ca până acum”*. La noi însă credincioşii îşi arată respectul față de Sf. Evanghelie îngenunchind în timpul citirii ei, ca şi cum ar asculta pe Domnul însuşi. Cei care stau în picioare nu fac un păcat.

122. Ce închipuie Apostolul şi Evanghelia?

Apostolul, adică citirea unei bucați din Faptele sau din Epistolele Apostolilor, închipuie trimiterea Sfinților Apostoli la propovăduire, iar citirea Evangheliei închipuie pe Însuşi Mântuitorul propovăduind mulțimilor.

123. Ce închipuie cădirea sau tămâierea din timpul Apostolului?

Închipuie atât pe Sf. Apostoli, cât şi mireasma învățăturii dumnezeieşti răspândite de ei în toată Biserica, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel: „Mulțumire fie adusă lui Dumnezeu, Celui ce ne face pururea biruitori în Hristos şi descoperă prin noi, în tot locul, mireasma cunoştinței Sale! Pentru că suntem lui Dumnezeu bună mireasmă a lui Hristos, între cei ce se mântuiesc şi între cei ce pier” (II Cor. 2, 14-15).

124. De ce partea a doua a Liturghiei se numeşte „Liturghia credincioşilor”?

Se numeşte aşa pentru că în vechime nu puteau lua parte la săvârşirea ei decât *credincioşii,* adică creştinii care primiseră botezul şi care nu se făcuseră vinovați de păcate grele. Cei ce trebuiau să se pocăiască pentru păcate ieşeau din biserică odată cu catehumenii. E cea mai sfântă parte a Liturghiei, fiindcă în timpul ei se săvârşeşte Sfânta Taină a Euharistiei. De aceea se mai numeşte *şi Liturghia Euharistică* sau propriu-zisă. Începe cu ectenia: «Câți suntem credincioşi, iară şi iară cu pace Domnului să ne rugăm!» şi ține până la sfârşitul Liturghiei.

125. Care este miezul sau inima Liturghiei credincioşilor?

Este săvârşirea sau aducerea Sfintei Jertfe, adică sfințirea şi prefacerea Darurilor în Sfântul Trup şi Sânge şi apoi împărtăşirea cu ele.

126. Unde se face sfințirea Darurilor?

Pe Sfânta Masă, dar cinstitele Daruri se află până acum tot la proscomidiar şi deci trebuie aduse la Sfânta Masă.

127. Când se face această aducere?

În timpul Vohodului mare sau al ieşirii cu cinstitele Daruri.

128. Ce închipuie Vohodul mare sau ieşirea cu Sfântele Daruri?

Este strămutarea sărbătorească a cinstitelor Daruri de la Proscomidie, unde au fost pregătite, prin mijlocul bisericii, la Sf. Masă, unde urmează să fie sfințite, prin puterea Duhului Sfânt invocată de episcopul sau preotul liturghişitor asupră lor (epicleza). Aceasta închipuie ultimul drum făcut de Domnul din Betania în Ierusalim, înainte de Patimile şi moartea Sa, adică intrarea Sa triumfală în Ierusalim, unde trebuia să Se jertfească[483]. Mai înseamnă procesiunea de îngropare a Domnului, adică ducerea Sfântului Sau Trup de la Golgota la locul unde era săpat mormântul. Preotul şi diaconul, care poartă Sf. Disc şi Sf. Potir cu cinstitele Daruri, închipuie acum pe Iosif din Arimateea şi pe Nicodim, care au coborât trupul Domnului de pe Cruce şi l-au pus în mormânt[484].

[483] Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. şi trad. cit.*, p. 69 şi Nicolae Cabasila, *op. şi trad. cit.*, cap. XXIV, p. 66-67.

[484] Ibidem, p. 68; Meleție Sirigul, *op. şi trad. cit.*, p. 49.

129. Pentru ce preotul oprindu-se cu cinstitele Daruri în mijlocul bisericii, face aici pomeniri?

Pomenirile de aici se fac după pilda tâlharului răstignit în dreapta lui Iisus, care a câştigat făgăduinţa raiului, pentru că a rugat pe Domnul: *„Pomeneşte-mă, Doamne, când vei veni întru împărăţia Ta!”* (Luca 23, 42).

130. Ce face preotul după ce intră cu cinstitele Daruri în Altar şi ce închipuie cele ce se fac atunci?

Preotul aşază cinstitele Daruri pe Sf. Antimis care se găseşte întins pe Sf. Masă, ia acoperămintele cele mici şi le pune deoparte, pune peste Sf. Disc şi Sf. Potir acoperământul cel mare, le tămâie şi apoi închide uşile împărăteşti şi trage dvera (perdeaua).

Sfânta Masă închipuie acum Golgota (locul Rastignirii) sau gradina în care se află mormântul Domnului. Aşezarea cinstitelor Daruri pe ea înseamnă punerea în mormânt a Domnului. Sfântul Antimis şi Sfântul Disc ţin locul mormântului; cele două acoperăminte mici sunt ştergarul sau năframa pusă pe faţa Domnului şi giulgiurile cu care a fost înfăşurat; acoperământul cel mare este piatra pusă pe intrarea mormântului[485]; cădirea Darurilor aminteşte aromatele cu care a fost uns trupul Domnului şi miresmele aduse de sfântele femei (mironosiţe) la îngropare (Ioan 19, 39-40). Steluţa care rămâne pe Sf. Disc este pecetea pusă pe piatra mormântului, închiderea uşilor împărăteşti închipuie pogorârea Domnului la iad cu sufletul, iar tragerea dverei (perdelei) închipuie înconjurarea mormântului cu strajă (Matei 27, 62-66)[486]. De aceea şi rugăciunile pe care le rosteşte acum preotul ne vorbesc de patimile, moartea şi îngroparea Domnului.

131. Sfinţirea Darurilor se face îndată după punerea lor pe Sfânta Masă?

Nu. Ci se face mai întâi pregătirea sufletească a credincioşilor, în vederea acestei înfricoşate clipe a Sfintei Liturghii.

132. Cum se face această pregătire sau ce ni se cere pentru a lua parte cu vrednicie la aducerea Sfintei Jertfe?

Iubire şi pace între noi şi credinţa fierbinte.

133. Cum ne aratăm acum iubirea dintre noi?

După o ectenie în care rugăm pe Dumnezeu să ne dea o zi bună, de pace, iertare de greşeli, sfârşit creştinesc şi răspuns bun la înfricoşata judecată de apoi, diaconul ne îndeamnă cu glas înalt: «Să ne iubim unii pe alţii...». E porunca pe care Mântuitorul a dat-o Sfinţilor Apostoli şi printr-înşii şi nouă: *„Poruncă nouă v dau: ca să vă iubiţi unul pe altul...”* (Ioan 13, 34 şi 15, 12). În vechime, credincioşii din biserică, urmând poruncii Sfinţilor Apostoli, îşi dădeau acum sărutarea *sfântă sau a păcii* (Rom. 16, 16; I Cor. 16, 20; I Petru 5, 14); bărbaţii se sărutau între ei şi femeile între ele, în semn de iubire şi împăcare. Cu timpul, din pricina neorânduielilor la care dădea naştere, acest obicei a fost părăsit şi a rămas numai la sfinţiţii slujitori din altar, care, dacă sunt mai mulţi, se sărută acum unul cu altul pe umeri. Se cuvine însă ca şi credincioşii să-şi umple acum sufletul de iubire, de pace şi iertare, uitând şi alungând din inimile lor toată vrajba, ura şi pizma faţă de alţii.

134. Dar credinţa comună cum ne-o arătăm?

Prin rostirea *Crezului* sau *a Simbolului Credinţei,* care vrea să spună că, pe lângă iubirea unuia faţă de altul, ni se cere şi credinţa dreaptă (ortodoxă), pentru a putea lua parte, cu vrednicie, la Sfânta Jertfă. De aceea, se cuvine ca fiecare din noi să rostim în acest moment Crezul, însoţind pe cel ce îl rosteşte cu glas tare, diaconul sau cântăreţul.

135. Ce înseamnă cuvintele: „Uşile, uşile; cu înţelepciune să luăm aminte!”, prin care preotul (diaconul) vesteşte rostirea Crezului?

În vechime, prin aceste cuvinte se atragea luarea-aminte slujitorilor care păzeau uşile de intrare ale bisericii (diaconite şi ipodiaconi), să-şi sporească băgarea de seamă ca nimeni dintre credincioşii dinlăuntru să nu mai iasă afără şi nici un necreştin (catehumen, eretic sau

---

[485] Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. şi trad. cit.*, p. 35-36.
[486] Meletie Sirigul, *op. şi trad. cit.*, p. 48-49.

penitent) să nu intre în biserica în timpul înfricoşatei Jertfe. Astăzi, aceste cuvinte sunt păstrate ca un îndemn spre ascultarea cu luare aminte a Crezului.

136. Cum ni se vesteşte aducerea Sfintei Jertfe?

Prin îndemnul pe care ni-1 adresează preotul (diaconul): «Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte, Sfânta Jertfă cu pace să o aducem!»

137. Ce înseamnă cuvintele: „Mila păcii, jertfa laudei" cu care credincioşii (cântăreții) răspund la îndemnul de mai sus?

Aceste cuvinte arată darurile Jertfei duhovniceşti sau nemateriale pe care credincioşii o aduc din partea lor odată cu Jertfa cea adevărată adusă acum de preot în numele lor. Şi care sunt aceste daruri ale jertfei lor? Sunt cele trei virtuți: *mila, pacea şi jertfa de laudă* (cântarea), pe care Sf. Scriptură le recomandă adesea ca adevărate daruri de jertfă bineplăcută lui Dumnezeu, în locul jertfelor sângeroase ale Legii Vechi. Cu alte cuvinte, credincioşii răspund:

- aducem întâi *milă*, pentru că Domnul a zis: *„Milă voiesc, iar nu jertfă!"* (Osea 6, 6; Matei 9, 13; 12, 7).

- aducem apoi *pace,* pentru că Mântuitorul însuşi a spus: *„Deci, dacă îți vei aduce darul tău la altar şi acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă acolo darul tău înaintea altarului şi mergi mai întâi de te împacă cu fratele tău şi apoi venind, adu darul tău"* (Matei 5, 23-24; Marcu 11, 25-26).

- şi, în fine, aducem *jertfă de laudă* (cântăre), pentru că o asemenea jertfă cere Domnul prin gura Psalmistului: *„Jertfeşte lui Dumnezeu jertfă de laudă... jertfă de laudă Mă va slăvi"* (Ps. 49, 15, 24; 106, 22; 115, 7). De asemenea Sf. Apostol Pavel ne spune: *„Aşadar, prin El (Hristos) să aducem Pururea lui Dumnezeu jertfă de laudă, adică rodul buzelor care preaslăvesc numele Lui"* (Evr. 13, 15).

138. Cum aduc credincioşii „jertfă de laudă" în timpul Sfintei Jertfe?

Cântând imnele numite de obicei «răspunsurile mari», şi anume: «Cu vrednicie şi cu dreptate este»; Trisaghionul biblic: «Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot...», «Pre Tine Te laudăm...» şi «Axionul».

139. Ce face preotul în acest timp?

După ce îndeamnă pe credincioşi: «Să mulțumim Domnului», el însuşi multumeşte lui Dumnezeu, în numele credincioşilor, pentru toate binefacerile mântuirii, începând să citească în taină o lungă rugăciune, numită cu un cuvânt grecesc „anaforaV", adică *rugăciunea aducerii Sfintei Jertfe.* Această rugăciune este partea cea mai de seamă şi mai sfântă din Liturghie. Ea cuprinde o înfățişare, pe scurt, a faptelor de seamă din istoria mântuirii lumii; preotul aduce lui Dumnezeu-Tatăl o fierbinte mulțumire şi slăvire pentru toate binefacerile dăruite neamului omenesc, Îl roagă să prefacă Darurile de pe Sfânta Masă în Sfântul Trup şi Sânge şi să le primească drept daruri şi jertfa şi apoi mijloceste, pentru că, prin ele, toată Biserica să dobândească împlinirea cererilor şi dorintelor ei.

140. Ce auzim noi din această rugăciune?

Din această rugăciune tainică, credincioşii nu aud decât câteva fraze pe care preotul le rosteşte cu voce tare. Astfel, pomenind, între altele, pe îngerii din ceruri, care slăvesc neîncetat pe Dumnezeu, preotul adaugă, cu glas înalt, chipul în care se face această slăvire: «Cântare de biruință cântând, strigând, glas înălțând şi grăind».

141. Care este această cântare de biruință?

Este *imnul întreit sfânt*, pe care Serafimii din vedenia Proorocului Isaia şi mai apoi a Sfântului Evanghelist Ioan îl cântă, în jurul tronului Celui Prea Înalt: *„Sfânt, Sfânt, Sfânt, DomnuL Savaot... „* (Isaia 6, 3 şi Apoc. 4, 6-8). Pe acesta îl cântă acum şi credincioşii din afără de altar, cântăreții sau corul, arătând că, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu îngerii şi oamenii s-au unit într-o singură ceată (cor) şi laudă într-un glas pe Dumnezeu[487].

---

[487] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia,* cap. XIX şi XXIV, p. 343, 348 şi 350; Sf. Simion al Tesalonicului, *Tâlcuirea despre sfântul locaş,* p. 263.

Mai departe, preotul, istorişind în taină chipul în care Mântuitorul a întemeiat Sfânta Euharistie, la Cina cea de Taină, glăsuieşte tare înseşi cuvintele rostite atunci de Domnul către Sfinții Apostoli: «Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu», apoi: «Beți dintru acesta toți; acesta este Sângele Meu...».

142. Oare prin aceste cuvinte se sfințesc şi se prefac Darurile?

Nu, ci ceva mai târziu, şi anume în timpul în care credincioşii (corul) cântă «Pre Tine Te lăudăm...» şi când preotul citeşte *epicleza,* adică acea parte din rugăciunea de aducere, în care imploră pe Dumnezeu să trimită pe Sfântul Duh spre a sfinți şi a preface Darurile. Atunci e clipa cea mai sfântă din tot cursul Sfintei Liturghii, căci *Sfântul Duh coboară şi sfințeşte pâinea şi vinul, prefăcându-le în Sfântul Trup şi Sânge.* De aceea, credincioşii îngenunchează, la unele biserici se bate în toacă sau sună clopoțelul din altar, sau chiar clopotul cel mare, pentru c să audă şi cei ce nu sunt în biserica şi să se roage.

De aici înainte cinstitele Daruri devin «Sfintele Daruri». Ele nu mai sunt doar nişte simboluri sau închipuiri ale firii omeneşti a Mântuitorului ca până acum -, ci însuşi *Sfântul Trup şi Sânge al Domnului,* păstrându-şi doar înfăţişarea văzută de pâine şi de vin. Ele sunt adevăratul Trup şi Sânge cu care Mântuitorul S-a născut din Sfânta Fecioară, cu care a trăit pe pământ, cu care a pătimit şi S-a îngropat, cu care a înviat şi S-a înălțat întru slavă.

143. Ce face preotul după sfințirea Darurilor?

Deoarece de aci înainte Mântuitorul Se afla de față printre noi, cu Sfântul Său Trup şi Sânge, preotul citeşte, tot în taină, partea de la sfârşitul marii rugăciuni a Sfintei Jertfe, adică rugăciunea de mijlocire pentru toată Biserica. El pomeneşte acum pe toți credincioşii vii şi morți, rugându-se ca aducerea Sfintei Jertfe să le fie spre folos şi spre iertarea păcatelor. Împreună cu aceştia, pomeneşte şi pe toți Sfinții care au bineplăcut lui Dumnezeu, dar nu rugându-se pentru ei, ci pentru ca ei să mijlocească pentru noi şi să dobândim şi noi, ca şi ei, împărăția cerurilor. În fruntea lor e pomenită cu glas tare, în semn de deosebită cinstire, Maica Domnului. În cinstea ei se cântă acum la strană *Axionul* («Cuvine-se cu adevaăat...»), adică imnul pentru preamărirea Sfintei Fecioare. În timpul acesta, preotul binecuvintează anafora care se va împărți la sfârşitul Liturghiei. Apoi continuă pomenirile, pomenind cu glas tare pe episcopul (ierarhul) locului.

144. Ce înseamnă cuvintele: „Pre toți şi pre toate”, cu care răspunde acum corul?

Înseamnă că ne rugăm ca Dumnezeu să pomenească pe toți creştinii şi pe toate creştinele pe care credinciosul îi are în gând, pentru ca toți să se împărtăşească din roadele binecuvântate ale Sfintei Jertfe.

145. După aducerea jertfei urmează îndată împărtăşirea cu Sfintele Daruri?

Nu îndată, ci după o scurtă pregătire a preotului şi a credincioşilor în vederea împărtăşirii.

146. În ce constă această pregătire?

Ea constă în:

1. O ectenie, în care ne rugăm ca Dumnezeu să primească Darurile noastre, trimițându-ne în schimb mila şi harul Său;

2. Două rugăciuni în care preotul se roagă în taină lui Dumnezeu să ne ajute a ne împărtaăi cu vrednicie de Sfintele Taine;

3. Rugăciunea Domnească (Tatăl nostru) pe care o cântă sau o rostesc credincioşii, în semn că ei se simt acum din destul pregătiți şi vrednici să se numească fii ai lui Dumnezeu, să-L cheme pe Tatăl nostru, al tuturor, şi să-L roage ca să le dea nu numai «Pâinea noastră cea de toate zilele», ci şi «pâinea cea cereasca», adică Trupul lui Hristos, din care cel ce va gusta va fi viu în veci (Ioan 6, 48, 50-51, 55, 58), dobândind înfierea cea după har.

147. Când încep în Sfântul Altar pregătirile pentru împărtăşire?

Atunci când preotul ia în mâini Sfântul Trup (Agneț) şi-1 înalță de pe Disc, cu cuvintele: «Să luăm aminte! Sfintele, Sfinților!»

148. Ce înseamnă această înălţare şi aceste cuvinte?

Înălţarea Sfântului Agneţ închipuie înălţarea Domnului pe Cruce; iar cuvintele «Sfintele, Sfinţilor!» vor să spună că Sfintele Daruri se vor da numai celor sfinţi, adică acelora care s-au pregătit în chip deosebit şi sunt vrednici să le primească.

149. Cum se pregătesc Sfintele Daruri pentru împărtăşire?

Înainte de împărtăşire, preotul împarte Sf. Trup în patru părţi: prima parte (aceea pe care sunt întipărite iniţialele «Is») o pune în Potir, închipuind cu aceasta reunirea Sfântului Trup cu Sfântul Sânge, adică Învierea Domnului; din a doua (cea cu iniţialele «Hs») se împărtăşesc sfinţiţii slujitori, iar celelalte două (cele cu iniţialele «Ni» şi «Ka») se pun în Sf. Potir după împărtăşirea clericilor, pentru a se împărtăşi credincioşii din ele. Pregătirea Sf. Sânge se face turnând în Sf. Potir căldura sau apa caldă şi binecuvântată de către preot.

150. Ce închipuie „căldura" sau apa caldă care se toarnă în Sfântul Potir?

Ea închipuie căldura Duhului celui de viaţă făcător, arătând că, chiar în moarte, Dumnezeirea nu a fost despărţită de Sfântul Trup, ca şi dumnezeiescul suflet[488]. Totodată ea închipuie căldura vieţii pe care Sfântul Duh o toarnă din nou în mădularele moarte, prin înviere: *„Trimite-vei Duhul Tău şi se vor zidi şi vei înnoi faţa pământului"* (Ps. 103, 31). Se toarnă în Sfântul Potir, pentru ca să ne dea, în clipa împărtăşirii, simţirea adevărată a sângelui viu şi cald, curs din coastă şi din rănile cuielor Celui răstignit pentru noi[489].

151. Cum se face împărtăşirea?

Sfinţiţii liturghişitori se împărtăşesc la fiecare Liturghie, în Sfântul Altar, ca Sfinţii Apostoli la Cina cea de Taină. Sfânta Masă ţine atunci locul Mesei de la Cină. În timpul acesta, corul cântă *Chinonicul* (Priceasna), adică imnul împărtăşirii, iar preotul iese după aceea în faţa Sfintelor Uşi sau pe Amvon şi rosteşte predica.

Când sunt credincioşi de împărtăşit, preotul toarnă în Sfântul Potir cele două părţi din Sf. Trup însemnate cu «Ni» şi «Ka», deschide Sfintele Uşi şi cheamă pe credincioşi prin cuvintele: «Cu frică lui Dumnezeu, cu credinţă şi dragoste să vă apropiaţi». (Despre rânduiala împărtăşirii vom scrie mai pe larg acolo unde vom vorbi despre rânduiala Sfintei Împărtăşanii).

După împărtăşire, scopul Sfintei Liturghii este împlinit. Acum preotul ridică Sfântul Disc deasupra Sfântului Potir şi toarnă în el şi *miridele,* adică părţicelele de pâine aduse pentru sfinţi şi pentru credincioşii vii şi morţi.

152. Ce înseamnă ultima arătare a Sfântului Potir şi ducerea lui la Proscomidie?

Înseamnă ultima arătare a Domnului către Ucenicii Săi pe Muntele Măslinilor şi înălţarea Lui la ceruri. Sfânta Masă rămâne acum Scaunul slavei lui Dumnezeu-Tatăl, iar Proscomidia, din dreapta ei, este sederea Fiului de-a dreapta Tatălui, întru slavă[490].

153. Cum se termina Sfinta Liturghie?

După o scurtă ectenie de mulţumire pentru primirea Sfintei Împărtăşanii, preotul iese în naos şi rosteşte cea din urmă rugăciune, numită a *Amvonului*, din mijlocul bisericii. Apoi face *apolisul*, adică încheierea Liturghiei, binecuvântând credincioşii şi cerând îndurarea lui Dumnezeu şi ajutorul tuturor Sfinţilor.

După aceasta, iese în faţa iconostasului şi «miruieşte» pe credincioşi, adică îi unge pe frunte cu untdelemn sfinţit din candele, rostind, la fiecare, cuvintele: «Ajutorul meu de la Domnul, Cel ce a făcut cerul şi pământul!» Această ungere închipuie coborârea Sf. Duh peste Biserica, fiind un fel de pecetluire cu semnul darurilor dumnezeieşti pe care le-a dobândit fiecare din cei ce au luat parte la sfânta slujbă.

Se împarte apoi credincioşilor anaforă.

---

[488] Idem, *Răspuns la întrebarea 58*, trad. rom. p. 331.

[489] Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. şi trad. cit.*, p. 115; Sf. Simion al Tesalonicului, *Tâlcuirea despre dumnezeiescul locas*, p. 94-95 şi *Răspuns la întrebarea 158*, trad. rom. p. 266-267; p. 330-331.

[490] Meletie Sirigul, *op. şi trad. cit.*, p. 51.

154. Ce este anafora şi care este rostul ei?

Sunt bucăţele de pâine tăiate din prescurile întrebuinţate la Proscomidie şi binecuvântate de preot, care se împart credincioşilor din biserică, la sfârşitul Liturghiei, iar unii iau din ea şi acasă, pentru cei ce n-au putut veni la biserică. La început, anafora se dădea ca o mângâiere numai celor ce nu se puteau împărtăşi, ţinând deci locul Sfintei Împărtăşanii. Astăzi însă o iau şi cei ce se împărtăşesc, după împărtăşire. De aceea, anafora se ia numai la sfârşitul Liturghiei şi pe nemâncate (ca şi Sf. Împărtăşanie); nu se cere înainte, adică în timpul Liturghiei, cum obişnuiesc unii creştini care nu cunosc rostul ei.[491]

Anafora e din restul prescurii din care s-a scos Sf. Agneţ şi care, precum am văzut, închipuie pe Sf. Fecioară; ea e binecuvântată de preot în timpul Axionului, adică al imnului cântat în cinstea şi spre slava Sfintei Fecioare. De aceea, împărţirea ei la sfârşitul Liturghiei închipuie rămânerea Maicii Domnului încă multă vreme pe pământ, în mijlocul Bisericii, după înălţarea Dumnezeiescului ei Fiu[492].

155. Ce valoare şi ce însemnatate are slujba Sfintei Liturghii în viaţa creştină, în comparaţie cu celelalte sfânte slujbe despre care am vorbit mai înainte?

Sfânta Liturghie, slujba Jertfei creştine, este cea mai însemnată dintre toate slujbele sfânte ale Bisericii noastre. Aşa precum Jertfa de pe cruce a Mântuitorului a fost punctul culminant al lucrării Mântuitorului şi totodată faptul cel mai de capetenie din istoria mântuirii lumii, tot aşa şi Sf. Liturghie care înveşniceşte pe pământ acea Jertfş este miezul, încoronarea şi desăvârşirea celorlalte slujbe prin care aducem laudă şi mulţumire lui Dumnezeu. Ea este totodată şi singura slujbă creştină întemeiată şi săvârşită de Mântuitorul însuşi, de aceea nici nu se numără între cele „şapte laude", care alcătuiesc serviciul dumnezeiesc public al fiecarei zile şi care au obârşie dumnezeiască şi bisericească[493]. Toate celelalte slujbe care se săvârşesc înaintea ei, ca Vecernia şi Utrenia, servesc numai ca un fel de pregătire a Liturghiei. În ele aducem lui Dumnezeu numai rugăciune de cerere, ori laudă, mulţumire şi slăvire, pe când prin Liturghie Îi aducem, pe lângă acestea, ceva mai mult: Îi aducem Jertfă care, precum am mai spus, este cea mai înaltă formă de cinstire şi preamărire a lui Dumnezeu. Valoarea, preţul sau vrednicia acestei Jertfe este neîntrecută, dacă avem în vedere că Cel ce Se jertfeşte într-însă este Însuşi Hristos, arhiereul desăvârşit, *„sfânt, fără răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoşi şi fiind mai presus decât cerurile"* (Evr. 7, 26), şi ca darul nostru de jertfă este tot ce s-ar putea aduce mai de preţ lui Dumnezeu: însuşi Trupul şi Sângele neprihănit al Fiului Său, adică tot ce a creat Dumnezeu mai sfânt, mai curat şi mai desăvârşit, singurul dar vrednic de măreţia şi sfinţenia lui Dumnezeu.

De aceea, precum zicea Sf. Simion, Arhiepiscopul Tesalonicului, «nu este altceva mai de folos nouă şi mai iubit de Dumnezeu ca jertfa aceasta, pentru că este lucrarea Lui (a Mântuitorului) şi înnoirea oamenilor şi părtaşie a Lui cu noi... Deci, mai presus decât toată rugăciunea şi lauda, se cade a ne griji de lucrarea aceasta a Liturghiei, căci pentru ea este toată rugăciunea şi de cele mai multe ori în zilele vieţii noastre pe ea s-o săvârşim»[494].

156. Ce folos şi ce câştig sufletesc avem luând parte la Sfânta Liturghie?

Rânduiala Sfintei Liturghii este, pentru cine o urmăreşte cu luare aminte, o adevărată şcoală de învăţătură creştină, o bogată comoară de învăţăminte, la îndemână şi pe înţelesul tuturor. Într-însa creştinul găseşte învăţătura de credinţă a Bisericii, fie sub formă prescurtată a Crezului, fie sub forma cântărilor şi a rugăciunilor din care e alcătuită rânduiala Sfintei Liturghii. Găsim apoi Sfânta Scriptură, în citirile din Apostol şi din Sfânta Evanghelie, în

[491] În textul tipărit se mai adaugă: *"După unii învăţaţi, anafora ar fi o rămăşiţă sau aducere aminte de agapele sau mesele frăţeşti, de obşte, care aveau loc la sfârşitul Liturghiei, în Biserica primilor creştini."*, fără a se preciza care învăţaţi. "Învăţăţii" sunt teologi protestanţi. De aceea am socotit de cuviinţă să atragem atenţia asupra acestui fapt.

[492] Ibidem, p. 51.

[493] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfintele rugăciuni*, cap. CCI, trad. rom. p. 198.

[494] *Despre preoţie*, trad. rom. p. 353.

nenumăratele versete şi cuvinte din Biblie presărate din belşug în rugăciunile şi cântarile din Liturghie, precum şi în tâlcuirile Sfinților Părinți din Cazanii sau în predica, rostită de preot.

Dar, mai presus de orice, găsim în rânduiala Sfintei Liturghii însăşi istoria sfântă a mântuirii noastre, arătată prin semnele văzute care alcătuiesc sfânta slujbă. Am văzut cum toate cele ce se săvârşesc, se cântă şi se rostesc în timpul Sfintei Liturghii ne duc cu gândul la Hristos Domnul, pentru că în ele Îl vedem arătat pe El şi întreaga Lui lucrare mântuitoare. Luând deci parte la Sfânta Liturghie, petrecem împreună cu Iisus, ascultăm glasul Lui, suntem aproape de Dânsul; iar dacă ne împărtăşim, ne unim cu El: El petrece întru noi şi noi întru El (Ioan 6, 56).

157. Cum se explică puterea deosebită a rugăciunilor făcute în timpul Sfintei Liturghii?

Apropierea de Domnul, Care e de față cu Trupul pe Sf. Altar, ne dă puteri şi nădejdi nebănuite, aşa cum dădea Sfinților Apostoli şi Ucenici după Înviere. El Se roagă împreună cu noi; El însuşi mijloceşte pentru noi în fața lui Dumnezeu-Tatăl, ducându-I rugăciunile, cererile şi dorințele noastre şi rugându-Se pentru împlinirea lor (Ioan 16, 23-26; Efes. 2, 18; I Tim. 2, 5). Odată cu El se roagă pentru noi şi Sfinții, a căror pomenire şi lauda o facem şi ale căror mijlociri le cerem de atâtea ori în cursul Liturghiei. Contopite astfel în rugăciunile Bisericii sau obştii şi unite cu rugăciunea lui Iisus, rugăciunile fiecăruia dintre noi capătă o valoare şi o putere pe care nu o au singure. «Credem că vom dobândi cel mai mare folos sufletelor pentru care facem rugăciune la Jertfa sfântă şi prea înfricoşată ce este pusă înainte», zice Sf. Chiril, Arhiepiscopul cetății sfinte a Ierusalimului, din veacul al IV-lea[495]. Iar renumitul tâlcuitor al Liturghiei, Nicolae Cabasila, adaugă, mai târziu, că: «nu se mai află o altă formă de rugăciune care să poată atât de mult şi care să ne dea nădejdi mai mari ca aceea adusă prin această înfricoşată Jertfă, care a curățat, în dar, păcatele şi fărădelegile lumii»[496].

158. Numai cei vii folosesc din săvârşirea Sfintei Liturghii?

Nu numai cei vii, ci şi morții pe care îi pomenim şi pentru care ne rugăm, căci jertfa se aduce şi pentru ei. «Încă aducem Ție această jertfă... pentru cei adormiți întru credință...»; aşa se roagă preotul în taină, după sfințirea şi prefacerea Darurilor. Cei adormiți se împărtăşesc şi ei, la fel cu noi, din roadele binecuvântate ale Sfintei Liturghii, căci şi lor le dă Hristos, prin Sângele Său, iertare de păcate şi nădejdea învierii pentru viața de veci. Despre aceasta ne încredințează toți Sfinții Părinți şi marii Dascali ai Bisericii[497].

159. Trebuie deci să luăm parte la Sfânta Liturghie?

«Ce întrebare fără rost! Dar crezi oare ca creştinii ar putea trăi fără Jertfa Liturghiei, sau că Sfânta Liturghie se săvârşeşte fără creştini?»[498]. De aceea ne îndeamnă Sf. Maxim Mărturisitorul: «Tot creştinul trebuie să se afle des în sfânta biserică şi să nu lipsească niciodată de la Sfânta Liturghie săvârşită în ea, pentru Sfinții Îngeri care sunt de față şi scriu de fiecare dată pe cei ce intra şi se înfățişează lui Dumnezeu şi care fac rugăciuni pentru ei; de asemenea, pentru harul Sfântului Duh, care e în chip nevăzut pururea prezent, dar în chip deosebit mai ales în timpul Sfintei Liturghii... Să nu lipsim, aşadar, de la sfânta biserică a lui Dumnezeu, care cuprinde atâtea taine ale mântuirii noastre în sfânta rânduială a dumnezeieştilor simboluri ce se săvârşesc»[499]. Iar Sf. Simion al Tesalonicului adaugă: «Să venim dar cu dragoste şi cu cucernicie, de se va putea mai mult decât la altă rugăciune, la Liturghie în fiecare zi, căci din nimic altceva ca dintr-aceasta nu va avea folos credinciosul»[500].

---

[495] *Cateheza a cincea mistagogică*, cap. IX, în trad. rom. de Pr. D. Fecioru, vol. II; p. 571.

[496] *Op. si trad. cit.*, cap. XXIV, p. 67.

[497] Astfel, de exemplu, *Aşezămintele Sf. Apostoli*, cartea VI, cap. XXX (în trad. rom. de Pr. I. Mihălcescu, Pr. M. Pâslaru si Ec. G. Nițu, cu titlul *Scrierile Părinților Apostolici,* vol. II, 1928, p. 179); Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V-a Mistagogică*, 9, în *trad. rom. cit.*, p. 571; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia III-a la Epistola către Filipeni; Mărturisirea Ortodoxă*, partea I, Răspuns la întrebarea 107, *trad. cit.*, ed. 1952.

[498] Baronius, *Anale*, la an. 303.

[499] *Mystagogia*, cap. XXIV, *trad. rom. cit.*, p. 347-352.

[500] Răspuns la întrebarea 79, trad. rom. p. 342.

Cine nu ia parte la Sfânta Liturghie, acela a încetat de a mai fi creştin adevărat. Legătura lui cu Hristos e ruptă; unul ca acela s-a făcut mădular uscat, bolnav sau mort al Bisericii sau al Trupului lui Hristos (Ioan 15, 5-6). De aceea, vechile rânduieli ale Sfinţilor Părinţi pedepseau pe cei ce lipseau de la biserică mai mult de trei duminici una după alta (Canonul 11 al Sinodului din Sardica si Canonul 80 al Sinodului VI ecumenic).

Dacă deci pricini serioase te împiedică să fii de faţă la Sfânta Liturghie, trimite pe cineva din ai casei ca să dea o Liturghie pentru toţi, sau măcar pomelnicul şi o prescură, rugând pe preot să te pomenească şi să se roage pentru tine la timpul cuvenit.

160. Cum trebuie să ne pregătim pentru Sfânta Liturghie?

Când vrei să iei parte la Sfânta Liturghie, adu-ţi aminte că biserica este „casa lui Dumnezeu", de care se cuvine *„să ne apropiem cu inima curată, în deplinătatea credinţei, curăţindu-ne prin stropire inimile de orice cuget rău şi spălându-ne trupul cu apă curată... "*, cum ne îndeamnă Sfântul Apostol Pavel (Evr. 10, 22). Încetează deci din ajun lucrul şi obişnuitele îndeletniciri zilnice; spală-ţi trupul şi curăţeşte-ţi sufletul cu rugăciune, cu înfrânare de la păcate şi cu împăcarea inimii, alungând din ea orice ură şi orice vrăjmaşie (Matei 5, 23-24 şi I Tim. 2, 8), mai ales atunci când vrei să te şi împărtăşeşti. Dacă poţi, bine este să iei parte la slujba de seară (Vecernia). Iar a doua zi dimineaţă, îmbracă-te în haine curate şi îngrijite, de sărbătoare, dar nu cu găteală prea multă şi lux; îndeosebi femeile să lase obişnuitele podoabe, dresuri şi sulemeneli şi să vina cu capul acoperit (I Cor. 11, 5 şi I Tim. 2, 9 şi Aşezămintele Sf. Apostoli II, 57). Şi pentru că nu e cuviincios să ne înfăţişăm înaintea Domnului cu mâinile goale (Ies. 22, 15), dacă poţi pregăteşte din vreme darul tău pentru altar: lumânări, tămâie, prinoase din rodurile pământului, dar mai ales *prescura, vinul şi pomelnicul* cu numele viilor şi celor adormiţi ai casei şi neamului tău.

161. Când să venim la biserică?

Bun şi folositor lucru este să fii de faţă la întreaga Liturghie, în toate duminicile şi sărbătorile (porunca I a Bisericii). Sârguieşte-te deci să fii din vreme în biserică. De poţi, bine este să iei parte şi la slujba dimineţii (Utrenie şi Ceasuri), căci în timpul ei se săvârşeşte de fapt Proscomidia, care face parte din Liturghie, şi atunci se cade să dăm preotului prescurile pentru Liturghie. Dar dacă nu poţi veni mai devreme, caută să te îndrepţi spre casa Domnului cel puţin atunci când auzi clopotul sau toaca de Liturghie.

Iar odata ce ai ajuns în biserică, rămâi până la sfârşit, căci numai aşa te vei bucura pe deplin şi de toate roadele dumnezeieştii slujbe. Cei ce nu vin la timp şi pleacă din biserică înainte de sfîrsitul slujbei, pe de o parte nu folosesc nimic din comoara de daruri a Liturghiei, iar pe de alt tulbură liniştea celorlalţi, precum şi ordinea şi buna rânduială care trebuie să domnească în biserică în timpul sfântelor slujbe. Pe bună dreptate, Sfântul Ioan Gură de Aur aseamănă pe unii ca aceştia cu Iuda Vânzătorul, care, pentru a-şi îndeplini gândul ticălos al trădării, a părăsit pe Domnul înainte de sfârşitul Cinei celei de Taină. De aceea, cei ce părăseau sfântul locaş *înainte de sfârşitul Liturghiei erau pedepsiţi în vechime cu cea mai mare pedeapsă: afurisania, sau excomunicarea, adică îndepărtarea din rândul creştinilor* (Can. 9, al Sf. Apostoli şi Can. 2 al Sinodului din Antiohia).

162. Cum să luam parte la Sf. Liturghie? Sau cum se cuvine să stăm şi ce trebuie să facem în biserică?

Întrând în biserică nu uita că intri într-un locaş sfinţit, în casa lui Dumnezeu. Nu este, deci, de prisos: *„Să ştii cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu..."* (I Tim. 3, 15). În clipa când păşim peste pragul bisericii, să lăsăm afară toate gândurile, toate grijile lumeşti, toate simţirile pământeşti. În biserică se intră «cu credinţă, cu frica lui Dumnezeu şi cu bună evlavie». Păşind în sfântul locaş, să fim astfel slobozi de povara grijilor de toate zilele: «Toată grija cea lumească să o lepădăm» şi să ne aţintim gândul şi inima numai spre cer şi spre Dumnezeu: «Sus să avem inimile!», aşa cum ne îndeamnă preotul înainte de a începe marea rugăciune în timpul căreia se aduce Sfânta Jertfă.

Păşeşte apoi uşor, spre a te închina mai întâi în faţa Sfintei Evanghelii şi a icoanei de pe tetrapod, care închipuie pe Hristos în mijlocul bisericii, apoi «în faţa iconostasului; dacă ai

adus lumânări, aprinde-le în sfeşnice sau în fața sfântelor icoane, iar dacă ai adus prescură, vin şi pomelnic, dă-le preotului prin uşa dinspre miazănoapte a altarului. Închină-te cu cuviință şi evlavie înaintea Sfintelor icoane, fără să stai prea mult îngenunchiat, mai ales în fața icoanelor împărăteşti, pentru a îngădui şi altora să-şi facă rugăciunile lor şi pentru ca să nu împiedici pe preot în împlinirea slujbei. Dacă însă s-a început Sfânta Liturghie, rămâi să te închini la icoane după sfârşitul slujbei.

Mergi după aceea în linişte şi te aşază la locul cuvenit: bărbații la dreapta, iar femeile la stânga. Ai grijă să laşi la mijlocul bisericii loc de trecere pentru cei ce vor veni după tine si pentru sfințiții slujitori, când trebuie să cădească toată biserica. Ai grijă, de asemenea, că locul de sub policandrul cel mare să rămână gol, pentru ca preotul să poata ieşi pe acolo cu Sfânta Evanghelie şi cu Sfintele Daruri. Cuviincios este, iarăşi, ca stranele să rămână libere, la îndemâna celor mai în vârstă, mai neputincioşi şi mai osteniți decât tine, pentru ca aceştia să poată se dea jos în anumite momente ale slujbei.

Nu umbla şi nu te mişca fără rost în biserică, ci rămâi în linişte la locul pe care ți l-ai ales dintru început, pentru a păstra liniştea şi buna rânduială ce trebuie să domnească în casa Domnului, căci *„Dumnezeu nu e al neorânduielii, ci al păcii”* (I Cor. 14, 33). Păstrează tot timpul în ținuta şi înfățişarea ta trupească cuviința şi evlavia pe care trebuie să le avem în fața Împăratului tuturor. Nu sta tolănit sau alene în strană, ci drept, în picioare: «Să stăm bine, să stăm cu frică şi să luăm aminte Sfânta Jertfă cu pace să o aducem!» Nu vorbi şi nu râde, nu scuipa şi nu-ți roti ochii împrejur, ca să vezi cine a mai intrat sau cine iese, sau ce face vecinul tău, şi urmăreşte cu băgare de seamă rânduiala slujbei, luând parte la cântările Sfintei Liturghii, bine ştiind şi încredințat fiind ca toate cele ce se săvârşesc în timpul Sfintei Liturghii se fac pentru noi toți, slujitori şi credincioşi laolaltă. Ascultă mai ales cu multă luare aminte cele ce se citesc la Apostol şi Evanghelie, ca şi cum ai asculta pe Domnul însuşi sau pe Sfinții Săi Apostoli; fii, de asemenea, atent la predica rostită de preot, căci el nu vorbeşte în numele lui, ci al lui Dumnezeu. Luarea aminte, cuviința şi credința noastră trebuie să sporească pe măsură ce ne apropiem de inima Sfintei Liturghii, adică de clipa sfințirii Darurilor.

Închina-te, adică fă-ți semnul crucii şi pleacă-ți genunchii la timpul cuvenit, adică: în timpul cântării «Pre Tine Te lăudăm», când se sfințesc darurile, la *Axion,* când preotul mijloceşte pentru noi.

163. Fac bine cei ce îngenunchează la ieşirea cu Sfintele Daruri?

Da. Lucrul acesta e îndreptățit mai ales la Liturghia Darurilor mai înainte sfințite, când preotul iese cu Darurile sfințite de mai înainte; trebuie să îngenunchem atunci ca înaintea Domnului[501], căci Sfintelor Daruri li se cuvine aceeaşi cinstire ca Domnului însusi[502]. Dar şi la Liturghia obişnuită (a Sfântului Ioan sau a Sfântului Vasile) nu e rău dacă îngenunchem, căci, cu toate că Darurile în clipa aceea nu sunt încă prefăcute în Sf. Trup şi Sânge, totuşi ele nu mai sunt nici simpla pâine şi vin, ci au fost binecuvântate şi închinate Domnului, ca darurile care poartă închipuirea Trupului şi care se vor preface în curând în adevăratul Trup şi Sânge. Ele merită deci să fie cinstite[503]. Îngenunchem apoi pentru că ştim că momentul acela din Liturghie închipuie ultimul drum al Domnului spre Patimă sau spre Mormânt, de aceea se cade să ne umilim, sa plângem pentru cele ce a suferit El pentru noi şi să cerem iertarea păcatelor noastre[504].

Nu fac rău cei ce *„cad la Daruri”*, adică suferinzii, care se culcă jos pentru a trece preotul cu cinstitele Daruri peste dânsii, la Vohod.

---

[501] Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Rugăciuni*, cap. CCCLV; *Răspuns la întrebarea 55* şi *Tâlcuire despre sfântul locaş*, p. 237, 268, 328.

[502] *Mărturisirea ortodoxă,* partea I, Răspuns la întrebarea 56 şi 107, *trad. cit.*, p. 65, 97.

[503] Nicolae Cabasila, *op. şi trad. cit.*, cap. XXIV, p. 66-67; Simion al Tesalonicului, *Tâlcuire despre dumnezeiescul locaş*, 78 şi *Răspuns la întrebarea* 55 (trad. rom. p. 261-262, 328) ş.a.

[504] Meletie Sirigul, *op. si trad. cit.*, p. 49.

164. Se cuvine să cânte în biserică credincioşii?

Da. Să ne sârguim a învăţa cântările sfântelor slujbe, pentru că, atunci când le-am deprins bine, să ne alăturăm cântăreţilor sau corului, lăudând împreună cu ei pe Dumnezeu prin cântare şi împlinind astfel îndemnul Psalmistului: *„Toată suflarea să laude pre Domnul...!”* (Ps. 150, 5). Bun lucru şi plăcut lui Dumnezeu este ca toată lumea din biserică «să slăvească cu un glas şi cu o inimă» pe Dumnezeu.

Dar dacă am ajuns să putem cânta la Liturghie - fie în cor, fie la strană - să nu cântăm numai cu glasul, ci şi cu inima (Can. 10 al Sin. IV din Cartagina) şi să nu producem tulburare cântând mai tare decât ceilalţi, pentru ca să ni se audă glasul, luând-o înainte sau rămânând în urmă şi încurcând astfel pe cântăreţi; căci lucrul acesta este neplăcut şi urechilor noastre şi Domnului şi este spre paguba noastră sufletească[505].

Iar dacă nu ştim sau nu putem cânta, să ne rugăm în linişte; să ne rugăm fierbinte, cu credinţă şi din tot sufletul. Să unim rugăciunile noastre cu rugăciunile obşteşti ale Bisericii, rostite de preot sau de diacon, şi să le rostim în gând odată cu ei.

Dar mai ales să ne silim, pregătindu-ne din vreme şi cu cuviinţă, a ne împărtăşi cât mai des cu Sfintele Daruri. *Căci numai atuci petrecem împreună şi unirea noastră cu Dumnezeu este întreagă, deplină şi desăvârşită.*

Iar la sfârşitul Liturghiei, închină-te şi mulţumeşte-I lui Dumnezeu şi tot restul zilei petrece-l în cuviincioase îndeletniciri spre folosul şi îmbogăţirea sufletului.

Făcând aşa, vom putea spune că am luat parte cu adevărat la sfânta slujbă şi vom ieşi din biserică mai luminaţi, mai buni şi mai apropiaţi de Dumnezeu, *coborându-ne fiecare mai îndreptat la casa sa*, cum spune Mântuitorul despre vameşul cel smerit din Sfânta Evanghelie (Luca 18, 14).

SLUJBA SFINTELOR TAINE

BOTEZUL

165. Cine poate boteza?

Dreptul de a săvârşi Botezul îl are numai *episcopul* sau *preotul*[506]. În lipsă de preot poate boteza şi călugărul simplu sau diaconul, iar la vreme de mare nevoie, dacă pruncul e pe moarte, îl poate boteza orice creştin, bărbat sau femeie şi chiar tatăl pruncului. Cum? – Afundând pruncul de trei ori în apă curată şi rostind formula sfântă a Botezului: «Botează-se robul (roaba) lui Dumnezeu (numele) în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin»[507]. Dar dacă cel botezat astfel rămâne în viaţă, preotul va completa slujba Botezului, după rânduiala obişnuită, dar numai de la cufundare înainte, adică nu se mai citesc exorcismele şi nu se mai face sfinţirea apei, ci numai îl miruieşte cu Sf. Mir, citindu-i rugăciunile care urmează de aici înainte[508].

166. Unde se săvârşeşte Botezul?

În pridvorul sau pronaosul bisericii. Canoanele opresc săvârşirea Botezului nu numai în case, ci chiar în paraclisele din casele pärticulare[509]. Numai în cazuri cu totul rare şi de mare nevoie, frig grozav, pericol de moarte pentru prunc etc., se îngăduie săvârşirea Botezului în case.

---

[505] Sf. Nichita Romanul, Episcopul Remesianei, *Despre folosul psalmodiei,* cap. XIII.
[506] *Can. 46-50*, ale Sf. Apostoli.
[507] *Can. 44-45*, al Sf. Nichifor Mărturisitorul si *Mărturisirea Ortodoxă*, partea I, *Răspuns la întreb. 103*, trad. cit. p. 93.
[508] Ghenadie, fost Episcop de Argeş, *Liturgica*, Buc.1877, p. 182; Pr. Prof. Dr. Ene Braniste, *Liturgica speciala*, Ed. Inst. Biblic, Bucureşti, 1980, p. 356.
[509] *Can. 59*, Sinod. VI ecum. şi Can. 31 al aceluiasi Sinod.

167. Când se săvârşeşte Botezul?

Pentru Botezul pruncilor, nu există zile sau ceasuri hotărâte, pentru ca să nu se întâmple să moară nebotezaţi. Dacă pruncul e firav şi există temere că nu va trai, el poate fi botezat îndată după naştere[510]. Dacă nu, Botezul se face de obicei la opt zile după naşterea pruncului, sau în orice zi de sărbătoare după Liturghie.

168. Ce sunt naşii? Care e rostul lor la Botez şi care sunt datoriile lor faţă de fini?

Naşii sunt persoanele în vârstă care însoţesc pe prunc la Botez, răspunzând şi făcând cuvenita mărturisire de credinţă în locul şi în numele pruncului ce se botează. Ei sunt părinţii sufleteşti ai pruncului, născându-l pentru viaţa cea nouă, în Duhul, aşa cum părinţii l-au născut pentru viaţa cea trupească. Sunt totodată garanţi (sau chezaşi) ai acestuia în faţa lui Dumnezeu şi a Bisericii, chezăşuind că pruncul (finul) va fi crescut în credinţa creştină şi că va fi un bun credincios[511].

Naşul trebuie să fie *creştin ortodox*[512] şi bun credincios, în vârstă şi de acelaşi sex cu pruncul ce se botează. Nu pot fi naşi părinţii copilului. Este bine ca pentru fiecare nou botezat să fie numai un naş. Naşul este dator să se îngrijească de viaţa religioasă şi morală a finului său şi la vremea cuvenită să-l înveţe adevărurile credinţei creştine. Să-i fie învăţător şi îndrumător în cele sufleteşti, sârguindu-se a face din el un bun credincios şi vrednic mădular al Bisericii în care a intrat prin Botez. La rândul său, finul este dator să asculte pe naş şi să-l respecte, la fel ca pe părinţii săi după trup.

169. Înainte de slujba Botezului ce rânduială se îndeplineşte pentru cel ce vine să se boteze?

Se îndeplineşte mai întâi *Rânduiala la facerea catehumenului*, adică se face pregătirea celui ce are să fie botezat. Această rânduială se face în faţa uşilor bisericii, în pridvor, deoarece cel nebotezat, nefiind încă spălat de păcatul strămoşesc, nu e mădular al Bisericii şi nici cetăţean al cerului ale cărui uşi ni le deschide numai Botezul[513].

170. Care sunt părţile principale ale slujbei facerii catehumenului?

Sunt: exorcismele, lepădările şi împreunarea cu Hristos.

171. Ce sunt exorcismele?

Sunt trei rugăciuni în care preotul roagă pe Dumnezeu să îndepărteze de la catehumen toată puterea cea rea a diavolului.

172. Dar lepădările şi împreunarea cu Hristos ce sunt?

Sânt întreita lepădare a catehumenului sau a naşului, în numele catehumenului, de satana, urmată de întreita lui asigurare că s-a unit cu Hristos.

În timpul lepădărilor, catehumenul e întors cu faţa spre Apus suflând şi scuipând într-acolo de trei ori, deoarece Apusul e nu numai locul de unde vine întunericul, ci şi locaşul celui rău, al lui satana, care e numit şi *„stăpânitorul întunericului”* (Luca 22, 32; Efes. 6, 6, 12; Col. 1, 13). Urmând deci cuvintelor Sfântului Apostol Pavel, care ne îndeamnă *„să lepădăm dar lucrurile întunerieului şi să ne îmbrăcăm cu armele luminii”* (Rom. 13, 12), catehumenul scuipă pe diavol, în semn că s-a lepădat cu totul de el şi de faptele lui, adică de păcate. Şi, dimpotrivă, atunci când catehumenul (naşul) mărturiseşte unirea sa cu Hristos, o face cu faţa spre Răsărit, căci într-acolo era zidit Raiul (Fac. 2, 8), din care au fost izgoniţi primii oameni în urma păcatului şi pe care ni-l deschide iarăşi Botezul şi tot de acolo ne răsare nu numai soarele, izvorul luminii, ci ne-a şi venit Lumina cea adevărată a sufletelor, Hristos, Care este numit adesea *„Soarele dreptăţii”* sau *„Răsăritul cel de sus”* (Luca 1, 78, comp. şi Zah. 3, 3,

[510] *Can. 38* al Sf. Nichifor Mărturisitorul; Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, cap. 61 şi 62 (trad. rom. p. 72, 77); *Rugăciune la însemnarea pruncului când i se pune numele a opta zi după naştere, în Molitfelnic* (ediţia 1984, p. 13-14).

[511] Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre ierarhia bisericească*, VII, 3, trad. rom. de Pr. C. Iordăchescu, 1932, p. 150-152 şi Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, cap. 62, trad. rom., p. 76.

[512] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sintele Taine*, cap. 62, trad. rom., p. 73 şi *Rânduiala înaintea Sf. Botez*, în „Molitfelnic”, ed. 1937, p. 14.

[513] Simion al Tesalonicului, *Despre târnosirea bisericii*, capo. 155, trad. rom., p. 129.

8; 6, 12 şi Mal. 4, 2. Vezi şi troparul Crăciunului)[514]. Unirea cu Hristos se face prin credință, iar dovada se face prin mărturisirea credinței creştine, adică prin rostirea Crezului. (Când cel ce se botează e prunc, Crezul trebuie să-l spună naşul, în numele pruncului, iar nu altcineva).

173. Cum trebuie înțelese exorcismele şi lepădările de la Botez?

Exorcismele şi lepădările nu înseamnă că Biserica socoteşte pe cei ce vin la Botez ca stăpâniți cu adevărat de diavol, cum sunt demoniacii, îndrăciții sau cei munciți de duhuri necurate, ele vor să spună numai că cel ce nu-L are încă pe Hristos se află în robia păcatului, şi deci în puterea diavolului, care stăpâneşte pe cei în păcat, sau în afara harului (Efes. 2, 2). Din această robie îl eliberează Biserica pe catehumen prin exorcisme şi lepădări, trecându-l sub puterea lui Hristos, Stăpânul nostru cel adevărat şi bun.

174. Care e prima parte de seamă a slujbei Botezului?

Este sfințirea apei pentru botez, printr-o ectenie şi o lungă şi frumoasă molitvă, în care preotul se roagă pentru sine însuşi, ca Dumnezeu să-i ajute să săvârşească cu vrednicie Sfânta Taină, pentru cel ce se botează şi pentru sfințirea apei prin harul şi puterea Sfântului Duh.

175. Care e a doua parte de seamă a slujbei Botezului şi ce simbolizează ea?

Este ungerea celui ce se boteaza *cu untdelemnul bucuriei* (Ps. 44, 9 şi Evr. 1, 9) pe frunte, piept, la mâini şi la picioare. Acest untdelemn este binecuvântat atunci de către preot, printr-o rugăciune deosebită, şi din el preotul toarnă în apa botezului, de trei ori, cruciş. Ungerea înseamnă mai multe lucruri:

a) Întîi, că untdelemnul fiind rodul măslinului, ungerea cu el este semnul milei şi al bunătății dumnezeieşti, prin care catehumenul a fost izbăvit din noianul păcatelor, aşa cum ramura de măslin, adusă de porumbel lui Noe, era semnul împăcării mâniei dumnezeieşti şi al izbăvirii din potop (Fac. 8, 11). Căci apa potopului a fost preînchipuirea Botezului, precum ne învață Sf. Apostol Petru (I Petru 3, 20-21), iar porumbelul preînchipuia pe Duhul Sfânt[515].

b) A1 doilea, ne aduce aminte de ungerea cu care erau unşi în Legea veche arhiereii, împărații şi proorocii, cu care a fost uns Însuşi Mântuitorul, *„Unsul Domnului”* (I Regi 10, 1, 5; Isaia 61, 1; Luca 4, 18; Fapte 10, 10, 38) şi la care ne-a făcut şi pe noi părtaşi, căci însuşi numele de „creştin” vine de la cuvântul grecesc Xriotov", care înseamnă „uns”[516].

c) Al treilea, ungerea închipuie aromatele cu care a fost uns trupul Domnului, înainte de îngropare, deoarece catehumenul va închipui, prin afundarea în apă, îngroparea împreună cu Hristos şi învierea împreună cu El.

176. Care este a treia parte de seamă a slujbei Botezului şi ce închipuie ea?

A treia şi cea mai de seamă parte a slujbei Botezului este însăşi *săvârşirea Tainei, adică întreita afundare* a pruncului de către preot în apa sfințită din cristelniță, cu cuvintele: «Botează-se robul (roaba) lui Dumnezeu (N), în numele Tatălui (la întâia afundare) şi al Fiului (la a doua afundare) şi al Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin» (la a treia afundare).

Această întreită afundare arată pe de o parte ea temeiul credinței noastre e Sfânta Treime, iar pe de alta închipuie cele trei zile petrecute de Domnul în mormânt (Matei 12, 40); prin afundarea în apă se închipuie moartea noastră pentru viață în păcat, de până aici, şi îngroparea noastră împreună cu Hristos; iar prin ieşirea din apă se închipuie învierea noastră împreună cu El, pentru viața cea nouă întru Hristos[517].

---

[514] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza I mistagogică*, 4-9 (trad. rom. cit., p. 543-547); Sf. Simion al tesalonicului, *Despre Sintele Taine*, cap. 62 (trad. rom., p. 74); N. Cabasila, *Despre viața în Hristos*, cart. II, trad. rom. De Pr. T Bodogae, Sibiu, 1946, p. 31 ş.u.

[515] Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, cap. 62, trad. rom. p. 77.

[516] A se vedea rugăciunea respectivă (pentru binecuvântarea untdelemnului) din *Molitfelnic* ed. 1984, p. 35; N. Cabasila, *Despre viața în Hristos*, cart. II, trad. rom. p. 34.

[517] *Asezămintele Sf. Apostoli*, cart.111, cap. 17 (*trad. rom. cit.*, p. 100); Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza III*, 12 şi *Cateheza II Mystag.*, *trad. rom. cit.*, p. 98, 551-554; Dionisie Pseudo-Areopagitul, *op. şi trad. rom. cit.*, cap. II, 3, p. 86; Sf. Ioan Damaschin. *Dogmatica,* art. IV, cap. 9, *trad. cit.*, p. 248; Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. şi trad. rom. cit.*, p. 4-5; N. Cabasila. *Despre viața în Hristos*, cart. II, *trad. rom. cit.*, p. 26, 37 ş.u.; Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine,* cap. 62-64, trad. rom., p. 77, 79-80.

Prin Botez, spălându-ni-se păcatele, ne facem astfel părtaşi morţii şi învierii lui Hristos, intrăm într-o viaţă nouă, suntem morţi pentru păcat şi viem pentru Dumnezeu (Rom. 6, 3-11).

Cristelniţa şi apa botezului este pentru noi mormânt şi maică duhovnicească, născându-ne pentru Hristos şi ţinând deci locul pântecelui celui curat al Fecioarei din care S-a născut Acesta[518].

UNGEREA CU SFINTUL MIR

177. Când se săvârşeşte a doua Taină, adică Ungerea cu Sfântul Mir?

În Biserica Ortodoxă această Sfânta Taină se împărtăşeşte creştinului îndată după Botez; de aceea, rânduială ei nu alcătuieşte o slujbă aparte, de sine stătătoare, ci e împreunată cu aceea a Botezului, ca o prelungire a ei.

178. Ce este Sfântul Mir?

Este untdelemnul amestecat cu mirodenii, pregătit (fiert) după o rânduială anumită în fiecare an, în primele trei zile din săptămâna Patimilor şi sfinţit de către Patriarhul Ţării, joi în aceeaşi săptămână, la Liturghie. Se împarte episcopilor şi tuturor bisericilor. Prin mulţimea mirodeniilor din care e făcut, el închipuie mulţimea şi felurimea darurilor şi puterilor Sfântului Duh[519]. Sfântul Mir e folosit nu numai la a doua Taină, după Botez, ci şi la sfinţirea antimiselor şi a bisericilor.

179. Cum se face ungerea cu Sf. Mir şi ce închipuie ea?

După săvârşirea Botezului, preotul citeşte îndată o rugăciune în care roagă pe Dumnezeu să învrednicească pe noul botezat de darul ungerii cu Sfântul Mir şi de împărtăşirea cu Sfintele Daruri. Apoi îl unge cu Sfântul Mir, făcându-i semnul crucii: la frunte, pentru sfinţirea minţii şi a gândurilor; la ochi, nări, gură şi urechi, pentru sfinţirea simţurilor; la piept şi pe spate, pentru sfinţirea inimii şi a dorinţelor; la mâini şi pe picioare, pentru sfinţirea faptelor şi a căilor creştinului. De fiecare dată zice cuvintele: «Pecetea darului Sfântului Duh. Amin». Aceste cuvinte sunt luate din a doua epistolă a Sfântului Apostol Pavel caătre Corinteni, unde spune: *„Iar cel ce ne întăreşte pe noi împreună cu voi întru Hristos şi ne-a uns pe noi, Dumnezeu este, Care ne-a şi pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului întru inimile noastre”* (II Cor. 1, 21-22).

Ungerea aceasta este deci semnul darului Sfântului Duh, Care S-a pogorât în chip văzut asupra Mântuitorului şi asupra Sfinţilor Apostoli şi Care acum ni se dă şi nouă, după botez, în chip nevăzut[520]. Prin ungere, noul botezat este un nou hristos, adică uns al Domnului, căci cuvântul grecesc XristoV" înseamnă uns[521].

180. Care sunt părţile următoare ale slujbei?

Înconjurarea mesei botezului, spălarea pruncului şi tunderea părului.

181. Cum se săvârşeşte şi ce semnifică înconjurarea mesei botezului?

Slujitorii, împreună cu naşul şi pruncul, înconjoară de trei ori cristelniţa şi masa pe care este Sfânta Evanghelie, cântând imnul: *„Câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi şi îmbrăcat. Aliluia”*, luat din Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni (3, 27). Această înconjurare, în formă de horă, este semnul bucuriei Bisericii pentru primirea în sânul ei a unui nou credincios al lui Hristos. După aceasta, se citeşte *Apostolul* din epistola către Romani (6, 3-11), în care Sfântul Apostol Pavel arată însemnătatea şi efectele botezului, apoi *Evanghelia*

---

518 Sf. Simion al Tesalonicului, *loc. cit.*

519 *Ibidem*, cap. 65, 71, trad. rom. p. 80 şi 84.

520 Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza a treia mystagogica*, 1-4 (*trad. rom. cit.* p. 555-558); Sf. Ioan Damaschinul, *Dogmatica* cart. IV, cap. *9,* (*trad. rom. cit.*, p. 252); Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, cap. 64, trad. rom., p. 80; vezi şi *Rugăciunile Sfinţirii Sf. Mir*.

521 Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, cap. 43 şi cap. 65, trad. rom. p. 64 şi 80, 83, comp. şi N. Cabasila, *Despre viaţa în Hristos*, cart. III, trad. rom., p. 71-80 (unde sunt zugrăvite cu deosebită maiestrie efectele sau roadele Sf. Mir pentru viaţa duhovnicească).

de la Sfântul Matei (28, 19, 20), în care se cuprind cuvintele cu care Mântuitorul a întemeiat Taina Botezului.

182. Cum şi pentru ce se face spălarea pruncului, după ce a fost uns cu Sfântul Mir?

După ce preotul rosteşte mai multe rugăciuni pentru păstrarea neştirbită a darurilor Botezului şi Sfântului Mir în noul botezat, udă în apă faşa pruncului şi stropeşte întâi fața acestuia, apoi spală toate locurile unde a fost uns cu Sfântul Mir, ştergând Mirul rămas, pentru a-l feri de o eventuală pângărire.

183. Cum şi pentru ce se face tunderea părului la cel ce se botează?

După alte rugăciuni, preotul taie cruciş câteva fire din creştetul pruncului şi le pune în cristelniță rostind cuvintele: «Se tunde robul (roaba) lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui...» etc. La popoarele vechi, părul capului era privit ca un semn al puterii şi tăriei bărbăteşti (Jud. 16, 18-20); de aceea tunderea lui închipuie predarea desăvârşită a noului botezat în stăpânirea şi sub ascultarea lui Dumnezeu, întru Care s-a botezat şi Care-i este de acum cap sau conducător. Fiind făcută cruciş, tunderea e şi pecetea lui Hristos; iar întrucât părul este un produs al trupului, tunderea lui alcătuieşte şi o pârgă sau o jertfă a trupului omenesc, adusă lui Hristos, de aceea, părul tăiat nici nu se aruncă oriunde, ci se pune în loc curat, de obicei în cristelniță[522].

184. Cum se termină slujba Botezului şi a Ungerii cu Sfântul Mir?

Se termina cu o scurtă ectenie întreită pentru prunc şi pentru naş, după care se face otpustul. Preotul împărtăşeşte apoi pe prunc cu Sfintele Taine în fața uşilor împărăteşti.

Astfel, după ce pruncul s-a curățit de păcatul strămoşesc prin Botez şi după ce, apoi, a dobândit pecetea darului Sfântului Duh, primeşte Sfânta Împărtăşanie, căci aceasta este sfârşitul şi coroana Tainelor; prin ea noul creştin se uneşte desăvârşit cu Hristos, devenind astfel mădular deplin şi adevărat al Bisericii, Trupul lui Hristos[523].

POCAINȚA

185. Cine poate spovedi sau primi mărturisirea păcatelor?

Numai acela care are puterea şi dreptul de a dezlega, adică episcopul şi preotul, căci numai apostolilor şi urmaşilor lor, episcopii şi preoții, le-a dat Hristos puterea şi porunca de a lega şi a dezlega păcatele oamenilor (Matei 18, 18; Ioan 20, 21-23). Canonul 102 Trulan prevede obligația preoților de a cerceta felul greşelilor mărturisite, pentru a prescrie leacuri potrivite.

Preotul deține această putere *în virtutea harului hirotoniei în treapta de preot*, iar dreptul de a pune în lucrare această putere îl are prin *hirotesia* în duhovnic. Este bine să nu schimbăm duhovnicul decât la caz de mare nevoie, de pildă când se schimbă preotul sau când ne mutăm în altă parohie[524].

186. Cine trebuie să se spovedească?

Toți trebuie să ne spovedim, chiar şi aceia cărora ni se pare că nu greşim şi nu păcătuim cu nimic. Aşa ne învață Sf. Ioan Evanghelistul, ucenicul cel iubit al Domnului: *„Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înşine şi adevărul nu este întru noi. Dacă mărturisim păcatele noastre, El credincios este şi drept ca să ne ierte nouă păcatele şi să ne curățească pe noi de toată nedreptatea”* (I Ioan 1, 8-9)[525].

Mai cu seama bolnavii să se îngrijească a se spovedi şi împărtăşi, pentru că sfârşitul să nu-i prindă fără de veste, nepregătiți, adică nespovediți şi negrijiți.

---

[522] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, *c.* 67, trad. rom. p. 80-81.

[523] Comp. Sf. Simion al Tesalonicului, *ibidem*, cap. 68. trad. rom. p. 81.

[524] Vezi *Molitfelnicul*, ed. 1984, p. 63.

[525] Comp. si Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Pocăință*, cap. 263-264, trad. rom., p. 172.

187. Cum trebuie făcută mărturisirea păcatelor, adică spovedania?

Mărturisirea păcatelor înaintea duhovnicului trebuie să fie:

a) *Completă*, adică să cuprindă toate păcatele săvârşite după botez sau, mai exact, de la ultima spovedanie, şi să nu ascundă nimic din cele făptuite;

b) *Sinceră* şi făcută de bunavoie;

c) *Secretă* (făcută în taină);

d) *Cu umilință şi cu zdrobire de inimă*, adică cu părere de rău pentru păcatele săvârşite şi cu dorință sinceră de a nu le mai face. Simplă mărturisire sau înşirare a păcatelor fără pocăință adevărată şi fără hotărâre de îndreptare nu aduce iertarea păcatelor, căci zice Domnul: *„De nu vă veți pocăi, toți veți pieri la fel”* (Luca 13, 5). Totul este ca, de la o mărturisire până la alta, creştinul să se ostenească a-şi îndrepta cât mai mult viața, desăvârşindu-se mereu în virtute.

188. Când şi de câte ori pe an trebuie să ne spovedim?

Spovedania nu este legată de termene sau soroace anumite din cursul anului. Putem alerga la duhovnic *ori de câte ori* şi oricând simțim nevoia de a ne uşura sufletul de povara păcatelor, sau de a primi mângâierea Harului şi nădejdea iertării. Cu cât ne spovedim mai des, cu atât este mai bine.

De obicei însă spovedania este legată de posturi. De aceea, porunca a patra a Bisericii ne învață *să ne mărturisim păcatele de patru ori pe an*, adică în cele patru posturi: al Paştelui, al Crăciunului, al Sfintei-Marii şi al Sfinților Apostoli. Cei mai înaintați în cuvioşie şi în evlavie să se spovedească în fiecare lună, iar ceilalți, cel puțin o dată pe an, şi anume în Postul Păresimilor[526]. Dar să nu amânăm împlinirea acestei datorii creştineşti abia în săptămâna cea din urma a Postului, cum se întâmplă de obicei; căci atunci şi preotul este ocupat cu săvârşirea sfântelor slujbe şi nici vreme de ajuns nu ne mai rămâne pentru împlinirea canonului ce ni se va da. Ci încă din cea dintâi săptămână a Postului să alergăm la duhovnic şi să ne spovedim, ca să ne rămână timp de îndreptare şi de curățire, pentru primirea cu vrednicie a Sfintei Împărtăşanii. Căci tot postul pentru aceea s-a şi orânduit, fiind el vreme de pocăință şi de îndreptare[527].

189. Care este locul cel mai potrivit unde se cuvine să se facă Mărturisirea?

Este biserica, şi anume înaintea icoanei Mântuitorului Hristos. Numai cei bolnavi, sau cei care nu pot veni la biserică, pot fi spovediți acasă la ei.

190. Cum se face slujba Mărturisirii şi a dezlegării păcatelor?

Preotul, îmbrăcat cu epitrahil şi felon, zice obişnuitele rugăciuni începătoare, Psalmul 50 (psalmul mărturisirii şi al pocăintei), troparele de umilință şi apoi două molitve, în care roagă pe Dumnezeu să ierte păcatele celui ce se spovedeşte. După aceasta, urmează mărturisirea păcatelor făcute de cel ce se spovedeşte, fie că acesta răspunde la întrebările puse de preot, fie că mărturiseşte singur păcatele sale. Apoi cel ce se spovedeşte pleacă capul sub epitrahil, iar preotul îi citeşte rugăciunea de dezlegare: «Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu harul şi cu îndurările iubirii Sale de oameni, să te ierte pe tine, fiule (N), şi să-ți lase ție toate păcatele...». La sfârşit, dacă e cazul, duhovnicul rânduieşte şi *canonul* sau *epitimia*, după felul păcatelor săvârşite[528].

191. Ce sunt epitimiile sau canoanele de spovedanie şi ce scop au ele?

Epitimiile (*canonui* sau *certarea*) sunt mijloace de pocăință rânduite de duhovnic păcătosului care se spovedeşte, ca de pildă: rugăciuni, metanii, cercetarea bisericilor, fapte de milostenie, posturi, înfrânări de la anumite mâncări sau fapte şi altele. Cea mai aspră epitimie este oprirea de la împărtăşire pentru un anumit timp. *Epitimiile nu urmăresc pedepsirea*

---

[526] *Mărturisirea ortodoxă,* partea I, întreb. 90, trad. cit., p. 87.

[527] *Învățătura pentru spovedanie în Molitfelnic* (ed. 1984, p. 54).

[528] Regulile după care se dau canoanele sau epitimiile sunt arătate în: *Canoanele Sfântului Ioan Postitorul* (la Nicodim Milaş, *Canoanele,* vol. II, part. II, p. 205-226); *Învățătura pentru canoane din Molitfelnic* (la Rânduiala Mărturisirii); Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întreb. 41*, trad. rom., p. 336-339; *Carte foarte folositoare de suflet, a cuviosului Nicodim Aghioritul*.

păcătosului, ci ispăşirea păcatelor şi îndreptarea păcătosului; ele sunt ajutoare, exerciţii de întărire în virtute şi de îndepărtare de la păcat.

192. Cu care altă Taină e strâns legată taina Pocăinţei?

Cu Sf. Împărtăşanie, pentru că, de regulă, împărtăşirea fără spovedanie (mărturisire) nu se poate, iar cei ce se spovedesc o fac cu scopul de a se împărtăşi.

ÎMPĂRTĂŞIREA
(Cuminecarea)

193. Cine are dreptul de a da Sfânta Împărtăşanie?

Numai preotul (sau arhiereul). Diaconul poate împărtăşi la vreme de mare nevoie pe mireanul ce se apropie de moarte, numai dacă e lipsă de preot. Dacă într-un asemenea caz lipsea şi diaconul, dar erau la îndemâna Sfintele Taine, Sfântul Simion al Tesalonicului - pentru cazuri «de mare nevoie şi cu multă luare aminte» - îngăduia prin pogorământ ca, chiar şi un cântăreţ sau un credincios mai curat şi mai cucernic să poată împărtăşi pe cel ce e pe moarte, spre a nu răposa acesta lipsit de merindea vieţii celei veşnice. Călugării şi pustnicii, care vieţuiesc în locuri depărtate de biserici şi de preoţi, de asemenea se pot împărtăşi singuri, dar cu o anumită rânduială[529].

194. Când şi de câte ori pe an se cuvine să se împărtăşească credinciosul?

Impărtăşirea creştinului fiind strâns legată de spovedanie sau mărturisire, tot ce am spus despre timpul sau termenele de spovedanie se potriveşte şi aici. Adăugam ce spun despre acest lucru Povăţuirile din Liturghier: «Preoţii de enorie să înveţe pe poporenii lor ca, într-un cuget curat, atât parte bărbătească cât şi femeiască, de va fi cu putinţă la praznice, iar de nu, negreşit în cele patru posturi de peste an, să se pregătească pentru Sfânta Împărtăşanie... Iar de vor vrea să se apropie de Sfânta Împărtăşanie şi afară de cele patru posturi obişnuite, să postească mai înainte... şi să se pregătească după rânduială, prin mărturisirea păcatelor... »[530].

De dorit este ca fiecare creştin să se împărtăşească cât mai des, bineînţeles pregătindu-se din vreme pentru aceasta (I Cor. 11, 28-29).

195. Cine se poate împărtăşi?

Numai cei pregătiţi şi vrednici, căci aşa ne învaţă Sf. Apostol Pavel: *„Să se cerceteze omul pe sine şi aşa să mănânce din pâine şi să bea alin pahar; căci cel ce mănâncă şi bea cu nevrednicie, osânda îşi mănâncă şi bea, nesocotind Trupul Domnului”* (I Cor. 1l, 28-29). La fel ne învaţă şi Sfinţii Părinţi[531].

În general, sunt opriţi de la împărtăşire cei vinovaţi de păcate grele (lepadare de credinţă, ucideri, desfrânare, curvii, furturi şi hoţii, cămătarii[532], cei ce umblă cu farmece sau vrăji şi descântece), după cum scrie în Molitfelnic la Învăţătura pentru canoanele de spovedanie, şi aceia pe care îi va găsi nevrednici duhovnicul[533]. Dar chiar cei curaţi şi vrednici nu se pot împărtăşi fără pregătirea trebuincioasă.

196. Cum se cuvine să ne pregătim pentru împărtăşire?

Pregătirea pentru împărtăşire este trupească şi sufletească. Ea constă din:

a) *spovedanie* (mărturisirea păcatelor), fără de care nimeni nu se poate împărtăşi. Numai copiii până la vîrsta de 7 ani sunt scutiţi de spovedanie;

b) *împăcarea cu toţi*. Să nu fii certat cu nimeni şi să nu ai nimic împotriva cuiva;

---

[529] Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 41*, trad. rom. p. 323.

[530] *Liturghier*, ed. 1987, p. 442.

[531] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la epist. către Efes;* Sf. Anastasie, Patriarhul Antiohiei (La Nic: Milas, *Canoanele...*, II, 2, p. 261-263). Comp. *şi Molitfele din Can.* (Rânduiala Sf. Împărtăşiri)

[532] Can. 32 al Sf. Nichifor Mărturisitorul (La Nic. Milaş, *op. cit.*, vol. II, part. II, p. 239.

[533] Vezi mai pe larg *Liturghierul* ed. 1987, p. 445-446.

c) *înfrânarea de la orice poftă* (împreunarea trupeasca) cel puţin cu câteva zile înainte[534] *şi abţinerea de la mâncare şi băutură* în ziua împărtăşirii; numai celor bolnavi pe moarte li se poate da Sfânta Împărtăşanie pe mâncate[535].

d) *Citirea pravilei pentru împărtăşire*, adică a rugăciunilor pregătitoare pentru împărtăşirea cu vrednicie, pe care uneori le citeşte preotul în numele credincioşilor, în biserică, înainte de împărtăşire[536]. (Vezi-le în Ceaslov sau în Cartea de Rugăciuni).

197. Când şi cum se împărtăşesc credincioşii (mirenii)?

Credincioşii (mirenii) se împărtăşesc afără din Altar, în faţa uşilor împărăteşti, după ce se împărtăşesc sfinţiţii liturghisitori, anume atunci când răsună chemarea: «Cu frică lui Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste să va apropiaţi». În fruntea lor, adică îndată după clerici, se împărtăşesc mai întâi slujitorii bisericeşti inferiori, care au hirotesie de ipodiaconi, citeţi sau cântăreţi, apoi călugării fără hirotonie şi în fine credincioşii de rând[537]. La vremea cuvenită se apropie fiecare cu cuviinţă şi cu evlavie, în linişte şi cu bună rânduială, întâi bărbaţii, începând cu cei mai bătrîni, apoi femeile şi în urmă copiii, ţinînd în mînă câte o lumânare aprinsă, în semn de bucurie şi cinste pentru stăpânul Hristos al Cărui Sfânt Trup şi Sânge îl vor primi în casa trupului şi a sufletului lor. Înainte de a-i împărtaşi, preotul citeşte, în numele lor şi în auzul tuturor, rugăciunile pe care le zic şi sfinţiţii slujitori în altar în timpul împărtăşirii lor: «Cred, Doamne, şi mărturisesc...», «Cinei Tale celei de taină...» şi «Nu spre judecata sau spre osândă...». Bun şi frumos este obiceiul vechi ca înainte de împărtăşire, fiecare să-şi ceară iertare de la toţi cei din biserică[538], sărutând cei mai mici mâna celor mai mari în semn de supunere şi de respect (copiii faţă de părinţi, finii faţă de naşi). Spre deosebire de clerici, credincioşii primesc deodată atât Trupul cât şi Sângele Domnului din potir, cu linguriţa, din mâna preotului, care spune de fiecare dată: *«Se împărtăşeşte robul (roaba) Lui Dumnezeu (N) cu cinstitul şi Sfântul Trup şi Sânge al Domnului Dumnezeului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor şi spre viaţa de veci».*

În timpul când se împărtăşesc credincioşii, la strană se cântă chinonicul, adică imnul împărtăşirii: «Trupul lui Hristos primiţi...» sau «Cinei Tale celei de taină...».

După împărtăşire fiecare îşi şterge buzele cu ştergarul din mâna preotului, sărută Sfântul Potir, ca pe însăşi coasta lui Hristos, din care a curs sânge şi apă, şi se închină mulţumind lui Dumnezeu. Apoi primeşte anaforă, la Paşte artos sau „Paşte mic”, puţin vin pentru a-şi clăti gura şi pentru ca să nu mănânce altceva după Sfânta Împărtăşanie.

Cel ce a primit Sfânta Împărtăţanie se cuvine să nu mai sărute icoane sau mâna cuiva, să nu scuipe pe jos şi să aibă grijă mai cu seama ca nici un cuvînt de ocară, de blestem, de clevetire sau orice vorbire deşartă să nu spurce gura sa, pentru cinstirea dumnezeiescului Trup şi Sânge pe care l-a primit în ea.

198. Cum se face împărtăşirea bolnavilor?

Bolnavii pot fi împărtăşiţi de preot afără din biserică, adică la casele lor, sau la spital, cu părţicele din Sfântul Trup, sfinţit anume pentru acest scop în Joia Patimilor şi păstrat în Altar, în chivotul de pe Sfânta Masă. În aceste cazuri, împărtăşirea se face după o rânduială deosebită, înscrisă în Molitfelnic (*Rânduială ce se face când se va întâmpla a se da foarte grabnic celui bolnav Împărtăşirea*). Nu se poate da însă Sfânta Împărtăşanie bolnavilor căzuţi în stare de inconştienţă, neşimtire sau celor ieşiti din minţi, nebuni.

---

[534] Sf. Ap. Pavel, în *Epist. I către Cor.*, 7, 5; Zimotei, Episcopul Alexandriei, *Can. 5* (la Milas, *op. cit.*, trad. p. 152), Sf. Simion al Tesalonicului, *Răsp. la întreb. 16*, trad. rom. p. 315; *Tipicul cel Mare* (al Sf. Sava), cap. 34, p. 42.

[535] Sf. Nichifor Mărturisitorul, *Can. 9*, (la Nic. Milas, *op. cit.*, trad. p. 231).

[536] Despre pravila de cuviincioasă pregătire sufletească şi trupească pentru împărtăşire, vezi mai pe larg în *Povăţuirile din Liturghier*, ed. 1987.

[537] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfânta Liturghie*, cap. 99 şi cap.142, trad. rom. p. 105, 107, 126.

[538] «Drept aceea se cuvine celui ce vine să se cuminice, a se închina şi a cere iertăciune de la arhiereu, sau de la preotul ce-l cuminică şi de la toţi credincioşii mai înainte». Sf. Simion al Tesalonicului, *ibidem*, cap. 99. trad. rom., p. 107.

HIROTONIA

199. Ce sunt hirotonia şi hirotesia?

Hirotonia e cuvânt grecesc, care se tălmăceşte: alegere prin ridicarea şi punerea mâinilor, pentru ca orice har în legătura cu gradele preoției se dă prin punerea mâinilor Episcopului.

Prin Taina Hirotoniei se aşază în Biserică cele trei trepte sau stări ale preoției, adică (începând de jos în sus): diaconia, preoția şi arhieria. La treptele de sus se ajunge numai trecând prin cele de jos, adică: cel ce se hirotoneşte preot trebuie să fie mai întâi hirotonit diacon şi apoi preot.

Fiecare dintre cele trei trepte are rânduiala ei proprie de hirotonie. Cel ce vrea să fie hirotonit diacon trebuie să treacă mai întâi prin alte două trepte, şi anume: slujba de citet şi ipodiaconatul. Ele se dau prin *hirotesie.* Acest cuvânt înseamnă, simplu, *punerea mâinilor;* hirotesia nu e tot una cu hirotonia. *Hirotonia înseamnă învestirea cu una din treptele preotiei, pe când hirotesia înseamnă acordarea unei stujbe biserice şti inferioare sau a unor grade şi ranguri onorifice în ierarhia bisericească administrativă.*

Cel ce se hirotoneşte diacon este făcut deci întâi citeț şi apoi ipodiacon.

200. Cine are dreptul de a săvârşi hirotonule şi hirotesiile?

Atît hirotesiile premergatoare diaconiei cât şi hirotoniile se savîrsesc numai *de Episcop (Arhiereu).*

201. Unde se săvirsesc hirotoniile şi hirotesiile?

Atât hirotoniile cât şi hirotesiile, după canoane, se săvârşesc numai în biserică[539]. Anume, hirotoniile înlăuntru altarului, înaintea Sfintei Mese, iar hirotesiile se fac în fața altarului, pe locul dinaintea Uşilor Împărăteşti.

202. Când se săvârşesc hirotoniile şi hirotesiile?

Hirotonia preotului şi a arhiereului se săvârşeşte numai la Liturghia deplină, adică la Liturghia Sf. Ioan sau la cea a Sf. Vasile; hirotonia diaconului se poate face şi la Liturghia Darurilor mai înainte sfințite[540]. Nu se pot hirotoni mai multe persoane pentru aceeaşi treaptă la o Liturghie; hirotesii se pot face mai multe la una şi aceeaşi Liturghie (mai mulți citeți sau ipodiaconi)[541]. *Hirotonia diaconului se face după sfântirea Darurilor*, şi anume după ce arhiereul zice ecfonisul: «Şi să fie milele Marelui Dumnezeu...». *Hirotonia preotului* se face *înainte, de sfințirea Darurilor* (după Heruvic); *iar a arhiereului se face mai înainte şi anume după cântarea* «Sfinte Dumnezeule».

203. Care e partea cea mai de seamă din rânduiala hirotoniei?

E rugăciunea de hirotonie «*Dumnezeiescul har...*», rostită de Episcopul hirotonisitor, prin care el cheamă harul Sfântului Duh să se pogoare asupra candidatului îngenuncheat în fața Sfintei Mese, în timp ce clericii împreună-liturghisitori cântă încetişor şi dulce: «Doamne miluieşte», de mai multe ori. După aceasta, arhiereul în fața uşilor împărăteşti dă celui hirotonit veşmintele treptei pentru care a primit hirotonia, arătându-le pe rând poporului şi zicând «Vrednic este!», la care corul sau credincioşii răspund de trei ori: «Vrednic este!»

[539] Canonul 7 al Sf. Teofil al Alexandriei.
[540] Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea* 25, trad. rom., p. 318 şi *Arhieraticonul* (ed. 1926, p. 12).
[541] Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 39*, trad. rom., p. 322.

CUNUNIA
(Nunta)

204. Unde se cuvine să se facă slujba Cununiei?

Slujba Cununiei se cuvine să se facă în biserică, deoarece Cununia este una din cele şapte Taine şi aici e locaşul sfânt în care se săvârşesc şi celelalte Sfinte Taine şi pentru că aici se adună şi Biserica în înţelesul ei de comunitate, adică obştea credincioşilor din care face parte şi care, în felul acesta, se bucură şi ia parte împreună cu noi la unul din cele mai de seamă prilejuri de bucurie din viaţa noastră, după cum ia parte şi la necazurile şi durerile noastre. De aceea, săvârşirea cununiei în casă este îngăduită numai rareori şi numai din motive bine întemeiate, cu dezlegarea arhiereului, care hotărăşte de la caz la caz.

205. Când se săvârşeşte Cununia?

Fiind prilej de bucurie şi de veselie, Cununia se săvârşeşte în zilele de sărbătoare, îndată după liturghie, când toţi credincioşii se află în biserică.

206. Când nu se pot face nunţi?

Potrivit poruncii a noua a Bisericii, nu se pot face nunţi în următoarele zile şi răstimpuri de peste an:

a) *În cele patru posturi de peste an*, ca şi în toate zilele de post din cerite şi ospetele ce însotesc de obicei nunta nu se potrivesc cu pocăinţa şi înfrânarea pe care ne-o impune postul[542]. În Paresemi este îngăduiţă la nevoie logodnă şi aceasta numai în ziua Bunei-Vestiri (dacă nu cade în săptămâna Patimilor) şi în Duminica Floriilor[543].

b) *în săptămâna brânzei* (sau săptămâna albă), care este socotită ca vreme de pregătire pentru post.

c) *în săptămâna luminată* (dintre Duminica Paştilor şi Duminica Tomii), *în Duminica Rusaliilor, în răstimpul dintre Crăciun* şi *Bobotează*, precum şi *în ajunul tuturor Praznicelor împărăteşti*, pentru ca veselia nunţilor să nu întunece sau să ne facă să uităm bucuria duhovnicească a celor mai mari sărbători creştine.

207. Ce e logodna şi care e rânduiala ei?

Logodna (cuvânt slav, care înseamnă a face făgăduinţă de căsătorie) e rânduită tocmirii sau aşezării nunţii a doi tineri care s-au făgăduit unul altuia. Biserica binecuvintează această veche datină printr-o slujbă scurtă, premergătoare nunţii sau cununiei; slujba logodnei de cele mai multe ori se face împreună cu slujba cununiei, săvârşindu-se imediat înaintea acesteia (dar se poate face şi aparte, cu mult mai înainte).

Logodna binecuvântată de Biserică are o deosebită valoare prin legatura ei cu căsătoria, cu Sfânta Taină a Nunţii, de aceea ea nu se poate strica sau desface ca orice învoială omenească.

Partea cea mai de seamă a slujbei logodnei e punerea inelelor în degetele logodnicilor de către preot şi apoi schimbarea acestor inele de către naşi.

208. Ce rost au inelele de la logodnă?

Ele sunt semnul iubirii, al credincioşiei şi al legăturii trainice pe care o făureşte Taina Căsătoriei între viitorii soţi.

Slujba logodnei şi a cununiei se face în naos, adică în sânul Bisericii, înaintea unei mese pe care se aşază Sfânta Evanghelie, cununiile, Sf. Cruce, sfeşnice cu lumânări şi inelele de logodnă. Mirele stă în dreapta ca unul care este mai mare şi cap femeii, iar mireasa la stânga

[542] Vezi şi *Tâlcuirea la Can. 69 al Sf. Apostoli*; *can. 52 al Sinodului din Laodiceea şi* Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 25*, trad. rom. p. 318.
[543] *Ibidem.*

lui, lânga inima lui şi ca una care este mai mică decât bărbatul, fiind făcută din coasta lui şi datorându-i supunere şi ascultare[544].

Atât la logodnă cât şi la Cununie, mirii sunt însoţiţi de naşi (nuni).

209. Care este rostul naşilor la cununie?

Rostul şi datoria naşilor la cununie sunt aceleaşi ca ale naşilor de la botez. Ei sunt martori şi chezaşi ai tememiciei făgăduinţelor făcute de viitorii soţi unul faţă de altul şi ai trainiciei legăturii pentru tot restul vieţii. De aceea pun mâna pe cununii, atât atunci când sunt puse pe capul mirilor, cât şi atunci când sunt luate. De regulă ei sunt aceiaşi de la botez, sau urmaşii lor, şi trebuie să fie ortodocşi şi cu bună vieţuire creştinească, purtându-se faţă de miri ca nişte părinţi şi învăţători ai acestora[545]. În timpul slujbei, naşii ţin în mână făclii aprinse, simbol al curăţiei mirilor, al luminii darului de sus şi al bucuriei nuntaşilor[546].

210. Care e partea cea mai de seamă din rânduiala Cununiei?

Este punerea cununiilor: preotul face de trei ori semnul crucii cu cununiile peste feţele mirilor, rostind la fiecare, de câte trei ori, cuvintele: *«Cununa-se robul (roaba) lui Dumnezeu (numele) cu roaba (robul) lui Dumnezeu (numele), în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh»*, apoi le pune pe capul lor, întâi al mirelui şi apoi al miresei.

211. Ce închipuie „cununiile" care se pun pe capul mirilor?

Acestea sunt făcute în chipul coroanelor cu care se încununau odinioară regii şi împăraţii. Ele închipuie podoaba, cinstea şi răsplata care se aduc curaţiei şi fecioriei mirilor pentru care aceştia sunt încununaţi ca nişte împăraţi, înzestraţi cu puterea de a da viaţa, a naşte copii[547]. De aceea se şi cântă pentru dânşii: «Doamne, Dumnezeul nostru, cu mărire şi cu cinste încununează-i pe dânşii!»

După punerea cununiilor, urmează *Apostolul* (de la Efes. cap. 5, vers 20-33), în care Sfântul Apostol Pavel aseamănă nunta cu legatura sfântă dintre Hristos şi Biserică, îndemnând pe miri să se iubească unul pe altul. Se citeşte apoi *Evanghelia în* care se istoriseşte minunea înfăptuită de Mântuitorul la nunta din Cana Galileii (Ioan 2, 1-11).

Urmează o ectenie, după care preotul binecuvintează *paharul de obşte* (comun), adică un pahar cu vin din care dă mirilor să guste pe rând, în timp ce se cântă: «Paharul mântuirii voi lua şi numele Domnului voi chema» (Ps. 115, 4).

212. Ce înseamnă paharul acesta?

Înseamnă, pe de o parte, bucuria şi veselia nunţii, iar pe de alta, unirea într-un cuget şi menirea comună a viitorilor soţi pe care ei vor împărtăşi-o împreună de aici înainte, având parte de aceleaşi bucurii şi aceleaşi necazuri[548]. Aceleaşi lucruri închipuie şi bucata de pâine din care se dă acum mirilor să guste, odată cu paharul de obşte.

După aceasta se face înconjurarea de trei ori a mesei de către alaiul de nuntă, format din slujitori, miri şi naşi.

213. Ce înseamna înconjurarea mesei?

Această înconjurare în chip de horă închipuie bucuria prilejuită de nuntă. Şi deoarece nunta se face în scopul naşterii de prunci, Biserica ne duce cu gândul la naşterea minunată a dumnezeiescului Prunc din Sfânta Fecioară, naştere pe care a prezis-o mai ales proorocul Isaia (7, 14). Pe acesta îl îndeamnă acum Biserica, prin cântare, să dănţuiască împreună cu noi, de bucurie că i s-a împlinit proorocia: «Isaie, dănţuieşte! Fecioara a avut în pântece...» etc. Se cântă, de asemenea, şi celelalte două cântări de la slujba hirotoniei: «Sfinţilor Mucenici..» şi «Slava Tie, Hristoase Dumnezeule...», care înseamnă că mirii trebuie să se facă părtaşi ai lui Hristos şi ai sfinţilor Lui, prin viaţa curată pe care o vor duce şi în căsnicie[549].

---

[544] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre cinstita nuntă*, cap. 278. trad. rom., p. 180.
[545] *Idem*, cap. 280, *trad. rom.*, p. 181.
[546] *Ibidem*, 279, p. 181.
[547] *Ibidem*, cap. 276, p. 179.
[548] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre cinstita nuntă*, cap. 277, trad. rom. p. 180.
[549] *Ibidem*, cap. 282, p. 182.

214. Sunt îngăduite de Biserică a doua şi a treia nuntă?

A doua şi a treia nuntă erau privite odinioară de Biserică cu mai multă asprime şi îngăduite numai ca un pogorământ făcut pentru slăbiciunea firii omeneşti. De aceea, erau însoţite de unele epitimii, sau canoane de pocăinţă (opriri de la Sf. Împărtăşanie)[550], Astăzi însă, deoarece asemenea căsătorii au devenit mai dese, Biserica e nevoită să le îngăduie şi să le binecuvinteze, pentru a nu lasa pe cei împreunaţi cu legatura trupească, să traiască în păcat, fără binecuvântarea lui Duznnezeu.

215. Slujba la a doua şi a treia nuntă e ca şi la cea dintâi?

Nu este la fel. Cununia a doua şi a treia se săvârşesc după o rânduială deosebită, în care se vede încă vechea disciplină a asprimii cu care erau privite de către Biserică asemenea căsătorii. Această rânduială este, în prima ei parte, mult mai simplă şi mai puţin sărbătorească decât cea de la prima cununie. Logodna este împreunată aici cu cea a cununiei, ca o singură slujba, având binecuvântarea de la început nu ca la Taine (*«Binecuvântată este împărăţia Tatălui...»*), ci ca la slujbele de binecuvântare şi sfânţire, numite ierurgii *(«Binecuvântat este Dumnezeul nostru...»*). Atât, ectenia, cât şi molitvele de la logodnă, cât şi cele dinaintea punerii cununiilor, cuprind rugăciuni pentru pocăinţă şi iertarea mirilor, pentru că însoţirea lor prin a doua sau a treia nuntă le e socotită ca un păcat izvorât din aprinderea trupească, pe care ei n-au putut-o birui. Începând de la punerea cununiilor pe cap, rânduiala slujbei la a doua şi a treia nunta e întocmai ca şi la prima nuntă.

216. E îngăduită a patra nuntă?

A patra nuntă e socotită de Biserică drept o fărădelege, de aceea preoţii sunt opriţi de a o sluji, sub pedeapsa caterisirii[551].

217. Ce trebuie să ştie şi să păzească mirii?

«Trebuie să ştim că ei ce se însotesc prin nuntă s-au însoţit de la Dumnezeu şi sunt curaţi cu chemarea Celui Curat. Să păzească deci unul faţă de altul nunta neîntinată şi în pace, să vieţuiască în cucernicie. Cei ce au luat unire de la Dumnezeu, pentru cinste, dragoste întru curăţie, însoţirea într-un gând şi în pace, să le păzească unul cu altul, ca un odor, pentru ca să nu li se ceară să dea răspuns de curăţie şi de celelalte lucruri dumnezeieşti; şi să se îngrijească nu numai de trupul lor, ci mai cu seamă de sufletele lor... căci într-acest chip şi Dumnezeu va fi cu dânşii. Pe fiii lor să-i crească „întru frică şi învăţătura Domnului", precum învaţă dumnezeiescul Pavel (Efes. 6, 4), şi din cele ce câştigă de la Dumnezeu să miluiască pe fraţii cei săraci, ca şi ei să fie miluiţi şi să se învrednicească împărăţiei cerurilor, împreună cu fiii lor»[552].

Să nu uite mirii că legătura cu care Taina nunţii uneşte pe bărbat şi femeie este sfântă şi veşnică, pentru că este binecuvântată şi consfinţită de Biserică, adică întărită de Dumnezeu însuşi. Precum auzim în Apostolul ce se citeşte la cununie, această legătură e asemanată de Sf. Apostol Pavel cu legatura sfâtă şi tainică dintre Hristos şi Biserică (Efes. 5, 23 ş.u.). Ea trebuie să rămână deci trainică şi statornică şi nu poate fi desfăcută pentru orice nepotrivire trecătoare, sau pentru alte pricini mărunte care tulbură din când în când pacea şi liniştea căminului. Supărările şi necazurile, mici sau mari, de care nimeni nu este scutit în viaţa, pot umbri uneori înţelegerea şi armonia ce trebuie să dăinuiască între soţi; dar ele nu sunt temeiuri pentru divorţ, adică pentru desfacerea căşniciilor. *„Şi vor fi cei doi un trup..."* zice Sfântul Apostol Pavel despre cei ce se însoţesc prin Taina nunţii (Efes. 5, 31). «Şi pe care i-a unit Dumnezeu, omul să nu-i despartă...», adaugă Biserica, citând pe Mântuitorul. Numai păcatul adulterului de care s-ar face vinovat unul din soţi dă celuilalt dreptul de a rupe legătura căsătoriei, pângărită prin păcat. Şi numai moartea desparte vremelnic pe soţii care s-au iubit în această viaţă, pentru ca să-i unească din nou, pentru veşnicie, în cealaltă viaţă.

---

[550] *Can. 19 al Sf. Ioan Postitorul*; *can. 2 al Sf. Nichifor Mârturisitorul*; *Pravila de la Govora* (1640), cap. 83; Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre cinstita nuntă*, cap. 276, trad. rom. p. 179 ş.a.

[551] *Molitfelnicul,* la sfârşitul Rânduielii Nunţii (ed. 1984, p. 105).

[552] *Povăţuirea către Miri*, din Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre cinstita nuntă,* cap. 282, trad. rom., p. 183.

MASLUL

218. Unde se face slujba Sfântului Maslu?

În biserică sau în casa bolnavului pentru care se face Maslul.

219. Cine poate săvârşi slujba Sfântului Maslu?

După predania veche a Bisericii, pentru slujba Sfântului Maslu trebuie şapte preoţi, închipuind cele şapte daruri ale Duhului, numărate de proorocul Isaia (11, 2-3). Numărul acesta simbolic aminteşte şi unele fapte din Sfânta Scriptură a Legii Vechi, din care se vede mila şi îndurarea lui Dumnezeu. Astfel de şapte ori s-a plecat proorocul Elisei peste un copil mort pe care l-a înviat (IV Regi 4, 34-35). De asemenea, şapte au fost preoţii care au sunat din trâmbiţe şi de şapte ori a fost înconjurată cetatea Ierihonului, când a fost cucerită de izraeliţi, la intrarea lor în pământul Făgăduinţei (Iosua 6, 13-16). Şi iăraşi, de şapte ori s-a rugat proorocul Ilie pe muntele Carmel, până când Dumnezeu a dat ploaie pământului ars de seceta (III Regi 18, 42-45)[553].

La nevoie pot sluji însă Sfântul Maslu şi mai puţini preoţi: trei (pentru numărul Treimii)[554] sau cel puţin doi. În tot cazul, numai un singur preot nu poate săvârşi Sfântul Maslu, căci Sf. Apostol ne spune să chemam *„preoţii Bisericii..."* (Iacov 5, 14), iar nu pe un preot.

220. Când se poate face maslu?

Nu sunt zile sau timpuri anumite pentru săvârşirea Sfântului Maslu. Se face oricând e nevoie. În popor se obişnuieşte a se face mai ales în zilele de post.

În săptămâna Patimilor se obişnuieşte Miercuri, Joi şi Vineri, dar mai ales în Sfânta şi Marea Miercuri, înaintea Ceasurilor, în amintirea Ungerii Mântuitorului cu mir de către femeia cea păcătoasa (Luca 7, 37-38). Atunci se face în biserici Sfântul Maslu de obşte, adică pentru mai mulţi bolnavi, cu sobor de mulţi preoti. Bolnavul pentru care se face Sfântul Maslu trebuie mai întâi să se spovedească, pentru ca să i se dea, prin Sfântul Maslu, curăţire sufleteasca, adică iertarea păcatelor şi tămăduirea trupului de boală[555].

221. Se poate face Sfântul Maslu pentru cei sănătoşi?

Întrucât prin Taina Sfântului Maslu se dobândeşte nu numai tămăduire de bolile trupului, ci şi iertarea păcatelor, se poate face maslu nu numai pentru cei bolnavi, ci şi pentru cei sănătoşi şi nu numai o singură dată, ci de mai multe ori. Sfântul Simion al Tesalonicului îndeamnă pe fiecare creştin să se nevoiască a-şi face Sfântul Maslu[556].

222. Ce lucruri trebuie la săvârşirea Sfântului Maslu?

Slujba Sfântului Maslu se face înaintea unei mese pe care se pune Sfânta Evanghelie, lumânări (de regulă şapte), un vas cu grâu sau cu făină şi unul cu untdelemn, precum şi şapte beţişoare de busuioc înfăşurate cu vată, cu care preoţii vor unge pe bolnav.

223. Care sunt părţile cele mai de seamă ale slujbei Sfântului Maslu?

Întâi rugăciunea pentru sfinţirea untdelemnului, pe care o rostesc preoţii pe rând până se plineşte de şapte ori. Al doilea, cele şapte *Apostole* şi *Evanghelii*, urmate fiecare de ectenia întreită şi de câte o rugăciune pentru sfinţirea untdelemnului şi pentru tămăduirea bolnavului. Al treilea, ungerea de şapte ori a celui bolnav cu untdelemn sfinţit, rostindu-se de fiecare dată rugăciunea: *«Părinte sfânte, Doctorul sufletelor şi al trupurilor... tămăduieşte şi pe robul Tău acesta (numele) de neputinţa trupească şi sufletească ce l-a cuprins... »* şi aşa mai departe, precum scrie în Molitfelnic.

---

[553] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfântul Maslu*, cap. 283, p. 183, 184.

[554] Precum prescrie *Molitfelnicul* şi Simion al Tesalonicului, *loc. cit.*

[555] *Molitfelnicl*, Povăţuirea de la începutul slujbei sf. maslu (ed. 1984, p. 114).

[556] *Despre Sf. Mastu*, cap. 291, p. 188.

224. Ce trebuie să ştim despre untdelemnul de la Sfântul Maslu?

Fiind binecuvântat de preoți cu chemarea lui Dumnezeu, acest untdelemn este sfințit şi plin de darul dumnezeiesc al Duhului Sfânt, ca şi apa Botezului. El are puterea de a sfinți sufletul şi de a tămădui trupul, a izgoni bolile, a vindeca rănile, a curăți întinăciunea păcatului şi a împărtăşi mila şi îndurarea lui Dumnezeu.

De aceea, untdelemnul rămas de la Sfântul Maslu, ca şi făina binecuvântată atunci, trebuie păstrate cu cinste în loc ales. El poate fi folosit numai în scopuri curate şi evlavioase[557]. Se obişnuieşte ca din făina şi untdelemnul de la Sfântul Maslu să se facă o turtişoară, din care se dă bolnavului să mănânce. În unele părți, din această făină se fac prescuri pentru Liturghie. Untdelemnul se poate pune în candelă să ardă, fie în casă, fie la biserică.

DESPRE IERURGII

225. Mai are Biserica Ortodoxă şi alte slujbe pentru sfințirea omului, în afară de Sfintele Taine?

Da, ierurgiile.

226. Ce sunt acestea?

Sunt rugăciuni de binecuvântare şi sfințire a omului în diferite momente şi împrejurări ale vieții, precum şi de binecuvântarea şi sfințirea firii înconjurătoare şi a diferitelor obiecte sau lucruri de folos omului.

227. Care este rostul şi scopul ierurgiilor?

Să curățească şi să binecuvinteze pe om şi firea înconjurătoare sau vietățile şi lucrurile de care omul are nevoie pentru trai sau pentru mântuirea sufletului şi preamărirea lui Dumnezeu. Căci păcatul primilor oameni a adus stricăciunea şi nefericirea nu numai în viața omenească, ci a stricat şi armonia dintru început a firii înconjurătoare, când toate cele ce făcuse Domnul *„erau bune foarte”* (Fac. 1, 31). Greşeala protopărintilor neamului omenesc a tulburat şi pacea celorlalte vietuitoare, peste care Dumnezeu îl făcuse pe om stăpân (Fac. 1, 28-30) şi a prihănit pământul, din care omul fusese zidit, pe care e silit să trăiască, din care el îşi trage hrana şi mijloacele de trai şi cu care este prin urmare înfrățit în această viață. Asupra tuturor acestora apasă blestemul Ziditorului, de după căderea lui Adam: *„...Blestemat va fi pământul pentru tine! Cu osteneală să te hrăneşti din el în toate zilele vieții tale! Spini şi pălămidă îți va rodi el şi te vei hrăni cu iarba câmpului! În sudoarea feței tale îți vei mânca pâinea ta, până te vei întoarce în Pământul din care eşti luat; căci pământ eşti şi în pământ te vei întoarce”* (Fac. 3, 17-18). Urmările păcatului au păgubit deci nu numai ființa omenească, ci s-au răsfrânt asupra întregii firi, făcând-o să sufere împreună cu omul, să aştepte şi să dorească şi ea izbăvirea din stricăciune, precum ne spune Sfântul Apostol Pavel: *„Căci făptura a fost supusă deşertăciunii, - nu de voia ei, ci din cauza aceluia care a supus-o - cu nădejde, pentru ca şi făptura însăşi se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să fie părtaşă la libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu. Căci ştim că toată făptura împreună suspină şi împreună are dureri până acum”* (Rom. 8, 20-22).

Căzută sub înrâurirea şi puterea celui rău, din pricina păcatului omenesc (Efes. 2, 2), firea văzută a capătat, odată cu omul, putință de a fi adusă din nou la curățenia şi armonia dintru început, prin venirea Mântuitorului. Îmbrăcând cu adevărat firea omenească, Mântuitorul Şi-a legat toată viața Sa pământească de natură; mergând pe pământ, a străbătut ogoarele şi lanurile, a iubit florile câmpului şi a admirat păsările cerului, pe care le-a dat pildă omului pentru strălucirea şi frumusețea lor, a mâncat roadele pământului, S-a botezat în apa Iordanului, a fost uns cu mir şi aromate.

[557] Vezi Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sf. MasLu*, cap. 291-292, p. 188-189.

Astfel, sfințind El însuşi firea omenească pe care a purtat-o, Mântuitorul a lăsat sfinților Săi Apostoli şi puterea de a sfinți firea înconjurătoare, de a o sustrage de sub înrâurirea şi stăpânirea celui rău (Matei 10, 8; Marcu 16, 17-18), de a o aduce din nou sub înrâurirea harului dumnezeiesc, spre slava lui Dumnezeu şi spre folosul omului[558].

De aceea, Biserica Ortodoxă binecuvintează toate lucrurile firii: florile şi iarba câmpului, țarinile, livezile şi lanurile, roadele pământului şi fructele pomilor, ramurile arborilor, mâncărurile şi tot ceea ce vine în atingere cu omul, după folosul şi trebuințele fiecăruia. Ea binecuvintează de asemenea şi munca credinciosului, ocupațiile şi îndeletnicirile cu care acesta îşi întreține viața, începutul şi sfârşitul oricărei munci, precum şi momentele, întâmplările şi împrejurările cele mai de seamă din viața noastră, atât cele de bucurie cât şi cele de întristare.

Toate rugăciunile şi slujbele săvârşite cu un astfel de scop şi în asemenea împrejurări poartă în general numirea de *ierurgii.*

228. Care sunt deci roadele sau urmările ierurgiilor?

Prin ele puterea sfințitoare şi înrâurirea curțitoare a Bisericii se revarsă atât asupra ființei omeneşti, cât şi asupra întregii firi, scotând-o de sub puterea blestemului şi sfânțind-o. Cu alte cuvinte, prin Biserică, adică prin slujitorii ei, se împărtăşeşte şi firii neînsuflețite, precum şi vietăților necuvântătoare, harul dumnezeiesc, în măsura care le este de trebuință. Astfel, după cuvântul Sf. Apostol Pavel, *„orice făptură a lui Dumnezeu este bună şi nimic nu este de lepădat, dacă se ia cu mulțumire, căci se sfințeşte prin cuvântul lui Dumnezeu şi prin rugăciune”* (I Tim. 4, 4-5). Firea văzută, care până aici era mai degrabă potrivnică omului, devine în felul acesta un mijloc prielnic de trai şi un ajutor spre mântuire, fiind împreună părtaşă cu omul la preamărirea Ziditorului. Omul, împăcat din nou cu Dumnezeu, atrage deci cu sine toată zidirea din nou spre Dumnezeu şi o apropie de El, ca totul să fie străbătut şi desăvârşit de harul dumnezeiesc. Ierurgiile pregătesc astfel şi prevestesc făptura cea nouă care va să vie, transfigurarea creațiunii sau acel *„cer nou” şi „pământ nou”*, pe care le-a văzut Sfântul Apostol şi Evanghelist Ioan în descoperirea primită (Apoc. 21, 1) şi pe care le aşteptăm, potrivit făgăduinței, după sfârşitul veacului acestuia (II Petru 3, 13).

229. Cum putem răspunde acelora care disprețuiesc ierurgiile?

Răspundem că puterea de înrâurire a lucrării dumnezeieşti nu poate fi mărginită numai la sufletul omului. Căci omul este nu numai suflet, ci şi trup, este o ființă legataăde pământ şi de întreaga fire văzută, în mijlocul căreia trăieşte: trupul lui e zidit din pământ, adică din aceleaşi elemente din care e alcătuită întreaga zidire; din aceasta îşi trage hrana şi izvoarele de întreținere a ființei sale trupeşti, e înfrățit cu ea. Firea văzută trăieşte deci în om, face parte din alcătuirea ființei sale şi trebuie deci sfințită ca şi sufletul lui. Căci Mântuitorul nu este numai Mântuitor al sufletelor, ci şi al trupurilor. Când mâncăm ceva sfințit, noi înşine ne sfânțim şi, dimpotrivă, dacă mâncăm ceva necurat, noi înşine ne întinăm. Sfințirea naturii este deci o condiție a sfânțirii sufletului. Or, tocmai acesta este rostul sau scopul ierurgiilor.

Ierurgiile sunt tot atât de vechi ca şi Biserica. Ba, pe unele din ele le moştenim încă din Legea Veche, ca de pildă, curățirea femeii lăuze la 40 de zile după naştere (vezi Lev. 12; Luca 2, 22-24); pe altele le-a săvârşit Mântuitorul însuşi (tămăduirea bolnavilor, izgonirea duhurilor necurate; binecuvântarea pruncilor, a pâinii, a vinului şi a peştilor ş.a.); în sfârşit, despre cele mai multe dintre ele ne vorbesc Sfinții Părinți şi scriitorii bisericeşti din primele veacuri creştine, ca: Sf. Iustin Martirul şi Filosoful[559] şi Tertulian[560] în secolul III; Sf. Vasile cel Mare[561], în sec. IV ş.a. Rugăciunile pentru binecuvântarea şi sfințirea apei (aghiazma), a untdelemnului şi a fructelor, sfeştanii pentru ploaie ş.a. găsim amintite chiar în cele mai vechi rânduieli şi asezăminte bisericeşti, ca Asezămintele Sfinților Apostoli din veacurile III-IV[562],

---

558 Nic. Cabasila, *Despre viața în Hristos*, cart. V, trad. rom. p. 128.

559 *Apologia 1*, cap. 61, 65, *trad. cit.*, p. 70.

560 *De baptismo*, cap. 7; *De corona militis*, cap. 3, 4 ş.a.

561 *Despre Sfântul Duh*, cap. 67.

562 Cart. VII, cap. 27, 42, 43; Cart. VIII, cap. 29, 40, 41, 42 ş.a. (*trad. rom. cit.*, p. 196, 211, 254, 261 ş.u.).

precum şi în cele mai vechi cărti de, slujbă, ca Evhologhiul (Molitfelnicul) Episcopului Serapion de Thmuis din Egipt, din veacul al IV-lea.

Pe toate le găsim în aceeaşi carte de slujbă, unde aflăm şi rânduiala Sfintelor Taine, adică în Evhologhiu sau Molitfelnic (cartea cu rugăciuni sau cu molitve).

230. Prin ce se aseamană ierurgiile cu Sfintele Taine?

Întâi prin aceea ca şi unele şi altele mijlocesc harul şi sfințirea omului; al doilea, prin aceea că şi unele şi altele lucrează în chip tainic, prin puterea nevăzută a harului dumnezeiesc.

231. Prin ce se deosebesc ierurgiile de Sfintele Taine?

Întâi prin aceea că Sfintele Taine sunt întemeiate de către Mântuitorul însuşi şi privesc numai viața omului, sfInțind momentele sau împrejurările cele mai de seamă din cursul ei; ierurgiile sunt orânduite de Biserică şi au un câmp de înrâurire mai larg, privind nu numai viața omului, ci şi natura (firea) şi făpturile necuvântatoare. De aceea unele se şi săvârşesc în afara locaşului bisericesc, în case şi în sânul naturii.

Al doilea, se deosebesc prin aceea că Tainele sunt slujbe de temelie pentru mântuirea omului, unele din ele fiind de neapărată trebuință pentru mântuirea oricărui creştin (ca *Botezul, Mirungerea, Pocainta, Împărtăşirea*); pe când, în ce priveşte ierurgiile, acestea dacă nu sunt toate absolut necesare pentru mântuire, conduc toate la mântuire, aducând sfințire omului şi naturii. Ele susțin, în viața credinciosului, harul şi sfințenia, pe care le căpătăm prin Sfintele Taine, făcându-le mai lucrătoare.

Mai trebuie spus de asemenea că ierurgiile au un loc de mijloc între Taine şi rugăciunile individuale ale creştinului. Ele se referă la multiplele trebuințe concrete ale omului, ca şi rugăciunile lui individuale. Dar fiind săvârşite de preot, aduc o împlinire mai sigură a celor cerute, căci în rugăciunea preotului e prezentă Biserica, în numele căreia el se roagă şi face rugăciunea pentru credincioşi[563].

232. Unde şi când se săvârşesc ierurgiile?

Unele se săvârşesc în biserică, de pildă: molitva mamei la 40 de zile după naştere, sfințirea vaselor şi a veşmintelor bisericeşti ş.a.; altele, în case: sfeştaniile, ierurgiile în legătură cu înmormântarea ş.a.; iar altele, afară din case, pe câmp: binecuvântarea țarinilor; a holdelor şi a fântânilor s.a.

Cât priveşte timpul în care se săvârşesc, unele ierurgii sunt legate de anumite sărbători sau date din cursul anului bisericesc, ca binecuvântarea salciei, la Florii, şi a ouălor roşii, la Paşti, Aghiasmă mare, la Bobotează; altele însă nu sunt legate de nici un soroc anumit, ci se săvârşesc oricând este de trebuință: sfeştaniile prin case, care se fac de obicei miercurea şi vinerea, dezlegările şi rugăciunile la diferite trebuințe.

233. Cine poate săvârşi ierurgiile?

Pe unele din ele, numai episcopul, pe celelalte, preotul.

234. În câte se împart ierurgiile după menirea lor?

În doua:

a) Unele pentru lucruri. b) Altele pentru persoane.

235. Care sunt cele mai de seamă ierurgii privitoare la lucruri?

Cea mai obişnuita sau cea mai des săvârşită la noi este *sfințirea apei* (Aghiazma), deoarece apa este lucrul cel mai de trebuință şi mai des folosit în viața de toate zilele; iar cea mai sărbătorească şi mai dezvoltată este sfințirea bisericii (*slujba târnoşirii*).

---

[563] Pr. Prof. Dr. Ene Braniste, *Liturgica specială*, Bucureşti, 1980, p. 441; Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Sfintele Taine şi ierurgiile* bisericeşti, în „Ortodoxia", nr. 3, iulie-septembrie, 1985, p. 453.

DESPRE AGHIASMĂ
(Sfinţirea apei)

236. Ce înseamnă cuvântul „Aghiazmă" (Aiasma)?
Cuvântul este grecesc (ἁγίασμὸς) şi înseamnă sfinţire. La noi, prin aghiasmă se înţelege atât apă sfinţită, cât şi slujbă pentru sfinţirea ei.

237. De câte feluri e Aghiazma în înţelesul ei de slujbă?
De două feluri: mare şi mică. Cea mică se mai numeşte în popor şi sfeştanie, care înseamnă *luminare,* sau *slujba luminilor*, pentru că la început se înţelegea prin ea Aghiazma cea mare, care se săvârşeşte la Bobotează, sărbătoare numită şi ziua luminilor sau a luminării, deoarece atunci se botezau catehumenii.

238. Când se săvârşeşte Sfinţirea cea mică a apei?
În biserică, de regulă la fiecare zi întâi a lunii, iar în case, oricând cer credincioşii, mai ales în zilele de miercuri şi vineri dimineaţă. Când preoţii, potrivit hotărârilor Sf. Sinod merg să boteze casele credincioşilor, aceştia sunt datori să-i primească pe preoţi cu bucurie şi cu dragoste, deoarece preotii aduc binecuvîntarea şi ajutorul lui Dumnezeu asupra casei şi a familiei lor, prin apa sfinţită cu care-i stropesc.

239. Care sunt roadele şi folosul acestei slujbe?
«Ştiut să fie că prea bun obicei este şi folositor de suflet să se facă în biserici, în mănăstiri şi în case, sfinţirea apei la toate zilele dintâi ale lunii şi a stropi pe oameni în mănăstiri şi în chilii, aşişderea şi în casele mirenilor şi toate ale lor. Această apă sfinţită pe care Duhul Sfânt prin rugăciunile preoţilor o sfinţeşte, multe feluri de lucrări are, precum însăşi ectenia sfinţirii şi rugăciunea mărturisesc. Că prin stropirea ei, duhurile cele viclene din tot locul se gonesc şi se iartă de păcatele cele mici de peste toate zilele, adică nălucirile diavoleşti, gândurile cele rele; iar mintea se curăţeşte de lucrurile cele spurcate şi îndreptată spre rugăciune se face; aduce dar paza, înmulţirea câştigului şi îndestulare; bolile goneşte şi dă sănătate trupească şi sufletească. Şi mai în scurt să zicem: toţi cei ce o primesc cu credinţă iau sfinţenie şi binecuvântare. Pentru aceasta dar, datori sunteţi şi voi, preoţilor, să vă învăţaţi enoriaşii voştri ca să o primească pe ea cu credinţă, spre marele folos al lor»[564].

240. Dar Sfinţirea cea mare a apei când se face?
La Bobotează, atât în ajun, când se sfinţeşte apa cu care preoţii botează apoi casele creştinilor, cântând troparul Botezului: «În Iordan, botezându-Te Tu, Doamne...», cât şi în însăşi ziua Bobotezei, dupa Sfânta Liturghie, când se sfinţeşte apa pe care o iau creştinii pe la casele lor pentru tot anul.

241. De ce se spune „Sfinţirea cea mare a apei"?
Pentru că apa de la Bobotează are o putere deosebită, fiind sfinţită printr-o îndoită chemare a Sf. Duh în cursul rugăciunii de sfinţire, iar sfinţirea are loc în însăşi ziua în care Mântuitorul a sfinţit apele, botezându-Se în Iordan. De aceea şi slujha *Aghiasmei mari* este mai lungă şi mai sărbătorească decât *a Aghiasmei mici,* iar cântările şi rugăciunile ei pomenesc şi preaslăvesc îndeosebi Botezul Domnului în Iordan.

242. Ce putere are apa sfinţită de la Bobotează şi cum o folosim? *Aghiazma mare,* adică apa sfinţită de la Bobotează, are, într-o masură cu mult mai mare, puterea sfintţtoare şi tămăduitoare, precum şi darurile minunate, pe care am spus că le are Aghiazma mică. De aceea, ea se păstrează nestricată vreme îndelungată, rămâne tot aşa de proaspătă, de curată şi plăcută la gust ca şi când ar fi atunci scoasă din izvor. O parte din ea se păstrează în biserică, într-un vas anume, numit şi Aghiazmatar, şi e folosită de preot la o mulţime de slujbe (ierurgii). Cu această apă sfinţită se stropesc persoanele şi lucrurile care trebuie exorcizate,

---
[564] *Molitfelnicul*, Povăţuirea din fruntea slujbei Aghiazmei mici, ed. 1984, p. 169.

curățite sau sfințite. Se întrebuințează, de pildă: la botezul copiilor, la rugăciunea pentru durerea de cap, la rânduiala de curățire a fântânii spurcate, la binecuvântarea începerii semănăturilor, la vasul cel spurcat, la Țarinele (holdele), viile şi grădinile bântuite de lacuste şi gândaci, la sfințirea crucii şi a troiței, a clopotului, a vaselor şi veşmintelor bisericeşti ş.a.

Aghiazma mare se foloseşte de asemenea la sfințirea bisericii şi a antimiselor, a Sfântului Mir şi a altora.

Fiecare creştin sau fiecare casă trebuie să ia din Aghiazma de la Bobotează şi să o păstreze într-un vas curat şi la loc de cinste. Se gustă dintr-însa pe nemâncate şi cu multă cuviință în zilele de ajunare şi de post, sau în zilele de sărbători mari, după ce venim de la biserică, mai ales când nu ne împărtăşim. Se obişnuieşte ca credincioşii să bea din Aghiazma mare timp de 8 (opt) zile în şir, începând din ajunul Bobotezei, până la încheierea praznicului, adică până la 13 ianuarie. Dupa aceea, ea se poate lua numai dupa Spovedanie. Îndeosebi cei opriți de la împărtăşire se pot mângâia luând Aghiazma şi apoi anafora. Când ne împărtăşim, Aghiazma se ia după împărtăşire, fiind mai mică decât Sfânta Împărtăşanie, iar când luăm numai anafora, Aghiazma se ia înainte de aceasta, fiind mai mare ca anafora.

Putem stropi cu Aghiazma cea mare casa, curtea şi grădina, vitele şi chiar ogoarele şi livezile noastre, pentru a le feri de rele. În caz de boală, putem, de asemenea, să gustăm din ea cu credință. Căci apa aceasta, având într-însa darul şi puterea dumnezeiască a Sfântului Duh, a făcut adesea multe minuni, însănătoşind bolnavi, tămăduind răni, aparând de rele, de necazuri şi de primejdii.

243. Care sunt cele mai de seamă ierurgii în legatură cu omul?

Sunt cele ce se săvârşesc la naşterea omului şi cele care se săvârşesc la moartea lui, sau în legătură cu pomenirea morților.

244. Care sunt ierurgiile în legătură cu naşterea?

Sunt următoarele:

a) *Rânduiala de ziua întâi pentru femeia lehuză,* îndată după naştere;

b) *Rugăciunea la însemnarea pruncului,* când i se pune numele; a opta zi după naştere;

c) *Rânduiala îmbisericirii pruncului şi a curățirii lehuzei,* la 40 de zile după naştere.

Cea dintâi se săvârşeşte în casa femeii care a născut, iar celelalte două, la biserică.

245. Cum se face rânduiala în ziua întâi şi care este rostul ei? În ziua întâi după naşterea pruncului, preotul face sfințirea cea mică a apei. Apa sfințită acum e ca o preînchipuire a botezului[565]. Cu ea se stropeşte casa, lehuza, pruncul, moaşa şi toți ai casei. Apoi preotul citeşte trei molitve pentru femeia lehuză, în care se roagă pentru grabnica ei ridicare din patul naşterii, pentru iertarea păcatelor ei, pentru ocrotirea ei şi a pruncului de bântuiala duhurilor necurate şi pentru curățirea mamei de întinăciunea trupească pricinuită de naştere, întrucât, precum zice Psalmistul (Ps. 50, 6), suntem zămisliți întru fărădelege şi născuți în păcat. Cu acelaşi scop citeşte acum preotul şi o rugăciune deosebită pentru moaşă şi alta pentru celelalte persoane care au ajutat la naştere, întrucât atingerea de lehuză şi de prunc le este socotită ca o întinare, de care trebuie curățați[566].

Din apa sfințită cu acest prilej se obişnuieşte a se pune în baia (scăldătoarea) copilului, în primele trei zile după naştere.

246. Care este rânduiala din ziua a opta după naştere?

În ziua a opta după naştere, pruncul e adus de moaşă la biserică şi, stând afară în pridvor înaintea uşilor ca unul ce nu este încă botezat şi îmbisericit, preotul îl binecuvintează, făcându-i semnul crucii la frunte, pentru luminarea minții şi a gândurilor; la gură, pentru sfințirea cuvântului şi a suflării, şi la piept, pentru ferirea inimii de poftele şi patimile trupeşti; apoi îi citeşte o rugăciune pentru punerea numelui, care înseamnă un fel de pregătire pentru botez. De obicei, în timpul din urmă, preoții împreunează această rânduială fie cu cea din ziua întâi, fie cu cea a botezului.

---

[565] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sf. Taine*, cap. 59, p. 71.
[566] *Ibidem*, p. 71.

Datina de a pune numele pruncului a opta zi după naştere este veche, fiind moştenită din Legea Veche, care orânduise această zi pentru curăţirea pruncilor de sex bărbătesc, prin tăierea împrejur şi prin punerea numelui (Lev.12, 3). Noi, creştinii, am păstrat-o fiindcă şi Mântuitorul însuşi – supunându-Se Legii - a fost tăiat împrejur a opta zi după naştere, când I s-a pus numele de Iisus (Luca 2, 21).

Numele care se dă la botez este de obicei numele naşului sau al Sfântului zilei, sau al altui sfânt pe care părinţii îl aleg copilului ca patron sau ocrotitor. Este bine să se pună nume de sfinţi din calendarul ortodox sau din cele obişnuite în popor. Sfântul al cărui nume îl purtăm trebuie să fie pentru noi nu numai un ocrotitor sau păzitor, ci şi un model de urmat şi un îndemn statornic spre adevărata vieţuire creştinească.

247. Cum se face şi care este rostul rânduielii la 40 de zile după naştere?

La patruzeci de zile după naştere se face rânduiala pentru îmbisericirea pruncului botezat şi pentru curăţirea lehuzei, după datina moştenită tot din Legea Veche (Lev.12,1-8), pe care a păzit-o şi Maica Domnului, aducând pe dumnezeiescul său Prunc la templu, unde a fost întâmpinat şi ţinut în braţe de bătrânul Simeon (Luca 2, 22 ş.u.).

Pruncul e adus de maica sa sau de naş înaintea uşilor bisericii, unde preotul citeşte molitvele de curăţire, rugându-se întâi pentru mamă, ca Dumnezeu să o curăţească de întinăciunea lehuziei şi să o învrednicească a intra din nou în sfântul locaş şi a se împărtăşi cu Sfintele Taine; se roagă apoi pentru prunc, pentru ca Dumnezeu să-l crească, să-l binecuvinteze şi să-l sfinţească, învrednicindu-l, la vremea cuvenită, de luminarea botezului.

Urmează apoi îmbisericirea pruncului, adică introducerea lui în biserică: preotul ia în braţe pe prunc, închipuind pe dreptul Simeon, care a purtat în braţele sale pe Pruncul Iisus şi face semnul Crucii cu el întâi în faţa uşilor bisericii, apoi în mijlocul bisericii şi, în cele din urmă, în faţa uşilor împărăteşti, zicând de fiecare dată: «Se *îmbisericeşte robul* (roaba) *Lui Dumnezeu (numele) în numele* Tatălui...» (dacă pruncul e băiat preotul îl duce şi în altar, ocolind cu el Sfânta Masă). Apoi îl pune jos, în faţa uşilor împărăteşti, în semn că e închinat Domnului, de unde îl ridică naşul sau mama. Partea de la urmă a rânduielii din a patruzecea zi, adică îmbisericirea pruncului, preoţii o fac de obicei îndată după slujba botezului.

248. Care sunt ierurgiile în legătură cu sfârşitul omului şi grija pentru cei morţi?

Sunt acele ierurgii şi rânduieli poruncite de Biserică sau moştenite din practica creştină.

249. Cum se mai numeşte grija pentru cei morţi?

Se mai numeşte cultul morţilor.

250. Cum trebuie să fie sfârşitul adevăratului creştin?

În rugăciunile ei (ectenia dinainte şi de după sfinţirea Darurilor) Biserica ne îndeamnă să cerem de la Dumnezeu, între altele, «sfârşit creştinesc vieţii noastre: fără prihană, neînfruntat, cu pace...», adică în pace cu toată lumea şi cu cuget împăcat, liniştit, fără teamă de moarte.

251. Care este grija şi datoria creştinească cea mai de seamă a celor vii faţă de cei ce-şi dau sufletul?

Ca aceştia din urmă să moară spovediţi şi grijiţi (împărtăşiţi) şi cu lumânarea aprinsă în mână.

252. De ce este atât de trebuincioasă spovedania şi împărtăşirea pe pragul morţii?

Pentru că mărturisirea păcatelor, mai mult decât oricând în cursul vieţii, aduce celui pe moarte iertarea acestor păcate, liniştirea cugetului, împăcarea cu Dumnezeu şi cu semenii pe care îi va fi nedreptăţit, urât sau păgubit cu ceva, sau cu care va fi fost certat. Cât priveşte Sfânta Împărtăşanie, ea, fiind arvuna vieţii veşnice şi chezăşia învierii (Ioan 6, 54), alcătuieşte merindea cea mai scumpă şi mai de pe urmă, de care nici un creştin nu trebuie lipsit şi pe care repausatul o ia cu sine pe drumul cel lung al veşniciei. Aşa ne povăţuiesc Sfinţii Părinţi adunaţi în Soborul cel dintâi din toată lumea (Niceea, 325), în cel de al 13-lea canon al lor: «Iar pentru cei ce pleacă (din viaţă), să se păzească şi acum legea veche şi canonicească, încât dacă pleacă cineva, să nu fie lipsit de merindea cea mai de pe urmă şi cea mai

trebuincioasă...»[567]. Sfântul Trup şi Sânge va fi pentru sufletul celui răposat cel mai bun tovarăş, scut şi apărător în faţa Tronului Judecăţii.

Astfel, creştinul spovedit şi împărtăşit îşi poate aştepta şi întâmpina moartea cu mai mult curaj şi cu seninătate[568]. De aceea, cea din urmă împărtăşire - aceea care se dă pe patul morţii – poartă în popor numele *de Grijanie,* adică grija cea mai de căpetenie şi mai de pe urmă pe care se cuvine să o avem aici pe pământ pentru mântuirea sufletului nostru. Iar trecerea cuiva din viaţa fără spovedanie şi fără grijanie este socotită, pe drept cuvânt, nu numai ca o mare pagubă pentru sufletul celui răposat, ci şi un mare păcat pentru cei ai lui, rămaşi în viaţă, dacă lucrul s-a petrecut din vina sau nepurtarea lor de grijă. De aceea, când se face pomenire sau parastas pentru astfel de morţi, numele lor e însoţit de arătarea «*mort negrijit şi nespovedit»,* iar uneori şi «*fără lumânare»*.

253. De ce se pune lumânare aprinsă în mâinile celui ce trage să moară?

Pentru că lumina este, pe de o parte, călăuza sufletului pe calea cea fără de întoarcere, risipind întunericul morţii, iar pe de altă parte ea închipuie pe Hristos şi Evanghelia Sa, căci El a spus: „*Eu sunt Lumina lumii. Cel ce-Mi urmează Mie nu va umbla întru întuneric, ci va avea Lumina vieţii"* (Ioan 8,12; II Cor. 4, 4, 6). Având deci lumânarea în mâinile sale, omul trece la cele de dincolo împreună cu Hristos şi având cu el „*lumina vieţii"* celei veşnice, pe care a primit-o încă de la botez. Viaţa pământească a creştinului începută cu Hristos se sfârşeşte astfel tot cu El, pentru a se prelungi în ceruri lângă El. Lumânarea aceasta ne aminteşte totodată de pilda celor zece fecioare, şi anume de candelele aprinse cu care cele cinci fecioare înţelepte au întâmpinat pe mirele lor la miezul nopţii (Matei 25, 1-13).

Aceeaşi însemnare o au şi celelalte lumini şi sfeşnice care ard împrejurul sicriului, precum şi lumânările aprinse care se dau celor ce iau parte la slujba înmormîntarü sau la parastas.

254. De ce se trag clopotele bisericü când moare cineva?

Ca să vestească şi celorlalţi membri ai parohiei că unul dintre ei i-a părăsit, să-i îndemne la rugăciune pentru iertarea păcatelor lui (de aceea toţi zic: «*Dumnezeu să-l ierte!»)* şi să le aducă şi lor aminte că toţi sunt muritori. Glasul clopotului ne duce deodată cu gândul la trâmbiţa cu care îngerul va vesti sfârşitul lumii şi sculareа din morminte, la înfricoşata Judecată de apoi (Matei 24, 31; I Cor. 15, 52; I Tes. 4, 16).

255. De ce se scaldă trupul răposatului şi apoi e îmbrăcat în haine curate?

Urmând pilda celor dintâi creştini (Fapte 9, 37), spălăm trupurile răposaţilor, în semn de curăţire, cu apă curată, care aduce aminte de apa botezului, arătând cu aceasta că cei răposaţi au trăit creştineşte.[569]

Apoi îmbrăcăm trupurile în haine noi şi curate, închipuind veşmântul cel nou al nestricăciunii, cu care ele vor învia la ziua judecăţii (I Cor.15, 42-44).

256. Pentru ce se aşază trupul răposatului în sicriu şi cu faţa spre răsărit?

Se aşază în sicriu, pentru a fi ocrotit de greutatea pământului, înainte de putrezire, şi pentru a arăta că trupul se află sub acoperământul Celui Prea Înalt şi se odihneşte sub umbra Celui Atotputernic (Ps. 90, 91).

Se aşază cu faţa spre răsărit, ca şi la botez, pentru că dinspre Răsărit ne-a venit Hristos, lumina cea adevărată, şi tot dinspre Răsărit va veni El la judecata viitoare (Matei 24, 27).

Trupul e acoperit cu o pânză albă, arătând că răposatul se află sub acoperământul lui Hristos[570].

257. De ce se pune icoană sau cruce pe pieptul celui repausat?

Pentru a arăta că creştinul îşi dă duhul în Hristos, întru Care şi Căruia I se încredinţează la moarte[571], iar Crucea Lui este scut si armă împotriva îngerilor răi care caută să ia sufletele morţilor.

---

[567] Vezi de asemenea Sf. Grigorie de Nissa, *can. 5*.
[568] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârşitul nostru*, cap. 360, p. 242-243.
[569] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârşitul nostru*, cap. 368, p. 248.
[570] *Ibidem*, cap. 362, p. 244 .

258. Ce slujbă se face la casa celui repausat?

Îndată după moarte sau înainte de înmormântare, preotul săvârşeşte la casa repausatului *panihida* sau *panahida.* Numele acestei ierurgii vine de la cuvântul grecesc Pannuciv", care înseamnă *priveghere* sau *slujbă de toată noaptea,* deoarece panihida înlocuieşte priveghiile, adică rugăciunile din timpul nopţii, care se făceau odinioară în biserici, în ajunul praznicelor mari, sau în case, la căpătâiul celor repausaţi.

Această slujbă e o prescurtare a slujbei înmormântarii, fiind alcătuită din rugăciunile începatoare obişnuite, troparele de la începutul slujbei înmormântării, rugăciunea «Dumnezeul duhurilor şi al tot trupul...» în care ne rugăm pentru iertarea şi odihna celor răposaţi, apoi «veşnica pomenire».

259. Când se face înmormântarea?

De obicei a treia zi după moarte, când se face pentru răposat şi prima pomenire şi când, după credinţa noastră, sufletul celui repausat părăseşte pentru totdeauna pământul şi locurile pe unde a trăit, pentru a se înălţa la cer[572]. La nevoie înmormântarea se face însă şi mai degrabă sau mai târziu.

260. De ce trupul celui repausat e adus la biserică înainte de a fi înmormântat şi aici i se face slujba înmormântării?

Pentru că aici răposatul se află pentru cea din urmă oara în mijlocul parohiei sau al obştii creştine în care a trăit. El îşi ia acum rămas bun nu numai de la cei rămaşi în viaţă, ci şi de la locaşul sfânt unde a luat parte la sfintele slujbe, unde a fost botezat, cununat şi împărtăşit. Şi, după cum în biserică a primit botezul şi îmbisericirea, adică începutul vieţii sale în Hristos, se cuvine ca tot aici să i se facă şi cea din urmă slujbă, aceea care binecuvintează sfârşitul vieţii sale pământeşti şi intrarea pe poarta veşniciei.

261. Slujba înmormântării este oare aceeaşi pentru toţi cei repausaţi?

Nu. Biserica a întocmit *patru rânduieli deosebite* ale slujbei înmormântării: *una pentru credincioşii laici sau mireni în vârstă, a doua pentru pruncü şi copiii până la şapte ani, a treia pentru diaconi şi preoţi de mir şi a patra pentru călugări şi arhierei.*

262. Care este partea cea mai de seamă din slujba înmormântării credincioşilor?

Partea cea mai de seamă din slujba înmormântării credinciosşilor este *molitva de dezlegare* («Dumnezeul duhurilor şi al tot trupul»), urmată de rugăciunile de iertare, rostite de preot. În acestea, preotul roagă pe Dumnezeu să dezlege sufletul celui răposat, de orice blestem sau afurisenie, să-i ierte tot păcatul sufletesc şi trupesc, ca sufletul lui să se odihnească împreună cu drepţii, iar trupul să se dea înapoi firii, desfăcându-se în cele din care a fost alcătuit.

263. Ce înseamnă sărutarea cea mai de pe urmă, pe care rudele, prietenü şi cunoscuţii o dau celui repausat?

Aceasta este pecetea dragostei şi a unirii, ce leagă pe cei vii cu cei morţi şi totodată semnul iertării şi al împăcării prin care ne luăm rămas bun de la cel ce pleacă dintre noi[573]. De aceea, în timpul acesta se cântă frumoasele şi înduioşătoarele podobii: «Veniţi, fraţilor, să dăm mortului sărutarea cea mai de pe urmă...» şi celelalte, în care Biserica ne zugrăveşte din nou piericiunea şi vremelnicia vieţii pământeşti şi ne aminteşte că toţi vom muri şi ne îndeamnă să ne rugăm cu toţii pentru iertarea şi odihna celui răposat.

264. Ce înseamnă: «Veşnica pomenire», care se cântă repausatului la sfârşitul slujbei înmormântării, la punerea în mormânt şi la parastase?

Prin aceasta ne rugăm lui Dumnezeu ca, pe de o parte, El să-Şi aducă pururea aminte de cel răposat, cum s-a rugat tâlharul pe cruce: „*Pomeneşte-mă, Doamne, întru împărăţia Ta!*”,

---

[571] *Ibidem*, cap. 362, p. 244.

[572] Mitrofan, *Viaţa repausaţilor noştri* şi viaţa noastră *după moarte,* din franţuzeşte, de Iosif, Mitropolit primat, ed. II, Buc. 1899, p. 25

[573] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârşitul nostru*, cap. 367, p. 247-248.

iar, pe de alta, noi, cei vii, să păstrăm o neîntreruptă aducere aminte de dânsul, să nu-l lăsăm în uitare, ci să-l pomenim totdeauna, rugându-ne pentru dânsul.

265. Se face vreo abatere de la rânduiala obişnuită a slujbei înmormântării, în vreun timp al anului?

Da, şi anume în Săptămâna luminată, adică între Duminica Învierii şi Duminica Tomii. Iată ce ne învaţă despre aceasta cartea de slujbă: «Ştiut să fie că de va răposa vreunul din creştini de Sfintele Paşti sau în orice zi din Săptămâna luminată până la Duminica Tomii, nu cântam slujba înmormântării ştiute, pentru mărirea şi cinstirea sărbătorii Învierii şi pentru ca acestea sunt zile de bucurie şi de veselie, iară nu de jale şi de plângere. Şi toţi câţi murim întru nădejdea Învierii şi a vieţii celei veşnice, întru Hristos înviem[574].

De aceea, pentru ca bucuria Învierii să nu fie întunecată sau umbrită de jalea şi durerea pentru cei morţi, din zilele obişnuite, preotul slujeşte în asemenea cazuri îmbrăcat în veşminte luminate (albe), iar slujba înmormântării din aceste zile e alcătuită aproape numai din cântările Învierii. Din slujba obişnuită a înmormântării se păstrează numai ectenia pentru morţi, condacul «Cu sfinţii odihneşte, Hristoase...» şi rugăciunile de dezlegare şi iertare («Dumnezeul duhurilor...» şi celelalte).

266. De ce preotul, la coborârea sicriului în groapă, aruncă peste el prima lopată de ţărână, în formă de cruce?

Întâi pentru a ne aduce aminte de cuvântul Domnului: „*Că pământ eşti şi în pământ te vei întoarce”* (Fac. 3, 19).

Al doilea, pentru a mângâia pe cei rămaşi în viaţă că, chiar în pământ, trupul celui răposat rămâne tot sub puterea şi ocrotirea lui Dumnezeu, deoarece, precum zice Psalmistul: *„Al Domnului este pământul şi plinirea lui, lumea şi toţi cei ce locuiesc într-însa”* (Ps. 23,1). Sau, precum ne învaţă Sf. Apostol Pavel: *„Căci de viem, Domnului viem, şi de murim, Domnului murim*; *deci, sau de viem sau de murim, ai Domnului suntem”* (Rom. 14, 8).

267. Pentru ce preotul varsă cenuşa din cădelniţă, untdelemn şi vin peste trupul răposatului?

Se varsă cenuşa, pentru a adeveri cuvântul Sfintei Scripturi ca *„pământ şi cenuşă suntem”* (Fac. 18, 27; Iov 30, 19; Eccl. 12, 7). Apoi, această cenuşă, fiind binecuvântată şi sfinţită cu semnul Crucii, prin tămâie, pune pe mort sub scutul lui Hristos până la înviere[575].

Untdelemnul este semnul şi pecetea lui Hristos, ca şi untdelemnul de la Botez. «Atunci (la Botez), ungerea cu untdelemn chema pe candidatul la Botez la luptele cele sfinte; acum însă untdelemnul cel vărsat înseamnă că cel adormit a luptat luptele cele sfinte şi s-a desăvârşit»[576]. Iar *vinul,* în unele părţi amestecat cu untdelemn, iar în altele înlocuit cu Aghiazma, se toarnă cruciş peste trupul răposatului. Vinul este simbolul sângelui, adică al sevei de viaţă care curge prin mădularele trupului omenesc şi îl însufleţeşte. Turnarea lui peste trupul mortului este deci preînchipuirea nemuririi sau a învierii pentru viaţa cea veşnică, pe care o nădăjduim.

268. Ce este şi ce închipuie coliva, care se face la înmormântări şi parastase?

Coliva închipuie însuşi trupul mortului şi este totodată un semn văzut al credinţei noastre în înviere şi nemurire, deoarece este făcută din boabe de grâu, pe care Însuşi Domnul le-a înfăţişat ca purtând în ele icoana sau asemănarea învierii trupurilor: dupa cum bobul de grâu, ca să încolţească şi să aducă roada trebuie să se îngroape mai întâi în pământ şi apoi să putrezească, tot aşa şi trupul omenesc mai întâi se îngroapă şi putrezeşte, pentru ca să învieze apoi întru nestricăciune (Ioan 12, 24; I Cor. 15, 36 ş.u,)[577].

---

[574] *Molitfelnicul*, învăţătura dinainte de slujba înmormântării, din Săptămâna luminată, ed. 1984, p. 280.

[575] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sf. Maslu,* cap. 287, p. 185.

[576] Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre ierarhia bisericească*, VII, 3 (*trad. rom. cit.,* p. 149), şi Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfântul Maslu,* cap. 286-287 şi *Despre sfârşitul nostru,* cap. 362, trad. rom. p. 185, 248.

[577] Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârşitul nostru,* cap. 371, p. 249, comp. si Mitrofan, *op. cit.*, pag. 172, 173.

De aceea, la binecuvântarea colivei de către preot, şi anume, când se cântă «Veşnica pomenire», rudele şi prietenii mortului ridică tava (farfuria) cu coliva, legănând-o pe mâini, în semn de comuniune sau legătură cu răposatul. Acelaşi lucru închipuie şi gustarea din colivă, după binecuvântarea ei.

Acelaşi rost îl are şi coliva simplă, neînsoţită de vin, adusă de cei vii în biserică la ziua numelui lor, spre cinstea şi pomenirea praznicului sau sfinţilor sărbătoriţi în acea zi sau spre pomenirea morţilor care poartă numele acelor sfinţi. Ea se binecuvintează de către preoţi fie seara, la sfârşitul vecerniei, fie (mai des) ziua, la sfârşitul Liturghiei, după rugăciunea Amvonului, printr-o rugăciune deosebită: «Doamne, Cela ce ai produs toate cu cuvântul Tău...».

269. Ce sunt pomenile şi ce rost au ele?

Pomenile sau praznicele morţilor sunt mesele care se fac în cinstea şi pomenirea morţilor. Ele sunt rămăşiţe ale vechilor agape sau mese frăţeşti, cu care era împreunată în vechime slujba înmormântării.

Despre ele pomenesc vechile rânduieli bisericeşti, ca Aşezămintele Sfinţilor Apostoli (Cartea VIII, cap. 44), şi alte scrieri vechi creştine: «Noi îi poftim pe săraci şi nevoiaşi la ospăţ, pentru ca astfel serbarea noastră să devină pomenire pentru odihna sufletului celui adormit, iar pentru noi, mireasma bine plăcută lui Dumnezeu»[578].

Tot pomană se numeşte şi orice faptă de milostenie făcută pentru pomenirea şi folosul morţilor, ca de pildă hainele sau lucrurile care se dau săracilor şi care sunt binecuvântate de preot printr-o molitvă deosebită.

270. Ce trebuie să credem despre cei ce îşi dau trupurile să fie arse la crematoriu?

Arderea trupului înseamnă nimicirea lui. De aceea, îşi ard trupurile după moarte numai cei ce îşi închipuie că totul se sfârşeşte cu moartea şi că după moarte nu mai e nimic. Dar noi, creştinii, credem cu tărie în veşnicia sau nemurirea sufletului şi în învierea trupurilor, adică în realcătuirea lor din elementele din care au fost compuse şi în reunirea lor cu sufletul, pentru a fi judecate şi răsplătite împreună cu sufletele cu care au şi vieţuit pe pământ[579]. Pentru noi, trupul omului este templul lui Dumnezeu, întru care locuieşte Sfântul Duh, precum zice Sfântul Apostol Pavel (I Cor. 3, 16-17; 6,19); este locaş al sufletului şi înfrăţit cu acesta, atât la răsplată cât şi la pedeapsă[580]. Se cuvine deci să fie cinstit şi îngrijit şi după despărţirea lui de suflet, iar nu ars ca un lucru netrebnic. Sfintele Moaşte, adică rămăşiţele trupeşti ale Sfinţilor, păstrate uneori în chip minunat, sunt o dovadă vie a cinstirii pe care noi o dăm trupurilor şi a darurilor minunate pe care harul lui Dumnezeu le toarnă în trupurile celor ce I-au bine plăcut. De aceea, noi îngropăm pe morţi în pământ, pentru că Dumnezeu însuşi a zis lui Adam: „*că pământ eşti şi în pământ te vei întoarce*" (Fac. 3, 19). Aşa ne învaţă Sfânta Scriptură şi în alte locuri, ca de pildă: „*Tot pământul în pământ va merge, de unde s-a şi zidit*" (Iov 34, 15). Iar ca pilda vie avem pe Mântuitorul însuşi, Care a fost îngropat şi a stat în sânul pământului trei zile, făcându-Se „*începătura învierü celor adormiţi*" (I Cor. 15, 20).

271. Ce sunt mormintele şi cimitirele şi ce rost au ele pentru noi creştinii?

Mormintele şi cimitirele sunt locuri de odihnă şi linişte în care aşezăm trupurile repausaţilor noştri, în aşteptarea învierii şi a Judecăţii de apoi. Deşi plecaţi dintre noi, cei repausaţi rămân astfel mai departe lângă noi, prin osemintele lor. Mormintele lor păstrează vie în sufletele noastre amintirea celor ce dorm în ele şi legatura nevazută cu ei. Totodată ele ţin treaz în noi gândul la moarte şi ne îndeamnă să ne pregătim pentru ea. «Privind mormintele - zice Sf. Ioan Gură de Aur -, dacă sufletul dormitează, tresare îndată, iar de este treaz şi vrednic, se face şi mai vrednic... Vederea mormintelor îmboldeşte pe fiecare dintre noi să cugete, fără voia lui, asupra sfârşitului nostru propriu, iar cine a luat la sine această încredinţare nu se va lăsa pe sine lesne în mrejele păcatului. Pentru aceasta un înţelept dădea

---

[578] *Tâlcuire la cartea Iov* (atribuită lui Origen), cart. III, Migne, *P. G.*, XVII, col. 517.
[579] Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre ierarhia bisericească*, VII, 1, trad. *rom. cit.*, p. 139-140
[580] Dionisie Pseudo-Areopagitul, *op. cit.*, VII, trad. rom. p. 149-150.

sfatul ce zice: În tot ce veţi spune, cugetaţi la clipele cele de pe urmă şi niciodată nu veţi păcătui»[581].

272. Pentru ce se pune cruce la căpătâiul morţilor?

Pentru că Sfânta Cruce este semnul credinţei celui adormit, semnul lui Hristos şi al biruinţei Lui împotriva morţii. Crucea, care străjuieşte deci mormântul creştinului, arată că cel ce doarme sub scutul ei a adormit întru Hristos şi cu nădejdea că se va scula împreună cu El la învierea cea de obşte.

273. Prin ce se arată grija noastră faţă de cei repausaţi?

Prin înmormântarea lor după datina creştinească şi prin săvârşirea rugăciunilor şi slujbelor orânduite de Biserică pentru pomenirea lor. De aceea, trebuie să pomenim pururea pe răposaţi şi să ne rugăm pentru dânşii, atât în rugăciunile noastre personale, de fiecare zi, cât şi prin slujbele şi rânduielile aşezate de Biserică pentru aceasta, la soroacele cuvenite.

274. Care sunt soroacele sau termenele pentru pomenirea celor răposaţi?

Ziua a treia, a noua şi a patruzecea după moarte; *la trei, şase şi nouă luni şi la un an* după moarte; apoi *în fiecare an până la şapte ani după moarte.*

275. De ce se face pomenirea la aceste soroace?

Se face la trei zile, în cinstea Sfintei Treimi, întru Care ne mântuim şi în amintirea Învierü celei de a treia zi a Domnului, Care, sculându-Se din morţi, S-a făcut pârgă sau începătură şi chip al învierii celor adormiţi; la nouă zile, pentru ca răposatul să se învrednicească de părtăşia cu cele nouă cete îngereşti şi în amintirea orei a noua în care Domnul, înainte de a muri pe Cruce, a făgăduit tâlharului Raiul, pe care ne rugăm să-l moştenească şi răposaţii noştri; la patruzeci de zile (şase săptămâni), în amintirea înălţării la cer a Domnului care a avut loc la patruzeci de zile după Înviere, pentru ca sufletul celui răposat să se înalţe şi el la cer; la trei luni, la şase luni, la nouă luni şi la un an, în cinstea şi slava Sfintei Treimi, după pilda creştinilor din primele veacuri, care prăznuiau în fiecare an ziua morţii mucenicilor şi a sfinţilor, ca zi de naştere a lor pentru viaţa de dincolo[582].

Termenul de şapte ani, când se face pentru cea din urmă oară datornica pomenire anuală a răposatului, e număr sfânt (cele 7 zile ale facerii lumii) şi se socoteşte că atunci trupul omului e cu totul desfăcut în ţărână. De aceea, în rânduiala mănăstirilor, atunci când se împlinesc şapte ani de la îngroparea călugărilor, se face dezgroparea osemintelor şi aşezarea lor în raclă sau osuar, ori în gropniţa de obşte.

276. Cum se numeşte slujba care se face la aceste soroace, pentru pomenirea repausaţilor?

În cărţile de slujbă se numeşte *panihidă* (panahidă), dar în popor poartă de obicei numirea de parastas, de la cuvântul grecesc parivstmị# a se înfăţişa înaintea cuiva, a mijloci, deci rugăciune de mijlocire pentru răposaţi.

Parastasul nu e altceva decât o prescurtare a slujbei înmormântării. Partea de căpetenie o alcătuiesc rugăciunile de dezlegare şi iertare, rostite de preot la sfârşitul slujbei, urmate, ca si la înmormântare, de «*Veşnica pomenire».* Se săvârşeşte în biserică, după Liturghie, iar când e cu putinta, si la mormânt. La parastas se aduc întru pomenirea celui răposat *coliva, pâine* şi *vin* din care se toarnă jos peste mormântul celui răposat.

277. Se pot face parastase în tot timpul anului?

Nu se pot face parastase în următoarele zile şi răstimpuri din cursul anului:

a) Duminicile de peste an, pentru că Duminica, amintind ziua Învierii Domnului, e zi de bucurie, iar nu de întristare.

b) În cele douăsprezece zile dintre Naşterea şi Botezul Domnului. Chiar dacă în unele biserici se fac parastase Duminica, cel puţin în Duminicile Penticostarului, adică în cele dintre Paşti şi Rusalii, nu se cuvine nicidecum să se faca parastase, pentru a nu se întuneca bucuria Praznicului cel Mare al Învierii.

---

[581] *Tălmăciri alese din Sf. Ioan Gură de Aur*, p. 82.

[582] Vezi *Aşezămintele Sf. Apostoli*, cart. VIII, cap. 42; Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârşitul nostru,* cap. 372, p. 250, comp. şi Mitrofan, *op. cit*., p. 169-172.

c) De la lăsatul secului de carne până la sâmbăta întâia din Postul Mare, sâmbăta Sf. Teodor.

d) Din sâmbăta Floriilor până în Duminica Tomii.

e) La praznicele împărăteşti sau sărbători mari.

În timpul Postului Mare, nu se face parastas în zilele de rând (luni, marți, miercuri, joi şi vineri), deoarece în aceste zile nu se face Liturghie obişnuită sau deplină (can. 49 Laodiceea).

278. Ce sunt «sărindarele»?

Cuvântul «sărindar», de la cuvântul grecesc sarantavfia, înseamnă pomenirea unui răposat sau a unui pomelnic întreg de răposați la 40 de Liturghii în şir, mai ales în primele 40 de zile de la moartea cuiva, precum ne îndeamnă să facem Sf. Simion al Tesalonicului[583]. Sărindarele se dau de obicei la sfințirea unei biserici sau a unei fântâni, când vine preot nou în sat. Ele se numesc de obşte, când pomenirea se face la 40 de Liturghii, una după alta, *şi particulare,* când pomenirea se face la 40 de Liturghii răzlețe. La sfârşitul celor 40 de Liturghii se face parastas şi se pomenesc răposații tuturor credincioşilor care au dat pomelnice, ceea ce se numeşte dezlegarea sau slobozirea sărindarelor.

În unele părți, se mai obişnuieşte a se face pomenirea neîntreruptă a răposaților, adică la toate Liturghiile de peste an. Lucrul acesta se face mai ales în mănăstirile unde Sfânta Liturghie se săvârşeşte neîntrerupt, în fiecare zi. Pomelnicul cu numele viilor şi răposaților de pomenit, care se dă în acest caz, se numeşte *pomelnic* anual.

279. Când şi cum pomeneşte Biserica pe cei repausați?

În afara de pomenirile făcute de rudele şi urmaşii răposatului, la soroacele arătate până acum, Biserica face şi ea însăşi pomenirea răposaților şi se roagă pentru ei zilnic, mai în toate slujbele sale, ca de pildă la Litie şi Miezonoptică, dar mai ales la Liturghie. Aici pomenirea se face de mai multe ori, dar îndeosebi la Proscomidie, la ieşirea cu cinstitele Daruri şi dupa sfințirea Darurilor, în cursul rugăciunii de mijlocire generală pentru vii şi morți, când preotul pomeneşte în taina pe toți repausații; cu cuvintele «Pomeneşte, Doamne, pe toți cei adormiți întru nădejdea învierii şi a vieții celei de veci şi-i odihneşte pe dânşii, Dumnezeul nostru, unde străluceşte lumina feței Tale»[584]. Nimic altceva nu este mai de folos pentru cei adormiți decât a aduce pentru dânşii Jertfa cea fără de sânge sau a fi pomeniți în timpul săvârşirii ei. Lucrul acesta le pricinuieşte multă uşurare şi bucurie[585]. De aceea, pe lângă parastasele cu Liturghie, pe care le facem anume pentru răposați, e bine să aducem prescură si pomelnic cu numele lor, pentru a fi pomeniți de către preot la fiecare Liturghie.

Dar în afara de pomenirea zilnică a răposaților, Biserica are în cursul anului bisericesc şi *zile anume orânduite* sau *închinate pomenirii generale a tuturor* celor răposați, *din toate vremurile şi din toate locurile*.

280. Care sunt aceste zile şi care e temeiul aşezării lor?

Mai întâi Biserica pomeneşte pe răposați în toate *sâmbetele de peste* an. *Sâmbata* e ziua din cursul săptămânii închinată amintirii tuturor sfinților şi răposaților, pentru ca cuvântul *Sâmbătă* (adica Sabat) înseamnă *odihnă;* e ziua în care Dumnezeu S-a odihnit după zidirea lumii şi în care, deci, cerem şi noi odihnă celor răposați, după ostenelile şi alergarea din aceasta viață[586] şi pentru că Sâmbăta e ziua în care Mântuitorul a stat în mormânt cu trupul, iar sufletul s-a pogorât la iad, ca să elibereze din el pe toti drepții cei din veac adormiți. Lucrul acesta ni-l amintesc şi cântările (stihirile) de la slujba Vecerniei şi Utreniei sâmbetelor din Octoih, în care mărim pe sfinți şi ne rugăm pentru răposați. De aceea, *parastasele* se fac de

[583] *Despre sfârşitul nostru,* cap. 269-370, p. 248-249.

[584] *Liturghierul,* ed. 1987, p. 154.

[585] Vezi de pilda *Aşezămintele Sfinților Apostoli*, cart. VI, cap. 30 (*trad. rom. cit.*, p. 179); Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V mistagogică,* cap. 9-10 (trad. D. Fecioru, p. 570-571); Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârşitul nostru*, cap. 373. p. 250, cap. 369-370, p. 248-249; Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea dumnezeieştü Liturghii,* cap. 42-47, trad. rom. p. 94-103 ş.u.

[586] Sinararul la Sâmbăta lăsatului sec de carne, în "Triod".

regula sâmbăta. Parastasele care se fac duminica, mai ales în oraşe, nu sunt potrivite cu bucuria Învierii, pe care o prăznuim în această zi.

Dar mai cu osebire face Biserica pomenirea de obşte a tuturor repausaților în anumite sâmbete din cursul anului, numite *sâmbetele morților,* şi anume:

a) *Sâmbăta Rusaliilor* (numită şi *Moşii de vară*, adică ziua de pomenire a moşilor şi strămoşilor noştri), pentru ca pogorârea Sfântului Duh, care se va serba a doua zi, să se facă şi asupra celor adormiți, izbăvindu-i din stricăciune şi din pedeapsă. Se aduc la biserică şi se împart la morminte mâncăruri, fructe, haine şi vase (oale şi străchini).

b) *Sâmbata Lăsatului sec de carne* (numită *Moşii de iarnă*), deoarece Duminica următoare fiind închinată pomenirii înfricoşatei Judecăți, facem rugăciune pentru răposați, ca Dumnezeu să Se îndure de ei la Judecata de apoi[587].

Se mai obişnuieşte, de asemenea, a se face parastase mai cu osebire în *Sâmbăta a doua, a treia şi a patra* din Postul cel Mare, pentru ca în celelalte zile din acest timp al Postului nu se săvârşeşte Liturghie şi deci nu se pot face nici parastase pentru cei răposați; de asemenea, în *Sâmbăta lui Lazăr*, dinaintea Floriilor, când prăznuim amintirea învierii lui Lazăr de către Domnul, rugându-ne ca Domnul să învieze şi pe răposații noştri, la vremea cuvenită. De altfel e ultima dată când se mai pot face parastase până la Duminica Tomii.

281. În ce alt chip mai putem arăta grija față de răposați în afară de pomenirea lor în rugăciuni şi slujbe?

Cinstirea celor răposați se arată nu numai prin rugăciunile sau slujbele şi milosteniile ce le facem pentru ei, ci şi *prin purtarea de grijă a mormintelor lor*. Se cade să ne aducem aminte de mormintele răposaților noştri, veghind întâi de toate ca de la căpătâiul lor să nu lipsească niciodată Sfânta Cruce. Să le îngrijim şi să le împodobim, îngrădindu-le, semănând pe ele sau împrejurul lor iarbă şi flori. Să le cercetăm cât mai des, iar în zilele de sărbătoare, să aprindem la morminte candele şi lumânări sau vase cu tămâie, în cinstea răposaților, aşa cum ne îndeamnă Sf. Părinți şi Învățători ai Bisericii, ca Sf. Atanasie cel Mare; şi Simion al Tesalonicului[588]. Numai aşa vom avea dreptul să pretindem urmaşilor noştri ca şi ei să facă la fel cu mormintele noastre, după ce ne vom fi mutat de pe pământ.

DESPRE ACATISTE ŞI PARACLISE

282. Ce sunt Acatistele?

Acatistele sunt rugăciuni prin care cerem mai ales mijlocirea sfinților pe lângă Dumnezeu, spre a ne ajuta sau a ne izbăvi la vreme de nevoie şi de necaz. Ele nu fac parte din rânduiala celor şapte Laude şi nici din celelalte slujbe ale sărbătorilor de peste an, ci se citesc la orice vreme, în afara ceasurilor de slujbă ale Bisericii, la cererea credincioşilor şi pentru feluritele lor nevoi. Se numesc *acatiste* (în greceşte aj avqisto" n@mno"), pentru ca în timpul lor nu stăm jos în strane, ci în picioare sau în genunchi în fața icoanei sfântului spre care ne îndreptăm rugăciunile noastre.

Acatistele sunt alcătuite din mai multe cântări de laudă şi de rugăciune către Mântuitorul, Sfânta Fecioară sau alți sfinți. Aceste cântări poartă numele de *condace* şi *icoase*. Fiecare icos se termină cu *Bucură-te, mireasă, pururea fecioară* (sau *Bucură-te, sfinte... etc)* şi fiecare condac se termină cu *Aliluia* pe care îl repetă strana.

Cel mai vechi şi mai însemnat şi mai mult folosit dintre acatiste este *Acatistul Maicii Domnului,* sau *al Bunei-Vestiri,* compus din 25 de cântări de laudă către Sfânta Fecioară. A fost alcătuit de Patriarhul Serghie al Constantinopolului (^ 386). Se citeşte mai ales la Utrenia din Sâmbăta a cincea a Postului Mare, adică la denia de Vineri seara. Rânduiala lui o aflăm în *Ceaslov*. Tot acolo mai aflăm şi alte acatiste, ca *Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos* şi

---

[587] Ibidem.
[588] Vezi Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârşitul nostru,* cap. 287, p.186-187.

Acatistul Sfântului Nicolae. În Ceaslovul cel Mare şi Acatistier se găsesc şi alte acatiste pentru sărbători mari şi pentru sfinții cei mai însemnați, ca de pildă: *Acatistul Sfintei Cruci, Acatistul Adormirii Maicii Domnului, Acatistul SfântuLui Ioan Botezătorul, Acatis tul Sfinților Apostoli, Acatistul Sfântului Gheorghe, Acatistul Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava* ş.a. În timp mai apropiat s-au alcătuit, după modelul acatistelor vechi, acatiste pentru mai toți sfinții, care sunt patroni sau hramuri de biserici, sau ale căror sfinte moaşte le avem în țară, ca de pildă: *Acatistul Sfinților Ioachim şi Ana*, *Acatistul Cuvioasei Maicii noastre Parascheva*, *Acatistul Sfintei Filofteia, Acatistul Sf. Pantelimon, Acatistul Sfintilor Trei Ierarhi, Acatistul Prea Cuviosului Părintelui nostru Dimitrie cel Mare din Basarabi*, *Acatistul Sf. Ierarh Calinic de la Cernica, al Sfântului Iosif de la Partos*, *al Sfinților Mărturisitori Visarion şi Sofronie si al Mucenicului Oprea*, *al Sfinților Ierarhi Iorest şi Sava ş.a.*

În bisericile de mir, slujba Acatistului se face de obicei în zilele de luni, miercuri şi - mai ales - vineri seara, precum şi în ajunul sărbătorilor sfinților în a căror cinste e alcătuit Acatistul, fie înainte, fie după Vecernie. La mănăstiri se face dimineața, între Utrenie şi Ceasuri.

La Acatist aducem: pomelnicul viilor, pentru care ne rugăm, tămâie şi untdelemn şi le dăm preotului. Acatistele se pot citi însă şi acasă, de către fiecare credincios.

283. Ce sunt Paraclisele?

Sunt slujbe asemănătoare Acatistelor, prin care rugăm pe Sfânta Fecioară sau pe alți sfinți să se facă solitori ai noştri pe lângă Dumnezeu, spre a ne izbăvi de necazuri şi nevoi. (Cuvântul grecesc parav lhsi" înseamnă invocare, chemare, rugăciune, mijlocire). Paraclisele se citesc «la toata scârba sufletului şi la vreme de nevoie» (Ceaslovul).

Sunt alcătuite din rugăciunile începătoare obişnuite, urmate de tropare şi condace. Partea de căpetenie o formează canonul complet de nouă ode sau cântari. După acesta se citeşte Evanghelia şi se fac ectenii stăruitoare, ca la Litie.

În ceasloavele mai noi, avem *două Paraclise către Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu,* iar în ceasloavele mai vechi se află *Cinstitul Paraclis al Sfântului Mormânt*[589].

În biserici şi mai ales la mănăstiri slujba Paraclisului se împreună cu cea a Litiei, seara, în ajunul sărbătorilor: Paraclisele se pot citi şi acasă, de fiecare credincios, ca şi Acatistele.

DESPRE SĂRBĂTORI

284. Ce sunt sărbătorile şi care este rostul lor?

Sărbătorile sunt zile anumite din cursul anului bisericesc, închinate fie amintirii unor fapte din istoria sfântă, fie cinstirii lui Dumnezeu sau a unora dintre sfinți. Ele se deosebesc de celelalte zile prin aceea că noi, creştinii, încetăm ocupațiile obişnuite şi mergem la biserică pentru a lua parte la slujba dumnezeiască prin care prăznuim sărbătorile. În calendarul bisericesc de perete, pe care fiecare creştin îl are în casa sa, zilele de sărbătoare se cunosc pentru ca sunt scrise cu roşu şi sunt însemnate cu o cruce roşie înainte.

Sărbătorile sunt orânduite pentru ca să dăm odihna trupului şi totodată să ne îngrijim în chip deosebit de cele ale sufletuLui (Deut.16, 8; Fapte 20, 7).

285. Care e ziua de odihnă şi sărbătoarea săptămânală a creştinilor?

Este Duminica, sau Ziua Domnului (dies Dominica), închinată îndeosebi amintirii şi slăvirii Învierü Domnului[590].

286. Pentru ce serbăm Duminica?

Serbăm Duminica, pentru ca:

---

[589] *Ceaslovul,* tipărit la Mănăstirea Neamțu, 1874.

[590] *Mărturisirea Ortodoxă,* partea III, răsp. la întreb. 60: "Noi creştinii însă în locul sâmbetei ținem ziua Duminicii, pentru această pricină: fiindcă în ziua de Duminică, odată cu învierea lui Iisus Hristos, Domnul nostru, s-a făcut înnoirea a toată lumea şi slobozirea neamului omenesc din robia diavolului".

a) E ziua cea dintâi a creațiunii;

b) E ziua în care a înviat Domnul (*„prima a sâmbetelor”,* adică „ziua *întâi a săptămânii*”; Matei 28, 1-7 si Marcu 16, 2);

c) E ziua în care S-a pogorât Sfântul Duh peste Sfinții Apostoli (Fapte 2, 1 ş.u.).

d) E ziua în care s-a oficiat încă de la început, în Biserica creştină, *„frângerea pâinii”,* adică Sfânta Liturghie.

Cu un cuvânt, Duminica e ziua de bucurie în care prăznuim zidirea omului de către Dumnezeu-Tatăl, răscumpărarea lui prin Dumnezeu-Fiul şi sfințirea lui prin Dumnezeu-Sfântul Duh[591].

287. Creştinii au serbat dintru început Duminica?

Da. Pentru motivele de mai sus, Sfinții Apostoli şi primii creştini numeau această zi *Ziua Domnului* si o serbau prin adunări de rugăciune şi slujbă, împreunate cu săvârşirea Sfintei Euharistii, precum şi cu felurite fapte de milostenie. Mărturie despre aceasta ne stau cele ce găsim scrise chiar în Sf. Scriptură (vezi Fapte 20, 7; I Cor.16, 2; Apoc.1, 10). Aşijderea faceau şi bărbații apostolici, adică ucenicii Sfinților Apostoli. Unul dintre aceştia, anume Sf. Ignatie Teoforul, episcop al Antiohiei († 107), scrie în scrisoarea trimisă de el creştinilor din Magnesia (cap. 9): «Aşadar, cei care au trăit în rânduielile cele vechi şi au venit la nădejdea cea nouă, să nu mai țină sâmbăta, ci Duminica, în care şi viața noastră a răsărit, prin El şi prin moartea Lui[592]. Iar Sf. Iustin Martirul, († 155) scria pe la mijlocul veacului al doilea după Hristos: «În ziua soarelui (Duminica), noi ne adunăm cu toții laolaltă, deoarece aceasta este prima zi în care Dumnezeu, schimbând întunericul şi materia, a creat lumea, iar Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, în aceeaşi zi a înviat din morți[593].

Asemenea mărturii mai găsim şi în Aşezămintele Sf. Apostoli (cartea II, cap. 59), în canoane[594], precum şi la o mulțime de Sfinți Părinți şi scriitori bisericeşti din veacurile II-IV, ca de pildă: Tertulian[595], Sf. Irineu[596], Origen[597], Sf. Ambrozie[598], Sf. Ioan Gură de Aur ş.a.

De aceea, odată cu recunoaşterea creştinismului de către împăratul Constantin cel Mare (313), Duminica a fost recunoscută şi consfiţtită de către stat ca zi de odihnă, chiar pentru necreştini, rămânând astfel până astăzi la toate popoarele creştine, ca zi săptămânală de repaos sau odihnă.

288. De câte feluri sunt sărbătorile din cursul anului bisericesc?

După însemnătatea lor, ele sunt de două feluri, şi anume:

a) Sărbători domneşti (praznice împărăteşti), închinate preamăririi lui Dumnezeu sau uneia din Persoanele Sfintei Treimi, îndeosebi a Fiului lui Dumnezeu, Hristos Mântuitorul.

b) Sărbători ale Sfinților mai aleşi, între care cele dintâi sunt sărbătorile *Maicii Domnului,* cea dintâi dintre sfinți.

289. Care sunt sărbătorile domneşti (praznicele împărăteşti) din cursul anului?

Sărbătorile domneşti din cursul anului sunt:

1. *Paştele sau Sărbătoarea Învierii Domnului,* cea mai veche şi mai mare sărbătoare creştină, „sărbătoarea sărbătorilor” şi *„praznicul praznicelor*”.

2. *Înălțarea la cer a Domnului,* care cade totdeauna Joia - la patruzeci de zile după Înviere.

3. *Rusaliile* - numit în popor şi *Duminica Mare* - sau *Duminica Pogorârii Duhului Sfânt,* la 50 de zile după Înviere, sau la zece zile după Înălțare.

4. *Schimbarea la față a Domnului,* 6 august.

5. *Crăciunul* sau *Naşterea Domnului,* la 25 decembrie.

---

591 Leon cel Mare, *Epist. Decret.* 81, cap. 1.

592 *Scrierile Părinților Apostolici, trad. cit*., p. 168.

593 *Apologia I,* cap. 67, *trad. cit.*, p. 71.

594 Vezi de ex. can. 29 *Laodiceea.*

595 *Apologeticum,* cap. 16, trad. David Popescu, vol. cit., p. 63; *De corona militis,* cap. 4.

596 Epistola către Victor, Episcopul Romei (la Eusebiu al Cezareei, Istoria bisericească, V, 24.

597 *Tâlcuirea la cartea Ieşire,* cap. 15.

598 *Sermo 61.*

6. *Tăierea împrejur a Domnului,* la 8 zile după Naştere, la 1 ianuarie (Luca 2, 21).

7. *Boboteaza* sau *Botezul Domnului* (Epifania sau Teofania # Arătarea Domnului), la 6 ianuarie.

8. *Întâmpinarea Domnului* (Stretenia), la 40 de zile după Naştere, adică la 2 februarie (Luca 2, 22 ş.u.).

9. *Floriile*, *Duminica Stâlpărilor* sau *a Floriilor*, cu o săptămână înainte de Paşti, ziua intrării triumfale a Domnului în Ierusalim, înainte de Patimi (Matei 21, 1-10 şi Ioan 12, 12-18).

În această zi se aduc la biserică, se binecuvintează şi se împart stâlpări sau ramuri verzi de salcie, în amintirea ramurilor de finic cu care mulțimile au întâmpinat pe Domnul la intrarea Lui în Ierusalim; ele sunt totodată simbolul (semnul) biruinței împotriva morții câştigată de Domnul.

10. Tot între praznicele împărăteşti se numără, de obicei, şi *Înălțarea Sfintei Cruci*, la 14 septembrie.

Primele trei sărbători şi a noua sunt sărbători mişcătoare, sau schimbătoare, adică data lor depinde de data Paştelui, care se schimbă în fiecare an; celelalte sunt sărbători cu dată fixă, adică ele cad în fiecare an în aceeaşi zi a lunii, dar nu în aceeaşi zi din săptămână.

290. Care sunt praznicele Maicii Domnului, adică sărbătorile mai însemnate închinate Sfintei Fecioare?

Acestea sunt patru, şi anume:

1. *Naşterea Maicii Domnului,* sau *Sântă-Maria mică*, la 8 septembrie.
2. *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, Vovidenia* sau *Ovedenia,* la 21 noiembrie.
3. *Buna-Vestire* sau *Blagoveştenia,* la 25 martie.
4. *Adormirea Maicii Domnului*, sau *Sântă-Maria mare*, la 15 august. Aceste sărbători sunt zugrăvite de obicei pe tâmpla sau catapeteasma bisericii, în rândul sărbătorilor domneşti, fiind deci socotite ca praznice împărăteşti, deoarece Sfânta Fecioară e Împărăteasa Cerului, fiind cea mai aleasă dintre sfinți.

291. Care sunt sărbătorile sfinților mai aleşi din cursul anului?

Sunt următoarele:

1. Sf. Marele Mucenic Dimitrie, izvorâtorul de mir, la 26 octombrie.
2. Soborul Sfinților Arhangheli Mihail şi Gavriil, la 8 noiembrie:
3. Sf. Marele Ierarh Nicolae, arhiepiscopul Mirelor Lichiei, la 6 decembrie.
4. Sf. Arhidiacon şi întâiul mucenic, Ştefan, la 27 decembrie.
5. Sf. Vasile cel *Mare,* arhiepiscopul Cezareei-Capadociei, la 1 ianuarie.
6. Sf. Ioan Botezătorul, Proorocul şi Înainte Mergătorul Domnului, la 7 ianuarie.
7. Sf. Marele Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, la 23 aprilie.
8. Sf. Împărați Constantin şi maica sa, *Elena,* la 21 mai.
9. Sf. Apostoli Petru şi Pavel (Sânpetru), la 29 iunie.
10. Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul, la 20 iulie.

În unele calendare de perete mai noi, atât Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul, cât şi Tăierea capului Sf. Ioan sunt însemnate cu cruce neagră, deci ca sărbători bisericeşti fără ținere. La sfinți, se serbează, de obicei, ziua morții lor, care e socotită ziua naşterii lor spre cele veşnice.

292. Cum trebuie să ținem sărbătorile?

În primul rând dând răgaz trupului şi minții să se odihnească şi să se reculeagă din vălmăşagul treburilor şi grijilor lumeşti. Al doilea, prin mergerea la biserică, pentru a lua parte la sfânta slujbă. Al treilea, prin folosirea timpului ce ne mai rămâne, cu grija pentru cele ale sufletului, cu fapte de milostenie (ajutorarea săracilor, cercetarea bolnavilor ş.a.), sau cu îndeletniciri pioase şi ziditoare de suflet, ca de pildă, participarea la adunări de învățătură creştină şi de sporire în virtute, citire din Sfânta Scriptură sau din cărți cu cuprins folositor.

DESPRE POSTURI

293. Ce este postul?

«*Postul este înfrânarea de toate mâncărurile, sau, la caz de boală, numai de unele, de asemenea şi de băuturi şi de toate cele lumeşti si de toate poftele cele rele, pentru ca să poată creştinul să îşi facă rugăciunea lui mai cu înlesnire şi să îi fie milostiv Dumnezeu. Încă şi pentru a ucide poftele trupului şi a primi harul lui Dumnezeu...*»[599].

Postul este o faptă de virtute, un exerciţiu de înfrânare a poftelor trupului şi de întărire a voinţei, o formă de pocăinţă, deci mijloc de mântuire. Dar este în acelaşi timp, şi un act de cult, adică o faptă de cinstire a lui Dumnezeu, pentru că el este o jertfă, adică o renunţare de bună voie la ceva care ne este îngăduit, izvorâtă din iubirea şi respectul pe care îl avem faţă de Dumnezeu.

Postul este şi un mijloc de desăvârşire, de omorâre a voii trupului, un semn văzut al râvnei şi sârguinţei noastre, spre asemănarea cu Dumnezeu şi cu îngerii, care n-au nevoie de hrană. «Postul este lucrul lui Dumnezeu, căci Lui nu-I trebuie hrană - zice Sf. Simion al Tesalonicului. Este viaţă şi petrecere îngerească, pentru ca îngerii sunt fără hrană. Este omorârea trupului, că acesta hrănindu-se, ne-a făcut morţi; şi izgonirea patimilor este postul, căci lăcomia întărâtă patimile trupului»[600].

294. Care e rostul şi folosul postului?

Postul foloseşte şi sufletului şi trupului, pentru că întăreşte trupul, uşurează şi curăţeşte sufletul. Păstrează sănătatea trupului şi dă aripi sufletului. De aceea, Legea Veche îl recomandă şi îl impune de atâtea ori (Ies. 34, 28; Deut. 9, 9;18; Jud. 20, 26; I Regi 7, 6; Isaia 58; Ioil 2,15). „*Nu fi nesăţios întru toată desfătarea şi nu te apleca la mâncăruri multe. Că în mâncărurile cele multe va fi durere şi nesaţiul va veni până la îngreţoşare. Pentru nesaţiu, mulţi au pierit; iar cel înfrânat îşi va înmulţi viaţa*”, zice Înţeleptul Isus, fiul lui Sirah (37, 32-34). Mântuitorul însuşi a postit patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi în pustie, înainte de a începe propovăduirea Evangheliei (Matei 4, 2 şi Luca 4, 2): El ne învaţă cum să postim (Matei 6,16-18) şi ne spune că diavolul nu poate fi izgonit decât cu post şi rugăciune (Matei 17, 21; Marcu 9, 29). Posteau de asemenea Sfinţii Apostoli şi ucenicii lor (Fapte 13, 2, 3; II Cor. 6, 5); ei au şi rânduit postul pentru toţi creştinii[601]. Sfinţii Părinţi laudă şi recomandă postul cu stăruinţă: Iată ce spune, de pildă, Sf. Ioan Gură de Aur: «Postul potoleşte zburdăciunea trupului, înfrânează poftele cele nesăturate, curăţeşte şi înaripează sufletul, îl înalţă şi îl uşurează[602].

295. De câte feluri este postul după asprimea lui?

După asprimea lui, postul poate fi de mai multe feluri:

a) *Ajunare desăvârşită*, adică atunci când nu mâncăm şi nu bem nimic cel puţin o zi întreagă.

b) Postul aspru sau *uscat* (xhroragiva) sau ajunarea propriu-zisă, atunci când mâncăm numai spre seară mâncăruri uscate (pâine şi apă, fructe uscate, seminţe etc).

c) Postul obisnuit sau *comun*, când mâncăm la orele obişnuite, dar numai *„mâncăruri de post*”, adică ne înfrânăm de la *„mâncărurile de dulce*” (carne şi peşte, brânză, lapte, ouă, vin, grăsime).

d) Postul uşor (dezlegarea), când se dezleagă la vin, peşte, icre şi untdelemn, cum se prevede în Tipic, la anumite sărbători care cad în cursul posturilor de peste an.

296. De câte feluri este postul, după lungimea lui? De două feluri:

[599] *Mărturisirea de credinţă...,* partea III, Răspuns la întreb. VII, *trad. cit*., p.144.
[600] Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 54*, p. 327.
[601] *Aşezămintele Sf. Apostoli*, cart. V, cap. 13.
[602] *Omilia a X-a la cartea Facerii*, cap. I, vezi şi Fer. Augustin, *Sermones de tempore*, Sermo 207.

a) *Post de o zi şi*

b) *Post de mai multe zile.*

297. Care sunt posturile de o zi şi pentru ce au fost aşezate?

Sunt posturile pe care le ţinem:

a) *Miercurea şi vinerea* din fiecare săptămână, în amintirea Patimilor Domnului: miercurea au făcut sfat cărturarii şi arhiereii iudeilor să prindă pe Hristos, iar vinerea L-au răstignit pe cruce[603]. Tot în această zi, după Tradiţie, mâncase Adam din pom, lucru pentru care a fost izgonit din rai[604].

b) *Ziua Înălţării Sfintei Cruci* (14 septembrie), în amintirea Patimilor Domnului pe cruce (dezlegare la untdelemn şi vin).

c) *Ziua tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul* (29 august), zi de post şi plângere pentru cel care a fost cel mai zelos propovăduitor şi împlinitor al postului şi al pocăinţei (dezlegare la untdelemn şi vin).

d) *Ajunul Bobotezei* (5 ianuarie): post aşezat şi rămas din vremea când catehumenii se pregăteau prin post şi rugăciune pentru primirea Botezului a doua zi. Se ajunează în orice zi ar cădea[605], iar a doua zi se ia Aghiazma pe nemâncate.

Cei ce vor să prisosească în evlavie sau să facă anumite făgăduinţe sau legăminte faţă de Dumnezeu, pentru felurite pricini, pot să postească şi în alte zile de peste săptămână decât cele orânduite de Biserică. Cea mai potrivită este ziua de luni. În nici un caz să nu se postească sâmbata sau duminica. Postul acesta de bună voie nu are însă valoare decât atunci când păzim şi zilele de post orânduite de Biserică.

298. Când nu se posteşte miercurea şi vinerea?

Fie pentru însemnătatea sărbătorilor mari, adică pentru a nu se şterge prin post bucuria praznicului Naşterii Domnului, al Învierii, al Rusaliilor, fie pentru prisosinţa postului dinaintea acestor sărbători mari sau pentru a nu ne asemăna cu unii eretici, Biserica îngăduie să mâncăm de dulce miercurea şi vinerea în anumite răstimpuri din cursul anului. Aceste zile sunt numite de *dezlegare* (a postului) şi sunt însemnate în calendare cu cuvântul *harţi*. Iată când nu se posteşte miercurea şi vinerea:

a) În Săptămâna luminată (săptămâna Paştilor).

b) De la Naşterea Domnului până în ajunul Bobotezei.

c) În săptămâna de după Rusalii (înainte de începutul postului de Sân-Petru).

d) În săptămâna întâi a Triodului (între Duminica Vameşului şi a Fariseului şi Duminica Fiului Risipitor).

e) În săptămâna Brânzei (înaintea lăsatului sec pentru Postul Paştelui); se dezleagă numai la lapte, oua şi brânză.

f) Nu se posteşte, de asemenea, în ziua Naşterii Domnului şi cea a Bobotezei, când aceste sărbători cad miercuri sau vineri[606].

299. Care sunt posturile de mai multe zile din cursul anului?

a) *Postul Paştelui*,

b) *Postul Crăciunului,*

c) *Postul Sânta-Mariei* şi

d) *Postul Sân-Petrului.*

300. Ce este postul Paştelui?

Postul Paştelui, Postul Mare sau *Paresimile* (de la cuvântul latinesc quadragessima # patruzeci) este postul dinaintea Paştelui. E aşezat în cinstea Patimilor Domnului şi ne aminteşte de postul de patruzeci de zile al Mântuitorului în pustie, înainte de a ieşi în lume

---

[603] Canonul 15 al Sf. Petru al Alexandriei.

[604] Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea* 53, p. 326.

[605] Canonul I al Sf. Teofil al Alexandriei.

[606] *Despre dezlegări,* în "Tipicul cel Mare", cap. 35, p. 43-44. Comp. şi *Pravila de 1a Govora* (1640), cap. 45 şi 149.

pentru propovăduirea Evangheliei (Matei 4, 2 şi Luca 4, 2)[607]. E totodată vreme de pregătire, prin post, rugăciune şi pocăinţă, pentru apropierea cu vrednicie de Sfântul Trup şi Sânge, întrucât, de obicei, la Paşti se împărtăşesc toţi credincioşii. Ţine şapte săptămâni, începând cu Duminica lăsatului sec de brânză (Duminica izgonirii lui Adam din rai) şi se încheie în noaptea Paştelui, la Înviere. E cel mai vechi, mai lung şi mai de seamă dintre posturile bisericeşti[608]. Nu se mănâncă nici peşte, nici untdelemn şi nu se bea vin. Se dezleagă la vin şi untdelemn numai sâmbăta şi duminica (pentru că în aceste zile se face Liturghie deplină), iar la peşte, numai în ziua de Buna-Vestire şi de Florii (pentru ca sunt praznice mari)[609].

Sunt scutiţi de ajunare numai copiii, lăuzele, bătrânii şi bolnavii sau cei neputincioşi, precum şi cei aflaţi în situaţii speciale[610]. Cu deosebită evlavie trebuie să postim prima şi ultima săptămână din Postul Paresimilor.

301. Ce este postul Crăciunului?

Postul Crăciunului este postul dinaintea Naşterii Domnului. Ţine 40 de zile (15 noiembrie - 25 decembrie). Lăsăm sec în seara de 14 noiembrie (ziua Sf. Filip); iar dacă această zi cade miercuri sau vineri, începem postul cu o zi mai înainte. E aşezat pentru a ne pregăti spre cuviincioasa întâmpinare a Naşterii Domnului şi închipuie noaptea în care trăia omenirea dinainte de Mântuitorul, când Patriarhii şi Drepţii Legii vechi aşteptau venirea Lui, cu post şi rugăciune. Ne aduce aminte îndeosebi de postul de 40 de zile al lui Moise în pustie, înainte de primirea Legii (Ieş. 34, 28)[611]. Se dezleagă la peşte în ziua de 21 noiembrie (Intrarea în Biserică a Maicii Domnului), fiind praznic mare. În ziua cea din urmă a acestui post (Ajunul Crăciunului) se ajunează, adică nu se mănâncă nimic până la ivirea luceafarului de seară, care închipuie steaua Magilor; apoi mâncăm uscat: seminţe, poame, turte sau covrigi. Tot în această seară, pe alocuri, slujitorii Bisericii umblă cu Icoana Naşterii, cântând troparul Crăciunului şi aducând astfel, în casele creştinilor, vestea cea bună a marii sărbători din ziua următoare. În ziua Crăciunului, în orice zi ar cădea, mâncăm de dulce.

302. Ce este Postul Sântă-Măriei?

Postul *Sântă-Măriei Mari* (sau postul lui August) este postul dinaintea Adormirii Maicii Domnului. E aşezat în cinstea Maicii Domnului, amintindu-ne de postul cu care aceasta, după tradiţie, s-a pregătit spre trecerea ei la cele veşnice[612]. Ţine două săptămâni: de la 1-15 august. Lăsăm sec la 31 iulie seara; iar dacă această zi ar cădea miercuri sau vineri, lăsăm sec cu o zi înainte. Se dezleagă la peşte în ziua Schimbării la Faţă (6 august), fiind praznic mare. Dacă ziua Sântă-Măriei (15 august) cade miercuri sau vineri, nu mâncăm de dulce, ci se dezleagă numai la peşte.

În timpul acestui post se citeşte mai cu deosebire *Al doilea Paraclis al Maicii Domnului,* pe care îl găsim în Ceaslov.

303. Pentru ce s-a aşezat şi cât ţine postul Sân-Petrului?

Postul Sân-Petrului, adică al Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel, e aşezat în cinstea acestor doi Sfinţi Apostoli, a căror moarte mucenicească se serbează la 29 iunie şi care s-au ostenit cel mai mult pentru vestirea Evangheliei şi pentru răspândirea credinţei creştine[613]. Totodată ne aduce aminte de postul cu care Sf. Apostol Pavel, împreună cu Varnava, s-au pregătit înainte de trimiterea lor la propovăduire, din porunca Duhului Sfânt (Fapte 13, 2-3; Isaia 58, 3-7)[614]. Acest post are o lungime schimbătoare, întrucât începutul lui atârnă de data Rusaliilor. Se lasă sec în Duminica întâi după Rusalii (a tuturor sfinţilor) şi se posteşte până în ziua de

---

607 *Aşezămintele Sf. Apostoli* V,13 şi Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea* 52, p. 326.

608 Pentru vechimea lui, vezi *Can. 69 Apostolic*; *Can. 50 Laodiceea, Aşezămintele Sf. Apostoli* V, 13; Can. 5 al Sinodului 1 ecumenic.

609 Tipicul cel Mare (al Sf. Sava), cap. 34, p. 42. Comp. şi Scrisoarea sinodală a Patriarhului ecumenic Paisie I către Patriarhul Nicon al Moscovei (1655), răspuns la întrebarea 20 (la C. Delikanis, op. cit., t. III, p. 65).

610 Sf. Timotei al Alexandriei, *Can. 8 şi 10.*

611 Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 54*, p. 327.

612 *Ibidem*, p. 327.

613 Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 54*, p. 327.

614 *Mărturisirea ortodoxă...*, partea I. raspuns la întreb. 88. *trad. cit.*, p. 85.

Sân-Petru (29 iunie). Dacă această zi cade miercuri sau vineri nu mâncăm de dulce. E un post mai uşor; se dezleagă marţea şi joia la vin şi untdelemn, iar sâmbăta şi duminica şi la peşte[615].

304. Cum trebuie să postim?

Respectarea posturilor este o datorie a bunului credincios, care este cuprinsă în porunca a doua a Bisericii[616]. Sfintele Soboare şi rânduielile date de Sfinții Părinți pedepsesc cu asprime pe cei ce nu păzesc posturile (Can. 69 al Sf. Apostoli). Dar trebuie să postim nu numai cu trupul, ci şi cu sufletul. Adică nu numai mâncând de post, ci şi înfrânându-ne totodată de la patimi, păcate şi ispite. Odată cu înfrânarea de la mâncărurile de dulce, să ne silim a ne curăți nu numai trupul, ci şi sufletul, petrecând în rugăciune şi pocăință. Postul întreg, adevărat şi desăvârşit este deci nu numai cel trupesc, ci şi sufletesc: postul de bucate, împreună cu cel de fapte, postul de mâncare şi totodată de purtări. Aşa ne îndeamnă Biserica, prin cântările ei din slujbele Postului celui Mare: «Să postim, post primit, bineplăcut Domnului; postul cel adevărat este înstrăinarea de răutăți, înfrânarea limbii, lepădarea mâniei, depărtarea de pofte, de clevetire, de minciună şi de jurământul mincinos. Lipsirea acestora este postul cel adevărat şi bineprimit»[617]. Iar Sf. Ioan Gură de Aur zice: «Postiți? Arătați-mi-o prin fapte. Cum? De vedeți un sărac, aveți milă de el; un duşman, împăcați-vă cu el; un prieten înconjurat de un nume bun, nu-l invidiați; o femeie frumoasă, întoarceți capul. Nu numai gura şi stomacul vostru să postească, ci şi ochiul, şi urechile, şi picioarele, şi mâinile voastre, şi toate mădularele trupului vostru. Mâinile voastre să postească rămânând curate şi de hrăpire şi de lăcomie. Picioarele, nealergând la priveliști urâte şi în calea păcătoşilor. Ochii, neprivind cu ispitire frumusețile străine... Gura trebuie să postească de sudalme şi de alte vorbiri ruşinoase»[618].

[615] *Tipicul cel Mare,* cap. 35. p. 14 şi *Pravila de la Govora* (1640). cap. 67.
[616] Mărturisirea ortodoxă, partea I. Răspuns la întrebarea 88, trad. cit.,169-188.
[617] Triod, 1986, p. 112.
[618] Sf. Ioan Gură de Aur, *Ad populum antiocheum,* Cuv. 3, Migne, P. G., XLIX, col. 53.

Partea a treia

DESPRE DRAGOSTE

DRAGOSTEA CREŞTINĂ

1. După credinţă şi nădejde, care este cea de a treia virtute teologica?

După ce am aflat ce este *credinţa şi nădejdea,* trebuie să ştim că pentru dobândirea mântuirii şi fericirii veşnice, credinciosul, pe lângă credinţă şi nădejde, are neapărată trebuinţă şi de *dragoste,* care este *a treia şi cea mai mare virtute teologică.*

Prin credinţă, credinciosul primeşte şi-şi însuşeşte adevărurile mântuitoare descoperite de Dumnezeu şi propovăduite de sfânta noastră Biserică Ortodoxă; prin nădejde aşteaptă cu deplină încredere ca Dumnezeu să aducă la îndeplinire tot ce i-a făgăduit pentru mîntuirea sa; prin dragoste însă el intră în cea mai strânsă comuniune de viaţă cu Dumnezeu. Îl îmbrăţişează cu toate puterile sufletului său ţi-I împlineşte voia Sa cea atotsfântă, precum citim în Sfânta Scriptură: *„Dumnezeu este iubire şi cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămâne în el*” (I Ioan 4, 16).

2. Ce este dragostea?

În înţeles larg, dragostea este năzuinţa omului spre tot ce este bun şi frumos sau vrednic de dorit.

Această năzuinţă este sădită de Însuşi Dumnezeu în firea omului, la creare, şi de aceea se numeşte *dragoste firească*.

În temeiul acestei năzuinţe, omul tinde din fire spre Dumnezeu, Creatorul şi Susţinătorul său, socotindu-L bunul său cel mai mare.

Dar cum, prin păcatul strămoşesc, firea omului a fost slăbită în puterile ei, numai cu dragostea firească omul nu poate lucra nimic pentru mântuirea sa, căci spune Mântuitorul: „*fără Mine nu puteţi face* nimic” (Ioan 15, 5).

De aceea, *pentru mântuirea* sa, *creştinul are neapărată trebuinţă de dragoste care să lucreze cu putere de sus, adică de dragostea suprafirească, de dragostea creştină sau de dragostea ca virtute teologică.*

3. Ce este dragostea creştină?

Dragostea creştină este puterea dumnezeiască revărsată prin Sfânta Taină a Botezului în sufletul creştinului, prin care acesta are năzuinţa adâncă şi curată către Dumnezeu, bunul său cel mai înalt, doreşte din toate puterile sufletului unirea cu El şi are voinţa hotărâtă de a împlini voia Lui atotsfântă, jertfind, în caz de nevoie, orice bun pământesc.

Dragostea creştină este de la Dumnezeu (I Ioan 4, 7) şi este dată omului în dar, precum spune Sfântul Apostol Pavel: *„Iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre, prin Duhul Sfânt, Cel dăruit nouă*” (Rom. 5, 5).

Dragostea este cea mai mare virtute, am putea spune chiar: *izvorul şi sufletul tuturor virtuţilor creştine, fiindcă toate celelalte virtuţi trăiesc cu adevărat şi rodesc binefăcător în viaţa creştinului numai când sunt luminate şi încălzite de dogoarea arzătoare a dragostei.* Adevărul acesta îl arată atât de minunat Sfântul Apostol Pavel în acel pe drept numit „*imn al dragostei creştine*”, pe care-l găsim în capitolul al 13-lea din Epistola I-a către Corinteni:

„*De aş grăi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chimval răsunător. Şi de aş avea darul proorociei şi toate tainele le-aş cunoaşte, şi orice ştiinţă, şi de aş avea atâta credinţă încât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sunt. Şi de aş împărţi toată avuţia mea şi de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste*

nu am, nimic nu-mi foloseşte... Şi acum rămân acestea trei: credința, nădejdea, dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea" (I Cor. 13, 1-3, 13).

Deci dragostea este mai presus de toată ştiința şi cunoştința, este mai mare chiar decât celelalte două virtuți teologice: credința şi nădejdea.

Fără puterea dragostei, credința slăbeşte, căci credința *„este lucrătoare prin dragoste"* (Gal. 5, 6), iar nădejdea se ofileşte şi scade mereu.

4. Prin ce este dragostea mai mare decât celelalte virtuți?

Dragostea este mai mare decât celelalte virtuți: *1) prin izvorul ei*, care este Dumnezeu. Căci Dumnezeu fiind El însuşi „iubire" (I Ioan 4, 8), din nemărginită dragoste a creat lumea cu toate făpturile din ea şi astfel iubirea s-a arătat mai întâi în lume şi sălăşluieşte în sufletul omului de la început; *2) prin roadele şi puterea ei*, căci *„iubirea este împlinirea legii"* (Rom.13,10); şi *3) prin durata ei*. Credința şi nădejdea lucrează numai în viața pământească. În viața de după moarte ele vor fi împlinite, căci creştinul nu va mai avea nevoie să creadă în Dumnezeu, pentru ca Îl va vedea, nici să nădăjduiască în El, pentru că Îl va avea. Dragostea însă rămâne şi atunci; ea *„nu piere niciodată"* (I Cor. 13, 8), este veşnică, fiindcă Însuşi Dumnezeu cel veşnic este iubire.

5. Către cine trebuie să se îndrepte dragostea creştinului?

Dragostea creştinului trebuie să se îndrepte întâi către Dumnezeu, către poruncile şi legile Sale; apoi către aproapele şi, în fine, către sine însuşi, căci aceasta este porunca Mântuitorului: *„Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău. Aceasta este marea şi întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuți"* (Matei 22, 37-39).

6. Pentru ce creştinul trebuie să iubească pe Dumnezeu?

Creştinul trebuie să iubească pe Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu l-a iubit mai întâi pe el (I Ioan 4,19) şi fiindcă Dumnezeu este Creatorul, Susținătorul, Răscumpărătorul şi Binefăcătorul său cel mai mare. Pentru toate binefacerile pe care le dă, Dumnezeu nu cere în schimb decât dragoste[619].

7. Ce înseamnă a iubi pe Dumnezeu cu toată inima, cu tot sufletul şi cu tot cugetul?

Aceasta înseamnă că creştinul trebuie să-I închine lui Dumnezeu toate gândurile, toate simțirile, doririle şi voirile sale, «să se mute cu toate puterile sufletului în Dumnezeu»[620] şi în întreaga sa viață să se ostenească a-I împlini voia, cu statornicie şi bucurie. Căci ce este mai frumos şi mai dulce decât a iubi pe Dumnezeu, Care este veşnică frumusețe, veşnică bunătate, veşnică dragoste. Psalmistul spune: *„Gustați şi vedeți că bun este Domnul"* (Ps. 33, 8).

8. Pentru ce creştinul trebuie să iubească pe aproapele său?

Creştinul trebuie să iubească, apoi, pe aproapele său, care este orice om, ca pe sine însuşi, fiindcă toți oamenii sunt făcuți după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu şi sunt frați între ei, deopotrivă iubiți de Dumnezeu, Care pentru mântuirea lor şi-a jertfit pe Unicul Său Fiu, pe Domnul nostru Iisus Hristos.

9. Cum trebuie să fie adevărata dragoste creştină?

Adevărata dragoste creştină trebuie să fie: 1) *Fiască*, nu din teamă de pedeapsă, nici pentru un folos oarecare; ci precum fiul îşi iubeşte părintele său, aşa să iubească şi creştinul pe Dumnezeu, Care este Părintele Ceresc al tuturor (I Ioan 3, 1); 2) *Deplină,* adică să cuprindă, cum s-a spus, toate puterile sufletului, încât tot ceea ce facem să fie spre slava lui Dumnezeu. *„De aceea, ori de mincați, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți"* (I Cor.10, 31); 3) *Puternică şi statornică,* mergând chiar până la moarte. Căci dacă Dumnezeu, din dragoste față de oameni, Şi-a jertfit pe Unicul Său Fiu pentru mântuirea lor, apoi şi dragostea acestora față de Dumnezeu trebuie să fie fără de margini şi să nu se schimbe niciodată. Sfântul Apostol Pavel spune: *„Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul, sau strâmtorarea, sau prigoana, sau foametea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia? Precum este scris: „Pentru Tine suntem omorâți toată ziua; socotiți am*

[619] Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, trad. de T. Bodogae, Sibiu,1946, p. 64.
[620] *Idem, p.* 199.

fost ca nişte oi de junghiere. Dar în toate acestea suntem mai mult decât biruitori, prin Acela Care ne-a iubit. Căci sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălţimea, nici adâncul şi nici o altă făptură nu va putea să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru" (Rom. 8, 35-39); 4) *Vie şi lucrătoare,* adică să pătrundă cu adevărat cugetul şi voia creştinului şi să se arate prin fapte de binefacere faţă de cei din jurul său. Citim în Sfânta Scriptură: „*Să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci cu fapta şi cu adevărul*" (I Ioan 3, 18); şi „*De Mă iubiţi, păziţi poruncile Mele"* (Ioan 14, 15) spune Mântuitorul. Înzestrată cu astfel de însuşiri, de bună seamă ,dragostea produce roadele cele mai de preţ pentru sufletul şi viaţa credinciosului.

10. Care sunt roadele dragostei?

Roadele cele mai de seamă ale dragostei sunt:

1) Ascultarea de poruncile lui Dumnezeu: *„Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte, acela este care Mă iubeşte"* (Ioan 14, 21) - spune Mântuitorul.

2) Ferirea de păcat: «Nu este nici un păcat, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, în tălmăcirea Epistolei I către Tesaloniceni, pe care întocmai ca focul să nu-l ardă puterea cea mare a dragostei. Mai uşor poate rezista o uscătură nebăgată în seamă, decât păcatul, la puterea dragostei»[621].

3) Cine iubeşte pe Dumnezeu este ascultat în rugăciunile sale şi se bucură de bunătatea Lui: *„Cele ce ochiul n-a văzut şi urechea n-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El*" (I Cor. 2, 9).

4) Liniştea sufletească, răbdarea în vreme de încercare, iertarea, blândeţea, pacea şi bunăvoirea între oameni; căci: „*Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuieşte, nu se laudă, nu se trufeşte. Dragostea nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândeşte răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă*" (I Cor. 13, 4-7).

5) Odrăsleşte mântuirea sufletului: „*Iată, un învăţător de lege s-a ridicat, ispitindu-L şi zicând: Învăţătorule,- ce să fac ca să moştenesc viaţa de veci? Iar Iisus a zis către el: Ce este scris în Lege? Cum citeşti? Iar el, răspunzând a zis: Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi din toată puterea ta şi din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuţi. Iar El i-a zis: Drept ai răspuns; fă aceasta şi vei trăi"* (Luca 10, 25-28).

Pentru astfel de roade, dragostea creştină este cu adevărat *„legătura desăvârşirii"* (Col. 3, 14) şi *„împlinirea legii"* (Rom. 13, 10).

Văzând deci însemnătatea covârşitoare a dragostei, creştinul trebuie să-şi dea silinţa să o păstreze, să o întărească în sufletul său şi să o sporească în viaţa sa.

De bună seamă, aceasta se face întâi prin lucrarea harului dumnezeiesc, după cuvântul Mântuitorului: „*Fără Mine, nu puteţi face nimic*" (Ioan 15, 5). Dar creştinul are şi el datoria să lucreze şi să se folosească de toate mijloacele care pot înmulţi dragostea.

11. Care sunt mijloacele cele mai de seamă prin care creştinul îşi poate întări şi înmulţi dragostea?

Acestea sunt:

1) *Cugetarea asupra dragostei nemărginite a lui Dumnezeu faţă de lume, pentru mântuirea căreia Şi-a jertfit pe Unicul Său Fiu;*

2) *Cunoaşterea cât mai temeinică a învăţăturii creştine;*

3) *Rugăciunea stăruitoare şi fierbinte către Dumnezeu;*

4) *Împărtăşirea cu Sfintele Taine;*

5) *Râvna de a împlini voia lui Dumnezeu şi a se feri de păcat;*

6) *Cunoaşterea şi urmarea vieţii Mântuitorului,* Care prin viaţa Sa pământească a dat cea mai măreaţă pildă de dragoste;

---

[621] Sfântul Ioan Gură de Aur, *La Epistola I către Tesaloniceni*, c. III, Migne, P. G., LXII, col. 420.

7) *Lupta împotriva iubirii semeţe de sine şi împotriva alipirii pătimaşe de bunurile pământeşti;*

8) *Facerea de bine faţă de aproapele.*

12. Care sunt păcatele împotriva dragostei creştine?

În înţeles mai larg, fiecare păcat este îndreptat împotriva dragostei, fiindcă această virtute este temelia vieţii creştine şi porunca cea mai de seamă pentru creştin.

Dar întrucât dragostea este şi o virtute deosebită, sunt şi păcate îndreptate direct împotriva ei. Acestea sunt: 1) *Ura faţa de Dumnezeu,* adică împotrivirea cu duşmănie faţă de învăţătura Sa şi faţă de rânduielile bisericeşti, socotindu-L pe El răzbunătorul nedrept al fărădelegilor şi urzitorul nenorocirilor (Ioan 15,18); 2) *Împietrirea inimii* faţă de primirea mijloacelor puse la îndemâna creştinului pentru mântuirea sa; 3) *Pizma faţă de aproapele* care stăruie în ascultarea de poruncile lui Dumnezeu; 4) Făţărnicia, prin care cineva se arată că iubeşte pe Dumnezeu, dar numai cu vorba, nu şi cu inima şi fapta; 5) *Iubirea de sine peste măsură (egoismul),* din care se nasc multe alte păcate; 6) *Alipirea pătimaşă de bunurile pământeşti: „Că rădăcina tuturor relelor este iubirea de argint”* (I Tim. 6, 10).

LEGEA MORALĂ

13. Ce trebuie să cunoască credinciosul pentru a putea săvârşi fapte bune, după voia lui Dumnezeu?

Vorbind despre dragostea creştină, am spus că ea trebuie să se arate îndeosebi prin fapte bune. Săvârşirea faptelor bune înseamnă însă împlinirea voii lui Dumnezeu. Astfel, pentru a săvârşi fapte bune, omul trebuie să cunoască voia lui Dumnezeu. Iar voia lui Dumnezeu o poate cunoaşte prin legi.

14. De câte feluri sunt legile?

Legile sunt, după izvorul lor, de două feluri:

1) *Legi dumnezeieşti* şi 2) *Legi omeneşti.*

Legile dumnezeieşti cuprind: 1) *Legea veşnică;* 2) *Legea morala firească* şi 3) *Legea morală pozitivă,* dată omului prin descoperirea dumnezeiască a Vechiului Testament şi a Noului Testament.

Legile omeneşti cuprind: 1) *legi bisericeşti* şi 2) *legi civile.*

Să vedem, pe scurt, ce sunt aceste legi.

Legea veşnică

Dumnezeu a creat lumea după un plan pe care El, ca fiinţă veşnică, l-a întocmit din veci şi-l îndeplineşte în timp prin Pronia Sa, într-o ordine stabilită de El, asemenea din veci (ordinea universală). Potrivit acestui plan, fapturile se îndreaptă în chip natural către Creatorul lor.

Planul sau ordinea aceasta, izvorâtă din veci din nemărginita înţelepciune şi voie dumnezeiască, după care se conduc toate creaturile spre îndeplinirea scopului dat lor, se numeşte *legea veşnică* sau *eternă.* Despre ea se spune în Sfânta Scriptură: *„Eu am fost din veac întemeiată, de la început, înainte de a se fi făcut pământul”* (Pilde 8, 23).

15. Cum este legea veşnică ?

Legea veşnică este: 1) *de neapărată trebuinţă,* fiindcă Dumnezeu, Care este Fiinţa desăvârşită, nu poate să creeze fâpturile şi să le dea şi un scop fără să le rânduiască pe toate spre îndeplinirea acelui scop; 2) *neschimbătoare,* fiindcă neschimbător este Dumnezeu în hotărârile voii Sale; 3) *universală,* adică ea cuprinde toate fâpturile, întreg universul.

După credinţa noastră, pe temeiul acestor însuşiri,1egea veşnică este izvorul tuturor legilor din univers: al celor *fizice,* pentru lumea materială şi pentru fâpturile necuvântătoare, şi al celor *morale,* pentru fâpturile înzestrate cu judecată şi voie liberă.

Legile date pentru om se numesc legi morale, fiindcă se îndeplinesc cu voia personală a omului, adică cu cunoştinţă şi libertate, pe când legile fizice se îndeplinesc de la sine.

Deci, voia lui Dumnezeu, cuprinsă în legea veşnică, se face cunoscută prin legile fizice şi prin legea morală, care este de două feluri: *firească* şi *suprafirească*.

16. Ce este legea morală firească?

După credinţa creştină, legea morală firească este legea întipărită de Dumnezeu în inima omului odată cu crearea lui, şi care poate fi descoperită prin lumina firească a minţii omeneşti.

17. Ce foloase aduce omului legea morală firească?

În temeiul acestei legi, omul, din fire, poate deosebi binele de rău, virtutea de păcat, dreptatea de nedreptate, ceea ce trebuie făcut de ceea ce nu trebuie făcut. Poruncile ei se pot cuprinde în: a face binele şi a evita răul.

18. Unde se vorbeşte despre această lege?

Despre această lege se vorbeşte limpede în izvoarele Descoperirii dumnezeieşti: Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie. Sfântul Apostol Pavel, *aceştia, neavând lege, îşi sunt loruşi lege, ceea ce arată fapta legii scrisă în inimile lor, prin mărturia conştiinţei lor şi prin judecăţile lor, care îi învinovăţesc sau îi apără,,* (Rom. 2,14-15), ne spune limpede că şi oamenii care nu au lege scrisă de la Dumnezeu au totuşi legea morală scrisă în inimile lor, de care ei, dacă voiesc, ascultă, iar dacă nu voiesc, nu ascultă. Când ascultă de ea, atunci mărturia cugetului lor, după ce se cercetează pe sine, îi dezvinovăţeşte iar când nu ascultă aceeaşi mărturie a cugetului îi învinovăţeşte.

Despre legea morală firească vorbeşte şi Sfântul Ioan Gură de Aur, când spune: «Dumnezeu a dat omului o conştiinţă şi cunoştintă neînvăţată a binelui şi a răului, aşa că noi nu mai trebuie să învăţăm că desfrânarea este ceva rău şi cumpătarea ceva bun; aceasta o ştim de mai înainte, şi anume de la început»[622].

După credinţa noastră, legea morală firească este sădită, deci, în însăşi firea omului şi lucrează în fiecare om, oricine şi oricum ar fi el, învăţat sau neînvăţat. la cunoştinţă ei omul ajunge îndată ce începe a gândi. Legea morală firească se poate întuneca prin păcate, dar ea nu se şterge niciodată cu totul din inima omului.

Izvorând din voia neschimbătoare a lui Dumnezeu, legea morală firească este şi ea neschimbătoare. De ea omul trebuie să ţină seamă neapărat, fiindcă prin ea cunoaşte mai întâi voia lui Dumnezeu şi fiindcă ea îi arată ce este potrivit sau nepotrivit cu firea şi cu vrednicia lui cea mai înaltă făptură pământească.

Pentru aceasta toate legiuirile bisericeşti ţin seama de poruncile legii morale.

19. S-a păstrat legea firească în toată curăţia ei?

Noi credem şiu mărturisim că legea morală firească nu s-a păstrat în toată curăţia ei, aşa cum a sădit-o Dumnezeu în inima omului, ci s-a întunecat prin păcat. Adică omul, în urma păcatului strămoşesc trăind o viaţă păcătoasă, nu mai auzea limpede glasul ei şi se îndepărtase de ea. De aceea, Dumnezeu, în nemărginita Sa dragoste, voind îndreptarea oumlui, i-a venit în ajutor, dându-i pe calea Descoperirii dumnezeieşti legea din afară, *legea pozitivă*. Prin această lege, Dumnezeu Şi-a făcut cunoscută voia Sa în chip direct şi amanunţit, ca îndreptar pentru viaţa omului; i-a redeşteptat omului conştiinţa adormită prin păcat, ca să fie mai cu băgare de seamă la săvârşirea faptelor şi totodată i-a sporit cunoştinţele despre felul cum trebuie să trăiască şi să lucreze pentru înfăptuirea scopului său. Despre legea aceasta citim în Sfânta Scriptură: „După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri şi în multe chipuri, a vorbit părinţilor noştri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul” (Evr. 1, 1-2).

Astfel, după timpul în care s-a dat şi după deplinătatea ei, *legea morală pozitivă* - adică legea dată omului prin Descoperirea dumnezeiască - se împarte în *legea Vechiului Testament* şi în *legea Noului Testament*.

[622] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Către poporul antiohian*, Cuv. 12, Migne, P.G., XLIX, col. 431.

20. Ce cuprinde legea Vechiului Testament?

Legea Vechiului Testament cuprinde porunci morale, ceremoniale şi civile, date cu scopul de a întreține comuniunea dintre credincios şi Dumnezeu şi a pregăti pe credincioşi pentru răscumpărarea lor prin Hristos.

Poruncile ceremoniale, cultul religios al poporului evreu, care numai preînchipuiau lucrarea mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos, fiind - cum spune Sfânta Scriptură - numai „*umbra bunurilor viitoare”* (Evr. 10, 1), au încetat odată cu venirea Mântuitorului.

În privința lor, *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe* spune: «După cum umbra se retrage când soseşte adevărul, tot aşa au trecut şi ele, şi creştinii nu au îndatorirea să le împlinească»[623].

Tot aşa au încetat şi poruncile civile, fiindcă ele priveau numai buna ocârmuire a poporului evreu, al cărui stat a fost distrus de poporul roman, la anul 70 după Hristos.

Au rămas însă poruncile morale, care formează partea cea mai însemnată a legii Vechiului Testament. Acestea au fost descoperite de Dumnezeu treptat, prin diferiți aleşi ai Lui şi îndeosebi prin poruncile date lui Moise. De aceea, legea morală a Vechiului Testament se mai numeşte şi *legea mozaică*. Legea aceasta este cuprinsă pe scurt, în cele 10 porunci dumnezeieşti - Decalogul - descoperite de Dumnezeu lui Moise, pe muntele Sinai (Ieşire 20).

Poruncile au fost scrise de Însuşi Dumnezeu, pe două table de piatră. Prima tablă cuprinde cele dintâi patru porunci, *despre datoriile către Dumnezeu,* iar a doua tablă cuprinde celelalte şase porunci, *despre datoriile față de aproapele.*

Legea morală a Vechiului Testament începe, deci, cu Dumnezeu şi cu datoria de a-L iubi, şi se încheie cu pofta rea a inimii şi cu datoria de a nu o lăsa să prindă stăpânire în om. Cu aceasta se spune că toată plinirea legii pleacă din dragostea către Dumnezeu, iar călcarea ei, din pofta rea a inimii care uită de Dumnezeu.

Decalogul este cea dintâi lege scrisă a Vechiului Testament şi, totodată, cea mai înaltă lege morală dată până la Domnul nostru Iisus Hristos. Ea rămâne valabilă pentru toate timpurile, fiindcă cele 10 porunci sunt poruncile legii fireşti, pe care Dumnezeu le aduce la cunoştința credincioşilor într-un chip mai limpede şi mai hotărât.

21. Cele 10 porunci stau la temelia vieții morale a creştinului?

Da. De aceea, pentru a şti cum să-şi întocmească viața potrivit voinței lui Dumnezeu, pentru a-şi câştiga mântuirea, creştinul trebuie să cunoască şi să păzească cele 10 porunci.

Tânărului care întrebase pe Mântuitorul ce să facă pentru ca să dobândească viața de veci, Mântuitorul îi răspunde: „*De vrei să intri în viață, păzeşte poruncile”* (Matei 19, 17).

Înțelegerea bună a celor 10 porunci se poate câştiga, însă, numai privindu-le în lumina desăvârşită a Noului Testament, adică în lumina legii morale evanghelice sau creştine.

De aceea, înainte de a trece la tâlcuirea celor 10 porunci, e nevoie să cunoaştem legea morală a Noului Testament.

22. Ce este legea morală a Noului Testament?

Ea este legea descoperită de Domnul nostru Iisus Hristos, prin care se aduce la cunoştința credinciosului, în chip desăvârşit, voia lui Dumnezeu. Cu legea Noului Testament, Domnul nostru Iisus Hristos desăvârşeşte legea Vechiului Testament, precum Însuşi spune: *„N-am venit să stric (legea), ci să împlinesc”* (Matei 5, 17).

Legea Vechiului Testament era „*sfântă şi dreaptă şi bună*" (Rom. 7, 12), dar numai „*călăuza spre Hristos*" (Gal. 3, 24). Rostul ei era de a trezi în credincios conştiința stării de păcat şi dorința după mântuire. Ea a deschis ochii credinciosului ca să vadă mai limpede păcatul, să cunoască mai bine starea păcătoasa în care se află şi i-a făcut mai vie dorința după Mântuitorul, Care avea să-l izbăvească din starea atât de nefericită în care se găsea. Ea dă deci cunoştința păcatului, dar nu şi puterea de a-l birui şi de a ne îndrepta înaintea lui Dumnezeu. Citim în Sfânta Scriptură: „*Din faptele Legii nici un om nu se va îndrepta înaintea Lui, căci prin Lege vine cunoştința păcatului”* (Rom. 3, 20). De aceea legea morală a Vechiului

[623] *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe,* Partea a treia, răspuns la întrebarea 47, trad. de Alexandru Elian, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1981, p. 163.

Testament avea nevoie de desăvârşirea adusă de Mântuitorul, prin legea morală a Noului Testament legea Evangheliei sau legea creştină).

23. În ce se cuprinde această desăvârşire?

Desăvârşirea aceasta se cuprinde, pe scurt, în următoarele:

1) Legea Noului Testament, prin jertfa Mântuitorului de pe Cruce, a adus omenirii mântuirea, pe care legea Vechiului Testament numai a pregătit-o;

2) Sfintele Taine împărtăşesc harul dumnezeiesc, dând credinciosului puterea de a birui păcatul şi de a împlini toată legea morală, spre a-şi dobândi mântuirea: *„Evanghelia lui Hristos este putere a lui Dumnezeu spre mântuirea a tot celui ce crede”* (Rom. 1, 16);

3) Se ridică peste îngustimea legii Vechiului Testament şi cheamă la mântuire toate popoarele pământului: „*Nu mai este iudeu, nici elin... pentru că voi toţi una sunteţi întru Hristos Iisus*” (Gal. 3, 28);

4) Aduce porunca dragostei celei mai desăvârşite. Pe când în legea Vechiului Testament dragostea era restrânsă numai la poporul iudeu, în legea Noului Testament dragostea cuprinde pe toţi oamenii, fără nici un fel de deosebire: *„Căci dacă iubiţi pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veţi avea? Au nu fac şi vameşii acelaşi lucru? Şi dacă îmbrăţişaţi numai pe fraţii voştri, ce faceţi mai mult? Au nu fac şi neamurile acelaşi lucru? Fiţi dar voi desăvârşiţi precum şi Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este”* (Matei 5, 46-48). Asemenea şi Sfântul Apostol Pavel spune: *„Nu te lăsa biruit de rău, ci biruieşte răul cu binele”* (Rom. 12, 21);

5) Pe temelia dragostei, legea Noului Testament stabileşte între credincios şi Dumnezeu legătura dintre fiu şi părinte, înlăturând starea de frică ce stăpânea în legea Vechiului Testament;

6) Legea Noului Testament cere ca aprecierea faptelor să nu se facă după partea lor exterioară, ci şi după gândul din care pornesc ele. Fapta bună să nu fie făţarnică, ci să izvorască din inima curată. Între gând şi faptă să fie cea mai deplină potrivire;

7) Legea Noului Testament desăvârşeşte legea Vechiului Testament şi prin sfaturile evanghelice, care aduc o stare mai înaltă de viaţă creştinească;

8) Legea Noului Testament este veşnică, fiindcă Mântuitorul spune: „*Cerul şi pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece,„* (Matei 24, 35).

24. Dar este oare cu putinţă a împlini o lege atât de desăvârşită?

Da, căci spune Mântuitorul: *“Luaţi jugul Meu asupra voastra şi învăţaţi-vă de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima, şi veţi găsi odihna sufletelor voastre. Căci jugul Meu e bun şi povara Mea este uşoară„* (Matei 11, 29-30). Sfinţii au împlinit legea, deşi erau şi ei oameni ca ceilalţi, dar aveau inima curată şi erau plini de dragoste faţă de Dumnezeu. Numai pentru astfel de oameni păzirea legii morale este uşoară, mai ales că ajutorul lui Dumnezeu nu le lipseşte. Aceasta nu înseamnă însă că păzirea legii nu cere osteneală, dar osteneala aceasta nu o simte cel ce este plin de dragoste faţă de Dumnezeu. Dimpotrivă, toată osteneala îi umple inima de bucurie.

25. Cum trebuie împlinită legea lui Dumnezeu?

Legea lui Dumnezeu trebuie împlinită *în întregime,* căci ea este una şi toate poruncile ei sunt date de Dumnezeu. Credinciosul nu trebuie să aleagă ce i se pare lui mai însemnat sau mai folositor din ea, căci atunci ar înlocui legea lui Dumnezeu cu o lege a sa. Sfânta Scriptură spune: „*Cine va păzi toată Legea, dar va greşi într-o singură poruncă, s-a făcut vinovat faţă de toate poruncile”* (Iacov 2,10). Pentru o singură vină, Moise a fost pedepsit să nu intre în pământul făgăduit. Pentru o singură minciună, Anania şi Safira au fost pedepsiţi cu moartea (Fapte 5, 1-10).

Legea lui Dumnezeu trebuie, apoi, împlinită *necontenit,* adică în toate împrejurările vieţii, fiindcă numai aşa îşi dovedeşte credinciosul dragostea sa puternică faţă de Dumnezeu, binefăcătorul său cel mai mare.

Şi, în sfârşit, ea trebuie împlinită *cu toată bucuria.* Fapta, oricât de bună ar fi, dacă e făcută împotriva inimii şi cu cârteală, nu are nici un preţ.

26. Care e cuprinsul legii Noului Testament?

Cuprinsul ei, pe scurt, îl arată tot Mântuitorul când spune: „*Să iubeşti pe Domnul Dumnezeu tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău. Aceasta este marea şi întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi. În aceste două porunci se cuprind toata Legea şi proorocii"* (Matei 22, 37-40).

Acelaşi lucru îl spune Mântuitorul şi cu alte cuvinte: „*Toate câte voiţi să vă facă vouă oamenii, asemenea şi voi faceţi lor, că aceasta este Legea şi proorocii"* (Matei 7,12). „*Aceasta este porunca Mea: Să vă iubiţi unul pe altul, precum v-am iubit Eu*" (Ioan 15,12); „*Porunca nouă dau vouă: Să vă iubiţi unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, aşa şi voi să vă iubiţi unul pe altul"* (Ioan 13, 34); „*Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte, acela este care Mă iubeşte; iar cel ce Mă iubeşte pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu şi-l voi iubi şi Eu şi Mă voi arăta Lui"* (Ioan 14, 21).

Deci legea Noului Testament sau legea creştina e cuprinsă în *porunca dragostei.* Dragostea de Dumnezeu, arătată prin dragostea de aproapele, aceasta cere Mântuitorul prin legea Noului Testament, spre a se împlini voia lui Dumnezeu. De aceea, cu drept cuvânt, creştinismul este numit religia dragostei.

27. Porunca dragostei nu o găsim şi în legea Vechiului Testament? Porunca dragostei o găsim şi în legea Vechiului Testament (Deut. 6, 5; Lev.19,18), dată chiar cu aceleaşi cuvinte ca în legea Noului Testament. Totuşi, în Noul Testament porunca aceasta este nouă prin duhul şi viaţa ce se cuprind în ea. Căci dragostea cerută de Mântuitorul trebuie să fie curată şi jertfelnică faţă de fiecare om, chiar şi faţă de necunoscuţi, după pilda dragostei arătate de El faţă de oameni (Ioan 15,13). Cu dragostea aceasta creştinul trebuie să dezrădăcineze din sufletul său orice urmă de mânie şi de ură faţă de semenul său şi să răsplătească răul cu binele (Rom. 12, 21).

28. Ce sunt legile omeneşti despre care s-a vorbit mai înainte?

Am vorbit până acum despre legile morale dumnezeieşti, adică despre legile prin care Dumnezeu Şi-a făcut în chip direct cunoscută voia Sa omului, ca îndreptar pentru cugetele şi faptele lui.

Dar Dumnezeu Şi-a făcut cunoscută voia Sa omului şi în chip indirect, şi anume prin legile omeneşti, care se împart în: *bisericeşti* şi *civile.*

29. Ce sunt legile bisericeşti?

Sunt legile date de Biserică, în virtutea puterii primite de la Întemeietorul ei de a călăuzi pe credincioşi în numele Său şi a-i îndatora la ascultare (Matei 10, 40; Luca 10, 16; Ioan 13, 20).

Legile bisericeşti sunt alcătuite pe temeiul legii descoperite de Dumnezeu şi nu cer nici mai mult decât ea, nici ceva deosebit de ea. Rostul lor este de a tâlcui învăţăturile Mântuitorului, a îndemna la ascultare şi la păzirea poruncilor dumnezeieşti. De aceea, de bună seamă, fiecare creştin este îndatorat să asculte de ele.

Biserica noastră, folosindu-se de dreptul primit de la Mântuitorul, a dat astfel de legi, dintre care cele mai însemnate sunt *canoanele şi cele nouă, porunci bisericeşti*.

30. Ce sunt canoanele?

Canoanele sunt legi date de sinoadele ecumenice ale Bisericii şi de sinoadele particulare ale ei, dar întărite de cele ecumenice. Pe temeiul învăţăturii Mântuitorului şi a Sfinţilor Săi Apostoli, *canoanele statornic*esc *felul de organizare şi conducere a Bisericii,* precum şi *drepturile şi îndatoririle membrilor ei: clerici, monahi şi credincioşi.*

DESPRE
PORUNCILE BISERICEŞTI

31. Cum se numesc poruncile privitoare la îndatoririle credincioşilor faţă de Biserică şi câte sunt?

Se numesc *porunci bisericeşti* şi *sunt nouă.*

32. Care este întâia poruncă bisericească?

Să ascultăm cu evlavie Sfânta Liturghie în fiecare duminică şi sărbătoare.

33. Ce învaţă această poruncă?

Această porunca tâlcuieşte porunca a patra dumnezeiască, arătând felul în care sunt datori creştinii să prăznuiască zilele de sărbătoare. Ea cere creştinului să se roage lui Dumnezeu, precum spune Sfântul Apostol Pavel: *„Rugaţi-vă neîncetat”* (I Tes. 5,17), fiindcă rugăciunea este mijlocul cel mai potrivit de a înfăţişa înaintea lui Dumnezeu gândurile şi simţămintele religioase, de a-I mulţumi pentru binefacerile primite şi a-I cere ajutorul pentru diferitele trebuinţe cinstite ale vieţii. Rugăciunea să fie făcută cu înfrângerea inimii şi cu smerenie, căci *„Inima înfrântă şi smerită Dumnezeu nu o va urgisi”* (Ps. 50,18). Fără smerenie nu este cu putinţă adevărata credinţă creştină, iar fără credinţă nu este cu putinţă a plăcea lui Dumnezeu.

Porunca aceasta îl îndatorează pe creştin la rugăciune zilnică, iar în zilele de sărbătoare, să ia parte la sfintele slujbe rânduite de Sfânta noastră Biserică Ortodoxă.

34. Care este a doua poruncă bisericească?

Să ţinem toate posturile de peste an.

35. Ce învaţă această poruncă?

Porunca postului o găsim în Sfânta Scriptură. Timpul pentru îndeplinirea acestei îndatoriri îl hotărăşte însă Biserica, prin porunca aceasta. Postul este mijloc potrivit pentru înfrânarea poftelor rele, pentru biruirea ispitelor şi păcatelor, precum şi pentru stăruirea în rugăciunea curată. Folosul postului este propăşirea în virtute.

36. Care este a treia poruncă bisericească?

Să cinstim pe slujitorii bisericeşti.

37. Ce învaţă această poruncă?

Această poruncă învaţă că e de datoria creştinului a da cinstire celor ce fac parte din starea preoţească, deoarece aceştia sunt slujitori ai sfintelor altare, propovăduitori ai cuvântului dumnezeiesc şi rugători către Dumnezeu. Îndeosebi se cuvine această cinstire duhovnicului, care-l povăţuieşte pe creştin în scaunul Sfintei Mărturisiri şi care, cu puterea primită de la Dumnezeu, îi dă dezlegare de păcate.

Sfântul Apostol Pavel spune: *„Vă mai rugăm, fraţilor, să cinstiţi pe cei ce se ostenesc între voi, care sunt mai-marii voştri în Domnul şi vă povăţuiesc; şi pentru lucrarea lor, să-i socotiţi pe ei vrednici de dragoste prisositoare”* (I Tes. 5,12-13) şi *„Ascultaţi pe mai-marii voştri şi vă supuneţi lor, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre, având să dea de ele seamă, ca să facă această cu bucurie, şi nu suspinând”* (Evr.13,17). *„Preoţii, care îşi ţin bine dregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei care se ostenesc cu cuvântul şi cu învăţătura”* (I Tim. 5,17).

38. Care este a patra poruncă bisericească?

Să ne spovedim şi să ne împărtăşim în fiecare dintre cele patru posturi mari de peste an, sau, dacă nu putem, cel puţin o dată pe an, în postul Sfintelor Paşti.

39. Ce învaţă această poruncă?

Prin Sânta Taină a Botezului, omul se curăţă de păcatul strămoşesc şi de orice alt păcat săvârşit până atunci. În timpul vieţii, însă, ispitele îl pot duce mereu pe creştin la călcarea voii lui Dumnezeu, adică la săvârşirea de păcate. Pentru a-i da creştinului putinţa să se curețe de păcatele săvârşite după Sfântul Botez şi să se împartăşeascz cu vrednicie cu Sfântul Său Trup şi Sânge, Mântuitorul a aşezat Taina Sfintei Mărturisiri.

Porunca a patra bisericească arată, deci, datoria creştinului de a-şi mărturisi păcatele înaintea duhovnicului, pentru a fi dezlegat de ele şi pentru a se putea împărtăşi cu vrednicie cu Sfântul Trup şi Sânge al Mântuitorului, spre dobândirea fericirii veşnice.

De scaunul mărturisirii se poate apropia creştinul oricând simte trebuinţa de a-şi uşura sufletul de păcate. Biserica, la rândul ei, cere creştinului, prin această poruncă, să se mărturisească în fiecare dintre cele patru posturi de peste an. Dacă totuşi nu i-ar fi cu putinţă, atunci măcar o dată pe an, şi anume în postul Sfintelor Paşti, creştinul trebuie neapărat să se mărturisească şi să se împărtăşească.

Porunca aceasta cere şi bolnavilor după trup să-şi cureţe sufletul de păcate prin Taina Sfintei Mărturisiri şi să primească Sfânta Împărtăşanie, mai întâi primind însă Taina Sfântului Maslu.

Despre folosul acestei porunci Sfântul Apostol Pavel spune: „Dacă *mărturisim păcatele noastre, EL este credincios şi drept, ca să ne ierte păcatele şi să ne curăţească pe noi de toată nedreptatea”* (I Ioan l, 9).

40. Care este a cincea poruncă bisericească?

Să ne rugăm pentru ocârmuitorii noştri.

41. Ce învaţă această poruncă?

Această poruncă învaţă că este de datoria creştinului să se roage lui Dumnezeu de ajutor pentru toţi cei ce se îngrijesc de binele sau vremelnic şi veşnic. Astfel, Biserica cere să ne rugăm pentru patriarh, mitropolitul sau episcopul eparhial şi întreg clerul, pentru ocârmuitorii ţării şi pentru toţi cei care fac bine Sfintei Biserici şi se străduiesc să întărească credinţa ortodoxă. Sfântul Apostol Pavel spune: „*Vă îndemn, deci, înainte de toate, să faceţi cereri, rugăciuni, mijlociri, mulţumiri, pentru toţi oamenii..., ca să petrecem viaţa paşnică şi liniştită, întru toată cuvioşia şi buna cuviinţă, că acesta este lucru bun şi primit înaintea lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru”* (I Tim. 2,1-3). Creştinul să nu uite în rugăciunile sale nici pe cei trecuţi din viaţa aceasta, căci rugăciunile celor vii le folosesc mult celor răposaţi. Învăţătura acestei porunci se desprinde din porunca dragostei faţă de aproapele.

42. Care este a şasea poruncă bisericească?

Să ţinem posturile pe care le-ar orândui episcopul sau mitropolitul locului, în vreme de primejdii, de boli sau de necazuri.

43. Ce învaţă această poruncă?

În anumite împrejurări, chiriarhii locului au dreptul şi datoria să rânduiască zile deosebite de post şi rugăciune, iar creştinii au datoria să le ţină cu toată curăţia inimii, fiind spre folosul lor. Pe când Sfântul Apostol Petru se găsea închis de Irod, „*se făcea necontenit rugăciune către Dumnezeu pentru el, de către Biserică*” (Fapte 12, 5) şi îngerul Domnului l-a izbăvit.

44. Care este a şaptea poruncă bisericească?

Să nu citim carţile ereticilor.

45. Ce învaţă această poruncă?

Sfânta noastră Biserică Ortodoxă, având de la Dumnezeu chemarea să călăuzească pe creştini pe drumul dreptei învăţături, are datoria să atragă luarea-aminte a acestora asupra tuturor lucrurilor care i-ar putea abate de la acest drum. Astfel, prin porunca aceasta le cere celor care nu sunt întăriţi în cunoaşterea şi înţelegerea cuvântului dumnezeiesc să se ferească de citirea cărţilor potrivnice credinţei adevărate, cum sunt cele ale ereticilor, spre a nu fi amăgiţi de învăţături pierzătoare de suflet (I Tim. 4, 7), ci să se hrănească „*cu cuvintele credinţei şi ale bunei învăţături*” (I Tim. 4, 6).

46. Care este a opta porunca bisericească ?

Să nu înstrăinăm, nici să folosim spre scopuri străine, lucrurile bisericeşti sau averea Bisericii.

42. Ce învaţă această poruncă?

Biserica foloseşte lucrurile şi bunurile sale la săvârşirea sfintelor slujbe, la susţinerea aşezămintelor sale şi la săvârşirea de fapte bune (Fapte I 1, 29-30). Înstrăinarea acestor lucruri sau întrebuinţarea lor spre folosul propriu duce, deci, pagubă Bisericii, iar pentru cei care se

fac vinovaţi de astfel de fapte, înseamnă păcat, căci porunca a opta dumnezeiască spune: „*să nu furi*".

48. Care este a noua poruncă bisericească?

Să nu facem nunţi şi ospeţe sau alte petreceri în timpul posturilor.

49. Ce învaţă această poruncă ?

Biserica a rânduit anumite zile în care creştinii să prăznuiască cele mai însemnate evenimente din viaţa Mântuitorului şi a sfinţilor. Acestea, fiind unele de bucurie, iar altele de întristare, de bună seamă că cele dintâi vor fi prăznuite cu bucurie sufletească, iar celelalte, cu întristare şi cu înfrânare trupească şi sufletească.

Prin porunca aceasta, Biserica cere creştinului ca în zilele de întristare arătate de ea, în zilele de post, să nu facă nuntă şi petreceri, care sunt prilej de veselie şi, în genere, să nu ia parte la bucurii şi plăceri.

Împlinirea acestei porunci sporeşte creştinului evlavia şi dragostea faţă de Dumnezeu.

50. Ce sunt legile civile?

Acestea sunt legile date de stat, pentru buna cârmuire şi îndrumare a poporului pe calea binelui obştesc şi pentru continua îmflorire a vieţii acestuia. La întocmirea lor, autoritatea statului ţine seama de voinţa şi de trebuinţele poporului.

Sfânta noastră Biserică învaţă pe credincioşii săi să se supună întru toptul legilor Statului, *„căci nu este stăpânire decât de la Dumnezeu; iar cele ce sunt, de Dumnezeu sunt rânduite. Pentru aceea, cel ce se împotriveşte stăpânirii se împotriveşte rânduielii lui Dumnezeu. Iar cei ce se împotrivesc îşi vor lua osânda"* (Rom.13, 2). Creştinul va da socoteală înaintea Dreptului Judecător şi pentru împlinirea sau călcarea acestor legi. De asemenea, credincioşii sunt îndrumaţi să-şi împlinească îndatoririle lor cetăţeneşti faţă de Patrie, cu acelaşi zel şi cu aceeaşi râvnă ca şi pe cele faţă de Biserică.

51. Care este datoria creştinului faţă de legi?

Creştinul, ca făptură a lui Dumnezeu, trebuie să asculte de voia Acestuia, rostită prin legile date, căci numai aşa îşi poate întocmi o viaţă cinstită şi-şi poate dobândi mântuirea sufletului. Legea, prin însăşi fiinţa ei, cere doar ascultare şi nu stă în bunul plac al cuiva să i se supună sau nu. Este drept că uneori se întâmplă ca legea să fie călcată. Dar creştinul nu trebuie să facă aceasta în chip premeditat; el rămâne supus legii chiar şi atunci când o calcă. Porunca lăuntrică prin care legea morală cere creştinului să facă sau să nu facă ceva se numeşte *datorie morală*. Aceasta nu este altceva decât trebuinţa pe care o simte credinciosul înăuntrul său de a împlini voia lui Dumnezeu şi a ocoli cele potrivnice ei, fără ca libertatea voii să-i fie îngrădită cu ceva. Cum poate însă împlini legile şi evita călcarea lor, aceasta i-o spune fiecăruia *cugetul* sau *conştiinţa sa morală.*

DESPRE CONŞTIINŢA MORALĂ

52. Ce este conştiinţa morală?

Conştiinţa morală este glasul lui Dumnezeu în sufletul credinciosului, glas care-l îndeamnă la împlinirea legii morale. Glasul acesta îl poate cunoaşte fiecare, căci după credinţa noastră conştiinţa s-a născut deodată cu omul. Ea este de obârşie dumnezeiască. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: «Când Dumnezeu l-a făcut pe om, a sădit în fiecare judecata nemincinoasă a binelui şi a răului, adică regula conştiinţei»[624].

53. La ce-i slujeste omului conştiinţa?

Conştiinţa slujeşte drept călăuză la împlinirea legii. Ea este judecătorul neadormit şi aspru, care nu se poate cumpăra cu nimic şi care se pronunţă asupra fiecărei fapte, arătând dacă aceasta este bună sau rea şi deci dacă trebuie săvârşită sau nu. Ea îşi ridică glasul atât

[624] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Expunere la Psalmul 147,* 3, Migne, P. G., vol. LV, col. 482.

înainte de săvârşirea unei fapte, cât şi după săvârşirea ei. Înainte de săvârşirea unei fapte, conştiința spune dacă fapta este bună sau rea şi ne sfătuieşte să o împlinim sau nu. După săvârşirea faptei, tot ea ne judecă. Dacă am ascultat de glasul ei, dacă ne-am împlinit datoria şi ne-am ferit de fapte rele, atunci conştiința ne răsplăteşte cu bucurie, mulțumire şi linişte sufletească. Iar dacă n-am ascultat de glasul conştiinței şi am săvârşit fapte rele, atunci ea ne pedepseşte cu aspre mustrări; simți, adică, nelinişte şi apăsare în suflet. De aceea, creştinul trebuie să asculte totdeauna de glasul conştiinței sale. Orice lucrare potrivnică conştiinței este rea şi aduce pedeapsă, precum citim în Sfânta Scriptură: *„Tot ce nu este din credință*" (adică din convingere intimă), *„este păcat*" (Rom. 14, 23).

54. Găsim în Sfânta Scriptură pilde despre lucrarea conştinței?

Da. Iată câteva: Conştiința îi mustră pe protopărinții Adam şi Eva după ce au călcat porunca dumnezeiască (Fac. 3,10); ea îl urmareşte pe Cain, care nu-şi mai găseşte linişte pentru uciderea fratelui său Abel (Fac. 4,13); ea opreşte pe frații lui Iosif de a-i ridica acestuia viața (Fac. 37, 26); ea aduce căința lui David pentru fărădelegile sale şi rămâne statornică în inima lui Iov, care primeşte cu răbdare toate loviturile vieții (Iov l, 21); ea ruşinează pe acuzatorii femeii păcătoase (Ioan 8, 9); ea naşte căința în inima fiului risipitor (Luca 15, 18) şi în inima lui Iuda, vânzătorul Mântuitorului (Matei 27, 3-4).

55. Poate conştiința să dispară vreodată din sufletul omului?

Niciodată. Ea poate să fie *adormită* prin nepăsarea omului față de datoriile sale, poate să fie *întunecată* printr-o viață de păcat, dar nu poate să fie nimicită niciodată, fiindcă ea este de la Dumnezeu. Nici cei mai mari făcători de rele nu pot înăbuşi în ei, cu totul, glasul conştiinței. Ea îi urmăreşte mereu cu mustrările ei, încât mulți ajung la deznădăjduire şi-şi curm singuri firul vieții, ca Iuda.

56. Ce datorie avem față de conştiința noastră?

Avem datoria de a o păstra totdeauna curată şi de a o ține în stare trează prin rugăciune, post, împărtăşirea cu Sfintele Taine şi prin cunoaşterea tot mai temeinică a învățăturii creştine. Căci *conştiința morală ne îndeamnă la făptuirea binelui, dreptății şi dragostei creştine, adică la împlinirea legii morale.*

57. Stă în puterea credinciosului să împlinească îndemnurile conştiinței? Se poate hotărî el, când voieşte, spre fapta bună sau spre fapta rea?

Da. Credinciosul poate aceasta, fiindcă are voie liberă.

58. Ce este voia liberă a omului?

Voia liberă este puterea sufletească pe care o are omul chiar de la creare şi prin care el se poate hotărî fără nici o silă pentru o faptă sau pentru alta. În temeiul acestei puteri, fiecare om este el singur şi nu altcineva săvârşitorul şi stăpânul faptelor sale. Voia liberă este singurul dar asupra căruia omul are stăpânire deplină.

După învățătura Sfintei noastre Biserici, în starea originară voia omului era înclinată spre binele moral; prin păcatul strămoşesc ea s-a înclinat mai mult spre rău, însă fără să-şi piardă cu totul înclinarea spre bine. Prin jertfa Domnului nostru Iisus Hristos pe Cruce, i se dă credinciosului un ajutor suprafiresc, adică harul dumnezeiesc, pentru ca să poată învinge înclinarea spre rău şi să poată împlini binele moral.

59. Unde se vorbeşte despre voia liberă?

Despre voia liberă a omului se vorbeşte în cuvinte foarte limpezi în Sfânta Scriptură şi în Sfânta Tradiție. Aşa citim în Vechiul Testament: *„Viață şi moarte ți-am pus Eu astăzi înainte, binecuvântare şi blestem. Alege viața, ca să trăieşti tu şi urmaşii tăi"* (Deut. 30,19). În Noul Testament Mântuitorul răspunde tânărului bogat: *„Dacă voieşti să fii desăvârşit, du-te, vinde averea ta şi dă-o săracilor"* (Matei 19, 21). În alt loc, Mântuitorul plânge soarta Ierusalimului, spunând: *„Ierusalime, Ierusalime... de câte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu ați voit"* (Matei 23, 37). Iar Sfântul Chiril al

Ierusalimului spune: «Să ştii că tu ai un suflet cu voință liberă... care are putința de a face cum voieşte»[625].

Dar şi fiecare om cu judecată sănătoasă îşi dă seama că are voie liberă. Fiecare simte că se hotărăşte de la sine pentru o lucrare, că prin alegere proprie a săvârşit într-o împrejurare o faptă anumită şi că ar fi putut tot atât de bine săvârşi alta în locul ei. Că este aşa îi arată omului şi căința pe care o simte pentru unele fapte. Căindu-se pentru unele fapte, omul îşi dă seama că el n-a fost silit să le facă şi că putea să nu le facă, sau chiar avea datoria să nu le facă. Dacă omul n-ar fi înzestrat cu voie liberă, atunci n-ar avea nici un rost şi nici un înțeles toate sfaturile, îndemnurile, poruncile şi legile ce i se dau. N-ar putea fi vorba nici de virtute, nici de păcat, nici de răsplată, nici de pedeapsă şi nici de răspundere. Căci cum i s-ar putea cere omului socoteală pentru o faptă pe care el n-ar fi avut libertatea să o facă? Răspundere are omul numai pentru faptele pe care le-a săvârşit în deplină libertate şi conştiintă, şi nicidecum pentru cele pe care le-a săvârşit din constrângere.

De aceea, când sila, frica, neştiința, patimile, deprinderile sau alte împrejurări slăbesc sau chiar întunecă cu totul conştiința omului şi lucrarea liberă a voinței sale, atunci în aceeaşi măsură scade şi răspunderea pentru faptele săvârşite în astfel de împrejurări.

Libertatea voii stă deci la temelia vieții morale a omului şi a întregii rânduieli din societatea omenească.

60. Care este temeiul faptelor noastre?

În temeiul voii libere cu care este înzestrat, omul este stăpânul faptelor sale.

61. De câte feluri sunt faptele omeneşti?

Faptele noastre sunt de două feluri: bune şi rele.

Bune sau morale sunt faptele săvârşite cu ştiință şi voie liberă şi care sunt *după voia lui Dumnezeu,* arătată prin legile Sale; iar rele, imorale sau păcate, sunt acele fapte care nu sunt săvârşite după voia lui Dumnezeu.

Aceasta înseamnă că faptele trebuie judecate totdeauna după felul legăturii lor cu voia lui Dumnezeu, arătată prin legile morale cunoscute de mintea credinciosului.

62. Cum se poate cunoaşte bunătatea sau răutatea unei fapte?

Pentru a cunoaşte bunătatea sau răutatea unei fapte, trebuie să ținem seama de toate părțile ei, adică de:

1) *Obiect*, care înseamnă lucrul de care se ocupă fapta (de pildă: rugăciunea, milostenia, furtul etc.);

2) *Motiv,* adică îndemnul care face voia să se hotărască pentru un lucru sau altul. Motivul cel mai înalt al faptelor săvârşite de creştin trebuie să fie iubirea fiască față de Dumnezeu, Care i-a dat viața şi toate cele trebuitoare vieții, şi-l iubeşte atât de mult, încât pentru mântuirea lui a dat şi pe Fiul Său, Cel Unul Născut, *„ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veşnică”* (Ioan 3, 15);

3) *Scop*, adică ținta la care tinde voia cu fapta sa. Scopul cel mai înalt al faptelor trebuie să fie preamărirea lui Dumnezeu, precum citim în Sfânta Scriptură: *„Ori de mâncați, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți”* (I Cor. 10, 31). Sfântul Vasile cel Mare zice: «Creştinul va săvârşi bine lucrul său, dacă va referi la Dumnezeu tot ce face, spre a îndeplini voia Lui»[626].

4) *Intenție,* care înseamnă îndreptarea faptei spre scopul ei. De pildă, intenția mea este să ajut pe aproapele meu aflat în nevoie, deşi încă nu ştiu în ce chip îi voi ajuta. Mă hotărăsc să-l ajut din motivul dragostei către aproapele şi-i trimit un dar cu scopul de a-i alina nevoia;

5) *Împrejurări,* adică semnele după care o faptă în săvârşirea ei se deosebeşte de alta. Astfel, la fiecare faptă se pune întrebarea: a) *cine* a făcut-o (tânăr, bătrân, preot, mirean); b) *ce* s-a făcut (milostenie, furt); c) *unde* s-a făcut (în biserică, acasă, pe față, în ascuns); d) *cu ce mijloace* (prin câştig cinstit, prin furt, singur, prin altul); e) *în ce scop* (pentru a ajuta pe

[625] Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Cateheze,* 4, cap. 18, Migne, P. G., vol. XXXII, col. 478.
[626] Sfântul Vasilie cel Mare, *Regulile pe larg*, 15. Migne, P. G., vol. 31. col. 326.

cineva, pentru a-l înşela; f) *chipul* în care s-a săvârşit fapta (din dragoste, din ură, cu pregătire); g) *când* s-a săvârşit fapta (ziua, noaptea, în timpul Sfintei Liturghii).

Fapta, ca să fie bună, trebuie să corespundă voii lui Dumnezeu după *toate părţile ei*, adică după obiect, motiv, scop, intenţie şi împrejurări. Când fapta se potriveşte cu voia lui Dumnezeu numai în una dintre părţile sale, ea este rea. De pildă, când cineva fură spre a ajuta pe cineva, scopul faptei este bun, dar mijloacele sunt rele, deci fapta sa este rea. Când cineva ajută pe aproapele spre a fi lăudat de oameni, fapta în sine este bună, dar scopul urmărit este rău; deci pentru săvârşitor fapta nu poate fi socotită bună.

De bună seamă, *creştinul are datoria de a săvârşi totdeauna fapte bune,* căci numai aşa îşi poate dobândi mântuirea sufletului. Căci creştin adevărat nu este cel care din când în când săvârşeşte câte o faptă bună, ci cel care în chip statornic îşi împodobeşte viaţa cu fapte bune.

Dar pentru a putea ajunge la această stare, creştinul trebuie să-şi încordeze neîntrerupt puterile sale sufleteşti, spre a potoli pornirile rele şi a birui ispitele care mereu se apropie de el cu îndemnuri la fapte rele. Creştinul adevărat trebuie, în chip statornic, să lupte împotriva răului, să se curețe de patimi, să-şi câştige tăria şi deprinderea în săvârşirea faptelor bune, adică să se împodobească *cu frumuseţea virtuţii creştine.* Sfântul Antonie cel Mare spune: „Să nu zică cineva că este cu neputinţă omului să ajungă la viaţa cea virtuoasă, ci numai că aceasta nu este uşor”[627].

DESPRE VIRTUŢI

63. Ce este virtutea creştină?

Virtutea creştină este deprinderea şi stăruinţa statornică de a împlini, cu ajutorul harului dumnezeiesc, legea morală întreagă, din dragoste curată faţă de Dumnezeu şi faţă de aproapele. Virtutea creştină înseamnă deci tăria şi statornicia pe calea binelui, în săvârşirea faptelor bune şi biruinţa neîntreruptă asupra răului. Ea trebuie să cucerească întreaga fiinţă a creştinului şi să-i fie întotdeauna podoaba cea mai aleasă.

64. Care sunt însuşirile virtuţii creştine?

Virtutea creştină trebuie să fie:

1) *Tare*. Tăria în împlinirea faptelor bune se câştigă prin încordarea neîntreruptă a puterilor sufleteşti împotriva poftelor şi a ispitelor care îndeamnă mereu la fapte rele. Cu privire la aceasta, Mântuitorul spune: *„Din zilele lui Ioan Botezătorul până acum împărăţia cerurilor se ia prin stăruinţă şi cei ce se silesc pun mâna pe ea”* (Matei 11, 12);

2) Stăruinţa pe calea binelui să fie *de bună voie*, nu de silă, precum spune Sfântul Apostol Pavel: *„Căci dacă fac aceasta de bună voie, am plata; iar dacă o fac fără voie, am numai o slujire încredinţată”* (I Cor. 9, 17);

3) Stăruinţa pe calea binelui să fie şi cu *ştünta,* adică omul să săvârşească faptele bune nu în necunoştinţă, ci cu silinţa de a cunoaşte tot mai bine voia lui Dumnezeu: „*Ca să deosebiţi care este voia Lui Dumnezeu, ce este bun şi plăcut şi desăvârşit”* (Rom.12, 2). Aceasta înseamnă putinţa, dar şi datoria creştinului de a se desăvârşi în virtute.

4) Virtutea trebuie să se *arate prin fapte*, căci nu e de ajuns a cunoaşte binele, ci trebuie a-l şi face. „*Nu cei* ce *aud Legea sunt drepţi la Dumnezeu, ci cei ce împlinesc Legea vor fi îdreptaţi”* (Rom. 2, 13);

5) *Virtutea creştină trebuie să fie însufleţită de dragoste curată către Dumnezeu şi către aproapele,* precum cere porunca dragostei (Matei 22, 37).

În Sfânta Scriptură, cuvântul *virtute* este foarte rar folosit. În locul său, însă, sunt întrebuinţate cuvintele: *dreptate, evlavie, faptă bună.*

---

[627] *Filocalia,* vol. 1, trad. D. Stăniloae, Sibiu, 1946, p. 4.

65. Care sunt roadele virtuţii?

Evagrie Monahul spune: „Virtutea este hrana sufletului”[628]. Virtutea potoleşte pornirile rele ale omului, înlătură ispitele, îl face pe creştin slobod de păcate şi rodeşte în sufletul lui binele cel câştigător de mântuire. Ea îl face pe creştin plăcut lui Dumnezeu, multumit în viaţa pământească şi fericit în viaţa viitoare. «Trăind în virtute, suntem ai lui Dumnezeu, spune Sfântul Antonie cel Mare»[629].

66. De ce însă cei virtuoşi nu sunt feriţi de necazurile pământeşti?

Uneori vedem că oamenii cu o viaţă păcătoasă trăiesc în îndestulare sau chiar în risipă, în desfătare şi mulţumire, pe când cei virtuoşi sunt bântuiţi de necazuri şi strâmtorări.

Trebuie să ştim însă că mulţumirea adevărată nu ne-o dă numai îndestularea pământească, ci şi judecata conştiinţei. Păcătosul, chiar dacă trăieşte în situaţiile cele mai bune, este mustrat de conştiinţă pentru fărădelegile săvârşite, se teme mereu de pedepse şi este neliniştit, cu toate că alţii îl cred fericit.

Cel virtuos, dimpotrivă, chiar dacă trăieşte în strâmtorare pământească, având conştiinţa curată, îndură toate, cu nădejdea în bunurile vieţii viitoare şi este liniştit în inima sa. Necazurile pe care le îndură drepţii sunt pentru dovedirea virtuţii lor. Dumnezeu trimite adesea celor virtuoşi încercări grele, ca pedeapsă pământească pentru unele greşeli şi pentru ca răsplata în ceruri să le fie cu atât mai mare. Iar răutăţile unora faţă de alţii Dumnezeu le îngăduie, fiindcă El nu împiedică libertatea voinţei omeneşti.

Însuşi Mântuitorul a suferit din partea oamenilor, rămânând şi în acest chip pildă măreaţă pentru Ucenicii Săi (Ioan 15, 20). Pilda Mântuitorului este menită să fie, deci, creştinilor mângâiere în suferinţele lor. Apoi trebuie ştiut că răsplata adevărată se dă abia în viaţa viitoare, când, precum spune Sfântul Apostol Pavel, *„Cel ce seamănă cu zgârcenie, cu zgârcenie va şi secera, iar cel ce seamănă cu dărnicie, cu dărnicie va şi secera*” (II Cor. 9, 6). Iar Sfântul Ambrozie spune: «Odihna lor (a nelegiuiţilor) este în iad, iar a ta în ceruri; casa lor este în mormânt, iar a ta în rai»[630].

67. Virtutea este una singură?

După năzuinţă lăuntrică spre bine, *virtutea este una singura.* Întrucât însă trebuinţele vieţii omeneşti şi legăturile dintre oameni sunt multe şi felurite, *este firesc ca şi virtutea cea una,* care călăuzeşte trebuinţele şi legăturile vieţii omeneşti, *să ia mai multe înfăţişări şi astfel să vorbim de mai multe virtuţi.*

68. Cum se împart virtuţile?

Sfânta noastră Biserică Ortodoxă împarte virtuţile în: *virtuţi teologice (religioase)* şi *virtuţi morale.*

69. Ce sunt virtuţile teologice?

Virtuţile teologice sunt acelea care prind tărie în sufletul credinciosului cu ajutorul harului dumnezeiesc şi sunt îndreptate nemijlocit către Dumnezeu, apropiindu-l pe credincios de izvorul vieţii religioase, care este Dumnezeu.

Virtuţile teologice le sădeşte Dumnezeu în suflet împreună cu harul sfinţitor; de aceea ele sunt *virtuţi suprafireşti* sau *insuflate.* Ele îndreaptă viaţa creştinului către Dumnezeu şi-i întăresc pornirea firească de a, împlini fapte bune. Fără ele nimeni nu se poate mântui. Virtuţile teologice sunt: *credinţa, nădejdea* şi *dragostea* (I Cor. 13, 13). Despre ele s-a vorbit mai înainte.

70. Ce sunt virtuţile morale?

Virtuţile morale sunt acelea care călăuzesc viaţa creştinului faţă de sine şi faţă de semenii săi. Ele au drept scop moralizarea credinciosului şi a raporturilor cu semenii lui, adică întocmirea vieţii şi a rânduielilor dintre oameni după legile morale.

Aceste virtuţi se mai numesc şi *cardinale,* fiindcă ele stau la temelia celorlalte virtuţi şi deci pe ele se reazemă viaţa cinstită.

---

[628] Filocalia, vol. 1, op. cit., p. 88.
[629] *Idem, p.* 31.
[630] *Despre slujirea preoţilor,* I, cap. 16, Migne, P. L., XVI. col. 145.

Virtuţile morale se pot câştiga şi prin puterile fireşti cu care este înzestrat omul; de aceea ele se mai numesc *virtuti fireşti* sau *câştigate*.

Rădăcina acestor virtuţi stă în legea morală firească, sădită în firea, omului chiar de la creare. După învăţătura Bisericii noastre, însă, această fire slăbind prin păcatul strămoşesc, a adus cu sine şi slăbirea puterii morale fireşti a omului. De aceea, virtuţile răsărite din ea sunt firave şi slabe şi au nevoie de întărire prin harul dumnezeiesc; pentru a rodi fapte bune, necesare mântuirii.

71. Care sunt virtuţile morale?

Virtuţile morale cele mai de seamă sunt: *înţelepciunea, dreptatea, cumpătarea* şi *bărbăţia.*

72. Ce este înţelepciunea creştină?

Înţelepciunea creştină este judecata şi chibzuirea creştinului de a se purta astfel în viaţa, încât să nu supere prin fapta sau vorba pe Dumnezeu şi pe semenii săi. Ea este virtutea călăuzirii cinstite şi pricepute a vieţii şi de aceea în Sfânta Scriptură se vorbeşte foarte des despre ea. Mântuitorul spune: *„Fiţi înţelepţi ca şerpii şi nevinovaţi ca Porumbeii”* (Matei 10, 16), ceea ce tălmăceşte Sfântul Apostol Pavel în cuvintele: *„Umblaţi cu înţelepciune faţă de cei ce sunt din afară (de Biserică), preţuind vremea. Vorba voastră să fie totdeauna plăcută, cu sare dreasă, ca să ştiţi cum trebuie să răspundeţi fiecăruia*” (Col. 4, 6). Iar Sfântul Antonie cel Mare zice: «Omul cu judecată, luând aminte la sine, cumpăneşte cele ce i se cuvin şi-i sunt spre folos. Acela cugetă care lucruri sunt folositoare pentru firea sufletului său şi care nu. Aşa se fereşte el de cele nepotrivite, care i-ar vătăma sufletul şi 1-ar despărţi de nemurire»[631].

Aşadar, creştinul înţelept se fereşte de rău, lucrează după adevăr şi dreptate şi se îngrijeşte de mântuirea sufletului.

Înţelepciunea creştină socoteşte şi preţuieşte orice faptă, numai după măsura de sfinţenie cuprinsă în ea. Ea se adăpa din înţelepciunea dumnezeiască, întrucât Mântuitorul a zis: „*Eu sunt Calea; Adevărul şi Viaţa*” (Ioan 14, 6). Pildă de înţelepciune sunt fecioarele din Sfânta Scriptură, care, prevăzând că Mirele poate veni în orice clipă, s-au pregătit din vreme şi L-au primit cum se cuvine (Matei 25, 1-13).

Din virtutea înţelepciunii creştine răsar: *prevederea, ascultarea de sfatul bun al altuia* şi *paza bună*.

Iar împotriva ei se păcătuieşte prin: *graba la fapte, nebăgarea în seamă a sfaturilor bune* şi *nestatornicia în lucru.*

73. Ce este dreptatea creştină?

Dreptatea creştină este virtutea prin care creştinul îşi împlineşte, cu conştiinţă şi voie hotărâtă, toate îndatoririle sale faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni, fiind ajutat de harul dumnezeiesc. În Sfânta Scriptură găsim cuvântul *dreptate* în înţelesul de *sfinţenie,* adică de trăire după poruncile lui Dumnezeu. În acest înţeles, bătrânul Simeon este numit *„drept şi temător de Dumnezeu”* (Luca 2, 25), deoarece el se silea să trăiască întru totul după poruncile lui Dumnezeu. La fel se spune şi despre Iosif, logodnicul Sfintei Fecioare, că era drept (Matei 1, 19).

A trăi după poruncile lui Dumnezeu înseamnă însă împlinirea datoriilor nu numai faţă de Dumnezeu, ci şi faţă de semeni. Pentru aceea, dreptatea creştină cere să respectăm drepturile fiecăruia, să dăm fiecăruia ce este al său, fără privire la folosul nostru şi să nu cerem nimic pentru noi din ceea ce nu ni se cuvine. Astfel, în viaţa de obşte şi în legăturile dintre oameni, dreptatea este păzitoarea drepturilor fiecăruia şi prin aceasta ea este temelia bunei rânduieli dintre oameni, aducându-le propăşire în toate.

Iată cum din virtutea creştină a dreptăţii răsare, pentru credincioşi, şi ideea de dreptate socială, care călăuzeşte legăturile dintre oameni, după cele ce se cuvin fiecăruia (Matei 22, 21; Rom. 13, 7). Fără dreptate socială nu este cu putinţă o aşezare temeinică a vieţuirii omeneşti.

---

[631] *Filocalia,* vol. 1, p. 4.

74. Ce este cumpătarea creştină?

Cumpătarea creştină este virtutea prin care credinciosul pune cuvenita măsură în toate faptele vieţii sale: în mâncare, băutură, îmbrăcăminte; în vorbe şi în toată purtarea sa.

„Să umblăm cuviincios, ca ziua; nu în ospeţe şi în beţii, nu în desfrânări şi În fapte de ruşine, nu în ceartă şi în Pizmă. Ci îmbrăcaţi-vă în Domnul Iisus Hristos şi grijă de trup să nu o faceţi spre pofte” (Rom.13, 13-14), spune Sfântul Apostol Pavel. Virtutea cumpătării cere stăpânirea poftelor. *„Să vă feriţi de poftele cele trupeşti, care se războiesc împotriva sufletului”* (I Petru 2, 11). Sfântul Apostol Petru mai spune că pe lângă ştiinţă, omul trebuie să aibă şi cumpătare (II Petru 1, 6).

Cumpătarea nu îngăduie mai multe trebuinţe decât cele pe care le avem în firea noastră şi împiedică crearea de trebuinţe prisositoare. Prin aceasta, cumpătarea se arată foarte folositoare atât trupului, cât şi sufletului, căci ea pune frâu şi îndemnului la păcat.

Călcarea cumpătării se răsfrânge uneori foarte greu asupra trupului, pricinuindu-i boli îndelungate, chin şi chiar moarte. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: «Lipsa de înfrânare în mâncare consumă şi putrezeşte trupul omenesc şi-l roade cu suferinţe, până ce e distrus printr-o boală îndelungă»[632].

Roadele virtuţii cumpătării sunt: *blândeţea, smerenia, buna cuviinţă în vorbă şi purtare, sănătatea trupească şi sufletească.*

75. Ce este bărbăţia creştină?

Bărbăţia sau *curajul* este însuşirea sufletească a creştinului de a-şi împlini cu statornicie îndatoririle sale şi a înfrunta cu hotărâre toate greutăţile şi primejdiile vieţii. Ea se arată deci ca tărie sufletească de a împlini cuvântul Sfintei Evanghelii în viaţă, căci tăria sufletească este necesară atât pentru înfruntarea suferinţelor trupeşti, cât şi celor morale. Lupta împotriva ispitelor se duce cu puterea bărbăţiei creştine. Sfântul Apostol Pavel spune: *„Fraţilor, întăriţi-vă în Domnul şi întru puterea tăriei Lui. îmbrăcaţi-vă cu toate armele Lui Dumnezeu, ca să puteţi sta împotriva uneltirilor diavolului”* (Efes. 6, 10-11).

76. Găsim în Sfânta Scriptură pilde pentru bărbăţia creştină?

Da. Astfel, pilda de tărie dă creştinului dreptul Iov, care a suferit fără murmur şi a strigat: *„Oare omul nu este pe pământ ca într-o slujbă ostăşească?*” (Iov 7, 1).

Dar cea mai mare pildă de tarie ne-a dat-o Mântuitorul, Care a biruit toate suferinţele şi ispitele. Pilda Lui au urmat-o toţi sfinţii şi martirii şi trebuie să o urmeze orice creştin.

Roadele virtuţii bărbăţiei sunt: *răbdarea* şi *statornicia.*

Împotriva bărbăţiei se păcătuieşte prin:

1) *Sfială*, care face pe credincios să se teamă prea mult de greutăţile vieţii;

2) *Laşitate,* care-l face să fugă de greutăţile vieţii;

3) *Îndrăzneală,* care-l face să nu vadă şi nici să cântărească primejdia, să se ducă la ea, împotriva judecăţii minţii sănătoase.

*

Din cele spuse despre virtuţile morale, înţelegem deci că ele sunt o lucrare văzută a iubirii faţă de Dumnezeu. Împodobindu-se cu ele, creştinul va folosi şi în viaţa pământească, şi în cea viitoare, căci «sufletele oamenilor primesc pentru virtute răsplată, iar pentru greşeli, pedepse», zice Sfântul Antonie cel Mares[633].

Dar, după cum creştinul are datoria să se împodobească cu frumuseţea vieţii creştine şi să facă fapte bune, tot aşa are şi datoria să se ferească de fapte rele, de păcat, căci: *„Cine ştie să facă ce e bine, şi nu face, păcat are*” (Iacov 4, 17).

---

[632] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântarea 29 la Epistola către Evrei,* Migne, *P. G*., XXXIII, col. 208.

[633] *Filocalia*, vol. 1, p. 29.

DESPRE PĂCAT

77. Ce este păcatul?

Păcatul este călcarea cu deplină ştiinţă şi cu voie liberă, prin gând, cuvânt sau faptă, a voii Lui Dumnezeu. Iar pentru că voia lui Dumnezeu se arată în legile Sale, de aceea păcatul se mai numeşte şi *fărădelege.*

78. Care este originea păcatului?

După învăţătura Bisericii noastre, păcatul şi-a luat începutul odată cu căderea strămoşilor, în rai. Căci citim în Sfânta Scriptură: *„precum printr-un om (Adam) a intrat păcatul în lume şi prin păcat, moartea, aşa şi moartea a trecut la toţi oamenii, pentru că toţi au păcătuit în el”* (Rom. 5, 12). Păcatul nu ţine însă de firea omului, ci el s-a ivit prin întrebuinţarea rea a voii libere cu care a înzestrat Dumnezeu pe om. Deci originea păcatului nu este de la Dumnezeu. Dumnezeu nu este urzitorul păcatului şi nici nu-l voieşte, dar îl îngăduie, fiindcă nu voieşte să ştirbească libertatea de voinţă a omului. Sfântul Antonie cel Mare spune: «Răul nicidecum nu e pricinuit de Dumnezeu, ci prin alegerea cea de bună voie s-au făcut dracii răi, că şi cei mai mulţi dintre oameni... Nu cele ce se fac sunt păcate, ci cele rele, după alegerea cu voie... Şi a a fiecare din mădularele noastre păcătuieşte când din sloboda alegere lucrează cele rele în loc de cele bune, împotriva lui Dumnezeu»[634].

79. Care sunt semnele după care se poate cunoaşte păcatul?

Semnele după care se cunoaşte păcatul sunt:

1) *Întrebuinţarea deplină a minţii.* Unde nu există judecată deplină a minţii, nu există nici păcat. Faptele copiilor mici, ale nebunilor şi ale tuturor celor lipsiţi de judecata minţii pot fi împotriva legilor, dar nu sunt socotite păcate.

2) *Libertatea voii.* Faptele rezultate de la om împotriva voii sale, de asemenea pot fi împotriva legii, dar nu sunt socotite păcate.

3) *Cunoaşterea legii* împotriva căreia este îndreptată fapta, sau cel puţin să fi fost cu putinţă cunoaşterea acestei legi.

80. Cum se naşte păcatul?

Chipul în care se naşte păcatul îl arată Sfântul Apostol Iacov: „Nimeni să nu zică atunci când este ispitit: De la Dumnezeu sunt ispitit... Ci fiecare este ispitit când este tras şi amagit de însăşi pofta sa. Apoi, pofta, zămislind, naşte păcat, iar păcatul, odată săvârşit, aduce moarte” (Iacov 1,13,15)

Din cuvintele acestea se înţelege foarte limpede că *rădăcina păcatlui stă în poftă*.

Pofta lăsată să se întărească în sufletul omului, fără a fi alungată, îl atrage, adică îl ispioteşte pe om. Din pofta întărită se naşte păcatul, care la rândul lui aduce moartea. Fericitul Diodoh al Foticeii spune: « Răul nu este în fire, nici nu este cineva rău prin fire. căci Dumnezeu nu făcut ceva rău. Când însă cineva din pofta inimii, aduce la o forma ceea ceea ce nu are fiinţă, atunci aceea începe să fie ceea ce vrea cel ce face aceasta»[635].

Deci, păcatul se savârşeşte prin voia liberă a omului, dar naştyerea lui depinde de unele pricini, dintre care cele mai însemnate sunt *ispita* şi *ocazia la păcat*.

81. Ce este ispita?

Ispita este îndemnul la păcat. Ea trezeşte pofta spre a dobândi ceva prin călcarea legii morale.

Această pornire vine dinăuntrul cuiva, adică din firea lui slăbită de păcatul strămoşesc, sau din afară.

Ispita dinăuntru este prilejuită de:

1) Pofta trupului (mâncare, băutură, desfrânare);

2) Pofta ochilor (bogăţie) şi

[634] *Filocalia,* vol. 1, p. 14 şi 20.

[635] *Filocalia*, vol. I, p. 340.

3) Pofta inimii (trufia vieții, mândrie), după cum citim îm Sfânta Scriptură: „*Pentru că tot ce este în lume, adică pofta trupului şi pofta ochilor şi trufia vieții, nu sunt de la Tatăl, ci sunt din lume*” (I Ioan 2,16).

Ispita din afară vine de la diavol şi de la lume.

Că ispitele vin de la diavol, ne arată însăşi Sfânta Scriptură. Astfel, Mântuitorul zice: „*Simone, Simone, iătă Satana v-a cerut să vă cearnă ca pe grâu*” (Luca 22,31). Iar Sfântul Apostol Petru spune lui Anania, carea ascunsese o parte din prețul unui ogor vândut: „*Anania, de ce a umplut Satana inima ta, ca să minți tu Duhului Sfânt?*” (Fapte 5,3).

Chipul în care ispiteşte diavoluleste mai ales ațâțarea gândului omului cu felurite închipuiri, care în locul binelui adevărat înfățişează un bine înşelător şi pierzător de suflet.

Ispitele de la lume înseamnă îndemnul la păcat venit din partea oamenilor răi, care ațâță în alții felurite pofte şi porniri păcătoase, fie prin cuvinte, fie prin fapte.

82. Poate creştinul să biruiască ispitele?

Da. Creştinul, ajutata de harul dumnezeiesc, poate birui chiar şi ispitele cele mai puternice, mai ales că Dumnezeu nu-l lasă să fie ispitit peste puterile lui. „*Credincios este Dumnezeu; El nu va îngădui să fiți ispitiți mai mult decât puteți; ci odată cu ispita va aduce şi scăparea din ea, ca să puteți rabda*” (I Cor. 10, 13).

Pe pământ, creştinul nu este ferit de ispite. Dar ispitele în sine nu sunt însă păcate şi, dacă le înfruntă că bărbăție, ele pot fi de folos credinciosului, întărindu-l în virtute. „*Fericit este bărbatul care rabdă ispita, căci, lămurit făcându-se, va lua cununa vieții, pe care a făgăduit-o Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El*” (Iacov 1,12). dacă însă credinciosul nu se împotriveşte ispitelor sau îşi ațâță poftele sale, atunci ispitele îl duc la păcat.

Cum că ispitele pot fi biruite, găsim pilde în Sfântă Scriptură. Astfel, în Vechiul Testament, dreptul Iov iese biruitor din lupta împotriva ispitelor cu care se apropiase diavolul de el. În Noul Testament, Mântuitorul a fost ispitit de diavolul, după ce postise 40 de zile şi 40 de nopți. Diavolul, adică, socotind că o slăbire a trupului va aduce după sine şi o slăbire a sufletului, s-a apropiat de Mântuitorul cu felurite ispite, pe care însă Mântuitorul le-a biruit (Matei 4, 1-11).

83. Care sunt mijloacele prin care se pot birui ispitele?

Mijloacele cele mai potrivite, cu ajutorul cărora se poate duce lupta biruitoare împotriva ispitelor, sunt:

1) *Rugăciunea*. „*Rugați-vă, ca să nu intrați în ispită*” (Luca 22, 40);

2) *Lupta cu curaj*. „*Stați împotriva diavolului şi va fugi de la voi*” (Iacov 4, 7);

3) Priveghere asupra poftelor. „*Fiți treji, privegheați. Potrivnicul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită*” (I Petru 5,8).

Cuviosul Părinte marcu Ascetul spune: «Cel ce vrea să biruiască ispitele fără rugăciune şi răbdare nu le vă depărta de la sine, ci mai tare se va încâlci în ele»[636].

84. Ce este ocazia la păcat?

Prin ocazie la păcat înțelegem împrejurările din afară care pot dă omului prilej de păcătuire, chiar fără ispită. Acela care nu se fereşte de ocazia la păcat şi nu înfruntă ispitele dovedeşte o învoire tacită cu aceste începuturi ale păcatului. El suferă adică pornirea spre păcat, ațâță poftele dinăuntru şi stăruie în plăcerea acestei ațâțări. Aceasta plăcere păcătoasă, împreună cu dorința şi hotărârea de a păcătui, alcătuiesc păcatul dinăuntru, care se arată în afară prin cuvânt şi faptă.

85. Ce este viciul?

Viciul este voia statornică de a călca legea morală.

Prin multa păcătuire se naşte voința statornică de a călca legea morală. Păcatul, adică, pătrunde atât de adânc în suflet, încât cel ce se găseşte în starea aceasta, simte mulțumire în a stărui în fărădelegi. Cel vicios săvârşeşte păcat după păcat şi ajunge să se împietrească în fapte rele, încât cu greu se mai poate desface din robia păcatului.

---

636 *Filocalia*, vol. I, p. 249.

Ceea ce este virtutea pentru faptele bune, este viciul pentru faptele rele.

86. Cum poate fi înlăturat viciul?

Viciul poate fi înlăturat prin hotărârea tare a voii, ajutată de harul sfinţitor, de a nu mai păcătui. Apoi, trebuie înlăturate pricinile care au lucrat la înrădăcinarea păcatului, ca: ispitele, educaţia greşită, lipsa de supraveghere, precum spune Sfântul Apostol Pavel: *„Drept aceea omorâţi mădularele voastre cele pământeşti..., dezbrăcându-vă de omul cel vechi, dinpreună cu faptele lui, şi îmbrăcându-vă cu cel nou, care se înnoieşte spre deplină cunoştinţă, după chipul Celui ce L-a zidit... Iar peste toate acestea, îmbrăcaţi-vă întru dragoste, care este legătura desăvârşirii"* (Col. 3, 5-14).

87. Ce este obiceiul păcătos?

Obiceiul păcătos este rodul repetării aceluiaşi păcat şi se arată în uşurinţa de a săvârşi păcatul acesta la orice prilej, cum face, de pildă, mincinosul.

Obiceiul păcătos este foarte primejdios pentru mântuirea sufletului, fiindcă el slăbeşte puterea voii spre bine şi se preface uşor în viciu. De aceea, creştinul trebuie să fie cu băgare de seamă la el şi să caute a-l înlătura prin voia sa de a nu mai păcătui.

88. Cum trebuie judecat păcatul?

Păcatul trebuie judecat cu asprime şi iată pentru ce: Prin jertfa de pe Cruce, Mântuitorul a recâştigat, pentru cei ce cred în El, harul sfinţitor pierdut prin păcatul strămoşesc, precum şi putinţa de a se mântui şi a dobândi fericirea veşnică. Prin păcat însă credinciosul nesocoteşte jertfa Mântuitorului, se arată nemulţumitor faţă de Ziditorul şi Binefăcătorul său ceresc şi-şi primejduieşte mântuirea sufletului, pentru dobândirea căreia el trebuie să jertfească toate bunurile pământeşti, căci „*Ce va da omul în schimb pentru sufletul său?*" (Marcu 8, 37).

Păcatul aduce nenumărate suferinţe, care slăbesc şi otrăvesc puterile sufleteşti, nimiceşte viaţa trupească prin felurite patimi şi boli şi distruge buna înţelegere dintre oameni. Prin aceasta suferă şi rânduiala de obşte, cea întemeiată pe rânduiala morală voită de Dumnezeu.

Păcatul, deci, trebuie judecat foarte aspru, fiindcă el nesocoteşte poruncile lui Dumnezeu şi-l face pe credincios duşmanul Tatălui său ceresc. De aceea, păcatul nu rămâne fără pedeapsă.

89. Care este pedeapsa păcatului?

Pedeapsa păcatului este blestemul lui Dumnezeu. Dreptatea dumnezeiască cere ca fiecare faptă, bună sau rea, să-şi aibă plata ei, pentru că Dumnezeu, după cum citim în Sfânta Scriptură: „*Vă răsplăti fiecăruia după faptele lui"* (Rom. 2, 6).

Faptele sunt judecate mai întâi de conştiinta morală a credinciosului. Fapta bună aduce mulţumire, linişte şi fericire, pe când fapta rea aduce tulburare lăuntrică, nelinişte chinuitoare şi mustrare neîncetată din partea conştiinţei.

Mustrările conştiinţei sunt mai amare decât durerile trupeşti şi ele aruncă uneori pe păcătos în ghearele morţii, cum l-au aruncat pe Cain, ucigătorul de frate, sau pe Iuda, vânzătorul Mântuitorului.

Uneori însă conştiinţa nu-şi rosteşte judecata ei, fiind slăbită şi adormită prin păcat. Alteori se pare că păcătosul rămâne nepedepsit de Dumnezeu. Totuşi, dreptatea lui Dumnezeu nu rămâne fără urmare. Dumnezeu încearcă pe unii spre a-i întări şi mai mult în credinţă, trimite suferinţe altora spre ispăşirea păcatelor şi se arată răbdător faţă de cei nelegiuiţi până în clipa morţii lor.

Adevărata răsplată şi pedeapsă urmează însă în viaţa viitoare. *„Căci Fiul Omului va să vină întru slava Tatălui Său, cu îngerii Săi şi atunci va răsplăti fiecăruia după faptele sale*" (Matei 16, 27). *„Şi se vor aduce înaintea Lui toate neamurile şi-i va despărţi pe unii de alţii, precum desparte pastorul oile de capre... Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniţi, binecuvântaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia cea regătită vouă de la întemeierea lumii... Atunci va zice şi celor de-a stânga: Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic, care este pregătit diavolului şi îngerilor lui... şi vor merge aceştia la osânda veşnică, iar drepţii la viaţă veşnică*" (Matei 25, 31-46).

90. De câte feluri este păcatul?

Păcatul este de două feluri:

1) *Strămoşesc*, adică săvârşit de strămoşii noştri, Adam şi Eva, în rai, şi care prin naştere se moşteneşte de fiecare. El se şterge prin Taina Sfântului Botez;

2) *Personal,* adică păcatul săvârşit de fiecare credincios în parte.

91. Păcatele personale sunt toate deopotrivă de grele?

Nu. Mântuitorul spune lui Pilat: *„Cel ce M-a predat ţie mai mare păcat are"* (Ioan 19,11), iar Sfântul Apostol Ioan spune: *„Este păcat de moarte... şi este păcat nu de moarte"* (I Ioan 5, 16).

Din aceste cuvinte înţelegem că sunt păcate grele sau de moarte şi păcate uşoare, sau care pot fi iertate.

92. Care păcate se numesc uşoare?

Uşoare sau cu putinţă de iertat se numesc acele păcate prin care credinciosul, dintr-o slăbiciune a voii şi a cunoaşterii sale, se abate în chip uşor de la legea morală şi de la calea mântuirii. Ele nu au ca urmare pierderea harului dumnezeiesc, ci numai o slăbire a lucrării harului în sufletul credinciosului.

Afară de Mântuitorul şi de Sfânta Fecioară Maria, nimeni nu a fost scutit de păcate uşoare, nici chiar drepţii: *„Cel drept cade de şapte ori şi tot se scoală"* (Pilde 24, 16). Iar Sfântul Apostol Iacov spune: *„Toţi greşim în multe chipuri; dacă nu greşeşte cineva în cuvânt, acela este bărbat desăvâşit, în stare să înfrâneze şi tot trupul"* (Iacov 3, 2). De asemenea, Sfântul Apostol Ioan spune: *„Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înşine şi adevărul nu este întru noi"* (I Ioan l, 8).

Păcatele uşoare nu trebuie însă privite cu nebăgare de seamă, căci ele sunt urâte lui Dumnezeu şi dacă nu se şterg prin pocăinţă, duc la păcate grele.

93. Ce sunt păcatele grele?

Grele sunt păcatele acelea prin care cineva, cu multă răutate a voii sale, săvârşeşte lucruri oprite în mod lămurit de poruncile dumnezeieşti. Păcat greu săvârşeşte cineva şi atunci când nu împlineşte de voie poruncile dumnezeieşti, din care pricina răceşte în dragostea către Dumnezeu şi către aproapele.

Păcatele grele se mai numesc şi *păcate de moarte,* fiindcă răpesc credinciosului harul dumnezeiesc, care este viaţa lui, şi-i pregătesc moartea, adică chinurile iadului (Iacov 1, 15; I Cor. 6, 9-10).

94. Păcatele grele sunt de un singur fel?

Nu. După „Mărturisirea Ortodoxă", păcatele grele sunt de trei feluri:

1) *Capitale;*

2) *Împotriva Duhului Sfânt;*

3) *Strigătoare la cer.*

95. Care sunt păcatele capitale?

Capitale sunt păcatele acelea care izvorăsc nemijlocit din firea omenească, slăbită prin păcatul strămoşesc (Marcu 7, 21). Se numesc astfel, fiindcă înfăţişează cele mai de seamă căi ale voii păcătoase şi sunt rădăcina celor mai multe păcate.

Ele sunt urmatoarele şapte: 1) *Mândria,* 2) *Iubirea de argint,* 3) *Desfrânarea,* 4) *Pizma* sau *invidia,* 5) *Lăcomia*, 6) *Mânia* şi 7) *Lenea.*

96. Ce este mândria?

Mândria, care, după cuvântul Sfintei Scripturi, izvorăşte din inima omului (Marcu 7, 21-22), este *preţuirea de sine şi este măsura şi atitudinea de superioritate sau de dispreţ faţă de ceilalţi oameni.*

Deoarece prin mândrie au căzut îngerü cei răi, cât şi cei dintâi oameni, mândria este privită ca începutul păcatului.

Ispita mândriei este foarte întinsă. Nu este credincios care să nu fie ispitit de acest păcat. Însuşi Mântuitorul a fost ispitit spre acest păcat de către diavol, la începutul lucrării Sale în lume (Matei 4, 8-9).

97. Ce urmări aduce păcatul mândriei?

Cel ce se lasă cuprins de păcatul mândriei uită că tot ce are a primit de la Dumnezeu, nesocoteşte poruncile lui Dumnezeu, se laudă numai pe sine, grăieşte de rău pe altul, este făţarnic, se răzvrăteşte împotriva autorităţilor şi rânduielilor obşteşti. Astfel, din mândrie, întocmai ca dintr-o rădăcina otrăvită, se nasc multe păcate. Sfântul Casian Romanul, vorbind despre acest păcat, spune: Patima mândriei întunecă întreg sufletul şi-l prăbuşeşte în cea mai adâncă prăpastie. Păcatul mândriei, când pune stăpânire pe bietul suflet, ca un tiran prea cumplit care a cucerit o cetate mare şi înaltă, îl dărâmă în întregime şi îl surpă până în temelii. Mărturie despre aceasta este îngerul acela care pentru mândrie a căzut din cer. Căci fiind zidit de Dumnezeu şi împodobit cu toate virtuţile şi cu înţelepciunea, n-a voit să le recunoască pe acestea venite din darul Stăpânului, ci din firea sa[637].

Mântuitorul înfierează cu toată tăria păcatul mândriei, arătându-i urmările atât de grele. El spune: *„Oricine se înalţă pe sine se va smeri*” (Luca 14,11). Iar Sfântul Apostol Iacov zice: *„Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă”* (4, 6).

Creştinul, deci, trebuie să se ferească şi să se lepede de păcatul mândriei, îmbrăcându-se cu virtutea smereniei şi întărindu-se sufleteşte prin post şi rugăciune. El trebuie să-şi amintească totdeauna că toată virtutea şi tot ce are el a primit de la Dumnezeu, după cum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Ce ai, pe care să nu-l fi primit? Iar dacă l-ai primit, de ce te făleşti, ca şi cum nu l-ai fi primit?”* (I Cor. 4, 7).

98. Ce este iubirea de argint?

Iubirea de argint, care izvorăşte, ca şi alte cugete rele, „*din inima. omului”* (Marcu 7, 21), este *pofta neînfrânată după bunurile pământeşti,* considerând câştigarea lor drept scopul principal al vieţii. Ea se arată, pe de o parte, din dorinţa de a aduna avere prin orice mijloace, iar pe de alta, prin strădania de a păstra cu îndărătnicie cele adunate, adică prin zgârcenie.

Păcatul acesta se împotriveşte dreptăţii şi îndurării, aducând mari pagube semenilor noştri. De aceea, Sfântul Apostol Pavel spune că: *„Iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor şi cei ce au poftit-o cu înfocare au rătăcit de la credinţa şi s-au străpuns cu multe dureri”* (I Tim. 6, 10).

99. Ce urmări aduce iubirea de argint?

Iubirea de argint naşte pofte nesăţioase, aţâţă patimi, duce la înşelăciune, furt, minciună, jurământ strâmb, nedreptate, apăsarea semenilor săraci şi depărtare de Dumnezeu. *„Unde este comoara ta, acolo va fi şi inima ta*”, spune Mântuitorul (Matei 6, 21). Ea sfârşeşte uneori cu sinuciderea sau moartea celui ce şi-a lipit inima de avuţie, precum arată cazul lui Iuda, cel care a vândut pe Mântuitorul pentru 30 de arginţi.

De aceea, Sfântul Apostol Pavel îndeamnă pe Timotei: „*Celor bogaţi în veacul de acum, porunceşte-le să nu se semeţească, nici să-şi pună nădejdea în bogăţia cea nestatornică, ci în Dumnezeul cel viu, Care ne dă cu belşug toate, spre îndulcirea noastră*” (I Tim. 6, 17).

Iubirea de argint fiind o piedică în calea mântuirii, creştinul trebuie să lupte împotriva ei cu virtutea cumpătării, dreptăţii şi îndurării, cerând ajutorul lui Dumnezeu.

100. Ce este desfrânarea?

Desfrânarea este *lăsarea cu totul în voia poftelor trupului, care se aţâţă în noi prin simţurile noastre.* Ea izvorăşte din inima (Marcu 7, 21) şi se săvârşeşte în însuşi trupul nostru, ducând la rătăcirea rânduielilor firii aşezate de Dumnezeu. De aceea, Sfântul Apostol Pavel spune: *„Fugiţi de desfrânare! Orice păcat pe care îl va săvârşi omul este afară de trup. Cine se dedă însă desfrânării păcătuieşte în însuşi trupul său”* (I Cor. 6, 18).

Pricina pentru care creştinul trebuie să se păzească de desfrânare, o arată tot Sfântul Apostol Pavel, prin cuvintele: *„Sau nu ştiţi că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt, Care este în voi, pe Care-L aveţi de la Dumnezeu şi că voi nu sunteţi ai voştri? Căci aţi fost cumpăraţi cu preţ! Slăviţi, dar, pe Dumnezeu în trupul vostru şi în duhul vostru, care sunt ale lui Dumnezeu”* (I Cor. 6, 19-20).

[637] *Filocalia,* vol. 1, p. 123.

Din desfrânare izvorăsc: *cugetele necurate, distrugerea vieţii familiale şi nepăsarea faţă de nevoile celorlalţi semeni.* De aceea desfrânaţii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu (I Cor. 6, 9).

Datoria creştinului este că prin post şi rugăciune să lupte împotriva acestui păcat, să alunge gândurile necurate din cugetul său şi să fugă de tovărăşia celor desfrânaţi.

101. Ce este invidia sau pizma?

Invidia sau pizma este păcatul care ia naştere în inima omului (Marcu 7, 21) şi care prilejuieşte *părere de rău pentru binele aproapelui şi bucurie pentru nenorocirea şi suferinţa lui.*

Prin invidie se păcătuieşte faţă de Dumnezeu şi faţă de aproapele. De aceea Sfânta Scriptură ne atrage atenţia, spunând: *„Unde este pizmă şi zavistie, acolo este neorânduială şi orice lucru rău”* (Iacov 3, 16).

102. Ce păcate se nasc din invidie?

Din invidie se nasc: *ura, clevetirea, vicleşugul, înşelăciunea, uciderea,* precum şi *slăbirea puterilor sufleteşti şi trupeşti ale celui pllin de invidie.* De asemenea invidia duce şi la depărtarea de Dumnezeu, căci înăbuşă dragostea curată faţă de El şi faţă de aproapele. «Zavistia (invidia) face pe oameni mai răi decât orice şarpe veninos»[638].

Creştinul bun se fereşte de acest păcat. El nu pizmuieşte pe omul harnic şi vrednic, spornic în toate cele bune, ci se osteneşte să-i urmeze pilda.

Alungarea pizmei din suflet aduce pacea şi bucuria, pe care nu le cunoaşte cel stăpânit de ea.

103. Ce este lăcomia?

Lăcomia este pofta nestăpânită de a mânca şi de a bea peste măsură este un păcat al trupului (Gal. 5, 19).

Lacomul face din mâncare şi băutură ţinta vieţii lui, uitând că acestea sunt numai mijloace de întreţinere a vieţii. Aceasta se întâmplă ori de câte ori credinciosul uită că are un rost mai înalt în viată, o chemare sfântă de îndeplinit.

Mântuitorul ne îndeamnă: „*Nu duceţi grijă, spunând: Ce vom mânca, ori ce vom bea, ori cu ce ne vom îmbrăca? Că după toate acestea se străduiesc neamurile; ştie doar Tatăl vostru Cel ceresc că aveţi nevoie de ele. Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă*” (Matei 6, 31-33). iar Sfântul Apostol Pavel spune: „*Ori de mâncaţi, ori de beţi, ori altceva de faceţi, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceţi*” (I Cor. 10,31). La fel, Sfântul Casian Romanul spune: «De bucate numai atât să ne slujim, cât să trăim, na ca să ne facem robi poruncilor poftei. Primirea hranei cu măsură şi socoteală dă trupului sănătate şi nu îi ia sfinţenia»[639].

104. Ce păcate se nasc din lăcomie?

Din păcatul lăcomiei se nasc: *pofta trupească, petrecerile necuviincioase, îngrijirea numai de sine (egoismul), defăimarea aproapelui, exploatarea lui, certurile, mâniile, diferitele boli, întunecarea minţii, pierderea cinstei, nepăsarea faţă de cele sfinte şi tot felul de fărădelegi*.

Datoria creştinului este să lupte împotriva lăcomiei, prin virtutea cumpătării, prin post şi rugăciune.

105. Ce este mânia?

Mânia este supărarea cu uşurinţă pentru orice lucru şi pornirea de a ne răzbuna asupra celor care nea-u pricinuit vreun neajuns.

Mânia este şi o lipsă a dragostei, căci: „*Dragostea nu se aprinde de mânie*” (I Cor. 13, 5).

Sfântul Casian Romanul, vorbind despre mânie, zică că: «Mocnind ea tăinuit în inima noastră şi orbind cu tulburări întunecate ochii inimii, nu putem dobândi puterea de a deosebi cele ce ne sunt de folos, nici pătrunderea conştiinţei duhovniceşti. De asemenea nu putem păzi

[638] *Hristoitia*, trad. rom., Bucureşti, 1937, p. 286.
[639] *Filocalia*, vol. 1, p. 39.

desăvârşirea sfatului bun şi nu ne putem face părtaşi vieții adevărate, iar mintea noastră nu va ajunge în stare să privească lumina dumnezeiască»[640].

De aceea Sfântul Apostol iacov îndeamnă pe necredincios să fie: „Zăbavnic la mânie, căci mânia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu" (Iaov 1, 19-20).

Mântuitorul însuşi ne spune că tot cel ce se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă (Matei 5, 220.

Astfel, din orice pricină ar porni mânia, ea trebuie potolită, căci orbeşte ochii sufletului şi duce la fapte rele, precum l-a dus pe Cain la uciderea fratelui său Abel (Fac. 4, 4-8).

Creştinul are datoria să se ferească de păcatul mâniei şi să lupte împotriva ei cu virtutea blândeții, smereniei şi dragostei către aproapele. Pildă să-i fie Însuşi Mântuitorul, care în loc să se mânie pe cei care-L huleau şi-L scuipau, Se ruga pentru ei, zicând: „Părinte, iartă-le lor, căci nu ştiu ce fac" (Luca 23, 34).

Îndreptățită este numai mânia împotriva gândurilor rele, împotriva patimilor şi a păcatelor, precum şi împotriva lenei, din care odrăslesc o seamă de păcate. Aceasta este mânia sfântă de care a fost pătruns şi sufletul Mântuitorului (marcu 3,5).

106. Ce este lenea?

Lenea este nepăsarea față de împlinirea datoriilor şi dezgustul pentru munca, fie cu brațele, fie cu mintea.

Lenea aduce: slăbirea puterilor sufleteşti şi trupeşti, lipsă de cele trebuincioase vieții, îndemn la furt, pricină de ceartă şi uitare de Dumnezeu.

Sfânta Scriptură are cuvnte foarte aspre pentru păcatul lenei sau trândăviei, arătând că cei leneşi vor fi aruncați în întunericul cel veşnic (Matei 25, 26, 30). Sfântul Apostol Pavel spune: „*Dacă cineva nu vrea să lucreze, acela nici să nu mănânce*" (II Tes. 3, 10). Şi tot el ne îndeamnă: „*Nu fiți leneşi, ci urmăritori ai celor ce prin credință şi îndelungă răbdare moştenesc făgăduințele*" (Evr. 6, 12).

107. Care sunt păcatele împotriva Duhului Sfânt?

Păcatele împotriva Duhului Sfânt sunt acelea prin care creştinul se împotriveşte cu îndărătnicie poruncilor dumnezeieşti şi tuturor lucrărilor Sfântului Duh. Şi, întrucât virtuțile teologice (credința, nădejdea şi dragostea) sunt lucrări ale Duhului Sfânt, păcatele împotriva Duhului Sfânt se îndreaptă mai ales împotrivă acestor virtuți.

Astfel, *păcate împotriva credinței sunt*:

Împotrivirea față de adevărul dovedit al credinței creştine. De acest păcat s-au făcut vinovați fariseii, care nesocoteau valoarea faptelor Mântuitorului, declarându-le fapte ale diavolului (matei 9, 34); de asemenea se fac vinovați toți aceia cărora le place să păcătuiască, dar pentru că credința creştină îi opreşte, ei o tăgăduiesc, se leapădă de ea, sau o prigonesc.

Păcate împotriva nădejdii sunt:

Încrederea nesocotită în bunătatea lui Dumnezeu. De acest păcat se face vinovat cel ce păcătuieşte neîncetat, şi totuşi crede că Dumnezeu, fiind atotbun, îl va ierta; de asemenea şi cel ce socoteşte că se va putea mântui numai prin credința lipsită de fapte bune (Rom. 2, 4-5; Iacov 2, 26).

Deznădăjduirea în mila şi bunătatea lui Dumnezeu. Sunt oameni care socot ca păcatele făcute de ei sunt atât de mari, încât nu vor mai putea găsi iertare la Dumnezeu, chiar dacă s-ar pocăi, şi de aceea nu mai încearcă să se îndrepte, ci păcătuiesc mereu (Ioil 2, 12-13).

De acest păcat s-a făcut vinovat Iuda, care, după ce L-a vândut pe Mântuitorul, s-a dus şi s-a spânzurat (Matei 27, 5).

Pacate împotriva dragostei sunt:

Pizmuirea aproapelui pentru harul ce i s-a împărtăşit, pentru sporul lui în fapte bune, precum şi neîndrumarea celor rătăciți pe calea cea bună.

Cine se face vinovat de acest păcat nu va putea moşteni împărăția lui Dumnezeu (Gal. 5, 21).

---

[640] *Filocalia*, vol. 1, p. 110.

Nepocăinţa până la moarte şi nesocotirea darurilor lui Dumnezeu. De acest păcat se face vinovat cel care, cu toate că este creştin, nu voieşte să întrebuinţeze mijloacele puse la îndemână de Sfânta noastră Biserică pentru îndreptarea sa şi petrece în păcate până la moarte, împotrivindu-se astfel lui Dumnezeu, *„Care voieşte ca toţi oamenii să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină*" (I Tim. 2, 4).

108. Ce spune Mântuitorul despre păcatele împotriva Duhului Sfânt?

„Celui care va zice cuvânt împotriva Fiului Omului, se va ierta lui dar celui care va zice împotriva Duhului Sfânt, nu se va ierta lui, nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie" (Matei 12, 32).

Din aceste cuvinte înţelegem că păcatele împotriva Duhului Sfânt sunt foarte grele. Ele dezrădăcinează din suflet înclinarea spre pocăinţa şi îndreptare şi-l înstrăinează pe credincios de Dumnezeu. Totuşi, prin cuvintele de mai sus, Mântuitorul nu spune că ele nu s-ar putea şterge printr-o căinţă adevărată şi nici că pentru vina lor nu s-ar putea dobândi niciodată iertarea. Pricina neiertării unor astfel de păcate stă în îndărătnicia omului de a nu se pocăi, în împietrirea inimii lui. Cel ce săvârşeşte astfel de păcate nu primeşte iertarea, fiindcă nu voieşte să fie iertat şi nu voieşte să asculte de poruncile lui Dumnezeu.

Dacă, însă, un astfel de vinovat se căieşte din adâncul inimii şi, hotărât să nu mai păcătuiască, cere îndurarea lui Dumnezeu, atunci, prin Sfânta Taină a Pocăinţei, el va putea primi iertare, căci *nu este păcat, oricât de greu ar fi ei, care să covârşească bunătatea şi dragostea de oameni a lui Dumnezeu.*

Sfântul Apostol Petru s-a lepădat de trei ori de Mântuitorul, dar, pocăindu-se, recunoscându-şi păcatul şi hotărându-se să asculte de Mântuitorul până la moarte, a fost iertat şi reaşezat în cinstea de Apostol (Ioan 21, 15-19).

109. Care păcate se numesc strigătoare la cer?

Se numesc strigătoare la cer păcatele care tind a nimici imboldurile puse de Dumnezeu în f'irea noastră. Ele sunt atât de grele, încât, mai mult decât altele, cer o răsplătire de la Dumnezeu chiar în lumea aceasta. Ele nu izvorăsc dintr-o slăbiciune a credinciosului, ci din vădita răutate a voii lui, fiind săvârşite cu precugetare.

110. Care sunt păcatele strigătoare la cer?

Păcatele strigătoare la cer sunt:

1) *Uciderea* săvârşită cu voie. Un astfel de păcat a săvârşit, de pildă, Cain. Cu privire la acest păcat citim în Sfânta Scriptură: „Ş*i a zis Domnul (lui Cain): Ce ai făcut? Glasul sângelui fratelui tău strigă către Mine din pământ"* (Fac. 4, 40).

Tot de acest păcat ţin şi cruzimile prin care se tinde la nimicirea vieţii aproapelui, ca: răpirea libertăţii prin robie, războiul de pustiire, precum şi lovirea în cinstea aproapelui, socotită ca o ucidere morală a lui.

2) *Sodomia,* adică desfrâul împotriva firii, precum şi împiedicarea cu ştiinţă a zămislirii de prunci şi lepădarea lor.

Desfrâul împotriva firii i-a primit numele de sodomie după locuitorii din Sodoma, care pentru acest păcat au fost aspru pedepsiţi de Dumnezeu (Fac.18, 20). Sfântul Apostol Pavel spune ca astfel de fapte ruşinoase nu trebuie să fie nici măcar amintite printre creştini (Efes. 5, 3).

3) *Asuprirea văduvelor, orfanilor şi săracilor* este un păcat împotriva simţului firesc de dreptate al omului.

În Sfânta Scriptură se găsesc multe mustrări împotriva celor ce se fac vinovaţi de acest fel de păcate. *„Învăţaţi să faceţi bine, căutaţi dreptatea, ajutaţi pe cel apăsat, faceţi dreptate orfanului, apăraţi pe văduvă"* (Isaia 1,17). Iar Mântuitorul striga: *„Vai vouă, cărturarilor şi fariseilor făţărnici! Că mâncaţi casele văduvelor şi cu făţărnicie vă rugaţi îndelung; pentru aceasta mai multă osândă veţi lua"* (Matei 23, 14).

4) *Oprirea plăţii lucrătorilor*, care de asemenea răneşte dreptatea socială. De acest păcat ţin: specula ce se face cu braţele muncitorilor, oprirea pentru diferite pricini nedrepte a unei parţi din plată, scumpirea traiului, falsificarea alimentelor. „*Iată, plata lucrătorilor care au*

secerat ţarinile voastre, pe care voi aţi oprit-o, striga; şi strigările secerătorilor au intrat în urechile Domnului Savaot” (Iacov 5, 4).

5) *Lipsa de cinste şi mulţumire faţă de Părinţi. „Cel ce bate pe tată sau pe mamă, să fie omorât. Cel ce va grăi de rău pe tatăl sau pe mama sa, acela să fie omorât”,* se spune în Sfânta Scriptură (Ieş. 21, 15-16).

111. Ne putem face părtaşi şi de păcatele altora?

Da, şi iată cum:

1) *Când poruncim altora să păcătuiască* (Matei 2, 16);

2) *Când dăm sfat altora să păcătuiască* (Ioan 11, 49-50);

3) *Când îndemnăm la păcat*;

4) *Când ne învoim la păcatul altuia* (Fapte 22, 20);

5) *Când tăcem şi nu înfruntăm pe cel ce păcătuieşte* (Pilde 29, 24);

6) *Când trecem cu vederea şi nu pedepsim pe păcătoşi*;

7) *Când ascundem şi apărăm pe păcătoşi* (Luca 11, 47-48);

8) *Când încuviinţăm păcatele altora* (Rom. 1, 32);

9) *Când dăm prilej de sminteală spre păcat* (Luca 22, 3-6). În măsura în care luăm parte la păcatele altora, stă şi vina şi răspunderea noastră.

Dar, mai presus de ferirea de păcat, *datoria creştinului este să ducă o viaţă morală.*

112. Ce înseamnă a duce o viaţă morală?

A duce o viaţă morală înseamnă a păzi poruncile dumnezeieşti. Prin porunci îşi arată Dumnezeu voia Sa cea atotsfântă, după care trebuie să se călăuzească creştinul în viaţă, căci spune Mântuitorul: „*Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte, acela este care Mă iubeşte; iar cel ce Mă iubeşte pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu şi-l voi iubi şi Eu şi Mă voi arăta lui*” (Ioan 14, 21).

De aceea, datoria creştinului este să cunoască, să înţeleagă bine şi să împlinească cele 10 porunci ale lui Dumnezeu, pe care Mântuitorul le-a cuprins şi le-a desăvârşit pe scurt în porunca dragostei (Matei 22, 37-39).

Să trecem deci la tâlcuirea fiecărei porunci în parte.

CELE ZECE PORUNCI

113. Care este porunca întâi?

Porunca întâia este aceasta: „*Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, Care te-a scos din pământul Egiptului şi din casa robiei. Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine!”* (Ieş. 20, 2-3).

114. Ce învaţă această poruncă?

Această poruncă învaţă că Dumnezeul cel din ceruri este adevăratul şi singurul Dumnezeu, Căruia se cuvine slujirea şi slava dumnezeiască, şi opreşte închinarea la alţi dumnezei născociţi de mintea întunecată de păcat (idoli). Creştinul trebuie, deci, să creadă, să nădăjduiască şi să-L iubească numai pe Dumnezeu, mai presus de orice; numai Lui să-I închine toate gândurile, simţirile şi dorinţele sale şi să nu se lepede de El, oricâte suferinţe s-ar abate asupra lui.

Porunca aceasta cere creştinului să-şi împodobească viaţa cu cele trei virtuţi teologice: credinţa, nădejdea şi dragostea, singurele în stare să-l păstreze în legătură strânsă şi continuă cu Dumnezeu.

115. Cine păcăatuieşte împotriva acestei porunci?

Împotriva acestei porunci păcătuieşte:1) Cel ce se închină la idoli; 2) Cel ce, cu ştiinţă şi voinţă, crede altfel decât învaţă Sfânta noastră Biserică Ortodoxă, adică ereticii; 3) Cel ce se leapădă de învăţătura creştină (apostaţii); 4) Cel ce nu ascultă de rânduielile bisericeşti cuprinse în canoanele Sfintei noastre Biserici (schismaticii); 5) Cel ce e stăpânit de credinţe de arte (superstiţii) şi aleargă la tot felul de descântece, vrăjitorii, chemarea spiritelor celor

morţi şi alte lucruri de felul acesta; 6) Cel ce este stăpânit de nădejdea greşită că, oricât ar păcătui, Dumnezeu îl va ierta, căci El este bun, precum şi cel ce pierde nădejdea că Dumnezeu îl mai poate ierta vreodată pentru păcatele făcute şi de aceea nu se mai osteneşte pe calea binelui; 7) Cel ce se iubeşte pe sine mai mult decât pe Dumnezeu.

116. Se opreşte oare prin porunca întâi cinstirea îngerilor şi a sfinţilor?

Nu, căci cinstirea dată lor este - precum s-a arătat mai înainte - alta decât aceea care se dă lui Dumnezeu. Îngerilor şi sfinţilor se roagă creşti nul numai pentru ca aceştia să mijlocească pentru el către Dumnezeu, prin rugăciunile lor.

117. Care este porunca a doua?

Porunca a doua este aceasta: *„Să nu-ţi faci chip cioplit şi nici asemănare a vreunui lucru din câte sunt în cer, sus, şi din câte sunt pe pământ, jos, şi din câte sunt în apele de sub pământ! Să nu te închini lor, nici să le slujeşti lor”* (Ieş. 20, 4-5).

118. Ce învaţă porunca aceasta?

Porunca a doua învaţă că creştinul nu trebuie să se închine la idoli, adică la lucruri făcute de mâini omeneşti sau la alte făpturi ale lui Dumnezeu, pe care să le socotească înzestrate cu puteri dumnezeieşti. Se opreşte adică idololatria, atât de răspândită pe vremea când Dumnezeu a dat poporului evreu cele 10 porunci.

119. Dar ce înţeles poate să aibă această poruncă la creştini?

Este drept că creştinii nu se mai gândesc astăzi la zei mincinoşi, adică la idoli, aşa cum credeau unele popoare din vechime. Dar cuvântul *„idol”* a primit în creştinism şi un alt înţeles. De pildă, iubirea de argint, este numită de Sfântul Apostol Pavel *„închinare la idoli”* (Col. 3, 5); tot asemenea lăcomia la mâncări şi băuturi, căci dumnezeul lacomului este pântecele (Filip. 3,19). Deci, banii, mâncarea, hainele şi alte lucruri care 1-ar face pe credincios rob al lor, pot fi considerate pe bună dreptate ca idolii lui.

De aceea, ca să nu fie învinovăţit de idololatrie, creştinul trebuie să iubească pe Dumnezeu mai presus de orice.

120. Nu cumva prin cinstirea icoanelor creştinii calcă în vreun chip porunca aceasta?

Nu, căci - precum s-a arătat – creştinii nu se închină materialului din care sunt făcute icoanele, nici zugrăvelilor de pe lemn, ci persoanelor al căror chip este zugrăvit pe icoane.

Porunca aceasta nu opreşte cinstirea sfintelor icoane, care sunt reprezentări ale unor fiinţe reale (Dumnezeu, sfinţii) şi despre care cel de al VII-lea Sinod Ecumenic a hotărât: «Este permis şi chiar bineplăcut înaintea lui Dumnezeu a face icoane. Acestor icoane sfinte nu li se dă însă adorarea (închinarea) care se cuvine numai lui Dumnezeu, ci venerarea sau cinstirea care se aduce persoanei înfăţişate pe icoană, iar nu materiei icoanei sau chipului de pe ea».

121. Care este porunca a treia?

Porunca a treia este: „*Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deşert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deşert numele Lui*” (Ieş. 20, 7).

122. Ce învaţă porunca aceasta?

Aceasta poruncă învaţă că este oprit a huli numele lui Dumnezeu, adică a-l rosti fără cinstea cuvenită. Iată şi temeiul acestui lucru: Numele oricărei fiinţe sau lucru trezeşte în noi ceva din acea fiinţa sau lucru. Aşa se înţelege că anumite cuvinte au în ele ceva frumos şi atrăgător. De pildă cuvântul „mama” sau „tata” trezesc în inima celui care le rosteşte o mare bucurie şi preţuire. Cu atât mai frumos este pentru adevăratul creştin numele Tatălui ceresc, Care i-a dat viaţa şi binecuvântările cereşti şi Care este izvorul a toată sfinţenia şi dragostea.

De aici înţelegem că şi numele lui Dumnezeu este sfânt, precum Dumnezeu însuşi este sfânt.

123.În ce chip se poate lua numele lui Dumnezeu în deşert?

Numele lui Dumnezeu se poate lua în deşert prin:

1) Purtarea necuviincioasă în biserică;
2) Necinstirea lucrurilor sfinte;
3) Cârtirea împotriva rânduielilor lui Dumnezeu;

4) Înjurături sau blesteme;

5) Nesocotirea făgăduinţelor făcute în numele lui Dumnezeu;

6) Jurământ mincinos, adică atunci când luăm pe Dumnezeu ca martor pentru ceea ce nu este adevărat;

7) Călcarea jurământului cu ştiinţă şi voinţă;

8) Întrebuinţarea cu uşurinţă a jurământului, atunci când Dumnezeu este luat ca martor şi chezăşie pentru lucruri neînsemnate.

124. Jurământul este, oare, oprit cu desăvârşire?

Jurământul nu este oprit atunci când se face după voia lui Dumnezeu, adică atunci când nu se face pentru un lucru neînsemnat şi când cel ce jură este hotărât să spună numai adevărul.

Însuşi Dumnezeu S-a jurat pe Sine, după cum spune Sfânta Scriptură: *„Dumnezeu, când a dat făgăduinţa lui Avraam, de vreme ce nu avea pe nimeni mai mare pe care să Se jure, S-a jurat pe Sine însuşi*” (Evr. 6, 13). Mântuitorul S-a jurat, de asemenea, la judecată, că este Fiul lui Dumnezeu (Matei 26, 63-64). Asemenea şi Sfinţii Apostoli s-au jurat, întărind prin aceasta adevărurile propovăduite (Rom.1, 9; I Cor. l, 23; Gal. 1, 20).

Când Mântuitorul a spus: „*Să nu vă juraţi nicidecum... ci cuvântul vostru să fie: ceea ce este da, da; şi ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decât aceasta de la cel rău este*” (Matei 5, 34, 37), El nu a oprit cu desăvârşire jurământul, ci numai jurământul făcut cu uşurinţă şi pentru lucruri neînsemnate şi neadevărate.

Jurământul drept şi făcut pentru lucruri înalte fiind o faptă de slujire a lui Dumnezeu, căci prin el se recunoaşte că Dumnezeu este atotştiutor şi atotprezent, trebuie ţinut cu sfinţenie. Călcarea lui este păcat, după cum păcat este şi jurământul mincinos (Zah. 5, 4). De aceea, creştinul trebuie să se ferească de a jura cu uşurinţă sau în chip mincinos.

125. Ce este făgăduinţa sau votul?

Făgăduinţa sau votul este îndatorirea cu care creştinul se *leagă de bună voie* î*n faţa lui Dumnezeu să facă o faptă de o deosebită vrednicie morală,* drept recunoştinţă pentru binefacerile primite. Făgăduinţa nu poate cuprinde fapte la care omul este deja îndatorat prin porunci şi nici fapte lipsite de preţ moral. Făgăduinţa se poate face de către orice credincios; ea este un mijloc pentru întărirea voinţei în virtuţi, pentru arătarea evlaviei adevărate şi duce la desăvârşirea morală.

În Sfânta Scriptură găsim multe pilde de făgăduinţe făcute de bărbaţi evlavioşi. Astfel, Iacov, deşteptându-se din visul său, făgăduieşte că piatra care i-a slujit drept căpătâi o va face altar de închinare lui Dumnezeu (Fac. 28, 20-22); iar Sfântul Apostol Pavel i-a tuns părul capului, pentru împlinirea unei făgăduinţe (Fapte 21, 23-26).

Făgăduinţa făcută trebuie împlinită, căci altfel înseamna lipsă de credinţă şi de ascultare pe care le datorăm lui Dumnezeu. „*De vei da făgăduinţă Domnului Dumnezeului tău, să nu întârzii a o împlini, căci Domnul Dumnezeul tău o va cere de la tine şi păcat vei avea asupra ta*” (Deut. 23, 21-22).

De aceea, înainte de a face o făgăduinţă, creştinul să gândească bine dacă e bună şi dacă o poate îndeplini, căci *„Mai bine să nu făgăduieşti, decât să nu împlineşti ce ai făgăduit*” (Eccl. 5, 4).

126. Care este porunca a patra?

Porunca a patra este aceasta: *„Adu-ţi aminte de ziua odihnei, ca să o sfinteşti. Lucrează şaşe zile şi-ţi fă în acelea toate treburile tale, iar ziua a şaptea este odihna Domnului Dumnezeului tău; să nu faci în acea zi nici un lucru: nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău, nici orice dobitoc al tău, nici străinul care rămâne la tine. Că în şase zile a făcut Domnul cerul şi pământul, marea şi toate cele ce sunt într-însele, iar în ziua a şaptea S-a odihnit. De aceea a binecuvântat Domnul ziua a şaptea şi a sfinţit-o*” (Ieş. 20, 8-11).

127. Ce învaţă porunca aceasta?

Această poruncă învaţă două lucruri, şi anume: *datoria muncii în timpul celor şase zile ale săptămânii şi datoria de a sărbători ziua a şaptea, ca zi de odihnă, închinată Domnului.*

128. Este munca o datorie pentru creştin?

Da, munca este o datorie pentru fiecare creştin, după cum spune şi Sfântul Apostol Pavel: „*Dacă cineva nu vrea sa lucreze, acela nici să nu mănânce"* (II Tes. 3, 10).

129. Când a dat Dumnezeu porunca muncii?

După învăţătura Sfintei noastre Biserici, Dumnezeu a dat omului porunca muncii încă de la început, când l-a aşezat în grădina raiului „*ca s-o lucreze şi s-o păzească*" (Fac. 2,15). Aceasta înseamnă că omul avea îndatorirea să muncească şi înainte de căderea în păcat. Fireşte că munca aceea nu era deloc obositoare şi grea; totuşi, *era o îndatorire de viață.* După săvârşirea păcatului strămoşesc însă, când puterile omului au slăbit şi pământul a fost blestemat din pricina păcatului, munca s-a făcut mai cu greutate, omul trebuind să-şi câştige cele trebuincioase vieții sale „*în sudoarea feței*" (Fac. 3,19). Astfel este lesne de înțeles că, din pricina asprimii ei, munca n-a fost făcută cu plăcere. Lumea veche căuta să scape de ea, o privea ca o înjosire, se ruşina de ea şi o lăsa pe seama sclavilor.

130. Cum este considerată munca în învățătura creştină?

Învăţătura creştină a schimbat părerea din vechime asupra muncii. Mântuitorul a arătat munca drept lucru sfânt, când a zis: „*Tatăl Meu până acum lucrează; şi Eu lucrez"* (Ioan 5,17) şi a ridicat-o din nou la cinstea dată ei de Dumnezeu. După tradiția creştină, Mântuitorul însuşi a lucrat până la vârsta de 30 de ani în atelierul de tâmplărie al bătrânului Iosif din Nazaret, iar pe Ucenicii Săi şi i-a ales dintre pescarii de pe marginea lacului Ghenizaret, care erau muncitori cu brațele. De altfel, Sfânta Scriptură este plină de pilde îndemnătoare la muncă: *„Cea mai scumpă comoară pentru om este munca*" (Pilde 12, 27).

131. Ce foloase aduce omului munca?

Prin muncă, omul îşi câştigă în chip cinstit cele ale traiului şi îşi dezvoltă puterile trupeşti şi sufleteşti. *Munca este, apoi, izvor de virtuți.* Ea luminează mintea, întăreşte voința, înalță simțămintele, aduce răbdare, bărbăție, stăpânire de sine, potoleşte patimile şi înlătură ispitele.

După învăţătura creştină, se cuvine aceeaşi prețuire atât muncii cu braşele, cât şi muncii cu mintea, căci amândouă aceste feluri de muncă aduc foloase şi înalță viața omului.

132. Ce învață Biserica noastră despre răsplătirea muncii?

Potrivit cuvântului Mântuitorului: *„vrednic este lucrătorul de plata sa*" (Luca 10, 7), Biserica noastră învață că muncitorul trebuie să fie plătit, după merit, pentru munca sa. Nedreptățirea muncitorului cu privire la plata ce i se cuvine pentru munca lui şi asuprirea lui, din partea exploatatorilor, sunt păcate strigătoare la cer, după cum spune Sfânta Scriptură: „Iată, plata *lucrătorilor care au secerat țarinile voastre, pe care voi ați oprit-o, strigă; şi strigătele secerătorilor au intrat în urechile Domnului Savaot"* (Iacov 5, 4).

Creştinismul cere muncă de la fiecare credincios, prețuieşte munca după merit şi socoteşte lenea şi trăirea din munca altora drept un mare păcat.

Dar creştinismul mai învață că nu trebuie să uitam nici de sufletul nostru. *„Căci ce-i foloseşte omului să câştige lumea întreagă, dacă-şi pierde sufletul?"* (Marcu 8, 36).

Munca este o îndatorire de viață, dar grija pentru mântuirea sufletului este datoria cea mai mare a creştinului.

De aceea, porunca a patra cere creştinului ca, după zilele de oboseală a brațelor şi a minții pentru câştigarea în mod cinstit a celor trebuincioase vieții, să se oprească într-o anumită zi de la munca sa obişnuită, să meargă la biserică, să se închine lui Dumnezeu şi să-şi hrănească sufletul cu învăţăturile cele sfinte. Aceasta o cere creştinului şi porunca întâi bisericească. După sfânta slujbă, se cuvine ca creştinul să se odihnească trupeşte şi sufleteşte, împodobindu-se cu facerea de fapte bune în slujba aproapelui.

133. Care este ziua de odihnă?

În Vechiul Testament, poporul evreu a ținut şi ține şi astăzi, ca zi de odihnă, sâmbăta, în amintirea eliberării sale din robia Egiptului.

Creştinii însă țin Duminica, fiindcă în această zi a înviat Mântuitorul din morți, aducând izbăvirea din robia păcatului. Iar faptul acesta este de cea mai mare însemnătate pentru că,

după cum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică şi credinţa noastră*” (I Cor. 15, 14).

Cum că Mântuitorul a înviat în ziua Duminicii mărturisesc limpede toţi Sfinţii Evanghelişti: *„Iar în ziua întâia a săptămânii, Maria Magdalena a venit la mormânt, dis-de-dimineaţă, fiind încă întuneric, şi a văzut piatra răsturnată de pe mormânt”* (Ioan 20, l; cf. Matei 28, 1-2; Marcu 16,1-7; Luca 23, 54-56). Cuvintele *„ziua întâia a săptămânii”* sau *„într-una din sâmbete”* exprimă duminica, fiindcă evreii numeau „sabat” sau „sâmbăta” atât ziua a şaptea, cât şi întreaga săptămână. Iar zilele săptămânii le numeau astfel: întâia zi după sâmbătă, adică duminica, o numeau „întâia a sâmbetei” sau „întâia a sâmbetelor” sau „una dintre sâmbete”. A doua zi după sâmbăta sau luni o numeau a doua a sâmbetei, şi aşa mai departe. Din aceasta se înţelege că Mântuitorul a înviat în ziua de duminică.

Apoi Duminica mai are însemnătate deosebită pentru creştini deoarece într-o zi de duminică S-a pogorât Duhul Sfânt peste Sfinţii Apostoli (Fapte 2, 1-4). ·

Creştinii ţin duminica drept zi de odihnă închinată lui Dumnezeu, chiar de pe timpul Sfinţilor Apostoli, după cum citim tot în Sfânta Scriptură: „*În ziua întâia a săptămânii, adunându-ne noi să frângem pâinea, Pavel, care avea de gând să plece a doua zi, a început să le vorbească şi a prelungit cuvântul lui până la miezul nopţii”* (Fapte 20, 7). «*A frânge pâinea*» înseamnă că Ucenicii se adunau să facă rugăciuni, să săvârşească Sfânta Liturghie şi să se împartăşească. Prin urmare, Sfânta Liturghie se făcea în zilele de duminică.

Deci, ţinând duminica în locul sâmbetei, creştinii nu calcă nicidecum porunca a patra, căci ei trăiesc după rânduielile Mântuitorului şi ale Sfinţilor Săi Apostoli.

Tot ca zile ale Domnului trebuie socotite, afară de duminici, şi celelalte sărbători rânduite de Sfânta noastră Biserică Ortodoxă.

134. Care este porunca a cincea?

Porunca a cincea este: *„Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, ca să-ţi fie bine şi să trăieşti ani mulţi pe pământul pe care Domnul Dumnezeul tău ţi-l va da ţie”* (Ieş. 20, 12).

Cele patru porunci dumnezeieşti despre care s-a vorbit până acum au arătat datoriile creştinului faţă de Dumnezeu, cuprinse pe scurt în datoria dragostei faţă de El.

Curăţia şi tăria dragostei faţă de Dumnezeu se adevereşte însă prin dragostea faţă de oameni, căci: „*Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăşte, mincinos este! Pentru ca cel ce nu iubeşte pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe Care nu L-a văzut, cum poate să-L iubească? Şi această poruncă avem de la El: cine iubeşte pe Dumnezeu să iubească şi pe fratele său”* (I Ioan 4, 20, 21). Dintre oameni, mai întâi trebuie iubiţi părinţii, care ne-au născut şi ne-au crescut şi, ca atare, după Dumnezeu, sunt binefăcătorii noştri cei mai mari, în viaţa pământească.

Din această pricină, cele şase porunci dumnezeieşti, care vorbesc despre datoriile sau dragostea faţă de oameni, încep cu porunca de a cinsti părinţii.

135. Ce înseamnă a cinsti pe părinţi?

A cinsti pe părinţi înseamnă:

1) *A-i iubi*, adică a le dori şi face tot binele cu putinţă. Iubirea faţă de părinţi este şi o poruncă a firii; de aceea o şi găsim la toate popoarele, chiar şi la toate vieţuitoarele, oricât de sălbatice ar fi ele.

2) *A asculta de ei*. „*Copii, ascultaţi pe părinţii voştri în Domnul, că aceasta este cu dreptate”* (Efes. 6,1). „*Fiule, păzeşte povaţa tatălui tău şi nu lepăda îndemnul maicii tale”* (Pilde 6, 20).

3) A nu-i supăra cu ceva şi a ne purta faţă de ei cu toată cuviinţa, vorbind despre ei şi cu ei numai de bine. „*Cel ce va grăi de rău pe tatăl său sau pe mama sa să fie dat morţii, că a grăit de rău pe tatăl său şi pe mama sa şi sângele său este asupra sa*” (Lev. 20, 9).

4) *A-i ajuta la nevoie, mângâindu-i în necazuri, şi înseninându-le bătrâneţile.* „*Fiule, sprijineşte pe tatăl tău la bătrâneţe şi nu-l mâhni în viaţa lui”* (Int. Sir. 3, 12).

Pilda în privinţa aceasta este Însuşi Mântuitorul Hristos, când, răstignit pe Cruce, a încredinţat pe sfânta Sa Maică ucenicului Său prea iubit, Ioan, ca să aibă grijă de ea (Ioan 19, 26-27).

5) *A ne ruga lui Dumnezeu pentru ajutorarea lor, când sunt în viaţă, iar după moarte, pentru odihna sufletelor lor,* împlinindu-le voinţa cea din urmă şi păstrându-le frumoasă amintire.

136. De ce la porunca despre cinstirea părinţilor Dumnezeu adaugă, ca ceva deosebit, făgăduinţa fericirii şi a vieţii îndelungate?

Dumnezeu adaugă făgăduinţa aceasta pentru a îndemna şi mai mult la împlinirea poruncii, căci pe ea se întemeiază buna rânduială în familie şi în orice fel de viaţă obştească.

137. Pe cine mai trebuie să cinstească copiii asemenea părinţilor lor?

Copiii au datoria să cinstească, asemenea părinţilor lor, pe toţi oamenii care într-un fel oarecare poartă grija de binele şi fericirea lor. Aşa sunt: preoţii, care se îngrijesc de mântuirea lor sufletească, învăţătorii, care le luminează şi îmbogăţesc mintea cu învăţături folositoare pentru viaţă, naşii de Botez etc.

138. Dar părinţii au datorii faţă de copii?

În cele zece porunci nu găsim o poruncă deosebită cu privire la datoriile părinţilor faţă de copii. Dar nici nu-i nevoie, fiindcă acestea sunt ceva foarte firesc. Dacă şi animalele îşi fac datoria de a hrăni şi creşte puii lor; cu atât mai mult trebuie să facă aceasta omul, care este făptură cea mai aleasă a lui Dumnezeu, înzestrata cu judecată.

După cum dragostea copiilor faţă de părinţi este o poruncă, la fel şi dragostea părintilor faţă de copii este tot o poruncă a legii fireşti. Din ea răsar simţămintele cele mai alese, pe care învăţătura creştină caută să le îndrepte spre slava lui Dumnezeu şi fericirea credincioşilor Săi.

După învăţătura Bisericii, copiii sunt un dar dumnezeiesc de mare preţ; de aceea grija părinţilor pentru ei înseamnă o mare răspundere.

139. Care sunt datoriile părinţilor faţă de copii?

Aceste datorii sunt, pe scurt, următoarele:

1) Să-i iubească, să se îngrijească de buna lor stare trupească, de hrana, îmbrăcămintea şi sănătatea lor, căci: *„Dacă cineva nu poartă grijă de ai săi şi mai ales de casnicii săi s-a lepădat de credinţă şi este mai rău decât un necredincios*" (I Tim. 5, 8).

2) Să le dea un mijloc de a câştiga în chip cinstit cele trebuincioase traiului.

3) Să le dea o creştere bună, pentru a-i face cetăţeni vrednici ai patriei pământeşti şi ai patriei cereşti.

Temelia bunei creşteri a copiilor o pun părinţii prin sfaturile şi pilda vieţii lor, lăudând, mustrând şi la nevoie chiar şi pedepsind, căci: *„Care este fiul pe care tatăl său nu-l pedepseşte?*" (Evr.12, 7). Îndeosebi, credincioşii trebuie să se îngrijească de buna creştere a copiilor şi în cele religioase şi morale, după cuvintele Sfântului Apostol Pavel: *„Părinţilor, nu întărâtaţi la mânie pe copiii voştri, ci creşteţi-i întru învăţătura şi certarea Domnului"* (Efes. 6, 4). Învăţătura şi pilda bună a părinţilor se întipăresc adânc în inima copiilor şi-i deprind la viaţa cinstită.

140. Care este porunca a şasea?

Porunca a şasea este: *„Să nu ucizi"* (Ieş. 20, 13).

141. Ce învaţă porunca aceasta?

Viaţa pământească este cel mai mare bun al omului şi temelia tuturor celorlalte bunuri de care se poate învrednici cineva pe pământ. După învăţătura Sfintei noastre Biserici, Dumnezeu fiind Creatorul vieţii omeneşti, numai El, şi nu omul, are drepturi nemărginite asupra ei.

Apoi, viaţa pământească este timpul de pregătire pentru viaţa veşnică. În aceasta se cuprinde preţul mare al vieţii pământeşti pentru creştini. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: «Vrei să ştii pentru ce este de preţ această viaţă? Fiindcă este pentru noi temelia vieţii viitoare şi prilej şi loc de luptă şi alergare pentru cununile cereşti»[641].

[641] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Către poporul antiohian,* Omilia 6, 4, Migne, *P. G.*, XLVIII. col. 86.

Fiind un dar al lui Dumnezeu şi având un preţ atât de mare, păstrarea şi îngrijirea vieţii, pentru timpul rânduit ei de Dumnezeu, este şi o datorie şi un drept al fiecărui credincios.

Tocmai aceasta cere Dumnezeu prin porunca a şasea din Decalog, când opreşte uciderea.

142. Câte feluri de ucidere sunt?

Sunt două feluri de ucidere: *trupească* şi *sufletească*.

Uciderea trupească înseamnă ridicarea vieţii aproapelui cu orice fel de armă, sau lovirea şi rănirea lui, care-i aduc mai târziu moartea.

Tot ucidere a aproapelui înseamnă:

1) Istovirea lui printr-o muncă ce-i întrece puterile trupeşti şi astfel îi grăbeşte sfârşitul;

2) Purtarea cu asprime faţă de el, ceea ce-l amărăşte şi, de asemenea, îi poate scurta viaţa;

3) Lăsarea lui să moară de foame, fie că nu i se dau cele trebuincioase traiului, fie că nu i se dă putinţa să şi le câştige singur;

4) Orice faptă care-i primejduieşte şi nimiceşte viaţa.

5) Ucidere înseamnă şi avortul, cu buna ştiinţă şi voie.

143. Ce înseamnă uciderea sufletească?

Uciderea sufletească înseamnă pildă rea, prin vorbe şi fapte necuviincioase, prin care se dă aproapelui pricină de a se abate din calea cea bună şi a păcătui, ceea ce îi aduce moartea sufletului, după cuvântul Sfintei Scripturi, care zice: *„Păcatul, odată săvârşit, aduce moarte”* (Iacov 1, 15). Cu privire la aceasta, Mântuitorul spune: *„Cine va sminti pe unul dintre aceştia mici, care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui de i-ar lega de gât o piatră de moară şi să fie aruncat în mare”* (Marcu 9, 42).

Tot ucidere sufletească înseamnă: pizma, mânia, clevetirea şi ura aproapelui, căci *„Oricine urăşte pe fratele său este ucigaş de oameni*” (I Ioan 3, 15).

144. Porunca a şasea opreşte numai uciderea aproapelui?

Nu. Această poruncă opreşte şi sinuciderea, adică nimicirea cu bună ştiinţă şi voie a vieţii proprii. Căci dacă este împotriva firii a ucide pe un om, care este asemenea nouă, cu atât mai mult este împotriva firii a ne ucide pe noi înşine. După învăţătura Sfintei noastre Biserici, viaţa noastră este a lui Dumnezeu, Care ne-a dat-o, şi deci nu avem voie să facem cu ea ce voim.

145. Este şi o sinucidere sufletească

Da, şi anume atunci când omul consimte să trăiască în păcat, căci: *„Plata păcatului este moartea”* (Rom. 6, 23).

146. Este uciderea un păcat greu?

Uciderea este păcatul cel mai mare pe care-l poate săvârşi cineva faţa de aproapele şi faţă de sine însuşi. Sfânta Scriptură numără uciderea printre păcatele strigătoare la cer. *„Glasul sângelui fratelui tău strigă către Mine din Pământ”* (Fac. 4, 10).

147. De ce este uciderea un păcat foarte greu?

Uciderea este un păcat foarte greu fiindcă prin ea:

1) Se distruge o fiinţă care poartă în sine chipul lui Dumnezeu;

2) Se intră cu nelegiuire în drepturile lui Dumnezeu, Care este singurul stăpân asupra vieţii şi a morţii;

3) Se răpeşte un drept firescă al fiecăruia şi bunul cel mai de preţ dăruit omului de Dumnezeu pe care nimeni nu-l mai poate înapoia;

4) Se calcă porunca dragostei;

5) Se ştirbesc drepturile societăţii faţă de care fiecare om are anumite datorii de împlinit;

6) Se ucid serii întregi de urmaşi; care aveau dreptul la viaţă şi puteau fi de mare folos societăţii. *Uciderea este păcat împotriva lui Dumnezeu, împotriva firii omului şi împotriva societăţii.*

În ce priveşte pe sinucigaşi, deoarece ei de bună voie rup legătura cu Dumnezeu, Biserica, prin canoanele ei, opreşte înmormântarea lor după rânduielile creştineşti. Aceasta, bineînţeles, dacă atunci când s-au sinucis au fost în deplinătatea minţii.

148. Care este porunca a şaptea?

Porunca a şaptea este: *„Sa nu fii desfrânat”* (Ieş. 20, 14). 149. Ce se opreşte prin această poruncă?

Prin această poruncă sunt oprite toate cugetele şi dorinşele necurate, toate cuvintele şi faptele necuviincioase de care creştinul trebuie să se ruşineze înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor. De asemenea, porunca aceasta opreşte toate acele lucruri şi fapte care pot duce pe creştin la păcatul desfrânării; precum: îmbrăcămintea necuviincioasă, necumpătarea în mâncare şi băutură, citirea cărților pornografice, jocurile şi cântecele necuviincioase, beția şi lenea. Tot de păcatul desfrânării ține şi călcarea credinței dintre soț şi soție, adică adulterul.

Dragostea dintre soț şi soție trebuie să se asemene în curăție cu dragostea dintre Hristos şi Biserică (Efes. 5, 21-33). Orice abatere de la această dragoste curată, fie şi numai cu gândul, înseamnă o călcare a poruncii a şaptea (Matei 5, 28). Dar şi până la căsătorie, creştinul trebuie să se păzească curat de orice desfrânare. Dacă unul dintre soți moare, iar cel rămas în viață nu poate să se păzească curat, atunci să se recăsătorească (I Tim. 5, 14). Biserica îngăduie căsătoria a doua şi chiar pe a treia.

150. Este desfrânarea un păcat mare?

Desfrânarea este un păcat foarte mare, fiindcă răpeşte omului curăția trupească şi sufletească, vatămă sănătatea, întunecă mintea, împietreşte inima şi îndepărtează pe credincios de Dumnezeu. Pe de altă parte, ea mai îndeamna şi la alte păcate, ca: minciuna, furtul, omorul.

Sfânta Scriptură îndeamnă să fugim de păcatul desfrânării: *„Fugiți de desfrânare! Orice păcat pe care-l va săvârşi omul este în afară de trup. Cine se dedă însă desfrânării păcătuieşte în însuşi trupul său*” (I Cor. 6, 18). Cei ce se fac vinovați de astfel de păcate nu vor moşteni împărăția lui Dumnezeu (I Cor. 6, 8-9). Datoria creştinului este, deci, să se ferească de acest păcat şi de toată ispita spre el, prin rugăciune, post, munca şi stăpânirea poftelor.

151. Care este porunca a opta?

Porunca a opta este: „*Să nu furi*” (Ieş. 20, 15).

152. Ce opreşte această poruncă?

Această poruncă opreşte luarea sau însuşirea pe nedrept a bunurilor străine. Împotriva acestei porunci se păcătuieşte prin:

1) Luarea pe ascuns a lucrurilor străine (furt);

2) Luarea cu sila şi pe față a lucrurilor altuia (prădare);

3) Luarea bunurilor străine prin mijloace viclene (înşelăciune), de pildă prin falsificare de acte, cumpărare cu bani falşi, vânzarea cu măsuri mincinoase, delapidare;

4) Vânzarea celor trebuitoare traiului cu prețuri de două sau mai multe ori mai mari (specula);

5) Luarea de dobândă mare (cămătărie);

6) Oprirea plății cuvenite lucrătorilor;

7) Luarea de bani pentru lucruri pe care cineva este îndatorat de slujba sa să le facă, sau pentru a le face altfel de cum cere legea (mita);

8) Neîntoarcerea lucrului luat cu împrumut;

9) Neîmplinirea datoriei cerute de slujba pe care o are cineva, adică primirea unei plați fără a munci;

10) Trăirea din cerşetorie, atunci când cineva poate să-şi câştige hrana prin muncă;

11) Însuşirea lucrurilor închinate lui Dumnezeu sau lăsate prin daruri şi testamente Bisericii (sacrilegiu);

12) Vânzarea şi cumpărarea pe bani a harului sfințitor, adică cumpărarea cu bani, şi nu dobândirea prin vrednicie, a puterii de a săvârşi slujbe bisericeşti (simonie).

153. Este furtul un păcat greu?

Da, furtul este un păcat greu, fiindcă loveşte în datoria de a fi drepți şi a iubi pe aproapele nostru.

Sfântul Apostol Pavel îl numără printre păcatele care îl lipsesc pe făptuitor de împărăția lui Dumnezeu (I Cor. 6, 10).

Deci, datoria creştinului este să-şi câştige cele de trebuință numai prin muncă cinstită şi nicidecum să-şi însuşească pe nedrept lucrurile străine.

154. Care este porunca a noua?

Porunca a noua este: *„Să nu mărturiseşti strâmb împotriva aproapelui tău"* (Ieş. 20, 16).

155. Ce opreşte această poruncă?

Această poruncă opreşte minciuna, care înseamnă tăinuirea cu știință şi voință a adevărului, pentru a înşela, rătăci şi păgubi pe altul.

156. Cum se poate săvârşi minciuna?

Minciuna se săvârşeşte cu vorba, cu scrisul, cu fapta sau şi numai cu anumite semne, sau cu tăcerea. De pildă, cineva ție ca ceea ce se spune despre altul nu este adevărat şi, totuşi, nu arată adevărul, ci tace, zâmbeşte sau face un semn de întărire a celor spuse.

157. Care sunt chipurile minciunii?

Minciuna poate lua diferite chipuri. Iată pe cele mai însemnate dintre ele:

1) Mărturia mincinoasă, jurământul strâmb şi pâra nedreaptă împotriva aproapelui;

2) Năravul de a adăuga câte ceva la adevărul lucrurilor, adică de a înflori mereu lucrurile, încât nu se mai poate şti care este adevărul. De asemenea, năravul de a te lauda cu lucruri pe care nu le ai, sau de a tăinui pe cele avute, spre a înşela pe alții;

3) Viclenia sau vorba cu două înțelesuri, din care nu se poate deosebi adevărul şi prin care se urmăreşte înşelarea cuiva;

4) Prefăcătoria (falsitatea), adică ascunderea minciunii sub chipul prieteniei, dragostei şi al binefacerii, spre a înşela şi păgubi pe alții;

5) Linguşirea, care înseamnă lăudarea cuiva pentru însuşiri pe care acela nu le are, în scopul câştigării de foloase nemeritate;

6) Fățărnicia (ipocrizia), adică primirea fără gând curat a părerilor şi spuselor altuia, pentru a câştiga foloase deosebite de pe urma acestui lucru. Cei cuprinşi de fățărnicie una gândesc şi alta spun şi fac. De păcatul fățărniciei se fac vinovați şi cei care se arată că țin rânduielile bisericeşti, pe când, de fapt, nu le țin. Pe vremea Mântuitorului cădeau în păcatul fățărniciei mai ales fariseii şi cărturarii; de aceea minciuna prin fățărnicie se mai numeşte şi fariseism;

7) Grăirea de rău, clevetirea sau calomnia, prin care se pun pe seama cuiva cuvinte rele pe care acela nu le-a spus, sau fapte rele pe care nu le-a făcut, cu gândul de a-i face rău. Tot aici se numără şi răspândirea celor născocite pe seama cuiva.

158. Este minciuna un păcat?

Din orice motiv s-ar spune şi în orice chip s-ar săvârşi, minciuna este păcat mare şi iata de ce:

1) Credinciosului îi este dat de Dumnezeu să caute, să cunoască şi să mărturisească adevărul, având ca tălmaci al gândurilor şi simțămintelor sale, graiul.

Minciuna, făcând rea întrebuințarea de grai, nesocoteşte acest dar de mare preț cu care este înzestrat numai omul, şi prin aceasta înjoseşte pe omul mincinos şi păgubeşte pe ceilalți semeni. Minciuna este primejdioasă, fiindcă se furişează pe nesimțite în sufletul omului, prinde rădăcini şi numai cu mare greutate poate fi scoasă;

2) După învățătura Sfintei noastre Biserici, omul este creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Prin minciună se întunecă în om chipul lui Dumnezeu care este adevărul veşnic şi se întipăreşte chipul diavolului care este tatăl minciunii;

3) Omului îi este dat sa trăiască împreună cu alții. Viața de obşte poate înflori însă numai dacă oamenii au încredere unii în alții, iar încrederea între ei se arată limpede prin dragostea de adevăr. Minciuna, dimpotrivă, înăbuşind adevărul, roade încrederea dintre oameni, otrăveşte legăturile de dragoste şi de dreptate dintre ei şi astfel face cu neputință înflorirea vieții de obşte.

Omul pârâtor, trădator şi martor mincinos, este fiară prefăcută şi mult împleticită, tulbură judecățile, desparte pe bărbat de femeie, încurcă pe stăpânitori, face dezbinări, întărită pe oameni unul asupra altuia, desparte prietenii, varsă sânge, păgubeşte, răpeşte, nedreptăţeşte, dezbracă orfanii, întristează văduvele, dărâma case, risipeşte sate, pustieşte oraşe şi pierde popoare întregi[642].

Minciuna este lucrul diavolului, care printr-o minciună i-a făcut pe cei dintâi oameni să calce porunca lui Dumnezeu şi de atunci îndeamnă mereu la acest păcat. De aceea, în Sfânta Scriptură diavolul este numit: *Tatăl minciunii"* (Ioan 8, 44).

Dumnezeu urăşte minciuna: *„Buzele cele grăitoare de minciună sunt urâciune înaintea Domnului"* (Pilde 12, 22). Fiind faptă urâtă, minciuna nu poate rămâne fără pedeapsă. Dacă uneori scapă de pedeapsa oamenilor, nu poate scapa însă nicidecum de pedeapsa lui Dumnezeu, căci: *„Partea... tuturor celor mincinoşi este în iezerul care arde, cu foc şi cu pucioasă, care este moartea a doua"* (Apoc. 21, 8).

De aceea, Sfânta Scriptură ne îndeamnă să ne ferim de păcatul minciunii: *„Nu vă minţiţi unul pe altul"* (Col. 3, 9). Sau: *„Lepădând minciuna grăiţi adevărul fiecare cu aproapele său, căci unul altuia suntem mădular"* (Efes. 4, 25).

Deci, porunca a noua din Decalog, oprind mărturia mincinoasă şi orice fel de minciună, cere fiecărui creştin să spună adevărul şi să se straduiască pentru biruința adevărului. *„Cel ce voieşte să iubească viața şi să vadă zile bune să-şi oprească limba de la rău şi buzele sale să nu grăiască vicleşug"* (I Petru 3, 10).

159. Este dator creştinul să spună întotdeauna tot ceea ce ştie?

Datoria adevărului nu cere întotdeauna mărturisirea tuturor celor ştiute. *Ea este îngrădită prin datoria de a păstra nedescoperite lucrurile care ni s-au încredinţat pe temeiul încrederii în cuvântul nostru că vom păstra tăcerea* (datoria discreției, adică a păstrării celor încredințate spre a nu fi destăinuite). De asemenea trebuie păstrate nedestăinuite şi lucrurile în legătură cu slujba fiecăruia, după cum cere legea (Datoria secretului profesional).

Destăinuirea lucrurilor încredințate spre păstrare se poate face numai la cererea autorităților îndreptățite, sau când prin tăcerea asupra lor se păgubeşte viața de obşte.

Numai destăinuirile creştinului la Sfânta Taină a Spovedaniei nu pot fi date în vileag niciodată de către duhovnic.

160. Care este porunca a zecea?

Porunca a zecea este: „*Să nu doreşti nimic din câte are aproapele tău*" (Ieş. 20, 17).

161. Ce opreşte această poruncă?

Porunca a zecea opreşte însuşirea lucrurilor altuia, precum şi pofta după ele, dorirea lor. Căci dacă cineva doreşte ceva, atunci va căuta să-şi însuşească ceea ce doreşte.

Această poruncă opreşte deci toate cugetele, dorintele şi poftele necurate ale inimii, fiindcă din ele se nasc apoi tot felul de fapte rele. Nu este de ajuns numai să nu furăm lucrul aproapelui, dar nici nu ne este îngăduit să-l dorim şi să-l poftim în sufletul nostru, fiindcă pofta naşte păcatul, iar păcatul înfăptuindu-se naşte moartea veşnică (Iacov 1,15). Mântuitorul spune: *„Căci din inimă ies gânduri rele, ucideri, adultere, desfrânări, furtişaguri, mărturii mincinoase, hule"* (Matei 15, 19).

Aşadar, porunca a zecea cere *stârpirea din rădăcină a cauzelor răului*, care sălăşluiesc în inima omului şi se cuprind în pofta zămislitoare de păcat. Deci creştinul este dator să se curăţească de poftele rele, să lupte împotriva lor prin rugăciune, post şi prin împărtăşirea cu Sfintele Taine, precum citim în Sfânta Scriptură: „*Să ne curățim pe noi de toată întinarea trupului şi a duhului, desăvârşind sfinţenia în frica lui Dumnezeu"* (II Cor. 7, 1).

---

[642] Sfântul Ioan Gura de Aur, *Hristoitia*, p. 101

DATORIILE CREŞTINULUI

162. Care este rostul legilor morale?

Din cele spuse până acum am înțeles că creştinul trebuie să se călăuzească în viață după legile morale. Acestea îi arată datoriile prin împlinirea cărora îşi poate întocmi viața potrivit voii lui Dumnezeu şi dobândi mântuirea sufletului.

163. Care sunt aceste datorii ale creştinului?

Datoriile creştinului le-a arătat lămurit Mântuitorul în răspunsul dat unuia dintre ispititorii Săi, care voia să cunoască cea mai mare poruncă din Lege, zicându-i: *„Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău. Aceasta este marea şi întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca şi aceasta: Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuți"* (Matei 22, 37-39).

Aşadar, *creştinul are datorii către Dumnezeu, către sine însuşi şi către aproapele.*

Despre ele s-a vorbit în partea de mai înainte. De aceea acum le arătăm la un loc, dar numai pe scurt.

164. Care sunt datoriile către Dumnezeu?

Creştinul este dator să se străduiască să cunoască pe Dumnezeu şi să recunoască în El pe Creatorul, Binefăcătorul, Sfințitorul şi Judecătorul său şi numai Lui să-I slujească cu toate puterile sale. Aceasta o cere porunca întâi a Decalogului, precum şi Mântuitorul, prin cuvintele spuse cu prilejul ispitirii Lui de către diavol: *„Piei, satano, căci scris este: Domnului Dumnezeului tău să te închini şi Lui singur să-I slujeşti"* (Matei 4, 10).

165. În ce chip slujeşte creştinul lui Dumnezeu?

Creştinul slujeşte lui Dumnezeu prin însuşirea şi punerea în lucrare a celor trei virtuți teologice: *credința, nădejdea* şi *dragostea*, precum şi *prin împlinirea conştiincioasă a tuturor actelor de cult, după rânduiala sfintei noastre Biserici Ortodoxe* (rugăciunea, serbarea Duminicii şi a celorlalte zile de sărbătoare, cinstirea îngerilor, a sfinților, a sfintelor moaşte, a sfintelor icoane, a sfintelor cruci, respectarea persoanelor, locurilor, lucrurilor şi numelor sfintite de Dumnezeu, ținerea jurământului şi votului, mărturisirea fără sfială şi teamă a învățăturii sfintei noastre Biserici Ortodoxe, după pilda Mântuitorului, a Sfinților Apostoli şi a Sfinților Mucenici).

Despre acestea s-a vorbit mai înainte.

DATORIILE CĂTRE SINE ÎNSUŞI

166. Ce înțelegem prin datoriile creştinului către sine însuşi?

Pentru a putea face față aşa cum se cuvine diferitelor trebuințe ale vieții şi pentru a-şi îndeplini menirea sa morală, creştinul are nevoie de pregătire sufletească şi trupească. Această pregătire o au în vedere tocmai *datoriile către sine insuşi*. Prin mijlocirea lor, puterile şi însuşirile credinciosului, ajutate de harul sfințitor, înfloresc şi rodesc binefăcător în viață.

167. De câte feluri sunt datoriile către sine însuşi?

Datoriile către sine însuşi sunt de două feluri: unele privesc întreaga ființă a credinciosului, iar altele, fiecare parte alcătuitoare a ființei sale, adică *sufletul* şi *trupul*.

168. Care sunt datoriile creştinului către întreaga sa ființă?

Datoriile creştinului către întreaga sa ființă se cuprind în trei virtuți de seamă: *cinstirea de sine, dragostea de sine* şi *smerenia.*

169. Ce este cinstirea de sine?

Cinstirea de sine este virtutea, prin care credinciosul recunoaşte şi prețuieşte vrednicia cu care Dumnezeu 1-a înzestrat mai mult decât pe toate celelalte fapturi.

Cu mintea sa, credinciosul își dă seama că el are însușiri și puteri care-1 deosebesc de toate celelalte făpturi. Credința creștină îi arată că numai omul este creat *„după chipul lui Dumnezeu”* (Fac. 1, 26-27); că este scăpat din robia păcatului prin jertfa Mântuitorului, că este *„templu al Duhului Sfânt*” (I Cor. 6, 19) și chemat la fericirea veșnică. Faptul acesta, de bună seamă, trebuie să-i fie creștinului îndemn puternic de a prețui după cuviința darurile și vrednicia cu care 1-a înzestrat Dumnezeu numai pe el, adică îndemn puternic de a se cinsti și respecta pe sine.

170. În ce chip își arată creștinul cinstirea de sine?

Creștinul își arată cinstirea de sine, pe de o parte, prin *ferirea de faptele rele,* care întuneca și înjosesc chipul lui Dumnezeu în el; iar pe de altă parte, *prin săvârșirea falptelor bune*, care îl conduc spre asemănarea cu Dumnezeu *și prin păstrarea cinstei* sau *a numelui celui* bun.

171. Ce este cinstea sau numele cel bun?

Cinstea, numele cel bun sau onoarea este recunoașterea de către ceilalți semeni a vredniciei morale și a muncii cuiva. Ea se câștigă prin năzuința firească a credinciosului de a-și îndeplini conștient datoriile sale, prin purtarea cuviincioasă în orice împrejurare și prin statornicia în bine.

În Sfânta Scriptură se spune că „*Un nume bun este mai de preț, decât bogația*” (Pilde 22,1). Conștiința cinstirii de sine este un frâu împotriva păcatelor și un îndemn către virtute. De aceea, *datoria creștinului este să-și câștige și să-și apere cinstea sa*.

172. Care sunt foloasele cinstirii de sine?

Cinstirea de sine este un scut puternic împotriva ispitelor păcatului, îndemn tare de a stărui și înainta în virtute, izvor bogat al dragostei și mulțumirii către Dumnezeu pentru darurile primite, precum și al dragostei către aproapele care și el, asemenea, este creat după *„chipul lui Dumnezeu”*.

173. Care sunt păcatele împotriva cinstirii de sine?

Păcatele împotriva cinstirii de sine sunt: înjosirea prin fățărnicie, lingușirea, viețuirea păcătoasă și nepăsarea față de cinstea proprie.

174. Ce este dragostea de sine?

Dragostea de sine este virtutea prin care creștinul, întărit de harul sfințitor, năzuiește să-și dezvolte darurile primite de la Dumnezeu și să-și desăvârșească viața, potrivit legilor morale, spre a ajunge la unirea cu Dumnezeu.

Deci, pe când dragostea firească de sine se cuprinde în imboldul păstrării vieții, virtutea dragostei de sine se arată prin păstrarea, sporirea și buna întrebuințare a darurilor primite de la Dumnezeu.

175. În ce chip își arată creștinul dragostea de sine?

Creștinul își arată dragostea de sine prin grija față de luminarea și întărirea puterilor sufletești și de mântuirea sufletului, după cuvântul Sfintei Scripturi, care spune: *„Ce-i va folosi omului dacă ar câștiga lumea întreagă, iar sufletul său îi va pierde?*” (Matei 16, 26), precum și prin grija pentru sănătatea trupului și pentru folosirea lui în slujba lui Dumnezeu și a aproapelui.

176. Care sunt foloasele dragostei de sine?

Virtutea dragostei de sine, fiind nedespărțită de dragostea către Dumnezeu și către aproapele, este neapărat necesară pentru mântuire. Fără ea, creștinul nu poate împlini lucrul pe care i 1-a încredințat Dumne zeu în această viață, nu poate fi stăruitor în bine și nici nu poate folosi bine virtuțile creștinești. Ea înfrânează poftele rele, duce la ferirea de păcat și la împodobirea cu alese virtuți creștine.

177. Care sunt păcatele împotriva dragostei de sine?

Păcatele împotriva dragostei de sine se cuprind, pe scurt, în ura de sine, arătată prin săvârșirea de fapte rele, precum citim în Sfânta Scriptură: „*De viețuiți după trup, veți muri, iar dacă ucideți, cu Duhul, faptele trupului, veți fi vii”* (Rom. 8, 13).

178. Ce este smerenia?

Smerenia, întâlnită cu adevărat numai în religia creştină, este virtutea prin care creştinul recunoaşte că toate darurile şi însuşirile sale bune le-a primit de la Dumnezeu şi de aceea nu se mândreşte cu ele. „*Ce ai, pe care să nu-l fi primit; iar dacă L-ai primit, de ce te făleşti, ca şi cum nu l-ai fi primit?*” (I Cor. 4, 7).

Dar pentru că, pe lângă însuşiri bune, fiecare om are şi slăbiciuni, smerenia mai cere ca fiecare să-şi recunoască şi slăbiciunile sale, precum şi să recunoască în acelaşi timp şi părţile bune ale aproapelui.

Aşadar, smerenia nu se împotriveşte cinstirii şi dragostei de sine. Dimpotrivă, cu cât creştinul este mai pătruns de înaltă vrednicie a firii sale şi de înălţimea chemării sale, cu atât mai mult el va şti să preţuiască şi darurile date de Dumnezeu lui şi aproapelui, recunoscându-şi totodată atât slăbiciunile sale, cât şi dependenţa sa întru toate de Dumnezeu.

179. Este smerenia necesară mântuirii?

Da, pentru că fără smerenie nu poate avea loc lucrarea eficientă a harului dumnezeiesc, nici credinţă desăvârşită, nici rugăciunea cuviincioasă, nici pocăinţa adevărată şi nici stăruinţa în bine.

Astfel, smerenia este una dintre cele mai alese virtuţi creştine, fiind cu drept cuvânt numită temelia lor. Aşa, de pildă, credinţa este smerenie a minţii; ascultarea, smerenie a voii; pocăinţa, smerenie a poftelor şi a patimilor. De aceea Mântuitorul şi Sfinţii Apostoli îndeamnă cu multă stăruinţă, prin cuvânt şi pildă, la împodobirea cu virtutea smereniei: „*Învăţaţi-vă de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi găsi odihna sufletelor voastre*” (Matei 11, 29), spune Mântuitorul, Care, Dumnezeu fiind, S-a smerit într-atât încât a luat chipul neputinţei noastre şi S-a făcut om. El a trăit o viaţă plină de lipsuri, urmărind împlinirea lucrării de mântuire a oamenilor, iar nu strălucirea trecătoare a vieţii pământeşti.

De aceea şi Sfântul Apostol Petru îndeamnă la smerenie, spunând că *Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har,,* (I Petru 5, 5).

Pilde alese de smerenie găseşte creştinul în viaţa Maicii Domnului şi a celorlalţi sfinţi.

180. Care sunt însuşirile smereniei?

Smerenia creştină trebuie să fie: 1) Curată, adică să pornească cu adevărat din inimă; altfel ea este făţărnicie şi mândrie tăinuită; 2) Să fie *unită cu adevărata cinstire şi dragoste de sine şi cu încrederea în Dumnezeu;* altfel ea este slăbiciune vinovată; 3) Să se *arate prin fapte* şi să fie statornică *în toate împrejurările;* altfel ea nu are nici o valoare morală.

181. Care sunt roadele smereniei?

Roadele cele mai de seamă ale smereniei sunt: 1) Ascultarea de Dumnezeu şi recunoştinţa faţă de El; 2) Căinţa pentru păcate şi dorul după conlucrarea cu harul sfinţitor (I Petru 5, 5); 3) Pacea sufletului (Matei 11, 29); 4) Înfrânarea imboldului după laude şi măriri deşarte; 5) Cinstirea, dragostea, dreptatea şi îngăduinţa faţă de aproapele.

182. Care sunt mijloacele pentru câştigarea smereniei?

Mijloacele potrivite pentru câştigarea smereniei sunt: 1) Rugăciunea pentru dobândirea ajutorului lui Dumnezeu; 2) Luarea aminte la învăţătura Mântuitorului, la pilda vieţii Sale şi a sfinţilor; 3) Cunoaşterea adevărată de sine, căci cine se cunoaşte bine pe sine şi îşi cunoaşte însuşirile sale bune, dar şi slăbiciunile şi pornirile sale pătimaşe şi are voinţa să le stăpânească, poate evita faptele rele şi stărui în cele bune.

183. Care sunt păcatele împotriva smereniei?

Păcatele împotriva smereniei se cuprind în mândrie, adică în patima de a se înălţa pe sine peste măsură, din care răsar multe alte rele. *„Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har”* (I Petru 5, 5). Căci, pe când *mândria este moartea virtuţilor, smerenia este moartea păcatelor şi viaţa virtuţilor.*

Păcat împotriva smereniei este şi înjosirea credinciosului, prin folosirea darurilor primite de la Dumnezeu pentru lucrări nefolositoare.

184. Care sunt datoriile creştinului față de sufletul său?

După învățătura sfintei noastre Biserici, sufletul este creație dumnezeiască, chipul lui Dumnezeu în om, partea spirituală şi nemuritoare care-l deosebeşte pe om de orice altă făptură, deci partea cea mai de preț a ființei sale.

Din această cauză, datoriile către suflet sunt cele mai sfinte pentru creştini. Ele se cuprind în grija de luminarea şi întărirea puterilor sufleteşti cu care l-a înzestrat Dumnezeu pe om spre a trăi viața pământească potrivit legilor morale şi a dobândi fericirea cerească.

Puterile sufleteşti sunt: *mintea, vointa* şi *simțămintele.*

185. În ce se cuprinde grija față de minte?

Mintea este puterea sufletească prin care omul cunoaşte şi înțelege lucrurile. În ea a sădit Dumnezeu năzuința de a cunoaşte adevărul, de a pătrunde în tainele lumii create şi a-şi însuşi cât mai multe cunoştințe.

Datoria creştinului este de a înlesni această năzuință şi lucrare a minții sale şi de a-i da prilej să-şi adune cunoştințe bogate şi temeinice, prin care se ridică şi înfloreşte viața.

Îndeosebi, creştinul trebuie să se îngrijească de luminarea şi înzestrarea minții sale cu învățătura propovăduită de sfânta noastră Biserică Ortodoxă în care se cuprind adevărurile veşnice, descoperite de Dumnezeu. Practica vieții creştine a dovedit că învățătura creştină este izvor nesecat de cunoştințe folositoare şi că nu este trebuință a vieții care să nu poată fi îndrumată spre bine, în lumina ei. Căci mintea care iubeşte pe Dumnezeu este făclia care luminează sufletul, spune Sfântul Antonie cel Mare[643].

Creşterea bună în familie, învățămintele din şcoală, aşezămintele culturale, bibliotecile cu cărți bune, şi mai ales Biserica, cu slujbele ei şi cu propovăduirea cuvântului dumnezeiesc, pun la îndemâna credinciosului mijloacele potrivite pentru împlinirea datoriei de a-şi lumina mintea.

186. În ce chip poate păcătui creştinul împotriva acestei datorii? Împotriva acestei datorii creştinul poate păcătui prin nepăsarea față de adevăr şi îndeosebi față de adevărul creştin şi prin lenea de a-şi însuşi cunoştintele roditoare de bine vremelnic şi veşnic.

187. În ce se cuprinde grija față de voință?

Voința este puterea sufletească prin care omul îşi aduce la îndeplinire gândurile şi dorințele sale. În ea a sădit Dumnezeu năzuința spre bine. După învățătura Sfintei noastre Biserici, voința omului a fost îndreptată numai spre bine. În urma păcatului strămoşesc însă, slăbindu-i-se puterea, ea s-a îndreptat mai mult spre rău, fără să-şi piardă însă puterea de a se hotărî şi spre bine. Mântuitorul, prin jertfa de pe Cruce, a recâştigat omului harul dumnezeiesc, pentru a putea birui pornirile voinței spre rău. Astfel, având ajutorul dumnezeiesc, datoria creştinului este ca, prin virtutea înfrânării şi a bărbăției, să-şi întărească puterea voinței sale, încât aceasta, în chip statornic, să se îndrepte numai spre împlinirea faptelor bune. *„Nu te lăsa biruit de rău, ci biruieşte răul cu binele”* (Rom.12, 21).

Statornicia voinței omului pe calea binelui se numeşte *caracter moral.* Omul împodobit cu caracter moral nu se lasă abătut din calea binelui, oricâte greutăți, ispite şi primejdii ar întâlni. El îşi îndeplineşte totdeauna în chip deplin datoriile sale, ține seama de drepturile semenilor săi, caută să fie folositor obştii, iar prin viața şi faptele sale îşi dă silința să fie pildă bună altora.

Împotriva datoriei de a-şi întări voința spre bine, se păcătuieşte îndeosebi prin neînfrânarea poftelor şi a pornirilor rele.

188. În ce se cuprinde grija față de simțăminte?

Simțămintele, prin care credinciosul îşi dă seama de ceea ce este frumos, plăcut şi bine, sau neplăcut şi rău, au mare înrâurire asupra dezvoltării vieții sale religios-morale. De alta parte însă, simțămintele omeneşti sunt supuse rătăcirii mai mult decât celelalte puteri sufleteşti. Din această pricină, datoria creştinului este ca, ajutat de harul dumnezeiesc, să-şi

[643] *Filocalia*, vol. 1, p. 27.

stăpinească cu mintea şi cu voia simţămintele şi să le îndrumeze astfel încât ceea ce vor spune ele că-i plăcut, bun, frumos şi moral să fie într-adevăr aşa.

189. Prin ce mijloace se poate face acest lucru?

Simţămintele pot fi îndrumate şi întărite în binele moral prin înfrânarea patimilor, prin citirea cărţilor ziditoare de viaţă morală şi îndeosebi a celor cu cuprins religios, prin admirarea frumuseţilor naturii, prin muzică aleasă, pictură frumoasă.

Simţămintele curate se nasc în sufletul credinciosului prin citirile din Istoria sfântă despre dragostea de oameni a lui Dumnezeu, arătată de Mântuitorul, despre curajul Sfinţilor Apostoli în propovăduirea învăţăturii creştine sau despre statornicia în credinţă a sfinţilor mucenici.

De asemenea psalmii, rugăciunile, sfintele slujbe, cântările şi pictura religioasă sunt izvor de învăţăminte înalte.

Simţămintele produc fiori sufleteşti, care duc la hotărâri tari, la pocăinţă şi la însufleţire spre fapte bune.

190. Care sunt datoriile creştinului către trupul său?

Datoriile creştinului către trupul său se cuprind, pe scurt, în grija de viaţă şi de sănătatea lui.

După învăţătura creştină, trupul este zidire a lui Dumnezeu, locuinţă şi slujitorul sufletului. El ia parte la primirea Sfintelor Taine şi este menit pentru învierea şi preamărirea în viaţa cea de după moarte (Rom. 8,11).

Pe de altă parte, de trup este legată viaţa pământească, în timpul căreia creştinul trebuie să-şi pregătească mântuirea, după cuvintele Mântuitorului: *„Trebuie să fac, până este ziuă, lucrările Celui ce M-a trimis pe Mine; că vine noaptea, când nimeni nu poate să lucreze*” (Ioan 9, 4).

Viaţa având un astfel de preţ, creştinul are şi datoria şi dreptul de a o păstra şi apăra, atât pentru el cât şi pentru obşte, precum cere şi porunca dumnezeiască: «să nu ucizi».

191. Viaţa nu poate fi nicicând jertfită?

Viaţa trupească este un bun însemnat, dar nu cel mai mare bun al credinciosului. De aceea şi datoria pentru păstrarea ei nu este fără margini. Sunt împrejurări în care primejduirea şi jertfirea vieţii este chiar o datorie. Astfel, Sfinţii Apostoli au îndurat prigoniri şi moarte pentru propovăduirea Sfintei Evanghelii. Sfinţii Mucenici au preferat să moară decât să se lepede de Mântuitorul, împlinind cuvântul Domnului, care spune: *„Nu va temeţi de cei ce ucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă; temeţi-vă mai curând de acela care poate şi trupul şi sufletul să le piardă în gheenă”* (Matei 10, 28). Pe de altă parte, preoţii, medicii, îngrijitorii celor cuprinşi de boli molipsitoare îşi pun adesea viaţa în primejdie, ca şi soldaţii care apară patria. Împlinirea conştiincioasă a datoriilor legate de chemarea lor le cere acest lucru pentru binele obştesc.

Aşadar, sunt împrejurări care cer primejduirea şi chiar jertfirea vieţii, dar numai pentru bunuri de preţ înalt şi din dorinţe curate, iar nu din dorinţa de a fi lăudat de oameni.

În afară de astfel de împrejurări deosebite, datoria creştinului este de a-şi păstra viaţa trupului şi a îngriji de sănătatea lui. Căci, cu cât trupul este în mai bună stare, cu atât slujeşte mai bine sufletului.

192. În ce chip se îngrijeşte creştinul de s n tatea trupului?

Creştinul se îngrijeşte de sănătatea trupului prin:

1) *Hrana potrivită şi cumpătare,* căci omul mănâncă pentru a trăi, şi nu trăieşte pentru a mânca. Iar după pilda Mântuitorului şi învăţătura Sfinţilor Apostoli, creştinul trebuie să ia totdeauna mâncarea cu „binecuvântare”, adică cu rostire de rugăciuni înainte şi după masă (I Tim. 4, 4, 5).

2) *Îmbrăcăminte trebuitoare* pentru înfăţişarea cuviincioasă şi pentru ocrotirea trupului de schimbările vremii.

3) *Locuinţă sănătoasă*, pentru cuvenita odihna şi adăpostire. Datina creştinească cere ca locuinţa creştinilor să fie împodobită cu icoane şi cu sfânta cruce.

4) *Curăţenie în îmbrăcăminte şi locuinţă,* precum şi *curăţenie a trupului.*

5) *Munca şi exerciţii trupeşti,* care întăresc puterile şi-l menţin pe om în bună stare sufletească. Pentru că a trai înseamnă a munci. De aceea este datoria fiecărui creştin să-şi aleagă cu multă chibzuinţă şi să se pregătească cu îngrijire pentru o anumită muncă, după însuşirile şi puterile sale.

6) *Vindecarea sănătăţii zdruncinate de boli*. Desigur, creştinismul priveşte bolile: sau că pedepse meritate pentru păcat şi mijloace pentru pocăinţa, ca de pildă: lepra lui Ghiezi, slăbănogul de 38 de ani; sau ca mijloace pentru întărire în virtute, ca de pildă suferinţele dreptului Iov; sau ca prilejuri pentru arătarea puterii lui Dumnezeu, ca de pildă vindecarea orbului din naştere. De aceea, creştinul îndură bolile cu răbdare şi cu supunere faţă de voia lui Dumnezeu şi se roagă Lui să-i aducă uşurare şi vindecare. *„Fiule! în boala ta nu fi nebăgător de seamă, ci te roagă Domnului şi El te va tămădui”* (Int. Sir. 38, 9).

Dar aceasta nu înseamnă că creştinul trebuie să aştepte vindecarea numai prin rugăciune şi prin mijloacele religioase; adică să aştepte ca Dumnezeu să facă mereu minuni cu el. Datoria lui este să ceară şi ajutorul medicului şi să folosească medicamentele arătate de el. *„Cinsteşte pe doctor cu cinstea ce i se cuvine, ca şi pe el l-a făcut Domnul... Domnul a zidit din pământ leacurile şi omul înţelept nu se va scârbi de ele”* (Înţ. Sir. 38, 1, 4).

Dacă şi-a recâştigat sănătatea, creştinul trebuie să aducă laudă şi mulţumire lui Dumnezeu, asemenea leprosului vindecat (Luca 17, 15).

7) *Odihna.* Datoria muncii cere şi dreptul la odihnă pentru reîmprospătarea puterilor şi susţinerea sănătăţii. Mântuitorul însuşi, ca om, avea trebuinţă de odihnă şi se odihnea (Ioan 4, 6). Cel dintâi mijloc pentru odihnă este somnul. Astfel, muncitorul conştiincios nu va renunţa la el pentru plăceri, dar nici nu va pierde timpul lucrului cu somnul.

Timp de odihnă sunt şi duminicile şi zilele de sărbători, când creştinul îşi întrerupe munca din cursul săptămânii şi, după participarea la Sfânta Liturghie şi ascultarea cuvântului dumnezeiesc, se odihneşte şi-şi reface puterile sale, meditând la cuvântul lui Dumnezeu şi făcând fapte bune faţă de aproapele.

193. Opreşte Biserica participarea la bucuriile şi plăcerile vieţii?

Sfinta noastră Biserică nu opreşte participarea la bucuriile şi plăcerile vieţii. Dimpotrivă, le consideră trebuitoare pentru sănătatea şi bună stare a credincioşilor. Ea cere însă ca ele să nu fie păgubitoare nici trupului şi nici sufletului, să nu răpească din timpul de muncă şi să fie cu măsură.

Plăcerile sunt felurite. Unele mai mult pentru recrearea trupească, iar altele mai mult pentru recrearea sufletească. Astfel, cei ce lucrează cu mintea găsesc recreaţie şi plăcere în exerciţiile trupeşti, iar cei ce lucrează cu braţele, în ocupaţiile minţii, pentru a ţine cumpăna dreaptă între puterile trupeşti şi cele sufleteşti.

Folositoare pentru toti sunt exerciţiile trupeşti, plimbările cu admirarea frumuseţilor naturii, muzica aleasă, teatrul şi cinematograful cu cuprins moral şi sănătos şi, fără îndoială, citirea cărţilor roditoare de viaţă morală.

Odihna şi recrearea bună îi aduc credinciosului mulţumire şi puteri noi pentru reînceperea muncii obişnuite. Recrearea rea însă îi aduce descurajare şi dezgust faţă de muncă.

194. Care sunt păcatele împotriva datoriei de a se îngriji de viaţa şi sănătatea trupului?

Cele mai mari păcate împotriva vieţii şi sănătăţii trupului sunt:

1) Primejduirea şi distrugerea vieţii;

2) Ciuntirea de sine, prin care cineva urmăreşte să devină nepotrivit pentru muncă. Dacă aceasta se face însă cu scopul de a-şi păstra viaţa, de pildă extirparea unui madular bolnav, atunci ea este chiar o datorie;

3) Lenea;

4) Îmbuibarea cu mâncare şi băutură;

5) Nestăpânirea patimilor care macină sănătatea trupului;

6) Nebăgarea în seamă a bolilor şi lipsa de măsuri pentru preîntâmpinarea lor sau pentru vindecare.

195. Pentru împlinirea datoriilor către sine însuşi, are creştinul nevoie de bunuri materiale? Ce învaţă sfânta noastră Biserică despre bunurile materiale?

Dumnezeu, după ce a creat pe cei dintâi oameni, i-a binecuvântat, zicând: *„Creşteţi şi va înmulţiţi şi umpleţi pământul şi-l supuneţi; şi stăpâniţi peste peştii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietăţile ce se mişcă pe pământ şi peste tot pământul. Apoi a zis Dumnezeu: Iată vă dau toată iarba ce face sămânţă de pe toată faţa pământului şi tot pomul ce are rod cu sămânţa în el. Acestea vor fi vouă hrana voastră*" (Fac. 1, 28-29).

Aşadar, bunurile materiale sunt darurile lui Dumnezeu către om, pentru sustinerea vieţii şi pentru îndeplinirea feluritelor trebuinţe legate de ea. Stăpânul lor deplin este Dumnezeu, Creatorul întregii zidiri. Omului îi sunt date bunurile materiale numai spre bună administrare, chivernisire şi folosire, având a da seamă de ele, ca de orice faptă a sa.

196. Are fiecare om dreptul la bunurile materiale?

Bunurile materiale fiind neapărat trebuitoare vieţii, de bună seamă că fiecare om are dreptul la ele. Ele trebuie să fie însă câştigate prin muncă proprie, cinstită, iar nu prin exploatarea muncii altora, căci citim în Sfânta Scriptură: *„Dacă cineva nu vrea să lucreze, acela nici să nu mănânce"* (II Tes. 3, 10).

197. Condamnă Biserica bogăţia în sine?

În urma păcatului strămoşesc, oamenii abătându-se de la legea lui Dumnezeu, împărţirea bunurilor pământeşti de către ei nu s-a făcut niciodată cu dreptate. Unii, mai puternici, asuprind pe semenii lor mai slabi, şi-au adunat averi, socotindu-le ca proprietate a lor deplină, iar alţii, mai slabi, au rămas asupriţi şi în suferinţă.

Creştinismul a adus şi aici o îndreptare. Pe de o parte, el nu condamnă bunăstarea materială. Averea poate fi câştigată prin muncă stăruitoare şi prin bună chivernisire şi atunci ea este un drept firesc al fiecăruia, ca rod al muncii cinstite, căci *„Vrednic este lucrătorul de plata sa*" (Luca 10, 7). Bogăţia în sine nu este ceva rău, după cum nici sărăcia nu este o virtute. Prin muncă proprie, cinstită, nimeni nu poate aduna însă averi prea mari. De altă parte, bogăţia cuprinde în sine o mare primejdie. Ea îl leagă pe om prea mult de bunurile pământeşti trecătoare, îl face mândru, lacom, zgârcit, împietrit la inima faţă de suferinţele semenilor şi faţă de împlinirea poruncilor morale.

În felul acesta, bogăţia poate fi o piedică în calea mântuirii, după cum spune Mântuitorul: *„Mai lesne este a trece cămila prin urechile acului, decât să intre un bogat în împărăţia lui Dumnezeu"* (Matei 19, 24). Mântuitorul nu condamnă aici bogăţia, ci pe deţinătorii ei, pe bogaţii lipsiţi de credinţă şi de milă. Acelaşi lucru se întâmplă şi atunci când El îndeamnă pe tânarul dornic de desăvârşire să-şi vândă averile şi să le dea săracilor (Luca 18, 22). Din aceeaşi pricina şi Sfinţii Părinţi au cuvinte foarte aspre nu atât faţă de bogaţie, cât faţă de bogaţii nemilostivi.

Faţă de părerea că bogăţia ar fi un ideal în viaţă, deci un scop în sine, şi că fiecare poate să o întrebuinţeze numai pentru el, creştinismul vine cu o îndreptare. *Creştinismul învaţă că bogăţia trebuie socotită numai un mijloc pentru arătarea dragostei către aproapele în suferinţă şi pentru lucrări de folos obştesc.*

Mântuitorul spune: *„Fericiţi cei milostivi, că aceia se vor milui* "(Matei 5, 7). Iar Sfântul Vasile cel Mare zice: «Cei ce judecă cu înţelepciune ar trebui să nu uite că bogăţiile ne-au fost date pentru a le între buinţa, nu pentru a le face să ne slujească la plăceri»[644]. Folositoare pentru suflet este întrebuinţarea bogăţiei pentru ajutorarea celor în suferinţă. Căci tot Sfântul Vasile cel Mare spune: «Cum poţi tu să ai paturi de argint, mese de argint, scaune de fildeş, când curtea locuinţei tale esteă plină de saraci fără de număr al căror plâns îl auzi? Câte

[644] Sfântul Vasilie cel Mare, *Omilia VII,* "Către bogaţi", în Colecţia "Parinţi şi scriitori bisericeşti", vol.17, trad. de Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1986, p. 414-415.

datorii s-ar putea plăti din prețul unui inel de al tău? Un singur dulap de al tău cu haine cuprinde atât cât ar încălzi o întreagă populație care tremură de frig»[645].

DATORIILE CĂTRE APROAPELE

198. Prin împlinirea datoriilor către Dumnezeu şi către sine însuşi şi îndeplineşte creştinul toate datoriile sale?

Nu. Căci omul, după însăşi firea sa, e făcut să trăiască laolaltă cu semenii săi. Omul are, adică, în sine o pornire care-l atrage către semenii săi, de ajutorul cărora are nevoie pentru dezvoltarea însuşirilor sale proprii, ca şi pentru împlinirea trebuințelor sale de viață. Apoi şi graiul cu care este înzestrat omul, pentru împărtăşirea gândurilor şi vrerilor sale, este un semn că el are nevoie să trăiască împreună cu semenii săi.

De aici decurg însă şi anumite îndatoriri ale creştinului către semenul sau aproapele său; numai prin împlinirea lor creştinul poate să trăiască după voia lui Dumnezeu.

199. Care sunt îndatoririle creştinului către aproapele?

Asemenea datoriilor către sine însuşi, datoriile către aproapele se cuprind şi ele în trei virtuți de seamă: 1) *cinstirea* sau *respectarea aproapelui;* 2) *dragostea către aproapele*; 3) *dreptatea față de aproapele.* Dar înainte de a arăta în ce se cuprind acestea, se pune întrebarea:

200. Cine este aproapele nostru*?*

Răspunsul ni-l dă Însuşi Mântuitorul, în frumoasa parabolă despre samarineanul milostiv (Luca 10, 29-37), care a legat rănile şi a dat ajutor celui căzut între tâlhari, fără să cerceteze cine este el, ci numai văzându-l că este om ca şi el. Răspunsul este deci: *aproapele nostru este orice om, fără nici un fel de deosebire.* După învățătura creştină, toți oamenii sunt fii ai aceluiaşi Tată Ceresc. Toți sunt creați după „chipul lui Dumnezeu", toți au aceeaşi ființă, se trag din aceeaşi unică pereche de oameni (Adam şi Eva), stau sub osânda aceluiaşi păcat strămoşesc, sunt mântuiți prin aceeaşi jertfă de pe Cruce şi au aceeaşi chemare la aceeaşi viață veşnică. Adevărul acesta îl face pe Sfântul Apostol Pavel să spună: „*Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească şi femeiască, pentru ca voi toți una sunteți, în Hristos Iisus*" (Gal. 3, 28).

Pe temeiul învățăturii creştine despre egalitatea tuturor oamenilor înaintea lui Dumnezeu şi despre egalitatea drepturilor la viață pentru fiecare, s-a ajuns apoi, treptat, la recunoaşterea egalei îndreptățiri a fiecărui om la bunurile vieții.

201. Ce înseamnă cinstirea aproapelui?

Cinstirea aproapelui, ca şi cinstirea de sine însuşi, este recunoaşterea vredniciei pe care o are fiecare semen al nostru de la Dumnezeu şi înaintea lui Dumnezeu, ca om. Sfântul Apostol Pavel spune: „*În iubire frățească unii pe alții iubiți-vă; în cinste, unii altora dați-vă întâietate"* (Rom.12,10). De asemenea, Sfântul Apostol Petru spune: „*Dați tuturor cinste, iubiți frăția*" (I Petru 2, 17).

Datoria cinstirii aproapelui se sprijină pe aceleaşi temeiuri ca şi datoria cinstirii față de sine însuşi. Căci, după învățătura creştină, oamenii fiind creați toți după „chipul lui Dumnezeu" şi având toți aceeaşi ființă, au şi datoria să-şi recunoască unul altuia vrednicia şi însuşirile cu care i-a înzestrat Dumnezeu, mai presus de celelalte făpturi.

202. Care sunt păcatele împotriva cinstirii aproapelui?

Împotriva cinstirii aproapelui se păcătuieşte prin disprețuirea lui, adică prin nerecunoaşterea vredniciei şi a însuşirilor cu care l-a înzestrat Dumnezeu pe fiecare om. De asemenea se păcătuieşte şi prin folosirea aproapelui la lucruri înjositoare, precum şi prin

[645] *Ibidem.*

nerecunoaşterea drepturilor ce se cuvin fiecăruia prin legile firii omeneşti, ca de pildă prin ştirbirea libertăţilor lui.

203. Ce este dragostea către aproapele?

Dragostea către aproapele este virtutea prin care creştinul doreşte şi voieşte aproapelui binele vremelnic şi veşnic, dându-şi totodată şi silinţa de a-i face acest bine.

În virtutea aceasta sălăşluieşte deplin duhul învăţăturii şi vieţii creştine. De aceea, Mântuitorul o şi numeşte *semnul de recunoaştere al* creş*tinului: „Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii"* (Ioan 13, 35).

Aşadar, cine nu se călăuzeşte de virtutea dragostei către aproapele, acela nu este creştin adevărat.

204. Este dragostea către aproapele o datorie de seamă a creştinului?

Da, şi încă ea este neapărat necesară pentru mântuire. Este adevărat că în fruntea tuturor datoriilor creştineşti stă dragostea către Dumnezeu. Pe aceasta o numeşte Mântuitorul „*marea şi întâia poruncă*", dar îndată adaugă: *„Iar a doua, la fel cu aceasta: să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi"* (Matei 22, 37-38). Împlinirea dragostei către Dumnezeu se poate cunoaşte, de altfel, numai în dragostea către aproapele. Aceasta este roada şi dovada cea mai de preţ, după cuvântul Sfântului Apostol Ioan: „*Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăşte, mincinos este! Pentru că cel ce nu iubeşte pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe care nu L-a văzut, nu poate să-L iubească. Şi această poruncă avem de la El: cine iubeşte pe Dumnezeu să iubească şi pe fratele său*" (I Ioan 4, 20-21).

Aşadar, între amândouă aceste porunci este o legătură strânsă şi nedespărţită, încât una fără alta nu se poate împlini. Sfântul Apostol Pavel scrie: *„Nimănui cu nimic nu fiţi datori, decât cu iubirea unuia faţă de altul; căci cel care iubeşte pe aproapele a împlinit legea"* (Rom. 13, 8). „*Toată legea se cuprinde într-un singur cuvânt, în acesta: iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi*" (Gal. 5, 14).

Aceasta înseamnă că precum faţă de Dumnezeu, aşa şi faţă de aproapele, dragostea este împlinirea legii. În ea se cuprind toate poruncile şi prin ea îşi împlineşte creştinul datoriile sale. De aceea împlinirea datoriei de dragoste către aproapele este neapărat necesară creştinului pentru mântuire.

205. Care sunt însuşirile dragostei către aproapele?

Dragostea către aproapele, ca virtute creştină, trebuie să fie:

1) *Sfântă*. Aceasta înseamnă că ea trebuie să decurgă din dragostea către Dumnezeu, care este Tatăl Ceresc al tuturor. „*Iubiţilor, să ne iubim unul pe altul, pentru că dragostea este de la Dumnezeu şi oricine iubeşte este născut din Dumnezeu şi cunoaşte pe Dumnezeu. Cel ce nu iubeşte n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire"* (I Ioan 4, 7-8).

2) *Sfinţitoare,* adică având purtare de grijă pentru mântuirea aproapelui.

3) *Din inimă curată. „Iubiţi-vă unul pe altul din toată inima, cu toată stăruinţa"* (I Petru 1, 22).

4) *Lucrătoare şi jertfelnică,* adică arătându-se prin fapte. „*Să nu iubim cu vorba, numai din gura, ci cu fapta şi cu adevărul"* (I Ioan 3,18).

„*Dacă un frate sau o soră sunt goi şi lipsiţi de hrana cea de toate zilele, şi cineva dintre voi le-ar zice: Mergeţi în pace! Încălziţi-vă şi vă săturaţi; dar nu le daţi cele trebuincioase trupului, care ar fi folosul?*" (Iacov 2, 15-16).

5) *Universală*, adică să cuprindă pe toţi oamenii, fiindcă precum s-a spus, toţi sunt fiii lui Dumnezeu şi Domnul nostru Iisus Hristos nu îndepărtează pe nimeni de la dragostea Sa.

Desigur, dragostea trebuie să se arate mai întâi faţă de cei cu care Dumnezeu ne-a pus în legătură mai strânsă, de rudenie sau de prietenie. Totuşi, ea nu trebuie să înceteze de a fi atotcuprinzătoare.

206. Dragostea creştină cuprinde şi pe vrăjmaşi?

Da, şi tocmai prin aceasta se deosebeşte dragostea creştină de cea firească.

Oricare altă dragoste poate să izvorască din aşteptarea unor foloase trecătoare; de la cel ce ne duşmăneşte, creştinul nu aşteaptă nimic bun, dar dragostea lui îl cuprinde şi pe

potrivnicul său. El lasă numai lui Dumnezeu dreptul de judecată, osândă sau iertare a celor răi şi este mereu cu nădejdea îndreptării duşmanului şi a îndrumării lui la bine, la împăcare. În privința aceasta Mântuitorul spune: *„Ați auzit că s-a zis: să iubeşti pe aproapele tău și să urăşti pe vrajmaşul tău. Iar Eu zic vouă: Iubiți pe vrăjmaşii voştri, binecuvântați pe cei ce vă blesteamă, faceți bine celor ce vă urăsc şi rugați-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc... Căci dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veți avea? Au nu fac şi vameşii acelaşi lucru? Şi dacă îmbrățişați numai pe frații voştri, ce faceți mai mult? Au nu fac şi neamurile acelaşi lucru? Fiți, dar, voi desăvârşiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este*" (Matei 5, 43-48). Iar Sfântul Apostol Pavel îşi încheie îndemnurile stăruitoare la dragoste cu cuvintele: „*Nu te lăsa biruit de rău, ci biruieşte răul cu binele"* (Rom. 12, 21).

Dar Mântuitorul, prin viața, suferințele şi moartea Sa, ne-a dat totodată şi cea mai măreață pildă vie despre dragostea față de cei ce ne voiesc răul, căci El a fost Acela „*Care, ocarât fiind, nu răspundea cu ocară; suferind, nu amenința, ci Se lăsa în ştirea Celui ce judeca cu dreptate*" (I Petru 2, 23).

Îndeosebi pilduitoare trebuie să ne fie rugăciunea Mântuitorului de pe Cruce, rostită pentru cei ce L-au răstignit: *„Părinte, iartă-le lor, căci nu ştiu ce fac"* (Luca 23, 34). Tot în privința aceasta, Sfântul Antonie cel Mare spune: «Fă bine celui ce te nedreptăţeşte şi-ți vei face prieten pe Dumnezeu. Nu grăi de rău pe vrajmaşul tău către nimeni. Deprinde-te cu dra gostea, cu neprihănirea, cu răbdarea, cu înfrânarea şi cu cele asemenea. Căci aceasta este conştiința de Dumnezeu[646].

207. Ce mai învață sfânta noastră Biserică despre dragostea față de vrăjmaşi?

Sfânta noastră Biserică ne mai învață nu numai să nu urâm şi să nu prigonim pe vrăjmaşul nostru, ci:

a) Să fim gata a ne împaca cu el (Matei 5, 23-24);

b) Să fim iertători (Matei 28, 35);

c) Să ne ferim de tot ce ar părea că este o faptă de răzbunare şi neîmpăcare: „*Nu răsplătiți răul cu rău sau ocara cu ocară, ci dimpotrivă, binecuvântați, căci spre aceasta ați fost chemați, ca să moşteniți binecuvântarea*" (I Petru 3, 9).

208. Dar dacă vrăjmaşul nu ia seama la dragostea noastră şi se năpusteşte asupra noastră şi asupra avutului nostru?

Atunci vrăjmaşul devine un călcător al poruncilor dumnezeieşti despre dragostea față de aproapele său, iar creştinul are datoria să-şi apere viața şi bunurile sale, fie cu puterile sale, fie cu ajutorul legilor civile. În purtarea sa față de vrăjmaşul său, creştinul va fi călăuzit de credința că slujeşte poruncile lui Dumnezeu.

209. Dar dacă duşmanii atacă patria şi avutul ei?

Cu privire la aceasta, vezi învățătura Bisericii noastre înfățişată în răspunsul la întrebarea 229, de mai jos.

210. Care este masura dragostei catre aproapele?

Măsura dragostei către aproapele este dragostea către noi înşine, după porunca Mântuitorului: „*Să iubeşti pe aproapele ca pe tine însuți"* (Matei 22, 38), şi *„Precum voiți să vă facă vouă oamenii, faceți-le şi voi asemenea*" (Luca 6, 31).

După cum dragostea către Dumnezeu nu se poate înțelege fără dragostea către aproapele, la fel nici dragostea către aproapele nu se poate înfăptui fără dragostea față de noi înşine. Căci în măsura în care ne cunoaştem pe noi înşine, ne iubim şi ne prețuim, vom şti să iubim şi să prețuim şi pe aproapele nostru, căci: „*Cu ce măsură veți măsura, cu aceeaşi vi se va măsura*" (Luca 6, 38).

Dragostea către aproapele trebuie să înceapă, deci, întotdeauna, de la noi înşine.

211. Care sunt roadele dragostei către aproapele?

Roadele dragostei către aproapele le arată Sfântul Apostol Pavel, când spune: *„Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuieşte, dragostea nu se laudă,*

---

[646] *Filocalia,* vol. 1, p. 33.

nu se trufeşte. Dragostea nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândeşte răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă" (I Cor. 13, 4-7).

Din dragostea către aproapele răsar: *răbdarea*, *bunătatea, îngăduinţa, blândeţea, mila, recunoştinţa, cinstea* şi *dreptatea.* Pe temeiul dragostei către aproapele înfloreşte adevărata viaţă de obşte.

212. Care sunt păcatele împotriva dragostei către aproapele?

Păcatele împotriva dragostei către aproapele sunt: *pizma* sau *invidia*, care înseamnă părere de rău pentru binele aproapelui şi bucurie pentru nenorocirea lui; apoi *ura, clevetirea, înşelăciunea, furtul, omorul* şi toată *nedreptatea.*

Păcat este şi toata pilda rea, dată prin cuvânt sau faptă, căci ea abate pe mulţi de la calea cea bună şi îndeamnă la rău. În privinţa aceasta, Mântuitorul spune: *„Cine va sminti pe unul dintre aceştia mici, care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui dacă i-ar lega de gât o piatră de moară şi să fie aruncat în mare"* (Marcu 9, 42).

213. Ce este dreptatea faţă de aproapele?

Dreptatea faţă de aproapele este *recunoaşterea* cu *fapta a tuturor drepturilor ce* se *cuvin aproapelui şi ocrotirea lor cu sfinţenie.* Dreptatea cere să dăm fiecăruia ce este al său şi să nu păgubim pe nimeni cu nimic.

Astfel, dreptatea este dovada dragostei către aproapele şi se arată în respectul vieţii, sănătăţii, cinstei, libertăţii şi al tuturor bunurilor lui. Ea este, precum s-a spus, temelia bunei rânduieli între oameni, sprijinind ordinea şi înflorirea vieţii obşteşti.

214. Prin ce se păcătuieşte împotriva dreptăţii faţă de aproapele?

Împotriva dreptăţii faţă de aproapele se păcătuieşte prin toate formele de nedreptate, care păgubesc într-un chip sau altul pe aproapele nostru, ca de pildă: *furtul, înşelăciunea* ş.a. În Sfânta Scriptură citim:

„*Nedrepţii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu*" (I Cor. 6, 9). Din virtutea cinstirii, a dragostei şi a dreptăţii faţă de aproapele se desprind unele datorii deosebite faţă de viaţa sufletească şi trupească a semenilor noştri. Acestea, în general, sunt aceleaşi ca şi datoriile creştinului către sufletul şi trupul său. Le amintim pe scurt.

215. Care sunt datoriile faţă de viaţa sufletească a aproapelui?

Cea dintâi datorie a creştinului faţă de aproapele este aceeaşi ca şi faţă de sine însuşi. Ea trebuie să privească mântuirea sufletului lui.

Datoria aceasta se împlineşte prin:

1) *Rugăciune,* după cuvântul Sfintei Scripturi: *„Înainte de toate, faceţi cereri, rugăciuni, mijlociri, mulţumiri, pentru toţi oamenii"* (I Tim. 2,1). Mântuitorul ne povăţuieşte la aceasta prin cele ce se învaţă în rugăciunea „Tatăl nostru" şi prin pilda Sa (Ioan 17, 20). Creştinul pătruns de duhul şi dragostea Mântuitorului va simţi o adevărată trebuinţă a inimii sale să se roage şi pentru mântuirea altora, vii sau morţi. Rugăciunea pentru cei morţi se cuvine a fi recomandată, fiindcă ea este nu numai o faptă de dragoste foarte de dorit pentru uşurarea celor adormiţi în Domnul, dar şi un izvor îmbelşugat de zidire şi de ridicare morală şi religioasă chiar pentru cei ce o fac.

2) *Pilda bună,* după porunca Mântuitorului: *„Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă lucrurile voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri"* (Matei 5, 16).

3) *Povăţuirea către cele duhovniceşti şi certarea frăţească pentru călcarea poruncilor şi neîmplinirea datoriilor.* Mântuitorul spune: *„De-ţi va greşi ţie fratele tău, mergi, mustră-l pe el între tine şi el singur. Şi de te va asculta, ai câştigat pe fratele tău"* (Matei 18,15). Iar Sfântul Apostol Iacov adaugă: *„Dacă vreunul va rătăci de la adevăr şi-l va întoarce cineva, să ştie că cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui îşi va mântui sufletul din moarte şi va acoperi mulţime de păcate*" (Iacov 5, 19-20). În privinţa aceasta, Cuviosul Părinte Marcu Ascetul zice: „*Cel ce sfătuieşte sau mustră întru frica lui Dumnezeu pe acela care*

păcătuieşte, îşi câştigă sieşi virtutea potrivnică greşelii. Iar cel ce ţine minte răul şi osândeşte cu răutate cade în aceeaşi patimă, după legea duhovnicească"[647]

4) *Prin toate faptele care se numesc faptele milosteniei sufleteşti* (despre care vom vorbi mai departe, în legătura cu «Fericirile»).

216. Prin ce se păcătuieşte împotriva datoriei de a îngriji de mântuirea aproapelui?

Grija de mântuire fiind o datorie atât de însemnată pentru fiecare creştin, înseamnă că şi nepăsarea faţă de ea este în sine un păcat. Dar cu atât mai mare păcat este călcarea cu ştiinţă a acestei datorii, care se face prin conlucrare la păcate străine şi prin pildă rea. „*Să nu daţi fratetui prilej de poticnire sau de sminteală*", zice Sfântul Apostol Pavel (Rom.14, 13). Creştinul adevărat se va feri totdeauna de astfel de păcate.

217. Mai sunt şi alte datorii către viaţa sufletească a aproapelui?

Da. Astfel, avem datoria de a spune adevărul, a ne feri de minciună şi a ţine făgăduinţa făcută şi cuvântul dat. Fără aceste lucruri, legăturile dintre oameni nu sunt după voia lui Dumnezeu şi viaţa de obşte nu poate înflori. Apoi, după cum trebuie să ne îngrijim de propria noastră cinste (nume bun), tot aşa trebuie să ne îngrijim şi de cinstea altora, înlăturând tot ce ar putea-o ştirbi (clevetirea) şi străduindu-ne să o apărăm.

Să nu uităm nici de datoria recunoştinţei către aproapele, pentru cele primite de la el. Recunoştinţa este semn de dreptate şi de dragoste creştinească şi totodată podoaba aleasă a creştinului.

218. Care sunt datoriile către viaţa trupească a aproapelui?

După cum creştinul este îndatorat a-şi cinsti şi îngriji trupul şi viaţa sa, la fel este îndatorat a cinsti şi îngriji trupul şi viaţa aproapelui său. Temeiurile sunt aceleaşi.

Datoria aceasta şi-o îndeplineşte creştinul, pe de o parte, prin faptele milosteniei trupeşti, despre care vom vorbi în legătură cu «Fericirile», iar pe de altă parte prin ferirea de tot ce i-ar putea primejdui s-au nimici libertatea, sănătatea şi viaţa, ca bunăoară: omorul şi furtul, care sunt oprite prin cele zece porunci.

De asemenea, virtutea dragostei şi dreptăţii faţă de aproapele cere să nu răpim nimănui nimic din ce este al lui şi să-i recunoaştem fără înconjur tot ce i se cuvine şi ce este dreptul lui.

Această datorie se îndeplineşte păstrând cu grija ceea ce ne-a încredinţat aproapele nostru, precum şi dându-i tot ce şi-a câştigat de la noi prin munca sa. Iar împotriva ei se păcătuieşte, de pildă, prin neplata datoriilor, înşelare la plata muncii, falsificare de acte şi prin tot lucrul păgubitor în drepturile şi bunurile sale.

Împlinirea datoriilor către aproapele este o dovadă a dragostei noastre către Dumnezeu. De aceea, creştinul este dator să le îndeplinească cu toată conştiinciozitatea, luându-şi ca măsura datoriile către sine însuşi, după cuvintele Mântuitorului: „*Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi"* (Matei 22, 39) şi: *„Precum voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi-le şi voi asemenea*" (Luca 6, 31).

Amintim apoi ca creştinul trebuie să se poarte cu crutare şi grijă şi faţă de fiinţele necuvântătoare. Mântuitorul, în învăţăturile Sale, a vorbit despre păsările cerului (Matei 6, 26) şi foarte des despre oaie şi miel, numind bun pe păstorul care le apără (Ioan 10, 1-16).

Datoriile despre care am vorbit mai sus privesc în mod direct pe aproapele nostru. Dar sunt şi datorii pe care le îndreptăm către aproapele prin anumite aşezăminte ale vieţii de obşte, menite şi ele tot spre binele lui. Aceste aşezăminte sunt: *familia, statul, Biserica* şi *lumea.*

Să vedem care sunt datoriile creştinului faţă de aceste aşezăminte.

[647] *Filocalia*, vol. 1, p. 271.

FAMILIA

219. Ce este familia?

După învățătura Sfintei noastre Biserici, familia este un aşezământ dumnezeiesc şi temelia vieții de obşte. Ea se întemeiază prin căsătorie, adică prin legătura dintre bărbat şi femeie, binecuvântată de Dumnezeu în fața sfântului altar. Această legătură răsare din imboldul firesc sădit de Dumnezeu în om. „*De aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va alipi de femeia sa şi vor fi amândoi un trup"* (Efes. 5, 31).

Cea dintâi familie s-a întemeiat în rai, având ca preot şi martor pe Însuşi Dumnezeu. *„Şi a făcut Dumnezeu pe om, după chipul Său; după chipul Lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut barbat şi femeie. Şi Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: creşteti şi va înmulțiți şi umpleți pământul"* (Fac.1, 27-28).

220. Care sunt însuşirile familiei creştine?

Însuşirile familiei creştine se desprind din învățătura sfintei Biserici despre căsătorie şi sunt:

1) *Unitatea şi egalitatea. Familia trebuie să fie întemeiată prin legătura dintre un singur bărbat şi o singură femeie. „Fiecare (bărbat) să-şi aibă femeia sa şi fiecare femeie să-şi aibă bărbatul său*" (I Cor. 7, 2).

Sfânta noastră Biserică nu îngăduie legătura dintre bărbat şi mai multe femei, căci aceasta înjoseşte femeia. În familia creştină femeia este soție, adică tovarăşa de viață şi împreunălucrătoare cu bărbatul, în toate. Creştinismul a ridicat femeia din starea de injosire față de bărbat, în care se găsea mai înainte, şi a aşezat-o în toată vrednicia ei de ființă creată „după chipul lui Dumnezeu", precum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Nu mai este parte bărbătească şi parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus*" (Gal. 3, 28).

Astfel, creştinismul a arătat pentru prima dată că femeii i se cuvine aceeaşi prețuire ca şi bărbatului. Numai mult mai târziu, orânduielile omeneşti i-au recunoscut şi ele femeii drepturi şi îndreptățiri alături de bărbat.

2) *Dragostea şi buna învoire dintre soți*. Când sila, sau alte pricini, ca de exemplu averea, duc la întemeierea unei familii, atunci rareori traiul între soți este fericit.

3) *Curăția. Soții să nu fie în apropiata înrudire trupească şi sufletească.* Prin canoanele sale, sfânta noastră Biserică a stabilit gradele de rudenie, care fac cu neputință încheierea căsătoriei.

4) *Sfințenia. Familia trebuie să fie binecuvântată prin Taina Sfintei Cununii.* Sfântul Apostol Pavel numeşte căsătoria, prin care se înființează familia, *Taina mare,* dar nu altfel, ci numai dacă ea este *întemeiată*, î*n Hristos şi în Biserică* (Efes. 5, 32). Pentru însemnătatea pe care familia o are în viața de obşte, binecuvântarea dumnezeiască este de neapărată trebuință.

5) *Trăinicia.* Căsătoria *să fie pentru toată viața*, căci: „*Ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă*" (Matei 19, 6). Iar Sfântul Apostol Pavel spune: *„Celor ce sunt căsătoriți le poruncesc, nu eu, ci Domnul: Femeia să nu se despartă de bărbat. Iar dacă s-a despărțit, să rămână nemăritată sau să se împace cu bărbatul său; tot aşa, bărbatul să nu-şi lase femeia"* (I Cor. 7,10-11). În afară de moartea trupească, sfânta Biserică îngăduie desfacerea legăturii dintre soți (divorțul) numai din pricini morale asemănătoare morții trupeşti, cum sunt: necredincioşia (adulterul), sau alte legături trupeşti neîngăduite (Matei 19, 9).

Sfânta noastră Biserică îngăduie recăsătorirea soților văduvi.

221. Care este scopul familiei?

După învățătura sfintei noastre Biserici, scopul familiei este:

1) Naşterea de copii, spre înmultirea neamului omenesc şi a credincioşilor sfintei Biserici;

2) Ajutorarea soților întreolaltă, pentru uşurarea vieții;

3) Ocrotirea moralității soților.

222. Care este însemnătatea familiei pentru viață?

S-a mai spus că omul este creat pentru viața în societate (de obşte), adică pentru a trăi împreună cu semenii săi: *„Şi a zis Domnul Dumnezeu: nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el*" (Fac. 2,18). Cea dintâi formă a vieții de obşte este tocmai familia. Pe familie se întemeiază apoi toate celelalte forme de viață obştească.

Dar familia nu este numai simburele din care cre te obştea (societatea) omenească, ci ea este şi cel dintâi aşezământ de creătere morală a omului, neapărat necesar pentru bunăstarea societății. Familia este rasadnița de virtuți şi izvor de întărire morală. În sânul ei îşi primeşte copilul primele îndrumări de viață, care îi rămân întipărite în suflet pentru totdeauna. Căci, dacă temelia bunei creşteri a copilului este dragostea şi întelegerea firii sale, lucrul acesta se face mai întâi şi cel mai bine în familie. Numai părinții au dragoste față de copiii lor în măsura cea mai mare şi numai ei au prilej potrivit şi îndelungat să înțeleagă deplin firea fiecărui copil al lor.

Pentru a-şi putea îndeplini cum se cuvine lucrarea ei, de a creşte oameni cinstiți în orice privință, familia creştină trebuie să se călăuzească după îndrumările morale sănătoase care se găsesc în învățătura sfintei noastre Biserici Ortodoxe, păstrătoarea adevărurilor veşnice.

223. Care sunt datoriile soților unul către altul?

1) *Iubirea şi stima reciprocă*. Soții sunt datori să se iubească şi să se cinstească unul pe altul. Aceasta datorie răsare chiar din unirea lor prin căsătorie, căci ei *„nu mai sunt doi, ci un trup"* (Matei 19, 6). Sfântul Apostol Pavel spune: *„Bărbatul să-i dea femeii iubirea datorată; asemenea şi femeia bărbatuLui" (I* Cor. 7, 3).

2) *Credincioşia.* Să-şi păstreze unul altuia credincioşia făgăduită în fața altarului.

3) *Ajutorarea*. Să se ajute unul pe altul în chip desăvârşit şi să lucreze împreună pentru cele trebuitoare vieții, împartăşind împreună atât bucuriile cât şi greutățile ei.

4) *Curăția şi cumpătarea*. Să trăiască împreună în dreptate, curăție şi cumpătare.

5) *Munca împreună fi desăvâirşirea morală*. În orice împrejurare, soții sunt datori să se lege cât mai strâns unul de altul, să-şi împlinească lipsurile, să-şi desăvârşească însuşirile şi darurile şi să lucreze împreună pentru propăşirea morală a fiecăruia şi pentru buna educație a copiilor lor, având drept călăuza poruncile creştine.

În felul acesta, viața creştină de familie va fi curată şi sănătoasă, va fi şcoală de virtuți, roditoare de bine pământesc şi ceresc.

224. Din cine este alcătuit familia?

Familia este alcătuită din părinți şi copii. Părinții au datorii față de copii, iar copiii față de părinți.

225. Mai cuprinde familia şi alte persoane?

Da. Pe lângă părinți şi copii, familia mai cuprinde şi pe celelalte rude, oricât de depărtate. De aceea, toate rudele trebuie să se iubească, să se respecte şi să se ajute, iar felul acesta de viața să pătrundă în toată societatea omenească, adică în marea familie a neamului omenesc. În această mare familie a omenirii, care, după învățătura creştină, are ca Tată pe Dumnezeu, toți oamenii sunt frați între ei, prin Hristos.

Aşadar, familia creştină trebuie să fie vatră în care focul dragostei să nu se stingă niciodată şi de la care să se încălzească omul şi obştea omenească.

DESPRE POZIȚIA BISERICII FAȚĂ DE STĂPÂNIRE[648]

226. Care sunt datoriile creştinului față de stat?

„Trebuie să ascultăm pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni” (Fapte 5, 29)

Această maximă este sufletul şi inima însăşi a Bisericii Ortodoxe. Iată Evanghelia ei, Evanghelia a toate. Iată prin ce trăieşte ea, şi pentru ce trăieşte. Iată din ce se zideşte nemurirea şi veşnicia ei. Anume aici se află atotvaloarea ei netrecătoare. *“A se supune lui Dumnezeu mai mult decât oamenilor”* - acesta este principiul principiilor, sfințenia sfințeniilor, măsura tuturor măsurilor.

Această Atot-Evanghelie cuprinde esența tuturor sfintelor canoane ale Bisericii Ortodoxe. Aici, cu nici un preț, Biserica nu poate face nici un fel de concesii nici unor regimuri politice, nu pot fi admise nici un fel de compromisuri - nici cu oamenii, nici cu demonii, nici cu prigonitorii Bisericii şi cu demolatorii Bisericii.

“A se supune lui Dumnezeu mai mult decât oamenilor” - acesta este statutul Bisericii Ortodoxe, statutul ei veşnic şi neschimbător - statutul atotcuprinzător, starea ei veşnică şi neschimbată - stare atotcuprinzătoare. Iată care este mai întâi de toate răspunsul dat primilor prigonitori ai Bisericii: Faptele Apostolilor 5, 29. Acesta este şi răspunsul ei dat prigonitorilor, de-a lungul veacurilor până la Judecata de Apoi. Pentru Biserică, Dumnezeu totdeauna e pe primul loc, iar omul, lumea, totdeauna pe locul doi. Trebuie să ascultăm de oameni cât timp nu sunt împotriva, lui Dumnezeu şi a poruncilor Lui. Dar când oamenii se ridică împotriva lui Dumnezeu şi a poruncilor dumnezeieşti, Biserica trebuie să se împotrivească şi să stea împotrivă. Dacă ea nu procedează astfel, ce Biserică mai e şi asta? Iar reprezentanții Bisericii - dacă nu procedează astfel, oare mai sunt ei reprezentanți apostoliceşti ai Bisericii? A se îndreptăți în acest caz cu aşa-zisa iconomie (condescendență) bisericească înseamnă nu altceva, decât a-L trăda în ascuns pe Dumnezeu şi Biserica Sa. O astfel de iconomie este pur şi simplu o trădare a Bisericii lui Hristos.

227. Poate Biserica să urmeze stăpânirea şi să se dea după lume?

Biserica reprezintă o veşnicie în timp, în această lume vremelnică. Lumea se schimbă, dar Biserica nu se schimbă; nu se schimbă veşnicul ei adevăr dumnezeiesc, dreptatea ei dumnezeiască, Evanghelia ei dumnezeiască, veşnicele ei unelte dumnezeieşti. Nu se schimbă, fiindcă nu se schimbă Domnul Hristos, Carele aşa este şi aşa lucrează. Acesta este adevărul şi realitatea evanghelică: *“Iisus Hristos ieri şi azi şi în vecii vecilor este Acelaşi”*(Evrei 13, 8).

Prin veşnicie Biserica este prezentă în timp pentru ca timpul să se sfințească prin ea, să se înnoiască prin ea, să se înveşnicească prin ea şi să fie deopotrivă cu ea. Nu Biserica trebuie să fie în pas cu timpul ori cu spiritul vremurilor, ci timpul trebuie să se alinieze după ea, ca fiind veşnică, şi spiritul vremurilor - după ea, ca fiind purtătoare a duhului veşniciei, a duhului Dumnezeului-Om. Pentru că ea este de-a pururi sfântă, de-a pururi apostolească. Ea este de-a pururi duhovnicească, de-a pururi dumnezeiască, de aceea niciodată nici nu îndrăzneşte să jertfească veşnicia vremelniciei, ceea ce aparține lui Dumnezeu - celor omeneşti, cele cereşti - celor pământeşti. Nu ea urmează a se adapta la spiritul vremurilor, dimpotrivă, ei i se cuvine să potrivească timpul la veşnicie, vremelnicia - veşniciei, cele omeneşti - Dumnezeirii. Veşnicul ei drum prin această lume: mai întâi -Dumnezeu, apoi omul; în față - Dumnezeu, iar în urma Lui omul: “Ca să fie Hristos cel dintâi întru toate” (Col. 1, 18).

Ca atare stăpânirea este de la Dumnezeu (Rom. 13, 1-6): şi ierarhia valorilor şi ierarhia ordinii de la Dumnezeu este. De aceea, în principiu, trebuie să ne supunem stăpânirii care

[648] Această secțiune în edițiile tipărite poartă numele de STATUL, Ea era scrisă atât sub influența regimului comunist, aflat la putere în 1952, cât şi sub influența gândirii protestante, raționalist umaniste care a pătruns în mediile teologice ortodoxe prin mişcarea ecumenică. Am înlocuit această secțiune cu un cuvânt al Sf. Iustin Popovici, care exprimă cel mai bine poziția Bisericii şi a creştinilor față de stăpânire.

pune ordine, normalizează şi care păstrează această ordine divină dată de Dumnezeu în lume. Altminteri survine căderea şi decăderea în anarhie.

228. Trebuie să ne supunem stăpânirii lumeşti?

Stăpânirilor trebuie să ne supunem, în măsura în care ele menţin ordinea divină în lume, pentru că ele sunt "slugile Domnului" şi - ca unor slugi ale Domnului. Stăpânirilor trebuie să ne supunem, pentru că ele, ca slugi ale Domnului, poartă sabie, cu care pedepsesc răul şi apără binele. Stăpânirilor trebuie să ne supunem, pentru că ele, slugile Domnului, sunt "înfricoşătoare pentru faptele rele", şi nu pentru cele bune. **Atunci însă, când stăpânirile devin periculoase pentru faptele bune, când stăpânirile prigonesc binele dumnezeiesc, şi mai mult decât toate, binele şi atotbinele acestei lumi - pe Iisus Hristos, iar prin aceasta Biserica Sa, atunci acestor stăpâniri nu se cuvine să ne supunem, nici să le ascultăm**. Creştinul trebuie să se lupte cu ele, şi să se lupte anume prin binecuvântatele mijloace evanghelice. Niciodată creştinul să nu îndrăznească să se supună mai degrabă oamenilor, decât lui Dumnezeu, şi mai cu seamă oamenilor potrivnici Dumnezeului adevărat şi Evangheliei Lui.

La început stăpânirea fusese dată, în principiu, de la Dumnezeu. Când însă stăpânirea se abate de la Dumnezeu şi se ridică împotriva lui Dumnezeu, în acest caz ea se transformă în silnicie şi prin aceasta încetează de a mai proveni de la Dumnezeu şi este de la diavol. Deci noi, creştinii, cunoaştem şi taina stăpânirii şi taina silniciei: stăpânirea este binecuvântată de Dumnezeu, silnicia însă, este blestemată de Dumnezeu. Tot ce vine de la Dumnezeu este bine, iar dacă acest bine este întrebuinţat în rău este de la diavol, întrebuinţarea în rău a celor dumnezeieşti - iată unde stă diavolul, şi toată diavoliada lumilor toate, la un loc cu lumea oamenilor. Stăpânirea vine de la Dumnezeu, şi până când ea rămâne în Dumnezeu şi sub Dumnezeu şi cu Dumnezeu - este binecuvântată. Părăsindu-L pe Dumnezeu, ea se transformă în violenţă - prin aceasta supunându-se pe sine puterii antidumnezeieşti - diavolului.

Aceasta este învăţătura dreptmăritoare şi apostolică, patristică, evanghelică despre natura şi valoarea stăpânirii. Aceasta este sfânta şi infailibila învăţătură ortodoxă a Bisericii lui Hristos, aşa a fost de la început şi până acum, şi de acum în vecii vecilor. Şi cine sunt martorii ei? Toţi sfinţii apostoli, toţi sfinţii părinţi, toţi sfinţii mucenici. În mod deosebit sfinţii mucenici, începând cu Sfântul şi întâiul mucenic Ştefan, şi până la noii noştri mucenici şi câţi alţi sfinţi mucenici ai vremurilor noastre. Ei toţi au pătimit pentru Domnul Hristos, toţi laolaltă de la împăraţi, regi şi cneji; într-un cuvânt, de la stăpânirile luptătoare contra lui Dumnezeu ai acestui veac. Şi aceşti sfinţi mărturisitori nu se numără cu miile, ci cu milioanele. Ei toţi sunt sfinţi şi nemuritori ca martori ai adevărului divino-uman: creştinii trebuie să se împotrivească poruncilor nelegiuite şi necredincioase ale împăraţilor, domnitorilor, stăpânitorilor acestei lumi, oriunde s-ar afla ei, şi oricine ar fi ei.

229. Care sunt exemplele pe care trebuie să le urmăm?

Fiecare sfânt mucenic, fiecare sfânt mărturisitor al credinţei lui Hristos reprezintă o întruchipare vie şi o personificare nemuritoare a preasfintei Atot-Evanghelii a Bisericii Ortodoxe: *"Trebuie să ascultăm pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni"*. Fiecare din ei s-a ţinut de această Atot-Evanghelie dumnezeiească cu tot sufletul, cu toată inima, cu tot cugetul. De aceea au şi fost ei supuşi la chinuri, la răutăţi, de aceea au fost omorâţi de către stăpânitorii apostaţi din veac în veac.

Iată câţiva dintre aceşti nenumăraţi şi nemuritori martori:

1) Sfântul mucenic **Glicherie presbiterul** (†303), aşa i-a vorbit împăratului Maximian, care îl ameninţa să dea foc bisericii din Nicomidia: "Nici darurile tale cele făgăduite nu le poftim, o! împărate, nici de îngrozirile tale nu ne temem, pentru că toate câte sunt în lume, le avem ca pe un vis şi chiar ne-am mâhni, dacă nu am suferi cele mai cumplite chinuri pentru Hristos, crezând că-i pedeapsa lui Dumnezeu... Deci nu ne temem de prigoana ta, pentru că avem arme de sus, de la împăratul a toate, cu care ne înarmăm şi ne îngrădim, precum te înarmezi tu acum. Nădăjduim că stând împotrivă, vom dobândi minunata biruinţă, căci, bătuţi fiind, noi învingem, şi căzând-biruim" (28 decembrie).

2) Sfântul mucenic **Iacov Persul** (†421) şi împăratul Izdigherd. Împăratul se adresează către mucenic: "Află că eşti vinovat de moarte, dar nu te voi ucide cu sabia, ca să nu mori de moarte uşoară, ci te voi preda la chinuri groaznice". (Sfântului i s-au tăiat degetele şi toate membrele, unul câte unul - n. trad.). Sfântul Iacov i-a răspuns: "Fă ce pofteşti, împărate, şi cât mai curând, dar să ştii că nu mă înfricoşează cuvintele tale, ce sunt aidoma vântului care suflă asupra unei stânci de piatră. Nu mă tem de moarte, ştiind că moartea cea vremelnică nu-i decât un vis, fiindcă toți oamenii se vor ridica din mormintele lor la a Doua Venire înfricoşătoare a Stăpânului meu Hristos", adică vor învia (27 noiembrie).

3) Sfântul mucenic **Tiburtie** (†230) i-a zis lui Favian, eparhul: "Tu mă îngrozeşti cu munci? Oare nouă, creştinilor, ne este frică a pătimi pentru Dumnezeul nostru prin sabie? Dar prin aceea ne vom dezlega de temnița cea trupească şi vom dobândi cereasca libertate. Sau prin foc? Dar noi, mai mare văpaie poftind, am stins văpaia în trupurile noastre, iar de acest foc nu ne vom teme. Sau de surghiun? Dar Dumnezeul nostru este pretutindeni şi oriunde suntem noi cu Dumnezeu, acolo este locul nostru" (18 decembrie).

4) Sfântul mucenic **Mina** (†304) şi Ermogen eparhul, prigonitorul creştinilor (devenit mai târziu el însuşi mucenic - n. trad.). Ermogen cerea îndeplinirea poruncilor împărăteşti. Sfântul Mina răspunde: "Sfânt lucru este a-i cinsti pe împărați, pentru autoritatea şi stăpânirea lor, dar când împărații nu cinstesc drept şi cu bună credință pe Dumnezeu, Carele este începutul a toate, nici nu-I dau cinstea cuvenită, pe aceia nu este drept a-i cinsti".

A doua zi, şezând în divan şi punând înainte uneltele de tortură, a poruncit să aducă pe sfânt legat şi a zis către dânsul: "Spune-mi, cum ai îndrăznit a îndemna poporul, făcându-l să nu se supună împăratului, ci mai vârtos să hulească pe zei?" Iar sfântul a zis: "Nu eu am îndemnat poporul să nu se supună poruncii împăratului, ci râvna lui pentru Dumnezeu. Căci creştinii râvnesc după Domnul lor, Cel cunoscut prin semne şi minuni. Iar dacă am vorbit de rău pe zeii împăratului tău, apoi fiecărui om, care are înțelegere dreaptă şi judecata sănătoasă, i se cuvine nu a iubi, ci a urî ceea ce va vedea şi va cunoaşte că este minciună. Iar adevărul se cuvine a-l iubi şi a-l cinsti, căci pentru oameni adevărul, de care nu este îndoială, este singur Hristos" (10 decembrie).

5) Aripin, eparhul împăratului, îl mustra pe Sfântul mucenic **Platon** (†306): "Cum îndrăzneşti tu să încâlci legile împărăteşti şi să răzvrăteşti pe alții7' Iar Sfântul Platon răspunde: "Eu ştiu aşezămintele Dumnezeului meu şi fac precum poruncesc sfintele şi de viață dătătoarele Lui porunci, care ne poruncesc să lepădăm jertfele idoleşti şi să slujim adevăratului Dumnezeu. Iar tu, după porunca împăratului, chinuieşte-mă precum voieşti, că la voi nu este lucru nou acesta de a chinui pe creştini, pentru credința în Hristos" (18 noiembrie).

6) Sfinții mucenici: episcopul **Achepsima**, presbiterul **Iosif** şi diaconul **Aitala** (martirizați în jurul a. 376) şi prigonitorul lor, vrăjitor şi preot al perşilor. Vrăjitorul zicea către mucenici: "Vă mai împotriviți voi împăratului?" - iar ei răspundeau: "Cel ce face voia împăratului vostru celui fără-de-lege, este potrivnic lui Dumnezeu" (3 noiembrie).

7) Sfântul mucenic **Trofim** (†303) şi judecătorul Atic, eparhul împăratului. Judecătorul Atic îl întreabă pe mucenic: "Ai citit oare edictele împărăteşti despre creştini?" Sfântul mucenic răspunde: "Le-am citit. Şi ce ne interesează ele pe noi? Căci între dreapta credință şi înşelăciunea diavolicească este aceeaşi deosebire, ca între zi şi noapte" (19 septembrie).

8) Sfântul şi cuviosul mucenic **Andrei Criteanul** (†767) răspunde împăratului Constantin Copronim (iconoclast): "Să nu dea Dumnezeu să mă lepăd de Hristosul meu... Iar tu, împărate, mai bine ai face de te-ai ocupa de treburile milităreşti şi de cârmuirea poporului, decât să prigoneşti pe Hristos şi slugile Lui" (4 iulie).

9) Sfânta mare muceniță **Eufimia** dimpreună cu cei 48 de mucenici (†304) şi Prisc Antipatul, eparhul împăratului. Antipatul le-a zis: "Oare voi sînteți cei ce vă împotriviți poruncii împărăteşti şi poruncii noastre, defăimând jertfele aduse în cinstea marelui zeu Marte?" Iar ei au zis: "Poruncii împăratului sau poruncii tale, Antipate, se cade a ne supune,

de nu va fi potrivnică lui Dumnezeu, iar de va fi potrivnică, se cade nu numai a nu ne supune acestei porunci, dar şi a ne împotrivi. De ne-ați fi poruncit nouă acele lucruri la care suntem datori a ne supune stăpânirilor, apoi am fi dat cezarului cele ce sunt ale cezarului (Matei 22, 21). Însă, de vreme ce porunca ta este potrivnică şi urâtă lui Dumnezeu, pentru că ne porunceşti să cinstim făptura mai mult decât pe Creator, şi ne siliți să ne închinăm şi să jertfim diavolului, şi nu lui Dumnezeu Celui Preaînalt, noi nu vom împlini niciodată porunca voastră, pentru că noi suntem închinători drept credincioşi ai adevăratului Dumnezeu din Ceruri" (16 septembrie).

10) Sfânta muceniță **Nimfodora** cu sfintele ei surori **Minodora** şi **Mitrodora** (au pătimit în jurul a. 305-311) i-au zis lui Fronton, dregătorul păgânului împărat Maximian: "Gândeşti oare că ne vei înfricoşa cu chinurile şi cumplitele răni? Poți aduce din toată lumea uneltele torturii: săbii, țepe, cângi de fier: poți chema din toată lumea pe toți casapii; grămădeşte toate chinurile şi supune-le lor trupurile noastre slabe; vei vedea că mai curând toate acele unelte se vor sfărâma, mâinile prigonitorilor vor obosi şi toate felurile de chinuri vor slăbi mai înainte de a ne lepăda de Hristos al nostru, pentru care amarnicele chinuri vor fi pentru noi rai dulce, iar vremelnica moarte - viață veşnică ne va fi nouă" (20 septembrie).

11) Sfântul mucenic episcopul **Filip** (†304) îi răspunde lui Iustin, eparhul împărătesc: "Sunt creştin şi nu pot să fac ceea ce îmi ceri; poți să mă dai la cazne, dar nu mă poți înfrânge!"

Când peste şapte luni acelaşi eparh îl întreabă iarăşi pe sfânt: "Dar de ce te împotriveşti atât de necugetat voinței împărăteşti?" Sfântul îi răspunde: "Nu mă port necugetat, ci împlinesc voia lui Dumnezeu, Ziditorul şi Judecătorul tuturor. Sfânta Scriptură spune: *"Dați cezarului cele ce sunt ale cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu"*. Tocmai asta şi facem. Poruncilor îndreptățite ale împăratului m-am supus totdeauna".

12) Bătându-şi joc de stăpânitorul ce-l chinuia şi de caznele la care fusese supus, Sfântul mucenic **Calinic** (†250) i-a strigat: "M-ai amenințat cu chinuri groaznice, dar n-ai pus asupra mea decât chinuri uşoare. Răneşte-mă mai tare, iscodeşte chinuri mai cumplite; nu mă tem nici de foc, nici de sabie, moartea mă face să râd, în aşteptarea vieții veşnice de la Domnul meu."

13) Sfântul mare mucenic **Pantelimon** (†305) îi răspunde împăratului, care cumplit îl chinuia: "O, împărate! Toți cei ce au murit pentru Hristos n-au murit, ci şi-au aflat viața veşnică. Şi dacă Antim, fiind bătrân şi şubred cu timpul, a fost în stare să îndure grozavele chinuri pentru Domnul nostru, cu atât mai mult eu, cel tânăr şi puternic cu trupul, voi răbda neînfricat toate chinurile la care mă vei supune, căci voi socoti viața mea deşartă, dacă nu voi muri pentru Hristos, iar când voi muri îmi va fi răsplată".

14) Sfintele mucenițe, **călugărițe fecioare** (†305) aşa i-au răspuns vrăjitorului care le chinuia: "Noi ne închinăm Domnului nostru Iisus Hristos, iar de porunca împărătească nu vom asculta - fă ce vrei cu noi".

15) Sfântul mucenic **Antipa**, episcopul Pergamului (ucenicul Sf. Ap. Ioan Teologul) îi răspunde voievodului: "Aceasta să o ştii, ighemoane, că sunt creştin, iar împărăteştii porunci celei nebune şi păgâneşti niciodată nu mă voi supune" (11 aprilie).

16) Evpsihie, eparhul împăratului, îl întreabă pe Sfântul mucenic **Teodul** (†300): "Oare nu ştii că eşti dator să asculți de poruncile împăraților ce stăpânesc lumea?" Sfântul Teodul a răspuns: "Pe cele ce le porunceşte Stăpânul Cerului şi al pământului, pe acelea cu adevărat trebuie a le asculta mai întâi şi cu lucru a le îndeplini. Iar ce poruncesc domnitorii cei vremelnici, numai acele porunci trebuiesc îndeplinite care vor fi drepte şi neprotivnice Ziditorului Ceresc; poruncile cele nedrepte, însă, nicidecum nu trebuiesc îndeplinite" (5 aprilie).

17) Sebastian, voievod al împăratului roman Antoniu (Marc Aurelian, a. 161-180) îl înştiințează pe ostaşul **Victor**, Sfântul mucenic: "Primit-am poruncă împărătească, ce porunceşte să silim pe voi creştinii, să aduceți jertfe zeilor noştri, iar cei ce nu se vor supune,

vor fi predaţi la chinuri groaznice". Sfântul Victor răspunde: "Nu voi asculta de porunca nelegiuită a împăratului muritor şi nu voi îndeplini voia lui, pentru că eu sunt rob al împăratului nemuritor, Dumnezeul şi Izbăvitorul meu Iisus Hristos, a Cărui împărăţie este fără de sfârşit, şi cei ce fac voia Lui vor avea viaţă veşnică; iar împărăţia împăratului vostru muritor este vremelnică, şi cei ce ascultă de voia lui nelegiuită vor pieri în veci" (11 noiembrie).

18) Sfânta muceniţă **Iuliana** (†275) îi răspunde împăratului Aurelian: "Eu de muncile tale nu mă tem şi nici nu-mi pasă de ameninţările tale, că în Ceruri este Dumnezeu, Carele poate să ne izbăvească din mâinile tale păgâneşti. Deci, câte cazne ai, pune-le asupra mea şi vei cunoaşte ajutorul dat mie de la Domnul meu Iisus Hristos" (4 martie).

19) Sfântul mucenic **Codrat** din Nicomidia (†250) la porunca proconsulului împărătesc Perenie: "Supune-te legilor împărăteşti şi nu legilor lui Iisus Hristos", răspunde: "Eu mă supun legilor împăratului Ceresc, şi nu poruncilor nebuneşti ale oamenilor care nu-L cunosc pe Dumnezeu. De aceea şi Sfânta Scriptură ne îndeamnă să ne rugăm pentru ei, ca aceştia să se întoarcă şi să afle adevărul".[649]

Să citim în continuare viaţa Sfântului mucenic Codrat, deoarece "argumentele" autorităţilor ateiste şi idolatrice nu s-au schimbat în mod deosebit: "Dacă tu te rogi pentru împărat, eşti dator să îndeplineşti şi poruncile lui, doar în Scripturile voastre scrie: *"Daţi cezarului cele ce sunt ale cezarului, şi lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu"*... L-a întrebat proconsulul: "Vezi câtă mulţime de creştini au adus jertfă zeilor noştri? Oare ţi se pare că eşti mai bun decât dânşii?" Apoi, mucenicul Codrat i-a mustrat cu îndrăzneală pe creştinii ce se lepădaseră de Hristos, întorcându-i la pocăinţă. În continuare, Sfântul mucenic Codrat se adresează lui Perenie ighemonul cu următoarele cuvinte: "Eu mă închin adevăratului Dumnezeu-Tatăl şi Unuia-Născut Fiului Său şi Sfântului Duh... nu mă tem nici de diavoli, nici de tine, care ai stăpânire de scurtă durată. Peste câteva zile mă voi duce la Dumnezeul meu, iar tu amar vei suspina în veci, pentru că n-ai voit să-L cunoşti pe Dumnezeu, Cel ce ţi-a dăruit viaţa. Fiu al satanei eşti, frate al diavolului, părtaş al necuraţilor demoni, mai necuvântător decât dobitoacele, câine turbat, băutor de sânge, şarpe care mănâncă spurcatele cărnuri jertfite în capiştele diavoleşti, mai sălbatic decât fiarele... O, voi, pierduţilor, singuri aţi căzut în groapa pierzării şi vreţi acum să ne târâţi şi pe noi împreună cu voi" (10 martie).

20) Sfântul mucenic **Vlasie**, episcopul Sevastei (†376) aşa îi răspunde ighemonului Agricola: "Nu mă tem de îngrozirile tale, n-ai decât să mă chinuieşti cum vrei - iată, pentru Hristosul meu îţi predau trupul meu. Singur Dumnezeu are putere asupra sufletului meu" (11 februarie).

21) Sfântul **Teodor Studitul**, egumenul (†826) îi spune împăratului Leon Armeanul: "În Biserică Dumnezeu i-a pus pe unii apostoli, pe alţii prooroci, pe alţii evanghelist!, pe alţii păstori şi învăţători, spre desăvârşire a sfinţilor" (Efes. 4, 11-12). Apostolul n-a zis: "pe alţii împăraţi". Ţie, împărate, ţi s-a încredinţat să cârmuieşti treburile cetăţii, să te ocupi de afacerile lumeşti şi operaţiile militare. Cu acestea să te îndeletniceşti, iar cele bisericeşti lasă-le în seama păstorilor şi dascălilor, după cum învaţă şi Apostolul. Iar de nu, să ştii că nu vom asculta de învăţătura care este potrivnică credinţei noastre dreptmăritoare, chiar dacă ar fi adusă de către un înger din cer. Deci, cum să te ascultăm pe tine om pământesc şi supus putreziciunii?"

22) Strălucitul stâlp al Bisericii Ortodoxe, Sfântul **Vasile cel Mare** (†379) răspunde ameninţărilor voievodului Modest: "Averile mele voieşti să le iei? Pe tine nu te vei îmbogăţi, iar pe mine nu mă vei sărăci. Socotesc că aceste haine vechi ale mele şi aceste puţine cărţi, în

[649] Părintele Iustin a omis ultima frază, noi însă am adăugat-o cu scopul de a arăta ce rugăciune este cu putinţă pentru astfel de stăpânitori şi, îndeobşte, pentru cei rătăciţi. Biserica Rusă din afara Rusiei de zeci de ani aşa se roagă în *"Rugăciunea pentru izbăvirea Rusiei": "...şi nu le răsplăti lor după faptele lor, ci...întoarce-i... şi celor ce s-au lepădat de Tine şi nu Te-au căutat arătat vei fi, ca nici unul din ei să nu piară, ci toţi să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să ajungă".*

care stă toată bogăția mea, nu-ți trebuiesc; de izgonire nu mă tem, că al meu este tot pământul, mai bine-zis, al lui Dumnezeu; de chinuri nu mă îngrijorez, căci mă vor duce la doritul sfârşit, şi cu aceasta îmi faci bine, trimițându-mă mai curând la Dumnezeu, către Carele de mult mă grăbesc". Modest se miră: "Nimeni până acum n-a vorbit cu mine atât de îndrăzneț!" Sfântul Ierarh răspunde: "Asta pentru că nu ți s-a întâmplat niciodată să vorbeşti cu un episcop. Noi întru celelalte arătăm smerenie şi blândețe, dar când e vorba de Dumnezeu, şi se încearcă a se răzvrăti împotriva Lui, atunci noi celelalte ca un nimic socotindu-le, căutăm numai cele ale lui Dumnezeu". La sfârşit, Modest i-a zis mânios: "Să te gândeşti până dimineață, căci la pierzare te voi da". Iar Sfântul Vasile a răspuns: "Eu dimineața acelaşi voi fi", în cele din urmă, Sfântul Ierarh a fost lăsat în pace.

23) Dumnezeiescul soare al adevărului dreptmăritor, râvnitorul heruvimic al credinței apostoleşti, prealuminatul ochi al Bisericii Ortodoxe, Sfântul **Simeon Noul Teolog**, egumenul (†1020) îi declară în fața episcopului său, patriarhul Constantinopolului, care îl surghiunise şi-l prigonise cu perfidie şi viclenie: " învață-ne pe noi după Sfânta Scriptură, urmând pe Sfinții Părinți din vechime, şi te vom primi ca pe unul egal cu apostolii, şi vom fi praf şi cenuşă sub picioarele tale sfinte; şi ne vei călca în picioare, iar noi vom socoti acestea ca o sfințire pentru noi. Şi nu numai atât, ci şi poruncile tale le vom păstra până la moarte. Dacă însă nu ne vei călăuzi în aşa fel încât să ne supunem de bunăvoie poruncilor tale... atunci noi nu vom putea să-ți răspundem decât prin cuvintele ucenicilor lui Hristos: "Trebuie să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni" (Fapte 5, 23).

Aceasta este rânduiala, aceasta este calea, acesta este adevărul Bisericii Ortodoxe a lui Hristos, începând cu Sfinții Apostoli până-n zilele noastre, şi de azi înainte până la sfârşitul acestei lumi pământeşti. Privitor la aceasta rânduiala, această cale, acest adevăr, nu sunt cu putință nici concesiile, nici compromisurile, nici retragerile. Nimeni nu ne poate sili, nici chiar un Sobor Ecumenic, dacă s-ar întâmpla ca acesta să aibă loc."

230. Trebuie să colaboreze Biserica cu stăpânirea atee?

Nu colaborare ci coexistență. *"Dați cezarului cele ce sunt ale cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu."* Iată ce fel de coexistență a Bisericii şi statului a fost stabilită şi prescrisă de Atotştiutorul Domnul nostru şi Mântuitorul Hristos (Matei 22, 21). De aceea ea rămâne în veci obligatorie şi nestrămutată pentru Biserică.

Cezarului - moneda, banii, cu efigia cezarului.

Lui Dumnezeu? - şi sufletul şi trupul: căci pe trup şi în suflet este întipărit chipul lui Dumnezeu. Chipul lui Dumnezeu se află şi pe trup şi în trup, pentru că trupul trăieşte prin sufletul asemănător lui Dumnezeu. Deci, şi unul şi altul aparțin lui Dumnezeu - veşniciei, vieții veşnice, Adevărului veşnic, Dreptății veşnice, Rațiunii veşnice. Prin urmare, cele ce aparțin lui Dumnezeu nu pot fi jertfite de dragul cezarului, şi aici întâietatea îi revine totdeauna lui Dumnezeu.

În Dumnezeu - Omul, în lucrarea şi trupul Lui - Biserica, Dumnezeu totdeauna se află pe primul loc, iar omul - pe-al doilea; Dumnezeu totdeauna hotărăşte totul, şi nu omul. Acestea sunt atotvaloarea şi măsura a toate în Biserica universală. Iată de ce ea se apleacă asupra oricărei probleme *"cu frică de Dumnezeu, cu credință şi cu dragoste."*

Biserica apare ca un organism divino-uman, şi abia după aceea - ca organizație. Ea este trupul Dumnezeului-Om: de aceea, mai întâi se cuvine ca toate să fie cercetate şi măsurate de Dumnezeu, apoi de om. Şi niciodată doar de om, şi după "cele omeneşti". Iată de ce *"trebuie să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni"*. Când vine timpul, în această privință trebuie să-i stăm împotrivă chiar şi lui Petru, primului dintre apostoli. Aici veşnic rămâne în vigoare apostoleasca metodă şi început al zidirii Bisericii *"părutu-s-a Duhului Sfânt şi nouă"* (Fapte 15, 28): mai întâi Duhul Sfânt, apoi noi - noi după Duhul Sfânt şi în Duhul Sfânt şi împreună cu Duhul Sfânt.

"Dați cezarului cele ce sunt ale cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu" - acesta este principiul coexistenței dintre Biserică şi stat. Nu colaborare, ci

coexistenţă între Biserică şi stat. Nu colaborare, cu atât mai mult atunci când “cezarul” prigoneşte toate cele ce sunt ale lui Dumnezeu şi nu vrea să ştie nimic din cele ce sunt ale lui Dumnezeu, ci ţinteşte doar să nimicească tot ce este al lui Dumnezeu. Aici lipsesc condiţiile principale pentru colaborare. Sau coexistenţa egală în drepturi a aşezămintelor, şi a persoanelor umane, sau calvarul Bisericii cauzat de către prigonitorii, chinuitorii, cotropitorii, care tăgăduiesc şi prigonesc pe Dumnezeu şi cele ale lui Dumnezeu. **Iar prin dictatură impun pe potrivnicul lui Dumnezeu şi cele potrivnice lui Dumnezeu, în acest caz Biserica şi statul se despart, se separă fiecare cu ale sale**. Nimeni să nu îndrăznească să se amestece în treburile lăuntrice ale Bisericii, să nu se atingă de sfintele şi veşnicele ei îndatoriri şi drepturi evanghelice.

Este limpede că Biserica sub orice regim, chiar şi cel ateist, trebuie să-şi găsească un mod de a convieţui (modus vivendi), dar întotdeauna în duhul şi limitele principiului evanghelic de convieţuire: *“cezarului cele ce sunt ale cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu”,* şi asta sub controlul suprem al Atot-Evangheliei: *“să ascultăm pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni”.* Dacă însă acest lucru este cu neputinţă, nu-i rămâne Bisericii ca “modus vivendi”, decât principiul evanghelic: să pătimească pentru Domnul Hristos, să rabde, să sufere, luptând astfel pentru drepturile fundamentale ale credinţei conştiinţei şi ale sufletului.

BISERICA

231. Care sunt datoriile creştinului faţă de Biserică?

Mântuitorul Iisus Hristos a întemeiat Biserica, pentru ca ea să continue propovăduirea învăţăturii Sale în aşa fel ca oricine va crede în El să ajungăla cunoştinta adevărului şi să se mântuiască. Sfânta noastră Biserică este orânduită, deci, pentru binele credincioşilor, pentru cunoaşterea adevărurilor credinţei creştine şi pentru desăvârşirea morală a lor.

Pentru acest fapt, toţi credincioşii au datoria de a preţui şi a iubi Biserica şi de a-şi îndeplini cu sfinţenie datoriile faţă de ea. Datoriile credincioşilor faţă de Biserică sunt:

1) *Credinţa ortodoxă*. Să creadă toate adevărurile creştine şi numai aşa cum le propovăduieşte sfânta Biserică Ortodoxă, păstrându-le în toată curăţia lor şi întocmindu-şi viaţa după ele.

2) *Mărturisirea credinţei creştine.* Să-şi dea silinţa pentru păstrarea, întărirea şi răspândirea credinţei creştine ortodoxe şi să o apere, cu tot curajul, de răstălmăcirile eretice, amintindu-şi de spusele Mântuitorului:

„*De cel ce se va ruşina de Mine şi de cuvintele Mele, de acesta şi Fiul omului se va ruşina când va veni întru slava Sa şi a Tatălui şi a sfinţilor îngeri”* (Luca 9, 26).

3) *Împlinirea poruncilor*. Să împlinească poruncile sfintei noastre Biserici cu privire la: umblarea la biserică, ţinerea posturilor orânduite de ea, mărturisirea păcatelor, primirea Sfintei Împărtăşanii etc.

4) *Supunerea şi ascultarea*. Să se supună ierarhiei şi disciplinei bisericeşti (Luca 10, 16).

5) *Ajutorarea.* Să iubească şi să cinstească pe cei ce îndeplinesc slujbele bisericeşti, îngrijindu-se de cele trebuitoare vieţii lor, după cuvintele Sfintei Scripturi: *„Vrednic este lucrătorul de hrana sa*” (Matei 10,10) şi: *„Aşa a rânduit şi Domnul celor ce propovăduiesc Evanghelia, să trăiască din Evanghelie*” (I Cor. 9, 13-14).

Prin împlinirea conştiincioasă a datoriilor faţă de Biserică, credincioşii îi dau putinţa să lucreze cât mai rodnic pentru binele întregii omeniri şi pentru binele fiecăruia dintre ei.

LUMEA[650]

232. Care sunt datoriile creştinului faţă de lume?

De a fi sufletul lumii[651]. Datoria creştinilor este aceea de a sfinţi lumea prin viaţa lor curată şi duhovnicească (Matei 5, 48). Creştinii trăiesc în lume dar nu sunt din lume. Mântuitorul Iisus Hristos, zice ucenicilor Săi: *"Dacă aţi fi din lume, lumea ar iubi ce este al său; dar pentru că nu sunteţi din lume, ci Eu v-am ales pe voi din lume, de aceea lumea vă urăşte"* (Ioan 15, 19). Căci *"ei nu sunt din lume"* (Ioan 17, 16), adică prin faptele lor creştinii nu sunt din lume.

"Locuiesc în ţările în care s-au născut, dar ca străini; iau parte la toate ca cetăţeni, dar pe toate le rabdă ca străini; orice ţară le e patrie, şi orice patrie le e ţară străină. Se căsătoresc ca toţi oamenii şi nasc copii, dar nu aruncă pe cei născuţi. Întind masă comună, dar nu şi patul. Sunt în trup, dar nu trăiesc după trup. Locuiesc pe pământ, dar sunt locuitori ai cerului"[652].

Prin viaţa lor exemplară, creştinii trebuie să fie un exemplu pentru lume, ca văzând faptele lor să slăvească pe Tatăl cel ceresc (Matei 5, 16).

Creştinii au fost trimişi de Mântuitorul în lume *"ca nişte oi în mijlocul lupilor"* (Matei 10, 16). Cuvântul adresat ucenicilor ne este adresat şi nouă: *"Feriţi-vă de oameni, căci vă vor da pe mâna sinedriilor şi în sinagogile lor vă vor bate cu biciul. La dregători şi la regi veţi fi duşi pentru Mine, spre mărturie lor şi neamurilor. [...] Şi va da frate pe frate la moarte şi tată pe fiu şi se vor scula copiii împotriva părinţilor şi-I vor ucide. Şi veţi fi urâţi de toţi pentru numele Meu; iar cel ce va răbda până în sfârşit acela se va mântui"* (Matei 10, 17-18, 21-22).

SFATURILE EVANGHELICE

233. Ce sunt sfaturile evanghelice?

Pentru dobândirea mântuirii, orice creştin trebuie să dea ascultare poruncilor despre care s-a vorbit până acum. Nimeni nu se poate mântui dacă nu ţine seama de aceste porunci.

Dar pentru cei ce tind spre o desăvârşire morală deosebită şi vor să ajungă mai repede şi mai sigur la mântuire, în Sfânta Evanghelie s-au rânduit şi alte căi, cunoscute în Biserică sub numele de *sfaturi evanghelice.*

Se numesc *sfaturi,* pentru că, spre deosebire de porunci, care sunt cerute oricărui creştin fără deosebire, sfaturile evanghelice sunt lăsate la voia şi puterea fiecăruia. Ele nu sunt cerute tuturor, fiindcă sunt mai greu de îndeplinit. *„Nu toţi pricep cuvântul acesta, ci aceia cărora este dat"* (Matei 19, 11), spune Mântuitorul Hristos.

234. Câte şi care sunt sfaturile evanghelice?

Sfaturile evanghelice sunt trei: *sărăcia de bună voie, castitatea* sau *fecioria şi supunerea faţă de un conducător duhovnicesc.*

Pentru îndeplinirea acestor sfaturi evanghelice se leagă cu jurământ cei ce îmbrăţişează viaţa monahală.

235. Ce înţelegem prin sărăcia de bună voie?

---

[650] Această secţiune nu se regăseşte în ediţia din 1952. În ediţia din 1996 şi credem şi celelalte de după 1990, răspunsul la această întrebare este reprodus din *Carte de învăţătură creştină ortodoxă*, Bucureşti, 1978. p. 204 - 206. Forma în care este prezentat este raţionalist umanistă, motiv pentru care am socotit cvă nu-şi are locul într-o carte de învăţătură creştină ortodoxă.

[651] *Epistola către Diognet*, VI, 1, în vol. *Scrierile Părinţilor Apostolici*, EIBMBOR, Bucureşti, 1995, p. 413.

[652] *Epistola către Diognet*, V, 5-9, ed. cit.

Bogăţia este, de cele mai multe ori, o piedică în calea mântuirii. Pentru agonisirea, sporirea şi păstrarea ei, omul este adesea împins la o mulţime de păcate: lăcomie, furt, nedreptate, zgârcenie. Averea pricinuieşte, apoi, multe griji şi tulburări. În sfârşit, când o are, omul alunecă repede spre o viaţă de îmbuibare, petreceri şi lene, întocmai ca bogatul din Evanghelie, căruia îi rodise ţarina şi care-şi făurea numai planuri iubitoare de sine (Luca 12, 16-40).

Rari de tot sunt cei care ştiu să folosească averea pentru înnobilarea sufletului lor şi pentru ajutorarea aproapelui în nevoie. Şi pentru că cei mai mulţi nu izbutesc să o stăpânească şi să o foloseasca aşa cum trebuie, Mântuitorul spune: *„Mai lesne este a trece cămila prin urechile acului, decât să intre un bogat în împărăţia lui Dumnezeu”* (Matei 19, 24).

De aceea Mântuitorul sfătuieşte pe cei ce doresc să ajungă mai repede şi mai lesne la desăvârşire să se despartă de avere şi să trăiască în sărăcie. Aceasta a spus-o Mântuitorul tânărului bogat, care venise să întrebe ce bine să facă spre a avea viaţa de veci. Când Mântuitorul i-a răspuns că trebuie să păzească poruncile legii, acela a spus că le-a păzit din tinereţe. Atunci Mântuitorul i-a zis: *„Dacă voieşti să fii desăvârşit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor şi vei avea comoară în cer; după aceea vino şi urmează-Mi”* (Matei 19, 21).

Din cuvintele Mântuitorului reiese limpede că îndeplinirea poruncilor este de ajuns pentru mântuire, dar că, prin sărăcia de bună voie, creştinul poate urca o treaptă mai sus pe scara desăvârşirii. Fără îndoială că, fiind scutit de grijile şi primejdiile morale la care duce bogăţia, cel sărac de bună voie are mai mult răgaz şi mijloace mai înlesnite pentru a se îngriji de curăţirea şi înălţarea sufletului său.

Sărăcia de bună voie nu înseamnă lene, ci înlăturarea lăcomiei de avere. Împlinirea acestui sfat îndulceşte lupta pentru existenţă şi face ca mulţi oameni lipsiţi să capete mijloace de trai, primind din cele dăruite de cei se leapădă de avere.

236. Ce este castitatea sau fecioria?

Aşa cum am văzut mai înainte, căsatoria este rânduită de Însuşi Dumnezeu, chiar la facerea lumii, pentru înmulţirea şi dăinuirea neamului omenesc, iar creştinismul a ridicat-o la treapta de sfântă Taină. Ea este, prin urmare, o rânduială firească şi morală pentru orice om.

Cu toate acestea, pentru cel ce-şi alege viaţa de rugăciune, sau se aşază în slujba răspândirii creştinismului, sau în slujba milosteniei obşteşti, căsătoria, cu grijile şi greutăţile ei, ar fi o piedică de care s-ar putea lipsi, spre a se putea închina cu totul chemării ce şi-a ales.

Dar nu oricine poate urma acest sfat. Vorbind de feciorie, Mântuitorul spune: *„nu toţi pricep cuvântul acesta, că aceia cărora le este dat”* (Matei 19,11). Iar Sfântul Apostol Pavel scrie corintenilor că nu le porunceşte, ci numai îi sfătuieşte să trăiască în feciorie (I Cor. 7, 6).

Folosul moral al fecioriei îl arată tot Sfântul Apostol Pavel, când zice:

„Eu vreau ca voi să fiţi fără de grijă... Cel necăsătorit se îngrijeşte de cele ale Domnului, cum să placă Domnului. Cel ce s-a căsătorit se îngrijeşte de cele ale lumii, cum să placă femeii” (I Cor. 7, 32-33).

La feciorie pentru toată viaţa se leagă cu jurământ greu cei ce îmbraţişează viaţa monahală. Dar au fost şi sunt şi astăzi creştini, care, deşi traăiesc în lume, îşi păstrează castitatea toată viaţa lor.

Fecioria este ţinută de atât de puţini, încât ea nu va putea fi niciodată o piedică serioasă pentru înmulţirea omenirii, şi cu atât mai puţin un pericol pentru existenţa ei.

237. Ce este supunerea faţă de un conducător duhovnicesc?

Am văzut că, pentru a scăpa de robia patimilor şi a căpăta libertatea şi mântuirea, credinciosul trebuie să-şi supună voinţa sa legii morale. Dar voinţa fiind din fire slabă şi pentru a nu aluneca spre păcat, credinciosul dornic să ajungă mai repede şi mai sigur la desăvârşire este îndemnat să renunţe la voinţa proprie şi să asculte fără şovăire de un îndrumător duhovnicesc, care este în măsură să conducă sufletele, datorită experienţei şi înaintării lui în viaţa morală.

Sfatul ascultării este cuprins în cuvintele Mântuitorului: *„Oricine voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie”* (Marcu 8, 34).

Ascultarea de un îndrumător duhovnicesc nu este o înjosire a demnității omeneşti, precum socotesc unii, ci, dimpotrivă, o adevărată înălțare, potrivit cuvintelor Mântuitorului: *„Cel ce se smereşte pe sine se va înălța”* (Luca 18, 14).

FERICIRILE

238. Ce sunt Fericirile?

După rânduiala Vechiului Testament, pentru a împlini Legea, credinciosul trebuia să asculte de cele 10 porunci.

Potrivit cuvintelor Mântuitorului: „*Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc*” (Matei 5,17), cele 10 porunci trebuie păzite şi de creştini, întocmai.

Pe lângă aceste zece porunci, Mântuitorul a mai dat creştinilor alte nouă îndemnuri, prin care se împlineşte Legea, în scopul desăvârşirii morale. Pe acestea nu le-a dat însă în chip de opriri sau porunci, ci în chip de „fericiri”, fiindcă ele se potrivesc deplin cu smerenia şi blândețea Mântuitorului Hristos. Pe de altă parte, cele nouă Fericiri sunt atât de potrivite cu năzuințele sufletului creştinului, încât, numai auzindu-le, suntem îndemnați singuri să le îndeplinim. În acest înțeles Sfântul Apostol Iacov numeşte legea Noului Testament *„Legea cea desăvârşită a libertății”* (Iacov 1, 25).

Faptul ca Mântuitorul înfățişează laolaltă fericirea şi desăvârşirea arată că acestea sunt strâns legate. Într-adevăr, nimeni nu poate fi fericit fără a fi desăvârşit, iar cel ce cucereşte desăvârşirea morală dobândeşte prin aceasta şi fericirea.

De aceea, în fiecare fericire trebuie să deosebim mai întâi învățătura sau îndemnul şi apoi fericirea sau făgăduința răsplătirii.

Pe scurt, *prin «Fericiri» se înțeleg cele nouă căi pe care creştinul trebuie să meargă pentru a ajunge la fericirea veşnică, sau cele nouă virtuți prin care putem dobândi fericirea.*

239. Care este fericirea întâi şi ce înțeles are?

„Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor” (Matei 5, 3). Prin aceste cuvinte, Mântuitorul ne învață ca prima virtute pe care trebuie să ne-o însuşim pentru a intra în împărăția cerurilor, adică pentru a dobândi fericirea, este *sărăcia cu duhul.*

Dar ce înseamnă „sărăcia cu duhul”?

După cum tălmăceşte Sfântul Ioan Gură de Aur[653], cuvintele «săraci cu duhul» înseamnă «smeriți de bună voie», adică lipsiți de trufia minții şi de nemăsurata iubire de sine, păcate prin care au căzut îngerii cei răi îi primii oameni. Ele nu arată deci pe cei neîntelepți, neştiutori sau simpli, ci pe cei ce se socotesc pe sine astfel. Creştinii care cunosc şi urmează pe Hristos sunt *„învățati de Dumnezeu”* (I Tes. 4, 9) şi *„fii ai luminii... nu ai întunericului”* (I Tes. 5, 5), întrucât au dobândit învățătură dumnezeiască de la Biserică, prin harul Sfântului Duh (I Cor. 5 ş.u.).

Săraci cu duhul sunt creştinii care, cugetând necontenit la desăvârşirea dumnezeiască, îşi dau seama cât de departe sunt ei de ea; cei ce îşi dezlipesc de bună voie inima de bunurile pământeşti, îşi golesc mintea de cunoştințele cele de arte şi îşi eliberează sufletul de iubirea celor vremelnice, pentru ca, astfel sărăcită, mintea să dorească a fi umplută cu bunurile cereşti, cu bogăția ştiinței dumnezeieşti şi cu iubirea celor veşnice. Aceşti creştini, oricât ar fi

[653] *Cuvântul XV la Matei*, Migne, *P. G.*, LVII, col. 224. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentar la Luca*, Migne, P. G., LXXII, col. 589; Zigaben, *Comentar la Matei,* Migne, *P. G.*, CXXIX , col. 189.

de virtuoşi, nu se cred niciodată desăvârşiţi, ci râvnesc şi se străduiesc fără încetare să urce treaptă cu treaptă, cât mai sus, pe scara desăvârşirii.

Pătrunşi de convingerea că nu au nimic de la sine şi că nu pot înfăptui nimic pentru mântuirea lor fără ajutorul şi harul lui Dumnezeu şi că, atâta vreme cât petrec în trup, sunt încă departe de fericirea veşnică, creştinii imploră necontenit îndurarea harului lui Dumnezeu.

Răsplata făgăduită celor smeriţi este împărăţia cerurilor, adică fericirea veşnică, pe care, prin credinţă şi nădejde, ei o gusta lăuntric încă pe pământ, dar deplin o vor avea numai în viaţa viitoare, prin părtăşia la fericirea veşnică.

Smerenia este deci prima virtute ce se cere creştinului. Fără ea, nimeni nu poate trăi o viaţă cu adevărat creştină; fără ea, nimeni nu poate nici măcar intra în această viaţă creştină, pentru că îi lipseşte dorinţa de a se lupta cu păcatele şi de a dobândi virtutea. Fără smerenie, creştinul nu se află în stare de a simţi nevoia harului dumnezeiesc şi prin aceasta se lipseşte tocmai de ceea ce are neapărată trebuinţă.

240. Care este fericirea a doua şi ce înţeles are?

„Fericiţi cei ce plâng, că aceia se vor mângâia” (Matei *5,* 4). Plânsul, ca şi râsul, poate avea diferite cauze. Înţelesul lui depinde deci de cauza din care porneşte. Astfel este o mare deosebire între plânsul celui ce-i pare rău pentru vreun păcat săvârşit şi plânsul unui hoţ, de necaz că nu i-a reuşit o încercare de furt, sau pentru ca a fost prins şi pedepsit.

De aceea, din această fericire nu trebuie să înţelegem că toţi cei ce plâng ar putea dobândi mângâierea. Aici este vorba numai de cei ce plâng din pricină că se întristează şi le pare rău pentru pacatele săvârşite[654], cu care au mâhnit pe Dumnezeu şi pe aproapele lor, ca fiul pierdut, Zaheu vameşul, sau tâlharul cel răstignit de-a dreapta Mântuitorului. Aceasta este întristarea despre care Sfântul Apostol Pavel scrie: *„Întristarea cea după Dumnezeu aduce pocăinţă spre mântuire, fără părere de rău; iar întristarea lumii aduce moarte”* (II Cor. 7, 10). Despre această întristare vorbeşte şi Sfântul Apostol Petru, arătând că ea este pricinuită de felurite ispite la care este supus cel credincios, spre lămurirea credinţei lui şi din care iese biruitor numai cel ce rabdă până la sfârşit (I Petru l, 6-7).

Mântuitorul fericeşte nu numai pe cei ce-şi plâng păcatele proprii, dar şi pe cei care-şi frâng inima şi plâng pentru păcatele semenilor lor, rugând pe Dumnezeu să le dea căinţă, adică pe cei rătăciţi să-i întoarcă la calea cea dreaptă, iar pe cei ce trăiesc fără rânduială să-i facă să-şi îndrepte viaţa. Mântuitorul S-a întristat şi a plâns pentru păcatele celor ce locuiau în Ierusalim, Horazin, Betsaida şi Capernaum, şi care nu voiau să se pocăiască (Matei 11, 20-24; 23, 37, 38).

Darul lacrimilor aducătoare de bucurie l-au avut, de asemenea, toţi sfinţii.

Făgăduinţa mângâierii este unită cu îndemnul de a plânge, pentru că întristarea pentru păcate să nu ducă la deznădejde.

Celor ce plâng din aceste pricini binecuvântate, Mântuitorul le făgăduieşte mângâierea harică, adică, pentru viaţa de acum, iertarea greşelilor, scăparea de chinuri şi de păcate, iar pentru viaţa viitoare, împărăţia cerurilor, adică bucuria[655].

Despre această răsplată vorbeşte Sfântul Evanghelist Ioan în Apocalipsa, când înfăţişează răsplata celor ce au rămas credincioşi şi statornici în necazul cel mare şi pe care *„Mielul, Cel ce stă în mijlocul tronului, îi va paşte pe ei şi-i va duce la izvoarele apelor vieţii şi Dumnezeu va şterge orice lacrimă din ochii lor”* (Apoc. 7, 14-17).

241. Care este a treia fericire şi ce înţeles are?

„Fericiţi cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul” (Matei 5, 5). Blândeţea este cel dintâi rod al bunătăţii şi iubirii aproapelui. Ea este o stare cumpănită şi liniştită a sufletului, însoţită cu silinţa de a nu supăra pe nimeni şi a nu se supăra de nimic.

---

[654] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântul XV la Matei,* Migne, *P.G*., LVII, col. 225

[655] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântul XV la Matei,* Migne, *P. G*., LXVII, col. 225; Teofilact, *Comentar la Matei,* Migne, *P. G*., CXXIII, col.188; Zigaben, *Comentar la Matei,* Migne, *P. G*., CXXIX, col. 192.

Cel blând nu murmura niciodată împotriva lui Dumnezeu, nici a oamenilor, urmând îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „*Vorba voastră să fie totdeauna plăcută, cu sare dreasă, ca să ştiți cum trebuie să răspundeți fiecăruia*" (Col. 4, 6). Omul blând dă cuvenita cinste şi ascultare mai-marilor săi: nu batjocoreşte, nu grăieşte de rău şi nu osândeşte pe semenii săi, ci se arată pe sine totdeauna smerit. Iar când se întâmplă ceva potrivnic dorințelor lui, nu se lasa pradă mâniei și, mai presus de toate, nu se răzbună pentru jigniri.

Cea mai înaltă treaptă a blândeții este iubirea față de cei ce ne prilejuiesc necazuri şi supărări şi care se arată prin iertare şi împăcare (Matei 5, 23-24). Culmea blândeții stă deci în purtarea pe care ne-o porunceşte Mântuitorul, prin cuvintele: *„Binecuvântați pe cei ce va blestează, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc*" (Matei 5, 44).

Singura mânie îngăduită şi folositoare este aceea îndreptată împotriva păcatelor şi a patimilor şi mai ales împotriva diavolului ispititor, în care nu a rămas nimic bun.

242. Ce a făgăduit Dumnezeu celor blânzi?

Dumnezeu a făgăduit celor blânzi că vor moşteni pământul. Într-adevăr, este firesc ca aceia care se poartă cu blândețe să fie scutiți de multe supărări, necazuri şi tulburări pe care le pricinuieşte lipsa acestei virtuți, să capete chiar iubirea celor din jur, o bună înrâurire asupra semenilor şi, în orice caz, să stingă mânia şi ura îndreptată împotriva lor. Răsplata îi vine celui blând chiar din practicarea blândeții. Fiind împăcat cu Dumnezeu, cu semenii şi cu sine, omul blând se bucură de o stare de linişte şi siguranță deplină. Astfel trebuie înțelese cuvintele Mântuitorului: „*Învățați-vă de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima şi veți găsi odihna sufletelor voastre*" (Matei 11, 29).

Răsplata deplină, însă, va fi dată celor blânzi în viața viitoare.

243. Care este a patra fericire şi ce înțeles are?

„Fericiți cei ce flămânzesc şi însetoşează de dreptate, că aceia se vor sătura" (Matei 5, 6).

Cuvântul «dreptate» are aici înțelesul din Vechiul Testament, însemnând «cucernicie», ca la Sfântul Ioan Gură de Aur[656] „virtutea în general" ca la Sfântul Chiril al Alexandriei[657] «toată virtutea" cum spunea Zigaben[658]; cu alte cuvinte plinirea poruncilor lui Dumnezeu, adică sfințenia, dreapta credința şi dreapta purtare. Cei flămânzi şi însetați de dreptate sunt deci toți cei ce doresc cu ardoare să înfăptuiască şi să se înfăptuiască binele. Această dorință este tot atât de firească şi continuă că şi foamea şi setea trupească. Au dat dovadă de această puternică dorință îndeosebi sfinții şi martirii care pentru Hristos au părăsit familie, avere, voie proprie şi s-au nevoit cu trăirea unei vieți de înalta spiritualitate.

Săturarea făgăduită trebuie înțeleasă ca o împlinire a năzuințelor prin cucerirea desăvârşirii, prin realizarea sfințeniei în viața aceasta, în parte, iar în cea viitoare pe deplin. Aceasta va fi potrivit făgăduinței Mântuitorului, Care zice: *„Şi oricine a lăsat case, sau frați, sau surori sau tată, sau mamă sau femeie, sau copii, sau țarine pentru numele Meu înmulțit va lua înapoi şi va moşteni viața veşnică"* (Matei 19, 29).

„A fi flămând şi însetat de dreptate" mai înseamnă şi a dori şi a ne strădui din toate puterile pentru înfăptuirea dreptății ca virtute socială, atât pentru noi, cât şi pentru semenii noştri. Iar când, din pricina smereniei, sărăciei, neîndemânării noastre sau a puterii pârâşului, suntem nedreptățiți în această viață, să nu ne descurajăm ci să avem nădejde tare că vom primi dreptatea noastră, dacă nu chiar în viața aceasta, ca femeia stăruitoare din parabola judecătorului nedrept (Luca 18, 2-7), desigur în viața viitoare.

Simțul dreptății este atât de înrădăcinat în ființa omului, încât cu drept, cuvânt este asemănat cu nevoia trupească de hrană şi apă, fără de care omul nu poate trăi.

În Vechiul Testament, au fost flămânzi şi însetați de dreptate dreptul Iov, regii David şi Solomon şi, îndeosebi, proorocii. Astfel, David se plânge, în psalmul 73, că pe pământ cei răi

---

[656] *Cuvântul XV la Matei*, Migne, *P. G.*, LVII, col. 227.
[657] *Comentar* La Luca, Migne. *P. G.*, LXXII col. 592.
[658] *Comentar la Matei,* Migne, *P. G.*, CXXIX, col. 196.

nu sunt pedepsiți, iar drepții nu primesc încununarea virtuții. Iar proorocul Ieremia se revoltă împotriva călcătorilor de lege (12, 1, 4). Împotriva asupritorilor şi a judecătorilor nedrepți, Isaia striga: „... *Nu mai faceți rău înaintea ochilor mei. Încetați odată! Învățați să faceți binele, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsat, faceți dreptate orfanului, ajutați pe văduvă"* (1, 16-17).

Creştinii nedreptățiți au privilegiul de a aştepta, după făgăduința Domnului, *„ceruri noi şi pământ nou în care locuieşte dreptatea"* (II Petru 3,13). Având această nădejde, ei îndură mai uşor suferințele legate de foamea şi setea lor după dreptate, care, în toată plinătatea ei, nu se va potoli decât în împărăția cerească.

244. Care este a cincea fericire şi ce înțeles are?

„Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui" (Matei 5, 7). Milostenia sau îndurarea creştină izvorăşte din iubirea de Dumnezeu şi de aproapele şi se arată prin ajutorarea materială şi morală a semenilor noştri aflați în nevoie.

Mântuitorul, Care este modelul desăvârşit al milosteniei (Matei 11, 32; Marcu 8, 2), ne-a arătat ea la judecata de apoi faptele îndurării trupeşti şi sufleteşti sunt acelea care ne vor deschide porțile fericirii veşnice (Matei 25, 34-40).

Dar, chipurile de a milui - cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur sunt felurite şi porunca aceasta este întinsă[659].

245. Care sunt faptele milosteniei trupeşti?

Faptele milosteniei trupeşti sunt în număr de şapte, şi anume:

1) *Hrănirea celui flămând*, care, din pricina sărăciei şi neputinței, nu se poate hrăni prin munca proprie.

2) *Adăparea celui însetat,* care, din lipsă sau slăbiciune, nu-şi poate alina setea;

3) *Îmbrăcarea celui gol*, adică a celui care, din cauza lipsei, nu are haine pentru acoperirea trupului;

4) *Cercetarea celor în necazuri şi nevoi;* pentru ajutorarea lor;

5) *Cercetarea celor bolnavi.* Această poruncă se împlineşte mai întâi prin cuvintele mângâietoare şi compătimitoare; al doilea, sfătuindu-i să sufere cu răbdare nenorocirea, fără cârtire, ci cu binecuvântare, şi făcându-i să înțeleagă că suferința este îngăduită spre încercare, întărire şi ispăşire; al treilea, îndemnându-i şi ajutându-i să se spovedească şi să se împartăşească şi să primească Taina Sfântului Maslu; al patrulea, învățându-i să nu cadă în credința deşartă a celor ce voiesc să-şi câştige sănătatea cu farmece şi felurite înşelăciuni diavoleşti, ci să-şi pună încrederea şi nădejdea numai în mila lui Dumnezeu şi în leacurile sfătuite de medici.

Iar când aceşti bolnavi sunt lipsiți sau fără ajutorare, să-i ajutăm cu tot ce au nevoie: bani, medicamente, priveghere şi altele.

6) *Găzduirea călătorilor,* mai ales a bolnavilor şi a celor lipsiți de mijloace materiale, făcând aceasta cu bucurie;

7) *Îngroparea săracilor şi a celor pe care nu are cine sa-i îngroape,* dăruind cele trebuitoare pentru înmormântarea lor creştinească.

Dacă moare o rudă sau un prieten, această datorie se împlineşte prin petrecerea mortului până la groapă, cu rugăciuni şi acte de milostenie pentru sufletul răposatului şi cuvinte de mângâiere pentru cei rămaşi în viață.

Neîndeplinirea acestor fapte față de semeni închide porțile fericirii cereşti şi aduce osânda veşnică (Matei 25, 41-46).

246. Care sunt faptele milosteniei sufleteşti?

Faptele milosteniei sau îndurării sufleteşti sunt tot în număr de şapte, şi anume:

1) *Întoarcerea celor rătăciți la calea adevărului şi a celor păcătoşi la calea virtuții,* dar cu duhul blândeții şi al înțelepciunii, spre a-i feri atât de păcatul deznădejdii, cât şi de cel al prea marii încrederi în îndurarea lui Dumnezeu.

---

[659] *Cuvântul XV la Matei,* Migne, P. G., LVII, col. 227.

Însemnătatea acestei fapte o arată Sfântul Apostol Iacov, când zice:

„Fraţii mei, dacă vreunul va rătăci de la adevăr şi-l va întoarce cineva, să ştie că cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui îşi va mântui sufletul din moarte şi va acoperi mulţime de păcate” (Iacov 5,19-20).

2) *Învăţarea celor neştiutori şi nepricepuţi* (Fapte 8, 31; Tit 2, 4-7);

3) *Sfătuirea celor ce au trebuinţă de sfat* (I Tes. 5,11-15). Trebuinţă de sfat bun şi dat la vreme au cei cu o viaţă păcătoasă, cei în nevoie şi strâmtorare, sau cei a căror viaţă şi cinste sunt în primejdie.

4) *Rugăciunea către Dumnezeu pentru aproapele nostru* (Iacov 5,16; Filip. l, 19; Col. 4, 3).

5) *Mângâierea celor întristaţi* (I Tes. 5;14), din pricina bolilor, a păcatelor sau a nenorocirilor de tot felul;

6) *Nerăzbunarea pentru răul făcut de alţii, ci răsplătirea răului cu binele* (Matei 5, 44-48; Rom. 12, 19-21);

7) *Iertarea greşelilor săvârşite de alţii faţă de noi înşine,* nu numai o dată, ci „*de şaptezeci de ori câte şapte*”, cum spune Mântuitorul (Matei 18, 22).

247. Cum trebuie săvârşite aceste fapte ale milosteniei?

Spre a fi mai bine plăcute lui Dumnezeu, faptele milosteniei trebuie, mai întâi, să fie izvorâte din iubire sinceră faţă de Dumnezeu şi de aproapele. Femeia văduvă care a dăruit la templu doi bănuţi, singurii pe care-i mai avea, trece mult înaintea bogaţilor care puneau sume mari în cutia templului, dar numai de ochii lumii (Marcu 12, 42-44). Darul făcut aproapelui, cuvintele de mângâiere şi împăcare care ies dintr-o inimă lipsită de iubire, nu pot avea o bună înrâurire, precum spune aceasta, minunat, Sfântul Apostol Pavel: „*De aş grăi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chimval răsunător... Şi de aş împărţi toată avuţia mea şi de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte*” (I Cor. 13, 1, 3).

În al doilea rând, faptele milosteniei nu trebuie făcute din interes, spre a fi văzute şi răsplatite de oameni (Matei 6, 2-4).

În al treilea rând, ele trebuie făcute oricărui om aflat în nevoie, fără nici o deosebire (Luca 10, 36-37).

În al patrulea rând, trebuie să dăruim aproapelui nostru ajutorul de care are adevărată nevoie, potrivind ajutorul după trebuinţele lui. Aşa, de pildă, nu vom da unui leneş de mâncare, căci, cum porunceşte Sfântul Apostol Pavel: „*dacă cineva nu vrea să lucreze, acela nici să nu mănânce”* (II Tes. 3,10). Totuşi, şi faţă de cei leneşi avem datorii de milostenie, dar căutând să pătrundem în acea latură a sufletului lor care să-i vindece de lene.

248. Ce răsplată făgăduieşte Dumnezeu celor milostivi?

Dumnezeu îi va milui, adic le va ierta pcatele, la judecata de apoi, căci, precum spune Sfântul Apostol Iacov: *„Judecata este fără milă pentru cel care n-a făcut milă. Şi mila biruieşte în faţa judecăţii”* (Iacov 2,13); sau, cum zice Sfântul Apostol Petru: *„dragostea acoperă mulţime de păcate”* (Petru 4, 8).

Că virtutea milosteniei este cât se poate de preţuită, se vede lămurit din cuvintele Mântuitorului despre judecata de apoi, în care milostenia este aceea pentru care vom fi mai ales răsplătiţi (Matei 25, 32-46).

249. Care este a şasea fericire şi ce înţeles are?

„Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8).

Mântuitorul aseamănă inima omului cu ochiul. Precum ochiul sănătos şi curat poate vedea limpede (Matei 6, 22), tot aşa numai cel cu inima curată, neacoperită de ceaţa păcatului, poate vedea pe Dumnezeu.

Cei curaţi cu inima sunt mai întâi cei nevinovaţi şi lipsiţi de vicleşug, ca Natanael (Ioan l, 47) şi ca pruncii (Matei 18, 3-4); apoi cei care, prin nevoinţe şi rugăciuni neîntrerupte, izbutesc să-şi smulgă rădăcinile păcatului, adică să-şi golească inima de poftele şi gândurile rele, de iubirea celor pământeşti, şi să o umple cu dorul după lumina dumnezeiască şi

desăvârşire. Aceştia ajung să-L vadă pe Dumnezeu chiar din această viaţă, aflându-L pretutindeni, şi mai ales în făpturile Sale, precum este scris: *„Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înţelegându-se din făpturi, adică veşnica Lui putere şi dumnezeire, aşa ca ei să fie fără cuvânt de apărare”* (Rom. 1, 20).

Pe unii ca aceştia, Biserica îi numeşte «văzători de Dumnezeu». Dar vederea lui Dumnezeu în această viaţă este nedeplină, precum zice Sfântul Apostol Pavel: *„vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, faţă către faţă”* (I Cor. 13, 12).

De curăţenia inimii este strâns legată virtutea castităţii. De aceea, Sfântul Ioan Gură de Aur crede că prin curăţenia inimii trebuie să înţelegem lipsa oricărui păcat în genere şi îndeosebi a păcatului desfrânării[660]. Iar castitatea se păstrează prin cumpătare şi post: *„Luaţi seama la voi înşivă* - ne porunceşte Mântuitorul – *să nu se îngreuieze inimile voastre de mâncare şi de băutură şi de grijile vieţii, şi ziua aceea să vină peste voi fără de veste, ca o cursă... Privegheaţi, dar, în toată vremea, rugându-vă ca să vă întăriţi să scăpaţi de toate acestea care au să vină şi să staţi înaintea Fiului Omului”* (Luca 21, 34-36).

Pentru curăţenia inimii s-au învrednicit dreptul Simeon şi proorociţa Ana să vadă pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu (Luca 2, 25 ş.u.).

Curăţenia inimii este condiţia cea mai însemnată pe care o cere Mântuitorul la îndeplinirea oricărei fapte. Prin aceasta El arată însemnătatea parţii lăuntrice a faptei, adică a intenţiei, a gândului care-i stă la temelie, lucru de care nu se ţinea destul seama în Vechiul Testament. Mântuitorul face din această schimbare a adâncului sufletului omenesc lucrul cel mai ales prin care morala creştină întrece şi desăvârşeşte morala Vechiului Testament.

În Vechiul Testament se oprea, de pildă, omorul; dar în Noul Testament se caută a se înlătura şi izvorul lui, adică mânia din inima omului, căci aşa cum spune Mântuitorul: *„Din inimă ies: gânduri rele, ucideri, adultere, desfrânări, furtişaguri, mărturii mincinoase, hule”* (Matei 15, 19). Poftele şi gândurile rele sunt seminţele din care cresc păcatele şi care, deci, trebuie înlăturate. Cu privire la aceasta, Mântuitorul spune: *„Aţi auzit că s-a zis celor de demult: Să nu ucizi; iar cine va ucide vrednic va fi de osândă. Eu însă vă spun vouă că oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă*” (Matei 5, 21-22).

Curăţenia inimii este astfel cea mai înaltă treaptă a desăvârşirii, a sfinţeniei. De aceea ea va fi răsplătită cu cea mai mare fericire, care este, privirea lui Dumnezeu.

250. Care este a şaptea fericire şi ce înţeles are?

„Fericiţi făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema” (Matei 5, 9).

Pacea întemeiată pe adevăr, dreptate şi dragoste este cel mai mare bun social pentru oameni şi popoare. Ea uşurează ridicarea condiţiilor de viaţă ale fiecărui om şi înalţă popoarele, aducându-le propăşire şi fericire.

Profeţii Vechiului Testament au descris împărăţia mesianică a lui Hristos ca pe *o împărăţie a păcii şi a dreptăţii,* iar îngerii au cântat în noaptea Naşterii Domnului: *„Slava întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire”* (Luca 2, 14).

Această pace între oameni şi popoare, după care năzuieşte orice societate, izvorăşte, după învăţătura creştină, din pacea omului cu Dumnezeu şi din pacea cu sine însuşi, de care se bucură numai cei ce săvârşesc binele. Despre această pace deplină vorbeşte Mântuitorul când spune Ucenicilor Săi: „*Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă”* (Ioan 14, 27).

Făcători de pace sunt deci, după învăţătura sfintei noastre Biserici, în primul rând cei ce săvârşesc Domnului, zilnic, jertfa cea fără de sânge, rugăciuni şi posturi pentru ca peste toţi oamenii să se reverse *„pacea lui Dumnezeu, care covârşeşte orice minte”* (Filip. 4, 7).

Făcătoare de pace, solie a păcii şi înfrăţirii este în primul rând Biserica, deoarece ea propovăduieşte totdeauna pacea, care izvorăşte din iubirea de Dumnezeu şi de aproapele.

Făcători de pace sunt de asemenea toţi cei care nu numai că iartă pe cei care caută învrăjbire, dar prin mijlociri înţelepte şi potrivite şi prin pilda vieţii lor înlătură neînţelegerile şi certurile dintre oameni şi îi împacă, făcându-i din vrajmaş, prieteni.

---

[660] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântul XV 1a Matei,* Migne, P. G., LVII, col. 227; Vezi şi: Teofilact, *Comentar la Matei*, P.G., CXXIII, col. 188.

Făcători de pace sunt socotiți apoi şi cei ce stabilesc armonie între voința trupului lor şi voința sufletului[661], aducând acea împăcare a omului cu sine însuşi.

Făcători de pace sunt, în sfârşit, toți cei care prin sfaturile, strădaniile şi faptele lor împiedică războaiele între oameni.

Făcătorii de pace îndeplinesc o lucrare asemănătoare celei săvârşite de Fiul lui Dumnezeu, Care a venit în lume să împace pe omul păcătos cu Dumnezeu. De aceea, Dumnezeu le făgăduieşte numele haric de „*fii ai lui Dumnezeu*", însoțit, fireşte, de fericirea vrednică de acest nume. Porunca de a face pace se adresează tuturor, precum citim în epistola către evrei: *„Căutați pacea cu toți şi sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul"* (Evr. 12, 14).

251. Care este a opta fericire şi ce înțeles are?

„Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor" (Matei 5, 10).

Aşa cum am văzut şi la fericirea a patra, cuvântul *„dreptate"* are şi aici înțelesul de dreaptă credință şi dreaptă purtare, viață neprihănită, sfințenie, în care bineînțeles este cuprinsă şi virtutea socială a dreptății[662].

Vechiul Testament ne vorbeşte de mulți drepți care au fost prigoniți din pricina luptei lor împotriva păcatelor lumii în care ei trăiau şi pentru îndreptarea acesteia spre o viață morală.

Luptând pentru dreptate, au fost prigoniți proorocii. Tot din pricina aceasta a fost răstignit Mântuitorul Hristos. El a proorocit Ucenicilor Săi că vor fi prigoniți, ca şi El: *„Dacă vă urăşte pe voi lumea, să ştiți că pe Mine mai înainte decât pe voi M-a urât. Dacă ați fi din lume, lumea ar iubi ce este al său; dar pentru că nu sunteți din lume, ci Eu v-am ales pe voi din lume, de aceea lumea vă urăşte"* (Ioan 15,18-19).

Cei prigoniți pentru dreptate vor avea parte de Împărăția cerurilor, aşa cum a făgăduit Mântuitorul. Căci se cuvine ca lucrătorii împreună cu El la zidirea unei lumi noi să fie acolo unde este şi El: *Părinte* - S-a rugat Mântuitorul - *voiesc ca unde sunt Eu, să fie împreună cu Mine şi aceia pe care Mi i-ai dat, ca să vadă slava Mea*" (Ioan 17, 24).

252. Care este fericirea a noua şi ce înțeles are?

„*Fericiți veți fi când vă vor ocarî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind din pricina Mea. Bucurați-vă şi va veseliți, că plata voastră multă este în ceruri, ca aşa au prigonit pe proorocii cei dinainte de voi*" (Matei 5, 11-12).

Prin aceste cuvinte, Mântuitorul fericeşte pe cei care vor avea de suferit defăimari, prigoane şi chiar moarte, din pricina credinței în El şi a răspândirii Evangheliei creştine în lume.

Pentru credința în Dumnezeu şi pentru nădejdea venirii lui Mesia au suferit prigoane proorocii Vechiului Testament. De pildă, Proorocul Ilie a fost prigonit de Ahab şi Izabela, fiindcă i-a mustrat că se închinau la idolul Baal (III Regi 18); Proorocul Isaia a fost tăiat cu fierăstrăul, din porunca regelui idololatru Manase; Proorocul Ieremia a fost izgonit din țară, pentru că a mustrat pe cei nedrepți. Aceleaşi suferințe au îndurat mulți alții pentru credința lor cea dreaptă (Matei 23, 35; Evr.11, 32-40).

De aceea, Mântnitorul Iisus Hristos a îndemnat pe Ucenicii Săi: „*Nu vă temeți de cei ce ucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă; temeți-vă mai curând de acela care poate şi trupul şi sufletul să le piardă în gheenă. Au nu se vând două vrăbii pentru un ban? Şi nici una dintre ele nu va cădea pe pământ fără ştirea Tatălui vostru. La voi însă şi perii capului, toți, sunt numărați. Aşadar nu vă temeți; voi sunteți cu mult mai de preț decât păsările*" (Matei 10, 28-31).

Următori Mântuitorului, apostolii şi martirii au dobândit cununa muceniciei, jertfindu-şi viața pentru răspândirea credinței creştine. Calendarul creştin cinsteşte amintirea a mii şi mii de martiri care şi-au dat viața de bună voie şi chiar cu bucurie pentru Hristos. De aceea şi ziua morții lor a fost totdeauna pomenită de Biserică, nu ca zi de durere şi de înfrângere, ci, dimpotrivă, ca zi de bucurie şi de biruință.

[661] Zigaben, *Comentar la Matei,* Migne, P. G., CXXIX, col. 196.
[662] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântul XV la Matei*, Migne, P. G., LVII, col. 228.

Pentru aceasta, creştinii sunt îndemnați să se bucure de orice încercare a credinței, ca Sfântul Apostol Petru, care spune: „... *Întrucât sunteți părtaşi la suferințele lui Hristos, bucurați-vă, pentru ca şi la arătarea slavei Lui să vă bucurați cu bucurie mare. De sunteți ocărâți pentru numele lui Hristos, fericiți sunteți, căci Duhul slavei şi al lui Dumnezeu Se odihneşte peste voi*" (I Petru 4, 13-14).

*

După ce am stăruit asupra fiecăreia dintre cele nouă Fericiri şi am lămurit înțelesul lor, să vedem şi legătura dintre ele:

Între virtuțile celor nouă Fericiri este o strânsă legătură. Sfinții Părinți socotesc cele nouă Fericiri ca pe o scară a desăvârşirii. Iată în câteva cuvinte cum se leagă una de alta:

Prima hotărâre de a intra pe drumul mântuirii o ia credinciosul numai după ce cunoaşte *sărăcia duhovnicească,* prin smerenie. Această cunoaştere produce o dispoziție de tristețe, care din pricina slăbiciunii şi a păcatelor, dă naştere căinței, *plânsului.* Cel ce-şi plânge greşelile îşi poate păstra lesne *blândețea,* pentru că supărarea vine numai de la părerea că eşti mai bun decât alții.

Mai departe, credincioşii plini de căință şi blânzi năzuiesc să introducă binele şi în afară, şi astfel ei devin *flămânzi şi însetoşați de dreptate.* Ei cer binele mai întâi de la ei înşişi, devenind *milostivi.*

Cei milostivi înlătură din inima lor iubirea de sine, „*pofta trupului, pofta ochilor şi trufia vieții"* (Ioan 2, 16), realizând *curăția inimii,* adică scoaterea răului din inimă.

Cel cu *inima curată* este *un purtător al păcii,* pretutindeni.

Împotriva unor astfel de râvnitori pentru o viață îmbunătățită se ridică pizma şi răutatea multora. Nemaiîmpăcându-se cu felul de viață al celor cu care trăiau altădată laolaltă, cei doritori de o viață mai bună se despart de ei, din care pricină aceştia îi *prigonesc.* Când râvna pentru Dumnezeu sporeşte şi buna înrâurire se întinde, creşte împotriva lor şi ura celor răi, care îi supun *prigoanelor* arătate de Mântuitorul în ultima fericire.

253. Este nevoie să mergem întotdeauna de la o fericire la alta, numai în ordinea arătată?

Nu toate virtuțile din Fericiri sunt legate unele de altele în aşa fel încât să nu poată fi înfăptuite una fără cealaltă. Aşa, de pildă, milostenia şi mărturisirea credinței trebuie săvârşite în orice prilej nimerit din viață.

254. Ce alte condiții trebuie îndeplinite pentru însuşirea virtuților din cele nouă Fericiri?

Prima condiție este ca cineva să-şi însuşească *judecata oluhovnicească*, ceea ce este tot una cu înțelepciunea, pe care o aflam în cărțile Sfinților Părinți, în scrierile duhovniceşti şi în sfaturile părinților duhovniceşti. Creştinii sunt datori să se conducă după înțelepciunea Evangheliei.

A doua condiție este *nefățărnicia.* Fățarnicul, gândindu-se numai la răsplata şi negândindu-se la dobândirea virtuții, nu foloseşte nimic. El nu poate fi fericit niciodată.

A treia şi ultima condiție este *nădejdea statornică în Dumnezeu,* prin care cretinul se întăreşte în lupta împotriva grijilor pământeşti. Având nădejde nestrămutată în Dumnezeu - Care, după învățătura Bisericii noastre, este izvorul binelui şi al sfințeniei –, credinciosul păşeşte din virtute în virtute, străduindu-se să se arate folositor atât pentru sine, cât şi pentru obştea din care face parte. El nădăjduieşte în triumful binelui asupra răului, în triumful vieții asupra morții şi în triumful păcii asupra războiului, cunoscând că Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos a venit în lume pentru ca lumea „*viață să aibă şi din belug să aibă*" (Ioan 10, 10).

SFÂRŞIT
ŞI LUI DUMNEZEU LAUDĂ

CUPRINSUL

36. În afară de cărţile canonice mai sunt şi alte cărţi în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament?
37. Ce cuprinde canonul cărţilor Noului Testament
38. Când au fost scrise cărţile Vechiului şi Noului Testament?
39. Ce înseamnă Vechiul Testament şi ce înseamnă Noul Testament?
40. Ce înseamnă „Evanghelie”?
41. Ce înseamnă „Apostol”?
42. Avem dovezi din Sfânta Scriptură despre insuflarea dumnezeiască a cărţilor Vechiului şi Noului Testament?
43. Avem şi alte dovezi despre insuflarea Sfintei Scripturi?
44. Ce este insuflarea dumnezeiască?
45. Sfânta Scriptură poate fi înţeleasă uşor?
46. Cum trebuie interpretată sau înţeleasă Sfânta Scriptură?
47. Ce se cere pentru tâlcuirea dreaptă a Sfintei Scripturi?

Despre Sfânta Tradiţie

48. Ce este Sfânta Tradiţie
49. Când a luat naştere Sfânta Tradiţie? Înainte de Sfânta Scriptură, odată cu aceasta sau după ea?
50. Cum a luat naştere Sfânta Tradiţie?
51. Ce este Tradiţia Apostolică?
52. Cum s-a dezvoltat Tradiţia bisericească?
53. Ce legătură este între Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie?
54. Sfânta Tradiţie aparţine credinciosului în parte, sau Bisericii întregi?
55. Ce legături este între Biserică şi Sfânta Tradiţie?
56. Care este rolul Bisericii faţă de Descoperirea dumnezeiască şi deci şi faţă de Sfânta Tradiţie?
57. Unde se află cuprinsă Sfânta Tradiţie?
58. Tradiţia e schimbătoare sau neschimbătoare?
59. În ce înţeles, anume, se poate vorbi despre progresul Sfintei Tradiţii?
60. Ce condiţie se cere pentru ca un adevăr de credinţă să fie formulat în Dogmă?
61. Când Sinoadele ecumenice nu se mai adună, cum deosebim învăţătura adevărat de cea mincinoasă?
62. Care e datoria noastră principală faţă de Sfânta Tradiţie?
63. Care sunt condiţiile sau semnele adevăratei Tradiţii?
64. Prin ce mijloace statorniceşte Biserica adevărurile de credinţă dezvoltate de-a lungul Tradiţiei?
65. Ce este un Sinod ecumenic?
66. Care este obârşia ţinerii Sinoadelor ecumenice?
67. Pe cine înfăţişau Sfinţii Apostoli adunaţi în Sinod?
68. Cui a încredinţat Mântuitorul conducerea Bisericii după înălţarea Sa la cer?
69. Ce fel de puteri a dat Mântuitorul Apostolilor şi urmaşilor lor în Biserică?
70. Sfinţii Apostoli au folosit această întreită putere, fiecare în parte sau în unire şi conlucrare?
71. Pe cine au lăsat Sfinţii Apostoli ca urmaşi ai lor la conducerea Bisericii văzute?
72. Cum foloseau episcopii întreita putere dată lor de Sfinţii Apostoli?
73. Sinodul ecumenic are puterea de a statornici învăţături noi de credinţă?
74. Ce condiţie trebuie să îndeplinească o învăţătură de credinţă statornicită de un Sinod ecumenic, ca ea să aibă putere obligatorie pentru toţi creştinii?

Partea I
DESPRE CREDINȚĂ

Simbolul credinței sau „Crezul”?
75. Ce este Simbolul credinței sau „Crezul”?
76.Cum se numeşte acest Simbol de Credință
77. Cine a alcătuit acest Simbol de Credință, unde şi de ce?
78. Înaintea Simbolului de Credință Niceo-Constantinopolitan au mai foast alte simboluri de credință?
79. Câte articole are Simbolul de Credință?
80. Câte părți cuprinde Simbolul Credinței?
81. Care este art. I din Simbolul Credinței?
82. Ce înseamnă cuvântul „cred”?
83. Care sunt roadele credinței?
84. Este vreo legătură între credința în lucrurile descoperite şi cunoaşterea lor?

Învățătura despre Dumnezeu
Existenta lui Dumnezeu
85. Ce se poate şti despre Dumnezeu cu mijloacele firii omeneşti şi ale firii înconjurătoare?
86. Este vreo deosebire între acest fel de a cunoaşte existența lui Dumnezeu şi cel prin Descoperirea dumnezeiască?
87. Prin ce arată frea existenta lui Dumnezeu?
88. Pe ce altă cale a firii ştim că există Dumnezeu?
89. Cunoaştem existența lui Dumnezeu numai pe calea firii?

Ființa lui Dumnezeu
90. Ştim noi ceva despre ființa lui Dumnezeu?

Însuşirile lui Dumnezeu
91. Ce înseamnă cuvintele „Cred într-unul Dumnezeu”?
92. Care sunt însuşirile lui Dumnezeu?
93. Dacă Dumnezeu este Duh, de ce în Sfânta Scriptură se vorbeşte despre inima, ochii, urechile, mâinile lui Dumnezeu?
94. Dacă Dumnezeu este peste tot locul, de ce se spune în Sfânta Scriptură că El este în ceruri sau în Biserică?

Sfânta Treime
95. Pentru ce numim, în articolul I din Simbolul Credinței, pe Dumnezeu „Tatăl”?
96. Se vorbeşte în Sfânta Scriptură despre aceste trei persoane sau ipostasuri ale singurului Dumnezeu?
97. Sfânta Tradiție mărturiseşte existența Sfintei Treimi?
98. Cele trei persoane sau trei ipostasuri pot fi înțelese ca trei dumnezei?
99. Care e legătura ipostasurilor între ele?
100. Cele trei ipostasuri voiesc şi lucrează separat sau la un loc?
101. Ce au împreună şi ce au deosebit persoanele Sfintei Treimi?
102. Prin ce Se deosebeşte mai de aproape Tatăl?
103. Prin ce Se deosebeşte mai de aproape Fiul?
104. Prin ce Se deosebeşte mai de aproape Duhul Sfânt?

Despre Dumnezeu Tatăl
105. De ce în articolul I din Simbolul Credinței numim pe Dumnezeu: Tatăl, Atotțiitorul, Făcătorul cerului şi al pământului, văzutelor tuturor şi nevăzutelor

106. Ce se înțelege prin cuvintele „nevăzutelor”?
107. Care a fost făcută mai întâi: lumea văzută sau cea nevăzută?
108. Cum şi de ce a făcut Dumnezeu pe îngeri?
109. Ce sunt îngerii?
110. Ce însuşiri au îngeri
111. De ce se numesc îngeri şi care e numărul lor?
112. Ce chemare au îngerii?
113. Ce sunt duhurile rele sau diavolii?
114. De unde le vine diavolilor această răutate?
115. Ce se înțelege prin cuvintele „văzutelor tuturor”?
116. Pornirile cele rele ale făpturilor au fost de la început?
117. Ce ne descoperă Sfânta Scriptură despre facerea omului şi starea lui dinainte de păcat?
118. Ce spune Sfânta Scriptură despre femeie?
119. De ce Eva n-a fost făcută din aceeaşi țărână ca Adam?
120. Ce înseamnă chipul şi asemănarea lui Dumnezeu în om?
121. După ce Dumnezeu a făcut pe om, unde l-a aşezat?
122. Care era starea omului în Rai, înainte de păcat?
123. Cu ce scop a făcut Dumnezeu pe om?
124. Care este porunca lui Dumnezeu, de care Adam trebuia să asculte?
125. Adam şi Eva au păzit această poruncă?
126. Cum se numeşte acest păcat al lui Adam?
127. Cum se moşteneşte păcatul strămoşesc?
128. Care au fost urmările păcatului strămoşesc?
129. După facerea lumii, Dumnezeu Se îngrijeşte de ea?

Despre Dumnezeu Fiul

130. Care sunt articolele din Simbolul Credinței despre Dumnezeu Fiul?
131. Ce ne învață aceste articole privite laolaltă?
132. Aveau oamenii trebuință de această întrupare?
133. Nu puteau să-şi dea oamenii înşişi mântuirea din această stare?
134. Nu-i putea mântui nici măcar vreun înger? Trebuia să vină Însuşi Fiul lui Dumnezeu?
135. Dar nu putea să facă aceasta Fiul lui Dumnezeu stând în cer şi nefăcându-Se om?
136. Care este primul din aceste motive?
137. Dar al doilea motiv al întrupării care este?
138. Şi care este al treilea motiv al întrupării?
139. Dacă numai Fiul lui Dumnezeu făcut om putea să mântuiască omenirea de păcat şi de moarte, de ce nu S-a făcut mai curând om? De ce a lăsat Dumnezeu să treacă un timp atât de îndelungat de la căderea lui Adam până la trimiterea Fiului Său?
140. Cum s-a făcut această pregătire?
141. Cum au fost pregătiți păgânii şi evreii prin creşterea răului şi a convingerii că nu se pot mântui prin puterile lor?
142. Cum a pregătit Dumnezeu pe oameni, prin veştile ce li le da, că va veni El Însuți să-i mântuiască?
143. Cum au fost ridicați oamenii la această credință într-un singur Dumnezeu, Care are însă un Fiu?
144. Această pregătire a fost de ajuns ca omenirea să primească pe Iisus Hristos ca Dumnezeu?
145. Care este credința Bisericii noastre în dumnezeirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos?
146. Care este acest articol?
147. Ce ne învață acest articol în întregimea lui?
148. Ce înseamnă primele cuvinte din articolul II al Simbolului Credinței: Şi întru Unul Domn Iisus Hristos?

149. Ce înseamnă îndeosebi numele de „Iisus” dat Mântuitorului?
150. Ce înseamnă numele Hristos?
151. Hristos, prin ungerea ce o are de la Duhul Sfânt, este adevăratul arhiereu, prooroc şi împărat. Se vorbeşte despre aceste slujiri ale lui Hristos în Sfânta Scriptură şi ce înțeles au ele?
152. Este o înrudire de înțelesuri între numele de „Iisus” şi „Hristos”? Dar între ele şi cel de Domn?
153. Când a primit Fiul lui Dumnezeu numele de Iisus Hristos?
154. Aşadar, atunci când spunem, „Iisus Hristos”, nu pornim de la Fiul lui Dumnezeu dinainte de întrupare, ci de la Cel de după întrupare
l55. Ce înseamnă cuvintele: „Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut”?
156. Ce înseamnă cuvintele: „Carele din Tatăl S-a născut”?
157. Ce înseamnă „Mai înainte de toți vecii”?
158. Putem noi înțelege naşterea aceasta dinainte de veci?
159. Ce înseamnă „Lumină din Lumină”?
160. Ce înseamnă „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”?
161. Ce înseamnă cuvintele „născut, iar nu făcut”?
162. Ce înseamnă „Cel ce este de o ființă cu Tatăl”?
163. Dacă ființa Tatălui şi a Fiului e una, iar persoanele sunt două, cum ne putem păzi să nu împărțim ceea ce e între ei una şi să nu amestec în ceea ce e între ei deosebit?
164. Se poate înțelege cu mintea unitatea ființei dumnezeieşti şi deosebirea persoanelor?
165. Ce înseamnă „prin Carele toate s-au făcut”?
166. Cum realizează cuvintele „prin Carele toate s-au făcut” trecerea de la articolul al III-lea, în care se vorbeşte despre întruparea Fiului lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii? ..
167. Care este articolul al III-lea din Simbolul Credinței?
168. Ce ne învață acest articol în întregimea lui?
169. Am aflat din răspunsul la întrebările de mai înainte de ce trebuia să Se facă Fiul lui Dumnezeu om, ca să ne mântuiască. Acum, să vedem, mai îndeaproape, ce trebuie să înțelegem prin cuvintele că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om. Nu cumva, oare, S-a schimbat prin aceasta Fiul lui Dumnezeu?
170. Avem vreo asemănare pentru această Taină?
171. De ce a trebuit să fie Iisus Hristos o persoană în două firi
172. Ce înseamnă „pentru noi oamenii şi pentru a anoastră mântuire”?
173. Ce înseamnă cuvintele „S-a pogorât din cer”?
174. A părăsit Fiul lui Dumnezeu cerul prin această „pogorâre”?
175. Ce înseamnă „S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Fecioara Maria şi S-a făcut om”, şi anume de ce spune în chip deosebit „S-a întrupat şi în chip deosebit „S-a făcut om”?
176. Şi ce înseamnă: „De la Duhul Sfânt şi din Fecioara maria”? care este partea Duhului Sfânt şi care a Fecioarei Maria în întruparea Cuvântului?
177. Duhul Sfânt a fost singur în Fecioara, când acesta a zămislit pe Fiul lui Dumnezeu ca om?
178. Cine a fost Fecioara Maria?
179. Aşadar, Sfânta Maria a rămas totdeauna fecioară?
180. Avem temeiuri pentru adevărul acesta în Sfânta Scriptură şi sfânta Tradiție
181. De ce cinstim pe Sfânta Fecioară Maria şi-i închinăm zile de sărbătoare?
182. Este mai mare cinstirea Sfintei Fecioare Maria decât cinstirea adusă altor sfinți?
183. De ce Sfânta Fecioară Maria este cea dintâi dintre sfinți?
184. Dar în Sfânta Scriptură se vorbeşte de nişte „frați” ai Domnului. Care sunt aceştia?
185. Dacă Mântuitorul n-a avut după El frați, în ce înțeles se numeşte El „Întâiul născut”?
186. De ce numim pe Sfânta Maria nu numai „Pururea Fecioară”, ci şi „Prea curată”?
187. De ce numim pe fecioara şi „Născătoare de Dumnezeu”, sau „Maica lui Dumnezeu”?

188. Dacă Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om deplin, om întru toate asemenea nouă, de ce S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din fecioară şi nu S-a născut ca orice om pe cale firească?
189. De ce nu putea săvârşi păcat?
190. Dar dacă n-a păcătuit, a mai fost El om adevărat?
191. Dar dacă Iisus Hristos n-a putut păcătui, cum se înțeleg ispitele cu care s-a apropiat satana de El şi cum mai este El pildă pentru noi ca să luptăm cu păcatul?
192. Vorbeşte Sfânta Scriptură despre lipsa de păcat a Mântuitorului?
193. A fost de trebuință pentru mântuirea noastră ca Iisus Hristos să fie fără de păcat?
194.Care este articolul al IV-lea din Simbolul Credinței?
195.Ce cuprinde acest articol în întregul lui?
196.Când a început Iisus lucrarea de mântuire a omului? Trebuie să despărțim cu totul întruparea Domnului de lucrarea Lui mântuitoare?
197. De ce „S-a răstignit (Domnul) pentru noi”?
198.De ce a trebuit să moară Iisus Hristos pentru noi tocmai răstignit pe cruce?
199. Dar dacă crucea a fost unealtă de tortură ruşinoaşă şi dureroasă pentru Domnul, e bine să o cinstim?
200. mai sunt şi alte locuri în Sfânta Scriptură care ne arată datoria de a cinsti Sfânta Cruce?
201. De ce s-au pus în Simbol cuvintele: „În zilele lui Ponțiu Pilat”?
202. De ce s-au mai pus în Simbol cuvintele: „Şi a pătimit”, odată ce s-a spus că: „S-a răstignit”?
203. Alt înțeles nu mai au cuvintele: „şi a pătimit”?
204. De ce s-au mai pus în Simbol cuvintele „şi S-a îngropat”? Nu se înțelegea aceasta odată ce S-a răstignit?
205. Unde a fost sufletul Domnului în timpul cât trupul Lui a stat în mormânt?
206. Dar cu Dumnezeirea, care era unită cu firea omenească în Iisus Hristos ce s-a întâmplat în timpul morții?
207. Dar n-a ajuns trupul Domnului nestricăcios şi sufietul Lui îndumnezeit numai după Înviere?
208. Care este articolul al V-lea din Simbolul Credinței?
209. Ce însemnătate are pentru noi faptul că Hristos „a înviat”?
210. Învierea lui Hristos înseamnă numai revenirea trupului mort la viața dinainte de moarte, sau înseamnă şi o prefacere a acelui trup?
211. În ce fel s-a prefăcut trupul Domnului prin Înviere? Ce a însemnat Învierea lui Hristos pentru firea omenească a Lui, mai întâi ca să ştim ce va însemna ea şi pentru noi toți, atunci când ne vom împărtăşi de ea?
212. De ce s-au pus în Simbolul Credinței cuvintele: „a treia zi după Scripturi”?
213. Ce înseamnă „după Scripturi”?
214. Ce spun Sfintele Scripturi despre Înviere?
215. Care este articolul al VI-lea din Simbolul Credinței?
216. Ce ne învață articolul VI al Simbolului?
217. Care este articolul al VII-lea dinSimbolul Credinței?
218. Ce ne învață acest articol în întregimea lui?
219. Din ce cauză Îi va da Tatăl Fiului Său întrupat, Iisus Hristos, să facă judecata?
220. Ce trebuie să înțelegi îndeosebi prin cuvintele: „Şi iarăşi va să vină cu slavă”?
221. Ce înseamnă cuvintele: „A Cărui împărăție nu va avea sfârşit”?

Despre Duhul Sfânt

222. În care articol din Simbolul Credinței se vorbeşte despre Duhul Sfânt?
223. Care este acest articol?
224. Ce înseamnă: „Cel ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi mărit”?
225. Avem temeiuri pentru această învățătură în Sfânta Scriptură şi în Sfinții Părinți?
226. Ce înseamnă cuvintele: „Care dinTatăl purcede”?

227. Am auzit că romano-catolicii şi protestanţii spun că Sfântul Duh purcede şi de la Fiul şi chiar au adăugat la Simbolul Credinţei aceste cuvinte. Cum susţin ei aceasta?
208. Ce mai susţin romano-catolicii cu privire la purcederea Duhului Sfânt?
229. Ce spun Sfinţii Părinţi în privinţa purcederii Sfântului Duh?
230. Când au adăugat cei din Apus, în Simbolul Credinţei, cuvintele „Şi de la Fiul” (Filioque)?
231. De ce e pomenit Sfântul Duh de obicei în rândul al treilea, după Tatăl şi după Fiul?
232. De aceea vorbeşte şi Simbolul Credinţei despre Sfântul Duh după Tatăl şi Fiul?
233. De aceea e numit Duhul Sfânt, în Simbol, „Domnul de viată făcătorul”?
234. Dacă Duhul Sfânt e Cel ce desăvârşeşte lucrarea pornită din Tatăl şi săvârşită de Fiul, de ce se spune că Sfântul Duh „a grăit prin Prooroci”, cum zice Simbolul, adică a pregătit mântuirea pe care avea să o împlinească pe urmă Fiul?
235. Cum desăvârşeşte Sfântul Duh mântuirea noastră? Nu ajungea lucrarea lui Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu?
236. Chiar persoana Duhului Sfânt e aceea prin care vedem pe Hristos şi ne unim cu El?
237. Lucrarea aceasta prin care Duhul Sfânt Se uneşte cu Hristos şi lucrează în noi, împreună cu noi, la mântuirea noastră, nu are un nume deosebit?
238. Harul este numai al Duhului Sfânt, sau şi al celorlalte persoane dumnezeieşti?
239. Este un singur har, sau sunt mai multe?
240. Care sunt harismele, darurile şi roadele Duhului?
241. Afară de acestea, mai sunt şi alte daruri şi roade ale Duhului Sfânt?
242. Dacă harul e o lucrare necreată a lui Dumnezeu în sufletul nostru şi dacă prin el Însuşi Duhul Sfânt lucrează în noi mântuirea, oare s-ar putea mântui omul şi fără har?
243. Dar dacă harul ne e totdeauna de neapărată trebuinţă pentru mântuire şi dacă mântuirea e un dar al lui Dumnezeu dat prin har, mai avem şi noi vreo parte la lucrarea mântuirii noastre?
244. Dar învăţătura Bisericii noastre care este?
245. Dar Dumnezeu nu ştie din veci pe cei ce se vor mântui şi pe cei ce se vor pierde? Dacă-i aşa, cei pe care-i ştie că se vor pierde cum s-ar mai putea mântui, şi cei pe care-i ştie că se vor mântui cum s-ar mai putea pierde?
246. Dacă harul face începutul mântuirii, şi nu libertatea omului, şi dacă de-abia după ce bate harul la uşa sufletului se poate hotărî omul pentru har, nu cumva harul înrâureşte libertatea să-l primească? Şi aceasta nu e un fel de silă din partea harului asupra libertăţii?
247. Chiar şi atunci când omul a înaintat mult în viaţă şi este pătruns adânc de har, conlucrează el liber cu harul?
248. Dacă omul e dator să conlucreze în chip liber cu harul la mântuirea sa, ce trebuie să facă omul ca să se mântuiască?
249. În ce scop cere Dumnezeu de la om fapte bune pentru mântuirea lui? Mai trebuie oare să mai dea şi omul ceva lui Dumnezeu, în afară de jertfa pe care a dat-o Hristos, ca să primească mântuirea?
250. Dacă prin har, credinţă şi fapte bune (virtuţi) ne desăvârşim viaţa cea întru Hristos, până unde poate ajunge această desăvârşire şi în ce constă ea?
251. Când are loc naşterea la viaţa cea întru Hristos şi în ce constă ea?
252. În ce constă pruncia duhovnicească?
253. În ce constă creşterea duhovnicească?
254. Care este rezultatul acestei creşteri?
255. În ce constă sfinţenia?
256. Care este articolul IX din Simbolul Credinţei
257. Ce ne învaţă acest articol?
258. De ce să credem şi în Biserică? Nu ne este de ajuns credinţta în cele trei persoane ale Sfintei Treimi?
259. Ce este Biserica?
260. Cine face parte din Biserică?

261. Când a întemeiat Mântuitorul Biserica Sa?
262. Cum înfăţişează Descoperirea dumnezeiască legătura dintre Hristos şi Biserica Sa? 263. Ce înseamnă cuvintele „Trupul lui Hristos” sau „Trupul Domnului”?
264. Cum prelungeşte Biserica întruparea lui Hristos?
265. Cum ne facem membri ai Trupului tainic al Domnului, adică al Bisericii?
266. Ce alte nume se mai dau Bisericii?
267. Cum se înfăţişează Biserica în calitatea ei de Zidire nouă şi de mireasă a lui Hristos?
268. Ce legătură are această lume nouă, ca Trup tainic al Domnului, cu Trupul cu care Mântuitorul a trăit pe pământ?
269. Ce fapte adeveresc prezenţa Mântuitorului în Biserică?
270. Lumea cea noua a Bisericii e alcătuită numai din creştini trăitori pe pământ?
271. Cum numeşte învăţătura ortodoxă Biserica celor de pe pământ şi cum numeşte Biserica celor din cer?
272. Cine sunt membrii Bisericii?
273. De ce credem în Biserică?
274. De ce se numeşte Biserica „una”?
275. Dacă Biserica este una, de ce, totuşi, partea ei văzută are mai multe căpetenii, în persoana episcopilor eparhioţi?
276. Despărţirea Bisericii apusene de cea răsăriteană n-a adus şi ruperea unităţii Bisericii?
277. De ce se numeşte Biserica „sfântă”?
278. Poate fi Biserica Sfântă, dacă ea cuprinde şi păcătoşi?
279. De ce se numeşte Biserica „sobornicească”?
280. De ce se numeşte Biserica „apostolească”?
281. Ce aşezământ are Biserica prin care asigură succesiunea apostolică?
282. Ce obârşie are ierarhia bisericească?
283. Câte trepte are ierarhia bisericească?
284. Care este cea mai mare autoritate în Biserică?

Sfintele Taine

285. Care este articolul al X-lea din Simbolul Credinţei?
286. De ce se vorbeşte despre Botez în Simbolul Credinţei?
287. Ce sunt Sfintele Taine?
288. Cine e săvârşitorul Sfintelor Taine?
289. Care e numărul Sfintelor Taine?
290. Ce este Botezul?
291. De unde rezultă că Botezul este o Taină, şi nu un simbol?
292. Din ce rezultă trebuinţa de a boteza toţi oamenii pentru ca să se mântuiască?
293. Când a fost aşezată Sfânta Taină a Botezului?
294. Ce condiţii se cer pentru primirea Sfântului Botez?
295. Copiii, neîndeplinind cele două condiţii, de ce sunt botezaţi?
296. Ce adeveriri ne dă Sfânta Scriptură despre Botezul copiilor?
297. Care sunt efectele sau roadele Sfântului Botez?
298. De ce mărturisim credinţa într-un singur Botez?
299. Mai este botez în afară de cel din apă şi din Duh?
300. Este vreo deosebire între Botezul lui Ioan Botezătorul şi Botezul creşstin cu apă şi Duh, de care a fost vorba?
301. Ce este Taina Mirungerii?
302. Când a fost aşezată Taina Mirungerii?
303. Cine a împărtăşit întâi această Sfântă Taină?
304. Ce condiţii trebuie să îndeplinească primitorul?
305. Cum se explică, săvârşirea Tainei Mirungerii atât prin punerea mâinilor, cât şi prin ungere?

306. Ce este pocăinţa?
307. Când a fost aşezată această Sfântă Taină?
308. Care sunt condiţiile iertării păcatelor prin această Taină?
309. Ce este dezlegarea?
310. Ce este Sfânta Împărtăşanie?
311. Când a fost aşezată această Sfântă Taină?
312. Cum ajung pâinea şi vinul Trupul şi Sângele Mântuitorului?
313. Ce este această prefacere?
314. Pâinea şi vinul se prefac în Trupul şi Sângele Mântuitorului din trupul vieţii Sale pământeşti, sau în Trupul şi Sângele de după Înviere?
315. Când are loc prefacerea şi se săvârşeşte deci această Taină?
316. Sfânta Împărtăşanie e numai o Taină sau e mai mult decât atâta?
317. Care sunt roadele împărtăşirii cu Trupul şi Sângele Domnului?
318. Ce este Hirotonia sau Preoţia?
319. Când a aşezat Mântuitorul această Sfântă Taină?
320. Pe ce temeiuri se sprijină cele trei puteri ale Preoţiei: învăţătorească sau de propovăduire, sfinţitoare şi conducătoare?
321. Câte trepte are Preoţia harică?
322. Ce înţeles au cuvintele Sfintei Scripturi: „Iar voi sunteţi seminţie aleasă, preoţie împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiţi în lume bunătăţile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată" (I Petru, 2, 9)?
323. Ce este Nunta?
324. Ce deosebire este între căsătoria civilă şi nunta creştină?
325. Ce este Sfântul Maslu?
326. Când a fost aşezată această Sfântă Taină?

Despre „viaţa viitoare"

327. În care articole din Simbolul Credinţii se vorbeşte despre „viaţa viitoare"?
328. Care sunt aceste articole?
329. Ce ne învaţă aceste două articole?
330. Dacă oamenii vor învia odată, de ce mai mor? Pare drept să moară cei păcătoşi, pentru că firea lor e robită de păcat, dar de ce să moară, cei ce trăiesc în sânul Bisericii, curăţindu-se de păcate prin harul Sfintelor Taine şi prin împlinirea poruncilor dumnezeieşti?
331. Îndată după moarte şi încă mai înainte de învierea trupurilor, sufletele celor credincioşi şi curăţiţi de păcate se duc la viaţa fericită. Dar ce se întâmplă cu sufletele celor care mor în necredinţă şi în păcate?
332. Ce se întâmplă cu sufletele după moarte şi mai înainte de învierea trupurilor şi de judecata cea de obşte?
333. Cine este judecătorul la această judecată particulară a sutletelor şi cum se face ea?
334. De ce şi cum Se foloseşte Mântuitorul de conştiinţa omului la judecata particulară? 335. De ce şi cum Se foloseşte Mântuitorul de Sfinţii Îngeri şi de draci la judecata particulară?
336. Ce se va avea în vedere la această judecată?
337. Putem şti de la ce treaptă a virtuţilor sau a curăţiei sau a lipsei de patimi, în sus, merge cineva la rai şi de la ce treaptă, în jos, merge cineva la iad?
338. Nu rămân vreunii într-un loc de mijloc, între rai şi iad?
339. Dar cei ce se duc în rai sau în iad sunt cu toţii pe aceeaşi treaptă de fericire sau de chinuri?
340. În ce constă fericirea sufletelor din rai?

341. Şi în ce constau chinurile celor păcătoşi?

342. Dar atunci, nu e nici o putinţă să scape vreunii din cei ce ajung la chinuri? 343. Pot fi scoase sufletele din iad?

344. Se poate şti sigur de un suflet că va fi scos de la chinuri datorită rugăciunilor Bisericii şi a celor vii?
345. Nu se poate şti măcar în general care păcătoşi se pot folosi de rugăciunile Bisericii?
346. Cum se face că rugăciunile Bisericii pot ajuta unora să se mântuiască de chinuri înainte de judecata din urmă?
347. Tot provizorie este şi starea de fericire a sufletelor drepților înainte de judecata din urmă? Şi tot de un grad mai mic?
348. Avem noi vreo legătură cu sufletele drepților din cer?
349. Avem temeiuri să credem că Sfinții mijlocesc pentru noi prin rugăciunile lor?
350. Simțim noi trebuință şi de rugăciunile Sfinților ca să fim ascultați de Dumnezeu? Nu ajung rugăciunile noastre?
351. În ce chip se mai arată legătura noastră cu sfinții?
352. Dar rugăciunea şi închinarea nu se cuvin numai lui Dumnezeu? Nu dăm, aşadar, oamenilor ceva ce se cuvine numai lui Dumnezeu?
353. Avem temeiuri în Sfânta Scriptură pentru aceste cereri de mijlocire şi pentru cinstirea sfinților?
354. Nu cumva umbrim, prin această cinstire a sfinților, slava care se cuvine numai lui Dumnezeu?
355. Avem vreun folos din această cinstire a sfinților?
356. Pe Sfânta Fecioară Maria, Maica Domnului, o cinstim la fel ca pe sfinti?
357. Prin ce ne mai arătăm cinstirea ce o dăm sfinților, în afară de rugăciunile prin care le cerem mijlocirea şi-i lăudăm?
358. Care sunt temeiurile cinstirii moaştelor sfinților?
359. Dar temeiurile cinstirii icoanelor care sunt? Şi care este înțelesul cinstirii lor?
360. Până când va ține starea provizorie a sufletelor în rai şi în iad?
361. Toate acestea vor fi deodată?
362. Când vor fi toate acestea?
363. Nu ni s-au dat nici măcar semne, după care să recunoaştem apropierea sfârşitului?
364. Vor învia deodată, atât drepții cât şi păcătoşii?
Dar cu trupurile celor ce vor fi atunci pe pământ ce se va întâmpla?
366. Cum va fi trupul înviat, față de cel pe care îl avem acum?
367. Trupurile înviate ale păcătoşilor vor avea şi ele aceste însuşiri?
368. Ce se mai poate spune despre însuşirile trupurilor înviate ale celor drepți?
369. Dar cu lumea aceasta zidită de Dumnezeu ce se va întâmpla? Va înceta să mai existe?
370. Ce rost mai are judecata din urmă, odată ce s-a făcut după moarte o judecată deosebită cu fiecare?
371. Ce se va avea în vedere la judecata din urmă?
372. În ce va consta pedeapsa veşnică a celor păcătoşi?
373. Dar fericirea veşnică a celor drepți în ce va consta?
374. Ce înseamnă „Amin”?

Partea a II-a
DESPRE NĂDEJDE

Nădejdea creştină
1. Pentru ce Crezul învață în articolele XI şi XII tot aceleaşi adevăruri mântuitoare, despre care rosteşte şi articolul VII?
2. Ce este nădejdea creştină?
3. Care sunt bunătățile făgăduite nouă de Dumnezeu?
4. De unde izvorăşte nădejdea creştină?
5. Cine este îndreptățit să nădăjduiască în bunătățile făgăduite de Dumnezeu?
6. Care este însoțitoarea nădejdii creştine?

7. Este nădejdea creştină un dar dumnezeiesc?
8. Ce folos dobândeşte cel ce nădăjduieşte în Dumnezeu?
9. Care sunt roadele nădejdii creştine?
10. Despre cine se poate spune că păcătuieşte împotriva nădejdii creştine?
11. Prin ce mijloace se întreţine şi se împrospătează nădejdea?

Rugăciunea

Rugăciunea particulară
12. De câte feluri este rugăciunea?
13. Ce este rugăciunea particulară?
14. Ce este rugăciunea?
15. Pentru ce este însoţită rugăciunea de unele semne văzute, precum semnul Sfintei cruci, starea în genunchi, facerea de metanii, ridicarea mâinilor şi altele?
16. Cum se face semnul Sfintei cruci şi ce zicem când îl facem?
17. Când ne însemnăm cu Sfânta cruce, facem oare şi o mărturisire de credinţă?
18. Ce dobândim când ne facem semnul Sfintei cruci?
19. Când trebuie să facem semnul Sfintei cruci?
20. Ce înseamnă rugăciunea în genunchi, prosternarea cu faţa la pământ, împreunarea mâinilor pe piept sau ridicarea braţelor, baterea de metanii şi altele?
21. Cum trebuie să ne rugăm: cu glas tare sau în gând?
22. Are vreun preţ rugăciunea făcută numai cu buzele, precum şi semnele şi mişcările văzute, care nu corespund cu mişcarea inimii?
23. Dar rugăciunea cântată are vreun preţ?
24. De câte feluri este rugăciunea, după cuprinsul ei?
25. Care sunt foloasele rugăciunii?
26. Când împlineşte Dumnezeu mai repede rugăciunile noastre?
27. Când şi pentru ce nu ne asculti Dumnezeu rugăciunile?
28. Rugăciunea foloseşte la ceva celui păcătos?
29. Cel ce trăieşte după voia lui Dumnezeu, adică cel drept, mai are nevoie de rugăciune?
30. Ce se întâmplă cu cel ce nu se roagă?
31. Cum trebuie făcut rugăciunea ca să fie bine primit de Dumnezeu?
32. Care este cel mai potrivit timp pentru rugăciune?
33. Când ne cheamă la rugăciune toaca şi clopotele bisericii?
34. Când trebuie să mai facem rugăciuni?
35. În ce loc putem să ne rugăm?
36. Dar nu este oare vreun loc hotărât pentru rugăciune?
37. Dar despre singurătate, ca loc de rugăciune, ce se poate spune?
38. Ce trebuie să cerem de la Dumnezeu prin rugăciune?

Rugăciunea domnească

39. Care este cel mai desăvârşit model de rugăciune?
40. Care este obârşia rugăciunii Tatăl nostru?
41. Prin ce se deosebeşte Rugăciunea Domnească de celelalte rugăciuni?
42. Din câte părţi este alcătuită Rugăciunea Domnească?
43. Care este chemarea şi ce înseamnă?
44. Câte cereri cuprinde partea a doua a Rugăciunii Domneşti?
45. Care este întâia cerere din Rugăciunea Domnească şi ce înseamnă această cerere?
46. Ce pedeapsă aşteaptă pe cei ce ocărăsc numele lui Dumnezeu?
47. Cum preamărim pe Dumnezeu cu cuvântul?
48. Care este a doua cerere din Rugăciunea Domnească şi cum se tâlcuieşte?
49. Care este a treia cerere din Rugăciunea Domnească şi ce cuprinde ea?
50. Care este a patra cerere din Rugăciunea Domnească şi ce cerem prin ea?

51. Care este a cincea cerere din Rugăciunea Domnească şi cum se tâlcuieşte?
52. Care este a şasea cerere din Rugăciunea Domnească şi ce cerem prin ea?
53. Ce este ispita şi cine este ispititorul?
54. Ispita este păcat?
55. Ispitele folosesc la ceva?
56. Atunci, dacă nimeni pe pământ nu este scutit de bântuiala ispitelor, cum trebuie înțeleasă cererea „Şi nu ne duce pe noi în ispită”?
57. Puterile noastre singure sunt oare de ajuns pentru lupta împotriva ispitei?
58. Care este a şaptea cerere din Rugăciunea Domnească?
59. Ce se înțelege prin cuvântul „cel rău” din această cerere?
60. Ce tâlcuire are cererea a şaptea din Rugăciunea Domnească?
61. Care este a treia parte a Rugăciunii Domneşti şi ce cuprinde ea?
62. Ce este şi ce înțeles are cuvântul „Amin” cu care se încheie Rugăciunea Domnească?

Rugăciunea Bisericii şi foloasele ei
63. Ce se înțelege prin rugăciunea obştească sau rugăciunea Bisericii?
64. Care sunt foloasele acestui fel de rugăciune?
65. Ce este Biserica, privită ca locaş de rugăciune?
66. Care sunt începuturile rugăciunii obşteşti? Unde se adunau cei dintâi creştini ca să săvârşească Taina Sfintei Jertfe a lui Hristos?
67. Pe ce vreme se adunau creştinii la rugăciunea Bisericii din timpul prigoanelor şi cu ce luminau locaşurile de rugăciune?
68. După ce au încetat prigoanele şi Biserica a dobândit pacea, unde s-a slujit Sfânta Liturghie?
69. Unde se zideşste de obicei o Biserică?
70. Cum este întocmită o biserică pe dinafară?
71. Câte părți are o biserică şi cum este împodobită pe dinăuntru?
72. Ce este Altarul bisericii şi ce înseamnă el?
73. Cum este întocmit Altarul?
74. Ce se află pe Sfânta Masă?
75. În afară de Sfânta Masă, ce alte lucruri deosebite se mai găsesc în altar?
76. Care este cea mai frumoasă podoabă a unei biserici?
77. Ce este târnosirea unei biserici şi cum se face?

Cultul divin public
78. Care sunt cele mai însemnate părți ale cultului divin public?
79. Ce este Sfânta Liturghie?
80. Ce sunt cele şapte Laude şi care este numirea fiecăreia?
81. Unde îşi au obârşia cele şapte Laude?
82. De unde s-a luat numărul de şapte Laude?
83. Cum se săvârşeşte azi slujba celor şapte Laude?
84. Care este înțelesul şi cuprinsul celor şapte Laude?

Despre Sfânta Liturghie
85. Care este fapta şi dovada cea mai înaltă prin care omul cinsteşte şi preamăreşte pe Dumnezeu?
86. Ce este jertfa?
87. Este veche jertfa?
88. Noi, creştinii, aducem jertfă lui Dumnezeu?
89. Care este această jertfa?
90. Cum se numeşte slujba în timpul căreia se pregăteşte şi se aduce jertfa Sfintei Euharistii?
91. Cine a întemeiat Sfânta Liturghie? Sau cine ne-a învățat şi poruncit s-o săvârşim?

92. Când şi cum?
93. Ce este, prin urmare, Sfânta Liturghie?
94. Cine poate săvârşi slujba Sfintei Liturghii?
95. Unde se săvârşeşte Sfânta Liturghie?
96. În ce zile şi în ce vreme din zi se săvârşeşte Sfânta Liturghie?
97. Sunt, în cursul anului, şi zile în care nu se face Liturghia, nici chiar în mănăstiri?
98. Câte Liturghii avem în Biserica Ortodoxă?
99. Unde găsim scrisă rânduiala acestor Liturghii?
100. Aceste trei Liturghii se pot săvârşi oricând în timpul anului?
101. Ce este Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite?
102. Care este obârşia acestei Liturghii?
103. În câte părţi mai mari se poate împărţi rânduiala Sfintei Liturghii?
104. Ce este Proscomidia?
105. Ce formă şi ce numire poartă pâinea adusă de credincioşi pentru Liturghie?
106. Ce închipuie prescurile şi vinul aduse de credincioşi pentru Liturghie?
107. Toată pâinea sau toate prescurile aduse de credincioşi devin materie a Jertfei sau sunt folosite la Proscomidie?
108. Ce este „Sfântul Agneţ"?
109. Ce sunt miridele?
110. Cum se aşază pâinea (Sfântul Agneţ şi miridele) pe Sfânta Masă?
111. De ce se aşază pâinea pe Sfântul Disc în chipul arătat sau ce închipuie această aşezare?
112. Cum se pregătesc cinstitele Daruri?
113. Darurile binecuvântate astfel sunt prefăcute acum în Sfântul Trup şi Sânge?
114. Ce anume simbolizează sau închipuie cele săvârşite la Proscomidie?
115. De ce partea de la începutul Liturghiei se numeşte „Liturghia catehumenilor" sau a celor chemaţi?
116. Care sunt părţile mai de seamă ale Liturghiei catehumenilor?
117. Ce binecuvântare se dă la începutul Liturghiei şi care este înţelesul ei?
118. Ce este Ectenia mare?
119. Ce sunt Antifoanele care urmează după Ectenia mare şi ce închipuie?
120. Ce închipuie Vohodul cel mic sau ieşirea cu Sfânta Evanghelie?
121. Ce înseamnă cuvintele „înţelepciune drepţi"?
122. Ce închipuie Apostolul şi Evanghelia?
123. Ce închipuie cădirea sau tămâierea din timpul Apostolului?
124. De ce partea a doua a Liturghiei se numeşte „Liturghia credincioşilor"?
125. Care este miezul sau inima Liturghiei credincioşilor?
126. Unde se face sfinţirea Darurilor?
127. Când se face această aducere?
128. Ce închipuie Vohodul mare sau ieşirea cu Sfintele Daruri?
129. Pentru ce preotul, oprindu-se cu cinstitele Daruri în mijlocul bisericii, face aici pomeniri?
130. Ce face preotul după ce intră cu cinstitele Daruri în Altar şi ce închipuie cele ce se fac atunci?
131. Sfinţirea Darurilor se face îndată după punerea lor pe Sfânta Masă?
132. Cum se face această pregătire sau ce ni se cere pentru a lua parte cu vrednicie la aducerea Sfintei Jertfe?
133. Cum ne arătăm acum iubirea dintre noi?
134. Dar credinţa comună cum ne-o arătăm?
135. Ce înseamnă cuvintele: „Uşile, uşile; cu înţelepciune să luăm aminte!", prin care preotul (diaconul) vesteşte rostirea Crezului?
136. Cum ni se vesteşte aducerea Sfintei Jertfe?
137. Ce înseamnă cuvintele: „Mila păcii, jertfa laudei" cu care credincioşii (cântăreţiii) răspund la îndemnul de mai sus?

138. Cum aduc credincioşii „jertfa de laudă” în timpul Sfintei Jertfe?
139. Ce face preotul în acest timp?
140. Ce auzim noi din această rugăciune?
141. Care este această cântare de biruință?
142. Oare prin aceste cuvinte se sfințesc şi se prefac Darurile?
143. Ce face preotul dupa sfințirea Darurilor?
144. Ce înseamnă cuvintele: „Pre toți şi pre toate”, cu care răspunde acum corul?
145. După aducerea jertfei urmează îndată împărtăşirea cu Sfintele Daruri?
146. În ce constă această pregătire?
147. Când încep în Sfântul Altar pregătirile pentru împărtăşire?
148. Ce înseamnă această înălțare şi aceste cuvinte?
149. Cum se împărtăşesc Sfintele Daruri pentru împărtăşire?
150. Ce închipuie „căldura” sau apa caldă care se toarnă în Sfântul Potir?
151. Cum se face împărtăşirea?
152. Ce înseamnă ultima arătare a Sfântului Potir şi ducerea lui la Proscomidie?
153. Ce este anafora şi care este rolul ei?
154. Cum se termină Sfânta Liturghie
155. Ce valoare şi ce însemnătate are slujba Sfintei Liturghii în viața creştină, în comparație cu celelalte Sfinte slujbe despre care am vorbit mai înainte?
156. Ce folos şi ce câştig sufletesc avem luând parte la Sfânta Liturghie?
157. Cum se explică puterea deosebită a rugăciunilor făcute în timpul Sfintei Liturghii? 158. Numai cei vii folosesc din săvârşirea Sfintei Liturghii?
159. Trebuie deci să luăm parte la Sfânta Liturghie?
160. Cum trebuie să ne pregătim pentru Sfânta Liturghie?
161. Când să venim la biserică?
162. Cum să luăm parte la Sfânta Liturghie? Sau cum se cuvine să stăm şi ce trebuie să facem în biserică?
163. Fac bine cei ce îngenunchează la ieşirea cu Sfintele Daruri?
164. Se cuvine să cânte în biserică credincioşii?

Slujba Sfintelor Taine

165. Cine poate boteza?
166. Unde se săvârşeşte Botezul?
167. Când se săvârşeşte Botezul?
168. Ce sunt naşii? Care e rostul lor de Botez şi care sunt datoriile lor față de fini?
169. Înainte de slujba Botezului ce rânduială se îndeplineşte pentru cel ce vine să se boteze?
170. Care sunt părțile principale ale slujbei facerii catehumenului?
171. Ce sunt exorcismele?
172. Dar lepădările şi împreunarea cu Hristos?
173. Cum trebuie înțelese exorcismele şi lepădările de la Botez?
174. Care e prima parte de seamă a slujbei Botezului?
175. Care e a doua parte de seamă a slujbei Botezului şi ce simbolizează ea?
176. Care e a treia parte de seamă a slujbei Botezului şi ce închipuie ea?

Ungerea cu Sfântul Mir

177. Când se săvârşeşte a doua Taină, adică ungerea cu Sfântul Mir?
178. Ce este Sfântul Mir?
179. Cum se face ungerea cu Sfântul Mir şi ce închipuie ea?
180. Care sunt părțile următoare ale slujbei?
181. Cum se săvârşeşte şi ce semnifică înconjurarea mesei Botezului?
182. Cum şi pentru ce se face spălarea pruncului, după ce a fost uns cu Sfântul Mir?
183. Cum şi pentru ce se face tunderea părului la cel ce se botează?

184. Cum se termină slujba Botezului şi a Ungerii cu Sfântul Mir?

Pocăința

185. Cine poate spovedi sau primi mărturisirea păcatelor?
186. Cine trebuie să se spovedească?
187. Cum trebuie făcută mărturisirea păcatelor, adică spovedania?
188. Cum şi de câte ori pe an trebuie să ne spovedim?
189. Care este locul cel mai potrivit unde se cuvine să se facă Mărturisirea?
190. Cum se face slujba Mărturisirii şi a dezlegării păcatelor?
191. Ce sunt epitimiile sau canoanele de spovedanie şi ce scop au ele?
192. Cu care altă Taină e strâns legată Taina Pocăinței?
193. Cine are dreptul de a da Sfânta Împărtăşanie?
194. Când şi de câte ori pe an se cuvine să se împărtăşească credinciosul?
195. Cine se poate împărtăşi?
196. Cum se cuvine să ne pregătim pentru împărtăşire?
197. Când şi cum se împărtăşesc credincioşii (mirenii)?
198. Cum se face împărtăşirea bolnavilor?

Hirotonia

199. Ce sunt hirotonia şi hirotesia?
200. Cine are dreptul de a săvârşi hirotoniile şi hirotesiile?
201. Unde se săvârşesc hirotoniile şi hirotesiile?
202. Când se săvârşesc hirotoniile şi hirotesiile?
203. Care e partea cea mai de seamă din rânduiala hirotoniei?

Cununia

204. Unde se cuvine să se facă slujba Cununiei?
205. Când se săvârşeşte Cununia?
206. Când nu se pot face nunți?
207. Ce e logodna şi care e rânduiala ei?
208. Ce rost au inelele de la logodnă?
209. Care este rostul naşilor la Cununie?
210. Care e partea cea mai de seamă din rânduiala Cununiei?
211. Ce închipuie „cununiile” care se pun pe capul mirilor?
212. Ce înseamnă paharul acesta?
213. Ce înseamnă înconjurarea mesei?
214. Sunt îngăduite de Biserică a doua şi a treia nuntă?
215. Slujba la a doua şi a treia nuntă e ca şi la cea dintâi?
216. E îngăduită a patra nuntă?
217. Ce trebuie să ştie şi să păzească mirii?

Maslul

218. Unde se face slujba Sfântului Maslu?
219. Cine poate săvârşi slujba Sfântului Maslu?
220. Când se poate face Maslul?
221. Se poate face Sfântul Maslu pentru cei sănătoşi?
222. Ce lucruri trebuie la săvârşirea Sfântului Maslu?
223. Care sunt părțile cele mai de seamă ale slujbei Sfântului Maslu?
224. Ce trebuie să ştim despre untdelemnul de la Sfântul Maslu?

Despre ierurgii

225. Mai are Biserica Ortodoxă şi alte slujbe pentru sfințirea omului în afară de Sfintele Taine?
226. Ce sunt acestea?
227. Care este rostul şi scopul ierurgiilor?
228. Care sunt deci roadele sau urmările ierurgiilor?
229. Cum putem răspunde acelora care disprețuiesc ierurgiile?
230. Prin ce se aseamănă ierurgiile cu Sfintele Taine?
231. Prin ce se deosebesc ierurgiile de Sfintele Taine?
232. Unde şi când se săvârşesc ierurgiile?
233. Cine poate săvârşi ierurgiile?
234. În câte se împart ierurgiile după menirea lor?
235. Care sunt cele mai de seamă ierurgii privitoare la lucruri?

Despre Aghiasmă

236. Ce înseamnă cuvântul „Aghiasmă” (Aiasmă)?
237. De câte feluri e Aghiazma în înțelesul ei de slujbă?
238. Când se săvârşeşte Sfințirea cea mică a apei?
239. Care sunt roadele şi folosul acestei slujbe?
240. Dar Sfințirea cea mare a apei când se face?
241. De ce se spune „Sfințirea cea mare a apei”?
242. Ce puteri are apa sfințită de la Bobotează şi cum o folosim?
243. Care sunt cele mai de seamă ierurgii în legătură cu omul?
244. Care sunt ierurgiile în legătură cu naşterea?
245. Cum se face rânduiala în ziua dintâi şi care este rostul ei?
246. Care este rânduiala în ziua a opta dupa naştere?
247. Cum se face şi care este rostul rânduielii la 40 de zile după naştere?
248. Care sunt ierurgiile în legătură cu sfârşitul omului şi grija pentru cei morți?
249. Cum se mai numeşte grija pentru cei morți?
250. Cum trebuie să fie sfârşitul adevăratului creştin?
251. Care este grija şi datoria creştinească cea mai de seamă a celor vii față de cei ce-şi dau sufletul?
252. De ce este atât de trebuincioasă spovedania şi împărtăşania pe pragul morții?
253. De ce se pune luminare aprinsă în mâinile celui ce trage să moară?
254. De ce se trag clopotele bisericii când moare cineva?
255. De ce se scaldă trupul răposatului şi apoi e îmbrăcat în haine curate?
256. Pentru ce se aşază trupul răposatului în sicriu şi cu fața spre răsărit?
257. De ce se pune icoană cu cruce pe pieptul celui răposat?
258. Ce slujbă se face la casa celui răposat?
259. Când se face înmormântarea?
260. De ce trupul celui răposat e adus la biserică înainte de a fi înmormântat şi aici i se face slujba înmormântării?
261. Slujba înmormântării este oare aceeaşi pentru toți repausații?
262. Care este partea cea mai de seamă din slujba înmormântării?
263. Ce înseamnă sărutarea cea mai de pe urmă pe care rudele, prietenii ş cunoscuții o dau celui repausat?
264. Ce înseamn „Veşnica pomenire” care se cântă repausatului la sfârşitul slujbei înmormântării, la punerea în mormânt şi la parastase?
265. Se face vreo abatere de la rânduiala obişnuită a slujbei înmormântării, în vreun timp al anului?
266. De ce preotul, la coborârea sicriului în groapă, aruncă peste el prima lopată de țărână, în formă de cruce?

267. Pentru ce preotul varsă cenuşă din cădelniţă, untdelemn şi vin peste trupul răposatului?
268. Ce este şi ce închipuie coliva, care se face la înmormântări şi parastase?
269. Ce sunt pomenile şi ce rost au ele?
270. Ce trebuie să credem despre cei ce îşi dau trupurile să fie arse la crematoriu?
271. Ce sunt mormintele şi cimitirele şi ce rost au ele pentru noi creştinii?
272. Pentru ce se pune cruce la căpătâiul morţilor?
273. Prin ce se arată grija noastră faţă de cei repausaţi?
274. Care sunt soroacele sau termenele pentru pomenirea celor răposaţi?
275. De ce se face pomenirea la aceste soroace?
276. Cum se numeşte slujba care se face la aceste soroace, pentru pomenirea morţilor?
277. Se pot face parastase în tot timpul anului?
278. Ce sunt „sărindarele"?
279. Când şi cum pomeneşte Biserica pe cei repausaţi?
280. Care sunt aceste zile şi care e temeiul aşezării lor?
281. În ce alt chip mai putem arăta grija faţă de răposaţi în afară de pomenirea lor în rugăciuni şi slujbe?

Despre Acatiste şi Paraclise

282. Ce sunt Acatistele?
283. Ce sunt Paraclisele?

Despre sărbători

284. Ce sunt sărbătorile şi care este rostul lor?
285. Care e ziua de odihnă şi sărbătoarea săptămânală a creştinului?
286. Pentru ce serbăm Duminica?
287. Creştinii au serbat dintru început Duminica?
288. De câte feluri sunt sărbătorile din cursul anului bisericesc?
289. Care sunt sărbătorile domneşti (praznicele împărăteşti) din cursul anului?
290. Care sunt praznicile Maicii Domnului, adică sărbătorile mai însemnate închinate Sfintei Fecioare?
291. Care sunt sărbătorile sfinţilor mai aleşi din cursul anului?
292. Cum trebuie să ţinem sărbătorile?

Despre posturi

293. Ce este postul?
294. Care e rostul şi folosul postului?
295. De câte feluri este postul după asprimea lui?
296. De câte feluri este postul după lungimea lui?
297. Care sunt posturile de o zi şi pentru ce au fost aşezate?
298. Când nu se posteşte miercurea şi vinerea?
299. Care sunt posturile de mai multe zile din cursul anului?
300. Ce este Postul Paştelui?
301. Ce este Postul Crăciunului?
302. Ce este Postul Sfântă-Măriei?
303. Pentru ce s-a aşezat şi cât se ţine Postul Sân-Petrului?
304. Cum trebuie să postim?

P a r t e a a III-a
DESPRE DRAGOSTE

Dragostea creştină

1. După credință şi nădejde, care este cea de a treia virtute teologică?
2. Ce este dragostea?
3. Ce este dragostea creştină?
4. Prin ce este dragostea mai mare decât celelalte virtuți?
5. Către cine trebuie să se îndrepte dragostea creştină?
6. Pentru ce trebuie creştinul să iubească pe Dumnezeu?
7. Ce înseamnă a iubi pe Dumnezeu cu toată inima, cu tot sufletul şi cu tot cugetul?
8. Pentru ce creştinul trebuie să iubească pe aproapele său?
9. Cum trebuie să fie adevărata dragoste creştină?
10. Care sunt roadele dragostei?
11. Care sunt mijloacele cele mai de seamă prin care creştinul îşi poate întări şi înmulți dragostea?
12. Care sunt păcatele împotriva dragostei creştine?

Legea morală

13. Ce trebuie să cunoască credinciosul pentru a putea săvârşi fapte bune, după voia lui Dumnezeu?
14. De câte feluri sunt legile?
15. Cum este legea veşnică?
16. Ce este legea morală firească?
17. Ce foloase aduce omului legea morală firească?
18. Unde se vorbeşte despre această lege?
19. S-a păstrat legea firească în toată curăția ei?
20. Ce cuprinde legea Vechiului Testament?
21. Cele 10 porunci stau la temelia vieții morale a creştinului?
22. Ce este legea morală a Noului Testament?
23. În ce se cuprinde această desăvârşire?
24. Dar este oare cu putință a împlini o lege atât de desăvârşită?
25. Cum trebuie împlinită legea lui Dumnezeu?
26. Care e cuprinsul legii Noului Testament?
27. Porunca dragostei nu o găsim şi în legea Vechiului Testament?
28. Ce sunt legile omeneşti despre care s-a vorbit mai înainte?
29. Ce sunt legile bisericeşti?
30. Ce sunt canoanele?

Despre poruncile bisericeşti

31. Cum se numesc poruncile privitoare la îndatoririle credincioşilor față de Biserică şi câte sunt?
32. Care este întâia poruncă bisericească?
33. Ce învață această poruncă?
34. Care este a doua poruncă bisericească?
35. Ce învață această poruncă?
36. Care este a treia poruncă bisericească?
37. Ce învață această poruncă?
38. Care este a patra poruncă bisericească?
39. Ce învață această poruncă?
40. Care este a cincea poruncă bisericească?

41. Ce învaţă această poruncă?
42. Care este a şasea poruncă bisericească?
43. Ce învaţă această poruncă?
44. Care este a şaptea poruncă bisericească?
45. Ce învaţă această poruncă?
46. Care este a opta poruncă bisericească?
47. Ce învaţă această poruncă?
48. Care este a noua poruncă bisericească?
49. Ce învaţă această poruncă?
50. Ce sunt legile civile?
51. Care este datoria creştinului faţă de legi?

Despre conştiinţa morală

52. Ce este conştiinţa morală?
53. I.a ce-i slujeşte omului conştiinţa?
54. Găsim în Sfânta Scriptură pilde despre lucrarea conştiinţei?
55. Poate conştiinţa să dispară vreodată din sufletul omului?
56. Ce datorie avem faţă de conştiinta noastră?
57. Stă în puterea credinciosului să împlinească îndemnurile conştiinţei? Se poate hotărî el, când voieşte, spre faptă bună sau spre faptă rea?
58. Ce este voia liberă a omului?
59. Unde se vorbeşte despre voia liberă?
60. Care este temeiul faptelor noastre?
61. De câte feluri sunt faptele omeneşti?
62. Cum se poate cunoaşte bunătatea sau răutatea unei fapte?

Despre virtuţi

63. Ce este virtutea creştină?
64. Care sunt însuşirile virtuţii creştine?
65. Care sunt roadele virtuţii?
66. De ce însă cei virtuoşi nu sunt feriţi de necazurile pământeşti?
67. Virtutea este una singură?
68. Cum se împart virtuţile?
69. Ce sunt virtuţile teologice?
70. Ce sunt virtuţile morale?
71. Care sunt virtuţile morale?
72. Ce este înţelepciunea creştină?
73. Ce este dreptatea creştină?
74. Ce este cumpătarea creştină?
75. Ce este bărbăţia creştină?
76. Găsim în Sfânta Scriptură pilde pentru bărbăţia creştină?

Despre păcat

77. Ce este păcatul?
78. Care este originea păcatului?
79. Care sunt semnele după care se poate cunoaşte păcatul?
80. Cum se naşte păcatul?
81. Ce este ispita?
82. Poate creştinul să tăinuiască ispitele?
83. Care sunt mijloacele prin care se pot birui ispitele?
84. Ce este ocazia la păcat?
85. Ce este viciul?

86. Cum poate fi înlăturat viciul?
87. Ce este obiceiul păcătos?
88. Cum trebuie judecat păcatul?
89. Care este pedeapsa păcatului?
90. De câte feluri este păcatul?
91. Păcatele personale sunt toate deopotrivă de grele?
92. Care păcate se numesc uşoare?
93. Ce sunt păcatele grele?
94. Păcatele grele sunt de un singur fel?
95. Care sunt păcatele capitale?
96. Ce este mândria?
97. Ce urmări aduce păcatul m-ndriei?
98. Ce este iubirea de argint?
99. Ce urmări aduce iubirea de argint?
100. Ce este desfrânarea?
101. Ce este invidia sau pizma?
102. Ce păcate se nasc din invidie?
103. Ce este lăcomia?
104. Ce păcate se nasc din lăcomie?
105. Ce este mânia?
106. Ce este lenea?
107. Care sunt păcatele împotriva Duhului Sfânt?
108. Ce spune Mântuitorul despre păcatele împotriva Duhului Sfânt?
109. Care păcate se numesc strigătoare la cer?
110. Care sunt păcatele strigătoare la cer?
111. Ne putem face părtaşi şi de păcatele altora?
112. Ce înseamnă a duce o viață morală?

Cele zece porunci

113. Care este porunca întâi ?
114. Ce învață această poruncă?
115. Cine păcătuieşte împotriva acestei porunci?
116. Se opreşte oare prin porunca întâi cinstirea îngerilor şi a Sfinților?
117. Care este porunca a doua?
118. Ce învață porunca aceasta?
119. Dar ce înțeles poate să aibă această poruncă la creştini?
120. Nu cumva prin cinstirea icoanelor creştinii calcă în vreun chip porunca aceasta?
121. Care este porunca a treia?
122. Ce învață porunca aceasta?
123. În ce chip se poate lua numele lui Dumnezeu în deşert?
124. Jurământul este, oare, oprit cu desăvârşire?
125. Ce este făgăduița sau votul?
126. Care este porunca a patra?
127. Ce învață porunca aceasta?
128. Este munca o datorie pentru creştin?
129. Când a dat Dumnezeu porunca muncii?
130. Cum este considerată munca în învățătura creştină?
131. Ce foloase aduce omului munca?
132. Ce învață Biserica noastră despre răsplata muncii?
133. Care este ziua de odihnă?
134. Care este porunca a cincea?
135. Ce înseamnă a cinsti pe părinți?

136. De ce la porunca despre cinstirea părinților Dumnezeu adaugă, ca ceva deosebit, făgăduința fericirii şi a vieții îndelungate?
137. Pe cine mai trebuie să cinstească copiii asemenea părinților lor?
138. Dar părinții au datorii față de copii?
139. Care sunt datoriile părinților față de copii?
140. Care este porunca a şasea?
141. Ce învață porunca aceasta?
142. Câte feluri de ucideri sunt?
143. Ce înseamnă uciderea sufletească?
144. Porunca a şasea opreşte numai uciderea aproapelui?
145. Este şi o sinucidere sufletească?
146. Este uciderea un păcat greu?
147. De ce este uciderea un păcat foarte greu?
148. Care este porunca a şaptea?
149. Ce se opreşte prin această poruncă?
150. Este desfrânarea un păcat mare?
151. Care este porunca a opta?
152. Ce opreşte această poruncă?
153. Este furtul un păcat greu?
154. Care este porunca a noua?
155. Ce opreşte această poruncă?
156. Cum se poate săvârşi minciuna?
157. Care sunt chipurile minciunii?
158. Este minciuna un păcat?
159. Este dator creştinul să spun întotdeauna tot ceea ce ştie?
160. Care este porunca a zecea?
161. Ce opreşte această poruncă?

Datoriile creştinului

162. Care este rostul legilor morale?
163. Care sunt aceste datorii ale creştinului?
164. Care sunt datoriile către Dumnezeu?
165. În ce chip slujeşte creştinul lui Dumnezeu?

Datoriile către sine însuşi

166. Ce înțelegem prin datoriile creştinului către sine însuşi?
167. De câte feluri sunt datoriile către sine însuşi?
168. Care sunt datoriile creştinului către întreaga sa ființă?
169. Ce este cinstirea de sine?
170. În ce chip îşi arată creştinul cinstirea de sine?
171. Ce este cinstirea sau numele cel bun?
172. Care sunt foloasele cinstirii de sine?
173. Care sunt păcatele împotriva cinstirii de sine?
174. Ce este dragostea de sine?
175. În ce chip îşi arată creştinul dragostea de sine?
176. Care sunt foloasele dragostei de sine?
177. Care sunt păcatele împotriva dragostei de sine?
178. Ce este smerenia?
179. Este smerenia necesară mântuirii?
180. Care sunt însuşirile smereniei?
181. Care sunt roadele smereniei?
182. Care sunt mijloacele pentru câştigarea smeremei?

183. Care sunt păcatele împotriva smereniei?
184. Care sunt datoriile creştinului faţă de sufletul său?
185. În ce se cuprinde grija faţă de minte?
186. În ce chip poate păcătui creştinul împotriva acestei datorii?
187. În ce se cuprinde grija faţă de voinţă?
188. În ce se cuprinde grija faţă de simtăminte?
189. Prin ce mijloace se poate face acest lucru?
190. Care sunt datoriile creştinului către trupul său?
191. Viaţa nu poate fi nicicând jertfită?
192. În ce chip se îngrijeşte creştinul de sănătatea trupului?
193. Opreşte Biserica participarea la bucuriile şi plăcerile vieţii?
194. Care sunt păcatele împotriva datoriei de a se îngriji de viaţa şi sănatatea trupului?
195. Pentru împlinirea datoriilor către sine însuşi, are creştinul nevoie de bunuri materiale? Ce învaţă Sfânta noastră Biserică despre bunurile materiale?
196. Are fiecare om dreptul la bunurile materiale?
197. Condamnă Biserica bogaţia în sine?

Datoriile către aproapele

198. Prin împlinirea datoriilor către Dumnezeu şi către sine însuşi îşi îndeplineşte creştinul toate datoriile sale?
199. Care sunt îndatoririle creştinului către aproapele?
200. Cine este aproapele nostru?
201. Ce înseamnă cinstirea aproapelui?
202. Care sunt păcatele împotriva cinstirii aproapelui?
203. Ce este dragostea către aproapele?
204. Este dragostea către aproapele o datorie de seamă a creştinului?
205. Care sunt însuşirile dragostei către aproapele?
206. Dragostea creştină cuprinde şi pe vrăjmaşi?
207. Ce mai învaţă Sfânta noastră Biserică despre dragostea faţă de vrăjmaşi?
208. Dar dacă vrăjmaşul nu ia seama la dragostea noastră şi se năpusteşte asupra noastră şi asupra avutului nostru?
209. Dar dacă duşmanii atacă patria şi avutul ei?
210. Care este măsura dragostei faţă de aproapele?
211. Care sunt roadele dragostei către aproapele?
212. Care sunt păcatele împotriva dragostei către aproapele?
213. Ce este dreptatea faţă de aproapele?
214. Prin ce se păcătuieşte împotriva dreptăţii faţă de aproapele?
215. Care sunt datoriile faţă de viaţa sufletească a aproapelui?
216. Prin ce se păcătuieşete împotriva datoriei de a îngriji de mântuirea aproapelui?
217. Mai sunt şi alte datorii către viaţa sufletească a aproapelui?
218. Care sunt datoriile către viaţa trupească a aproapelui?

Familia

219. Ce este familia?
220. Care sunt însuşirile familiei creştine?
221. Care este scopul familiei?
222. Care este însemnătatea familiei pentru viaţă?
223. Care sunt datoriile soţilor unul către altul?
224. Din cine este alcătuită familia?
225. Mai cuprinde familia şi alte persoane?

Statul
226. Care sunt datoriile creştinului faţă de stat?
227. Poate Biserica să urmeze stăpânirea şi să se dea după lume?
228. Trebuie să ne supunem stăpânirii lumeşti?
229. Care sunt exemplele pe care trebuie să le urmăm?
230. Trebuie să colaboreze Biserica cu stăpânirea atee?

Biserica
231. Care sunt datoriile creştinului faţă de Biserică?

Lumea
232. Care sunt datoriile creştinului faţă de lume?

Sfaturile evanghelice
233. Ce sunt Sfaturile evanghelice?
234. Câte şi care sunt Sfaturile evanghelice?
235. Ce înţelegem prin sărăcia de bună voie?
236. Ce este castitatea sau fecioria?
237. Ce este supunerea faţă de un conducător duhovnicesc?

Fericirile
238. Ce sunt Fericirile?
239. Care este fericirea întâi şi ce înţeles are?
240. Care este fericirea a doua şi ce înţeles are?
241. Care este a treia fericire şi ce înţeles are?
242. Ce a făgăduit Dumnezeu celor blânzi?
243. Care este a patra fericire şi ce înţeles are?
244. Care este a cincea fericire şi ce înţeles are?
245. Care sunt faptele milosteniei trupeşti?
246. Care sunt faptele milosteniei sufleteşti?
247. Cum trebuie săvârşite aceste fapte ale milosteniei?
248. Ce răsplata făgăduieşte Dumnezeu celor milostivi?
249. Care este a şasea fericire şi ce înţeles are?
250. Care este a şaptea fericire şi ce înţeles are?
251. Care este a opta fericire şi ce înţeles are?
252. Care este fericirea a noua şi ce înţeles are?
253. Este nevoie să mergem întotdeauna de la o fericire la alta numai în ordinea arătată?
254. Ce alte condiţii trebuie îndeplinite pentru însuşirea virtuţilor din cele nouă Fericiri?